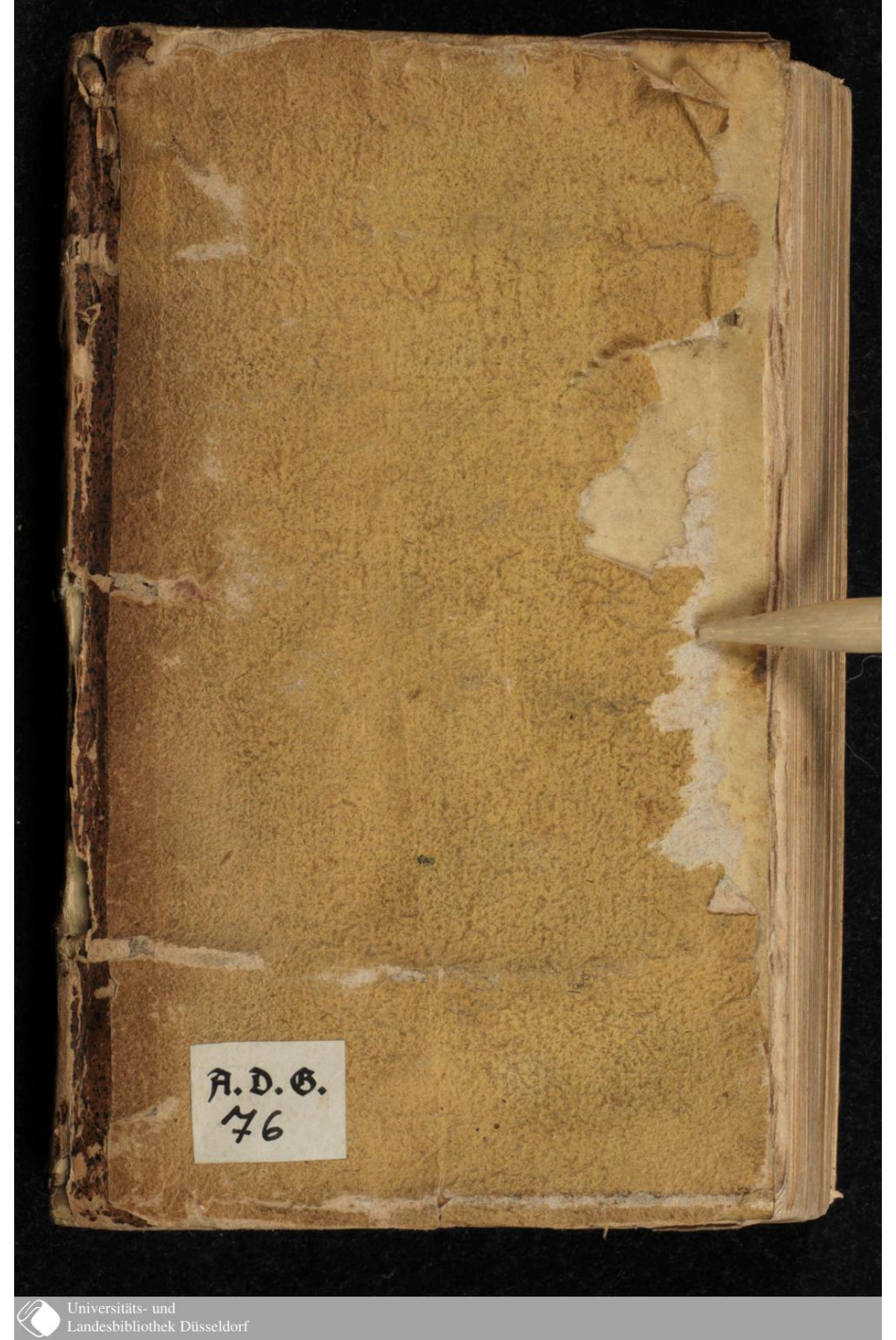
A.D.G.
76
Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

5198

Weisse.

Integrum nomen Florentius Greg: principum est inter Historicos Regum Francorum, quorum historiam prosequatus est usque ad annum 591. Libris X.

Lib. XI. hic annexus est ex alia manu accessere huic tomo

Adonis Archi Ep. Viennensis Breviaria Chronicorum usque ad annum 879.

Optima Turonensis editio est, quam elegantissime concinnavit Theod. Ruinartus in fol. Parisiis 1699.

A D I. Nro 76

GREGO
RONICI
RIAE FRANC
LIBRI DE
ORVM QVARTO
rincipua ex manu so
ntra editione accesser
ber XI, centum & dec
nam continens alio qu
quorum gratia te
pus recudimu
ibus omnibus nõ solũ Franc
Martyrum cum infideli
ae cum hæreticis concer
ponuntur
BASIL
R PETRVM
1568
Cum gratia & priuilegio
ad Annos se

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

GREGORII TVRONICI HISTORIAE FRANCORVM LIBRI DECEM,

QVORVM QVARTO DVO CAPITA præcipua ex manu scripto exemplari hac nostra editione accesserunt. Apēdix item siue liber XI, centum & decem annorum historiam continens alio quodam autore, quorum gratia totum opus recudimus.

In quibus omnibus nō solū Francorum rēs gestæ, sed etiam Martyrum cum infidelibus bella, & Ecclesiæ cum hæreticis concertationes ponuntur.

KÖNIGL. BIBLIOTHEK ZU DÜSSELDORF

BASILEAE
PER PETRVM PERNAM
1568

Cum gratia & priuilegio Cæs. Maiest. ad Annos sex.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

20 A. D. G. 76.
Z
VD16 M

NOBILIBVS AC GEnerosis Dominis, D. Philippo Patri ac Filio. Comitibus in Hanau & dominis in Liechtenberg, &c. suis dominis clementiss. Optat ex animo Matth. Fl. Ilyricus uerã filij Dei eiusq; Euangelij agnitionem.

NOBILES ac generosi domini, laudarunt multi splendidè & hoc tempore & olim historias, tanquam non lectu tantum iucundissimas, sed etiam communi hominum uitæ longè utilissimas: quorum præconia nec retexere nec ad scribere, utpote notissima, hic opus esse censeo: contentus ergo ero unico Ciceronis longè grauissimi ac doctissimi authoris dicto, qui ita inquit: Historia est testis temporum, lux ueritatis, uita memoriæ, magistra uitæ, nuncia uetustatis. Breuiter quidem hic Cicero, sed μαλα λιγέως laudat historiam: cui dicto adijce, si libet, eruditissimã præfationem in Iustinum præstantissimi simul & pientissimi uiri Simonis Grynæi, olim præceptoris mei charissimi: in qua non tantum mirifice landatur historia, sed etiam modus ratioq; eam cum fructu legendi admodum doctè utiliterq; commonstratur.

Verum de huius magistræ uitæ laudibus nemo fa

cilè dubitauerit: Illud igitur potius nunc agamus, ut ueras historias, uerumq3 earum usum inquiramus & commonstremus, idq3 omnium maximè in rebus sacris & Ecclesiasticis: quæ pars potissimum hominis primarium officium summumq3 eius bonum attingit aut etiam efficit. Hisce enim uetustatis nũcijs ac testibus uerum omnium rerum principem creatoremq3 & eius perpetuam religionem liquido monstrantibus reducuntur corda filiorum in patres, & uicissim: hoc est, omnes omnium locorum tum ueteres tum præsentes Dei cultores in unitatem fidei reducuntur, quod de Elia postremis temporibus uenturo Malachias propheta angelusq3 Dei prædicit.

In hoc uerò proposito ante omnia obseruandum est, plurimas ad religionem pertinentes narrationes multis iam sæculis, inde à primitiua Ecclesia ad nostra usque tempora partim falso conscripta, partim etiã fœdissimè ac pernicioſissimè corruptas esse. quod quidem testatur cum ipsamet euidens experientia manifestissimè, ut in meo Catalogo testiũ ueritatis, in Apologia cõtra Brumũ, & nostra Ecclesiastica historia plurimis in locis demõstratũ est: tũ etiã multorũ ac grauiũ authorũ luculentissima testimonia idẽ confirmant. Ex quibus nos iã unius tantũ Lud. Viuis lõgè doctissimi uiri grauissimã querelã adscribemus: cuius uerba in libris de corruptis artibus hæc sunt.

Sed mentio hæc rerum à magnis uiris actarum in mentem reuocat mihi eum dolorem, quem sæpenumero cœpi animo maximum, dum ipse mecum reputo, quam diligenter, quanta cura Alexandri, Annibalis,

balis, Scipionis, Pompeij, Cæsaris & aliorum ducum, Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorũ Philosopho rũ acta perscripta sunt & sempiternæ memoriæ infixa, ut periculum non sit, ne unquam excidãt. Acta uerò Apostolorum, martyrum, deniq; diuorũ nostræ religionis, & ipsius siue crescentis Ecclesiæ, siue iam adultæ, operta maximis tenebris ferè ignorari, tantò siue ad cognoscendum siue ad imitandum quam ducum & Philosophorũ fructuosiora. Nam quæ de ijs sunt scripta, præter pauca quædã, multis sunt cõmentis fœdata, dum qui scribit affectui suo indulget: & non quæ egit diuus, sed quæ ille eum egisse uellet, exponit: ut uitam dictet animus scribetis, non ueritas. Fuere qui magnæ pietatis loco ducerent, mendaciola pro religione confingere: quod & periculosum est, ne ueris adimiatur fides propter falsa, & minimè necessarium: quoniam pro pietate nostra tam multa sunt uera, ut falsa tanquam ignaui milites atque inutiles, oneri sint magis, quàm auxilio.

Idem alibi inquit: sed fortasis hæc quamuis grauia, at tolerabilia fuerint. Quale est in res sacras hanc quoque licentiam mẽtiendi irrepsisse, seu potius apertè esse inuectam: ut quæ traduntur de lepra Constantini & balneo sanguinis puerilis, de lepra Vespasiani, de Gamaliele, de Beronice, de actis Christi & diuæ uirginis? Clamamus & latramus ad minora, conniuemus ad hæc: quæ si in manus impiorum hominum ueniant, sanctissimam & grauissimam nostram pietatem ridiculam illis & exibilandam reddiderint. Nec in rebus propinquioris memoriæ

tradendis sumus religiosiores. Scribunt Galli Gallica, Itali Italica, Hispani Hispanica, Germani Germanica, Britanni Britannica, aut alij in gratiam gentis cuiuspiam: putat rerum autor, id se tantum munus suscepisse, ut quantum posset gentem illam euehat: non oculum ad ueritatem adjcit, sed ad decus illius nationis: hoc ratus esse historiam scribere, si quid gens illa præclarum egerit prodere, dilatare, exornare, extollere: si quid turpiter aut ignominiose, tegere, eleuare, extenuare, defendere, excusare. Stulti non intelligunt hoc non esse historiam scribere, sed causam illius gentis agere: quod patroni est, non historici. Nec in actis sanctorum scribendis maior est ueritatis custodia, in quibus omnia oportebat esse exacta & absoluta. Vnusquisque eorum acta scribebat, ut in quenq; erat affectus: ita ut animus historiam dictaret non ueritas. Quam indigna est diuis & hominibus Christianis illa sanctorum historia, quæ legenda Aurea nominatur? quam nescio cur Auream appellent, cum scripta sit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid fœdius dici potest illo libro? O quam pudendum est nobis Christianis non esse præstantissimos nostrorum diuorum actus uerius & accuratius memoriæ mandatos? Hactenus Viues.

Atqui historias etiam prophanas, nedum sacras summa ac planè sacro sancta fide conscribi oportere, etiam ipsum nomen historiæ testatur, quod à uerbo ἱστορεῖν uenit, quod significat res ipsas narrandas coram intueri & penitus exploratas habere.

Verum

Verum semper impij uel deprauarunt uel saltem perperã exposuerunt sacras historias quæ uerè magistræ uitæ sunt semperq; uicißim pij de eis cum ipsis acriter litigarunt. Quod uel ipsius filij Dei acta concionesq; abunde testantur. Nam is disceptans cum Iudæis de iure coniugij, ex historia primæ eius institutionis ipsos refutat, docens à principio non sic esse à creatore Deo ordinatum, sicut ipsi id perperam usurparent, simulq; ueram eius institutionem corrigens ipsorum fœdum abusum exponit. Matth. 19.

Sic de uero cultu Dei uerisq; auditoribus refutat Samaritanos iactantes, patres suos olim in illo monte, non Hierosolymæ adorasse, Ioh. 4. Itidem & Ioh. 6. ac 8. eos de multis erratis historicis refutat, ut quod non Moyses, sed pater cœlestis illis dederit Manna: quod circumcisio non sit à Mose: quod Manna non fuerit uerè cœlestis ac uiuificus cibus, sed ipse demum propriè sit, ut qui tum de cœlo uenerit, tum omnes uiuificet: quod item ipse sit ante Abrahamum, & quod Abrahamus quoque per ipsum sit seruatus: non autem contra ipsius salus ex Abrahamo pendeat, ut illi somniarent.

Ostendit ergo ibi historiæ ueritate, omnes homines iniustos corruptosq; & diaboli filios esse, nec uel Abrahamum uel quenquam alium præstantißimum suis uirtutibus meritisq; seruatũ, ut ipsi falso opinarẽtur, sed solum fide benedicti seminis. Hoc enim est, quod Dominus ait, Abrahamum gestiuisse uidere diẽ suum, & etiã uidisse, gauisumq; esse, nẽpe tanquã de ingenti quodã suo bono. In quã sententiã etiã Paulus

Abrahami historiam tractat, addens etiam, eum ante circumcisionem & alia opera iustificatum, suisq; operibus non apud Deum, sed apud homines iustitiæ laudem consecutum esse. Sæpè etiam impij patrũ traditiones historiámue iactantes à Christo refutãtur, quòd eorũ traditiones non tantũ non sint à Deo maioribus ipsorũ traditæ, nec cultus earũ ipsi acceptus: sed etiã cũ eius uerbo pugnẽt, frustraq; illis colatur: quodq; nõ illi, quos ipsi iactarent sint ueri patres, sed Deus unicus omnium pater, & patriarchæ ac prophetæ: ad quos proprij filij corda sua cõuertere deberẽt.

Consimiliter & in reliquo toto nouo Testamento ex historia disputatur, quæ sit uera benedictio Abrahami: quomodo ea paretur, quibus eam Deus promiserit: & qui nam sint ipsius ueri ac genuini filij: num qui secũdũ carnẽ, aut uerò secũdũ promissionẽ ex ipso nascũtur. Eodẽ pertinẽt & Pauli disputationes, quod lex 400. annis post Abrahæ fœdus data, nequaquã sit eo fine tradita, ut antiquet illud prius fœdus de benedicto semine. Omnes quoq; disceptationes de persona et tẽpore Meschiæ, ubi et quãdo nasci debeat, qualisq; persona futura sit, maxima ex parte historica sunt, & quidẽ plurima ex illis pugnantia cũ narrationib. & traditionibus patrum, qui lõgè aliter Meschiã describebant. Errabant item Iudæi perniciosissimè in historia Iesu, dum putabãt ipsum esse Galilæum ex Nazareth, seq; eius originem, & unde esset, probè perspectam habere, cum Bethlehemi nasci & originem imperscrutabilem habere deberet. Ioh. 7.

In summa semper id conati sunt impij efficere, tũ

ante

ante Christi tempora, tum etiam postea, ut appareret suam quidem illam impiam religionem uetustissimam uel potius perpetuam à Deo profectam Catholicamq; fuisse, Christi uerò, prophetarum & Apostolorum nuperam & inauditam omnibus anteactis seculis & patribus, pontificibus & toti sacerdotio contrariam: ideoq; Christo nouitatem doctrinæ obijciũt, & Nicodemo planè insolitum ac peregrinum uidetur esse Christi dogma de corruptione ueteris Adami seu originali morbo, deq; necessitate renascentiæ aut regenerationis & ortu noui hominis, sine quo ne mo regnum cœlorum ingredi queat. Sic & eruditissimis illis philosophis totiq; Academiæ Athenienſium Pauli doctrina de uno Deo noua & planè peregrina esse uidetur.

Contra uerò Christus et Apostoli ostendunt, suam doctrinam semper inde à condito mundo fuisse, Mosenq; & Prophetas de ea testari: illorum scripta eos debere scrutari, quia ipsi de hac persona & religione sint testati. Affirmant item certò futurum, ut si illis crederent, sibi quoq; fidem haberent.

Pari ratione etiam apud Esaiam pluribus capitibus Deus ex historia contendit, se esse illum antiquũ dierum, qui omnia fecerit, & à quo omnia beneficia & pœnæ semper uenerint, & quotidie expectanda sint, non illos ipsorum neotericos nouitiosq; Deos.

Semper itaq; impij (ut dixi) conati sunt corrumpere istam uitæ magistram & testem temporũ, quò ueritatem Euangelij ac gratiam Dei obscurarẽt, aut tanquam nouum dogma repellerent, & econtrà suos

prauos cultus, merita operum, & traditiones somniaq3 hominum, uel potius diabolorum ornarent & exaggerarent: sicut de illo tunc primum fuso uitulo audaciſsimè impudentiſsimeq3 inſani homines proclamarunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerũt ex Aegypto: quaſi ille perpetuus Deus Iſraelis fuerit, cũ eſſet tun primum fuſum idolum.

Contra iſta impiorum & ſatanæ mendacia hiſtorias corrumpentium, Deus curauit non tantum rerum ac temporum præteritorum ueras ſimul ac indubitatas hiſtorias extare, conſcriptas per Moſen, Ioſuam, Iudices, Samuelem, reges & ſacerdotes, perq3 prophetas & Euangeliſtas: Sed etiã futurorum temporum, dum per prophetas, ſuum proprium filium ac reuelationes, qualia pericula vel perſecutionum, uel ſeductorum ſint poſtea conſecutura, exponit: quo omnes pij non tantum ex præteritorum cognitione ueras notitias de Deo & eius uoluntate conciperent, ſcirentque quid ſibi agendum foret, iuxta illud: Præteriti rati, ſcire futura facit, ſed ex futurorum quoque caſuum ac euentuum diuina prædictione.

Eſt etiam illud tum diuinæ bonitatis, tum & diabolicæ fraudis indicium planè dignum memoratu, quod Deus quidem ſuas patefactiones & religiones certis temporib. & fide dignis teſtibus exhibuit, certiſsimisq3 monumentis comprehendi curauit. At ſatã fraudes ſuas paulatim latenterq3 ſubintroduxit, & quaſi per cuniculos quoſdam clam irrepere fecit, ut nemo ſatis certò dicere poſſet, quando hic aut ille error, abuſus aut idololatria regnare cœperit: Sed pedetentim

detentim iecit semina zizaniæ dormientib. pastoribus, ut sensim adolescerent, sicut magnæ arbores sensim excrescunt, quo latente ipsius abominationũ origine, homines imperitiores putarent perpetuò illos cultus opinionesq; uiguisse ac receptos fuisse.

Cum igitur Satan & impij talibus imposturis ludant, & tenebras clarissimæ luci corrumpendo, aut malè declarando historias offundãt, nobisque falsos patres & historicos pro ueris ostentent: uidendum profectò sedulò est omnibus ueritatis diuinæ ac æternæ salutis cupidis, ut contra uera monumenta patrésque scrutentur, cognoscant ac sequantur, nec sibi falsos ab illis pro ueris obtrudi patiantur.

Audiamus igitur eos testes ueritatis, qui præterquam quod sunt optimæ & sacrosanctæ fidei, ea tantum narrant, quæ compertissima habent, quæque propriis oculis sunt summa diligentia contemplati, quod propriè esse ἰσοσεῖμ supra diximus.

Audiamus ergo primum ipsum Deum unicum patrem nostrum ueracissimumq; historicum, non nisi cõpertissima, pbatissima & saluberrima nobis per eos prophetarum suorum loquentem ac narrantem: ac porrò etiã sæpius de filio suo unigenito ac ad nos misso testantem, quòd & ipse sit omni fide dignissimus rerum actorumq; cœlestium narrator, cui omnibus modis fidem haberi uelit.

Deinde audiamus & illũ ipsum filiũ cœlestes historias arcanaq; ab æterno abscõdita nobis ex sinu atq; adeò corde patris pferentẽ & enarrãtẽ. Protestatur

enim etiam ipse, se solūmodo ea referre, quæ apud patrem uiderit, nihilq; de suo aut addere aut adimere, uel suo arbitrio referre, sed tantum ea ratione modoq; omnia referre, sicut pater sibi præscripserit. Iohan. 12.

Denique audiamus & sanctos eius Apostolos, quos ille ad nos totumq; Mundum, tanquam ueracissimos legatos & indubitatæ fidei testes ac historicos de ipso testantes ablegauit, sicut ipse à patre ablegatus fuit: quos qui audit, ipsum audit. Nam super ipsorum & prophetarum scripta Ecclesia fundata est. Illi ergò affirmant, se nō arte compositas fabulas secutos esse, ut modo Viuē de Ecclesiasticis annalibus grauissimè querentem audiuimus, sed (ut ueraces historicos docet) quod auribus audierunt, oculis suis uiderunt, & manibus contrectarunt, nempe aduentum ac potentiam maiestatemq; Domini nostri Iesu Christi: quē coram uiderunt plenum gratia & ueritate, ac cum quo non tantum dum mortalem hanc uitam ageret, sed etiam postea cum resuscitato comederunt & biberunt.

Id igitur illi docuerunt & toti Mundo primum ore, postea etiam scripto ad perpetuam ueritatis memoriam, excludendasq; omnes fraudes tradiderunt, quid uerè ἰσοφεῖρ esse diximus. Iohan. 1.2. Pet. 1. & 1. Iohan. 1.

Narrarunt ijdem quoque fidelissimi ac peritissimi ueræ Religionis salutisq; nostræ historiographi fore, ut ueniant seductores, utq; dent signa et prodigia, ita ut seducant, si possibile sit, etiam electos, eoq; omnibus

nibus modis cauendum, & illis non assentiendum esse, sed scrutãdas esse scripturas diuinitus inspiratas, & in omnibus planè dubijs ad lucernam propheticæ scripturæ ac ad Nohen, prophetas Apostolosq3 sollicitè recurrendum esse.

Iacto solidissimè hoc certitudinis fundamento, firmissimeq3 supra id fixo fidei nostræ pede, porrò etiam alios patres & historiographos post apostolorũ tempora inspicere & serio iudicio examinare tuto utiliterque possumus. Reperiemus profectò uetustissimos quosq3 scriptores aut patres, Ecclesiam super scripturam diuinam fundare ac exædificare, Ephes. 2. auditoresq3 semper ad ipsam remittere, in eaq3 omnem veritatis certitudinem collocare, & inde tum semetipsos audientesq3 confirmare, tum denique etiam hæreticos omnesq3 aduersarios refutare. Contra uerò recentiores ad miracula hominum, apparitiones spectrorum, decreta paparum, Canones Synodorum, & omnino inuenta ac traditiones hominum inspicere, & eò omnium conscientias mentesq3 allegare solent.

Hic non est difficile Deum timenti & ueritatis diuinæ æternæq3 uitæ cupido dijudicare, utri potius doctorum aut patrum parti assentiendum ac astipulandum esse uideatur.

Iudicio igitur in timore Dei ac secundum normã eius adhibito, nihil omnino obesse poterit, etiamsi quis recentiores illos historicos legat, eosq3 diligenter habita accurata circumstantiarum ratione examinet. Poterit enim inde quoque plurima discere, quæ

tum ad cõmunis uitæ usum prudentiamq3, tum etiã ad religionis ueræ uel falsæ intelligentiam non parum prosint.

Nam primũ incertitudo uanitasq3 rerum humanarum ex historijs perspecta nos monebit, ut non fugacia ista huius uitæ commoda sectemur, quæ tum perparum prosunt, tum facilè amittuntur: sed æterna, quæ nec à furibus aut latronibus nobis auferuntur, & contineant perfectam felicitatem. Deinde calamitates humanæ nos de patientia & modestia monebunt, ut nec efferamur rebus secundis, nec frangamur aduersis, nec item cõmunem sortem huius mortalis naturæ, ad quam nati sumus perpeti recusemus. Porrò successus bonorum ac uirtute præstantium nos quoq3 ad omnem honestatem excitabunt: sicut etiã contrariæ malorum pœnæ. Quæ illam quoq3 Christi historicam regulam nobis suggerent, ut cogitemus nos quoq3 non meliori sorte dignos esse, sed misericordem Deum nos sua clementi indulgentia ad pœnitentiam inuitare. Præterea nulla pars historiæ & omnino uitæ humanæ, cuius illa est imago quædam, præterit, quin attentum cordatumq3 lectorem de aliqua uirtute sectanda aut uitio fugiendo utiliter admoneat. Omnes uerò partes & uitæ & historiæ uno ore simul clamant: Homo bulla est, Hodie mihi, Cras tibi. Ostendunt item isti temporum testes & nnncij uetustatis homini intelligenti, esse quandam in rerum natura omnipotentem ac prouidentem causam, quæ regat ac conseruet genus humanum, & communis uitæ societatem turbantes castiget: ac licet interdũ lento gressu

to gressu ad sui uindictam procedat, tamen tandem tarditatem pœnæ grauitate supplicij compenset. Denique omnes historicæ narrationes intelligentem conuincunt, hominem non propriè ad hanc miseram fugacemq; uitam brutorum instar conditum esse, sed ad aliam quandam spiritualem ac perpetuam. Omnes igitur historiæ uerè consideratæ docent, felicem esse eum, qui alieno periculo sapiat, & τὸ γνῶθι σεαυτὸν, clamantq; sicut Satyricus inquit:

Discite ô miseri, & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, aut quidnam uicturi gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus, & undæ,
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile munus habet, patriæ, charisq; propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte locatus es in re.
Discе neque inuideas, &c.

In religionis quoque statu non pauca monere attentum lectorem & omnes narrationes diuersorum scriptorum diligenter conferentem possunt. Nã aut docent, quæ accessiones in religione factæ sint ad illam sanam salutaremq; simplicitatẽ initio à Christo Apostolisq; institutam, aut quis status tunc Ecclesiæ fuerit. Denique uel solo silentio subindicant, quæ partes ritúsue adhuc tunc non extiterint, sed postea demum accesserint. Atq; ita illic quoq; uel in primis omnia ruant in peius, & retrò sublapsa ferantur.

Licet autem initiò uerissimè dixerim, historias religionem attingentes fœdè plurimis in locis corrũptas esse: tamen ipsa collatio diuersorum authorum,

librorum, & locorum plurimas corruptelas mendaciaq; retegit, ut abunde in Centuryis Ecclesiasticæ historiæ præsentis demonstratum est. Solers enim cautusq; iudex non minus ueritatem ex plurium mendacijs male inter se, (ut plærunque fit) cohærentibus, quàm ex ueris narrationibus deprehendet.

Inter hosce ultimos scriptores numeretur sanè etiam hic Gregorius Turonensis, quem ego ideo recudi curaui, quòd eius benè longam Appendicem una cum aliquot ipsius authoris antea deficientibus capitibus in peruetusto Codice reliquo operi adiunctam in Bibliotheca S. Nazarij, reperi: unde ille posteà in illustrißimi electoris Othonis Henrici Bibliothecam translatus est. Ea uerò appendix amplius q̃ centum annos historiæ Francorum et rerum in Gallia ac Germania gestarum continet: quæ non facilè alibi perinde plenè & à tam uetusto authore conscripta inueniuntur.

Est uerò Turonẽsis primum quidẽ ac potißimũ ob politicas historias dignus qui legatur, vt qui originẽ nobilißimi regni Francorũ uariaq; eorum & etiam aliorum Germanorum gesta contineat, quæ nusquã alioqui tanta fide ac perspicuitate prolixitateq;, præsertim in ueteribus historicis, exponuntur, quippe cũ penè nulli illorum temporum extent.

Insunt etiam Ecclesiasticæ historiæ non paucæ digna obseruatu: Vt, Primum certamina & confessiones syncerorum episcoporum aduersus Arrianos et alios malè contra sacrosanctam Triadem sentiẽtes, potißimum lib. 5. 6. & 9.

Descri-

Describuntur quoque certamina eorundem contra negantes resurrectionem lib. 10. cap. 15.

Narrantur insuper Synodi & certamina contra Episcopos perditæ uitæ, qui etiam propterea deponuntur: ut appareat adhuc eo tempore aliquam disciplinam in Ecclesia uiguisse.

Electio episcoporum tunc nequaquam à solis (quos uocant) Canonicis facta est: sed à clero simul & plebe, sicut ipsemet hic Gregorius electus fuisse narratur, præsertim in uita eius: Item Briccius Martini successor, initio lib. II, Sic & de Gregorio papa initio X. libri refertur quòd sit ab uniuersa plebe electus.

Confirmatio item episcoporum nequaquam à papa Romano, sed à rege fieri solita est, sicut hic ipse episcopus & alij confirmati sunt.

Literis quidem ac Theologiæ & prædicationi uerbi tunc uacasse episcopos, & non consecrationibus uariarum rerum ex innumeris locis perspicitur.

Vxoratos tunc fuisse presbyteros & episcopos ex cap. 46. lib. V. apparet. Verum quandoquidem Mantuanus monachus & poeta præclarè de S. Hilarij & aliorum Gallicorum episcoporum coniugijs scribit, libet hic paucos eius uersus adijcere:

Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor
Legitimo coniuncta toro: non horruit illa
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas:
Sola erat in precio, quæ nunc incognita uirtus
Sordet & attrito uiuit cum plebe cucullo.

Summa, tunc adhuc minima fuit potentia pontificis in Gallia & Germania super alias Ecclesias, mo

*

dum super politias. Quin potius contra narrat Gregorius cap. XX. lib. V. Quòd cũ episcopi in Synodo Lugdunensi deposuissent Saloniũ & Sagittariũ episcopos obuaria ac innumera fœdissima scelera, & rex contrà cum papa Iohanne egisset, ut eos absolueret & in suum locum restitueret, episcopi alij adeò id factum improbauerint, ut sese ab eorum communione separauerint, tandemq; illi sint denuo contra papalem sententiam prorsus expulsi, quòd postea 27. cap. plenius exponitur.

Memorabile sanè est, quòd sæpè in hac historia habeatur ipsos auditores solitos insurgere contra malè moratos & non benè suum munus exercentes episcopos, & urgere, ut deponerentur lib. 2.

Purgatorij nulla est hic mentio, nec magna cura Missarum pro mortuis & omni alia re opeq; à Deo impetranda, qui errores mox sub Gregorio, flagitantibus id spectrorum apparitionibus & hominum somnijs, ut ipsemet in dialogis narrat, inualuerunt.

S. Vrsulæ cum suis 11000. uirginum Coloniæ circa annum domini 400. ab Hunnis occisæ nulla planè hic mentio fit: quod profectò hic scriptor, pro eo quòd fuit sanctorum (quos ita uocant) studiosissimus, nullo modo reticuisset, si quid tale accidisset, præsertim cum etiam horum locorum circa Rhenum historiam sibi narrandam susceperit.

Dionysium Parisiorum Episcopum hic non illum Areopagitam facit, ut alij scriptores uitarum uirorũ Ecclesiasticorum: sed sub Decio primum eò ad docendum missum esse ait, nempe circa annũ Domini 230.

Sed

Sed Dionysij Areopagitæ fabulam, aliasq; plures etiã Vrspergensis Abbas iam olim falsitatis coarguit.

Nullam hic prorsus reperies mentionem indulgentiarum, nullam quòd mendicitas ualidarum personarum cultus Dei: super quod fundamentum ordines (quos Mendicantium uocant) longè postea extructi sunt, qui postea facti sunt mundi seruatores.

Verum quidem est, quòd multum celebret mortuorum hominum miracula, & illorum opiferam potentiam ac inuocationem: sed tamen simul sæpius cõfitetur miracula etiam à malis fieri, quòd & Cyrillus supra Iohannem affirmat, inprimisq; ipsemet dominus ac seruator sæpissimè. Ac hic quidem author clarè asserit, de sui temporis miraculis impletam esse Christi prophetiam Matth. 24. Sic enim scribit cap. XXV. lib. X. Initia sunt enim hæc dolorum iuxta illud quod Dominus ait in Euangelio. Erunt pestilentiæ & fames & terræmotus per loca & exurgent pseudo Christi & pseudoprophetæ & dabunt signa & prodigia in cœlo, ita ut electos in errorẽ mittãt sicut præsenti gestum est tempore. Quidam enim ex Biturico, &c.

Contra quos signorum huius aliarumq; historiarũ & scriptorũ incõmodũ abundè satis antidoti est, q. Deus ipse cõstitutã semel integrè religiõe, exhibitisq; miraculis sufficientibus ad confirmationẽ ueritatis, simul grauissimè omnes præmonet, ne ab ea uel in minimo discedãt ullis quantũuis magnis prodigijs moti: qa uẽturi sint seductores, q. adeò magna signa edãt, ut si possibile sit, seducant etiam electos. Quin etiam

diſertè prædicit Deus Deut. 13. ſe, permittendo miracula ſeductoribus, tentaturum ſuos, an ſint conſtanter in recepta ueritate perſeueraturi: & Paulus prædicit Deum immiſſurum hominibus efficacem illuſionem, quandoquidem nolint credere ueritati.

Conſimili ratione & uetuſtiores patres teſtãtur iam ſuo tempore miracula deſijſſe, cum primis illis abunde fuerit confirmata certitudo ſacræ Scripturæ, unde omnis ueritas petenda ſit. Quorum aliqua dicta breuiter annotaſſe utile eſt.

Chryſoſtomus in cap. Matth. 24. Hom. 49. inquit: Nulla probatio poteſt eſſe uera Chriſtianitatis, neq; refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, uolentiũ fidei ueritatem cognoſcere, niſi ſcripturæ diuinæ, etc. Et paulo pòſt. Nunc autem, inquit, ſignorum operatio omnino ſublata eſt: magis autem & apud eos inuenitur, qui falſi ſunt Chriſtiani, facta. Sicut autem Petrus apud Clementem exponit, Antichriſto etiam plenorum ſignorum faciendorum eſt data poteſtas, &c.

Sic & Auguſtinus de uera religione cap. 25. et lib. 1. Retractat. cap. 23. inquit. Nec miracula iſta in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne anima ſemper inuiſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Denique Chriſtus etiam ipſe non uoluit miracula ſuper ſluè facere petentibus impijs.

Quare cum tam longo tempore poſtea, nempe ſub annum Domini 500. denuò miracula tanta copia proueuerint, manifeſtũ eſt non confirmandæ ſacræ Scriptura

pturæ gratia & religionis quæ in ea continetur, factum id esse, quæ iam erant confirmatissima & acceptissima, sed nouorum cultuum & superstitionum, qui postea contra scripturam receptamq; religionem grassari per Ecclesiam incœperunt. Quin & Paulus negat miracula fieri propter credentes. Quare hunc quoque scriptorem, sicut & alios omnes cum iudicio legamus, ut, iuxta Apostoli sententiam, omnia probemus, & tantum id quòd uerè bonum est eligamus.

Vobis uerò, Comites amplissimi, hunc authorem aliquot capitibus sanctum & insuper hac à me nunc inuenta appendice auctum primum ideò dedico, quod ille horum quoque locorum circa Mediomatrices & totum Rheni tractum (ubi uester Dei beneficio amplissimus & fœlix comitatus situs est) quin etiam ultrarhenanorum multam mentionem facit, atque adeò etiam huius uetustissimæ & laudatissimæ urbis aliquoties meminit, quam non tantum Latinè suo nomine, sed etiam uulgari lingua Strataburgum nominat, cuius etymon alioqui diuinari posset esse a uarijs fluminibus Stromsburgum. Altera causa est (ut alias omittam) quod intelligo uestras Cl.tum studijs, tum ueræ ac synceræ pietati, atque adeò omni uirtuti, iustitiæ ac innocentiæ sedulò benigneq; patrocinari.

Qua igitur generosa clementia Christianoq; zelo omnes Christi ministros ac confessores, synceram Iesu Christi doctrinam profitentes, & omnes corruptelas fermentaq; satanæ damnantes complectimini fouetisq;, ea me quoq; ut benignè complectamini reuerenter oro ac obsecro, uosq; simul illius amplissimæ

promißionis Domini ac ſeruatoris noſtri Matth. 10. Chriſtianè admoneo, ubi ille inquit: Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui miſit me. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunq; ad bibendum dederit uni ex puſillis his poculum aquæ frigidæ tantum nomine diſcipuli: amen dico uobis, nō perditurus eſt mercedem ſuam.

Dominus Ieſus V. Cl. ſuo ſancto ſpiritu regat & in omnem ueritatem ducat ac protegat, ut ſubditos piè iuſteq; regendo & patrem cœleſtem glorificetis, & miſerorum mortalium ſalutem temporariā ſimul & æternam plurimum promoueatis Amen. Argentinæ 10. Cal. Aprilis. 1568.

GREGORII TVRONENsis uitæ Breuiarium.

Regorius Celtico Galliarum tractu fuit exortus, Aruernicæ regionis indigena, patre Florentio, matre Armentaria procreatus, quod & Fortunatus scribit his versibus:

Forte decus generis Turonicensis apex
Alpibus Aruernis ueniens mons altior ipsis.

Et de armentaria matre.

Felix bis merito sibi macchabæa, vel orbi,
Nobilitas generis nobilior gentis:
Quæ septem palmas cœlo transmisit ab aluo,
Martyriq́ decus protulit ille vterus:
Tu quoq́ prole potens rectè Armentaria felix,
Nec minor ex partu quàm prior illa sinu.
Illa uetus numero maior, tu maxima loco:
Quod poterant plures, unicus hicce tuus.
Fœtu clara tuo geniti circundata fructu,
Est tibi Gregorius palma corona nouus.

Hic verè Gregorius, id est, vigilans, vt ætatulę robur habuit, literarum studijs mancipatur sub patruo Gallo episcopo: quo tempore Nicetius Lugdunẽsis episcopus cum vicinus esset ciuitatis vbi parentes Gregorij habitarẽt, nescio quid excelsum in puero cõspicatus, iussit puerum ad se acciri, & collobio se totum in exemplũ pudicitiæ contegens, vt ne summis quidem digitis iuuenculum cõtingeret, pue-

rò benedixit, atq; prosperа precatus est. Literarum studijs instatius se applicat, eodē Gallo patruo magistro. Cumq; beatus Gallus ad emeritam beatæ vitæ coronam vocaretur, vir domini Auitus adolescentem suscepit. Qui cum eius ingenium morumq; habitudinem explorasset, magistrorum diligentiā adhibuit, & quanta vel ipsius industria, vel eorum sedulitas velocitate poterat, ad arcem sapientiæ ꝓuexit. Porrò autem in discendis literarum studijs ea se discretione exercuit, vt vtraque nimietate careret: nec poetarum nænias ex toto horreret, nec tamen, vt plerisque mos est, his indecentius hærens, earum lenocinio mē te ancillaretur. Tunc temporis apud Aruernū plerique, in habitu religionis viri fulgebant, quos iuuenis nunc cum beato Auito, nunc se motim inuisebat, quatinus vel ab eis exempla pietatis assumeret, vel ipsis qđ forte deerat, mutua charitate prēstaret. Anno centesimo septuagesimo secundo post transitum domini Martini, Sigeberto rege anno duodecimo regnāte, beatus Eufronius, qui inter virtutes consenescens tāta gratia donatus est, vt ei prophetię spiritus inesse visus sit, appositꝰ est ad patres suos. Tempusq; aduenerat, vt Gregorius amore beati Martini dudū flagrans, & ad pastoralis officij ministeriū idoneꝰ episcopus, cathedrā eius vice sua regēdam suscipere debuisset. Cum igitur beatus Eufronius obisset, Turonici de eius successore tractaturi cōueniūt. Sed facili discrimine suasum est cunctis,

ctis, Gregorium in electione præferendum. Personam in loco frequentissimam iam olim sciebant, pluraque eius gesta viro digna conuenerant. Tunc verò cunctis in consona voce coeuntibus, cerneres Deo fauente causam prosperari. Nam clericorum turba nobilibus viris constipata, plebsque rustica simul & vrbana pari sententia clamant, Gregorium decernendum cum claris meritis, tum quoque nobilitate pollentem, sapientia præcipuum, generositate primum, principibus notum, ac sua probitate reuerendum, omnibusque officijs habilem. Legatio ad regem dirigitur, cum quidem Deo dispensante Grogorius corâ reperitur. De hac igitur causa conuentus, quâta humilitate se excusare tẽtauit? quibus modis se subducere visus est? Sed quia velle Dei est, hinc cætera flectuntur. Hunc rex auctoritate cogit, hũc Brunichildis regina perurget. Sed quoniam discreta humilitas obedientiam nõ recusat, tandem aliquãdo assensus est. Quem vt credo ne qualibet occasione delatus profugeret, statim Egidius Remẽsis archiepiscopus ordinauit, vt Fortunatꝰ poeta scribẽs ait,

Quem patris Egidij domino manus alma sacrauit,
Vt populum recreet, quem Radegundis amet, &c.

Adeptus ergo prẽsulatum qualis vel quantus fuerit vt cõpẽdiosè dicatur, & plures ecclesiæ quas nouiter construxit, vel quarũ sarta tecta restaurauerit, insinuant: & libri in laudem sanctorum, vel in expositione sanctarum scriptu

rarum editi, quàm primum demonstrant. In construendis verò spiritalibus templis, videlicet in custodia gregis, quàm certatim sese impẽderit, vel ex hoc animaduertitur, quòd nec ab ipsis quidem sanctis viris studium suę prędicationis continuit. Multa quidem Gregorius quæ insequi longum est, in salute languẽtium operabatur, quæ tamen sub obtentu sanctorũ, quorũ reliquias perinde ferebat, à suis meritis excludere nitebatur: cum quidẽ hæc tanto verius per ipsum fiebãt, quanto ipse humilius alijs tribuebat. Virtus charitatis in illo prędominebat, adeo vt ipsis inimicis affectũ dilectionis impẽderet, vt sequẽti patebit exemplo. Quodã enim tempore factũ est, vt ad venerabilem matrem suam in Burgundia properaret: in siluis verò Abiegnis, quæ trãs Verberim fluuiũ sitæ sunt, latrones incurrit. Qui tanto impetu super comitatum eius irruere visi sũt, vt nõ modo eos expoliare, sed & occidere velle putarẽtur. Quorũ assultu Gregorius terreri nõ potuit, q̃ prędidio Martini circũseptus incedebat. Cuius mox auxiliũ flagitãs, ita sibi adesse exptus est, vt latrones velocius q̃ emerserint, fugã inirẽt. At Gregorius vsus cõsueta pietate, nec in perturbatione turbatus, fugiẽtes reuocat, ad cibũ & potũ inimicos inuitat.

Sedecim annos hic in episcopatu exegerat, cũ æquiuocus eius, ille magnus Gregorius in sede apostolica subrogatur. Siquidẽ opinata res est, quòd dudũ alter alteri peculiari sit amicitia

micitia deuinctus. Nec immerito tamẽ hunc Fortunatus Gregorio cõparat Nazanzeno, tã quã ille datus sit Orienti: Romanẽsis autem, Meridiei: at hic noster, Occidẽti. Cum igitur sacra apostolorum limina expetisset, magna cũ reuerentia sanctus eum papa excepit. Quẽ ob beati Petri confessionem introducẽs, à latere cõstitit, prẽstolãs quo assurgeret. Interim autẽ vt erat ingenio profundissimus, secretã Dei dispensationẽ admirans, considerabat in huiusmodi hominẽ (eratenim statura breuis) tãtam gratiam cœlitus profluxisse. Quod ille mox diuinitus persentiens, & ab oratione surgens, placidoq; vt erat vultu, ad papam respiciens, Dominus, inquit, fecit nos, & non ipsi nos: idem in paruis, qui & in magnis. Cumq; id suæ cogitationi sanctus papa respõderi cognosceret, ipsa sua deprehẽsione gauisus, gratiam quã hactenus in Gregorio mirabatur, in magna veneratiõe deinceps habere cœpit, se demq; Turonicã nobilitauit. Pauca hęc de nostro prẽsule dicta sint. non eum miraculorum ergo, quæ etiam reprobis dari solẽt, cõmendamus, sed ne hanc quidem gratiam illi defuisse monstramus. Cæterùm ad eius gloriam commendandam, illud sufficiat, quòd humili corde Christum secutus est, & quòd non speranit in pecunię thesauris (hoc vtique est mirabilia feciſſe) & quòd à peccatorum est laqueo custoditus. Super omnẽ quippe gloriã est, à peccatis protectio. Vigesimo & primo igitur episcopatus sui anno, tanquam septena

rio annorum numero, ter in fide sanctæ trinitatis completo, appositus est ad patres suos, non tam dierum, quum fermè tricēnalis ordinatus est, quā perfectione plenus. Qui tamen non vsquequaque videtur clausus in tumulo, cui restat vt vel lingua viuat in mūdo. Et quia sicut credimus, beato Martino in cœlo est sociatus, sancto etiam corpore est illi in sepulchro vicinus. Porrò Turonenses, ne diuinis muneribus videantur ingrati, semper necesse est vt retractent, quātopere sint à Deo suffulti. Datus namque est eis patronus, nō qualiscunq;, sed Martinus, de cuius laude quid primum, vel speciale dicatur, cum vt scriptū est, eius minima, aliorū maximis maiora esse manifestum sit. Datus est eis & Gregorius vir, nō solū sanctitate, sed & doctrina clarus, ne vrbs Turonica obscurior videretur, scriptorū officio caruisse, quin potius sicut vrbs Romulea post apostolos illustratur in altero Gregorio, ita & Turonica post Martinum decoratur in isto. Nec prætereundum quomodo consuetam sibi humilitatem etiam in ipsa sepultura sua seruauerit. Nam in tali loco se sepeliri fecit, vbi semper omnium pedibus conculcaretur, & ipsa loci necessitas cogeret, ne vnquam in aliqua reuerētia haberi posset: sed grex beati Martini talia non ferens, amicum domini sui de loco leuauit, & edito supulchro mausoleo, ad lævam sancti sepulchri digna reuerentia collocauit. Obijt autem quindecimo Calend. decembris, videlicet intra Martinianam heb-

hebdomadam, vt solēnitatem Martini, quam hic iam ęgrotans celebrare cœperat, Martino iunctus in cœlo consummaret, præstante domino Iesu Christo, qui viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

CAPITA SEV TITVLI DECEM LIBRORum historiæ beati Gregorij Turonensis.

1 De creatione Adæ & Euæ, & de Adę typo.
2 Vt Cain occidit Abel fratrem suum.
3 Enoch iustus, quomodo à Deo translatus est.
4 De diluuio, de Noe, de archa, de ira Dei, & supputatione generationum.
5 De generatione Noe & filiorum eius: præcipue de Chus filio Cham magię & idololatriæ incœptore.
6 De turre Babylonica & linguarum confusione.
7 De ortu, natiuitate & interpretatione Abrahæ.
8 De Esau & filijs eius.
9 De Iacob & filijs eius.
10 De Nili natura & maris rubri transitu.
11 De filijs Israel in Eremo: & de ingressu eorum in terram promissionis.
12 De regibus Iudæorum.
13 De Salomone & templi ædificatione.

14 Quomodo regnum Israel sit diuisum propter duritiam Roboæ: & de captiuitate Babylonica: & de prophetis illius temporis.
15 De reditu Iudæorũ è Babylone vsque ad Christi natiuitatem.
16 De reliquarum gentium regibus & regnis
17 De imperatoribus Romanis.
18 De natiuitate saluatoris nostri.
19 De Christi prædicatione, miraculis, & passione.
20 De Ioseph ab Arimathia.
21 De Iacobi apostoli voto.
22 De resurrectione dominica.
23 De ascensione domini: & de Pilati & Herodis punitione.
24 De Petro qui Romam venit, & martyriũ Christo perhibuit.
25 De persecutione sub Traiano principe.
26 De hæresum & schismatum ortu.
27 De Photino & Irenæo martyribus.
28 De persecutione sub Decio.
29 De Bituricensium conuersione.
30 De persecutiõe sub Valeriano & Gallieno
31 De alijs martyribus.
32 De priuato martyre & Croco tyranno.
33 De persecutione sub Diocletiano.
34 De Constantino magno, B. Martino & Crucis dominicæ inuentione.
35 De Constantis imperio.
36 De beato Martino.
37 De Valentis tyrannide.

38 De

38 De Theodosio & eius imperio.
39 De Vrbico episcopo Aruerno.
40 De sancto Hillidio & eius in episcopatu successore.
41 De sancto Nepotiano etiam Aruernorum episcopo.
42 De duorum amantium castitate & sepultura.
43 De beati Martini transitu.

LIBRI II. CAPITA.

1 De episcopatu Briccij.
2 De Vuandalis & persecutione Christianorum sub ipsis.
3 De Cirola hæreticorum episcopo, & de sanctis martyribus.
4 De persecutione sub Athanarico agitata.
5 De Seruatio episcopo & Chunis.
6 De Basilica S. Stephani apud Metensem vrbem.
7 De vxore Aetij.
8 Quid de Aetio historiographi scripserint.
9 Quid de Francis ijdem dicant.
10 Quid de simulacris gentium prophetæ domini scribant.
11 De Auito imperatore.
12 De Childerico rege & Euidio.
13 De episcopatu Venerandi ac Rustici Aruernis.
14 De episcopatu Eustochij Turonici, atque Perpetui, & de basilica S. Martini.

15 De basilica sancti Symphoriani.
16 De Namatio episcopo, & ecclesia Aruerna.
17 De coniuge eius & basilica sancti Stephani.
18 Quod Childericus Aurelíam, & Andegauum venit Odouacrius.
19 Bellum inter Saxones ac Romanos.
20 De Victorio duce.
21 De Eparchio episcopo.
22 De Sidonio episcopo.
23 De sanctitate Sidonij episcopi, & de iniurijs eius vltione diuina moderatis.
24 De fame Burgundiæ & Ecdicio.
25 De Euua rege persecutore.
26 De obitu S. Perpetui, & episcopatu Volusiani ac Viri.
27 Quando Chlodoueus regnum accepit.
28 Quod Chlodoueus Chrodigildem accepit.
29 De primo eorum filio baptizato, & in albis defuncto.
30 Fit bellum contra Alamannos.
31 De baptismo Chlodouei.
32 Fit bellum contra Gundobaldum.
33 De interitu Gode gysili.
34 Quod Gundobaldus conuerti voluit.
35 Quando Chlodoueus & Alaricus se viderunt.
36 De Quintiano episcopo.
37 Bellum cum Alarico fit.
38 De patritiatu Chlodouei regis.

39 De

39 De Licinio episcopo.
40 De interitu Sygiberti senioris & filij eius
41 De nece Chrararici & filij eius.
42 De interitu Ragnacharij & fratrum eius.
43 De obitu Chlodouei.

LIBRI III. CAPITA.

1 De filijs Chlodouei.
2 De episcopatu Dionisij, Apollinaris, atque Quintiani.
3 Quod Dani Gallias appetierunt.
4 De Thoringorum regibus.
5 Quod Sygimundus filium suum interfecit.
6 De interitu Clodomeris.
7 De bello contra Thoringos.
8 De interitu Hermenfredi.
9 Quod Childebertus Aruernos abijt.
10 De interitu Almarici.
11 Quòd Childebertus & Chlotharius Burgundias, Theodoricus, Auernos abijt.
12 De excidio regionis Aruernæ.
13 De Louolautro & Meroliacensi castro.
14 De interitu Munderici.
15 De captiuitate Attali.
16 De Syualdo.
17 De episcopis Turonicis.
18 De interitu filiorum Chlodomeris.
19 De sancto Gregorio & situ Diuionensis castri.
20 Quòd Theodobertus Visigardem despõsauit.

21 Quòd Theodobertus in Prouinciá abijt.
22 Quod postea Deuteriam accepit.
23 De interitu Sygialdi & fuga Giualdi.
24 Quòd Childebertus Theodobertum mu nerauit
25 De bonitate Theodoberti.
26 De interitu filiæ Deuteriæ.
27 Quòd Theodobertus Visigardē accepit.
29 Quòd Childebertus cum Theodoberto contra Chlotarium abijt.
29 Quòd Childebertus & Chlotharius in Hi spanias abierunt.
30 De regibus Hispanorum.
31 De filia Theodorici regis Italici.
32 Quòd Theodobertus in Italiam abijt.
33 De Asteriolo & Secundino.
34 De munere Theodoberti circa Viridu nenses ciues.
35 De interitu Sygialdi.
36 De obitu Theodoberti & de interitu Par thenij.
37 De hieme graui.

LIBERI IIII. CAPITA.

1 De obitu Chrothildis reginæ
2 Quòd Chlotarius rex tertiam partem fru ctuum ecclesiarum auferre voluit.
3 De vxoribus & filijs eius.
4 De Britannorum comitibus.
5 De sancto Gallo episcopo.
6 De Catone presbytero.
7 De episcopatu Cautini.

8 De

8 De Hiſpanorum regibus.
9 De obitu Theodoualdi.
10 De rebellione Saxonum.
11 Quòd Catonem ex iuſſu regis ad epiſcopa
tum Turonici petierint.
12 De Anaſtaſio presbytero.
13 De lenitate & malitia Chramni & de Cau
tino ac Firmino.
14 Quòd Chlotarius contra Saxones abijt i-
terata vice.
15 De epiſcopatu ſancti Eufronij.
16 De Chramno & ſatellitibus eius & malis
quę geſsit, vel qualiter Diuionê aduenit
17 Quòd Chramnus ad Childebertũ trãſijt.
18 De Auſtrapio duce.
19 De obitu ſancti Medardi epiſcopi.
20 De obitu Childeberti, & interitu Chram
ni.
21 De obitu Chlotharii regis.
22 Diuiſio regni inter filios eius.
23 Quòd Sygibertus contra Chunos abijt, &
Chilpericus ciuitates eius peruaſit.
24 De patritiatu Celſi
25 De vxoribus Guntchramni.
26 De vxoribus Chariberti.
27 Quod Sygibertus Brunichildem accepit.
28 De vxoribus Chilperici.
29 De ſecundo Sygiberti in Hunos bello.
30 Quòd Aruerni ad capiendam Arelaten-
ſem vrbem iuſſu Sygiberti abierunt.
31 De Tauridano caſtro, & alijs ſignis.
32 De Iuliano Monacho.

33 De Summulpho abbate.
34 De Burdegalensi monacho.
35 De episcopatu Auiti Aruerni.
36 De sancto Nicetio Lugdunensi.
37 De sancto Friardo reclauso.
38 De regibus Hispanorum.
39 De interitu Palladij Aruerni.
40 De imperio Iustini.
41 Quòd Alboinus cum Longobardis Italiam occupauit.
42 De bellis Mummoli cum eisdem.
43 De archidiacono Masilienſe.
44 De Longobardis & Mummolo.
45 Quòd Mummolus Turonos venit.
46 De interitu Andarci.
47 Quod Theodobertus ciuitates peruasit.
48 De Latta monasterio.
49 Quod Sygibertus Parisios venit.
50 Quod Chilpericus cũ Guntchráno fœdꝰ iniit, & de obitu Theoberti filij eius.
51 De obitu Sygiberti regis.

LIBERI V. CAPITA.

1 De Childeberti iunioris regno & matre eius.
2 Quòd Meroueus Brunichildem accipit vxorem.
3 Bellum contra Chilpericum & de malitia Rauingi.
4 Quòd Rucculenus Turonos venit.
5 De episcophis Lingonicis, & Namnetico.
6 De Leunaste archidiacono Biturigo.

De Se-

7 De Senoch reclauſo.
8 De ſancto Germano Pariſiorũ epiſcopo.
9 De Callupane reclauſo.
10 De Patroclo reclauſo.
11 De Iudæis conuerſis per Auitum epiſcopum.
12 De Brachione abbate.
13 Quòd Mummulus Lemouicas vaſtauit.
14 Quòd Meroueus tonſuratus ad baſilicam ſancti Martini fugit.
15 Bellum inter Saxones & Sueuos.
16 De interitu Macliaui.
17 De indubietate paſchę.
18 De Eccleſia Cainonenſi, & quòd Guntchramnus rex filios Magnacharij interfecit ſuoſque perdidit, cum Childeberto coniunctus eſt.
19 De Prætextato epiſcopo & interitu Merouei.
20 De eleemoſynis Tiberij.
21 De Salonio & Sagittario epiſcopis.
22 De Vinnocho Brittone.
23 De obitu Samſonis filij Chilperici.
24 De prodigijs oſtenſis.
25 Quòd Guntchramnus Boſo filias ſuas de baſilica S. Hilarij abſtulit, & Chilpericus Pictauos inuaſit.
26 De interitu Dacconis & Dracolini.
27 Quòd exercitus in Britannias abijt.
28 De eiectione Salonij & Sagittarij.
29 De deſcriptionibus Chilperici.
30 De vaſtatione Britannorum.

31 De imperio Tiberij.
32 De insidijs Britannorum.
33 De basilica S. Dionysij iniuriata p̃ mulierẽ
34 De prodigijs.
35 De dysenteriæ morbo & filijs Chilperici mortuis.
36 De Austregilde regina.
37 De Heraclio episcopo & Nãtino comite.
38 De Martino Gallicien si episcopo.
39 De persecutiõe Christianorũ in Hispanijs
40 De interitu Chlodouei.
41 De Elafio & Eunio episcopis.
42 De legatis Gallicien sibus ac prodigijs.
43 De Maurilione Cadurcorum episcopo.
44 De altercatione cum hæretico.
45 De ijs quæ Chilpericus scripsit.
46 De obitu Agrœculæ episcopi.
47 De obitu Dalmatij episcopi.
48 De comitatu Eunomij.
49 De malitia Leudastis.
50 De insidijs quas nobis fecit, & qualiter ipse humiliatus est.
51 Quæ B. Saluius de Chilperico prædixit.

LIB. VI. CAPITA.

1 Quòd Childebertus ad Chilpericum transijt, & de fuga Mummoli.
2 De legatis Chilperici ab Oriente reuersis.
3 De legatis Childeberti ad Chilpericum.
4 Qualiter Lupus a regno Childeberti fugatus est.
5 Altercatio cum Iudæo.
6 De sancto Hospitio reclauso & abstinentia

tia vel mirabilibus eius.
7 De transitu Ferreoli Vcecensis episcopi.
8 De Eparchio reclauso Engolismẽsis vrbis.
9 De Domnolo Cenomannorum episcopo.
10 De basilica sancti Martini effracta.
11 De Theodoro episcopo & Dynamio.
12 De exercitu contra Biturigas commoto.
13 De Lupo & Ambrosio Turonicis ciuibus interfectis.
14 De portentis quæ apparuerunt.
15 De obitu Felicis episcopi.
16 Quòd Papolenus vxorem suam recepit.
17 De Iudeis per Chilpericum regẽ cõuersis
18 De legatis Chilperici ab Hispan. reuersis.
19 De hominibus Chilperici apud Vrbiam fluuium
20 De obitu Chrodini ducis.
21 De signis ostensis.
22 De Cartherio episcopo.
23 Quòd Chilperico regi filius natus est.
24 De insidijs Theodori episcopi, & de Gundobaldo.
25 De signis.
26 De Guntchramno & Mummolo.
27 Quòd Chilpericus rex Parisios est ingressus.
28 De Marco referendario.
29 De puellis monasterij Pictauensis.
30 De obitu Tiberij imperatoris.
31 De multis malis quę Chilpericus rex in ciuitatibus fratris sui fieri iussit, vel ipse fecit.

32 De interitu Leudastis.
33 De locustis, morbis, prodigijsq;.
34 De obitu filij Chilperici, quem Theodoricum vocauit.
35 De interitu Mummoli presbyteri & mulieribus interfectis.
36 De Ætherio episcopo.
37 De nece Lupentij abbatis Gaballitani.
38 De obitu Theodosij episcopi, & successore eius.
39 De obitu Remigij Biturigum episcopi, & de incēdio vrbis & successione Sulpitij.
40 De altercatione nostra cùm hæretico.
41 Quòd Chilpericus rex cum thesauris suis in Camaracenses abijt.
42 Quòd Childebertus in Italiam abijt.
43 De Gallienſibus regibus.
44 De diuersis signis.
45 De nuptijs Rigunthæ filiæ Chilperici.
46 De interitu Chilperici regis.

LIBERI VII. CAPITA.

1 De obitu sancti Saluij episcopi.
2 De consilio Carnotenorum & Aurelianensium.
3 De interitu Vedasti cognomento Aui.
4 Quòd Fredegundis in Ecclesiam confugit, & de thesauris ad Childebertum ductis.
5 Quòd Guntchramnus rex Parisios venit.
6 Quòd idem rex ea quæ de regno Chariberti erant, sibi subegit.

Quòd

7 Quòd legati Childeberti Fredegundem requirunt.
8 Quòd rex populũ petijt, ne vt fratres eius interimatur.
9 Quod Rigundis à Desiderio ablatis thesauris retenta est.
10 Quòd Gundobaldus in regem eleuatur, & de Rigunde filia regis Chilperici.
11 De signis quæ apparuerunt.
12 De incendio regionis Turonicæ, & virtute sancti Martini.
13 De incendio & prædis Pictauæ vrbis.
14 De legatis Childeberti regis ad Gũtchramnum regem missis.
15 De malitia Fredegundis
16 De regressu Prætextati episcopi.
17 De Promoto episcopo.
18 De eo quod regi dictum est, vt se cautũ redderet ne occideretur.
19 Quòd regina in villam abire iussa est.
20 Quod idem emisit qui Brunichildem ne caret.
21 De fuga & custodia Eberulfi.
22 De malitia eius.
23 De Iudæo interfecto cum suis.
24 De præda vrbis Pictauæ.
25 De spolijs Marileifi.
26 Quòd Gundobaldo ciuitates circumit.
27 De iniuria Magnulphi episcopi.
28 Quod exercitus inante accesit.
29 De interitu Eberulphi.
30 De legatis Gundobaldi.

31 De reliquijs sancti Sergij martyris.
32 De alijs Gundobaldi legatis.
33 Quòd Childebertus ad Guntchramnum patruum suum venit.
34 Quòd Gundobaldus Conuenas abijt.
35 De basilica sancti Vincentij martyris Agẽnensis vastata.
36 De collocutione Gundobaldi cum exercitu.
37 De bello contra vrbem.
38 De interitu Gundobaldi.
39 De interitu Sagittarij episcopi & Mummoli.
40 De thesauris Mummoli.
41 De Gigante.
42 De virtute sancti Martini.
43 De Desiderio & de Vuaddone.
44 De muliere Phitonissa.
45 De fame anni præsentis.
46 De interitu Christophori.
47 De bello ciuili inter ciues Turonicos.

LIBRI VIII.

1 De eo quòd rex ad Aurelianos venit.
2 Qualiter ei episcopi prẽsentati sunt: & qualiter ipse conuiuium præparauit.
3 De cantoribus & argento Mummoli.
4 Laus Childeberti regis.
5 De visionibus quas rex vel nos de Chilperico vidimus.
6 De ijs quos præsentauimus.

7 De Palladio episcopo qualiter missas dixit
8 De signis ostensis.
9 De sacramento pro filio Chilperici dato.
10 De corporibus Merouei & Chlodouei.
11 De ostiarijs & interitu Boanti.
12 De Theodoro episcopo, & plaga super Rathario.
13 De legatione Guntchramni ad Childebertum directa.
14 De periculo in flumine.
15 De conuersione Vulfilaici diaconi.
16 Quæ de virtutibus sancti Martini retulit.
17 De signis quæ apparuerunt.
18 Quod Childebertus in Italiam direxit exercitũ, & qui duces vel comites aut instituti sunt, aut remoti.
19 De interitu Daulphi abbatis.
20 Quæ in synodo Matisconsi acta sunt.
21 De placito in Belsonanco, & de sepulchro violato.
22 De obitu episcoporum & Vuandelini.
23 De diluuijs.
24 De insulis maris.
25 De insula in qua sanguis apparuit.
26 De Eberulfo qui dux fuit.
27 Quod Desiderius ad regem abijt.
28 De Hirmenegildo & de Ingunde, vel de legatis Hispanorum clam ad Fredegundem missis.
29 Quòd Fredegundis misit qui Childebertũ interficeret.
30 Quòd exercitus in Septimaniam abijt.

31 De interfectione Prætextati episcopi.
32 De interitu Domnolæ vxoris Nectarij.
33 De incendio vrbis Parisiacæ.
34 De reclausis tentatis.
35 De legatis Hispanorum.
36 De interitu Magnoualdi.
37 Quòd Childeberto filius natus est.
38 Quòd Hispani in Gallias proruperunt.
39 De obitu episcoporum.
40 De Pelagio Turonico.
41 De ijs qui Prætextatum episcopum interfecerunt.
42 Quòd Bippolenus dux datus est.
43 Quòd Nicetius rector prouinciæ ordinatur: & de ijs quæ Antestius gessit.
44 De eo qui regem Guntchramnum interficere voluit.
45 De interitu Desiderij ducis.
46 De obitu Leuuieldi regis.

LIBRI IX.

1 De Richaredo & legatis eius.
2 De obitu beatæ Radegundis.
3 De eo qui cum cultro ad Guntchramnum regem venit.
4 Quòd Childeberto alius natus est filius.
5 De prodigijs.
6 De seductoribus & ariolis.
7 De remotione Ennodij ducis, & de Vuasconibus.
8 De præsentia Guntchramni Bosonis.

9 De interitu Rauchingi.
10 De interitu Guntchramni Bosonis.
11 Quod se reges viderunt.
12 De interitu Vrsionis ac Berthefredi.
13 De Baddone qui in legationem abiens, detentus, & pòst diu dimissus est: & de morbo dysenterico.
14 De pace Ægidij episcopi & Lupi ducis.
15 De conuersione Richaredi.
16 De legatione ipsius ad reges nostros.
17 De sterilitate anni & caritate annonæ.
18 De Britannis, & obitu Namatij episcopi.
19 De interitu Sicharij ciuis Turonci.
20 De eo quòd ad Guntchramnum regem in legationem pro custodienda pace directi sumus.
21 De eleemosynis & bonitate ipsius regis.
22 De lue Massilienses vrbis.
23 De obitu Agerici episcopi, & de successore eius.
24 De episcopatu Fronimi.
55 Quòd exercitus Childeberti in Italiam abijt.
26 De obitu Ingobergæ reginæ.
27 De obitu Amulonis.
28 De speciebus quas Brunichildis regina transmisit.
29 Quod longobardi pacem ad Childebertum regem petierunt.
30 De descriptoribus vrbis Pictauæ atque Turonicæ.
31 Quod Guntchramnus rex exercitum in

Septimaniam direxit.
32 De inimicitijs inter Childebertum & Gũt chramnum.
33 Quòd Ingeltrudis religiosa ad Childebertũ abijt, contra filiam suggestura.
34 De inimicitijs Radegundis cum filia sua.
35 De interitu Vuaddonis.
36 Quòd Childebertus rex Theodebertum suum Suessionas direxit.
37 De Droctigisilo episcopo.
38 De eo quòd aliqui contra Brunichildem reginam agere voluerunt.
39 De scandalo in monasterio Pictauensi orto per Chrodieldem & Basinam.
40 De fomite primo scandali.
41 De cæde in basilica sancti Hilarij.
42 Exemplaria epistolæ quam sancta Radegundis episcopis direxit.
43 Quod Theutharius presbyter ad hoc scandalum mitigandum aduenit.
44 De intemperie anni.

LIB. X. CAPITA.

1 De Gregorio papa Romano.
2 De reditu Gripponis legati ab imperatore Mauricio.
3 Quod exercitus Childeberti regis in Italiam abijt.
4 Quòd Mauricius legatorum interfectores in Gallias direxit.
5 Quòd Cuppa limitẽ Turonicũ interrupit.
6 De carcerarijs Auernis.

7 Quòd in ipsa vrbe rex Childebertus clericis ne tributum redderent præstitit.
8 De Eulalio & Tetradia quę vxor eius fuit.
9 De exercitu Guntchramni regis, qui in Britanniam abijt.
10 De interitu Chundonis cubicularij eius.
11 De infirmitate Chlotharij iunioris.
12 De malitia Berthegundis.
13 Altercatio de resurrectione.
14 De interitu Theodulphi diaconi.
15 De scandalo monasterij Pictauensis.
16 De iudicio contra Chrodigildem & Basinam lato.
17 De excommunicatione earum.
18 De percussoribus ad Childebertum regẽ missis.
19 De expulsione Egidij Remensis episcopi.
20 De puellis supra memoratis in hac reconciliatis synodo.
21 De interitu filiorum Vuaddonis.
22 De interitu Childerici Saxonis.
23 De signis & dubietate paschæ.
24 De subuersione vrbis Antiochenæ.
25 De interitu eius qui se Christum dicebat.
26 De obitu Ragnemodi ac Sulpitij episcoporum.
27 De his quos Fredegundis interfici iussit.
28 De baptismo Chlothari filij eius.
29 De conuersione ac miraculis, vel obitu Aredij abbatis Lemouicini.
30 De temperie anni præsentis.
Recapitulatio de episcopis Turonicis.

EX LIBR. IOANNIS TRI-
themij de Scriptoribus Ecclesiasticis.

GREGORIVS episcopus Turonensis, ex monacho discipulus quõdam S. Auiti prę-sulis Aruernorum, vir doctus & nobilis, mitis quoque & humilis: tantæ sanctitatis & purita tis extitit, vt etiam in vita miraculis choruſca uerit. Hic apostolorum Petri & Pauli limina visitans, à B. Papa Gregorio cum maxima re-uerentia & charitate, vt verè sanctus susce-ptus est, vt amicus singularis & vnicus ab eo dilectus. Scripsit simplici & aperto sermone nonnulla volumina, de quibus extant,

De laude sanctorum martyrum, lib. vnus,
De vita quorundam cõfessorum, libri duo.
De miraculis S. Iuliani martyris, lib. vnus.
De miraculis S. Martini, lib. quatuor.
Historiæ Francorum, lib. decem.
Epitomæ eiusdem, lib. vnus.
Chronicorum ecclesiasticæ historiæ, lib. vnus.

Cętera quæ composuit, ad notitiam lectionis nostræ nondum venerunt. Claruit tem-poribus Mauritij imperatoris, an-no Domini D. C.

GRE-

IN DEI NOMINE,

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER PRIMVS.

CRIPTVRVS bella Regum cum gentibus aduersis, Martyrum cum paganis, Ecclesiarũ cum hæreticis, prius fidem meam proferre cupio, ut qui legerit, me non dubitet esse catholicum. Illud etiam placuit, propter eos qui appropinquãte mundi fine desperant, ut collecta per chronica vel per historias anteriorum annorũ summa, explanetur apertè, quot ab exordio mundi sint anni. Sed prius veniam à legentibus precor, si aut in literis, aut in syllabis Graminaticam artem excessero: de qua adplene non sum imbutus. Illud tantum studens, vt quod in Ecclesia credi prædicatur, sine aliquo fuco aut cordis hæsitatione retineam: quia scio peccatis obnoxium, per credulitatem puram obtinere posse veniam apud nostrum pium Dominum. Credo ergo in deum patrem omnipotentem. Credo in Iesum Christum filium eius vnicum dominum deum nostrum, natum à patre, non factum: non post tempora, sed ante cunctum tempus semper fuisse cum pa-

tre: nec enim pater dici potuerat, nisi haberet filium: neque filius esset, si patrem vtique non haberet. Illos verò qui dicunt, Erat quando non erat, exsecrabiliter renuo: & ab Ecclesia segregari contestor. Credo Christum hunc verbũ esse patris, per quem facta sunt omnia. Hunc verbum carnem factum credo: cuius passione mundus redemptus est: & humanitatem, non deitatẽ subiacuisse passioni credo. Credo eum die tertia resurrexisse: hominem perditũ liberasse: ascendisse in cœlos: sedere ad dexteram patris: venturũ ac iudicaturum viuos & mortuos. Credo sanctum spiritum à patre & filio processisse, non minorem, & quasi ante non esset, sed æqualem, & semper cum patre & filio coæternum Deum, consubstantialem natura, æqualem omnipotentia, consempiternum essentia, vt nunquam sine patre fuisse uel filio, neque minorem patre vel filio. Credo hanc trinitatem sanctam in distinctione subsistere personarum, & aliam quidem personam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti. In qua trinitate vnam deitatem, vnam potentiam, vnam essentiam esse confiteor. Credo beatam Mariam, vt virginem ante partum, ita virginem & post partum. Credo animam immortalem, nec tamen partem habere deitatis. Et omnia quæ à trecentis decem & octo episcopis Nicenæ constituta sunt, credo fideliter. De fine verò mundi ea sentio quæ à prioribus didici. Antichristus verò primum circuncisionem inducet, se asserens Christum: deinde

de in templo Hierosolymis statuã suam collocabit adorandam, sicut dominum dixisse legimus: Videbitis abominationem desolationis stantem in loco sancto. Sed diem illam omnibus hominibus ignorari, ipse dominus manifestat dicens: De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, neque filius, nisi pater solus. Sed & hîc respondebimus hæreticis, qui nos impugnant, asserentes minorem esse filium patre, qui hanc diem ignoret. Cognoscant ergo hunc filium, Christianum populum nuncupatum, de quo à Deo prædicitur: Ego ero illis in patrem, & ipsi erunt mihi in filios. si enim hæc de unigenito filio prædixisset, nunquã ei angelos prepositisset: sic enim ait: Neq; angeli cœlorum, neque filius, ostendens, non de vnigenito, sed de adoptiuo populo hæc dixisse. Noster verò finis, ipse Christus est, qui nobis uitam æternã si ad eum conuersi fuerimus, larga benignitate præstabit.

De supputatione verò huius mundi euidenter Chronicæ Eusebij Cæsariensis episcopi ac Hieronymi præsbyteri proloquuntur, & rationem de omnium annorum serie pandunt. nam & Orosius diligentissimè hæc inquirens, omnem numerum annorum ab initio mundi usque ad suum tempus in vnum collegit. hoc etiam & Victorius cùm ordinem Paschalis solennitatis inquireret, fecit. Ergo & nos scriptorum suprà memoratorum exemplaria sequentes, cupimus à primi hominis conditione, si dominus dignabitur suum commodare

auxilium, vsque ad nostrum tempus cunctam annorum congeriem computare. Quod facilius adimplebimus, si ab ipso Adam sumamus exordium.

1 IN principio dominus cœlũ terramq;, in Christo suo, qui est omnium principium, id est in filio suo formauit, qui post creata mundi elementa, glebam assumens fragillimam, hominem ad suam imaginem similitudinemque plasmauit, & insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est in animam viuentem: cui dormienti ablata costa, mulier Eua creata est. Nec dubium enim est quòd hic primus homo Adam antequam peccaret, typum domini nostri redemptoris prætulisset. ipse enim in sopore passionis obdormiens, de latere suo dum aquam cruoremque produxit, virginem immaculatamq; Ecclesiam sibi exhibuit, redemptam sanguine, latice emundatam, non habentem maculam aut rugam, id est lymphis ablutam propter maculam: in cruce extensam propter rugam. Hi ergo primi homines in amœna Paradiso beatè viuentes, anguis astu illecti, diuina præcepta transiliunt. Eiectique ab angelica sede, mundi laboribus deputantur.

2 COGNITA autem à consorte mulier concepit, peperitq; duos filios. Sed dum deus; vnius sacrificium dignáter suscipit, alter inuidia inflammante tumescit, & in fratrẽ sanguinis effusionẽ nouus fratricida consurgens, fratrem opprimit, vincit, interimit..

ET

3 ET hinc cunctũ genus in facinus execrabile ruit: præter Enoch iustum, qui ambulans in vijs dei, ab ipso domino proprer iustitiam assumptus, de medio peccãtis populi liberatur. sic enim legimus: Ambulauit Enoch cũ deo, & non comparuit, quia abstulit eum.

4 DOMINVS ergo commotus cõtra iniquitates populi non in suis semitis gradientis, diluuium immisit, cunctamque animam viuentem de superficie terræ diluuio inundante deleuit. Tantumque Noe fidelissimum ac peculiarem sibi, suique typi speciem præferentem, cum sua & trium natorum coniugibus, posteritatis reparandæ gratia, in archa reseruauit. Increpant nos hîc hæretici, Cur scriptura sacra dominum dixisset iratum. Cognoscant ergo, quia dominus noster, non vt homo irascitur: commouetur enim, vt terreat: pellit, vt reuocet: irascitur, vt emendet. Sed nec hoc ambigo, quòd species illa archæ typum matris gesserit Ecclesiæ: ipsa enim inter fluctus & scopulos huius seculi transiens, nos ab imminentibus malis materno gestamine fouens, pio amplexu ac protectione defendit. Ab Adam ergo vsque ad Noe, generationes decem: id est Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch, Matusalam, Lamech, Noe. In his ergo decem generationibus, inueniuntur anni mille ducenti quadraginta duo. Adam verò in terra Ena chim sepultum, quæ prius Ebron vocabatur, liber Iesu Nauæ euidenter explanat.

5 HABEBAT ergo Noe post diluuium, tres filios, Sem, Cham, & Iafeth. De Iafeth egressæ sunt gentes, similiter & de Cham, & de Sem. Et sicut ait vetus historia, ab his dissemi-natum est genus humanũ sub vniuerso cœlo. Primogenitus verò Cham, Chus. Hic fuit totius artis Magicæ imbuẽte diabolo, & primus idololatriæ adinuentor. Hic primus statuncu-lam adorandam diaboli instigatione cõstituit: qui & stellas, & ignem de cœlo cadere, falsa virtute hominibus ostendebat. Hic ad Persas transijt. Hunc Persę vocitauere Zoroastrem, id est viuentem stellam. Ab hoc etiam ignem ado rare cõsueti, ipsum diuinitus igne cõsumptum vt Deum colunt.

6 CVMQVE multiplicati homines di spergerentur per vniuersas terras, egressi ab oriente, Sennaar gramineum reperiunt cam-pum. In quo edificantes ciuitatem, turrem quæ cœlos attingeret nituntur struere. Quo-rum vanam cogitationem simul & linguam, ipsosque confutans Deus, per mundum la-tè patentem in uniuersa terra disperſit: voca-tumque est nomen ciuitatis, Babel, hoc est con fusio, eo quòd ibi confudisset Deus linguas eorum. Hæc est Babylonia à Nebroth gygante ædificata filio Chus. Et sicut Orosij narrat historia, mira campi planitie in quadrum di-spositа est. Murus eius ex coctili latere infu-so bitumine, in latum habet cubitos quinqua-ginta, altitudinis cubitos ducentos, in circui-tu stadia quadringenta septuaginta. Vnum

stadium

stadium habet aripennes quinque. Vicenæ quinæ portæ per vnumquodque latus sitæ sunt, quæ faciunt centum. Harum portarum ostia miræ magnitudinis, ex ære fusili sunt formata. Multa & alia de hac ciuitate idem historiographus narrat, addens, Et cum tanta fuisset honestas ædificij, attamen victa atque subuersa est.

7 PRIMVS autem filius Noe, Sem: de quo generatione decima, natus est Abraham: id est, Noe, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Falec, Ragau, Saruch, Thare, qui genuit Abraham. In his decem generationibus, hoc est, à Noe vsque ad Abraham, inueniuntur anni DCCCCXLII. Eo tempore regnabat Ninus, qui ædificauit ciuitatem quam Niniuem vocauit: cuius in tribus mansionibus spatium amplitudinis Ionas propheta determinat. Huius quadragesimotertio regni anno, natus est Abraham. Hic est Abraham, initium fidei nostræ: hic accepit repromissiones: huic se Christus dominus noster nasciturum, ac pro nobis passurum in victimæ commutatione monstrauit, ipso in Euangelijs sic dicente, Abraham exultauit vt videret diem meum: & vidit & gauisus est. Hoc verò holocaustum in monte Caluariæ, quo dominus crucifixus est, oblatũ fuisse, Seuerus narrat in Chronica, sicut & hodieque in ipsa Hierosolymorum vrbe celebre fertur. In hoc monte crux sancta in qua redemptor affixus est, stetit, de qua & beatus ille cruor effluxit. Hic ergo Abraham

accepit signum circumcisionis, ostendens vt quod ille gesit in corpore, nos portemus in corde, dicente propheta: Circuncidite vos deo vestro, & circuncidite præputium cordis vestri, & nolite sequi deos alienos. Et iterum: Omnis incircuncisus corde, non intret in sancta mea. Hunc Abraham deus post adiectam nomini syllabam, patrem multarum gentium nuncupauit.

8 IS cùm centũ esset annorũ, genuit Isaac. Porrò Isaac sexagesimo ætatis anno, nati sunt filij gemini de Rebecca. Primus Esau, qui & Edom, id est terrenus: qui propter gulam vendidit primogenita sua. Ipse est pater Idumæorum: de cuius generatione quarta, natus est Iobab. hoc est, Esau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos CCXLIX. octogesimo nono anno ab infirmitate liberatus est. post infirmitatem autem, CLXX. annis restituta in duplum omni facultate, cum tot quot perdiderat filijs iocundatus est.

9 SECVNDVS autem filius Isaac, Iacob, dilectus dei, sicut ait per prophetam, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Hic post angelicam luctam vocatus est Israel, à quo Israelitæ. Hic genuit duodecim patriarchas, quorum hæc sunt nomina: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Isachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, & Aser. Posthos enuit Ioseph de Rachel, cùm esset nonagesimo secũdo ætatis suæ anno. Hũc cæteris filijs plus dilexit. Habuit ex ea & Beniamin vltimũ omnium. Ioseph autẽ,

XVI.

XVI. ætatis annum habens, typum præferens redemptoris, vidit somnia quæ fratribus retulit: Quasi manipulos legens, quos suorum fratrum manipuli adorarent. Et iterum, Quasi sol & luna cum vndecim stellis prociderent ante eum. quæ res magnum ei cum fratribus odium generauit. Vnde & inflammati inuidia, triginta eum argenteis Ismaelitis in Ægyptum transeuntibus vendiderunt. Imminente autem fame, cùm descendissent hi in Ægyptum, cogniti sunt à Ioseph, nec tamen ipsi Ioseph cognouerunt. Ipse tamen se his post multas fatigationes, & adducto Beniamin, declarauit. de Rachel enim matre sua natus & hic fuerat. Post hæc descendunt cuncti Israelitę in Ægyptum, & per Ioseph Pharaonis gratia utuntur. Iacob autem post benedictos filios suos in Ægyto moritur, & in sepulchro patris sui Isaac sepelitur in terra Chanaan. Mortuo autem Ioseph atque Pharaone, subijcitur cuncta generatio seruituti, quæ per Moysen post decem plagas Ægypti liberatur, demerso Pharaone in mari rubro.

10 ET quoniam de hoc maris trâsitu plures multa dixerunt, visum est, vt de situ loci illius vel ipsius tranſitu, aliqua huic inseram lectioni. Nilus per Ægyptum, sicut optime nostis, decurrit, & ipse eam impetu suo inrigat: vnde & Ægyptij Nilicolæ appellantur. Cuius nunc litora, multi locorum perlustratores, referta sacris Monasterijs dicunt esse. Super ripam verò eius non Babylonia, de qua suprà

meminimus, sed Babylonia ciuitas collocatur: in qua Ioseph horrea miro opere de lapidibus quadris & cemento ædificauit: ita vt ad fundum capaciora, ad summum verò constricta sint, vt per paruulum foramen ibidem triticum iaceretur. Quæ horrea vsque hodie cernuntur. De hac ciuitate rex ad persequendum Hebræos, cum exercitibus curruum, ac multa perdestri manu directus est. Antè dictus verò fluuius ab oriente veniens, ad occidentalem plagam versus Rubrum mare vadit: ab occidente verò stagnum siue brachium de mari Rubro progreditur, & vadit contra orientem, habens in longo milia circiter quinquaginta: in lato autem decem & octo. In huius stagni capite Clysma ciuitas ædificata est, non propter fertilitatem loci, cùm nihil sit plus sterile: sed propter portum, quia naues ab Indis venientes, ibidem ob portus opportunitatem quiescunt. Vbi comparatæ merces, per totam Ægyptum deportantur. Ad hoc stagnum per desertum Hæbræi tendentes, vsque ad ipsum mare venerunt, inuentisque dulcibus aquis castrametati sunt. In hoc ergo arcto loco, tam ab eremo quàm ab ipso mari, consederunt, sicut scriptum est, Audiens Pharao, quòd conclusisset eos mare atque desertum, nec esset eis via qua possent pergere, ad persequēdum eos direxit. Cumque imminentibus his Moysi populus adclamasset, secundum iussum diuinitatis proiecta virga super mare diuisum est, illisque per sicca gradientibus, & vt scriptura

ait:

git, Muro aquarum vndique vallatis, in litus illud quod est contra montem Syna inlæsi prorsus, demersis Ægyptijs, Moyse duce, transgrediuntur: de quo transitu multa vt dixi narrantur, sed nos quod à sapientibus & certè illis hominibus qui in eodem loco accesserant, verum cognouimus, ea inserere studuimus paginæ. Aiunt enim sulcos quos rotæ curruum fecerant, vsque hodie permanere: & quantum acies oculorum videre potest, in profundo cerni. Quos si modicum commotio maris obtexerit, illo quiescente rursum diuinitus renouantur vt fuerant. Dicunt alij, quòd ad ipsam ripam, facto modico per mare circuitu, vnde ingressi fuerât, sint reuersi. Alij verò adserunt, vnum cunctis ingressum: nonnulli, vnicuique tribui suam patuisse viam, illud testimonium Psalterij adducentes: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quas nos diuisiones spiritaliter, & non secundũ literâ intelligere oportet. Sunt enim & in hoc seculo, quod figuraliter mare dicitur, multæ diuisiones. non enim æqualiter possunt per vnam viam ad vitã cuncti transire. Alij autem transeunt in horam primam, id est qui renati per baptismũ, immaculati ab omni inquinamento carnis perdurare vsque ad vitæ presentis exitum possunt. Alij ad horam tertiã, videlicet qui maiori ætate conuertuntur. Alij ad sextam, qui luxuriæ feruorem coercent: & per has quasque horas, sicut Euangelista commemorat, ad operam dominicæ vineæ, secundum fidem propriam conducuntur. Hæ sunt

diuisiones, quibus per hoc mare transitur. Illud verò quòd ad mare vsque venientes, litus stagni tenentes reuertuntur, illud est quod dominus ad Moysen dixit: Reuersi castra metentur è regione Phiahiroth, quæ est inter Magdalum & mare contra Beelsefon. Nec enim dubium est, quòd trâsitus ille maris, vel columna nubis typum gesserint nostri Baptismatis, dicente beato Paulo Apostolo: Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in Moysen baptizati sunt in nube & in mari. Columna verò ignis, typum sancti Spiritus prætulit. A natiuitate ergo Abrahæ vsque ad egressum filiorum Israel ex Ægypto, vel transitum maris Rubri, qui fuit Moysi octogesimus annus, supputantur anni numero CCCCLXII.

11 PER quadraginta annos Israelitæ eremo vtuntur, imbuuntur legibus, probâtur, victibusq; pascuntur angelicis. Deinceps enim post acceptam legẽ, transgressoq; cum Iesu Naue Iordane, terram Repromissionis accipiunt.

12 POST cuius trânsitũ, dum præcepta diuina postponunt, sæpe in alienigenarum seruitio subiugantur. Sed cùm conuersi ingemiscunt, tribuente domino, per virorum fortium brachium liberantur. Post hęc per Samuelem, regem (sicut reliquæ gentes habẽt) à domino postulantes, accipiunt primum Saul, deinde Dauid. Ab Abraham ergo vsque ad Dauid generationes XIIII. id est, Abrahá, Isaac, Iacob, Iudas, Phares, Esrom, Arâ, Aminadab, Naasson, Salmon.

Salmon, Obeth, Ieſſe, Dauid. Dauid autē genuit Salomonem de Berſabeæ. Is per Nathan prophetam, fratrem ſuum, & matrem in regno euectus eſt.

13 DEFVNCTO autem Dauid, cùm regnare cœpiſſet Salomon, apparuit ei dominus, & quod peteret, vt indulgeat pollicetur. At ille terrenas diuitias poſtponens, ſapientiam magis expetijt: quod ratum domino fuit, ita vt ab eodem audiret, Quia non quæſiſti regna mundi, nec diuitias eius, ſed poſtulaſti ſapientiam, ideo accipies eam: ante te non fuit tam ſapiens, ſic & poſt te nō erit. Quod poſtea iudicium illud, quod inter duas mulieres de vno infante litigantes, intulit, coir probauit. Hic Salomon ædificauit templum nomini domini miro opere, multum ibi auri argentiq́ue, æris ac ferri ingerens, ita vt diceretur à quibuſdam, Nunquam ſimile in mundo fuiſſe ædificium fabricatum. Ab egreſſu ergo filiorum Iſrael ex Ægypto vſque ad ædificationem templi, qui fuit anuus ſeptimus regni Salomonis, inueniuntur anni, CCCCLXXX. ſicut Regum teſtatur hiſtoria.

14 POST mortem autem Salomonis, diuiſum eſt per duritiá Roboæ regnū in duas partes. Reſtiterunt duæ tribus ad Roboam, quod Iuda appellabatur: ad Hieroboam autē, decem tribus, quod Iſrael vocabatur. Poſt hæc igitur ad idololatriam declinantes, nec prophetarum vaticinia, nec eorum interitus, nec cladis patriæ, nec ipſorum etiam regum eos

excidio domuerunt.

15 DONEC iratus contra eos dominus, excitauit Nabuchodonosor, qui eos in Babyloniam cum omnibus templi ornamentis captiuos abduxit: in qua captiuitate & Daniel propheta eximius, inter esurientes leones illæsus, & tres pueri in medio ignium rorulenti, abiêre captiui. In hac captiuitate & Ezechiel prophetauit, & Esdras propheta natus est. A Dauid autem vsq; ad desolationem templi, & transmigrationem in Babyloniam, generationes quatuordecim: id est, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, Ioram, Ozias, Ioatham, Achaz, Ezecias, Manasses, Amon, Iosias. In his ergo quatuordecim generationibus, anni inueniuntur numero CCCXL. De hac verò captiuitate per Zorobabel liberatur: qui postea & templum & ciuitatem restituit. Sed hæc captiuitas typum illius captiuitatis, vt puto, gerit, in qua anima peccatrix abducitur. Quam nisi Zorobabel, id est Christus, liberauerit, horribiliter exsulabit. Ipse enim dominus in Euangelio dicit: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Ipse oro sibi in nobis templum, in quo dignetur habitare, cõstituat, in quo fides, vt aurũ, luceat: in quo eloquium prædicationis, vt argentum splendeat: in quo omnia visibilis templi illius ornamenta, in nostrorum sensuum honestate clarescant. Bonæ etiam voluntati nostrę ipse salubrem effectum indulgeat. Quia nisi ipse ædificauerit domum, in vanum laborant qui ædificant eam. Hæc

verò

verò captiuitas annis LXX. fuisse dicitur.

16 REVERSI autem per Zorobabel, sicut diximus, nunc contra Deum murmurantes, nunc post idola corruētes, vel abominationes quæ gentes exercent imitantes, dum Dei prophetas contemnunt, gentibus traduntur, subiugantur, intercidunt: donec ipse dōminus patriarcharum prophetarumq; vocibus repromissus, virginis Mariæ vtero per spiritum sanctum illapsus, ad redemptionem nasci, tam illius gentis, quàm omnium gentium dignaretur. A transmigratione ergo vsque ad natiuitatem Christi, generationes quatuordecim: id est, Iechonias, Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliachim, Azor, Sadoch, Achim, Eliud, Eleazar, Mathan, Iacob, Ioseph vir Mariæ, de qua dominus noster Iesus Christus nascitur: qui Ioseph, quartusdecimus computatur.

17 ERGO ne videamur vnius tantum Hebręę gentis habere notitiam, reliqua regna, quæ, vel quali Israelitarum fuerint tempore, memoramus. Tempore Abrahæ Ninus regnabat super Assyrios: Sicyonios, Europs: apud Ægyptios autem sextadecima erat potestas, quam sua lingua Dynastian vocabant. Tempore Moysi, apud Argiuos regnabat septimus Tropas: in Attica Cecrops primus: apud Ægyptios, Cenchris duodecimus, qui & in mari obrutus est rubro: apud Assyrios, sextusdecimus Agatadis: apud Sicyonios Maratis, Tempore verò Salomonis, quando regnabat super Israel, apud Latinos Quintus regnabat Sil-

uius: Lacedæmonijs, Fistus: Corinthijs, secundus Oxion: Ægyptiorum, Thebei. centesimo vicesimo sexto anno super Assyrios, Eutropes: Athenienſibus, ſecundus Agasastus. Tempore quo Amon regnabat ſuper Iudæam, quando captiuitas in Babyloniam abijt: Macedonijs præerat Argeus: Lydorum, Gyges: Ægyptiorum, Vafres: apud Babyloniam, Nabuchodonoſor, qui eos captiuos abduxit: Romanorũ, Sextus Seruius Tullus.

18 POST hos imperatores: primus, Iulius Cæſar fuit, qui totius imperij obtinuit monarchiam: ſecundus, Octauianus, Iulij Cæſaris nepos, quem Auguſtum vocant: à quo & menſis Auguſtus eſt vocitatus. Cuius nonodecimo imperij anno, Lugdunum Galliarum vrbem conditam manifeſtiſsimè reperimus: quæ poſtea inluſtrata Martyrũ ſanguine, Nobiliſsima nuncupatur.

19 ANNO quadrageſimotertio imperij Auguſti, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt diximus, ex uirgine Maria in Bethleem Dauid oppido, ſecundum carnem natus eſt: cuius im menſum ſidus Magi ab oriente cernẽtes, cum muneribus veniunt: & puerum ſupplices oblatis donis adorant. Herodes verò ob zelum regni ſui, dum Deum Chriſtum perſequi nititur, paruulos infantes interimit. Ipſe quoque poſtmodum iudicio diuino percuſſus eſt.

20 DOMINO autem Deo noſtro Ieſu Chriſto pœnitentiam prædicante, baptiſmi gratiam tribuẽte, vel cœleſte regnum cunctis

gentibus

gentibus promittente, atque prodigia & signa per populos operante: hoc est, dum de aquis vina profert, dum febres extinguit, dum cæcis lumen tribuit, dum sepultis vitam restituit, dum obsessos ab immundis spiritibus liberat, dum leprosos miserabili turpentes cute reformat, ac dum alia signa multa faciens, manifestissimè se deum populis esse declarat: in Iudæis ira succenditur, inuidia exagitatur, ac mens de sanguine prophetarum pasta, vt iustum interimat, iniustè molitur. Ergo vt veterum vatum complerentur oracula, à discipulo traditur, à pontificibus condemnatur, à Iudæis inluditur, cum iniquis crucifigitur, à militibus emisso spiritu custoditur. His igitur actis, tenebræ super vniuersum mundũ factæ sunt, & multi conuersi ingemiscentes, Iesum filium dei confessi sunt.

21 ADPREHENSVS autem & Ioseph, qui eum aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellulam includitur, & ab ipsis sacerdotum principibus custoditur, maiorem in eum habentes sæuitiam (vt gesta Pilati ad Tyberium imperatorem missa referũt) quàm in ipsum Dominum, vt cùm ille à militibus, hic ab ipsis sacerdotibus custodiretur: sed resurgente domino, custodibus visione angelica territis, cùm non inueniretur in tumulo, nocte parietes de cellula in qua Ioseph tenebatur, suspenduntur in sublimi; ipse verò de custodia, absoluẽte angelo, liberatur, parietibus restitutis in locum suum. Cumque

pontifices custodibus exprobrarent, & sanctũ corpus ab eisdem instanter requirerent, dicũt eis milites: Reddite vos Ioseph, & nos reddimus Christum: sed vt verum agnoscimus, neq; vos benefactorem dei, neq; nos filium dei reddere nunc valemus. Tunc illis cõfusis, milites sub hac excusatione liberantur.

22 FERTVR Iacobus Apostolus, cùm dominum iam mortuum vidisset in cruce, detestatum esse atque iurasse, nunquam se cõmesturum panem, nisi dominum cerneret resurgentem. tertia demum die rediens dominus, spoliato Tartaro cum triũpho, Iacobo sẽ oftendẽs ait: Surge Iacobe, comede, quia iam à mortuis resurrexi. Hic est Iacobus Iustus quem fratrem domini nuncupant, pro eo quòd Ioseph fuerit filius, ex alia vxore progenitus.

23 DOMINICAM verò resurrectionẽ, die prima factam credimus, non septima sicut multi putant. Hic est dies resurrectionis domini nostri Iesu Christi, quem nos propriè Dominicũ, pro sancta eius resurrectione vocamus. Hic primus lucem vidit in principio, & hic primus dominum resurgentem contemplari meruit de sepulchro. A captiuitate verò Hierosolymæ & desolatione templi, vsque ad passionem domini nostri Iesu Christi, id est vsque Tyberij septimo decimo anno supputantur anni DCLXVIII.

24 RESVRGENS autem dominus, per quadraginta dies cum discipulis de regno dei disputans, videntibus illis in nube susceptus,

ptus, euectusque in cœlos, ad patris dexteram risidet gloriosus. Pilatus autem gesta ad Tyberium Cæsarem mittit, & ei tam de virtutibus Christi, quàm de passione vel resurrectione eius insinuat. Quæ gesta apud nos hodie retinẽtur scripta. Tyberius autem hoc ad senatum recensuit: quod senatus cum ira respuit, pro eo quòd non ad eum primitus aduenisset. Hinc etenim contra Christianos prima odiorũ germina pullularunt. Pilatus autem non permanens impunitus, pro suæ malitiæ scelere, hoc est pro nece quam in dominũ nostrum Iesum Christum exercuit, proprijs se manibus interficit: quem Manichæum fuisse multi putant, secundum illud quod in Euangelio legitur: Venerunt quidam de Galilæis, nunciãtes ei, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificijs eorum. Sic & Herodes rex, dum in apostolos domini sæuit, percussus diuinitus ob tanta scelera, intumescẽs ac scatens vermibus, accepto cultro vt malum purgaret, propriæ se manus ictu liberauit.

25 BEATVS Petrus apostolus sub imperatore Claudio quarto ab Augusto, Romam adgreditur: ibique prædicans, in multis virtutibus manifestissimè Christum esse dei filium comprobauit: ab illis enim diebus Christiani apud ciuitatem Romanam esse cœperũt. Cùm autem nomẽ Christi per populos magis ac magis dilataretur, oritur contra hæc antiqui serpentis inuidia, & totis se imperatoris præcordijs immittit sæua malignitas. Nam Nero ille

luxuriosus, vanus atq; superbus, virorum succuba,& rursus virorum appetitor,matris,sororum , ac proximarum quarunque mulierum spurcissimus violator, ad complendam malitiæ suæ molem,primus contra Christi cultum, persecutionem excit t in credentes: habebat enim secum Simonem Magum, virum totius malitiæ & omnis magicæ artis argumento magistrum. Hoc eliso per apostolos domini Petrum atque Paulum, commotus contra eos, quòd Christum filium prædicarent,& idola adorare contemnerent, Petrum cruce, Paulum gladio iubet interfici. Ipse quoque excitatam super se seditionem fugere tentans, quarto ab Vrbe lapide propria se manu in e rfecit.

26 TVNC & Iacobus frater domini, & Marcus Euangelista, pro Christi nomine glorioso martyrio coronati sunt. Primus tamen omnium hanc viam Leuita Stephanus & martyr intrauit. Magna post Iacobi apostoli necẽ, Iudæos calamitas adsecuta est. Nam aduenien te Vespasiano, & templum incẽsum est, & sexcenta milia Iudæorum eo bello gladio & fame affecta sunt. Domitianus autem,secũdus post Neronem,in Christianos sæuit:Ioannem apostolum in insulam Pathmos relegat in exiliũ, & diuersas crudelitates in populos agitat. Post cuius mortem, beatus Ioannes apostolus & euangelista,de exilio redijt: qui senex & plenus dierum, perfectæque in deum vitæ viuens, se depositit in sepulchro. Hic fertur non gustare mortem donec iteratò dominus iudicaturus aduenìat,

adueniat, ipso in Euangelijs ita dicente, Sic eum volo manere donec veniam.

27 TERTIVS post Neronem, persecutionem in Christianos Traianus mouet: sub quo beatus Clemens, tertius Romanæ Ecclesiæ episcopus, passus est, & sanctus Simeon, Hierosolymitanus episcopus, Cleophæ filius pro Christi nomine crucifixus adscritur: & Ignatius Antiochensis episcopus, Romam ductus bestijs deputatur. Hæc sub Traiani temporibus acta sunt.

28 POST hunc Ælius Adrianus, imperator creatus est. vnde & Hierosolyma Ælia ab Ælio Adriano vocatur, successore Domitiani, eo quòd eam reparauerit. Post has verò passiones sanctorum, non fuit satis parti aduersæ, gentes incredulas contra Christicolas excitasse, nisi cõmoueret & in ipsis Christianis schismata. Concitat hæreses, & diuisa fides catholica, aliterque differitur. nam sub Antonini imperio Marcionitana & Valentiniana hæresis insana surrexit: & Iustinus philosophus post scriptos catholicæ Ecclesiæ libros, martyrio pro Christi nomine coronatur. In Asia autem, orta persecutione, beatissimus Polycarpus, Ioannis apostoli & euangelistæ discipulus, octogesimo ætatis suę anno, velut holocaustum purissimum, per ignem domino consecratur. Sed & in Gallijs multi pro Christi nomine suni per martyrium gemmis cœlestibus coronati: quorum passionũ historiæ apud nos fideliter vsque hodie retinentur.

29 EX quibus & ille primus Lugdunensis Ecclesiæ Photinus episcopus fuit, qui plenus dierum, diuersis affectus supplicijs, pro Christi nomine passus est. Beatissimus verò Irenæus huius successor martyris, qui à beato Polycarpo ad hanc vrbem directus est, admirabili virtute enituit: qui in modici temporis spacio, prædicatione sua maximè in integro ciuitatem reddidit Christianam. Sed veniente persecutione, talia ibidem diabolus bella per tyrannũ exercuit, & tanta ibi multitudo Christianorum ob confessionem dominici nominis est iugulata, vt per plateas flumina currerent de sanguine Christiano: quorum nec numerum, nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vitæ conscripsit. Beatum Irenæũ diuersis in sua carnifex præsentia pœnis affectum, Christo domino per martyrium dedicauit. Post hunc & quadragintaocto martyres passi sunt, ex quibus primum fuisse legimus Vetium Epagatum.

30 SVB Decio verò imperatore multa bella aduersum nomen Christianum exoriuntur, & tanta strages de credentibus fuit, vt nec numerari queant. Babyllas episcopus Antiochenus, cum fratribus paruulis, id est, Vrbano, Prilidano, & Epolono: & Sixtus, Romanæ ecclesiæ episcopus: & Laurẽtius archidiaconus, & Hippolytus ob dominici nominis cõfessionem per martyrium consummati sunt. Valentinianus & Nouatianus maximi tunc hæreticorum principes, contra fidẽ nostram inimico impellente

impellente grassantur. Huius tempore septem viri episcopi ordinati ad prædicandum in Gallias missi sunt, sicut historia passionis sancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim, Sub Decio & Grato cōsulibus, sicut fideli recordatione retinetur, primū ac summū Tholosana ciuitas sanctum Saturninū habere cœperat sacerdotem. Hi ergo missi sunt: Turonicis, Gratianus episcopus: Arelatensibus, Trophimus episcopus: Narbonę, Paulus episcopus: Tholosæ, Saturninus episcopus: Parisiacis, Dionysius episcopus: Aruernis, Stremonius episcopus: Lemouicinis, Martialis est destinatus episcopus. De his verò, beatus Dionysius Parisiorum episcopus, diuersis pro Christi nomine adfectus pœnis, præsentē vitā gladio imminēte finiuit: Saturninus verò, iā securus de martyrio, dicit duobus presbyteris suis: Ecce ego iam immolor, & tēpus meę resolutionis instat rogo, vt vsquedū debitū finē impleā, à vobis penitus non relinquar. Cumque comprehensus ad Capitolium duceretur, relictus ab his solus adtrahitur. Igitur cùm se ab illis cerneret derelictum, orasse fertur: Domine Iesu Christe exaudi me de cœlo sancto tuo, vt nūquam Ecclesia de his ciuibus mereatur habere pontificem in sempiternum. Quod vsque nunc in ipsa ciuitate ita eueniisse cognouimus: hic verò tauri furentis vestigijs alligatus, ac de Capitolio præcipitatus, vitam finiuit. Gratianus verò, Trophimus, Stremoniusque, & Paulus, atque Martialis, in summa sanctitate viuentes,

post acquisitos Ecclesię populos, ac fidē Christi per omnia dilatatam, felici confessione migrarunt. Et sic tam isti per martyrium, quàm hi per confessionem, relinquentes terras, in cælestibus pariter sunt coniuncti.

31 DE horū verò discipulis quidam Biturigas ciuitatē adgressus, salutare omnium, Christum dominum populis nūciauit. Ex his ergo pauci admodum credentes, clerici ordinati, ritum psallendi suscipiunt: & qualiter Ecclesiam construant, vel omnipotenti deo solennia celebrare debeant, imbuuntur. Sed illis paruam adhuc ædificandi facultatem habentibus, ciuis cuiusdam domum, de qua Ecclesiam faciant, expetunt. Senatores verò vel reliqui meliores loci, fanaticis erant tunc cultibus obligati: qui verò crediderant, ex pauperibus erant, iuxta illud domini, quod Iudæis exprobrat dicens, Quia meretrices & publicani præcedent vos in regno dei. Hi verò non obtenta à quo petierant domo, Leocadium quendam primum Galliarum senatorem, qui de stirpe Vetij Epagati fuit, quem Lugduno passum pro Christi nomine superius memorauimus, repererunt. Cui cùm petitionē suam, & fidem pariter intimassent, ille respondit: Si domus mea, quam apud Bituricam vrbem habeo, huic operi digna esset, præstare non abnegarem. Illi autem audientes, pedibus eius prostrati, oblatis trecētis aureis cum disco argenteo, dicunt eam huic ministerio esse congruam. Qui acceptis de his tribus aureis pro benedi-

benedictione, clementer indulgens reliqua, cùm adhuc esset in errorem idololatriæ implicitus, Christianus factus, domum suam fecit Ecclesiam. Hæc est nunc Ecclesia apud Biturigas vrbem prima, miro opere composita, & primi martyris Stephani reliquijs inlustrata.

32 VICESIMO septimo loco, Valerianus & Gallienus Romanum imperium sunt adepti, qui grauem contra Christianos persecutionem suo tempore commouerunt. Tunc Romam Cornelius, Cyprianus Carthaginem felici sanguine inlustrarunt. Horum tempore & Chrocus ille Alamannorum rex, commoto exercitu, Gallias peruagauit. Hic autem Chrocus multæ adrogantiæ fertur fuisse. Qui cùm nonnulla iniquè gessisset, per consilium vt aiunt, matris iniquæ, collectam (vt diximus) Alamannorum gẽtem, vniuersas Gallias peruagatur, cunctasque ædes, quæ antiquitus fabricatæ fuerant, à fundamentis subuertit. Veniens verò Aruernos, delubrum illud quod Gallica lingua Vassо Galatę vocant, incendit, diruit, atq; subuertit. Miro enim opere factum fuit atque firmatum: cuius paries duplex erat. Abintus enim de minuto lapide, à foris verò, quadris scalptis fabricatum fuit. habuit enim paries ille crassitudinẽ, pedes triginta. Intrinsecus verò marmore ac musiuo variatum erat. Pauimentum quoque ædis marmore stratum, desuper verò plumbo tectum.

33 IVXTA hanc vrbem Liminius, Antolianusq; martyres requiescunt. Ibi Cassius

ac Victorinus in dilectione Christi fraterno affectu sociati, per effusionẽ cruoris proprij, cœlorum regna pariter sunt adepti. Nam refert antiquitas, Victorinum seruũ fuisse antè dicti templi sacerdotis. Qui dum plerunque vicum quem Christianorum vocant, ad persequendos Christianos adit, Cassium reperit Christianum: cuius prædicationibus atque miraculis motus, credidit Christo: relictisque fanaticis sordibus, ac baptismo consecratus, magnus in virtutum operatione enituit. Nec multò pòst, per martyrium (vt diximus) in terris sociati, ad cœlestia pariter regna migrauerunt.

34 INRVENTIBVS autem Alamannis in Gallias, sanctus Priuatus Gaballitanæ vrbis episcopus, in crypta Memmatensis montis, vbi ieiunijs orationibusque vacabat, reperitur, populi Gredonensis castri munitione conclusus. Sed dum oũes suas bonus pastor lupis tradere nõ consentit, dæmonijs immolare cõpellitur. Quod spurcũ ille tam execrásquàm refutans, tandiu fustibus cæditur, quoadusque putaretur exanimis. Sed ex ipsa quassatione, interpositis paucis diebus, spiritum exhalauit. Chrocus verò apud Arelatẽsem Galliarũ vrbẽ comprehensus, diuersis adfectus supplicijs, gladio verberatus interijt, non immerito pœnas quas sanctis dei intulerat, luens.

35 SVB Diocletiano, qui triceſimotertio loco Romanum rexit imperium, grauis contra Christianos per annos IIII. persecutio exagitata

tata est: ita vt quadam vice in ipso sacratissimo die Paschæ, magni Christianorum populi ob veri dei cultum interficerentur. Eo tempore, Quirinus Sistiensis ecclesiæ sacerdos, gloriosum pro Christi nomine martyriũ tulit. quem ligato ad collum molari saxo, in fluminis gurgitem sæuitia impulit paganorũ. Igitur cùm ce cidisset in gurgitẽ, diu super aquas diuina virtute ferebatur, nec sorbebant aquæ, quem pondus criminis non premebat. Quod factũ admirans multitudo populi circunstantis, despecto furore gentilium, ad liberandum properant sacerdotem. Hæc ille cernens, non passus est se à martyrio subtrahi, sed erectis ad cœlũ oculis, ait: Iesu domine, qui glorioſus resides ad dexteram patris, ne patiaris me ab hoc stadio remoueri, sed suscipiens animã meam, coniunge me tuis martyribus in requie sempiterna dignare. His dictis reddidit spiritum. Cuius corpus à Christianis susceptum, venerabiliter sepulturæ mandatum est.

36 ROMANORVM tricesimus quartus imperium obtinuit Constantinus, annis triginta regnans feliciter. Huius imperij anno vndecimo cùm post excessum Diocletiani, pax reddita fuisset Ecclesijs, beatissimus præsul Martinus, apud Sabariam Pannoniæ ciuitatem nascitur, parentibus gentilibus, non tamen infimis. Hic Constantinus anno vicesimo imperij sui, Crispum filium veneno, Faustam coniugem calente balneo interfecit, scilicet, quòd proditores regni eius esse voluissent.

Huius tempore venerabile Crucis dominicæ lignum per ſtudium Helenæ matris eius, reper tum eſt, prodente Iuda Hebræo, qui poſt baptiſmũ Quiriacus eſt vocitatus. Vſq; hoc tempus hiſtoriographus in Chronicis ſcribit Euſebius. A viceſimo primo enim eius imperij anno, Hieronymus presbyter addidit, indicás Iuuencum presbyterum, Euangelia verſibus conſcripſiſſe, rogante ſupradicto imperatore.

37 SVB Conſtantis autem imperio, Iacobus Niebenus fuit, ad cuius preces inclinatæ aures diuinæ clementiæ, multa pericula à ciuitate eius repulerunt. Sed & Maximinus Treuerorum epiſcopus potens in omni ſanctitate reperitur.

38 NONODECIMO Conſtantini iunioris anno, Antonius monachus tranſijt, centeſimo ætatis ſuæ anno. Beatiſsimus Hilarius Pictauienſis epiſcopus, ſuaſu hæreticorum exilio deputatur: ibiq́ue libros pro fide catholica ſcribens, Conſtantio miſit, qui quarto exilij anno eum abſolui iubens, ad propria redire permiſit.

39 TVNC iam & lumen noſtrum exoritur, nouisq́ue lampadum radijs Gallia perluſtratur, hoc eſt eo tempore beatiſsimus Martinus in Gallijs prædicare exorſus eſt: qui Chriſtum dei filium per multa miracula verũ deum in populis declarans, Gentilium incredulitatem auertit. Hic enim fana deſtruxit, hæreſim oppreſsit, Eccleſias ædificauit, & cùm alijs multis virtutibus refulgeret, ad conſummandum

dum laudis suæ titulum, tres mortuos vitæ restituit. Quarto Valentiniani & Valentis anno, sanctus Hilarius apud Pictauos, plenus sanctitate & fide, multis vndique virtutibus editis, migrauit ad cœlos. Nam & ipse legitur mortuos suscitasse.

40 MELANIA verò matrona nobilis, & incola vrbis Romanæ, Hierosolyma ob deuotionem abijt, Vrbano filio Romæ relicto. Quæ ita se in cuncta bonitate ac sanctitate omnibus præbuit, vt Tecla vocaretur ab incolis.

41 POST mortem autem Valentiniani, Valens integri successor imperij, Monachos ad militiam cogi iubet: nolentes fustibus præcipit verberari. Post hæc, bellum sæuissimum in Thracas Romani ingessere: in quo tanta strages fuit, vt Romani amisso equorum præsidio, pedibus fugerent. Cumque à Gothis internecione maxima cæderentur, & Valens fugeret, sagitta sauciatus, paruum tugurium adgressus imminentibus hostibus, super se incensa casula, optata caruit sepultura. Sicque vltio diuina ob sanctorum effusum sanguinem, tandem emissa processit. Hucusque Hieronymus. ab hoc verò tempore, Orosius presbyter plus scripsit.

42 IGITVR cùm Gratianus imperator, destitutá cerneret esse rempublicá, Theodosium collegam imperij facit. Hic Theodosius omnem spem atque fiduciam, in dei misericordiam ponit. Qui multas gentes non tam gladio, quàm vigilijs & oratione compe-

scuit, Rempublicam confirmauit, Constãtinopolim vrbem victor ingressus est.

43 MAXIMVS verò cùm per tyrannidem oppressis Britannis sumsisset victoriam, à militibus imperator creatus est. In vrbe Treuerica sedem instituens, Gratianum imperatorem circunuentum dolis interfecit. Ad hunc Maximum beatus Martinus iam episcopus venit. In loco ergo Gratiani, Theodosius ille qui totam spem in deum posuerat, totum susscipit imperium. Qui deinceps diuinis affatibus fretus, Maximum spoliatum imperio interfecit.

44 APVD Aruernos verò post Stremonium episcopum prædicatoremq; primus episcopus Vrbicus fuit, ex senatoribus conuersus, vxorem habens: quæ iuxta cõsuetudinem ecclesiasticam, remota à consortio sacerdotis religiosè viuebat. vacabant enim ambo orationi, eleemosynis, atque operibus bonis. Cumq; hæc agerent, liuor inimici, qui semper est æmulus sanctitati, cõmouetur in fœminam: quam in concupiscentiam viri succendens, nouam Euam efficit. Nam succensa mulier à libidine, operta peccati tenebris, pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis. Cumque obserata omnia reperisset, pulsare fores Ecclesiæ domus cœpit, ac voces huiusmodi dare: Quousq; sacerdos dormis? quousq; ostia clausa non reseras? cur coniungem spernis? cur obduratis auribus, Pauli præcepta non audis? Scripsit enim: Reuertimini ad alterutrum, ne tentet vos Satanas.

Satanas. Ecce ego ad te reuertor, nec ad extraneum, sed ad proprium vas recurro. Hęc & his similia diu declamanti, tandem sacerdotis tepescit religio. Iubet eum cubiculo intromitti, vsusque concubitu eius discedere iubet. Dehinc tardius ad se reuersus, & de perpetrato scelere condolens, acturus pœnitentiam, diœcesis suæ monasteriũ expetit: ibique cum gemitu ac lachrimis quæ commiserat diluens, ad vrbem propriam est reuersus, Qui impleto vitæ cursu migrauit à seculo. nata est enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permansit. Ipse quoque sacerdos cum coniuge & filia in crypta Cantobennensi, iuxta aggerem publium est sepultus. In cuius loco Legonus episcopus subrogatur.

45 QVO defuncto, sanctus Hillidius suo cessit, vir eximię sanctitatis ac præclaræ virtutis, qui in tanta sanctitate emicuit, vt fama eius etiam extraneos fines adiret: vnde factum est, vt ab imperatoris Treuerici filia expetitus, vt spiritu immundo curaret: quod in libro illo quem de eius vita conscripsimus, memorauimus. Fuit autem, vt fama refert, valde senex & plenus dierum, plenusq; bonis operibus, qui felici consummatione, vitæ huius perfunctus tramite migrauit ad Christum: sepultusque in crypta, suburbano ciuitatis illius. Habuit autem & archidiaconum nomine & merito Iustum, qui & cursum vitæ bonis consummans operibus, magistri tumulo sociatur. Iam verò post transitum beati Hillidij cõfessoris, ad glo-

riosum eius sepulchrũ tantæ virtutes apparẽt, vt nec scribi integrè queant, nec memoria reti neri. Huic sanctus Nepotianus succesit.

46 IGITVR apud Aruernos sanctus Nepotianus quartus habebatur episcopus. A Treueris verò legati in Hispaniam mittebantur: ex quibus Artemius quidam admirabilis sapientiæ atque pulchritudinis, & prima ætate florens, vi febrium est correptus. Præcedentibus verò alijs, hic apud Auernos ægrotus relinquitur. nam eo tempore apud Treueros, sponsali erat vinculo nexus. A sancto autem Nepotiano visitatus, atque oleo sancto perunctus, tribuente domino redditur sanitati. Qui cum ab eodem sancto verbum prædicationis accepisset, oblitus tam sponsam terrenam, quàm facultates proprias, sanctæ copulatur Ecclesiæ, factusque clericus in tanta prælatus est sancti tate, vt beato Nepotiano succesor existeret, ad regendas gregis dominici caulas.

47 PER idem tẽpus Iniuriosus quidam de senatoribus Aruernis, cum magnis opibus, similem sibi in coniugio puellam expetijt, datoque arrabone, diem constituit nuptiarum. Erat autem vterque vnicus patri. Aduenientе verò die, celebrata nuptiarum solennitate, in vno strato ex more locantur. Sed puella grauiter contristata, auersa ad parietẽ, amarissimè flebat. Cui ille, Quid, inquit, turbaris? Indica quæso mihi. Illaque silente, adiecit, Obsecro te per Iesum Christum filium dei, vt mihi quid doleas sapienter exponas. Tunc illa

conuersa

conuersa ad eum ait, Si omnibus diebus vitæ meæ plangam, nunquid tantæ erunt lachrimæ, vt queant abluere tam immensum pectoris mei dolorem? Statueram enim, vt corpusculum meum immaculatum Christo à virili tactu seruarem: sed væ mihi quæ taliter ab eo relicta sum, vt quod optabam perficere non valerem: & quod ab initio ætatis meæ seruaui, in hac nouissima die quam videre non debueram, perdidi. Ecce enim relicta ab immortali Christo, qui mihi dotem promittebat paradisum, mortalis hominis sum sortita consortium: & pro rosis immarcescibilibus, arentium me rosarum non ornat, sed deformat spolium. Et cùm debui super quadrifluo agni flumine, puritatis stolam induere: hæc mihi vestis onus exhibuit, non honorem. Sed quid amplius verba protrahimus? Infelix ego quæ debui sorte mereri polos, hodie demergor in abyssos. O si mihi hæc futura erant, quare non dies vitæ meæ ipse fuit finis, qui fuit initium? O si ante introissem mortis ianuam, quàm lactis acciperem alimenta. O si mihi dulcium nutricum oscula, in funere fuissent expensa. Horrent enim mihi terrenæ species, quia pro mundi vita transfixas manus suspicio redemptoris. Nec cerno diademata gemmis insignibus coruscantia, cùm illam spineam miror mente coronam. Respuo longè lateque diffusa spatia terræ tuæ, quia amœnitatem concupisco paradisi. Horrent tua solaria, cùm dominum residentē suspicio super astra. Talia cum

magno fletu iactanti, commotus pietate iuuenis ait: Vnicos nos nobilissimi Aruernorum habuere parentes, & ad propagandam generationem coniungere voluerũt, ne recedentibus de mundo succederet hæres extraneus. Cui illa: Nihil est mundus, nihil sunt diuitiæ, nihil est pompa seculi huius: nihil est vita ipsa qua fruimur: sed illa magis vita quærenda est, quæ morte terminante non clauditur, quæ labe vlla non soluitur, nec aliquo occasu finitur, vbi homo in beatitudine æterna permanens, luce non occidente viuit. Et quod maius est his omnibus, ipsius domini præsentia, iugi perfruens contemplatione, in angelico translatus statu, indissolubili lætitia gaudet. Ad hæc ille: Dulcissimis inquit, eloquijs tuis æterna mihi vita tanquam magnum iubar inluxit: & ideo si vis à carnali abstinere concupiscentia, particeps tuæ mentis efficiar. Illa respondit, Difficile est sexum virilem, mulieribus ista præstare. Tamen si feceris, vt immaculati permaneamus in seculo, ego tibi partem tribuam dotis, quam promissam habeo à sponso domino meo Iesu Christo, cui me & famulam deuoui esse & sponsam. Tunc ille armatus crucis vexillo, ait: Faciam quæ hortaris: & datis inter se dextris, quieuerunt. Multos postea in vno strato recumbentes annos, vixerunt cum castitate laudabili. Quod postea in eorum transitu declaratum est. nam cum impleto certamine, puella migraret ad Christum, peracto vir funerisofficio, cùm puellam in sepulchrum deponeret,

deponeret, ait: Gratias tibi ago ęterne domine noster, quia hunc thesaurũ sicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ restituo. Ad hæc illa subridens: Quid, inquit, loqueris quod non interrogaris? Illamque sepultam, ipse non post multum insequitur. Porrò cùm vtriusque sepulchrũ è diuersis parietibus collocatum fuisset, miraculi nouitas quæ eorũ castitatem manifestaret, apparuit. nam facto mane cùm ad locum populi accederent, inuenerunt sepulchra pariter, quæ longè inter se distare reliquerât: scilicet vt quos tenet socios cœlum, sepultorum hîc corporum non separet monumentum. Hos vsque hodie, duos amâtes vocitare loci incolæ voluerunt. Meminimusq; de his in libro Miraculorum.

48 ARCADII verò & Honorij secũdo imperij anno, sanctus Martinus Turonorum episcopus, plenus virtutibus & sanctitate, prębens infirmis multa beneficia, octogesimo & primo ætatis suæ anno, Episcopatus autem XXVI. apud Condatensem diœcesis suæ vicum, excedens à seculo feliciter migrauit ad Christum. Transijt autem media nocte, quæ dominica habebatur, Attico Cæsareoque consulibus. Multi enim in eius transitu psallentium voces audierunt in cœlo, quod in libro virtutũ eius primo plenius expoſuimus. Nam cùm primitus sanctus dei apud Condatensem, vt diximus, vicum, ægrotare cœpisset, Pictaui populi ad eius transitum sicut Turonici conuenerunt. Quo migrante, grandis altercatio

in vtrunque surrexit populum. Dicebát enim Pictaui, Noster est monachus, nobis abbas extitit: nos requirimus commendatum. Sufficiat vobis, quòd dum esset in mundo Episcopus, vsi estis eius colloquio, participastis conuiuio, firmati fuistis benedictionibus, insuper & virtutibus iocundati: sufficiant ergo vobis ista omnia: nobis liceat auferre vel cadauer exanimum. Ad hæc Turonici respondebant: Si virtutum nobis facta sufficere dicitis, scitote quia vobiscum positus, amplius est quàm hîc operatus. nam vt prætermittamus plurima, vobis suscitauit duos mortuos, nobis vnum: & vt ipse sæpe dicebat, maior ei virtus ante episcopatum fuit, quàm post episcopatum. Ergo necesse est, vt quod nobiscum non impleuit viuens, expleat vel defunctus. Vobis est enim ablatus, nobis à deo donatus. Verùm si mos antiquitus institutus seruatur in vrbe qua ordinatus est, habebit deo iubente sepulchrum. Certè si pro monasterio priuilegium cupitis vindicare, scitote quia primũ ei monasterium cum Medionalensibus fuit. His ergo litigantibus, sole ruente nox clauditur: corpusque in medio positum, firmatis seris ab vtroque populo custoditur. Futurum, vt manè facto à Pictauis per violentiam auferretur: sed deus omnipotens noluit vrbem Turonicam propio fruistrare patrono. Deniq; nocte media omnis Pictaua somno phalanga comprimitur, nec vllus superfuit qui ex hac multitudine vigilaret. Igitur vbi Turonici eos conspiciunt obdormisse

dormisse, adprehensam sanctissimi corporis glebam, alij per fenestram eijciunt, alij à foris suscipiunt: positumque in naui cum omni populo, per Vingennam fluuium descendunt. Ingressique Ligeris alueum, ad vrbem Turonicam cum magnis laudibus psallentioque dirigunt copioso. De quorum vocibus Pictaui expergefacti, nihil de thesauro quem custodiebant habentes, cum magna confusione ad propria sunt reuersi. Quòd si quis requiret, cur post transitum Gratiani episcopi, vnus tàtum, id est Litorius, vsque ad sanctum Martinum fuisset episcopus, nouerit quia obsistentibus paganis, diu ciuitas Turonica sine benedictione sacerdotali fuit. nam qui Christiani eo tempore videbantur, occultè & per latebras diuinum officium celebrabãt. nam si qui à paganis reperti fuissent Christiani, aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur. A passione ergo domini, vsq; transitum sancti Martini, anni CCCCXII. computantur.

Explicitus est liber primus, cõtinens annos V.M.D.X L V I. qui computantur à principio mundi vsque ad transitum sancti Martini episcopi.

GREGORII TVRONI CI HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

PROSEQVENTES ordinem temporũ, mixtè confuseque, tàm virtutes sanctorum, quàm strages gentium memoramus. Non enim inrationabiliter accipi puto, si felicem beatorum vitam inter miserorum memoremus excidia, cùm id non facilitas scriptoris, sed temporum series præstet. nam solicitus lector si inquirat strenuè, inueniet inter illas regum Israeliticorum historias, sub Samuel iusto, Phineem interisse sacrilegum: ac sub Dauid, quem fortè manu dicunt, Goliam allophylum corruisse. Meminerit etiam sub Heliæ eximij vatis tempore, qui pluuias cùm voluit abstulit, & cùm libuit, arentibus terris infudit: qui viduæ paupertatem oratione locupletauit, quantę populorum strages fuere, quantæ fames. vel quæ siccitas, miseram oppresit humum. Quæ sub Ezechiæ tempore, cui deus ad vitam XV. annos auxit, Hierosolyma mala pertulerit. Sed & sub Eliseo propheta, qui mortuos vitæ restituit, & alia in populis miracula multa fecit, quantæ internecioues, quæ miseriæ ipsum Israeliticum populum oppresserunt. Sic & Eusebius, Seuerus, Hieronymusque

nymusque in Chronicis atq; Orosius, & bella regum, & virtutes martyrũ pariter texuerunt. Ita & nos idcirco sic scripsimus, quo facilius seculorum ordo, vel annorum ratio, vsque ad nostra tempora tota reperiatur. Venientes ergo per antè dictorum auctorum historias, ea quæ in posterum acta sunt, domino iubente disseremus.

1 IGITVR post excessum B. Martini Turonicæ ciuitatis episcopi, summi & incomparabilis viri, de cuius virtutibus, magna apud nos volumina retinentur, Briccius ad episcopatum succedit. At verò Briccius iste cùm esset primæuæ ætatis iuuenis, sancto adhuc Martino viuenti in corpore multas tendebat insidias, pro eo quòd ab eodem plerunque cur faciles res sequeretur, arguebatur. Quadam autem die, dum quidam infimus medicinam á beato Martino expeteret, Briccium adhuc diaconum in platea conuenit: cui simpliciter ait, Ecce ego præstolor beatum virum, & nescio vbi sit vel quid operis agat: cui Briccius, Si, inquit, delirũ illum quæris, prospice eminus: ecce cœlum solitè sicut amens respicit. Cumque pauper ille occursu reddito quod petierat impetrasset, Briccium diaconum vir beatus alloquitur: En ego Bricci delirus tibi videor? Cumque ille confusus hæc audiens, dixisse se denegaret, ait vir sanctus: Nónne aures meæ ad os tuum erant, cùm hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi, quia obtinui apud deum vt post me ad pontificatus honorem accedas:

sed noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Briccius hæc audiens inridebat, dicens, Nonne verùm dixi, istum delira verba proferre? Sed & presbyterij honore præditus, sæpius beatum virum conuicijs lacessiuit. Adepto ergo consentientibus ciuibus, pontificatus officio, orationi vocabat. Quia quanquam esset superbus & vanus, castus tamen habebatur corpore. Tricesimo tertio verò ordinationis eius anno, oritur contra eum lamentabilis causa pro crimine. nam mulier ad quam cubicularij eius vestimenta deferre solebant ad abluendum, quæ sub specie religionis erat veste mutata, concepit & peperit. Qua de re surrexit omnis populus Turonorũ in iram, & totum crimen super episcopum referunt, volentes eum vnanimiter lapidare. Dicebant enim, Diu pietas sancti tuam celauit luxuriam: nec deus nos diutius sinit manus tuas indignas obsculãdo, pollui. Illo quoque econtrario viriliter hæc negante, Adferte, inquit, infantem ad me. Cumque oblatus fuisset infans, triginta dies ab ortu habens, ait ad eum episcopus: Adiuro te per Iesum Christum filium dei omnipotentis, vt si ego te generaui, coram cunctis edicas. Et ille, Non es, inquit, tu pater meus. Populis autem rogantibus, vt quis esset pater, interrogaret, ait sacerdos: Non est hoc meum. quod ad me pertinuit, sollicitus fui. Vobis si aliquid suppetit, per vos quærite. Tunc illis magicis hæc artibus facta assueratẽs, insurgunt contra eum in vna conspiratione:

spiratione: & trahentes eum dicebant: Non diutius nobis falso pastoris nomine dominaberis. Ille autem ad satisfaciendum adhuc populo, prunas ardentes in byrrum suum posuit: & ad se stringens, vsque ad sepulchrum beati Martini, vnà cum populorum turbis accedit. Proiectisque ante sepulchrum prunis, vestimentum eius inustum apparuit. Illo quoque sic prosequente, Sicut istud vestimentum ab his ignibus videtis illæsum, ita & corpus meũ â mulieris coitu est impollutum. Illis verò non credentibus, sed contradicentibus, trahitur, calumniatur, eijcitur, vt sermo sancti adimpleretur: Noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Hoc enim electo, Iustinianum in episcopatu constituunt. Denique Briccius Romanæ vrbis Papam expetijt, flens & eiulans, atq; dicens: Meritò hæc patior, quia peccaui in sanctum dei, & eum delirum & amentem sæpe vocaui: cuius videns virtutes, non credidi. Post cuius abscessum, aiũt Turonici sacerdoti suo: Vade post eum, & exerce negociũ tuum: quia si eum prosecutus non fueris, ad nostrum omnium contemptum humiliaberis. Iustinianus verò egressus à Turonis, Vercellas Italiæ ciuitatem adgressus, iudicio dei percussus, obijt peregrinus. Turonici eius obitum audientes & in sua malitia perdurantes, Armentium in eius loco constituunt. At Briccius episcopus Romam veniens, cuncta quæ pertulerat papæ refert. Qui ad sedem apostolicam residens, plerunque missarũ solennia celebrans, inibi quic-

quid in sanctũ dei deliquerat, deflendo, diluit. Septimo igitur regressus anno à Roma, cum auctoritate papæ illius, Turonos redire disponit: & veniens ad vicum cuius nomen est Laudiacum, sexto ab vrbe miliario, mansionẽ accepit. Armentius verò febre corripitur, & media nocte spiritum exhalauit. Quod protinus Briccio episcopo per visum reuelatum est: qui ait suis, Surgite velocius, vt ad tumulandum fratrem nostrum Turonicum pontificem occurramus. Cumque illi venientes portam ciuitatis ingrederẽtur, ecce istum per aliam portam mortuum efferebant. Quo sepulto, Briccius in cathedram suam regressus est, septem postea feliciter viuens annos. Cui post XLVII, episcopatus annũ defuncto, sanctus Eustochius successit, magnificæ sanctitatis vir.

11 POST hæc Vandali à loco suo digressi, cum Gunderico rege in Gallias ruunt. Quibus valde vastatis, Hispanias appetunt. Hos secuti Sueui, id est, Alamanni, Galliciam adprehendunt. Nec multo pòst, scandalum inter vtrunque oritur populum, quoniam propinqui sibi erant: cumque ad bellum armati procederent, ac iamiamque in conflictu parati essent, ait Alamannorum rex, Quousque bellum super cunctum populum commouetur? ne pereant quæso populi vtriusque phalangæ: sed procedant duo de nostris in campum cum armis bellicis, & ipsi inter se confligant. Tunc ille cuius puer vicerit, regionem sine certamine obtinebit. Ad hæc cũctus consensit

sensit populus, ne vniuersa multitudo in ore gladij rueret. His enim diebus Gundericus rex obierat, in cuius loco Transimundus obtinuerat regnum. Confligentibus verò pueris, pars Vandalorum victa succubuit, interfectoque puero, placitum egrediendi Transimundus spopondit, vt scilicet præparatis itineris necessarijs, se à finibus Hispaniæ remoueret. Per idem verò tempus persecutionem in Christianos Transimundus exercuit, ac totam Hispaniam, vt ad perfidiam Arrianæ sectæ consentiret, tormentis ac diuersis mortibus impellebat. Vnde factum est, vt puella quædam religiosa, prædiues opibus, ac secundum seculi dignitatem, nobilitate senatoria florens: & quod his omnibus est nobilius, fide catholica pollens, deoque omnipotenti inreprehensibiliter seruiens, ad hanc quæstionem adduceretur. Cumque regis fuisset oblata conspectibus, cœpit eam primũ ad rebaptizãdum blãdis sermonibus inlicere. Quæ cùm veneno sum eius iaculũ fidei parma propelleret, præcepit rex facultates eius auferri, quæ iam mente possidebat regna paradisi, deinde supplicijs adplicatã, sine spe præsẽtis vitę torqueri. Quid plura? Post multas quęstiones, post ablatos terrenarũ diuitiarũ thesauros, cùm ad hoc frangi non posset, vt beatam scinderet trinitatem, ad rebaptizandum inuita deducitur. Cumque in illud cœnosum lauacrum vi cogeretur immergi, ac proclamaret, Patrem cum filio, ac spiritum sanctum vnius credo esse substantiæ

essentiæque, digno aquas vnguine cunctas infecit, id est fluxu ventris aspergit. Exhinc ad legitimam deducta quæstionem, post eculeos, post flammas & vngulas, Christo domino capitis decisione dicatur. Post hæc prosequentibus Alamannis vsque ad Traductam, transito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi.

3 SED quoniam eorum tempore persecutio in Christianos inualuit, sicut superius mentio facta est, videtur vt aliqua ex his quæ circa dei Ecclesias intulerunt, vel quemadmodum de regno expulsi sint, memorare. Defuncto igitur Transimundo, post scelera quæ in sanctis dei exercuit, Honoricus mente crudelior Africanum occupat regnum, atque ex electione Vandalorum ipsis præponitur. Cuius sub tempore quãti Christianorum populi, pro ipso Christi sacratissimo nomine cæsi sint, ab hominibus non potest comprehendi. Testis est tamen Africa quæ misit, & Christi dextera, quæ gemmis immarcescibilibus coronauit. Legimus tamen quorundam ex ipsis, martyrum passiones ex quibus quædam replicanda sunt, vt ad ea quæ spopondimus veniamus. Igitur Cirola falso vocatus episcopus, hæreticorum tunc maximus habebatur assertor. Cumque ad persequendum Christianos rex per diuersa transmitteret, sanctum Eugenium episcopum, virum inenarrabili sanctitate, qui tunc ferebatur magnæ prudentiæ esse, in suburbano ciuitatis suæ reperit persecutor. Quem ita violenter

ter rapuit, vt nec ad hortandum gregem Christi, vllum abire permitteret. Ille verò cùm se videret abduci, Epistolam ciuibus pro custodiēda fide catholica, hoc modo transmisit: Dilectissimis & in Christi amore dulcissimis filijs & filiabus Ecclesiæ mihi à deo commissæ, Eugenius episcopus: Regalis emanauit auctoritas, & pro exercenda fide catholica, edicto nos à Carthagine venire præcepit. Et ideo ne abiēs à vobis Ecclesiam dei in ambiguo, hoc est, in suspenso dimitterem, aut oues Christi non verus pastor silentio relinquerem, necessarium duxi has pro me vicarias vestræ dirigere sanctitati: in quibus non sine lachrimis peto, hortor, moneo, & satis abundeque obtestor per dei maiestatem, & per tremēdum iudicij diem, atque aduentus Christi terribilem claritatem, vt fixius teneatis catholicam fidem, adserentes filium patri esse æqualem, & spiritum sanctum eandem habere cum patre & filio deitatem. Seruate itaque vnici baptismatis gratiā, custodientes chrismatis vnctionē. Nemo post aquam reuertatur ad aquam, renatus ex aqua. Nutu enim dei sal in aqua conficitur: sed si in aquam redactum fuerit, omnis species eius confestim euacuatur. Vnde non immerito dominus in euangelio ait, Si sal infatuatū fuerit, in quo salietur? Et vtique hoc est infatuari, velle secundò condiri, cùm semel factum sufficiat. Non audistis Christum dicentem: Qui semel lotus est, non habet necessitatē iterum lauandi? Ideoque fratres, & filij filiæque meæ

in domino, non vos contristet absentia mea, quin catholicæ disciplinæ adhæreatis. Ego vos nec longinquitate aliqua obliuiscor, nec morte à vobis diuellor. Scitote quia quocunque me fecerint diuidi agones, mecum est palma: si ad exilium abiero, beati Ioannis euangelistæ exemplum: si ad mortis exitium, viuere mihi Christus est & mori lucrum. Si rediero, fratres, implebit deus desiderium vestrum, Attamen sufficit modò, quòd vobis non tacui: monui, instruxi, quomodo potui: ideoque immunis sum à sanguine omnium pereuntium, & scio quia aduersus eos legentur literæ istæ ante tribunal Christi, cùm venerit reddere vnicuique secundum opera sua. Si reuersus fuero, fratres videbo vos in hac vita: si non reuersus fuero, videbo vos in futura. Dico tamẽ vobis, valete, orate pro nobis, & ieiunate: quia ieiunium & eleemosyna semper dominum ad misericordiam deflexerunt. Mementote esse scriptum in Euangelio, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: timete autem eum qui postquam occiderit, habet potestatem & animam & corpus perdere & mittere in gehennam. Ductus itaque sanctus Eugenius ad regem cum illo Arrianorum episcopo, pro fide Catholica decertauit. Cumque eum de sanctę Trinitatis mysterio potentissimè deuicisset, & insuper multas per eum virtutes Christus ostenderet, in maiorem insaniam idem episcopus inuidia inflammante, succenditur. Erant enim tunc temporis

poris cum sancto Eugenio viri prudentissimi atque sanctissimi, Vindemialis & Longinus episcopi, pares gradu, & virtute non impares. Nam sanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitasse: Longinus autem multis infirmis salutem tribuit: Eugenius quoque non solum visibilium oculorum cæcitatem, sed etiam mentium depellebat. Quod cernens ille nequam Arrianorum episcopus, vocatum ad se quẽdam hominem, ab illo quo ipse viuebat errore, deceptum, ait, Non patior, quòd hi episcopi multa in populo signa depromunt, illosque cuncti me neglecto sequuntur. Adquiesce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis, sede in platea per quam nobis est transitus: & manum super clausos oculos ponens, me prætereunte cum reliquis exclama in magna virtute, dicés: Te beatissime Cirola, nostræ religionis antistes, deprecor, vt respiciens manifestes gloriam ac virtutem tuam, vt oculos meos aperiens, merear lucem videre quam perdidi. Qui iussa complens, residensque in platea, transeunte hæretico cum sanctis dei, iste qui deum inridere cogitabat, exclamat in magna virtute dicens: Audi me beatissime Cirola: audi me sancte sacerdos dei: respice cæcitatem meam: experiar ego medicamenta quæ sæpe cæci reliqui à te meruerũt, quę læprosi experti sunt, quæ ipsi etiam mortui præsenserunt. Adiuro te per ipsam virtutẽ quam habes, vt mihi desideratam restituas lucem, quia graui sum

cæcitate percussus. Veritatem enim nescienſ, verũ dicebat: quia cæcauerat eum cupiditas, & virtutem dei omnipotentis inridere per pecuniam æstimabat. Tunc hæreticorum episcopus paululũ se diuertit, quasi in virtute triumphaturus, elatus vanitate atq; superbia, posuit manum suam super oculos eius dicens, Secundum fidẽ nostrã, qua rectè deum credimus, aperiãtur oculi tui. Et mox vt hoc nefas erupit, risus mutatur in planctũ, & dolus episcopi est patefactus in publico. nam tãtus dolor oculos miseri illius inuasit, vt eos digitis vix comprimeret, nè creparent. Denique clamare cœpit miser, ac dicere: Væ mihi misero, quia seductus sum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi, quia deum per pecuniã inridere volui, & quin quaginta aureos accepi, vt hoc facinus perpetrarem. Ad episcopum autem aiebat: Ecce aurum tuum redde lumen meum, quod dolo tuo perdidi. Vosque rogo glorioſisimi Christiani, ne despiciatis miserum, sed velociter succurrite pereũti. Verè enim cognoui, quia deus non inridetur. Tunc sancti dei misericordia moti, Si, inquiũt, credis, omnia possibilia sunt credenti. At ille clamabat voce magna: Qui non crediderit Christũ filium dei & spiritum sanctum æqualem habere sustantiam atque deitatem cum deo patre, hodie quæ ego perfero patiatur. Et adiecit, Credo deum patrem omnipotentem, credo filium dei Christum Iesum æqualem patri, credo spiritum sanctum patri & filio consubstantialem atque coæternum.

num. Hæc illi audientes, & se inuicem honore mutuo prævenientes, oritur inter eos sancta contentio, quis oculis eius signum beatæ crucis imponeret. Vindemialis verò ac Longinus Eugenium, ille autem econtra eos exorat vt manus imponerent cæco. Quòd cùm fecissent, & manus suas super caput eius tenerent, sanctus Eugenius crucem super oculos cæci faciens, ait: In nomine patris & filij & spiritus sancti veri Dei, quem trinum in vna æqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et statim ablato dolore, ad pristinam redijt sanitatem. Manifestissimè autem patuit per huius cæcitatem, qualiter hæreticorum episcopus, oculos cordium misero assertionis suæ velabat amictu, ne veram lucem illi liceret fidei oculis contemplari. O miserum, qui non ingressus per ianuam, id est per Christum, qui est ianua vera, lupus magis gregi quàm custos effectus est: & pacem fidei quã in credentium cordibus debuerat accendere, prauitate cordis sui conabatur extinguere. Sancti verò dei alia signa in populis multa fecerunt, & erat vox vna populi dicentis, Verus deus pater, verus deus filius, verus deus spiritus sanctus, vna fide colendus, vno timore metuendus, eodemque honore venerandus. Nam quæ Cirola adserit, falsa esse cunctis est manifestum. Videns autem Honoricus rex, assertiones suas per sanctorum fidem gloriosam taliter denudari, nec erigi sectam erroris, sed potius destrui: fraudemque pontificis sui

in hoc scelere fuisse detectam, sanctos dei post multa tormenta, post aculeos, post flammas, post vngulas, iussit interfici. Beatum verò Eugenium decollari iussit, sub ea specie, vt si in ea hora qua ensis super ceruicem eius incumbebat, non reuerteretur ad hæreticorum sectam, non occideretur, ne eum pro martyre excolerent Christiani, sed exilio damnaretur: quod ita factum esse manifestū est. Nam cùm imminenti morte, interrogatus fuisset, si mori pro fide Catholica destinaret, respondit: Hæc enim est sempiterna vita, pro iustitia mori. Tunc suspenso gladio, apud Albigensem Galliarum vrbem, exilio deputatus est: vbi & finem vitæ præsentis fecit. Ad cuius nunc sepulchrum multæ virtutes creberrimè ostenduntur. Sanctum verò Vindemialem, gladio percuti præcepit. quod & impletum est in hoc certamine. Octauianus verò archidiaconus & multa milia virorum ac mulierum, hanc fidem adserentium interempta atque debilitata sunt. Sed pro amore gloriæ, nihil erant hæc supplicia confessoribus sanctis, qui in paucis vexati, in multis bene se nouerant disponendos, iuxta illud apostoli: Quia non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelatur in sanctis. Multi tunc errantes à fide, accipientes diuitias, inseruerunt se doloribus multis. Infelix autē quidam episcopus nomine Reuocatus, eo tempore est reuocatus à fide Catholica. Tunc & sol teter apparuit, ita vt vix ab eo pars vel tertia eluceret.

ret. Credo nanque pro tantis sceleribus & effusione sanguinis innocentis. Honoricus verò post tantum facinus, arreptus à dæmone, qui diu de sanctorum sanguine pastus fuerat, proprijs se morsibus laniabat: in quo etiam cruciatu, vitam indignam iusta morte finiuit. Huic Childericus successit, quo defuncto, Gelesimiris regnum susciput. Ipse quoque à republica superatus, vitam principatumque finiuit, & sic regnum decidit Vandalorum.

4 MVLTÆ enim hæreses eo tempore dei Ecclesias impugnabant, de quibus plerunque vltio diuina data est. Nam & Athanaricus Gothorum rex, magnam excitauit persecutionem: qui multos Christianorum diuersis pœnis adfectos, gladio detruncabat: sed & nonnullos exilio datos, fame varijsque cruciatibus enecabat. Vnde factum est, vt exigente iudicio dei pro effusione sanguinis iusti, à regno depelleretur, & esset exsul à patria, qui dei Ecclesias impugnabat. nunc verò ad superiora redeamus.

5 IGITVR rumor erat Chunos in Gallias, velle prorumpere. Erat autē tunc tēporis apud Tungros oppidū Seruatius eximiæ sanctitatis episcopus, qui vigiliis ac ieiunijs vacās crebro lachrimarum imbre perfusus, domini misericordiam precabatur, ne vnquam gētem hanc incredulam, seque semper indignam in Gallias venire permitteret. Sed sentiens per spiritum, pro delectis populi, sibi hoc non fuisse concessum, consilium cepit vt expeteret

vrbem Romanam, scilicet vt adiunctis sibi apostolicæ virtutis patrocinijs, quæ humiliter ad dominũ flagitabat, mereretur facilius obtinere. Accedens ergo ad beati apostoli tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis eius, in multa abstinentia, maxima inedia se consumens, ita vt biduo triduoque sine vllo cibo potuque maneret, nec esset interuallum aliquod in quo ab oratione cessaret. Cumque ibidem multorum dierum spacia in tali afflictione moraretur, fertur hoc à beato apostolo accepisse responsum: Quid me vir sanctissime inquietas? ecce enim apud domini deliberationem prorsus sancitum est: Chunos in Gallias aduenire, easque maxima tempestate debere depopulari. Nunc igitur sume consilium, accelera velociter, ordina domum tuam, sepulturam compone: require linteamina munda. ecce enim migrabis à corpore, nec videbunt oculi tui mala quæ facturi sunt Chuni in Gallijs, sicut locutus est dominus deus noster. Hoc à sancto apostolo pontifex respõso suscepto, iter accelerat, Galliasque velociter repetit: veniensque ad vrbem Tungrorum, quę erant necessaria sepulturæ secum citius leuat: valeque dicens clericis, ac reliquis ciuibus vrbis, denunciat cum fletu & lamentatione, quia non visuri essent vltra faciem illius. At illi cum eiulatu magno & lachrimis eum prosequentes, supplicabant humili prece dicentes, Ne derelinquas nos pater sancte, ne obliuiscaris nostri pastor bone. Sed cùm eum fletibus reuocare nõ possent, accepta

cepta benedictione cum osculis redierũt. Hic verò ad Traiectensem vrbem accedens, modi ca pulsatus febre, recessit à corpore. Ablutusque à fidelibus, iuxta ipsum aggerẽ publicum est sepultus. Cuius beatus corpus qualiter post multorum temporũ spacia sit translatum, in libro Miraculorum scripsimus.

7 IGITVR Chuni à Pannonijs egressi, vt quidam ferunt, in ipsa sanctæ Paschæ vigilia, ad Metensem vrbem, reliqua depopulãdo, perueniunt, tradentes vrbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipsosque sacerdotes domini ante sacrosancta altaria perimentes. Nec remansit in ea locus inultus, præter oratorium beati Stephani primi martyris ac leuitæ. De quo oratorio quæ à quibusdam audiui, narrare non distuli. Aiunt enim, priusquam hi hostes venirent, vidisse se virum fidelem in visu quasi conferentem cum sanctis apostolis Petro ac Paulo, beatum leuitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentem: Oro domini mei, vt non permittatis obtentu vestro Metensem vrbem ab inimicis exuri, quia locus in ea est in quo paruitatis meę pignora continentur: sed potius sentiant se populi aliquid mo posse cum domino. Quòd si tantum facinus populi supercreuit, vt aliud fieri non possit, nisi ciuitas tradatur incendio, saltem vel hoc oratorium non cremetur. Cui illi aiunt, Vade in pace dilectissime frater, oratorium tantum tuum carebit incendio. Pro vrbe verò non obtinebimus, quia dominicæ sanctionis super

eam sententia iam processit: inualuit enim peccatum populi, & clamor malitiæ eorũ ascendit corã deo. ideo ciuitas hęc cremabitur incẽdio. Vnde proculdubio est, quòd horũ obtentu vrbe vastata, oratorium permansit inlæsum.

7 ATTILA verò Chunorum rex, à Metensi vrbe egrediens, cùm multas Galliarum ciuitates opprimeret, Aureliam adgreditur, eamque maximo arietum impulsu nititur expugnare. Erat autem eo tempore beatissimus Anianus, in supradicta vrbe episcopus, vir eximiæ prudentiæ, ac laudabilis sanctitatis, cuius virtutum gesta nobiscum fideliter retinentur. Cumque inclusi populi suo pontifici quid agerent acclamarent, ille fisus in deo, monet omnes in orationem prosterni, & cum lachrimis præsens semper in necessitatibus domini auxilium implorare. Denique his vt præceperat deprecantibus, ait sacerdos: Aspicite de muro ciuitatis, si dei miseratio iam succurrat. Suspicabatur enim per domini misericordiã, Aetium aduenire, ad quem & Arelatem abierat, prius suspectus futuri. Aspicientes autem de muro, neminem viderunt. Et ille, Orate, inquit, fideliter, dominus enim liberabit vos hodie. Orantibus autem illis, ait, Aspicite iterum. Et cùm Aspexissent, neminem viderunt qui ferret auxilium. Ait eis tertiò, Si fideliter petitis, dominus velociter adest. At illi cum fletu & eiulatu magno, domini misericordiam implorabant. Exacta quoque oratione, tertiò iuxta senis imperium aspicientes de muro, viderunt

derunt à longè quasi nebulam de terra consurgere. Quod renunciantes, ait sacerdos, Domini auxilium est. Interea iam trementibus ab impetu arietum muris, iamque ruituris, ecce Aetius & Theudo Gothorum rex, ac Thorismodus filius eius, cum exercitibus suis ad ciuitatem adcurrunt, versumque hostē eijciunt, repelluntque. Itaque liberata obtentu beati Antistitis ciuitate, Attilam fugant, qui Mauriacum campum adiens, se præcingit ad bellum. Quod hi audientes, se contra eum viriliter præparant. His diebus Romam sonus adijt, Aetiū in maximo discrimine inter phalangas hostium laborare. Quo audito vxor eius anxia atque mœsta, assiduè basilicam sanctorum apostolorum adibat, atque vt virum suum de hac expectatione susciperet sospitem præcabatur. Quæ cùm die noctuque hæc ageret, quadam nocte homo pauperculus, crapulatus à vino, in angulo basilicæ beati Petri apostoli obdormiuit. Clausis autem ex more ostijs à custodibus, non est eiectus. de nocte verò consurgens, relucentibus per tota ædis spacia lichnis, pauore perterritus, aditū per quem foris euaderet, quærit. Verùm vbi primi atque alterius ostij claustra pulsat, & obserata cuncta cognoscit, solo decubuit, trepidus præstolans locum, vt cum venientibus ad matutinos hymnos populis, hic liber abscederet. Interea vidit duas personas se inuicem venerabiliter salutantes, sollicitosq; de suis esse prosperitatibus. Tunc qui erat senior, ita exorsus est:

Vxoris Aetij lachrimas diutius sustinere non patior. petit enim assiduè, vt virum suum de Gallijs reducam incolumem, cùm aliud exinde fuisset apud diuinum iudicium prefinitum. sed tamen obtinui immensam pietatem pro vita illius. Et ecce nunc illuc propero, viuentem eum exinde reducturus. Veruntamen obtestor, vt qui hęc audierit, sileat, archanumque dei vulgare non audeat, ne pereat velociter è terra. Ille autem hęc audiens, silere non potuit, sed mox inlucescente cœlo omnia quæ audierat, matrifamiliæ pandit: expletisque sermonibus lumine caruit oculorum. Igitur Aetius cum Francis Gothisque coniunctus, aduersus Attilam confligit. At ille ad internecionem vastari suum cernens exercitum, fuga dilabitur. Theudo verò Gothorum rex huic certamini succubuit. Nam nullus ambigat, Chunorum exercitum obtentu memorati antistitis fuisse fugatum. Verùm Aetius patritius cum Thorismodo victoriam obtinuit, hostesq; deleuit. Expletoque bello ait Aetius Thorismodo, Festina velociter redire in patriam, ne insistente Germano, patris regno prioeris. Hæc ille audiens, cum velocitate discessit, quasi anticipaturus fratrem, & prior patris cathedram adepturus. Simili & Francorum regem dolo fugauit. Illis autem recedentibus, Aetius spoliato campo, victor in patriam cum grandi est reuersus spolio. Attila verò cũ paucis reuersus est, nec multo pòst Aquileia à Chunis capta, incensa atque diruta, Italia peruagata atq; subuersa

uersa est. Thorismodus de quo supra meminimus, Alamānos bello edomuit: ipse deinceps, post multas lites & bella, à fratribus oppressus ac iugulatus interijt.

8 IGITVR his ita digestis ac per ordinem expletis, quid de Aetio supra memorato, Renati Frigeridi narrat historia tacere nefas putaui. Nam cùm in duodecimo historiarum libro referat, post diui Honorij excessum, Valentinianum puerulum, vno tātum lustro peracto, à consobrino Theodosio imperatorem fuisse creatum, & apud vrbem Romam, tyrannum Ioannem in imperium surrexisse, legatosque eius à Cęsare dicat fuisse despectos, adiecit: Dum Hæc ita gererentur, legati ad tyrannum reuersi sunt, mandata atrocia reportantes: quibus permotus Ioannes, Aetium id temporis curam palatij gerentem cum ingenti auri pondere, ad Chunos transmittit, notos sibi obsidiatus sui tempore, & familiari amicitia deuinctos cum mandatis huiusmodi: Cùm primum partes aduersæ Italiam ingressæ forent, ipse à tergo adoriretur, se à fronte venturum. Et quia de hoc viro consequenter plura memoranda sunt, genus motesque ordiri placet. Gaudentius pater, Scythiæ prouinciæ primoris loci, à domesticatu exorsus militia vsque ad magisterij equitum culmen prouectus est. Mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aetius filius, à puero prætorianus, tribus annis Alarici obses: dehinc Chunorum, post hæc Carpilionis gener, ex comite dome-

sticorum, & Ioannis curam palatij gerere cœpit: medij corporis, virilis habitudinis decenter formatus, quo neque infirmitudini esset neque oneri: animo alacer, membris vegetus, eques promptissimus, segittarum iactu peritus, conto impiger, bellis aptissimus, pacis artibus celebris, nullius auaritiæ, minimæ cupiditatis, bonis animi præditus, nec impulsoribus quidem prauis ab instituto suo deuians, iniuriarum patientissimus, laboris adpetens, impauidus periculorum, famis sitisque atque vigiliarum tolerantissimus. Cui ab ineunte ætate prædictum liquet, quantæ potentiæ fatis destinaretur temporibus suis locisque celebrandus. Hæc supradictus historiographus de Aetio narrat. Adultus autē Valentinianus imperator, metuens ne se per tyrannidem Aetius opprimeret, eum nullis causis extantibus interemit. Ipse postmodum Augustus, dum in campo Martio pro tribunali residens, concionaretur ad populū, Occylla bucellarius Aetij ex aduerso veniens, eum gladio perfodit. Talis vtrisque extitit finis.

9 DE Francorum verò regibus, quis fuerit primus à multis ignoratur. Nam cùm multa de eis Sulpitij Alexandri narret historia, non tamen regem primum eorum vllatenus nominat: sed duces eos habuisse dicit: quæ tamen de eisdem referat, memorare videtur. Nam cùm dicit, Maximum intra Aquileiam, amissa omni spe imperij quasi amentem residere, adiungit: Eo tempore Genobaldo, Marcomere,

mere,& Sunnone ducibus, Franci in Germaniá prorupere, ac pluribus mortaliũ limite inrupto cęsis,fertiles maximè pagos depopulati Agrippinensi etiá Coloniæ metum incussere, Quod vbi Treueros perlatum est, Nannius & Quintinus militares magistri, quibus infantiá filij & defensionẽ Galliarũ Maximus commiserat,collecto exercitu apud Agrippiná cõuenere. Sed onusti præda hostes, prouinciarũ opima depopulati,Rhenũ transiere,pluribus suorum in Romano relictis solo,ad repetendá depopulationem paratis, cum quibus cõgressus Romanis accommodus fuit,multis Frácorum apud Carbonariam ferro peremptis.Cumque consultaretur de successu, an in Franciam trás-ire deberent, Nannius abnuit, quia non imparatos & in locis suis indubiè fortiores futuros sciebat. Quod cum Quintino & reliquis viris militaribus displicuisset, Nannio Mogontiacum reuerso, Quintinus cum exercitu circa Niuisium castellum Rhenum transgressus,secundis à fluuio castris, casas habitatoribus vacuas atque ingentes vicos destitutos offendit. Franci enim simulato metu, se in remotiores saltus receperát, concidibus per extrema siluarum procuratis. Itaque vniuersis domibus exustis,in quas sæuire stoliditas iguaua, victoriæ consummationem reponebat, noctem sollicitam milites sub armorum onere duxerant. Ac primo diluculo,Quintino prælij duce ingressi saltus, in medium ferè diem implicantes se erroribus viarum, toto perua-

gati sunt: tandem cùm ingẽtibus septis omnia à solido clausa offendissent, in paluſtres campos qui siluis iungebantur, prorupêre: molientibus, hoſtium rari apparuere: qui coniunctis arborum truncis, vel concidibus supeſtantes, velut è faſtigijs turrium, sagittas tormẽtorum ritu effudere, inlitas herbarum venenis, vt sum mæ cutis, neque letalibus inflicta locis vulnera, haud dubiæ mortes sequerentur. Dehinc maiori multitudine hoſtium circunfusus exercitus, in aperta camporum, quæ libera Franci reliquerant, auidè effusus est: ac primi equites voraginibus immersi, permixtis hominum iumẽtorumque corporibus, ruina inuicem suorum oppreſsi sunt. Pedites etiam, quos nulla onera equorum calçauerant, implicati limo, ægrè explicantes greſſum, rursus se, qui paulò antè vix emerſerant, siluis trepidantes occulebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouinianorum tribuno ac penè omnibus qui militibus præerant extinctis, paucis effugium tutum nox & latibula siluarum præſtitere. Hæc in tertio Hiſtoriæ libro narrauit. In quarto verò libro cùm de interfectione Victoris filij Maximi tyranni narraret, ait: Eo tempore Carietto & Syrus in locum Nanneni ſubrogati, in Germania cũ exercitu oppoſito Francis diuerſabantur. Et poſt pauca, cùm Franci de Germania prædas tuliſſent, adiecit: Nihil Arbogaſtes differre volens, commonet Cæſarem pœnas debitas à Francis exigendas, niſi vniuerſa quæ ſuperiori anno

cæſis

cæsis legionibus diripuerant, confestim restituerent, auctoresque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hæc acta cùm duces essent, retulit: & deinceps ait, Post dies pauculos Marcomere & Sunnone Francorum regalibus transacto cursim conloquio impetratisque ex more obsidibus, ad hiemandum Treueros concesit. Cùm autem eos regales vocet, nescimus vtrum reges fuerint, an vices tenuerint regum. Idem tamen scriptor, cum necessitates Valentiniani Augusti commemorat, hæc adiungit: Dum diuersa in oriente per Thracas geruntur, in Gallia status publicus perturbatur. Clauso apud Viennam palatij ædibus principe Valentiniano, & penè infrà priuati modum redacto, militaris rei cura Francis satellitibus tradita, ciuilia quoque officia transgressa in coniurationem Arbogastis: nullusque ex omnibus sacramentis militiæ obstrictis reperiebatur qui familiari, principis sermoni aut iussis obsequi auderet. Dehinc refert, quòd eodem anno Arbogastes Sunnonem & Marcomerem subregulos Francorum gentilibus odijs infectans, Agrippinam rigente maximè hieme, petijt: ratus tuto omnes Franciæ recessus penetrandos vrendosq; cùm decussis folijs nudæ atque arentes siluæ insidiantes occulere non possent. Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros ripæ proximos, pagum Aetiam quem Chamani incolũt, depopulatus est, nullo vnquam occurrante, nisi quòd pauci ex Ampsiuarijs &

Chattis Marcomere duce in vlterioribus collium iugis apparuere. Iterum hic relictis tam ducibus quàm regalibus, apertè Francos regem habere designat: huiusque nomen prætermittens ait, Dehinc Eugenius tyrannus fuscepto expeditionali procinctu, Rheni limitẽ petit, vt cum Alamannorum & Francorum regibus vetustis fœderibus ex more initis, immensum ea tempestate exercitũ gentibus feris ostẽtaret. Hæc suprà scriptus historiographus de Francis differuit. Renatus Profuturus Frigeridus, cuius iam supra meminimus, cùm Romam refert à Gothis captam atque subuersam, ait: Interea Respendial rex Alamannorum, Goare ad Romanos transgresso, de Rheno agmen suorum conuertit, Vandalis Francorum bello laborãtibus, Godigisilo rege absumpto, acie viginti fermè militibus ferro peremptis, cunctis Vandalorum ad internecionem delendis, ni Alanorum vis in tempore subuenisset. Mouet nos hæc causa, quòd cùm aliarum gentium reges nominat, cur non nominet & Francorum. Tamen cùm ait, quòd Constantinus assumpta tyrannide, Constantium filium ad se de Hispanijs venire iussisset, ita differuit: Accito Constantinus tyrannus de Hispanijs Constante filio, itemque tyranno, quo de summa rerum consultarent præsentes, factum est vt Constans instrumento aulæ, & coniuge sua Cæsarauguſtæ dimissis, Gerontio intra Hispanias omnibus creditis ad patrem continuato itinere decurreret. Qui vbi in vnum venere,

inteiectis

interiectis diebus plurimis, nullo ex Italia metu, Constantinus gulæ & ventri deditus, redire ad Hispanias filium monet. Qui præmissis agminibus, dum cum patre resideret, ab Hispania nuncij commeant, à Gerontio maximum vnum è clientibus suis imperio præditum, atque in se comitatu gentium Barbararum accinctum parari. quo exterriti, Edobecco ad Germanas gentes præmisso, Constans, & præfectus iam Decimius Rusticus ex officiorum magistro petunt Gallias cum Francis & Alamannis, omniq; militum manu, ad Constantinum iamiamque redituri. Item cùm Constantinum obsideri scribit, ita dicit: Vix dum quartus obsidionis Constantini mensis agebatur, cùm repente ex vlteriori Gallia nuncij veniunt, Iouinum adsumpsisse ornatus regios, & cum Burgundionibus, Alamannis, Francis, Alanis, omniq; exercitu imminente obsidentibus, ita acceleratis moris, reserata vrbe Constatinus deditur. Confestimque ad Italiam directus missis à principe obuiam percussoribus, supra Mincium flumen capite truncatus est. Et post pauca idem refert: Hisdē diebus præfectus tyrannorum Decimius Rusticus Agroetius ex primicerio notariorū Iouini, multiq; nobiles apud Aruernos capti à ducibus Honorianis, & crudeliter interempti sunt. Treuerorum ciuitas à Francis direpta incensaque est secunda inruptione. Cùm autem Asterius codicillis imperialibus patritiatum sortitus fuisset, hæc adiungit: Eodem tempore Casti-

nus domesticorũ comes, expeditione in Francos susceptа, ad Gallias mittitur. hæc hi de Francis dixere. Orosius autem & ipse historiographus in septimo operis sui libro, ita commemorat: Stilico congregatis gentibus Francos proterit, Rhenum transit, Gallias peruagatur, & ad Pirenæos vsque perlabitur. Hanc nobis notitiam de Francis memorati historici reliquere, regibus non nominatis. Tradunt enim multi eosdem de Pannonia fuisse digressos. Et primũ quidem litora Rheni amnis incoluisse: dehinc trãsacto Rheno, Thoringiam transmeasse: ibique iuxta pagos vel ciuitates, reges crinitos super se creauisse, de prima, & vt ita dicam, nobiliori suorum familia. Quod postea probatum Chlodouei victoriæ tradidere, idque in sequenti digerimus. Nam & in consularibus legimus Theodomerem regem Francorum, filium Richimeris quõdam, & Ascilam matrem eius, gladio interfectos. Ferunt etiam tunc Chlogionem vtilem ac nobilissimum in gente sua regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum castrum habitabat, quod est in termino Thoringorum. in his autem partibus, id est ad meridionalem plagam, habitabant Romani vsque Ligerim fluuium. Vltra Ligerim verò Gothi dominabantur. Burgundiones quoque Arrianorum sectam sequentes, habitabant trans Rhodanum, qui adiacet ciuitati Lugdunensi. Chlogio autem missis exploratoribus, ad vrbem Camaracum, perlustrata omnia ipse secutus, Romanos proterit, ciuitatem

tem adprehendit: in qua paucum tempus residens, vsque Suminam fluuium occupauit. De huius stirpe quidã Meroueum regẽ fuisse adserunt, cuius fuit filius Childericus.

10 SED hæc generatio fanaticis semper cultibus visa est obsequiũ præbuisse, nec prorsus agnouere deum: sibiq́ue siluarum atque aquarum, auium, bestiarumq́ue, & aliorũ quoque elementorum finxere formas, ipsasq́ue vt deum colere eisq́ue sacrificia delibare consueti. O si eorum fibras cordium, vox illa terribilis attigisset, quæ per Moysem populo locuta est, dicens: Non sint tibi dij alij præter me: non facies tibi scultile, neq; adorabis omnem similitudinem quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, & quæ versantur in aquis: non facies ea, & non coles ea. & illud, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies, ac per nomen eius iurabis. Quid si intelligere potuissent quæ pro vituli conflatilis veneratione Israeliticum populum vltio subsecuta compresserit, cùm post epulum & cantica, post luxurias atque saltationes, cum ore immundo proferrent de eodẽ sculptili, Hi sunt dij tui Israel qui te eduxerunt de terra Ægypti: cecidere ex eis viginti quatuor milia hominum: quid de his qui initiati Beelphegor cum Moabitidibus scortis commixti, à proximis cæsi & prostrati sunt? In qua plaga Phinees sacerdos interemptis adulteris, sedauit furorem dei, & reputatum est illi ad iustitiam. Quid si & illa eorum auribus inlata fuissent, quæ dominus per Dauid intonat,

dicens: Quia omnes dij gentium dæmonia, do minus autem cœlos fecit. &, Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in, eis. vel illud: Confundantur omnes qui adorant sculptile, & qui glorian tur in simulachris suis. Et iterum quod Abacuc propheta testatur dicens: Quid prodest sculptile his, quia sculpsit illud fictor suus: cõflatile & imaginem falsam, &c. Ecce iste coopertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in eis: Dominus autem in templo sancto suo: sileat à facie eius vniuersa terra. Sed & alius propheta dicit: Dij qui cœlum & terram non fecere, pereant à terra, & de his quæ sub cœlis sunt. Item illic: Hæc dicit dominus, creans cœlos, ipse deus formans terram, & quę in ea sunt: ipse plastes eius, non in vanum fundauit eam, vt habitaretur creauit eam. Ego dominus, hoc mihi nomen est, gloriam meam alteri non dabo, neque virtutem meam sculptilibus, quæ ab initio trãsiere. & alibi: Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? Et per Isaiam iterum dicit: Ego primus & nouissimus, & absque me non est deus, & formator, quem ego non nouerim. Plastæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis. Ipsi sunt testes eorum, quia non vident neque intelligunt, & confundantur in eis: ecce omnes participes eius confundentur. fabri enim sunt ex hominibus. Quis formauit deum, & sculptile conflauit ad nihil vtile?

vtile? in prunis & malleis formauit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ. Similiter & artifex lignarius, in circino tornauit illud, & fecit imaginem viri quasi speciosi hominis habitantis in domo. Succidit lignum, operatus est, fecit sculptile, & adorauit vt deũ. Clauis & malleis compaginauit, vt non dissoluatur. Portata tolluntur, quia incedere non valent: relinquum verò ligni, factum est homini bus in focum, & calefacti sunt. Ex alio verò deũ fecit, & sculptile sibi: curuatur ante illud, & adorauit illud, & obsecrat dicens: Libera me, quia deus meus es tu. medietatẽ eius igni combusi, & coxi super carbones eius panes, coxi carnes, & comedi, & de reliquo eius idolum faciam. Ante truncum ligni procidam: pars eius cinis est. Cor insipiẽs adorauit illud, & non liberauit animam suam: neque dicit, fortè mendaciũ est in dextra mea. Hæc autem Francorum generatio non intellexit primùm, intellexerunt autem postea, sicut sequens historia narrat.

II AVITVS enim vnus ex senatoribus, & vt valde manifestũ est, ciuis Aruernus, cum Romanum ambisset imperiũ, luxuriosè agere volens, à senatoribus eiectus, apud Placẽtiam vrbem episcopus ordinatur. Comperto autẽ, quòd adhuc indignãs senatus, vita eum priuare vellet, basilicã sancti Iuliani Aruerni martyris cũ multis muneribus expetiuit: sed impleto in itinere vitæ cursu obijt, delatusq; ad Briuatensem vicũ, ad pedes antedicti martyris est

sepultus: cui Martianus succesſit. In Gallijs autem Egidius ex Romanis magiſter militum datus eſt.

12 CHILDERICVS verò cùm eſſet nimia in luxuria diſſolutus, & regnaret ſuper Francorum gentẽ, cœpit filias eorum ſtuproſe detrahere. Illiq́ue ob hoc indignantes, de regno eum eijciunt. Comperto autem, quòd eum etiam interficere vellent, Thoringiam petijt, relinquens ibi hominem ſibi charum, qui virorum furentium animos verbis lenibus mollire poſsit: dans etiam ſignum quando redire poſsit in patriam: id eſt, diuiſere ſimul vnum aureum, & vnam quidem partem ſecum detulit Childericus, aliam verò amicus eius retinuit, dicens: Quando hanc partem tibi miſero, paresq́ue coniunctæ vnum effecerint ſolidum, tunc tu ſecuro animo in patriam repedabis. Abiens ergo in Thoringiam, apud regem Biſinum vxoremq́ue eius Baſinam latuit: denique Frãci hoc electo, Egidium ſibi, quem ſuperius magiſtrum militum à Republica miſſum diximus, vnanimiter regem adſciſcunt. Qui cum octauo anno ſuper eos regnaret, amicus ille fidelis, pacatis occultè Francis, nuncios ad Childericũ cum parte illa diuiſi ſolidi, quam retinuerat, mittit. Ille verò certa cognoſcẽs indicia, quòd à Frãcis deſideraretur, ipſis etiam rogantibus, à Thoringia regreſſus, in regnum ſuũ eſt reſtitutus. His ergo regnantibus, ſimul Baſina illa quam ſupra memorauimus, relicto viro ſuo, ad Childericũ venit. Qui cùm ſollicitè

sollicitè interrogaret, qua de causa ad eum de tanta regione veniſſet, reſpõdiſſe fertur: Noui, inquit, vtilitatem tuã, quòd ſis valdè ſtrenuus: ideoque veni vt habitẽ tecum: nam noueris, ſi in traſmarinis partibus aliquem cognouiſſem vtiliorẽ te, expetiſſem vtique cohabitationem eius. At ille gaudens, eam ſibi in coniugio copulauit: quæ concipiens, peperit filium, vocauitque nomen eius Chlodoueum. Hic fuit magnus & pugnator egregius.

13 APVD Aruernum verò poſt trãſitum ſancti Artemij, Venerandus è ſenatoribus epiſcopus ordinatur, Qualis autem fuerit hic pontifex, teſtatur præsbyter Paulinus dicens: Si enim hos videas dignos domino ſacerdotes, vel Exuperium Tholoſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogorijs, vtcunque ſe habent ſeculi mala, videbis profectò digniſsimos totius fidei religionisque cuſtodes. Hic in ipſa dominici Natalis vigilia tranſiſſe refertur. Mane autem facto, proceſsio ſolennitatis funeris eius obſequium fuit: poſt cuius obitum fœda apud ciues pro epiſcopatu contentio vertebatur. Cumque partes inter ſe diuiſæ, alium aliumque erigere vellent, magna conliſio erat populi. Reſidentibus tamen epiſcopis, die dominico, mulier quædam velata atque deuota deo, audẽter ad eos ingreditur: quæ ait, Audite me ſacerdotes domini: ſcitote

enim, quòd non est in his beneplacitum deo, quos hi ad sacerdotium elegere. Ecce enim dominus hodie ipse sibi prouidebit antistitem: itaque nolite conturbare neque conlidere populum, sed patientes estote parumper: dominus enim nũc dirigit, qui regat Ecclesiá hanc. His itaque mirantibus hæc verba, subitò Rusticus nomine, qui erat ex ipsa vrbis Aruernæ diœcesi presbyter aduenit: ipse enim iam mulieri per visionẽ fuerat indicatus. Quo viso ait: En ipsum quem elegit dominus: ecce qualem vobis dominus pontificem destinauit: hic ordinetur episcopus. Hęc ea loquente, omnis populus cuncta contẽtione postposita, clamauit, dignum ac iustũ esse. Qui in cathedra positus, septimus in eodem loco põtificatus honorem populo gaudente, suscepit.

14 APVD vrbem vero Turonicã, defuncto Eustochio episcopo, septimo decimo sacerdotij sui anno, quintus post beatũ Martinum, Perpetuus ordinatur. Qui cùm virtutes assiduas ad sepulchrũ eius fieri cerneret, cellulam quę super eum fabricata fuerat, videns paruulam, indignã talibus miraculis iudicauit. Qua submota, magnã ibi basilicã quæ vsque hodie permanet, fabricauit: quæ habetur à ciuitate passus DL. habet in longum pedes cẽtum sexaginta, in latum sexaginta: habet in altum, vsque ad cameram, pedes quadragintaquinque. Fenestras in altario trigintaduas in capso, viginti columnas, quadragintavnas in toto ædificio, fenestras lij. columnas cxx. ostia octo, tria

in

in altario, quinque in capso. Solennitas enim ipsius basilicæ triplici virtute pollet: id est dedicatione templi, translationi corporis sancti, ordinatione eius episcopatus. Hãc enim quarto nonas Iulias obseruabis: depositionẽ verò eius tertiò Idus Nouembris esse cognoscas. Quòd si fideliter celebraueris, & in præsenti seculo, & in futuro, patrocinia beati antistitis promereberis. Et quoniã camera cellulæ illius prioris, elegãti opere fuerat fabricata, indignũ duxit sacerdos, vt opera eius deperirent. sed in honore B. apostolorũ Petri & Pauli aliam construxit basilicam, in qua cameram illam affixit. multas & alias basilicas ædificauit, quæ vsque hodie in Christi nomine constant.

15 EO tempore & basilica beati Symphoriani Augustodunensis martyris, ab Eufronio præsbytero ædificata est. Et ipse Eufronius, huius deinceps vrbis episcopatum sortitus est. Hic enim marmor quod super sanctũ sepulchrum beati Martini habetur, cum grandi deuotione transmisit.

16 SANCTVS verò Namatius, post obitum Rustici episcopi, apud Aruernos in diebus illis octauus erat episcopus. Hic Ecclesiã quæ nunc constat, & veterrima intra muros ciuitatis habetur, suo studio fabricauit, habentem in longum pedes centum quinquaginta, in latum pedes sexaginta, in altum infra capsum vsque cameram, pedes quinquaginta: in ante absidem rotundam habens, ab vtroque latere ascellas eleganti constructas opere, to-

tumque ædificium in modum crucis habetur expositum. Habet fenestras xlij. columnas lxx. ostia octo. Terror nanque ibidem dei, & claritas magna conspicitur: & verè plerunque inibi odor quasi aromatum suauissimus aduenire à religiosis sentitur. Parietes ad altarium opere sarsurio, ex multo marmorũ genere exornatos habet. Exacto ergo in duodecimo anno beatus pontifex ædificio, Bononiam ciuitatẽ Italiæ sacerdotes dirigit, vt ei reliquias sanctorum Vitalis & Agricolæ exhibeant, quos pro nomine Christi dei nostri, manifestissimè crucifixos esse cognouimus.

17 CVIVS coniux basilicam sancti Stephani suburbano murorum ædificauit. Quam cum fucis colorum adornare vellet, tenebat librum in sinu suo, legens historias Actionis antiquas, pictoribus indicans quæ in parietibus fingere deberent. Factum est autem quadã die, vt sedente illa in basilica ac legente, aduenirent quidam pauper ad orationem: & aspiciẽs eam in veste nigra, senio iam prouectã, putauit esse vnam de egentibus, protulitque quadram panis, & posuit in sinu eius, & abscessit. Illa verò non dedignãs munus pauperis, qui personam eius non intellexit, accepit & gratias egit, repositq; hanc suis epulis anteponens, & benedictionem ex ea singulis diebus sumẽs, donec expensa est.

18 IGITVR Childericus Aurelianis pugnas egit: Odouacrius verò cum Saxonibus Andegauos venit. magna tunc lues populum deuastauit.

deuastauit. mortuus est autem Egidius, & reliquit filium Syagrium nomine. Quo defuncto Odouacrius de Andegauo & alijs locis obsides accepit. Britanni de Biturica à Gothis expulsi sunt, multis apud Dolésem vicum peremptis. Paulus verò comes cũ Romanis ac Francis, Gothis bella intulit, & prędas egit. Veniente verò Odouacrio Andegauos, Childericus rex sequenti die aduenit, interemptoq; Paulo comite, ciuitatem obtinuit. Magno ea die incendio domus Ecclesiæ concrementa est.

19 HIS ita gestis inter Saxones atque Romauos bellum gestũ est: sed Saxones terga vertentes, multos de suis, Romanis insequentibus gladio reliquere: insulæ eorum cum multo populo interempto, à Francis captæ atque subuersæ sunt. Eo anno mense nono terra tremuit. Odouacrius cũ Chelderico fœdus inijt, Alamannosque qui partem Italiæ peruaserãt, subiugarunt.

20 EORICVS autem Gothorum rex, Victorium ducem super septem ciuitates præposuit, anno quartodecimo regni sui. Qui protinus Aruernos adueniens, ciuitatem addere voluit: vnde & cryptæ illæ vsque hodie perstant, ad basilicam sancti Iuliani, & columnas quæ sunt in æde positæ exhiberi iussit. Basilicam sancti Laurentij & sancti Germani Licaniacensis vici iussit ædificari. Fuit autem Aruernis annis nouem. Super Euchirium verò senatorem calumnias deuoluit: quem in carcere positum, nocte extrahi iussit, ligatumq; iuxta

parietem antiquum, ipsum parietē super eum elidi iussit. Ipse verò dum nimiū esset in amore mulierum luxuriosus, & ab Aruernis vereretur interfici, Romā aufugit: ibiq́ue similem tentans exercere luxuriam, lapidibus est obrutus. Post cuius excessum regnauit Eoricus annos quatuor. obijt autem anno xxvij. regni sui. Fuit etiam & tunc terræ motus magnus.

21 DEFVNCTO autem apud Aruernos Namatio episcopo, Eparchius succesit vir sanctissimus atque religiosus. Et quia eo tempore Ecclesia paruam infra muros vrbis possessionem habebat, ipsi sacerdoti in ipso quod modo Salutatoriū dicitur, mansio erat, atque ad gratias deo tempore nocturno reddendas ad altarium Ecclesiæ consurgebat. Factum est autem, vt nocte quadam ingrediens, plenam Ecclesiam dæmonibus reperiret, ipsumq́ue principem in modum ornatæ mulieris, in throni illius cathedram residentem. Cui ait pontifex, O meretrix execranda, non sufficit tibi loca cuncta varijs pollutionibus inficere, adhuc & cathedrā à domino cōsecratam fœtida sessionis tuæ accessione coinquinas? abscede àdomo dei, ne à te amplius polluatur. Cui ait, Et quia mihi meretricis nomen imponis, multas tibi parabo insidias ob desideria mulierum. Et hæc dicēs, sicut fumus euanuit. Veruntamen sacerdos tentatus est per cōmotionem corporis ad concupiscentiā: sed signo crucis sanctę munitus, nihil ei inimicus nocere potuit. Ferunt etiam ipsum in arce Cantobennici

bennici mõtis monaſteriũ collocaſſe, vbi nũc oratorium eſt, & ibi ſe diebus quadrageſimæ ſanctæ recludere: die autem cœnæ dominicæ, cum magno pſallentio comitantibus clericis, ciuibusq;, ad eccleſiã ſuam reuertebatur. Quo migrante, Sidonius ex præfecto ſubſtituitur, vir ſecũdum ſeculi dignitatẽ nobiliſsimus, & de primis Galliarũ ſenatoribus: ita vt filiã ſibi Auiti imperatoris in matrimonio ſociaret. Huius tẽpore, cùm adhuc apud vrbẽ Aruernam Victorius, cuius ſupra meminimus, moraretur, fuit in monaſterio beati Cyriaci, vrbis ipſius abbas, Abraham nomine: qui fide atque operibus Abrahæ illius prioris refulgebat, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

22. SANCTVS verò Sidonius tantæ facundiæ erat, vt plerunque ex improuiſo luculentiſsimè quæ voluiſſet, nulla obſiſtẽte mora componeret. Contigit autẽ quadam die, vt ad feſtiuitatem baſilicæ monaſterij, cuius ſupra meminimus, inuitatus accederet: ablatoque ſibi nequiter libello, per quem ſacroſancta ſolennia agere conſueuerat, ita paratus à tempore cunctum feſtiuitatis opus explicuit, vt ab omnibus miraretur, nec putaretur ab adſtantibus ibidem hominem locutum fuiſſe, ſed angelum. Quod in præfatione libri quem de Miſſis ab eo compoſitis, coniunximus, plenius declarauimus. Cùm autem eſſet magnificæ ſanctitatis, atque, vt diximus, ex ſenatoribus primis, plerunq; neſciente coniunge, vaſa argentea auferebat à domo, & pauperibus erogabat.

Quod illa cùm cognosceret, scandalizabatur in eum: sed tamen dato egenis precio, species domi restituebat.

23 CVMQVE ad officium dominicum fuisset mancipatus, & sanctam ageret in seculo vitam, surrexere contra eum duo presbyteri, & ablata ei omni potestate à rebus Ecclesiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad summam eum contumeliam redegere. Sed non longi temporis spacio inultam eius iniuriam diuina voluit sustinere clementia: nam vnus ex his nequissimis & indignis dici præsbyteris, cùm ante noctem minatus fuisset eum de Ecclesia velle extrahere, signum ad matutinas audiens fuisse commotum, feruens felle contra sanctum dei surrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractauerat. Ingressus autem in secessum suum, dum ventrem purgare nititur, spiritum exhalauit. Expectabat enim puer à foris cum cereo dominum egressurum. Iamque aduenerat lux, & satelles eius, id est alius præsbyter, mittit nuncium, dicens: Veni, ne tardaueris, vt quæ nobis die hesterna conuenerat, pariter expleamus. Sed cùm responsa dare differret exanimis, eleuato puer velo ostij, reperit dominum super cellulam secessus defunctum. Vnde indubitatum est, non minoris criminis hunc reum esse, quàm Arrium illum, cui similiter in secesse fuere interna deposita per partes inferiores egesta: quia nec istud sine hæresi potest accipi, vt in Ecclesia non obediatur sacerdoti dei,

cui

cui ad pascendum oues commissæ sunt: & ille se ingerat potestati, cui neque à deo, neque ab hominibus aliquid est commissum. Dehinc beatus sacerdos, vno adhuc manente nihilominus inimico, suæ restituitur potestati. Factum est autem post hæc, vt accedente febre ægrotare cœpisset, qui rogat suos, vt eum in Ecclesiam ferrent. Cumque illuc inlatus fuisset, conueniebat ad eum multitudo virorum ac mulierum, simulque etiam & infantium plangentium atque dicentium: Cur nos deser s pastor bone, vel cui nos quasi orphanos derelinquis? Nunquid erit nobis post transitum tuum vita? nunquid erit postmodum qui nos sapientiæ sale sic condiat? aut ad dominici nominis timorem talis prudentiæ ratione redarguat? Hæc & his similia, populis cum magno fletu dicentibus, tandem sacerdos spiritu in se sancto influente respondit: Nolite timere ô populi, ecce frater meus Aprunculus viuit, & ipse erit sacerdos vester. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in extasi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus qui remanserat, protinus omnem facultatem Ecclesiæ, tanquam si iam episcopus esset, inhians cupiditate, præoccupat, dicens: Tandem respexit in me deus, cognoscens me iustiorem esse Sidonio, largitusque est mihi hanc potestatem. Cumque per totam vrbem superbus ferretur, adueniente die dominico, qui imminebat post transitum sancti viri, præparato epulo, iussit cunctos ciues in domo

Ecclesiæ inuitari : despectisque senioribus, primus recumbit in toro. Cui oblato pincerna poculo ait : Domine mi, vidi somniũ, quod si permittis edicam. Videbam hac nocte domi nica, & ecce erat domus magna, & in domo erat thronus positus, in quo quasi iudex residebat, cunctis potestate præstantior: cui adsistebant multi sacerdotum in albis vestibus, sed & promiscuæ populorum turbæ valde inumerabiles. Verùm cùm hæc trepidus contemplarer, conspicio eminus inter eos beatum adstare Sidoniũ, & cum presbytero illo tibi charissimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migrauit adtentè litigantem: quo deuicto, iubet rex vt in imis carceris angustijs retrudatur : ablatoque isto, contra te iterum suggerit, dicês: Te in eo scelere propter quod ille prior damnatus fuerat, fuisse participem. Verùm vbi iudex, quem ad te trãsmitteret, sollicitè cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & à tergo stetui, tractans apud memetipsum, ne fortè ego qui notus sum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus voluerem, amotis omnibus remansi solus in publico : vocatusque à iudice, propius accedo. Cuius virtutem atque splendorem contuens, cœpi hebes effectus, titubare præ metu. Et ille, Ne timeas puer, inquit: sed vade dic presbytero illi: Veni ad respondendam causam, quia Sidonius te accersiri deprecatus est. Tu verò ne moram facias ad eundum, quia sub grandi testificatione mihi præcepit rex ille tibi hæc loqui, dicens

cens, Si tacueris, morte pessima morieris. Hęc eo loquente, exterritus presbyter, elapso de manu calice, reddidit spiritum. Ac de recubitu ablatus, mortuus sepulturæ mãdatus est, possessurus infernum cum satellite suo. Tale iudicium super cõtumaces clericos dominus in hunc prætulit mundum, vt vnus Arrij sortiretur mortem, alius tanquam Simon Magus, apostoli sancti oratione ab excelsa arce superbiæ præceps allideretur. Qui non ambiguntur pariter possidere tartarum, qui simul egerunt nequiter contra sanctum episcopum suum. Interea cùm iam terror Francorum resonaret in his partibus, & omnes eos amore desiderabili cuperent regnare, sanctus Aprunculus Lingonicæ ciuitatis episcopus, apud Burgundiones cœpit haberi suspectus. Cũq; odium de die in diem crescceret, iussum est vt clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte à castro Diuionensi per murum demissus, Aruernos aduenit, ibiq́ue iuxta verbum domini, quod posuit in ore sancti Sidonij, vndecimus datur episcopus.

24 SED tẽpore Sidonij episcopi, magna Burgundiam fames obpressit. Cumq; populi per diuersas regiones dispergerẽtur, nec esset vllus qui pauperibus alimoniã largiretur, Ecdicius quidam ex senatoribus huius propinquus, magnam tunc rem in deo confisus fecisse perhibetur. Nam inualescente fame, misit pueros suos cum equis & plaustris, per vicinas sibi ciuitates, vt eos qui hac inopia vexa-

bantur, sibi adducerent. At illi euntes, cunctos pauperes quotquot inuenire potuerunt, adduxere ad domos eius. Ibique eos per omne tempus sterilitatis pascens, ab interitu famis exemit. Fuereque, vt multi aiunt, amplius quàm quatuor milia promiscui sexus. Adueniente autem vbertate, ordinata iterum euectione, vnumquenque in locum suum restituit. Post quorum discessum, vox ad eum è cœlis lapsa peruenit, dicens: Ecdici, Ecdici, quia feciſti rem hanc, tibi & semini tuo panis non deerit in sempiternum, eo quòd obedieris verbis meis, & famem meam refectione pauperũ satiaueris. Quem Ecdicium miræ velocitatis fuisse, multi commemorant. nam quadam vice multitudinem Gothorum cum decem viris fugasse perscribitur. Sed & sanctus Patiens Lugdunensis episcopus, simile huic in ipsa fame populis præstitisse perhibetur beneficium. Extat enim hodieq; apud nos beati Sidonij epistola, in qua eum declamatorie conlaudauit.

25 HVIVS tempore & Euarix rex Gothorum, excedens Hispanum limitem, grauem in Gallijs super Christianos intulit persecutionem. Truncabat passim peruersitati suæ non consentientes, clericos carceribus subigebat: sacerdotes verò, alios dabat exilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipsos sacrorum templorum aditus, spinis iusserat obserari, scilicet vt raritas ingrediendi, obliuionem faceret fidei. Maximè tunc nouem Populanæ Geminæque Germaniæ vrbes, ab hac tempestate depopulatæ

latæ sunt. Extat hodieque & pro hac causa ad Basilium episcopum nobilis Sidonij ipsius epistola, quæ hæc ita loquitur. Sed persecutor non post multum tempus, vltione diuina percussus interijt.

26 POST hæc beatus Perpetuus Turonicæ ciuitatis episcopus, impletis triginta in episcopatu annis, in pace quieuit: in cuius loco Volusianus vnus ex senatoribus, subrogatus est. Sed à Gothis suspectus habitus, episcopatus sui anno septimo, in Hispanias est quasi captiuus abductus, sed protinus vitâ finiuit. In cuius loco Virus succedens, septimus post beatum Martinum ordinatur episcopus.

27 HIS ita gestis, mortuo Childerico, regnauit Chlodoueus filius eius pro eo. Anno autem quinto regni eius, Syagrius Romanorum rex, Egidij filius, ad ciuitatẽ Suessionas, quam quondam supra memoratus Egidius tenuerat, sedem habebat. Super quem Chlodoueus cum Ragnachario parente suo, quia & ipse regnum tenebat, veniens, campũ pugnæ præparari deposcit. Sed nec iste distulit, ac resistere metuit. Itaque inter se vtrisque pugnantibus, Syagrius elisum cernens exercitũ, terga vertit, & ad Alaricum regem, Tholosam cursu veloci perlabitur. Chlodoueus verò ad Alaricum mittit, vt eum redderet: alioquin nouerit, sibi bellum ob eius retẽtionem inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vt Gothorum pauere mos est, vinctũ legatis tradidit. Quem Chlo-

doueus receptum, custodiæ mancipari præcepit: regnoque eius accepto, eum gladio clàm feriri mandauit. Eo tempore multæ Ecclesiæ à Chlodouei exercitu deprædatæ sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus inuolutus. Igitur de quadam Ecclesia vrceum miræ magnitudinis ac pulchritudinis hostes abstulerant, cum reliquis ecclesiastici ministerij ornamentis. Episcopus autem Ecclesiæ illius, missos ad regem dirigit, poscens vt si aliud de sacris vasis recipere non mereretur, saltē vel vrceum Ecclesiæ suæ recipiat. Hæc audiens rex, ait nuncio: Sequere nos vsq; Sueſsionas, quia ibi cuncta quæ acquisita sunt, diuidenda erūt. Cumq; mihi vas illud sors dederit, quæ papa poscit, adimpleā. Dehinc aduenientes Sueſsionas, cuncto onere prædæ in medium posito, ait rex: Rogo vos, ô fortissimi præliatores, vt saltē mihi vas istūd (hoc enim de vrceo supra memorato dicebat) extra partem concedere non abnuatis. Hæc rege dicente, illi quorum erat mens sanior, aiunt: Omnia glorioſe rex, quæ cernimus tua sunt: sed & nosipsi tuo fumus dominio subiugati. Nunc quod tibi beneplacitum videtur, facito: nullus enim potestati tuæ resistere valet. Cùm illi hæc ita dixissent, vnus leuis, inuidus ac cerebrosus, cum voce magna, eleuatam bipennem vrceo impulit dicens, Nihil hinc accipies, nisi quæ tibi sors vera largitur. Ad hæc obstupefactis omnibus, rex iniuriam suam patientię lenitate coercuit: acceptúmque vrceum nuncio ecclesiastico

ſtico reddidit, ſeruans abditum ſub pectore vulnus. Tranſacto verò anno, iuſsit omnem cum armorum apparatu aduenire phalãgam, oſtenſuram in campo Martio ſuorum armorum nitorem. Verùm vbi cunctos circuire deliberat, venit ad vrcei percuſſorem, cui ait, Nullus tam inculta, vt tu detulit arma: nam neque tibi haſta, neque gladius, neque ſecuris eſt vtilis: & adprehenſam ſecurim eius in terram deiecit: at ille cùm paululum inclinatus fuiſſet ad colligendum eam, rex eleuatis manibus, ſecurim ſuam capiti eius defixit. Sic, inquit, tu apud Sueſſionas in vrceo illo ſedisti. Quo mortuo, reliquos abſcedere iubet. Magnum ſibi per hanc cauſam timorem ſtatuens: multa deinde bella, victoriasque fecit. Nam decimo regni ſui anno, Thoringis bellũ intulit, eoſdemq; ſuis ditionibus ſubiugauit.

28 FVIT autẽ & Gundeuchus rex Burgundionũ, ex genere Athanarici regis perſecutoris, de quo ſuprà meminimus. Huic fuerunt quatuor filij, Gũdobaldus, Godegiſilus, Chilpericus, & Godomarus. Igitur Gundobaldus Chilpericum fratrem ſuum interfecit gladio, vxoremq; eius ligato ad collum lapide, aquis immerſit. Huius duas filias exilio condemnauit: quarum ſenior, mutata veſte Mucuruna, iunior Chrothildis vocabatur. Porrò Chlodoueus, dum legationem in Burgundiam ſæpius mittit, Chrothildis puella reperitur à legatis eius. Qui cùm eam vidiſſent elegantem atque ſapientẽ, & cognouiſſent quòd de regio eſſet

genere, nunciauerunt hæc Chlodoueo regi, Nec moratus ille, ad Gundobal dum legationem dirigit, eam sibi in matrimonio petens. Quod ille recusare metuens, tradidit eam viris: illiq́ue accipientes puellam, regi velocius repræsentant: qua visa, rex valde gauisus, suo eam coniugio soci auit, habens iam de concubina filium nomine Theodoricum.

29 IGITVR ex Chrothilde regina habuit filium primogenitum: quem cùm mulier baptismo consecrare vellet, prædicabat assiduè viro dicens, nihil sunt dij quos colitis, quí neque sibi, neq; alijs poterunt subuenire: sunt enim aut ex lapide, aut ex ligno, aut ex metallo aliquo sculpti: nomina verò quæ eis indidistis, homines fuere, non dij: vt Saturnus qui filio ne à regno depelleretur, per fugam elapsus adseritur: vt ipse Iupiter omnium stuprorum spurcissimus perpetrator, incestator virorum, propinquarum derisor, qui nec ab ipsius sororis propriæ potuit abstinere concubitu, vt ipsa ait: Iouisq́ue & soror & coniunx, Quid Mars Marcuriusq́ue potuere? Qui potius sunt magicis artibus præditi, quàm diuini numinis potentiam habuêre. Sed ille magis coli debet qui cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, verbo ex non extantibus procreauit, qui solem lucere fecit, & cœlum stellis ornauit: qui aquas reptilibus, terras animantibus, aera volatilibus adimpleuit: cuius nutu terræ frugibus, pomis arbores, vuis vineæ decorantur: cuius manu genus humanum

manum creatum est: cuius largitione ipsa illa creatura omnis, homini suo quem creauit & obsequio & beneficio famulatur. Sed cũ hæc regina diceret, nullatenus ad credendum regis animus mouebatur: sed dicebat: Deorum nostrorum iussione, cuncta creantur ac prodeunt: Deus verò vester nihil posse manifestatur, & quod magis est, nec de deorum genere esse probatur. Interea regina fidelis filiũ ad baptismum exhibet: adornari Ecclesiam velis præcipit atque cortinis, quo facilius vel hoc mysterio prouocaretur ad credendum, qui flecti prædicatione non poterat. Baptizatus autem puer, quem Ignomerem vocitauerunt, in ipsis sicut regeneratus fuerat albis obijt. Qua de causa commotus felle rex, non segniter increpabat reginam, dicens: Si in nomine deorum meorum puer fuisset dicatus, vixisset vtique: nunc autem quia in nomine dei vestri baptizatus est, viuere omnino non potuit. Ad hæc regina, Deo, inquit, omnipotẽti creatori omnium gratias ago, qui me non vsquequaque iudicauit indignam, vt de vtero meo genitũ regno suo dignaretur adscire. Mihi autem dolore huius causæ animus non adtingitur, quia scio in albis ab hoc mundo vocatos, dei obtutibus nutriendos. Post hunc verò genuit alium filium quem baptizatum Chlodomerem vocauit: & hic cum ægrotare cœpisset, dicebat rex: Non potest aliud fieri, nisi & de hoc, sicut & de fratre eius, contingat, vt baptizatus in nomine Christi vestri, proti-

nus moriatur: sed orante matre, domino iubente conualuit.

30 REGINA verò non cessabat prædicare, vt Deum verum cognosceret, & idola ne gligeret: sed nullo modo ad hæc credenda poterat commoueri, donec tandem aliquando bellum contra Alamános commoueretur: in quo compulsus est cõfiteri necessitate, quod prius volũtate negauerat. Factum est autem, vt confligente vtroque exercitu, vehementer cæderentur: atq; exercitus Chlodouei valde ad internecionem ruere cœpit. Quod ille videns, eleuatis ad cælum oculis, compunctus corde, cómotus in lachrymis ait: Iesu Christe quẽ Chlothildis prędicat esse filium Dei viui, qui dare auxilium laborantibus, victoriamq; in te sperãtibus tribuere diceris, tuæ opis gloriam deuotus efflagito: vt si mihi victoriam super hos hostes indulseris, & expertus fuero illam virtutẽ quam de te populus tuo nomini dicatus probasse se prædicat, credã tibi, & in nomine tuo baptizer. Inuocaui enim deos meos, sed vt experior, elõgati sunt ab auxilio meo: vnde credo eos nullius esse potestatis præditos, qui sibi obedientibus non succurrunt. Te nũc inuoco, & tibi credere desidero, tantum, vt eruar ab aduersarijs meis. Cumq; hæc diceret, Alamanni terga vertentes, in fugam labi cœperunt. Cumq; regem suum cernerẽt interemptum, Chlodouei seditionibus subdunt, dicentes: Ne amplius, quæsumus, pereat populus: iam tui sumus. At ille prohibito

bito bello, coarctatoq; populo, cum pace regressus, narrauit reginę qualiter per inuocatiõnẽ nominis Christi, victoriã meruit obtinere.

31 TVNC Regina accersiri clàm sanctum Remigium, Remẽsis vrbis episcopũ iubet, deprecãs vt regi verbum salutis insinuaret. Quẽ sacerdos accersitum, secretius cœpit instigare: vt Deum verum factorem cæli & terræ crederet, idola negligeret, quæ neque sibi, neque alijs prodesse possunt. At ille ait: Libenter te sanctissime pater audiam, sed restat vnũ, quòd populus qui me sequitur, non patitur relinquere deos suos: sed vado & loquor eis iuxta verbum tuum. Conueniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur, præcurrente potẽtia Dei, omnis populus pariter adclamauit: Mortales deos abigimus, pie rex, & deum quẽ Remigius prędicat, immortalẽ sequi parati sumus. Nunciantur hæc antistiti, qui gaudio magno repletus, iussit lauacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ Ecclesiæ, cortinis albentibus adornantur, baptisterium componitur, balsama diffundũtur, micant flagrantes odore cerei, totumque templum baptisterij diuino respergitur ab odore. Talemque ibi gratiam adstantibus deus tribuit, vt ęstimarẽt se Paradisi odoribus cõlocari. Rex ergo prior poposcit se à pontifice baptizari: procedit nouus Constantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentesq; maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus. Cui ingresso ad baptismum, sanctus Dei

sic insit ore facundo: Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, incende quod adorasti. Erat enim sanctus Remigius episcopus egregiæ scientiæ, & rhetoricis adprime imbutus studijs: sed & sanctitate ita prælatus, vt Silvestri virtutibus æquaretur. Est enim nunc liber vitę eius, qui eum narrat mortuum suscitasse. Igitur rex omnipotentem deum in trinitate confessus, baptizatus est in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, delibutusque sacro chrismate cum signaculo crucis Christi. De exercitu verò eius baptizati sunt amplius tria milia. Baptizata est & soror eius Albofledis, quæ non post multum tempus migrauit ad dominũ: pro qua cùm rex contristaretur, sanctus Remigius consolatoriam misit epistolam, quæ hoc modo sumpsit exordium: Angit me & satis me angit vestrę causa tristitię, quòd bonæ memorię germana vestra transijt Albofledis. Sed de hac re consolari possumus, quia talis de hoc mundo migrauit, vt suspici magis debeat quàm lugeri. Conuersa est enim & alia soror eius Lanthildis nomine, quæ in hæresin Arrianorum dilapsa fuerat, quæ confessa æqualem filium patri & spiritum sanctum, chrismata est.

32 TVNC Gundobaldus & Godegsilus fratres, regnum circa Rhodanum aut Ararim cum Massilienſi prouincia retinebant. Erant autem tam illi quàm populi eorum, Arrianæ sectæ subiecti. Cumque se inuicem impugnarent, audiens Godegisilus Chlodouei regis victorias,

victorias, misit ad eum lagationem occultè, dicens: Si mihi ad persequēdum fratrem meum præbueris auxilium, vt eum bello interficere, aut de regno eijcere possim, tributum tibi quale tu ipse velis iniungere, annis singulis dissoluam. Quod ille libenter accipiens, auxilium ei vbicunque necessitas posceret, repromisit. Et statuto tempore contra Gundobaldum exercitum commouit. Quo audito Gundobaldus ignorās dolum fratris, misit ad eum, dicens: Veni in adiutorium meum, quia Franci se commouent cōtra nos, & regionem nostram adeunt vt eam capiant: ideoque simus vnanimes aduersus gentem inimicam nobis, ne separati inuicem, quod aliæ gentes passæ sunt, perferamus. At ille, Vadam, inquit cum exercitu meo, & tibi auxilium præbebo. Mouentesque simul hi tres exercitum, id est Chlodoueus contra Gundobaldum, & Godegisilus cum omni instrumento belli, ad castrum cui Diuione nomen est, peruenerunt. Confligentesque super Oscaram fluuium, Godegisilus Chlodoueo coniungitur, ac vterque exercitus Gundobaldi populum atterit. At ille dolum fratris, quem non suspicabatur, aduertens, terga dedit, fugamque inijt, Rhodanitidesque ripas, percurrens, Auenionem vrbem ingreditur. Godegisilus verò obtenta victoria, promissa Chlodoueo aliqua parte regni sui, cum pace discessit, Viennamq; triumphans, tanquam si iam totum possideret regnum, ingreditur. Auctis adhuc Chlodoueus

rex viribus, post Gundobaldum abijt, vt eum de ciuitate extractum interimeret. Quod ille audiens, pauore perterritus, metuebat ne ei mors repentina succederet. Habebat tamen secum virum inlustrem Aredium, strenuum atque sapientem, ad quem ad se accersitum ait, Vallant me vndique angustiæ, & quid faciam ignoro, quia venerunt hi Barbari super nos, vt nobis interemptis regionem totam euertant. Ad hæc Aredius ait, Oportet te lenire feritatem hominis huius, ne pereas. nunc ergo si placet in oculis tuis, ego à te fugere, & ad eum transire consimulo: cumque ad eum adcessero, ego faciam vt neque te, neque hanc euertat regionem. Tantum, vt quod tibi per meum consilium demandauerit, implere studeas, donec causam tuam dominus prosperam facere sua pietate dignetur. Et ille, Faciam, inquit, quæcunque mandaueris. Hæc eo dicente, vale dicens, Aredius discessit: & ad Chlodoueum regem abiens, ait, Ecce ego humilis seruus tuus, pijssime rex ad tuam potentiam venio, relinquens illum miserrimum Gundobaldum. Quia si me pietas tua recipere dignatur, integrum in me famulum atque fidelem, & tu & posteri tui habebitis. Quem ille promptissime colligens, secum retinuit: erat enim iocundus in fabulis, strenuus in consilijs, iustus in iudicijs, & in commisso fidelis. Deniq; Chlodoueo cum omni exercitu circa muros vrbis residente, ait Aredius, Si dignanter, ô rex, gloria celsi-

tudinis

tudinis tuæ paucos humilitatis meæ sermones velit accipere, consilio licet non egeatis, tamen fide integra ministrabo, idemque vel tibi congruum, vel ciuitatibus erit per quas trâsire deliberas. Cur, inquit, retines exercitũ, cùm loco firmissimo tuus resideat inimicus? Depopularis agros, prata depascis, vineas dissipas, oliueta succidis, omnesque regionis fructus euertis: interim & illi nocere non prævales. Mitte potius legationem, & tributum quod tibi annis singulis dissoluat, impone, vt & regio salua sit, & tu tributa dissoluenti perpetuo domineris. quòd si noluerit, tunc quod libuerit facies. Quo consilio rex accepto hostem patriæ redire iubet ad propria. Tunc missa legatione ad Gundobaldum, vt ei per singulos annos tributa imposita reddere debeat, iubet. At ille & de præsenti soluit, & deinceps soluturum esse se promittit.

33 POST hæc resumptis viribus, iam despiciens regi Chlodoueo tributa promissa dissoluere, contra Godegisilum fratrem suum exercitum commouit, eumq; apud Viennam ciuitatem inclusum obsedit. Verum vbi minori populo alimenta deficere cœperunt, timens Godegisilus, ne ad se vsque fames extenderetur, iussit expelli minores populi ab vrbe. Quo facto expulsus est inter cæteros artifex ille ab vrbe, cui de aquæductu cura manebat. Ille verò indignãs, quòd fuerat eiectus ab vrbe cum cæteris, ad Gundobaldum furibundus vadit, indicans qualiter ciuitatem inrumpens, vltio-

nem exerceret in fratrem. Illo quoque duce exercitu per aquęductum directo, multis cum ferreis vectibus præcedentibus (erat autem spiculum illius lapide magno concluſum) quo cum vectibus illis per magiſterium artificis repulſo, ciuitatem introeunt: illisque de muro ſagittantibus, hi terga præmunt. Dato autem de medio ciuitatis ſono buccinæ, obſidentes portas capiunt, apertisque pariter ingrediuntur. Cumque inter duas has acies populus vrbis ab vtroq; exercitu cæderetur, Godegiſilus ad eccleſiam hæreticorũ confugit, ibique cum epiſcopo Arriano interfectus eſt. Denique Franci qui apud Godegiſilum erant, in vnam ſe turrim congregant. Gundobaldus autem iuſsit, ne vni quidem ex ipſis aliquid noceretur, ſed adprehenſos eos Tholoſæ in exilium ad Alaricum regem tranſmiſit, interfectis ſenatoribus Burgundionibusque qui Godegiſilo conſenſerãt. Ipſe verò regionem omnem quæ nũc Burgundia dicitur, in ſuo dominio reſtauravit. Burgundionibus leges mitiores inſtituit, ne Romanos opprimerent.

34 CVM autem cognouiſſet aſſertiones hæreticorum nihil eſſe, à ſancto Auio epiſcopo Viennenſi, Chriſtum filium dei & ſpiritum ſanctum æqualem patri cõfeſſus, clam vt chriſmaretur expetijt. Cui ait ſacerdos, Si verè credis quod nos ipſe dominus edocuit, exequere. Ait autem, Si quis me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. qui autẽ negauerit

me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Sic & ipsos sanctos ac dilectos suos beatos apostolos cùm de futuræ persecutionis tentationibus doceret, insinuauit, dicens: Adtendite vobis ab hominibus, tradent enim vos in concilijs & in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & præsides stabitis propter me in testimoniũ illis & gentibus. Tu verò cùm sis rex, & à nullo adprehendi formides, seditionem pauescis populi, ne creatorem omnium in publico fatearis. Relinque hanc stultitiam, & quod corde te dicis credere, ore profer in plebe. Sic etenim & beatus apostolus ait: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sic & propheta ait: Confitebor tibi domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. Et iterum: Confitebor tibi in populis domine, psalmum dicam nomini tuo inter gentes. Metuens enim populum, ô rex, ignoras quia sarius est vt populus sequatur fidem tuam, quàm tu infirmitati faueas populari. Tu enim es caput populi, non populus caput tuũ. Si enim ad bellum proficiscaris, tu præcedis cateruas hostiũ, & illæ quo abieris, subsequuntur. Vnde melius est, vt te præcedente cognoscant veritatem, quàm te pereunte permaneãt in errore. Nam deus non inridetur: nec enim diligit illũ, qui propter terrenũ regnum, cum nõ cõfitetur in seculo. Ista ille ratione cõfusus, vsque ad exitum vitæ suæ in hac insania perdurauit, nec publicè æqualitatem Trinitatis

voluit

voluit confiteri. Magnæ enim facundiæ erat tunc temporis beatus Auitus. namque insurgente hæresi apud vrbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutychus, quàm illa quam Sabellius docuit, id est nihil diuinitatis habuisse dominũ nostrum Iesum Christũ: rogante Gundobaldo rege, ipse contra eas scripsit. Extãt exinde nunc apud nos epistolæ admirabiles, quæ sicut tunc hæresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei ædificant. Scripsit enim Homiliarum librum vnum de Mundi principio, & de diuersis alijs conditionibus libros sex versu compaginatos: Epistolarum libros nouẽ, inter quas supradictæ continentur epistolæ: referens in quadã homilia quã de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes quas ante Ascensionis dominicæ triumphum celebramus, à Mamerto ipsius Viennensis vrbis episcopo, cui & hic eo tempore præerat, institutas fuisse, dũ vrbs illa multis terreretur prodigijs. Nam terræ motu frequenter quatiebatur: sed & ceruorum atque luporum feritas, portas ingressa, per totam vt scripsit, vrbem, nihil metuens oberrabat. Cumq; hæc per anni circulum gererẽtur, aduenientibus Paschalis solennitatis diebus, expectabat misericordiam dei plebs tota deuotè, vt vel hic magnæ solennitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa glorioſæ noctis vigilia, dum Missarum celebrarẽtur solennia, subito palatium regale intramuraneum diuino igne succenditur, pauore omnibus perterritis, & Eccle-

siam egressis, credentibus, ne aut hoc incẽdio vrbs tota consumeretur, aut certè disrupta tellure dehiscceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare, cum gemitu & lachrymis, domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetrauit excelsa poli oratio pontificis inclyti, restinxitque domus incendium flumen profluentium lachrymarum. Cumque hæc agerentur, adpropinquante Ascensione, vt iam diximus, maiestatis dominicę, indixit populis ieiunium, instituit orandi modũ, edendi ferię, erogandi hilarẽ dispensationẽ. Cessantibus quoq; exinde terroribus, per cunctas prouincias dispersa facti fama, cunctos sacerdotes imitari commonuit quod sacerdos fecit ex fide: quæ vsque nunc in Christi nomine, per omnes Ecclesias in compunctione cordis & contritione spiritus celebratur.

35 IGITVR Alaricus rex Gothorũ, cũ videret Chlodoueum regẽ gentes assiduè debellare, legatos ad eũ dirigit, dicens: Si frater meus velit, insederat animo vt nos deo propitio pariter videremus. Quod Chlodoueus non respuens, ad eum venit. Coniunctique in insula Ligeris, quæ erat iuxta vicũ Ambacensem territorij vrbis Turonicæ, simul locuti, comedentes pariter ac bibentes, promissa sibi amicitia pacifici discesserunt.

36 MVLTI iam tunc ex Gallijs habere Frãcos dominos, summo desiderio cupiebãt. Vnde factum est, vt Quintianus Rutenorum episcopus, per hoc odium ab vrbe depellere-

tur, dicebant enim ei: Quia desiderium tuum est, vt Frâcorum dominatio possideat terram hanc. Post dies autem paucos, orto inter eum & ciues scandalo, Gothos qui in hac vrbe morabantur, suspicio attigit exprobrantibus ciuibus, quòd velit se Francorũ ditionibus subiugare. consilioq; accepto, cogitauerunt eum perfodere gladio. Quod cum viro dei nunciatum fuisset, de nocte consurgens cum fidelissimis ministris suis, ab vrbe Rutena egrediẽs, Aruernos aduenit. Ibiq́ue à sancto Eufrasio episcopo, qui quondam Aprunculo Diuionensi successerat, benignè susceptus est, largitisq; ei tam domibus quàm agris & vineis, secum retinuit, dicens, Suufficit huius facultas Ecclesiæ vt vtrunque sustineat: tantum charitas quam beatus apostolus prædicat, permaneat inter sacerdotes dei. Sed & Lugdunensis episcopus largitus est ei aliqua possessionis Ecclesiæ suæ quam in Aruerno habebat. Reliqua verò de sancto Qnintiano tã insidiæ quas pertulit, quàm illa quæ per eum dominus operari dignatus est, scripta sunt in libro vitæ eius.

37 IGITVR Chlodoueus rex ait suis: Valde molestè fero, quòd hi Arriani partẽ teneant Galliarũ. Eamus cum dei adiutorio, & superatis redigamus terram in ditionem nostram. Cumq; placuisset omnibus hic sermo, commoto exercitu Pictauos dirigit. ibi tunc Alaricus commorabatur. Sed quoniam pars hostium per territorium Turonicum trãsibat, pro reuerentia beati Martini dedit edictum,

vt

vt nullus de regione illa aliud quàm herbarũ alimenta aquamque pręsumeret. Quidam autem de exercitu, inuento cuiusdam pauperis fœno, ait, Nónne rex herbam tantum præsumi mandauit? & nihil aliud. & hoc, inquit, herba est. Non enim erimus transgressores præcepti eius, si eam præsumimus: Cumque vim faciens pauperi, fœnum vi abstulisset, factum peruenit ad regem: quo dicto citius gladio perempto ait, Et vbi erit spes victoriæ, si beatus Martinus offenditur? satisque fuit exercitui, nihil vlterius ab hac regione pręsumere. Ipse verò rex direxit nuncios ad beatam basilicam, dicens, Ite & forsitan aliquod victoriæ auspicium ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco sancto exhiberent, ait, Si tu domine adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam, semperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreuisti, in ingressu basilicæ sancti Martini dignare propitius reuelare, vt cognoscam, quia propitius dignaberis esse famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locũ accedentibus, iuxta imperium regis, dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc Antiphonam ex improuiso primecerius qui erat, incepit: Præcinxisti me domine virtute ab bellum: supplantasti insurgentes in me subtus me, & inimicorum meorum dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti. Quod satellites audientes, & domino gratias agentes, & vota beato confessori promittẽtes. læti nuntiauerunt regi. Porrò ille cùm ad flu-

uium Vigennam cum exercitu aduenisset, per quem locum transire deberet, penitus ignorabat. intumuerat enim ab inundatione pluuiarum. Cumq; illa nocte dominum deprecatus fuisset, vt ei vadum quo transire posit dignaretur ostendere, mane facto cerua miræ magnitudinis ante eos nutu dei, flumen ingreditur, illaq; vadante, populus quo transire posit, agnouit. Veniente autem rege, apud Pictauos, dum eminus in tentorijs commoraretur, Pharus ignea de basilica sancti Hilarij egressa, visa est ei tanquam super se aduenire, scilicet vt lumine beati confessoris adiutus Hilarij, liberius hæreticas acies, contra quas sæpe idem sacerdos pro fide conflixerat, debellaret. Contestatus est autem omni exercitui, vt nec ibi quidē aut in via aliquid spoliarent, aut res cuiusquā diriperent. Erat in his diebus vir laudabilis sanctitatis Maxentius abbas reclausus in monasterio suo ob dei timorem, intra terminum Pictauensem. Cuius monasterij nomen lectioni non indidimus, quia locus ille vsque hodie Cellula sancti Maxentij vocatur. Cuius monachi cum hostium cuneum vnum ad monasterium cernerent propinquare, abbatem exorant, vt de cellula sua egrederetur ad consulendum eis. Illoq; demorante, hi timore pecusi, eum aperto ostio producunt de cellula sua. At ille in occursum hostium, quasi pacem rogaturus, pergit intrepidus. Vnus autem ex his euaginato gladio, vt caput eius libraret, manus ad aurem erecta diriguit,

riguit, gladiusq; retrorsum ruit. At ipse ad pedes beati viri veniam deposcens sternitur. Quod videntes reliqui, cum timore maximo ad exercitum redierunt, timentes ne & ipsi pariter interirent. Huius uerò brachium, beatus confessor cum oleo benedicto contrectãs, impositò signo crucis restituit sanum. Eiusq; obtentu monasterium permansit inlæsum. Multasq; & alias virtutes operatus est, quas si quis diligenter inquiret, librum vitæ illius legens, cuncta reperiet. Interea Chlodoueus rex cum Alarico rege Gothorum in campo Vocladense, decimo ab vrbe Pictaua miliario conuenit: & confligentibus his eminus resistunt, comminus illi. Cumq; secundum consuetudinem Gothi terga vertissent, ipse rex Chlodoueus victoriam, domino adiuuante, obtinuit. Habebat autem in adiutorium suum filium Sygiberti Claudi, nomine Chlodericũ. Hic Sygibertus pugnans contra Alamannos apud Tulbiacense oppidum, percussus in geniculo claudicabat. Porrò rex cum fugatis Gothis Alaricum regem interfeciſſet, duo ex aduerso subitò aduenientes, cum contis vtraque ei latera feriunt. Sed auxilio tam loricæ quàm velocis equi, ne periret, exemptus est. Maximus ibi tunc Aruernorum populus, qui cum Apollinare uenerat, & primi qui erant exsenatoribus, conruerunt. De hac pugna Amalaricus filius Alarici in Hispaniam fugit, regnumq; patris sagaciter occupauit. Chlodoueus verò filium suum Theodoricum per

Albigenſem ac Rutenam ciuitatem ad Aruernos dirigit. Qui abiens, vrbes illas à finibus Gothorum vſque Burgundionũ terminum, patris ſui ditionibus ſubiugauit. Regnauit autem Alaricus vigintiduos annos. Chlodoueus verò apud Burdegalenſem vrbem, hyemem agens, cunctos theſauros Alarici à Tholoſa auferens, Engoliſmam venit. Cui dominus tantam gratiam tribuit, vt in eius contemplatione muri ſponte conruerent. Tunc excluſis Gothis vrbem ſuo dominio ſubiugauit. Patrata poſt hæc victoria, Turonos regreſſus eſt, multa ſanctæ baſilicę beati Martini munera offerens.

38 IGITVR ab Anaſtaſio imperatore codicillos de conſulatu accepit, & in baſilica beati Martini tunica blatea indutus eſt & chlamyde, imponẽs vertici diadema. Tunc aſcẽſo equo, aurum argẽtumque in itinere illo quod inter portã atrij & eccleſiam ciuitatis eſt, præſentibus populis manu propria ſpargens, voluntate benigniſsima erogauit, & ab ea die tãquam conſul & auguſtus eſt vocitatus. Egreſſus autem à Turonis Pariſios venit: ibique cathedram regni conſtituit. Ibi & Theodoricus ad eum venit.

39 DENIQVE migrante Euſtochio Turonorum epiſcopo, octauus poſt ſanctum Martinum Licinius Turonicis epiſcopus ordinatur. Huius tempore bellum ſuperius ſcriptum geſtum eſt. Et huius tempore Chlodoueus rex Turonos venit. Hic fertur in oriente fuiſſe,

fuisse, ac loca visitasse sanctorum, ipsamque adijsse Hierosolymam, & loca passionis ac resurrectionis dominicæ, quæ in euangelijs legimus, sæpe vidisse.

40 CVM autem Chlodoueus rex apud Parisios moraretur, misit clam ad filium Sygiberti dicens, ecce pater tuus senuit, & pede debili claudicat. Si ille, inquit, moreretur, rectè tibi cum amicitia nostra regnum illius redderetur. Qua ille cupiditate seductus, patrē molitur occidere. Cumque ille egressus de Colonia ciuitate, transacto Rheno, per Burconiam siluam ambulare disponeret, meridie in tentorio suo obdormiēs, immissis super eum filius percussoribus, eum ibidē interfecit, tanquam regnum illius possessurus. Sed iudicio dei foueam quam patri hostiliter fodit, incidit. Misit igitur nuncios ad Chlodoueum regem, de patris obitu nunciantes atq; dicētes: Pater meus mortuus est, & ego thesauros cum regno eius penes me habeo. Dirige tuos ad me, & ea quæ tibi de thesauris illius placent bona voluntate transmittam. Et ille, Gratias, inquit, tuæ voluntati ago, & rogo vt venientibus nostris patefacias, cuncta ipse deinceps possessurus: quibus venientibus iste patris thesauros pandit. Qui dum diuersa respicerēt, ait, In hanc arcellulam solitus erat pater meus numismata auri congerere. Immitte, inquiunt illi, manū tuam vsq; ad fundum, vt cuncta reperias. Quod cùm feciſſet, & esset valde declinus, vnus eleuata manu bipennem cerebro eius inlisit: & sic quæ in

lisit: & sic quæ in patrem egerat indignus incurrit. Quod audiens Chlodoueus, quòd scilicet interfectus esset Sygibertus, & filius eius, in eundem locũ adueniensc onuocat omnem populũ illum, dicens: Audite quid contigerit. dum ego, inquit, per Scaldem fluuium nauigarem, Chlodericus filius parentis mei, patrem suũ insequebatur, verbo ferens, quòd ego eum interficere velim. Cumq; ille per Burconiam siluam fugeret, immissis super eũ latrunculis, morti tradidit & occidit. Ipse quoque dum thesauros eius aperit, à nescio quo percussus interijt. Sed in his ego nequaquam conscius sum. Nec enim possum sanguinem parentum meorum effundere: quod fieri nefas est. Sed quia hæc euenerunt, consilium vobis præbeo, si videtur acceptum, conuertimini ad me, vt sub mea sitis defensione. At illi ista audientes, plaudentes tàm palmis quàm vocibus, eum clipeo euectum super se regem constituunt. Regnumq; Sygiberti acceptum cum thesauris, ipsos quoque suæ ditioni adsciuit. Prosternebat enim quotidie deus hostes eius sub manu ipsius, & augebat regnum eius, eo quòd ambularet recto corde coram eo, & faceret quæ placita erant in oculis eius.

41 POST hæc ad Chararicum regẽ diri gît. Quãdo autem cum Syagrio pugnauit, hic Chararicus euocatus ad auxilium Chlodouei eminus stetit, neutram adiuuans partem, sed euentum rei expectans, vt cui eueniret victoria, cum illo & hic amicitiam conligaret. Ob

hanc

hanc causam contra eum indignans Chlodoucus abijt, quem circumuentum dolis cepit cum filio, uinctosq; totondit, & Chararicum quidem presbyterum, filium verò eius diaconum ordinari iubet. Cumq; Chararicus de humilitate sua conqueretur & fleret, filius eius dixisse fertur: In viridi, inquit, ligno hæ frondes succisæ sunt, nec omnino arescunt, sed velociter emergent vt crescere queant: vtinam tam velociter qui hæc fecit, intereat. Quod verbum sonuit in aures Chlodouei, quòd scilicet minarentur sibi cæsariem ad crescendum laxare, ipsumq; interficere. At ille iussit eos paritercapite plecti. Quibus mortuis, regnum eorum cum thesauris & populis acquisiuit.

42 ERAT aũt tũc Ragnacharius rex apud Camaracum, tam effrenis in luxuria, vt vix vel propinquis quidem parentibus indulgeret. Is habebat Farronem consiliarium simili spurcitia lutulentum: de quo fertur, cùm aliquid aut cibi aut muneris vel cuiuslibet rei Regi allatum fuisset, dicere solitum: Hoc sibi suoq; Farroni sufficere: pro qua re Franci maxima indignatione tumebant. Vnde factũ est, vt datis aureis siue armillis vel baltheis Chlodoueus (sed totum adsimilatum auro: erat enim æreum deauratũ sub dolo factum) hæc dedit proditoribus eius, vt super eum inimicarentur. Porrò cùm exercitum cõtra eum commouisset, & ille speculatores plerunque ad cognoscẽdum transinitteret, reuersis nuncijs interrogat, Quam valida hęc manus foret.

Qui respondérunt, Tibi tuoque Farroni maximum est supplementum. Veniens autē Chlodoueus, bellum cōtra eum instruit. At ille deuictum cernens exercitum suum, fuga labi parat, sed ab exercitu comprehensus, ac ligatis post tergum manibus in cōspectu Chlodouei vnà cum Richario fratre suo perducitur. Cui ille, Cur, inquit, humiliasti genus nostrum, vt te vinciri permitteres? Melius enim tibi fuerat mori, & eleuatam securim capiti eius defixit. Conuersusque ad fratrem eius, ait, Si tu auxilium fratri tribuisses, alligatus vtique non fuisset. similiter & hunc securi percussum interfecit. Post quorum mortem, cognoscunt proditores eorum, aurum quòd à rege accepe rant esse adulterum. Quod cùm regi dixissent, ille respondisse fertur, Meritò, inquit, tale aurum accipit, qui dominum suum ad mortem propria voluntate deducit. Hoc illis quòd viuerent debere sufficere, ne malè proditionem dominorum suorum luituri, inter tormenta deficerent. Quod illi audientes, optabant gratiam adipisci, illud sibi adferentes sufficere si viuere mererentur. Fuerunt autem supradicti reges propinqui huius: quorum frater Rigno meris nomine apud Cenomanniam ciuitatē, ex iussu Chlodouei interfectus est. Quibus mortuis, omne regnum eorum & thesauros Chlodoueus accepit. Interfectisq; & alijs multis regibus vel parentibus suis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatauit. Tamen

men congregatis suis, quadam vice dixisse fertur de parētibus quos ipse perdiderat: Væ mihi, qui tāquam peregrinus inter extraneos remansi, & nō habeo de parētibus qui mihi si venerit aduersitas, possit aliquid adiuuare. Sed hoc non de morte horum cōdolens, sed dolo dicebat, si forte potuisset adhuc aliquem reperire, vt interficeret.

43 HIS ita trāsactis, apud Parisios obijt: sepultusque in basilica sanctorum apostolorum, quam cum Chrothilde regina ipse construxerat. Migrauit autem post Vocladense bellum anno quinto. Fueruntque omnes dies regni eius, triginta anni. Ætas tota, quadraginta quinque anni. A transitu ergo sancti Martini, vsque ad transitum Chlodouei regis, qui fuit vndecimus annus episcopatus Lycinij Turonici sacerdotis, supputantur anni cxij. Chrothildis autem regina, post mortem viri sui Turonos venit: ibique ad basilicam sancti Martini deseruiēs, cum summa pudicitia atq; benignitate in hoc loco commorata est omnib⁹ diebus vitæ suæ, rarò Parisios visitans.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER TERTIVS.

Elim si placet, parumper conferre quæ Christianis beatam confitẽtibus Trinitatem prospera successerint, & quæ hæreticis eandem scindentibus fuerint in ruinam. Omittamus autem qualiter illam Abraham veneratur ad ilicem, Iacob prędicat in benedictione, Moyses cognoscit in sente, populus sequitur in nube, eandemq; pauescit in monte: vel qualiter eam Aaron portat in logio, aut Dauid vaticinatur in psalmo, orans innouari se per spiritum rectum, nec sibi auferri spiritum sanctum, atque se confirmari per spiritum principalem. magnum & ego hîc cerno mysterium, quòd scilicet quem hęretici minorem adserunt, principalem vox prophetica nunciauit. Sed his, vt diximus, omissis, ad nostra tempora reuertamur. Arrius enim, qui huius iniquæ sectæ primus iniquusque inuentor fuit, interioribus in secessum depositis, infernalibus ignibus subditur. Hilarius verò beatus indiuiduæ trinitatis defensor, propter hanc in exilium deditus, & patriæ paradiso restauratur. Hanc Chlodoueus rex confessus, ipsos hæreticos adiutorio eius oppressit, regnumque

gnumq̃ e

gnumque ſuum per totas Gallias dilatauit: Alaricus hanc denegans, à regno de populo, atque ab ipſa, quod maius eſt, vita multatur æterna. Dominus autem ſe verè credentibus, etſi inſidiante inimico aliqua perdant, hîc centuplicata reſtituit: hæretici verò, nec adquirunt, ſed quod videntur habere, aufertur ab eis. Probauit hoc Godegiſili, Gundobaldi, atque Godomari interitus, qui & patriam ſimul & animas perdiderunt. Nos verò vnum atque inuiſibilem, immenſum, incomprehenſibilem, inclytum, perennem, atque perpetuum dominum confitemur, vnum in trinitate propter perſonarum numerum, id eſt patris & filij & ſpirituſſancti: confitemur & trinum in vnitate, propter æqualitatem ſubſtantiæ, deitatis, omnipotentiæ, vel virtutis, qui eſt vnus ſummus atque omnipotens deus in ſempiterna ſecula regnans.

DEFVVNCTO igitur Chlodoueo rege, quatuor filij eius, id eſt Theodoricus, Chlodomeris, Childebertus, atque Chlotharius, regum eius accipiũt, & inter ſe æqua lance diuidunt. habebat iam tunc Theodoricus filium nomine Theodobertum, elegantem atque vtilem. Cumq; magna virtute pollerẽt, & eis de exercitu robur copioſum ineſſet, Amalaricus filius Alarici, rex Hiſpaniæ, ſororem eorum in matrimonium poſtulat: quod illi clementer indulgent, & eam ipſi in regionem Hiſpaniæ cum magnorum ornamentorum mole tranſmittunt.

2 LYCINIO autem vrbis Turonicæ defuncto episcopo, Dinisius cathedram pontificalem ascendit. Apud Aruernos verò post obitum beati Aprunculi, sanctus Eufrasius duo decimus episcopus habebatur. Hic quatuor annos post Chlodouei obitũ, vixit, vicesimo quinto episcopatus sui anno transiẽs. Cumq; populus sanctũ Quintianũ, qui de Ruteno eiectus fuerat, elegisset, Alchima & Placidina vxor, sororq; Apollinaris, ad sanctum Quintianum venientes, dicunt: Sufficiat domine sancte senectuti tuæ, quòd es episcopus ordinatus: permittat, inquiunt, pietas tua seruo tuo Apollinari locum huius honoris adipisci. Ille verò cùm ad hunc apicem ascenderit, sicut tibi placitum fuerit, obsequetur: tu quoque imperabis, & ille tuæ parebit in omnibus iussioni: tantum vt humili suggestioni nostræ aurem tuæ benignitatis accommodes. Quibus ille, Quid ego, inquit, præstabo, cuius potestati nihil est subditum? sufficit enim vt orationi uacans, quotidianũ mihi victum præstet Ecclesia. Illæ autem hæc audientes, Apollinarem ad regem dirigunt. Qui abiens oblatis multis muneribus, in episcopatu successit, quo quatuor abutens mensibus, migrauit à seculo. Cùm autem hæc Theodorico nunciata fuissent, iussit inibi sanctum Quintianum constitui, & omnem ei potestatem tradi Ecclesiæ, dicens, Hic ob nostri amoris zelum ab vrbe sua eiectus est. Et statim directi nuncij, conuocatis pontificibus & populo, eum in cathedram,

dram Aruernæ ecclesiæ locauerunt, qui quartusdecimus illi Ecclesiæ præpositus est. Reliqua verò quæ gessit, tam virtutes quàm tempus migrationis eius, scripta sunt in libro quẽ de eius vita composuimus.

3 HIS ita gestis, Dani cũ rege suo nomine Chochilaicho, euectu nauali per mare Gallias appetunt. Egressiq; ad terras, pagum vnũ de regno Theodorici deuastant atq; captiuãt: oneratisq; nauibus tam de captiuis quàm de reliquis spolijs, reuerti ad patriam cupiunt. Sed rex eorum in litus residebat, donec naues altum mare comprehenderent, ipse deinceps secuturus. Quod cum Theodorico nunciatum fuisset, quòd scilicet regio eius fuerit ab extraneis deuastata, Theodobertum filium suum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit. Qui interfecto rege, hostes nauali prælio superatos opprimit, omnemq; rapinam terræ restituit.

4 PORRO tunc apud Thoringos, tres fratres regnum gentis illius retinebant: id est Badericus, Herminefredus, atque Bertharius. Deniq; Herminefredus Bertharium fratrem suum vi opprimens, interfecit. Is moriens Radegundem filiam orphanam dereliquit: reliquit autem & alios filios, de quibus in sequẽti bus scribemus. Herminefredi verò vxor iniqua atque crudelis, Almaberga nomine, inter hos fratres bellũ ciuile disseminat. Nã ueniẽs quadam die ad conuiuium vir eius, mensam mediam opertam reperit. Cumq; vxorem

quid sibi hoc velit interrogaret, respondit: Qui, inquit, à medio regno spoliatur, decet eũ mensæ medium habere nudatum. Talibus & his similibus ille permotus, contra fratrem insurgit, ac per occultos nũcios Theodoricum regem ad eum persequendum inuitat, dicens, Si hunc interficis, regionem hanc pari sorte diuidemus. Ille autem gauisus hæc audiens, cum exercitu ad eum dirigit. Coniunctiq; simul fidem sibi inuicem dãtes, egressi sunt ad bellum. Confligentesq; cum Baderico, exercitum eius adterunt, ipsumq; obtruncant gladio: & obtenta victoria, Theodoricus ad propria est reuersus. Protinus Herminefredus oblitus fidei suæ, quod regi Theodorico indulgere pollicitus est, implere despexit, ortaque est inter eos grandis inimicitia.

5 IGITVR mortuo Gundobaldo, regnũ eius Sygimundus filius eius obtinuit, monasteriumque Agaunense solerti cura cum domibus basilicisq; ędificauit: qui perdita priori coniuge filia Theodorici regis Italici, de qua filium habebat nomine Sygiricum, aliam duxit vxorem: quæ validè contra filium eius, sicut nouercarum mos est, malignari ac scandalizare cœpit. Vnde factum est, vt vna solennitatum die, cùm puer super eam vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam: Non enim eras digna, vt hæc indumenta tua terga contingerent, quæ dominæ tuæ, id est matris meæ fuisse nouimus. At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum,

ſuum, dicens: Hic iniquus regnũ tuum poſsidere deſiderat, teq; interfecto, id vſq; Italiam dilatare diſponit, ſcilicet vt regnũ quod auus eius Theodoricus Italiæ tenuit, & iſte poſsideat. Scit enim quòd te viuente hęc nõ poteſt adimplere, & niſi tu cadas, ille nõ ſurget. His & huiuſcemodi ille incitatus verbis, vxoris iniquæ conſilio vtens, iniquus extitit parricida: nam ſopitũ vino dormire poſt meridiem filium iubet: cui dormienti, lorum ſub collo poſitum, ac ſub mento ligatum, trahẽtibus ad ſe inuicẽ duobus pueris, ſuffocatus eſt. Quo facto pater ſero iam pœnitens, ſuper cadauer exanime ruens, flere cœpit amariſsime. Ad quem ſenex quidam ſic dixiſſe fertur: Te, inquit, plange amodo qui per cõſilium nequam factus es parricida ſæuiſsimus. nam hunc qui innocens iugulatus eſt, neceſſarium non eſt plangi. Nihilominus ille ad ſanctos Agaunenſes abiens, per multos dies in fletu & ieiunijs durans, veniam precabatur, pſallẽtium ibi aſſiduum inſtituens. Lugduno regreſſus eſt, vltione diuina de veſtigio eum proſequente. Huius filiam rex Theodoricus accepit.

6 CHROTHILDIS verò regina Chlodomerem, & reliquos filios ſuos alloquitur, dicens: Non me pœniteat, chariſsimi, vos dulciter enutriſſe: indignamini, quæſo, iniuriam meam, & patris matriſque meæ mortem ſagaci ſtudio vindicate. Hæc illi audientes, Burgundias petunt, & contra Sygimundum & fratrem eius Godomarum dirigunt: deuictoque exercitu eorũ, Godomarus, terga vertit-

Sygimundus verò dum ad saltus Agaunos fugere nititur, à Chlodomere captus cum vxore & filijs captiuus abducitur, atque intra terminum Aurelianensis vrbis in custodia positus, detinetur. Discedentibusque his regibus, Godomarus resumptis viribus, Burgũdiones colligit, regnumq; recipit. Contra quem Chlodomeris iterum ire disponens, Sygimundum interficere destinauit: cui à beato Auito abbate Nutiacensi magno tunc temporis sacerdote, dictum est: Si, inquit, respiciens deum, emendaueris consilium tuum, vt hos homines interfici non patiaris, erit deus tecum: & abiens victoriam obtinebis: si verò eos occideris, tu ipse in manus inimicorum traditus, simili sorte peribis: fietque tibi vxorique & filijs tuis, quod feceris Sygimundo & coniugi ac liberis eius. Sed ille auscultare despiciens consilium eius, ait, Stultum enim consilium esse puto, vt inimicis domi relictis, contra reliquos eam: eisque à tergo, hoc à fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. satius enim & facilius victoria patrabitur, si vnus ab alio separetur: quo interfecto, facilè & alius morti poterit destinari. Statimque interfecto Sygimundo cum vxore & filijs, apud Columnam Aurelianensis urbis vicum, in puteum iactari precipiens, Burgundias petijt, vocans in suppetias Theodoricum regem. Ille autem iniuriam soceri sui vindicare volens, ire promisit. Cumque pariter apud Visorontiam locum vrbis Viennensis coniuncti fuissent, cum Godomaro

domaro confligunt. Cumq; Godomarus cum exercitu terga vertisset, & Chlodomeris insequeretur, ac de suis non modico spacio elongatus esset, adsimilantes illi signum eius, dant ad eum voces dicentes: Huc huc conuertere, tui enim sumus. At ille credens, abijt, inruitq; in medium inimicorum suorum: cuius amputatum caput, & conto defixum, eleuant in sublime: quod Franci cernentes, atque cognoscentes Chlodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamq; in suam redigunt potestatem. Nec moratus Chlodarius, vxorem germani sui Guntheucam nomine, sibi in matrimonium sociauit: filios quoque eius Chrothildis regina, exactis diebus luctus, secũ recepit ac tenuit: quorũ vnus Theodoualdus, alter Guntharius, tertius Chlodoualdus vocabatur. Cundomarus iterum regnum recepit.

7 POST Theodoricus non immemor periurij Herminefredi regis Thoringorum, Chlotharium fratrem suum in solatium suum euocat, & aduersum eum ire disponit, promittens regi Chlothario partem prędæ, si eis munus victoriæ diuinitus conferretur. Conuocatis igitur Francis, dicit ad eos, Indignamini quæso tam meam iniuriã, quàm interitum parentũm vestrorũ, ac recolite Thoringos quondam super parentes nostros violenter aduenisse, ac multa illis intulisse mala. Qui datis obsidibus, pacem cum his inire voluerunt: sed ille obsides ipsos diuersis mortibus pereme-

runt: & inruentes super parentes nostros, omnem substantiá abstulerũt, pueros per neruum fœmoris ad arbores appendentes, puellas amplius ducentas crudeli nece interfecerunt: ita vt legatis brachijs super equorum ceruicibus, ipsíque acerrimo moti stimulo per diuersa petentes, diuersas in partes fœminas diuiserunt. Alijs verò super orbitas viarum extensis fudibusque in terram confixis, plaustra desuper onerata transire fecerunt, confractisque ossibus, canibus auibusq; eas in cibaria dederũt. Nunc autem Herminefredus, quod mihi pollicitus est fefellit, & omnino hæc adimplere dissimulat: ecce verbum directum habemus: Eamus cúm dei adiutorio cótra eos. Quod illi audientes, & de tãto scelere indignantes, vno animo eademq; sententia, Thoringiam petiuerunt. Theodoricus autẽ Chlotharium fratrem suum, & Theodobertũ filium in solatium adsumẽs, cũ exercitu abijt. Thoringi verò veniẽtibus Frácis dolos præparant: in cãpo enim in quo certamẽ agi debebat, fossas effodiũt: quarum ora operta denso cespite, planũ adsimulãt campũ. In has ergo foueas cũ pugnare cœpisseut, multi Francorum equites conruerunt. Et fuit eis valde impedimentũ: sed post cognitũ hunc dolum obseruare cœperũt. Deniq; cùm se Thoringi cædi vehemẽter viderent, fugato præ timore Herminefredo rege ipsorũ, terga vertunt, & ad Onestrudem fluuiũ vsq; perueniunt. Ibique tanta cædes ex Thoringis facta est, vt alueus fluminis congerie cadauerum re-

pleretur:

pleretur: & Franci tanquã per pontẽ aliquem super ea in litus vlterius transirent. Patrata ergo victoria regionẽ illam capessunt, & in suam redigunt potestatẽ. Chlotharius verò rediens, Radegundem filiam Bertharij regis secum captiuam abduxit, sibiq; eam in matrimoniũ sociauit. Cuius fratrem postea iniustè per homines iniquos occidit. Illa quoq; ad deũ conuersa, mutata veste monasteriũ sibi intra Pictauẽsem vrbẽ construxit, quæ orationibus, ieiunijs atq; eleemosynis prædita in tantum emicuit, vt magna in populis haberetur. Cùm autem adhuc supradicti reges in Thoringia essent, Theodoricus Chlotharium fratrem suum occidere voluit. Et præparatis occultè cum armis viris, eum ad se vocat quasi secretius cum eo aliquid tractaturus, expansoque in parte domus illius tentorio, de vno pariete in alterum, armatos post eum stare iubet. Cumque tentoriũ illud esset breuius, pedes armatorum apparuere detecti. Quod cognoscens Chlotharius, cum suis armatus ingressus est domũ. Theodoricus verò intelligẽs hunc hæc cognouisse, fabulam fingit, & alia ex alijs loquitur. Denique nesciens qualiter dolum suum deliniret, discum ei magnum argenteum pro gratia dedit. Clotharius verò Vale dicens, & pro munere gratias agens, ad metatum regressus est. Theodoricus verò queritur ad suos, nulla extanti causa suum perdidisse catinum: & ad filium suum Theodobertum ait, Vade ad patrem tuum, & roga vt munus quod ei dedi,

tibi sua voluntate concedat. Qui abiens, quod petijt impetrauit. in talibus enim dolis Theodoricus multum callidus erat.

8 IDEM verò regressus ad propria, Herminefredum ad se data fide securũ venire præcepit, quem & honorificis ditauit muneribus. Factum est autẽ dum quadam die per murum ciuitatis Tulbiacensis confabularentur, à nescio quo impulsus de altitudine muri ad terrá conruit, ibique spiritum exhalauit. Sed quis eum inde deiecerit, ignoramus: multi tamen adserunt Theodorici in hoc dolum manifestiſsimè patuisse.

9 CVM autem adhuc Theodoricus in Thoringia esset, Aruernis sonuit eum interfectum fuisse. Archadius quoque vnus ex senatoribus Aruernis, Childebertum inuitat, vt regionem illam deberet accipere. Ille quoque nec moratus Aruernos adijt. Tantaque in illa die condensa fuit nebula, vt nihil supra duas iugeri partes discerni posset. Dicere enim erat solitus rex, Velim vnquam Aruernam Lemanem, quæ tantæ iocunditatis gratia refulgere dicitur, oculis cernere. Sed non ei à deo concessum est. Cumque portæ ciuitatis obseratæ essent, & vnde ingrederetur peruium patulum nõ haberet, incisa Archadius sera vnius portæ, eum ciuitati intromisit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoricũ viuum de Thoringia fuisse regressum.

10 QVOD certiſsimè Childebertus cognoscens, ab Aruerno redijt, in Hiſpaniá verò propter

propter sororem suam Chrothildem dirigit. Hæc verò multas insidias ab Amalarico viro suo propter fidem catholicã patiebatur. Nam plerunque præcedente illa ad sanctam Ecclesiam, stercora & diuersos fœtores super eam proijci imperauit. Ad extrẽmum autem tanta eam crudelitate dicitur cæcidisse, vt infectum de proprio sanguine sudarium, fratri trãsmitteret: vnde ille maxime commotus, Hispanias appetijt. Amalaricus verò hæc audiens, naues ad fugiendum parat. Porrò imminente Childeberto, cùm Amalaricus nauem deberet ascendere, ei in mentem venit, multitudinem se preciosorum lapidum in suo thesauro reliquisse. Cumque ad eosdem petendos in ciuitatem regrederetur, ab exercitu à porta exclusus est. Videns autem se non posse euadere, ad Ecclesiam Christianorum confugere cœpit. Sed priusquam limina sancta cõtingeret, vnus emissa manu lancea eum mortali ictu sauciauit, ibique decedens reddidit spiritum. Tunc Childebertus cum magnis Thesauris sororem assumptam secũ adducere cupiebat: quæ nescio quo casu in via mortua est, & postea Parisios adlata, iuxta patrem suum Chlodoueum sepulta est. Childebertus verò inter reliquos thesauros ministeria ecclesiarum præciosissima detulit. Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euãgeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro ac gemmis præciosis ornata. sed non est passus ea confringi. Cuncta enim Ecclesijs & basilicis sanctorum dispen-

sauit ac tradidit.

11 POST hæc Chlotharius & Childebertus Burgundias petere destinant. Conuocatusque Theodoricus in auxilium eorum ire noluit. Franci verò qui ad eum aspiciebant, dixerunt: Si cum fratribus tuis in Burgundiam ire despexeris, te relinquimus, & illos satius sequi præoptamus. At ille infideles sibi existimàs, ad Aruernos ait, Me sequimini, & ego vos inducam in patriam, vbi aurum & argentũ accipiatis quantum vestra potest desiderare cupiditas, de qua pecora, de qua mancipia, de qua vestimenta in abundantiã adsumatis: tantum hos ne sequamini: His promissionibus hi inlecti, suam voluntatẽ facere promittunt. Ille verò illuc transire disponit, promittẽs iterum atque iterum exercitu cunctam regionis prædam cum hominibus in suas regiones trãsferri promittere. Chlotharius verò & Childebertus in Burgundiam dirigũt Augustodunumq; obsidentes, cunctam fugato Godomaro Burgundiam occupauerunt.

12 THEODORICVS verò cũ exercitu in Aruernos veniues, totam regionem deuastat ac proterit. Interea Archadius sceleris illius auctor, cuius ignauia regio deuastata est, Bituriges vrbẽ petijt. Erat autẽ tunc temporis vrbs illa in regno Childeberti regis. Placidina verò mater eius, & Alchima soror patris eius, comprehensæ apud Cadurcum vrbem, rebus ablatis exilio condemnatæ sunt. Rex igitur Theodoricus ad vrbem Aruernã vsq; accedẽs,

in

in vici illius suburbano castra fixit. Beatus verò Quintianus his diebus erat episcopus. Interea exercitus cunctã circumit miserã regionem illam, cuncta delet, vniuersa debellat. De quibus nonnulli ad basilicam S. Iuliani perueniunt, confringũt ostia, feras remouent: resq; pauperum quæ ibidem fuerant adgregatæ diripiunt, & multa in hoc loco perpetrant mala. Veruntamen auctores scelerum à spiritu immundo correpti, infestis dentibus proprijs se morsibus lacerant, clamantes atque dicentes: Cur nos martyr sancte sic crucias? Sicut in libro virtutum eius conscripsimus.

13 LOVOLAVTRVM autem castrũ hostes expugnant, Proculumq; presbyterum qui quondam sancto Quintiano iniuriam intulerat, ad altarium Ecclesiæ miserabiliter interficiunt. Et credo ob illius causam, quòd fuerit ipsum castrum in manibus traditum iniquorum: quod vsque in illa die defensatum est. Nam cùm illud hostes expugnare non possent, & ad propria iam redire disponerent, audientes hæc obsessi, iam læti atque securi decipiuntur: sicut ait apostolus: Cùm dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus: denique per ipsius Proculi presbyri seruum, iam securi populi traduntur in manus hostium. Cumq; vastato Castello ducerẽtur captiui, immanis pluuia quæ per triginta dies furrat abnegata, descendit. Tunc obsessi Meroliacensis castri, ne captiui abducerentur, redemptione data liberantur: sed hæc

ignauia eorum effecit: castrum enim propria natura munitum erat. Nam centenorum aut eo amplius pedum ab exciso vallatur lapide, sine murorum structione: in medio autem ingens stagnum aquæ, liquore gratissimum: ab alia verò parte fontes vberrimi, ita vt per portam riuus diffluat aquę viuę. Sed in tam grandi spacio, munitio ista distenditur, vt manentes intra murorum septa, terram excolant, frugeśque in abundantia colligant. Huius munitionis tutamine elati, qui obsessi erant, egressi foras, vt arrepta aliqua præda, iterum se intra castelli septa reconderẽt, ab hostibus comprehensi sunt. Erant autem quinquaginta viri. Tuuc ante ora parentum, vinctis post tergum manibus oblati, imminente iam gladio, adquieuerunt obsessi, ne interficerentur, singulos trientes dare in redemptionẽ suam. Theodoricus autem ab Aruerno discedens, Sygualdum parentem suum, in ea quasi pro custodia dereliquit. Erat autem ibi tunc temporis quidam Lytigius ex minoribus, qui magnas sancto Quintiano parabat insidias: & cum se sanctus episcopus pedibus eius prosterneret, nunquam vt se ei subderet mouebatur: ita vt & quadam vice vxori quæ sanctus fecerat, pro ridiculo indicaret. Quæ melioris intelligentię modo commota, ait: Si ita es hodie pessundatus, nunquam erigeris. Die autem tertia, aduenientes nuncij de præsentia regis vinctũ cum vxore ac liberis pariter abduxerũt. Qui abiẽs nunquam Aruernum regressus est.

14 MVNDERICVS igitur qui se parentem regum adserebat, elatus superbia, ait: Quid mihi & Theodorico regi? Sic enim mihi solium regni debetur, vt illi: egrediar & colligam populũ meum, atque exigam sacramentum ab eis, vt sciat Theodoricus quia rex sum ego, sicut & ille. Et egressus cœpit seducere populum suum dicens: Princeps ego sum, sequimini me, & erit vobis bene. Sequebatur autẽ eum rustica multitudo, vt plerunque fragilitati humanæ conuenit, dantes sacramentum fidelitatis, & honorátes eum vt regem. Quod cum Theodoricus comperisset, mandatum mittit ad eum, dicens: Accede ad me, & si tibi aliqua de dominatione regni nostri portio debetur, accipe. Dolose enim hæc Theodoricus dicebat, scilicet vt cũ ad eum veniſſet, interficeretur. Ille verò noluit, dicẽs, Ite, renunciate regi vestro, quia rex sum sicut & ille. Tunc rex commoueri iussit exercitum, quo oppressus vi puniretur. Quod ille cognoscens, & se non prævalens defensare, Victoriaci castri muros expetens, cùm rebus omnibus in eo se studuit communire, his secum quos duxerat adgregatis. Igitur commoto exercitu castrum vallat, ac per septem dies obsedit. Mundericus autem repugnabat cum suis, dicens: Stemus fortes, & vsque ad mortẽ pariter dimicemus, & non subdamur inimicis. Cumq; exercitus â circuitu incontra iacula transmitteret, nec aliquid prævaleret, nunciauerunt hæc regi. At ille misit quendam de suis Aregisilum no-

mine, dixitque ei: Vides, inquit, quòd prævaleat hic perfidus in contumacia sua, vade & redde ei sacramentum, vt securus egrediatur. Cùm autem egressus fuerit interfice eum, & dele memoriam eius à regno nostro. Qui abiens, fecit iuxta quod ei præceptum fuerat: dederat tamen prius signum populo, dicens: Cùm ego hæc & hæc locutus fuero, statim inruentes interficite eum. Ingressus autem Aregisilus ait Munderico: Quousque hic resides, tanquam vnus ex insipientibus? Nunquid poteris diu regi resistere? Ecce ablato tibi cibo, cùm te fames oppresserit, vltro egredieris, & traderis in manus inimicorum, & morieris quasi vnus ex canibus: audi potius consilium meum, & subde te regi, vt viuere possis tu & filij tui. Tunc ille his mollitus sermonibus ait, Si egredior, comprehensus à rege interficior & ego, & filij mei, & omnes amici qui mecum sunt congregati. Cui Aregisilus ait, noli timere, sed si vis egredi, accipe sacramentũ de hac culpa, & sta securus coram rege, ne timeas, sed eris cum eo sicut prius fuisti. Ad hæc Mundericus respondit: Vtinam securus sim, quòd non interficiar. Tunc Aregisilus positis super altare sanctum manibus, iurauit ei vt securus egrederetur. Dato igitur sacramento, egrediebatur Mundericus de porta castelli, tenens manum Aregisili. populus autem spectabat à longè aspiciens eum. Tunc pro signo ait Aregisilus, Quid aspicitis tam intentè, ô populi? an nunquid vidistis prius Mundericum?

Et

Et statim inruit populus in eum. At ille intelligens, ait, Euidentissime cognosco, quòd feceris per hoc verbum signum populis ad me interficiendum: veruntamen dico tibi, quia periurijs me decepisti: te viuum vltra nullus aspiciet: & emissa lancea in scapulas eius, perfodit eum, cecidítque & mortuus est. Euaginatoq; deinceps Mundericus gladio cum suis, magnam stragē de populo illo fecit, & vsquequo spiritum exhalauit, interficere quemcunque adsequi potuisset, non destitit. Quo interfecto, res eius fisco conlatæ sunt.

15 THEODORICVS verò & Childebertus fœdus inierūt, & dato sibi sacramento, vt neuter contra alterum moueretur, obsides abinuicem acceperunt, quo facilius firmarentur quæ fuerant dicta. Multi tunc filij senatorum in hac obsidione dati sunt: sed orto iterum inter reges scandalo, ad seruitium publicum sunt addicti. Et quicunque eos ad custodiendum accepit, seruos sibi ex his fecit. Multi tamē ex eis per fugam elapsi, in patriam redierunt, nonnulli in seruitio sunt retenti: inter quos Attalus nepos beati Gregorij Ligonici episcopi, ad publicum saruitium mancipatus est, custosque equorum destinatus. Erat enim intra Treuerici termini territorium, cuidam barbaro seruiens. Deniq; beatus Gregorius ad inquirēdum eum misit pueros, quo inuento, obtulerunt homini munera: sed respuit ea, dicēs: Hic de tali generatione decem auri libris redimi debet. Quibus redeuntibus,

Leo quidam de coquina domini sui ait: Vtinam me permitteres, & forsitan ego poteram eum reducere de captiuitate. Gauiso autem domino, directus venit ad locum: voluitque puerũ clam abstrahere, sed non potuit. Tunc locato secum homine quodam, ait, Veni mecum, & vænunda me in domo barbari illius, sitque tibi lucrum precium meum: tantum liberiorem aditum habeam faciendi id quod decreui. Accepto verò sacramento, homo ille abijt, & vendito eo duodecim aureis discessit: sciscitatus autem emptor à rudi famulo, quid operis sciret, respondit in omnibus, quæ mandi debent in mensis dominorum, valde scitus sum operari: nec metuo quòd reperiri possit similis mei in hac scientia. verum enim dico tibi, quia etiam si regi epulum cupias præparare: fercula regia componere possum: nec quisquam me melius. & ille, Ecce enim dies solis adest (sic enim barbaries vocitare diem dominicum consueta est.) In hac die vicini atque parentes mei inuitabũtur in domo mea, rogo vt facias mihi prandium quod admirentur, & dicant, quia in domo regis melius non aspeximus. Et ille, Iubeat, inquit, dominus meus congregari pullorum gallinaceorum multitudinem, & faciam quæ præcipis. Præparatis ergo quæ dixerat puer, inluxit dominica dies, fecitque epulum magnum deliciisque refertum. Epulantibus autem omnibus & laudantibus prandium, parentes illius discesserunt. Dominus enim dedit gratiam

puero

puero huic, & accepit potestatem super omnia quæ habebat dominus suus in promptu. Diligebatq; eum valde, & omnibus qui cum eo erant ipse dispensabat cibaria & pulmenta. Post anni verò curriculum, cùm iam securus esset dominus illius de eo, abijt in pratũ quod erat domui proximum, cum Attalo puero custode equorum: & decubans in terra cum eo à longè, auersis dorsis, vt non cognosceretur quòd loquerentur simul, dicit puero: Tempus est enim, vt iam cogitare de patria debeamus. Ideoque moneo te, vt hac nocte cùm equos ad claudendum adduxeris, sopore non deprimaris, sed cùm primũ te vocitauero adsis, & ambulemus. Vocauerat enim Barbarus *ille* parẽtum multos suorum ad epulum, inter quos erat & gener eius qui acceperat filiam illius. Media autem nocte à conuiuio surgentibus, & quieti datis, prosecutus est Leo generũ domini sui cum potu, porrigens ei bibere. In metatu eius ait ad eum homo: Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas, quando voluntatẽ adhibebis, vt adsumptis equis eius eas in patriã tuam? Hoc quasi ioco delectans, dixit. Similiter & ille ioculariter veritatem respõdens, ait: Hac nocte delibero, si dei voluntas fuerit. Et ille, Vtinam, inquit, custodiant me famuli mei, ne aliquid de rebus meis adsumas. Et ridentes discesserũt. Dormientibus autem cunctis, vocauit Leo Attalũ ex stratu suo. Interrogat, si haberet gladium. Respondit: Non est mihi, nisi tantum lancea paruula: at ille ingressus

mansionem domini sui apprehendit scutum eius ac frameam. Quo interrogáte, quis esset, aut quid sibi velit, respondit: Ego sum Leo seruus tuus, & suscito Attalum vt surgat velocius, & deducat equos ad pastum: detinetur enim sopore, quasi ebrius. Qui ait, fac vt libet. Et hæc dicens obdormiuit. Ille verò egressus foras, muniuit puerum armis, inuenitque ianuas atrij diuinitus reseratas, quas in initio noctis cum cuneis malleo percussis obseruauerat pro custodia caballorum. Et gratias agens domino, sumptis reliquis equis secum, discesserunt: vnum etiam volucrum, cum vestimentis tollentes. Venientes autem ad Mosellam fluuium, cum transirent illum, & detinerentur à quibusdam relictis equis & vestimentis, enatantes super parma positi amnē, in vlteriorem egressi sunt ripam. Et inter obscura noctis ingressi siluam, latuerunt. Tertia enim nox aduenerat, quòd nullum cibum gustantes iter terebant. Tunc nutu dei reperta arbore plena pomis quam vulgò prunum vocant, comedunt, & parumper sustētati ingressi sunt iter Campaniæ: quibus pergentibus, audiunt pedibulum equitum currentium, dixeruntque: Prosternamur terræ, ne appareamus hominibus venientibus. Et ecce ex improuiso stirps rubi magnus adfuit, post quē transeuntes, proiecerunt se terræ cum gladijs euaginatis, scilicet vt si aduerterentur, confestim se quasi ab improbis framea defensarent: veruntamen cùm venissent in locū illum coram

stirpe

stirpe spineo restiterunt: dixitque vnus dum equi vrinam proijcerent, Væ mihi quia fugiũt hi detestabiles, nec reperiri possunt: verum dico per salutem meam, quia si inuenirentur, vnum patibulo condemnari, & alium gladiorum ictibus in frusta discerpi iuberem. Erat enim barbarus ille qui hæc aiebat, dominus eorum, de Remensi vrbe veniens, & hos inquirens: & reperisset vtique in via, si nox obstaculum non præbuisset. Tunc motis equis discesserunt. Hi autem nocte ipsa adtigerunt ad vrbem, ingressiquę inuenerunt hominem quem sciscitati sunt, Vbinā esset domus Paulelli presbyteri. Indicauitque eis. Qui dum per plateam præteriret, signum ad matutinas motum est. Erat enim dies dominica. pulsantesq; ianuam presbyteri, ingressi sunt. Exposuitque puer de domino suo. Cui ait presbyter, Vera est enim visio mea. nam videbā duas in hac nocte columbas aduolare, & consedere in manu mea. Ex quibus vna alba, alia autem nigra erat. Dixeruntq; pueri presbytero, Indulgeat dominus pro die sua sancta. Nā nos rogamus, vt aliquid victus præbeas. quarta enim inluescit dies, quòd nihil panis pulmentique gustauimus. Occultatis autem pueris, præbuit eis infusum cum vino panem, & abijt ad matutinas. Secutusque est & barbarus, iterum inquirens pueros: sed inlusus à presbytero regressus est. presbyter enim amicitiam cum beato Gregorio antiquā habebat. Tunc resumptis pueri epulo viribus, per duos dies

in domo presbyteri cõmorantes, abscesserũt, & sic vsque ad sanctum Grægoriũ perlati sunt. Gauisus autem pontifex visis pueris, fleuit super collum Attali nepotis sui. Leonem autem à iugo seruitutis absoluens, cum omni generatione sua, dedit ei terram propriam, in qua cum vxore ac liberis liber vixit omnibus diebus vitæ suæ.

16 SYGIVALDVS autem cùm in Aruerno habitaret, multa mala in ea faciebat. Nã & res diuersorum peruadebat, & serui eius non desistebant à furtis, homicidijs, ac super numerum diuersis sceleribus: nec vllus mutire ausus erat coram eis. Vnde factum est, vt ipse villam Bulgiatensem, quam quondam Benedictus Tetradius episcopus basilicæ sancti Iuliani reliquerat, temerario ausu peruaderet. Sed cùm ingressus in domum illam fuisset, statim amens effectus, lecto decubuit. Tunc mulier admonita per sacerdotem, eleuatum in Basternam, vt in aliam villam transferret, sanum recepit. Et accedens, exposuit ei omnia quæ pertulerat. Quod ille audiens, vota beato martyri vouẽs, ea quæ vi abstulerat, duplicata restituit. Meminimus & huius virtutis in libro Miraculorum sancti Iuliani.

17 IGITVR Dionisio episcopo apud Turonos decedẽte, Ommatius tribus annis præfuit. Hic enim ex iussu Chlodomeris regis, cuius supra meminimus, ordinatus est. Illo quoque migrante, Leo septem mẽsibus ministrauit. Hic fuit vir strenuus atque vtilis in fabri-

ca operis lignarij. Quod defuncto, Theodorus & Proculus episcopi, qui de partibus Burgundiæ aduenerant, ordinante Chrothilde regina tribus annis Turonicam rexerunt ecclesiam. Quibus defunctis, Francilio ex senatoribus substituitur. Anno igitur tertio episcopatus sui, cum dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem pontifex priusquam ad vigilias descenderet, iussit sibi poculum ministrari. Adueniens autem puer, sine mora porrexit. Quo hausto, mox spiritum fudit: vnde indubitatum est veneno eum fuisse necatum. Quo decedente, Iniuriosus vnus è ciuibus quindecimus post beatum Martinum, cathedram pontificalem sortitus est.

18 DVM autem Chrothildis regina Parisijs moraretur, videns Childebertus, quòd mater sua filios Chlodomeris, quos supra memorauimus vnico affectu diligeret, inuidia ductus, ac metuens ne fauente regina admitterentur in regnum, misit clam ad fratrem suum Chlotharium regem dicens: Mater nostra filios fratris nostri secum retinet, & vult eos regno donari: debes velociter adesse Parisijs, & habito communi consilio pertractare oportet, qui de his fieri debeat: Vtrum incisa cæsarie vt reliqua plebs habeantur, an certè his interfectis regnum germani nostri inter nosmetipsos æqualitate habita diuidatur. De quibus ille verbis valde gauisus Parisios venit: iactauerat enim Childebertus verbum in populo: ob hoc hos cõiungi reges, quasi par-

uulos illos eleuaturos in regno. Coniuncti autem miserunt ad reginam, quæ tunc in ipsa vrbe morabatur, dicentes, Dirige paruulos ad nos, vt sublimentur in regno. At illa gauisa, nesciens dolum illorum, dato pueris esu potuque, direxit eos dicens, Non me puto amisisse filium, si vos videam in eius regno substitui. Qui abeuntes, adprehensi sunt statim, ac separatis à pueris & nutritoribus suis, custodiebantur vtrique seorsum pueri, & seorsum hi paruuli. Tunc Childebertus atque Chlotharius miserunt Archadium, cuius supra meminimus, ad reginam, cum forcipe atque euaginato gladio. Qui veniēs ostendit reginæ vtraque dicens: Voluntatem tuam, ô glorioſissima regina, filij tui domini nostri expetunt, quid de pueris agendum censeas, vtrum inciſis crinibus eos viuere iubeas, an vtrumque iugulari. At illa exterrita nuncio, & nimium felle commota, præcipue cum gladium cerneret euaginatum ac forcipē, amaritudine præuēta, ignorans in ipso dolore quid diceret, ait simpliciter: Satius enim mihi est, si ad regnū non eriguntur, mortuos eos videre quàm tansos. At ille parum admirans dolorē eius, nec scrutans quid deinceps plenius pertractaret, venit celeriter nuncians ac dicens, Fauente regina opus cœptum perficite: ipsa enim vult expleri consilium vestrum. Nec mora, apprehensum Chlotharius puerum seniorem, brachio elisit in terram, defigensq; cultrum in axillam crudeliter interfecit. Quo vociferante, frater

eius

eius ad pedes Childeberti prosternitur: adprehensisq; eius genibus, aiebat cum lachrymis, Succurre pijssime pater, ne & ego peream sicut frater meus. Tunc Childebertus lachrymis respersa facie ait, Rogo dulcissime frater, vt eius mihi vitam tua largitate concedas: & quę iusseris pro eius anima conferam, tantum ne interficiatur. At ille furore actus, ait, Aut ejice eum à te, aut certè pro eo morieris. Tu, inquit, es incœptator huius causæ, & tam velociter de fide resilis? hæc ille audiens, repulsum à se puerũ proiecit ad eum: ipse verò accipiens transfixum cultro in latere, sicut fratrem prius fecerat, iugulauit: deinde pueros cum nutritijs peremerũt. Quibus interfectis, Chlotharius ascẽsis equis abscessit, paruipendens de interfectione nepotum: sed & Childebertus in suburbana concessit. Regina verò compositis corpusculis feretro, cum magno psallentio, immensoque luctu vsque ad basilicam sancti Petri prosecuta, vtrumque pariter tumulauit. quorum vnus decem annorum erat, alius verò septennis. Tertium verò Chlodoualdum comprehẽdere non potuerũt, quia per auxilium virorum fortium libertatus est. Is postposito regno terreno, ad dominũ transijt, & sibi manu propria capillos incidens, clericus factus est: bonisque operibus insistens, presbyter ab hoc mũdo migrauit. Hi quoque regnum Chlodomeris inter se æqua lance diuiserunt. Chrothildis verò regina, talem se tantamque exibuit, vt ab omnibus honorare-

tur: assidua in eleemosynis, pernox in vigilijs, in castitate atque omni honestate puram se semper exhibuit: prædia ecclesijs, monasterijs vel quibuscunque locis sanctis necessaria prouidit, larga ac prona voluntate distribuit, vt putaretur eo tempore non regina, sed propria dei ancilla ipsi sedulo deseruire. Quam non regnum filiorum, non ambitio seculi, nec facultas extulit ad ruinam, sed humilitas euexit ad gratiam.

19 ERAT enim tunc & beatus Gregorius apud vrbē Ligonicam, magnus dei sacerdos, signis & virtutibus clarus. Sed quia huius pontificis meminimus, gratum arbitratus sum, vt situm loci Diuionensis, in quo maxime erat assiduus, huic inseram lectioni. Est autem castrum firmissimis muris, in media planitie & satis iocunda compositum, terra valde fertilis atque fœcūda, ita vt aruis semel scissis vomere, semina iaciantur, & magna fructuum opulētia subsequatur: à meridie habet Oscarum fluium, piscibus valde prædiuitem. ab aquilone vero, alius fluuiolus venit, qui per portam ingrediens ac sub pontem decurrens, per aliam rursus portam egreditur, totum munitionis locum placida vnda circumfluens: ante portam autem molendina mira velocitate diuertit. Quatuor portæ à quatuor plagis mundi sunt positæ: totumque ædificium, triginta tres turres exornāt: murus verò illius, de quadris lapidibus vsque in viginti pedes, desuper à minuto lapide ædificatus habetur,

habens

habens in altum pedes triginta, in latum pedes quindecim. Quæ cur non ciuitas dicta sit, ignoro. Habet enim in circuitu precioſos fontes: à parte autem occidentis, montes sunt vberrimi, vineisque repleti, qui tam nobile incolis falernum porrigunt, vt reſpuant Scalonum: nam veteres ferunt ab Aureliano hoc imperatore fuiſſe ædificatum.

20 THEODORICVS autẽ filio ſuo Theodoberto Vuiſigardem cuiuſdam regis filiam deſponſauerat.

21 GOTHI verò cum poſt Chlodouei mortem multa de his quæ ille acquiſierat, perſuaſiſſent, Theodoricus Theodobertum, Chlotharius verò Guntharium ſeniorem filium ſuum, ad hæc requirenda tranſmittunt. Sed Ghuntharius vſque Rutenos accedẽs, neſcio qua faciente cauſa, regreſſus eſt: Theodobertus verò vſque ad Biterrenſem ciuitatem abiens, Deas caſtrum obtinuit, atque hinc prædam diripuit. Deinde ad aliud caſtrum nomine Caprariam legatos mittit, dicens, niſi ſe illi ſubdant, omnem locum illum incendio concremandum, eosque qui ibidem reſident captiuandos.

22 ERAT autem ibidem tunc matrona Deuteria nomine, vtilis valde atque ſapiens, cuius vir apud Biternas vrbem conceſſerat. Quæ miſit nuncios ad regem dicens: Nullus tibi domine pijſsime, reſiſtere poteſt. cognoſcimus dominum noſtrum: veni & quod fuerit beneplacitum in oculis tuis facito. Theodo-

bertus autem ad castrum veniens, cum pace ingressus est: subditumque sibi cernens populum, nihil inibi male gesit. Deuteria verò ad occursum eius venit. at ille speciosam eam cernens, amore eius capitur, suoque eam copulauit strato.

23 IN illius diebus, Theodoricus parentem suum Sygiualdum occidit gladio, mittés occulte ad Theodobertũ, vt & ille Gyualdum filium eius neci daret, quem tunc secum habebat: sed quia eum de sacro fonte exceperat, perdere noluit. Literas verò quas ei pater trãsmiserat, ipsi ad legendum dedit dicens: Fuge hinc, quia patris mei præceptum accepi vt te interficiam: si verò ille defunctus fuerit, & me regnare audieris, tunc securus ad me reuerteris. Quod audiens, gratias agens, & vale dicens abscessit. Arelatensem enim tunc vrbem Gothi peruaserant, de qua Theodobertus obsides retinebat: ad eam Gyualdus confugit. Sed parum se ibidem cernens esse munitum, Latium petijt, ibique & latuit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoberto patrem suum grauiter ægrotare, & ad quem nisi velocius properaret, vt eum inueniret viuum à patruis suis excluderetur, & vltra illuc non rediret. At ille his auditis, cunctis postpositis illuc dirigit, Deuteria cum filia sua Aruerno relicta. Cumque abijsset, Theodoricus non post multos dies obijt, vicesimotertio regni sui anno. Consurgentes autem Childebertus & Chlotharius contra Theodobertum, regnum eius

auferre

auferre voluerunt. Sed ille muneribus placatis, à Leodibus suis defensatus est, & in regno stabilitus. Mittens postea Aruernum, Deuteriam exinde accersiuit, eàmque sibi matrimonio sociauit.

24 VIDENS autẽ Childebertus, quòd ei prævalere non potuisset, legationẽ ad eum misit, & ad se venire præcepit, dicens: Filios non habeo, te tanquá filium habere desidero. Quo veniente, tantis eum muneribus ditauit, vt ab omnibus miraretur. nam de rebus bonis tam de armis quàm de vestib⁹, vel reliquis ornamẽtis quæ regem habere decet, terna ei paria condonauit: similiter & de equis atque catenis. Hæc audiens Gyualdus, quòd scilicet Theodobertus regnum patris obtinuisset, ad eum de Italia rediit. Cui ille congaudens adeoscułás, tertiam partẽ ei de muneribus quę à patruo acceperat, est largitus: & omnia quę in fisco suo pater posuerat, de rebus Sygualdi patris eius, ipsi reddi præcepit.

25 AT ille in regno firmatus, magnum se atq; in omni bonitate præcipuũ reddidit. Erat enim regnum cum iustitia regens, sacerdotes venerans, Ecclesias munerans, pauperes eleuans, & multa multis beneficia pia ac dulcissima accommodans voluntate. Omne tributum quod in fisco suo ab ecclesiis in Aruerno sitis reddebatur, clementer indulsit.

26 DEVTERIA verò cernens filiam suam adultam valde esse, timens ne eam concupiscens rex sibi adsumeret, in Basser-

na positam indomitis bobus coniunctis eam de ponte præcipitauit, quæ in ipso flumine spiritum reddidit. hoc apud Viridunum ciuitatem actum est.

27 CVMQVE iam septimus annus esset, quòd Vuisigardem despósatam haberet, & eam propter Deuteriam accipere nollet, conjuncti Franci contra eum valde scandalizabãtur, quare sponsam suã relinqueret. Tunc commotus, relicta Deuteria, de qua paruulum filium habebat Theodualdũ nomine, Vuisigardem duxit vxorem. Quam nec multo tempore habens, defuncta illa, aliam accepit. Veruntamen Deuteriam vltra non habuit.

28 CHILDEBERTVS autẽ & Theodobertus commouentes exercitum, contra Chlotharium ire disponunt. Ille autem hæc audiens, æstimans se horum exercitum non sustinere, in siluã confugit, Et concides magnas in siluis illis fecit, totamque spem suam in dei pietatẽ transfundens, Sed & Chrothildis regina hæc audiens, beati Martini sepulchrũ adijt, ibique in oratione prosternitur, & tota nocte vigilat, orans ne inter filios suos bellum ciuile consurgeret. Cumque hi venientes cum exercitibus suis, eum obsiderent, tractantes illum die sequenti interficere, mane facto in loco quo erant congregati, orta tempestas tentoria dissecat, res diripit, & cuncta subuertit, immixtaque fulgura cum tonitruis ac lapidibus super eos descendunt. Ipsi quoq; super infectã grandine humum in faciem proruũt, & à lapidibus

dibus descendentibus grauiter verberantur. nullum enim eis tegumen remanserat, nisi parmæ tantum, hoc maximè metuentes ne ab ignibus cœlestibus cremarentur. Sed & equi eorũ ita dispersi sunt, vt vix in vicesimo quoque reperirẽtur stadio. multi enim prorsus ex eis non sunt inuenti. Tunc illi, vt diximus, à lapidibus cæsi & humo prostrati, pœnitentiam agebant, ac precabantur veniam à deo, quòd ista contra sanguinem suum agere voluissent. Super Chlotharium verò neque vna quidem pluuiæ gutta decidit, aut aliquis sonitus tonitrui est auditus: sed nec anhelitum vllius venti in illo loco sensere. Hi quoque mittentes nuncios ad eum, pacem & concordiam petierunt. qua data, ad propria sunt regressi. Quod nullus ambigat hanc per obtentum reginæ, beati Martini fuisse virtutem.

29 POST hæc Childebertus rex, in Hispaniam abijt. quam ingressus, cum Chlothario, Cæsarauguſtanam ciuitatem cum exercitu vallant atque obsident. At illi in tanta humilitate ad deum conuersi sunt, vt induti cilicijs, abstinẽtes à cibis & poculis, cum tunica beati Vincentij maryris, muros ciuitatis psallendo circuirent: mulieres quoque amictæ nigris pallijs, dissoluta cæsarie, superpositio cinere, vt eas putares virorum funeribus deseruiro, plangendo sequebãtur. Et ita totam spem locus ille ad domini misericordiam retulit, vt diceretur ibidem Niniuitarum ieiunium celebrari: nec æstimaretur aliud posse fieri, nisi

eorum

eorũ precibus, diuina misericordia inflecteretur. Hi autem qui obsidebant, nescientes quid obsessi agerent, cùm viderent sic murum circuiri, putabant eos aliquid agere maleficij. Tunc adprehensum vnum de ciuitate rusticum, ipsi interrogant, quid hoc esset quod agerent. Qui ait: Tunicam beati Vincentij deportant, & cũ ipsa vt eis dominus misereatur, exorant. Quod illi timẽtes, se ab ea ciuitate remouerunt, tamen acquisita maxima Hispaniæ parte, cũ magnis hi spolijs in Gallias redierũt.

30 POST Amalaricum verò, Theuda rex ordinatus est in Hispanijs: quo interfecto, Theudegysilum leuauerunt regem. Is dum ad cœnam cum amicis suis epularetur, & esset valde lætus, cereis subitò extinctis, in recubitu ab inimicis gladio percussus interijt: post quem Agyla regnũ accepit. Sumpserant enim Gothi hanc detestabilem consuetudinem, vt si quis eis de regibus non placuisset, gladio eum adpeterent: & qui libuisset animo, hunc sibi statuerent regem.

31 ET quia Theodoricus Italiæ, Chlodouei regis sororem in matrimonio habuit, mortuus paruulam filiã cum vxore reliquit. Hæc autem cùm adulta facta esset, per leuitatem animi sui, relicto matris consilio, quæ ei regis filium prouidebat, seruum suum Traguilanem nomine accepit, & cum eo ad ciuitatem qua defensari possit, aufugit. Cùmque mater eius contra eam valde frenderet, peterẽtque ab ea ne humiliaret diutius nobile genus, sed dimis-

so

so seruo similem sibi de genere regio quem mater prouiderat, deberet accipere, nullatenus voluit adquiscere. Tunc mater eius contra eam frendens, exercitũ commouit. At illi venientes super eos, Traguilanem interfecerunt gladio, ipsam quoque cædentes in domũ matris reduxerunt. Erant autem sub Arriana secta viuentes: & quia consuetudo eorum est, vt ad altarium venientes, de alio calice reges communicent, & de alio populus minor, venenum in calice illo posuit, de quo mater cõmunicatura erat. Quo illa hausto, protinus mortua est. non enim dubium est, tale maleficium esse de parte diaboli. Quid contra hæc miseri hæretici respondebunt, vt in sancta eorum locum habeat inimicus? Nos verò trinitatem in vna æqualitate pariter & omnipotentia confitentes, etiam si mortiferum bibamus, in nomine patris & filij & spirituſſancti, veri atque incorruptibilis dei, nihil nos nocebit. Indignantes ergo Itali contra hanc mulierem, Theodadum regem Tusciæ inuitantes, super se regem statuunt. Hic verò cùm didicisset quæ meretrix ista commiserat, qualiter propter seruum quem acceperat in matrem extiterat parricida, succenso vehementer balneo, eam in eodem cum vna puella includi præcepit. Quæ nec mora, inter arduos vapores ingressa, in pauimento conruens, mortua atque consumpta est. Quod cognoscentes hi reges Childebertus & Chlotharius consobrini eius, necnon & Theo-

dobertus, quòd scilicet tam turpi fuerit interfecta supplicio, ad Theodadum legationem dirigunt, exprobrantes de morte eius atque dicentes, Si hæc quæ egisti nobiscum non composueris, regnum tuum auferemus, & simili pœna te damnabimus. Tunc ille timens, quinquagena eis milia aureorum transmisit. Childebertus autem, vt erat semper contra Chlotharium regem inuidus atque verſutus, cum Theodoberto nepote suo coniunctus, diuiso inter se hoc auro, nihil exinde dare regi Chlothario voluerunt. At ille super thesauros Chlodomeris adgressus, multũ illis amplius quàm hi fraudauerant, ahstulit.

32 THEODOBERTVS verò in Italiam abijt, & exinde multum adquisiuit. Sed quia loca illa vt fertur, morbida sunt, exercitus eius in diuersis febribus conruens, vexabatur. Multi enim ex his, in illis locis mortui sunt. Quod videns Theodobertus, ex ea reuersus est, multa secum spolia ipse vel sui deferentes: dicitur tamen tunc temporis vsque Ticinum accessisse ciuitatem, in qua Buccillenum rursum direxit. Qui minore illa Italia capta, atque in ditionem regis antedicti redacta, maiorem petijt: in qua contra Belliſſarium multis vicibus pugnans, victoriã obtinuit. Cumq; imperator vidisset, quòd Belliſſarius crebrius vinceretur, amoto eo, Narsetem in eius locum statuit. Belliſſariũ verò Comitẽ stabuli, quasi pro humilitate quod prius fuerat, posuit. Buccilenus verò contra Narsetem magna certamina

mina gesit, capta omni Italia, vsque in mare terminum dilatauit: Thesauros verò magnos ad Theodobertũ de Italia direxit. Quod cùm Narses imperatori posuisset in notitiam, imperator conductis precio gentibus, Narseti solatium mittit, confligensque postea victus abscesit. Deinceps verò Buccilenus Siciliam occupauit, de qua etiam tributa exigens, regi transmisit. Magna enim ei felicitas in his conditionibus fuit.

33 ASTERIOLVS tunc & Secundinus magni cum rege habebantur. Erat autem vterque sapiens, & rhetoricis imbutus literis. Sed Secundinus plerũque legationem imperatori à rege missus intulit. Et ob hoc iactantiam sumpserat, ac nonnulla contra rationem exercebat. Qua de causa factum est, vt inter illum atque Asteriolum, lis sæua consurgeret: quæ vsque ad hoc profecit, vt oblitis verborum obiectionibus, proprijs se manibus verberarent. Cùmque hæc per regem pacificata fuissent, & Secundinus adhuc de sua cæde timeret, nata est inter eos rursum contentio. Et rex suscipiens Secundini causam, Asteriolum in eius potestatem dedidit. Qui valde humiliatus est & ab honore depositus, sed per Vuisigardem reginam iterum est restitutus. Mortua autem illa, consurgens iterum Secundinus, eum interfecit. nam hic moriens filium dereliquit. Qui cùm creuisset, & esset adultus, cœpit patris sui velle iniuriam vindicare . tunc Secundinus timore perterritus, dum de villa

in

in villam ante eum fugeret, cùm se iam videret eo imminente non posse euadere, ne in manus inimici conrueret, veneno se, vt dicitur, interfecit.

34 DESIDERATVS autem Viridunensis episcopus, cui Theodoricus rex multas inrogauit iniurias, cùm post multa exitia, damna atque ærumnas, ad libertatẽ propriam iam domino iubente redijsset, & episcopatu, vt diximus apud Vidurunensem vrbem potiretur, videns habitatores eius valde pauperes atq; destitutos, dolebat super eis: & cum ipse per Theodoricum de rebus suis remansisset extraneus: nec haberet de proprio qualiter eos consolaretur, bonitatem & clementiam circa omnes Theodoberti regis cernens, misit ad eum legationẽ dicens: Fama bonitatis tuæ in vniuersam terram vulgatur, cum tãta sit tua largitas, vt etiã non patentibus opem præstes, rogo si pietas tua habet aliquid de pecunia, nobis commodes, qua ciues nostros releuare valeamus: cumq; hi negocium exercentes, sponsionem in ciuitate nostra sicut reliquæ habẽt, præstiterint, pecuniam tuam cum vsuris legitimis reddemus. Tunc ille pietate commotus, septem ei milia aureorum præstitit. Quæ ille accipiens, per ciues suos erogauit. At illi negocia exercentes, diuites per hoc effecti sunt, & vsque hodie magni habentur. Cumq; antedictus episcopus debitam pecuniã obtulisset regi respõdit, rex: Non habeo necessarium hoc recipere: illud mihi sufficit, si dispẽsatione tua

pauperes

pauperes qui opprimebãtur inopia, per tuam suggestionem, vel per meam largitatem sunt releuati. Et nihil exigens, antedictos ciues diuites fecit.

35 DEFVNCTO autem apud vrbem supradictã memorato antistite, Agyricus quidam è ciuibus, in cathedram eius subrogarur. Syagrius autẽ filius eius reminiscens iniurias patris, qualiter à Syriuuldo ad regem Theodoricum incusatus, non solum spoliatus, verumetiá supplicijs affectus fuisset, oppressum cum armata manu Syriuuldum taliter interfecit. Tunc mane facto, cum nebula esset condensa, & vix adhuc disrumpentibus tenebris aliquid quis posset discernere, venit ad villam eius in diuionensi territorio, cui nomen est Floriacum: egressoque domũ vno amicorum, putantes ipsum Syriuuldũ esse, interfecerunt eũ: & reuertẽtibus quasi victoriá obtinuissent de inimico, indicat eis vnus ex familia, nõ eos dominũ interfecisse, sed subditũ. At illi regressi, requirẽtes eum, cellulam in qua dormire solitus erat, repertam adgrediuntur. Ad cuius ostium diutissime pugnantes, nihil ei poterant prealere. Dehinc eruto ab vno latere pariete ingredientes, gladio eum interimunt. Post mortem enim Theodorici hic interfectus est.

36 HIS denique gestis, Theodobertus rex ægrotare cœpit. Ad quẽ medici, multa studia impenderunt: sed nihil valuit, quia eum iam dominus vocari iubebat. Ergo cũ diutissimè ægrotasset, ab ipsa infirmitate deficiens,

reddidit spiritum. Franci verò cum Partheniũ in odio magno haberent, pro eo quòd eis tributa antedicti regis tempore inflixisset, eum persequi cœperunt. Ille verò in periculo positum se cernens, confugium ab vrbe facit, & à duobus episcopis suppliciter exorat, vt eum ad vrbem Treuericam deducentes, populi sequientis seditionem sua prædicatione comprimerent. Quibus euntibus, nocte dum in stratu suo decũbereret, subito per somnium vocẽ magnam emittit dicens: Heu heu, succurite qui adestis & auxilium ferte pereunti. A quo clamore expergefacti qui aderant, interrogãt, quid hoc esset, Respondit ille: Ausanius amicus meus cum Papianilla coniuge, quos olim interfeci, ad iudicium me arcessebant, dicẽtes, Veni ad respondendum, quia causaturus es nobiscum coram domino. Zelo enim ductus ante annos aliquot coniugem innocentẽ amicúmque peremerat. Igitur accedentibus episcopis ad antedictam vrbem cùm strepentis populi seditionem ferre non possent, eum in Ecclesia abdere voluerunt, scilicet ponentes eum in arca, & desuper sternentes vestimenta quæ erant ad vsum Ecclesiæ. Populus autẽ ingressus, perscrutatúsque vniuersos angulos Ecclesiæ, cum nihil reperisset, frendens egrediebatur. Tũc vnus ex suspicione locutus ait: En archa in qua nõ est inquisitus aduersarius noster. Dicentibus verò custodibus, nihil in ea aliud nisi ornamenta Ecclesiæ contineri, illi clauem postulant aientes, Nisi reseraueritis velocius,

velocius, ipsi eam sponte confringimus. Denique reserata arca, amotis linteaminibus, inuentum extrahunt, plaudentes atque dicentes: Tradidit deus inimicum nostrum in manus nostras. Tunc cædentes eum pugnis, sputisque perungentes, vinctis post tergum manibus ad columnam lapidibus obruunt. Fuit autem in cibis valde vorax: sed quæ sumebat, quo celerius ad manducandum commoueretur, sumpto aloe velociter digerebat. sed & strepitus vētris absque vlla auditorum reuerētia in publico emittebat. Hoc ergo exitu consummatus interijt.

37 GRAVIS eo anno & solito asperior hyems fuit, ita vt torrentes concatenati gelu, peruium populis iter tāquam reliqua humus præberent. Aues quoque rigore affectæ vel fame, absque vllo hominum dolo, cum magnę essent niues, manu capiebantur. A transitu igitur Chlodouei vsque in trāsitum Theodoberti, computantur anni triginta septem.

Mortuo ergo Theodoberto, quarto decimo regni sui anno, regnauit Theodoualdus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONI CI HISTORIARVM

LIBER QVARTVS.

EGITVR Chrothildis regina plena dierum bonisque operibus prædita, apud vrbem Turonicam obijt, tempore Iniurioſi epiſcopi: quæ Pariſios cum magno pſallentium præconio deportata, in ſacrario baſilicę S. Petri, ad latus Chlodouei regis ſepulta eſt, à filijs ſuis Childeberto atque Chlothario regibus. nam baſilicam illam ipſa conſtruxerat, in qua & Genouefa beatiſsima eſt ſepulta.

2 DENIQVE Chlotharius rex, indixerat vt omnes eccleſię regni ſui tertiam partem fructuum fiſco diſſoluerent. Quod licet inuiti, cùm omnes epiſcopi conſenſiſſent atque ſubſcripſiſſent, viriliter hoc beatus Iniurioſus reſpuens ſubſcribere dedignatus eſt, dicens: Si volueris res dei tollere, dominus regnum tuum velociter auferet, quia iniquum eſt vt pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum ſtirpe tua horrea repleantur. Et iratus cõtra regem, nec vale dicens, abſceſsit. Tunc commotus rex, timens etiam virtutem beati Martini, miſit poſt eum cum muneribus, veniam precans, & hoc quod fecerat damnans,

ſimulque

simulque rogans, vt pro se virtutem beati Martini antistitis exoraret.

3 CHLOTHARIVS deniq; ipse rex de diuersis mulieribus septem filios habuit, id est de Ingunde, Gunthariũ, Ghildericũ, Charibertum, Guntchramnũ, Sygilbertũ, & Chlotsindam, filiã. De Aregunde verò sorore Ingundis, Chilpericũ. De Chunsena habuit Chramnum. Quæ autẽ causa fuerit, vt vxoris suæ sororem acciperet, dicã. Cum iam Ingundem in coniugio accepisset, & eam vnico amore diligeret, suggestionẽ ab ea accepit dicente: Fecit dominus meus de ancilla sua quòd libuit, & suo me strato adsciuit: nunc ad complendam mercedem, quid famula tua suggerat, audiat dominus meus rex: Precor vt sorori meæ seruæ vestræ vtilem atq; habẽtem virum ordinare dignemini, vnde non humilier, sed potius exaltata seruire fidelius possim. Quod ille audiens, cum esset nimiũ luxuriosus, in amorem Aregundis incenditur, & ad villam in qua ipsa residebat dirigit, eamque sibi in matrimonio sociauit. Qua accepta, ad Ingundẽ rediens ait, Tractaui mercedẽ illam implere, quam me tua dulcedo expetijt. Et requirens virum diuitem atque sapiẽtem, quam tuæ sorori deberem adiungere, nihil melius quàm meipsum inueni. Itaq; noueris, quia eam cõiungẽ accepi, quod tibi displicere non credo. At illa, Quod bonum, inquit, videtur in oculis domini mei, faciat: tãtum ancilla tua cum gratia regis viuat. Guntharius verò Chramnus atque Childeri-

cus, viuente patre mortui sunt. Exitum verò Chramni in posterum scribemus. Alboinus quoque rex Longobardorum, Chlotsindam filiam regis accepit. Obijt autem Iniuriosus episcopus vrbis Turonicæ, decimo & septimo episcopatus sui anno. Cui Baudinus ex domestico Chlotharij regis successit XVI. post exitum beati Martini.

4 CHANAO quoque Britannorum comes tres fratres suos interfecit, Volens autem adhuc Macliauum interficere, comprehensum atque catenis oneratum in carcere retinebat: qui per Felicem Namneticum episcopum à morte liberatus est. Post hæc iurauit fratri suo, vt ei fidelis esset: sed nescio quo casu sacramentum inrumpere voluit. Quod Chanao sentiēs, iterum eum persequebatur. At ille, cum se euadere non posse videret, post alium comitem regionis illius fugit, nomine Chonomorem. Is cum sentiret persecutores eius adpropinquare, sub terra eum in loculo abscondit, componens desuper ex more tumulū, paruumq; ei spiraculum reseruans, vnde halitum resumere posset. Aduenientibus autē persecutoribus eius, dixerunt: Ecce hic Macliauus mortuus atque sepultus iacet. Quod illi audiētes, atque gaudentes, & super tumulum illum bibentes, renunciauerunt fratri, eum mortuum esse. Quod ille audiēs, regnum eius integrum accepit. nam semper Britanni sub Francorum potestate post obitū regis Chlodouei fuerūt, & comites, nō reges appellati sunt. Macliauus autem

autē de sub terra consurgens, Venetiā vrbem expetijt, ibiq; tonsuratus & episcopus ordinatus est. Mortuo autem Chanaone, hic apostatauit, & demissis capillis, vxorem quā post clericatum reliquerat, cum regno fratris simul accepit. Sed ab episcopis excōmunicatus est: cui qualis fuerit interitus, sequēter scribemus. Obijt autem Baudinus episcopus anno VI. episcopatus sui: in cuius locum Guntharius abbas subrogatur XVII. post transitum sancti Martini.

5 DENIQVE cum beatus Quintianus, sicut supra diximus, ab hoc mundo migrasset, sanctus Gallus in eius cathedram rege oppitulante, substitutus est. Huius tempore, cum lues illa quam Inguinariam vocāt, per diuersas regiones desæuiret, & maxime tunc Arelatēsem prouinciam depopularetur, sanctus Gallus non tantū pro se, quantum pro populo suo trepidus erat. Cumq; die noctuque dominum deprecaretur, vt viuens plebem suam vastari nō cerneret, per visum noctis apparuit ei angelus domini, qui tam cæsariem quām vestem in similitudine niuis cādidam efferebat: & ait ad eū: Bene enim facis ô sacerdos, quòd sic dominum pro populo tuo supplicas, exaudita est enim oratio tua, & ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus, nullusq; te viuente in regione ista ab hac strage deperiet. nunc autem ne timeas: post octo verò annos time. Vnde manifestum fuit, transactis his annis, eum à seculo discessurum. Experge

factus autem, & deo gratias pro hac consolatione agens, quòd eum per cœlestem nũcium confortare dignatus est, Rogationes illas instituit, vt media quadragesima psallendo, ad basilicam beati Iuliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere, quasi stadia CCCLX. Tunc etiã in subita contemplatione, parietes vel domorum vel ecclesiarum signari videbantur. Vnde à rusticis hæc scriptio Thau vocabatur. Cum autem regiones alias, vt diximus lues illa consumeret, ad ciuitatem Aruernam, sancti Galli intercedente oratione, non attigit. Vnde hæc non paruam censeo gratiam, qui hoc meruit, vt pastor positus oues suas deuorari defendente domino non videret. Cùm autem ab hoc mundo migrasset, & ablutus in ecclesiam deportatus fuisset, Cato presbyter continuò à clericis de episcopatu laudes accepit: & omnem rem ecclesiæ tanquam si iam esset episcopus, in suam redegit potestatem: ordinatores remouet, ministros respuit, cuncta per se ordinat.

6 EPISCOPI tamen qui aduenerant sanctum Gallum sepeliẽdum, postquam eum sepelierant, dixerunt Catoni presbytero: Videmus quia te elegit pars maxima populorũ: veni, consenti nobis, & benedicentes consecremus te ad episcopatum. Rex verò paruulus est, & si qua tibi adscribitur culpa, nos suscipientes te sub defensione nostra, cum proceribus & primis regni Theodoualdi regis agemus, ne tibi vlla excitetur iniuria: nos quo-

que

que (intantum fideliter crede, vt spondeamus pro te) omnia etiam si damni aliquid superuenerit, de nostris proprijs facultatibus id reddituros. At ille cothurno vanæ conflatus gloriæ ait: Nostis enim fama currente, me ab initio ætatis meæ semper religiose vixisse, vacasse ieiunijs, eleemosynis delectatum fuisse, continuatas sæpius exercuisse vigilias, psallentio verò iugi crebra perstitisse statione nocturna. Nec me dominus deus meus patitur hac ordinatione priuari, cui tantum famulatum exhibui. nam & ipsos clericatus gradus canonica sum semper institutione sortitus: lector decem annis fui, subdiaconatus officium quinq; annis ministraui, diaconatui verò quindecim annis mãcipatus fui, presbyterij autem iam honore viginti annis potior. Quid enim mihi nunc restat, nisi vt episcopatum quem fidelis seruitus promeretur, accipiam? Vos igitur reuertimini ad ciuitates vestras, & si quid vtilitati vestræ competit, exercete. nam ego canonicè adsumpturus sum hũc honorem. Hæc audientes episcopi, & in eum vanam gloriam execrantes, discesserunt.

7 IGITVR cum consensu clericorum ad episcopatum electus cùm adhuc non ordinatus cunctis ipse præesset, Cautino archidiacono diuersas minas intendere cœpit, dicens: Ego te remouebo, ego te humiliabo, ego tibi multas neces impendi præcipiam. Cui ille, Gratiam, inquit, tuam domine pijssime habere desidero: quam si mereor, vnum tibi

beneficium præstabo: sine vllo enim labore tuo, & absque vllo dolo, ego ad regẽ pergam, & episcopatum tibi obtinebo, nihil petens nisi vt promerear gratiam tuam. At ille suspicans eum sibi velle inludere, hæc valde despexit. Hic verò cùm se cerneret humiliari, atque calumniæ subijci, languore simulato, & per noctem ciuitatem egrediens, Theodoualdum regem petijt, adnuncians transitũ sancti Galli. Quod ille audiẽs vel qui cum eo erant, conuocatis sacerdotibus apud Metensem ciuitatem, Cautinus archidiaconus, episcopus ordinatur. Cùm autem venissent nuncij Catonis presbyteri, hic iam episcopus erat. Tunc ex iussu regis traditis ei clericis, & omnibus quæ hi de rebus ecclesiæ exhibuerant, ordinatisq; qui cum eo pergerẽt episcopis, & camerarijs, Aruernos eum direxerunt. Qui à cleri cis & ciuibus libenter exceptus, episcopus Aruernis est datus. Grandes postea inter ipsum & Catonem presbyterum inimicitiæ ortæ sunt: quia nullus vnquã potuit flectere Catonẽ, vt episcopo suo subditus esset. Nam & diuisio clericorum facta est, & alij Cautino episcopo erãt subditi, alij Catoni presbytero: quod eis fuit maximũ detrimentũ. Cautinus autem episcopus videns eum nulla ratione posse flecti, vt sibi esset subditus, tam ei quàm amicis eius vel quicunque ei consentiebant, omnes res Ecclesiæ abstulit, reliquitque eos inanes ac vacuos. Quicunque tamen ex ipsis ad eum conuertebantur, iterum quod perdiderãt recipiebant.

8 REGNANTE verò Agilane apud Hiſpaniam, cum populum grauiſsimo dominationis ſuæ iugo adtereret, exercitus imperatoris Hiſpanias eſt ingreſſus, & ciuitates aliquas peruaſit. Interfecto autem Agilane, Athanageldus regnũ accepit. Qui multa bella contra ipſum exercitũ poſtea egit, & eos plerunq; diuicit, ciuitatesque quas male peruaſerãt, ex parte auferens de poteſtate eorum.

9 THEODOVALDVS verò cùm iam adultus eſſet, Vuldotradam duxit vxorẽ. Hunc Theodoualdum ferunt mali fuiſſe ingenij, ita vt iratus cuidam quem ſuſpectum de rebus ſuis habebat, fabulam fingeret, dicens: Serpens ampullam vino plenam reperit, per cuius os ingreſſus, quod intus habebatur auidus hauſit. A quo inflatus vino, exire per aditum quo ingreſſus fuerat, non valebat. Veniẽs verò vini dominus, cùm ille exire niteretur, nec poſſet, ait ad ſerpentẽ, Euome prius quod inglutiſti, & tunc poteris abſcedere liber. Quę fabula magnum ei timorem atque odium præparauit. Sub eo enim & Bucellinus, cùm totã Italiam in Francorum regnũ redegiſſet, à Narſete interfectus eſt: Italia ad partem imperatoris capta nec fuit qui eam vltra reciperet. Sub huius tempore vuas in arbore quam ſambucum vocamus, abſque vitis coniunctione natas vidimus: & flores ipſarum arborum, quæ nigra, vt noſtis, grana proferre ſolitæ ſunt, racemorum grana dederũt. Tunc & in circulum lunæ quintæ, ſtellam ex aduerſo veniens in-

troisse visa est. Credo hęc signa mortem ipsius regis adnunciasse. Ipse verò valde infirmatus, à cinctura deorsum se volutare non poterat. Qui paulatim decidens, septimo regni sui anno mortuus est, regnúmque eius Chlotarius rex accepit, copulans Vuldotradam vxorem eius strato suo. Sed increpitus à sacerdotibus, reliquit eam, dans ei Gariualdum ducem, diri gènsque Aruernos Chramnum filium suum.

10 EO anno rebellantibus Saxonibus, Chlotharius rex, cõmoto cõtra eos exercitu, maximam eorum partem deleuit, peruagás to tam Thoringiam ac deuastans, pro eo quòd Saxonibus suppetias præstitissent.

11 DECEDENTE verò apud vrbem Turonicam Gunthario episcopo, per emissionẽ, vt ferũt, Cautini episcopi, Cato presbyter ad gubernãdam Turonicæ vrbis ecclesiam petebatur. Vnde factum est, vt coniuncti clerici, cum Leubaste martyrario & abbate, cum magno apparatu Aruernum properarent. Cùmque Catoni regis voluntatem patefeciſſent, suspendit eos à responso paucis diebus. Hi verò regredi cupientes, dicunt, Pande nobis voluntatem tuam, vt sciamus quid debeamus sequi: alioquin reuertimur ad propria. Non enim nostra te voluntate expetiuimus, sed regis præceptione. At ille, vt erat vanæ gloriæ cupidus, adunata pauperum caterua, clamorem dari præcepit his verbis: Cur nos deseris bone pater filios, quos nunc vsque educasti? Quis nos cibo potùque reficiet, si tu abieris?

rogamus

rogamus ne nos relinquas, quos alere consue
sti. Tunc ille conuersus ad clerum Turonicum
ait: Videtis nunc fratres charissimi, qualiter
hæc multitudo pauperum me diligit. non pos-
sum eos relinquere & ire vobiscum. Istud hi re
sponsum accipientes, regressi sunt Turonos.
Cato autē amicitias cum Chramno nexuerat,
promissionem ab eo accipiens, vt si contigerit
in articulo temporis illius regem mori Chlo-
tharium, statim electo Cautino ab episcopatu
iste preponeretur ecclesię. Sed qui cathedram
beati Martini cōtemptui habuit, quam voluit
non accepit: impletumque est in eo quod Da
uid cecinit dicens: Noluit benedictionem, &
prolongabitur ab eo. erat enim vanitatis co-
thurno elatus, nullum sibi putans in sanctitate
haberi præstantiorem. nam quadam vice con-
ducta pecunia mulierem clamare fecit in ec-
clesia, quasi per energiam, & se sanctum ma-
gnum, deoq; charum confiteri. Cautinum au-
tem episcopum omnibus sceleribus crimino-
sum, indignumque qui sacerdotium debuisset
adipisci.

12 DENIQVE Cautinus adsumpto e-
piscopatu, talem se reddidit, vt ab omnibus
execraretur, vino vltra modum deditus. nam
plerunque in tantum infundebatur potu, vt
de conuiuio vix à quatuor portaretur. Vnde
factum est vt epilepticus fieret in sequenti:
quod sæpius populis manifestatum fuit. erat
enim & auaritiæ intantum incumbens, vt cu-
iuscunque possessionis fines eius termino ad-

hæsissent: interitum sibi putaret si ab eisdem aliquid non minuissēt, & à maioribus quidem cum rixa & scandalo auferebat: à minoribus autem violenter diripiebat. Quibus & à quibus, vt Sollius noster ait, nec dabat precia contemnens, nec accipiebat instrumenta desperans. Erat enim tũc temporis Anastasius presbyter, ingenuus genere, qui per chartas gloriosæ memoriæ Chrothildis reginæ, proprietatem aliquam possidebat: quem plerunque conuentum episcopus rogabat humiliter ac suppliciter, vt ei chartas supradictæ reginæ daret, sibiq́ue possessionem hanc subderet: sed ille cùm volũtatem sacerdotis sui implere differret, eumq́ue episcopus nunc blanditijs prouocaret, nunc minis terreret, ad vltimum inuitum vrbi exhiberi præcepit, ibiq́ue impudenter teneri: & nisi instrumenta daret, iniurijs adfici, & fame necari iussit. Sed ille virili repugnans spiritu, nunquam præbuit instrumẽta, dicens: Satius sibi esse ad tempus inedia tabescere, quàm sobolem in posterum miserã dere linqui. Tunc ex iussu episcopi traditur custodibus, vt nisi has chartulas proderet, fame necaretur. Erat enim ad basilicam sancti Cassij martyris crypta antiquissima abditissimaq́ue, vbi erat sepulchrum magnum ex marmore Pario, in quo grandæui cuiusdam hominis corpus positum videbatur. In hoc sepulchro super sepultum viuens præbyter sepelitur, operiturq́; lapide quo prius sarcophagum fuit obtectum, datis ante ostium custodibus. Sed custodes fi-

di,

di, quòd lapide premeretur cum esset hyems, accenso igne, vino sopiti calido obdormiunt. At presbyter tanquam nouus Ionas velut de ventre inferi, ita de conclusione tumuli domini misericordiam flagitabat. Et quia spaciosum erat, vt diximus sarcophagum, etsi se integrum vertere non poterat, manus tamen in parte qua voluisset liberè extendebat. Manabat enim ex ossibus mortuis, vt ipse referre erat solitus, fœtor letalis, qui non solum externa, verum etiam interna viscerum quatiebat. Cumque pallio aditus narium obseraret, quâdiu flatum continere poterat, nihil pessimum sentiebat: vbi autè se quasi suffocari putabat, remoto paululũ ab ore pallio, non modo per os, aut per nares, verumetiam per ipsas, vt ita dicam, aures, odorem pestiferum hauriebat. Quid plura? Quando diuinitati, vt credo, condoluit, manum dexteram ad spondam sarcophagi tendit, reperitque vectem, qui decedente opertorio, inter ipsum ac labium sepulchri remanserat. Quem paulatim commouẽs, sensit cooperanti dei adiutorio, lapidem amoueri. Verum vbi ita remotus fuit, vt presbyter caput foras educeret, maiorẽ quo totus egrederetur aditum liberius patefecit: interea operientibus nocturnis tenebris diem, nec adhuc vsquequaque diffusis, aliud cryptæ ostium petit. erat enim seris fortissimis clauisque firmissimis obseratum. veruntamen non erat ita læuigatum, vt inter tabulas aspicere homo non posset. Ad hos aditus presbyter caput recli-

nat aduertitque hominem viam prætereuntem. Hunc licet voce tenui, vocat. Exaudit ille, nec mora, securem manu tenens, fudes ligneas quibus feræ continebantur, incidit: aditumque presbytero patefecit. At ille de nocte consurgens, ad domum pergit; satis virum obsecrans, ne de eo cuiquam aliquid enararret. Domum igitur suam ingressus, inquisitis chartis quas ei memorata regina tradiderat, ad Chlotharium regem defert, indicans qualiter ab episcopo suo viuens sepulturæ fuerat mancipatus. Stupescentibus autem omnibus, & dicentibus, nunquam vel Neronem vel Herodem tale facinus perpetrasse, vt homo viuens sepulchro reconderetur, aduenit ad Chlotharium regẽ Cautinus episcopus. Sed accusante presbytero, victus confususque discessit. Presbyter autem acceptis à rege præceptionibus, res suas vt libuit defensauit, possedítq; ac suis posteris dereliquit. In Cautino autẽ nihil sancti, nihil pẽsi fuit. de omnibus enim scripturis tam ecclesiasticis quàm secularibus, adplene immunis fuit: ludęis valde charus ac subditus erat, non pro salute, vt pastoris cura debet esse sollicita, sed pro comparandis speciebus, quas cùm hic blandiretur, & illi se adulatores manifestissime declararẽt, maior quàm constabant precio vænundabant.

13 CHRAMNVS verò his diebus apud Aruernum residebat. multæ enim causæ tunc per eum inrationabiliter gerebantur, & ob hoc celerius ablatus est de mundo. multum

tum enim maledicebatur à populo: nullum autem hominem diligebat, à quo consilium bonum vtileque posset accipere: nisi collectas viles personas ætate iuuenili fluctuantes fouebat & diligebat, eorumque consilium audiēs, ita vt filias senatorum dans prædonibus, eisdem vi detrahi iuberet. Firminum à comitatu vrbis grauiter iniuriatum abegit, & Salustium Euodij filium subrogauit. Sed Firminus cum socru sua, Ecclesiam petijt. Erant autem quadragesimæ dies: & Cautinus episcopus, in Briuatensem diœcesin psallendo adire dispositerat, iuxta institutionē sancti Galli, sicut supra scripsimus. Egressus est igitur episcopus ab vrbe cum magno fletu, metuens ne aliquid in itinere aduersi perferret: intendebat enim & ipse rex Chramnus minas. Qui dum iter ageret, misit rex Imnacharium & Scaptarium primos de latere suo, dicens: Ite & vi abstrahite Firminum, Cæsariamque socrum eius de Ecclesia. Descendente verò episcopo cum psallentio, sicut supra memorauimus, hi qui missi fuerant à Chramno, ingrediuntur Ecclesiam, ac Firminum Cæsariamque varijs conlocutionum dolis mulcere tentant. Verum vbi diutissime, alia ex alijs deambulantes per Ecclesiam colloquuntur, & in hoc qui confugerant, intenderent ex animo quæ dicebantur, ad regias ædis sacræ quæ tunc reseratæ fuerant, adpropinquant. Tunc Imnacharius Firminum, Scaptarius Cæsariam adprehensos, inter brachia ab Ecclesia eijciunt,

paratis pueris qui susciperent: quos statim in exilium direxerunt. Sed de altera depressis somno custodibus, ipsi se liberos sentientes, ad beati Iuliani basilicam confugiunt, & sic ab exilio liberantur: res tamen eorum fisco conlatæ sunt. Cautinus autem episcopus, cum suspectus esset, quòd & ipse iniuriaretur, ac memoratum iter terens equum haberet stratum, vidit post tergum homines venientes cum caballis, qui ad occursum eius veniebant & ait: Væ mihi, quia hi sunt quos Chramnus direxit ad me comprehendendum. Et ascenso equo, relicto psallentio, solus vsque in porticum basilicæ sancti Iuliani, ambobus vrgens calcaneis cornipedem, pene exanimis percurrit. Sed nos hæc narrantes, Salustij sententiam, quam in detractores historiographorũ protulit, memoramus. ait enim: Arduum videtur res gestas scribere primum, quòd facta dictis exequanda sunt: deinde quia plerique delicta quę reprehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant. Sed cœpta sequamur.

14 IGITVR Chlotharius post mortem Theodoualdi, cum regnũ Franciæ suscepisset, atq; illud circumiret, audiuit à suis iterata insania efferuescere Saxones, sibiq́ue esse rebelles, & quòd tributa quæ annis singulis consueuerant ministrare contemnerent reddere. His incitatus verbis, ad eos dirigit. Cumq́ue iam prope terminum illorum esset, Saxones legatos ad eum mittunt, dicentes: Non enim sumus contemptores tui, & ea quæ fratribus

ac

ac nepotibus tuis reddere consueuimus, non negamus, & maiora adhuc si quæsieris reddemus: vnum tantum exposcimus, vt sit pax, ne tuus exercitus & noster populus conlidatur. Hæc audiés Chlotharius rex, ait suis: Bene loquuntur hi homines, non incedamus super eos, ne forte peccemus in deū. at illi dixerunt: Scimus enim, eos mēdaces, nec omnino quod promiserint impleturos: eamus super eos. Rursum Saxones obtulerunt medietatem facultatis suæ, pacem petentes. Et Chlotharius rex ait suis: Desistite quæso ab his hominibus, ne super nos dei ira concitetur. Quod illi non adquieuerunt. Rursum Saxones obtulerūt vestimenta, peccora, vel omne corpus facultatis suæ, dicentes: Hæc omnia tollite cum medietate terræ nostræ: tantum vxores & paruulos nostros relinquite liberos, & bellum inter nos non commitatur. Franci autem nec hoc adquiescere voluerunt. Quibus ait Chlotharius rex, Desistite quæso, desistite ab hac intentione. verbum enim directum non habemus. nolite ad bellum ire in quo disperdamini. Tamen si eò ire volueritis, spontanea voluntate ego non sequar. Tunc illi ira cōmoti contra Chlotharium regem, super eum inruunt & scindentes tentorium eius, ipsum quoque conuicij exasperantes, ac vi detrahētes, interficere voluerunt, si cum illis abire differret. Hęc videns Chlotharius, inuitus fuit cum eis. At illi inito certamine, maxima ab aduersarijs internecione cęduntur: tātaq; ab vtroq; exercitu multi-

tudo cecidit, vt nec æstimari nec numerari penitus possit. Tunc Chlotharius valde cõfusus pacem petijt, dicẽs, se non sua voluntate super eos veniſſe. Qua obtenta, ad propria redijt.

15 TVRONICI autem audientes regressum fuisse regem de cæde Saxonum, facto consensu in Eufronium presbyterum, ad eum pergunt, dataque suggestione, respondit rex: Præceperam enim vt Cato presbyter illic ordinaretur, & cur est spreta iussio nostra? Responderunt ei: Petiuimus enim eum, sed noluit venire. Hæc illis dicentibus, aduenit subito Cato presbyter, deprecans regem, vt eiecto Cautino, ipsum Aruerno iuberet institui. Quod rege inridente, petijt iterũ vt Turonis ordinaretur, quod ante despexerat. Cui rex ait: Ego primũ præcepi, vt Turonis te ad episcopatum consecrarent: sed quãtum audio, despectui habuisti ecclesiam illam, ideoq; elongaberis à dominatione eius. & sic confusus abscessit. De sancto verò Eufronio interrogãs, dixerũt, eum nepotem esse beati Gregorij, cuius supra meminimus. Respõdit rex, Prima hæc est & magna generatio. Fiat voluntas dei, & beati Martini, electio compleatur: & data præceptione, XVIII. post beatum Martinum sanctus Eufronius ordinatur episcopus.

16 CHRAMNVS autem apud Aruernos, diuersa vt diximus, exercebat mala, semper aduersus Cautinum episcopum inuidiam tenens. Eo tempore grauiter ægrotauit, ita vt capilli eius à nimia febre deciderent. Habebat autem

autem tunc secum virum magnificum, & in omni benitate perspicuum, ciuem Aruernum, Ansouindum nomine, qui eum vi ab hac malitia quærebat auertere, sed non poterat. Habebat enim & Leonem Pictauensem, ad omnia mala perpetranda grauem stimulum, qui nominis sui tanquam leo erat, in omni cupiditate sæuissimus. Hic fertur quadam vice dixisse, quòd Martinus & Martialis confessores domini, nihil fisci viribus vtile reliquissent. Sed statim percussus à virtute confessorum, surdus & mutus effectus, amens est mortuus. Venit enim miser ad Basilicam sancti Martini Turonos, celebrauitque vigilias, dedit munera: sed non eum respexit virtus consueta. cum ipsa enim qua venerat infirmitate, regressus est. Chramnus autem ab Aruerno regressus ad Pictauorum ciuitatem venit. Vbi cum in magna potentia resideret, seductus per malorum consilium, ad Childebertum patruum suum transire cupit, patri insidias parare disponens. Ille verò dolosè quidem, sed suscipere illum promittit, quem monere spiritaliter debuerat, ne patri existeret inimicus. Tunc per occultos nuncios inter se coniurati, contra Chlotharium vnanimiter conspirarunt. Sed nec memor fuit Childebertus, quod quotienscunque aduersus fratrem suum egit, semper confusus abscessit. Chramnus verò hoc fœdere inito, Lemouicinum redijt, & illud per quod prius ambulauerat in regno patris sui, in sua dominatione redegit. Tunc Aruernus

populus intra muros tenebatur incluſus,& di uerſis infirmitatibus oppreſſus grauiter interi bat. Porro Chlotharius rex duos filios ſuos, id eſt Charibertum & Guntgramnum ad eum dirigit. Qui per Aruernum venientes, audientesque quod in Lemouicino eſſet, vſque ad montem quem Nigrum nomine dicunt, accedunt, eumque reperiunt. Figentesque tentoria, contra ſe reſederunt, mittentes legationem, vt res paternas quas male peruaſerat, reddere deberet: ſinautem aliud campum præpararet ad bellum. Cumque ille patri ſubditum ſe eſſe confingeret, diceretque, Omne quod circumiui laxare non potero, ſed ſub mea hoc poteſtate cum gratia patris mei cupio retinere, illi vt prælium hoc inter ipſos diiudicaret, poſtulant. Cumque moto vtrique exercitu cum magno armorum apparatu ad bellum conueniſſent, ſubito exorta tempeſtas cum graui coruſcatione atq; tonitruo, eos ne pugnarent, inhibuit. Redeuntes autē ad caſtra Chramnus doloſe per extraneā perſonam, patris mortem fratribus pronunciat. Eo enim tempore bellum contra Saxones, quod ſupra diximus, gerebatur. At illi timentes, cum ſumma velocitate Burgundiam redierunt. Chramnus verò cum exercitu poſt eos dirigens, vſque ciuitatem Cauillonenſem venit, eamque obſidens adquiſiuit. Exinde vſque Diuionenſe caſtrum pertendit, ibiq; cum die dominico aduenisſet, quid geſtum fuerit dicam. Erat ibi tūc ſanctus Tetricus epiſcopus, cuius

in

in superiori libello memoriam fecimus, positis clerici tribus libris super altariũ, id est Prophetiæ, Apostoli, atque Euãgeliorum, orauerunt ad dominum, vt Chramno quid eueniret ostẽderet: aut si ei felicitas succederet, aut certe si regnare posset, diuina potentia declararet. Simulque vnam habentes conniuentiam, vt vnusquisque in libro quod primum aperiebat, hoc ad Missas etiam legeret. Aperto ergò primùm omnium, prophetarũ libro, reperiũt: Auferam maceriam eius, & erit in desolationem: pro eo quòd debuit facere vuam, fecit autem labruscam. Reseratoq; Apostoli libro inueniunt: Ipsi enim diligenter scitis fratres, quia dies domini sicut fur in nocte, ita veniet. cum dixerint, Pax & securitas, tunc repẽtinus illis superueniet interitus: sicut dolores parturientis, & non effugient. Dominus autẽ per euangelium ait: Qui non audit verba mea, assimilabitur viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam: descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt venti, & inruerunt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Chramnus verò ad basilicas ab antedicto sacerdote susceptus est, ibique comedens panem ad Childebertum pertendit. Intra tamen muros Diuionenses nõ est permissus intrare. Fortiter tunc rex Chlotharius cõtra Saxones decertabat. Saxones enim vt adserunt, per Childebertum commoti atque indignantes, contra Francos superiori anno, exeuntesque de regione sua in Franciam venerunt, &

vsque ad Nutiam ciuitatem prædas egerunt, nimiumque grande scelus perpetrati sunt.

17 TVNC Chramnus iam accepta Vuiliacharij filia, Parisios accedens, secum Childebertum regem constringit in fide atque charitate, iurans se patri esse certissimũ inimicum. Childebertus autem rex, dum Chlotharius contra Saxones decertaret, in Campaniam Remensem accedit, & vsque Remos ciuitatem properans, cuncta prædis atque incendio deuastauit. Audierat enim fratrem suum à Saxonibus fuisse peremptum, & regno suo cuncta subijci æstimans, quæ adire potuit, vniuersa peruasit.

18 TVNC & Austrapius dux Chramnum metuens, in basilicam sancti Martini confugit: cui tali in tribulatione posito, non defuit diuinum auxilium. nam cum Chramnus ita eum constringi iussisset, ut nullus illi alimenta præbere præsumeret: & ita arctius custodiretur, vt nec aquam quidem ei haurire liceret, quo facilius compulsus inedia, ipse sponte sua de basilica sancta periturus exiret, accedens quidam vasculum illi cum aqua semiuiuo detulit ad potandum. Quo accepto, velociter iudex loci aduolauit, ereptumq; de manu eius, terræ diffudit. Quod velox dei vltio, & beati antistitis virtus est subsecuta. ea namque die iudex qui ista gesserat, correptus à febre, nocte media expirauit. Nec peruenit in crastinum, ad illam horam qua in basilica sancti poculum de manu excusserat fugitiui.

Post

Post istud miraculum, omnes ei opulentissimè quæ erant necessaria, detulerũt. Redeunte autem in regnum suum rege Chlothario, magnus cum eo est habitus. Tempore verò eius, ad clericatum accedens apud Sellense castrum, quod in Pictaua habetur diœcesi, ordinatur. Futurum vt decedente Pientio antistite, qui tunc Pictauam regebat Ecclesiam, ipse succederet. Sed rex Charibertus in aliud vertit sententiam. Denique cum Pientius episcopus ab hac luce migrasset, apud Parisios ciuitatẽ Pascentius, qui tunc abbas erat basilicæ sancti Hilarij, ei succedit, ex iussu regis Chariberti, clamante Austrapio sibi hunc redhiberi locum: sed parum ei iactati profuere sermones. Ipse quoq; regressus ad castrum suum, mota super se Theisalorum seditione, quos sæpe grauauerat, lancea sauciatus crudeliter vitam finiuit. Diœceses verò suas eccle sia Pictaua recepit.

19 TEMPORE quoque Chlotharij regis, sanctus Dei Medardus episcopus, consummato boni operis cursu, & plenus dierum, sanctitate præcipuus, diem obijt. Quem Chlotharius rex cum summo honore apud Suessionas ciuitatem sepeliuit, & basilicam super eum fabricare cœpit: quam postea Sygibertus filius eius expleuit atque composuit. Ad cuius beatũ sepulchrũ, vidimus victorũ compedesatq; catenas disruptas cõfractasq; iacere quæ vsq; hodie in testimoniũ virtutis eius, ad

ipsum beati sepulchrum reseruantur. sed ad superiora redeamus.

20 CHILDEBERTVS igitur rex ægrotare cœpit, & eum diutissimè apud Parisios lectulo decubasset, obijt: & ad basilicam beati Vincentij, quam ipse cõstruxerat, est sepultus. Cuius regnum & thesauros Chlotharius rex accepit: Vultrogothã verò & filias eius duas, in exilium posuit. Chramnus autem patri repræsentatur, sed postea infidelis extitit. Cumque se cerneret euadere non posse, Britannias petijt: ibique cum Conobro Britannorum comite, ipse & vxor eius ac filiæ, latuerunt. Vuiliacharius autem socer eius, ad basilicam sancti Martini confugit. Tunc sancta basilica à peccatis populi ac ludibrijs quæ in ea fiebãt, per Vuiliacharium coniugemq; eius succensa est, quod non sine graui suspirio memoramus. Sed & ciuitas Turonica ante annum iam igni consumpta fuerat, & totæ ecclesiæ in eadem constructæ, desertæ relictæ sunt. Protinus beati Martini basilica ordinante Chlothario rege, stamno cooperta est, & in illa qua prius fuerat elegantia, reparata. Tunc duæ acies locustarum apparuerunt, quæ per Aruernum atq; Lemouicinũ transeuntes, vt ferunt, Romaniacum campum venerunt, in quo prælio magno inter se acto maximæ sunt conlisæ. Chlotharius autẽ rex, contra Chramnũ frendens, cum exercitu aduersus eum in Britanniã dirigit. Sed nec ille contra patrem egredi timuit. Cumque in vno campo conglobatus vterque

terque resideret exercitus, & Chramnus cum Britannis contra patrem aciem instruxisset, incumbēte nocte à bello cessatum est. ea quoque nocte Conoober comes Britannorum dicit ad Chramnum: Iniustum censeo te contra patrem tuum debere egredi. Permitte me hac nocte, vt inruam super eum, ipsumque cum toto exercitu prosternam. Quod Chramnus vt credo virtute dei præuentus, fieri non permisit: mane autem facto vterq; commoto exercitu ad bellum contra se properant. Ibatque Chlotharius rex tanquam nouus Dauid contra Absalonem filium pugnaturus, plangēs atque dicens: Respice domine de cœlo, & iudica causam meam, quia iniuste à filio iniurias patior. respice & iudica iuste. illudque impone iudicium, quod quōdam inter Absalonem & patrem eius Dauid posuisti. Confligētibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibique & cecidit: denique Chramnus fugā inijt, naues in mari paratas habens. sed dum vxorem & filias suas liberare voluit, ab exercitu patris oppressus, captus atque ligatus est. Quod cum Chlothario Regi nunciatum fuisset, iussit eum cum vxore & filiabus igni consumi: inclusisque in tugurio cuiusdam pauperculæ, Chramnus super scamnum extensus orario suggillatus est, & sic postea super eos incensa casula, cum vxore & filiabus interijt.

21 REX verò Chlotharius anno quinquagesimo primo regni sui, cū multis muneribus limina beati Martini expetijt, & aduenies

Turonos ad sepulchrum ante dicti antistitis, cunctas actiones quas fortasse negligēter egerat replicans, & orans cum grandi gemitu, vt pro suis culpis beatus confessor domini misericordiam exoraret, & ea quæ inrationabiliter cōmiserat, suo obtentu dilueret. Exin regressus, quinquagesimo primo regni sui anno, dū in Cotia silua venationem exerceret, à febre corripitur, & exinde Compendium villam redijt: in qua cum grauiter vexaretur à febre, aiebat, Vua, quid putatis? qualis est ille rex cœlestis, qui sic tam magnos reges interficit. in hoc enim tædio positus, spiritum exhalauit. Quem quatuor filij sui cum magno honore Suessionas deferētes, in basilica beati Medardi sepelierunt. Obijt autem post vnum decurrentis anni diem, quo Chramnus fuerat interfectus.

22 CHILPERICVS verò post patris funera, thesauros qui in villa Brannaco erant congregati, accepit, & ad Francos vtiliores petijt, ipsosque muneribus mollitos sibi subdidit, Et mox Parisios ingreditur, sedemque Childeberti regis occupat, sed non diu hoc ei licuit possidere. nam cuniuncti fratres eius, eum exinde repulere, & sic inter se hi quatuor, id est Charibertus, Gunchramnus, Chilpericus, atque Sygibertus, diuisionem legitimam faciunt: deditque sors Chariberto regnum Childeberti, sedemque habere Parisios: Gunthcramno verò regnum Chlodomeris, ac tenere sedem Aurelianensem: Chilperico

rico verò, regnum Chlotharij patris eius, cathedramque Sueſſionas habere: Sygiberto quoque, regnum Theodorici, ſedemque habere Remenſem.

23 NAM poſt mortem Chlotharij regis Chuni Gallias adpetunt, contra quos Sygibertus exercitum dirigit, & geſto contra eos bello, vicit atque fugauit: ſed poſtea rex eorum amicitias cum eodē per legatos meruit. Dum autem cum eis turbatus eſſet Sygibertus, Chilpericus frater eius Remos peruadit, & alias ciuitates quæ ad eum pertinebant, abſtulit. Ex hoc enim inter eos, quod peius eſt, bellum ciuile ſurrexit. Rediēs autem Sygibertus victor à Chunis Sueſſionas ciuitatem occupat, ibiq; inuentum Theodobertum Chilperici regis filium, adprehendit, & in exilium tranſmittit. Accedens autem contra Chilpericum, bellum commouit: quo victo atque fugato, ciuitates ſuas in ſuam dominationem reſtituit. Theodobertum verò filium illius, apud Ponticonem villam cuſtodiri iuſſit per annum integrum, quem poſtea, vt erat clemens, muneribus ditatum patri reddidit ſanum: dato tamen ſibi ſacramento, ne vnquam contra eum agere deberet, quod poſtea peccatis facientibus eſt inruptum.

24 CVM autem Guntchramnus rex regni partem, ſicut fratres ſui obtinuiſſet, amoto Agroecula patritio, Celſum patritiatus honore donauit, virum procerum ſtatu, in ſcapulis validum, lacerto robuſtum, in verbis tumi-

dum, in responsis opportunum, iuris lectione peritum: cui tanta deinceps habendi cupiditas extitit, vt sæpius Ecclesiarum res auferés, suis ditionibus subiugarit. Nam cum audisset quadam vice Esaiæ prophetæ lectionẽ in Ecclesia legi, in qua ait: Væ his qui iungunt domum ad domum, & agrum ad agrum copulãt vsque ad terminum loci, exclamasse fertur: Incongrue hoc Væ mihi & filijs meis. Sed reliquit filium, qui absque liberis functus, maximam partẽ facultatis Ecclesijs quas pater expoliauerat, dureliquit.

25 GVNTCHRAMNVS autem rex bonus, primo Venerandam cuiusdam suorum ancillam, pro concubina thoro subiunxit, de qua Gundobaldum filium suscepit. Postea verò Marcatrudem filiam magnarij in matrimonium accepit. Gũdobaldum verò filium suum Aurelianis transmisit. Æmula autem Marcatrudis post habitum filium, in huius mortem grassatur: † & trãsmissum (vt aiunt) venenum in potum ei dari curauit. Quo mortuo ipsa iudicio Dei filium suum quem habebat perdidit, & odium regis incurrit, dimissaque ab eodem, nõ multo post tempore mortua est. Post quam rex Austrigildem cognomento Bobilam accepit, de qua iterum duos filios habuit, quorum senior Chlotharius, iunior Chlodomeris dicebatur.

26 PORRO Haribertus rex Ingobergam accepit vxorem de qua filiam habuit, quæ postea Inguantia virum accipiens

cipiens est deducta. Habebat tunc temporis Ingoberga in seruitium suum duas puellas pauperis cuiusdam filias, quorum prima vocabatur Marcouesa religiosam vestem habens, alia verò Merofledis, in quarũ amore rex valdè detinebatur: erant enim vt diximus artificis lanarij filiæ. Æmula ex hoc Ingoberga, quòd à rege diligerentur, patrem earum secretius operari fecit, futurum vt dum hęc rex cerneret, odio filias eius haberet, quo operante vocauit regem. Ille autem sperans aliquid noui videre, aspicit hunc eminus lascias regias componentem : quod videns commotus in ira, reliquit Ingobergam & Merofledem accepit. Habuit & aliam puellam Opilionis filiam nomine Theodogildem, de qua & fertur filiũ habuisse, qui vt processit ex aluo, protinus delatus est ad sepulchrum. Huius regis tempore apud vrbem Sanctonicam Leontius congregatis prouincię suę Episcopis, Emerium ab episcopatu depulit, adserês non canonicè eum fuisse hoc honore donatum, Decretum enim regis Chlotharij habuerat, vt absque metropolitani consilio benediceretur, qui nõ erat præsens: quo electo consensum fecere in Heracliũ tunc Burdegalensis vrbis presbyterum, quod regi Hariberto subscriptum proprijs manibus per nuncupatum præsbyterum transmiserũt: qui veniens Turonos rem gestam beato Eufronio pandit, deprecans vt hoc consensum subscribere dignaretur, quod vir Dei manifestè respuit. Igitur postquam præsbyter Pari-

siacæ vrbis portas ingressus regis præsentiam adijt, hæc effatus est: Salue rex glorioſe: ſedes enim Apoſtolica eminentiæ tuæ ſalutem mittit vberrimam. Cui ille, nunquid, ait, Turonicam adiſti vrbem, vt papæ illius nobis ſalutem deferas? pater (inquit presbyter) tuus Leontius cũ prouincialibus ſuis ſalutem tibi mittit, indicãs Æmulum (ſic enim vocitare conſueuerant Emeriũ in infantia ſua) electum ab epiſcopatu, pro eo quòd prætermiſſa canonum ſanctione vrbis ſanctonicæ Epiſcopatum ambiuit: ideoque conſenſum ad te direxerunt, vt alius in loco eius ſubſtituatur: quo fiat, vt dum tranſgreſſores canonũ regulariter arguuntur, regni veſtri potentia æuis prolixioribus propagetur. Hæc eo dicente frendens rex eum à ſuis conſpectibus extrahi iuſsit, & plauſtro ſpinis ſuppleto imponi deſuper, & in exilium protrudi præcepit, dicens: putas ne quòd non eſt ſuper quiſquam de filijs Chlotharij regis, qui patris facta cuſtodiat, quòd hi epiſcopum, quem eius volũtas elegit, abſq; noſtro iudicio proiecerũt? & ſtatim directis viris religioſis, epiſcopũ in loco reſtituit, dirigens etiã quoſdam de camerarijs ſuis, qui exactis à Leontio epiſc. mille aureis, reliquos iuxta poſſibilitatẽ cõdemnarent epiſcopos, & ſic patris eſt vltus iniuriã. Poſt hæc Marcouei Famerofledis ſcilicet ſororem, coniugio copulauit. Pro qua cauſa à ſancto Germano epiſcopo excommunicatus vterque eſt. Sed cùm eam rex relin-

quere

quere nollet, percussa iudicio dei obijt. Nec multo pòst & ipse rex post eam decessit Charibertus: cuius post obitum Theodogildis vna reginarum, eius nuncios ad Gunthcrammum regem dirigit, se vltro offerens matrimonio eius. Quibus rex hoc reddidit in responsis: Accedere ad me ei non pigeat cum thesauris suis: ego enim accipiam eam, faciamque magnam in populis, vt scilicet maiore mecum honore quàm cum germano meo, qui nuper defunctus est, potiatur. At illa gauisa, collectis omnibus, ad eum profecta est. Quod cernens rex ait: Rectius est enim, vt hi thesauri penes me habeantur, quàm apud hanc quæ indigne germani mei thorum adiuit. Tunc ablatis multis, paucis relictis, Arelatensi eam monasterio destinauit. Hæc verò ægrè adquiescēs, ieiunijs ac vigilijs adfici, per occultos nũcios Gothum quendam adiuit, promittens si se in Hispanias deductã cõiugio copularet, quòd cũ thesauris suis de monasterio egrediens, libenti eum animo sequeretur. Quod ille nihil dubitans, repromisit. Cumque hæc collectis rebus factisque volucris, à cœnibio pararet egredi, anticipauit voluntatem eius industria abbatissæ: deprehensaque fraude, eam grauiter cæsam custodiæ mancipare præcepit, in qua vsque ad exitum vitæ præsentis, non mediocribus adtrita passionibus, perdurauit.

27 PORRO Sigybertus rex, cùm videret, quòd fratres eius indignas sibimet vxores acciperent, & per vilitatem suam etiam ancillas in matrimonium sociarent, legationem in Hispaniam mittit, & cum multis muneribus Brunichildem Atanagildi regis filiam petiit. Erat enim puella elegans opere, venusta aspectu, honesta moribus atque decora, prudens consilio, & blanda conloquio. Quam pater eius non denegans, cum magnis thesauris ante dicto regi transmisit. Ille verò congregatis senioribus secum, præparatis epulis cum immensa lætitia atque iocunditate eam accepit vxorem. Et quia Arrianæ legi subiecta erat, per prædicationem sacerdotum atque ipsius regis commotionem conuersa, beatam in vnitate confessa Trinitatem credidit, atque chrismata est, quæ in nomine Christi catholica perseuerauit.

28 QVOD videns Chilpericus rex, cum iam plures haberet vxores, sororem eius Galsuintham expetijt, promittens per legatos se alias relicturum: tantum condignam sibi, regisque prolem mereretur accipere. Pater verò eius has promissiones accipiens, filiam suam sicut anteriorem, similiter ipsi cum magnis opibus destinauit. Nam Galsuintha ætate senior quàm Brunichildis erat. Quæ cum ad Chilpericum regem venisset, cum grandi honore susceptа, eiusque est sociata coniugio. A quo etiam magno amore diligebatur. detulerat enim secum magnos thesauros: sed per amorem

amorem Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scandalum. Iam enim in lege catholica conuersa fuerat, & chrismata. Cumque se regi quereretur assidue iniurias perferre, diceretque nullam se dignitatem cum eodem habere, petijt vt relictis thesauris quos secum detulerat, liberam redire permitteret ad patriam. Quod ille per ingenia dissimulans, verbis eam lenibus demulsit. Ad extremum eam suggillari iussit à puero, mortuamque reperit in strato. Post cuius obitum, deus virtutem magnam ostendit. Lychnus enim ille qui fune suspensus coram sepulchro eius ardebat, nullo tangente, fune disrupto in pauimentum cõruit: & fugiente ante eum duritia pauimenti, tanquam in aliquod molle elementum descendit, atque medius est suffusus, nec omnino contritus: quod non sine magno miraculo vidẽtibus fuit. Rex autem cùm eam mortuam deflesset, post paucos dies Fredegundem recepit in matrimonio. Post quod factum reputãtes eius fratres, quòd sua emissione antedicta regina fuerit interfecta, eum à regno deijciunt. Habebat autẽ tunc Chilpericus tres filios de Audouera priore regina sua: id est Theodobertum, cuius supra meminimus, Merouеum atque Chlodoueum. Sed ad cœpta redeamus.

29 CHVNI verò iterum in Gallias venire conabantur, aduersus quos Sygibertus cum exercitu dirigit, habens secum magnam multitudinem virorum fortium. Cumq; con-

m

fligere deberent, isti magicis artibus instructi, diuersas eis fantasias ostẽdunt, & eos valde superãt. Fugiente autem exercitu Sygiberti, ipse incluſus à Chunis retinebatur, nisi postea vt erat elegans & verſutus, quos non potuit ſuperare virtute prælij, ſuperauit arte donãdi. Nam datis muneribus fœdus cũ rege inijt, vt omnibus diebus vitæ ſuæ, nulla inter ſe prælia commouerent: idq; ei magis ad laudem, quàm ad aliquod pertinere obprobrium iuſta ratione penſatur. Sed & rex Chunorum multa munera regi Sygiberto dedit. vocabatur autem Ganganus. omnes enim reges gentis illius hoc appellantur nomine.

30 SYGIBERTVS verò rex Arelatẽſem vrbem capere cupiẽs, Aruernos cõmoueri præcepit. Erat enim tunc Firminus comes vrbis illius, qui cum ipſis in capite abijt. ſed & de alia parte Adouarius cum exercitu aduenit, ingreſſiq; vrbem Arelatenſem, ſacramenta pro parte Sygiberti regis exegerunt. Quod cum Gunthcramnus rex comperiſſet, Celſum patritium cum exercitu illuc dirigit: qui abiẽs Auennicam vrbem abſtulit. Accedens autem Arelatem, & vallans eam, impugnare exercitum Sygiberti qui intra muros continebatur, cœpit: tunc Sabaudus epiſcopus dixit ad eos: Egredimini foras, & inite certamen, quia non poteritis ſub murorum concluſione degentes, neque nos, neque vrbis iſtius ſubiecta defendere. Quod ſi vos deo propitio illos deuincitis, nos fidem quam promiſimus cuſtodiemus:

diemus: si verò illi cõtra vos inualuerint, ecce reseratas reperietis portas. Ingredimini ne pereatis. Hoc illi dolo delusi, egressi foras bellum parant. sed superati ab exercitu Celsi, fugam ineunt, venientesque ad vrbem, portas reperiunt obseratas. Cumque exercitus à tergo iaculis foderetur, operireturque lapidibus ab vrbanis, ad amnem Rhodanum dirigunt, ibique parmis superpositis, vlteriorẽ ripam expetunt. Sed multos ex his violentia amnis direptos enecauit, fecitque Rhodanus tunc Aruernis, quod fecisse quondam Simois legitur de Troianis,

-correpta sub undis
Scuta uirum galeasq; & fortia corpora uoluit.
Apparent rari nantes in gurgite uasto.

Qui vix nandi, vt diximus, impulsu, parmarumque adiuti adminiculo, litoris alterius plana cõtingere potuerũt. Qui nudati à rebus, ab equis destituti, non sine grãdi contumelia patriæ restituti sunt. Firmino tamen & Adouario discedẽdi via indulta est. Multi ibi tunc viri ex Aruernis, non solum torrentis impetu rapti, verum etiam gladiorum ictibus sunt prostrati. Ac sic Gunthcránus rex recepta vrbe illa, iuxta consuetudinem bonitatis suæ, Auuennicam ditionibus patris sui restituit.

31 IGITVR in Gallijs magnum prodigiũ de Taureduno castro apparuit. super Rhodanum enim fluuium in monte collocatum erat. Qui cum per dies amplius sexaginta nescio quem mugitum daret, tandem scissus atque separatus mons ille ab alio mõte sibi pro-

pinquo, cum hominibus ecclesijs opibusque ac domibus in fluuium ruit, excluſoque amnis illius litore, aqua retrorſum petijt. Locus etenim ille ab vtraque parte à montibus concluſus erat, inter quorum anguſtias torrens defluit. Inundans ergo ſuperiorem partem, quæ ripæ inſidebant, operuit atque deleuit. adcumulata enim aqua erumpens deorſum inopinatos reperiens homines, vt deſuper fecerat, ipſos enecauit, domos euertit, iumẽta deleuit, & quæ cuncta litoribus illis inſidebant, vſque ad Ianobam ciuitatem, violentia atque ſubita inundatione diripuit vel ſubuertit. Traditur à multis tantam congeriem inibi aquæ fuiſſe, vt in antedictam ciuitatem ſuper muros ingre deretur. Quod dubium non eſt, quia, vt diximus, Rhodanus in locis illis inter anguſtias montium defluit, nec habuit in latere cùm fuit excluſus, quò ſe diuerteret: commotumque montem qui deſcenderat adſemel erupit, & ſic cuncta deleuit. Quod cùm factum fuiſſet, triginta monachi, vnde caſtrum ruerat, aduenerunt: & terram illam quæ monte diruente remãſerat, fodientes, æs ſiue ferrum reperiũt. Quod dum agerent, mugitũ montis, vt prius fuerat, audierunt. Sed dum à ſæua cupiditate retinentur, pars illa quæ nondum ruerat, ſuper eos cecidit, quos operuit atque interfecit, nec vltra inuenti ſunt. Similiter & ante cladẽ Aruernam, magnã regionem illam prodigia terruerunt. nam plerunque tres aut quatuor ſplẽdores magni circa ſolẽ apparuerunt, quos

rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor soles in cælo. Quadam tamen vice in calendis Octobribus, ita sol obscuratus apparuit, vt nec quarta quidem pars in eodem lucens remaneret, sed teter atq; decolor apparens quasi saccus videbatur. nam & stellã quã quidam cometem vocant, radium tanquã gladium habens super regionem illam, per annũ integrũ apparuit, & cælum ardere visum est, & multa alia signa apparuere. In ecclesia verò Aruerna, dum matutinæ celebrarentur vigiliæ in quadam festiuitate, auis corydalus, quã alaudam vocamus, ingressa, omnia luminaria quæ lucebant, alis superpositis in tanta velocitate extinxit, vt putares ea in vnius hominis manu posita, aqua fuisse submersa: in sacrarium autem sub velo transiens, cicindilem extinguere voluit, sed ab ostiariis prohibita atque occisa est. Simile & in basilica beati Andreæ de lychnis lucẽtibus, auis alia fecit. Iam verò adueniente ipsa clade, tanta strages de populo illo facta est per totam regionem illã, vt nec numerari posset quantæ ibidem cecidêrint legiones. nam cum iam sarcofagi aut tabulæ defecissent, decem aut eo amplius in vna humi fossa sepeliebantur. Numerata sunt autem quadam dominica in vna beati Petri basilica, trecenta defunctorum corpora. erat enim & ipsa mors subita. Nam cum nascente in inguine aut in ascella vulnere in modum serpentis, ita interficiabatur homo ille à veneno, vt die altera aut tertia spiritum exhalaret. Sed &

sensum vis illa veneni auferebat ab homine. Tunc & Cato presbyter mortuus est. nã cùm de hac lue multi fugissent, ille tamen populum sepeliens, & Missas dicens viritim, nunquam ab eo loco discessit. Hic autem presbyter multæ humanitatis, & satis dilector pauperũ fuit: & credo hæc causa ei, si quid superbiæ habuit, medicamentum fuit. Cautinus autem episcopus, cùm diuersa loca hanc cladem timens, circumisset, ad ciuitatem regressus est, & hanc incurrens, paraseeue Passionis dominicæ obijt. Nam ipsa hora & Tetradius consobrinus eius mortuus est, Tunc & Lugdunum, Biturix, Cauallonum atque Diuionum oppida ab hac infirmitate valde depopulata sunt.

32 EO autem tempore, mortuo apud Hispaniã Athanoldo rege, Leuuan cum Leuuieldo fratre regnũ accepit. Defuncto igitur Leuuane, Leuuieldus frater eius totum regnum occupauit. Qui vxore mortua, Gunsuintham reginæ Brunichildis matrem accepit, duos filios de prima vxore habẽs, quorum vnus Sygiberti, alius Chilperici filiam despõsauit. Ille quoq; inter eos regnum æqualiter diuisit, interficiẽs omnes illos qui reges interimere consueuerant, non relinquens ex eis mingentem ad parietem.

33 DEFVNCTO igitur apud vrbem Constantinopolitanã Iustiniano imperatore, Iustinus ambiuit imperium, vir nimiæ auaritiæ deditus, contẽptor pauperum, senatorum spoliator: cui tanta fuit cupiditas, vt arcas iuberet

beret fieri ferreas, in quas numismatis aurei talenta congereret: quem etiam ferunt in hæresin Pelagianam dilapsum. Nam non post multum tempus, demens effectus, Tyberium Cæsarem sibi adsciuit ad defensandas prouincias suas, hominem iustum, eleemosynarium, æquum, discernentem, obtinentemq́ victorias: quod omnibus supereminet bonis, etiam verissimum Christianum. Denique Sygibertus rex, legatos ad Iustinianum imperatorem misit, pacem petẽs, id est Vuarniarium Francum, & Firminum Aruernum, qui euntes euectu nauali, Constãtinopolitanam sunt vrbem ingressi, locutiq́ue cum imperatore, quæ petierant obtinuerunt. Ad sequẽtem tamẽ annum in Galliam sunt regressi. Post hæc autem Antiochia Ægypti, & Appamia Syriæ, maximæ ciuitates, à Persis captæ sunt, & populus captiuus abductus. Basilica tunc sancti Iuliani Antiochensis martyris graui incendio concremata est. Ad Iustinianum autem imperatorem cum magni auri pondere venerũt, petentes amicitias eius, atq; narrantes se imperatori Persarũ esse infensos. Venerat enim ad eos, dicẽs: Sollicitudo imperialis scitatur si fœdus initum cum eo custodiatis intactum. Respondentibus illis, omnia ab his pollicita inlibata seruari. dixerunt legati, In hoc apparebit vos eius amicitias custodire, si ignem vt ille veneratur, & vos veneremini. Respondẽte populo, nequaquam se hæc facturum, ait episcopus, Quæ est in igne deitas, vt venerari

queat? quem deus ad vsus hominum procreauit, qui fomentis accenditur, aqua restinguitur: at vbi erit neglectus, tepescit: hæc & his similia episcopo prosequête, legati furore succensi, actum conuitijs, fustibus cædunt. Cernens autem populus sacerdotem suũ sanguine cruentum, super legatos inruunt, manus injciunt, interimuntque, & sicut diximus huius imperatoris amicitias petierunt.

Exemplari impresso Parisijs hic caput integrum ex uetusto exemplari addidimus, & superius cap. XXV.

34 PALLADIVS autẽ Brictiam quondam comitis ac Cæsariæ filius comitatum in vrbe Gallicana Sygiberto rege impertiente promeruit, sed orta contentio inter ipsum & Parthenium Episcopum, valde populum collidebat, Nam plerunque conuitijs ac diuersis opprobrijs ac criminibus obruebat Episcopũ, peruadens res Ecclesiæ, spoliansque homines eius, vnde factum est, vt hac contentione crescente, cum ad præsentiam iam dicti principis properassent, & diuersa ibi inuicem obiectarent, mollem Episcopum, effœminatum Palladius vocitaret, vbi sunt mariti tui cum quibus stuprosè ac turpiter viuis? sed hæc in sacerdotem verba prolata, diuina confestim vltio subsequens aboleuit. Nam anno sequẽti semotus à commitatu Palladius Aruernum regressus est: Romanus verò comitatum ambiuit. Factum est autem, vt quadam die, in vrbe

bę Aruerna vterque coniugeretur, & alter-
cantibus inter se pro hac actione comita-
tus, audiuit Palladius se à Sygiberto rege de-
bere interfici, sed falsa hæc & maximè à Ro-
mano emissa deprehensa sunt. Tunc ille ti-
more perterritus ita in angustiam grauem
redactus est, vt minaretur se propria dextra
perimere. Cumque à matre vel à cognato suo
Firmino intentę adtenderetur, ne perficeret
quod mente amara conceperat, per interual-
la horarum elapsus à matris aspectu, ingres-
sus cubiculum accepto spatio solitudinis, eua
ginat gladium, cornuaque ensis pedibus cal-
cans, acumen ad pactus erexit, impressusque
desuper gladius ab vna ingressus mamilla in
spatulam dorsi regressus est: erectus iterum
similiter altera mamilla perfossus cecidit, &
mortuus est, quod non sine diaboli opere per-
fectum scelus mirati sumus. Nam prima eum
plaga interficere potuit, si non diabolus su-
stentaculum præbuisset, quòd hæc nefanda
perageret, currit mater exanimis & supra filij
corpusculum orbata collabitur, atque omnis
familia voces planctus emittit. Verum tamen
ad monasteriũ Dironensium delatus sepultu-
ræ mãdatur, sed non iuxta Christianorum ca-
dauera positus, sed nec missarũ solẽnia meruit,
quòd non ob aliam causam, nisi ob iniuriam
Episcopi hæc ei eueniſſe probantur.

35 ALBOINVS verò Longobardorũ rex, qui Chlothosindã regis Chlotharij filiam habebat, relicta regione sua, Italiam cum qua-

tuor milium Longobardorum gente petijt. Nam commoto exercitu, cum vxoribus & liberis abiere, illic manere deliberantes. Quam regionem ingressi, maxime per septem annos peruagantes, spoliatis ecclesijs, sacerdotibus interfectis, in suam redigunt potestatem. Mortua autem Chlothosinda vxore Alboini, aliam duxit coniugem: cuius patrem ante paucum tempus interfecerat. Qua de causa mulier in odio rem per virum habens, locum operiebatur, in quo posset iniurias patris vlcisci: vnde factum est, vt vnum ex famulis concupiscens, virum veneno necaret: quo defuncto, cum famulo abijt: sed adprehensi, pariter interfecti sunt. Longobardi deinceps aliũ super se regem statuunt.

36 EVNIVS quoq; cognomẽto Mummolus, à rege Guntheramno patritiatum promeruit. De cuius militiæ origine, altius quædam repetenda putaui. Hic etenim Pœnio patre ortus, Altisiodorensis vrbis incola fuit. Pœnius verò huius municipij comitatum regebat. Cumque ad renouandam actionem, munera regi per filium transmisit, ille datis rebus paternis, comitatum patris ambiuit, supplantauitque genitorem quem subleuare debuerat. Ex hoc verò gradatim proficiens, ad maius culmen euectus est. Igitur prorumpentibus Longobardis in Gallias, armatur Pericius qui nuper Celsi successor. Concurruntque ibi, tantamque tunc stragem Longobardi feruntur fecisse de Burgundionibus, vt non

possit

possit colligi numerus occisorum: oneratique præda ascenderunt iterum in Italiam: quibus ascendentibus Eunius qui & Mummolus, arcessitus à rege, patritiatus culmen meruit. Inruentibus iterum Longabardis in Gallias, & vsque Muscias Calmes accedentibus, quod adiacet ciuitati Ebredonensi, Mummolus exercitum mouet, & cum Burgundionibus illuc proficiscitur. Circundatisque Longobardis cum exercitu, actisque concidibus, per diuortia filuarum inruit super eos: multos interfecit, nonnullos cepit, & regi direxit. Quos ille per loca dispersos custodire præcepit, paucis quodammodo per fugam elapsis qui patriæ nunciarent.

37 FVERVNTQVE in hoc prælio Saluinus & Sagittarius fratres atque episcopi, qui non cruce cœlesti muniti, sed galea aut lorica seculari armati, multos manibus proprijs, quod peius est, interfeciſſe referuntur. Hæc prima Mummoli certaminis victoria fuit. Post hæc Saxones, qui cum Longobardis in Italiam venerant, & iterum proruperant in Gallias, & infra territorium Regense, id est apud Stablonem villam, castra ponunt, discurrentes per villas vrbium vicinarum, diripientes prædas, captiuos abducentes, vel etiam cuncta vastantes. Quod cùm Mummolus comperisset, exercitum mouet, inruensque super eos multa ex his milia interfecit, & vsque ad vesperam cædere non destitit, donec nox quietem faceret. ignaros

enim repererat homines, & nihil de his quæ acceſſerunt autumantes. Mane autem facto ſtatuunt Saxones exercitum, præparentes ſe ad bellum, ſed intercurrẽtibus nuncijs pacem fecerunt. Datisque muneribus Mummolo, relicta vniuerſa regionis præda, cum captiuis diſceſſerunt, iurantes prius, quòd ad ſubiectionem regnumque Francorum redire deberent in Gallias. Igitur regreſſi Saxones in Italiam, adſumptis ſecũ vxoribus & paruulis, vel omni ſupellectile facultatis, redire in Gallias deſtinant. Scilicet vt à Sygiberto rege collecti, in loco vnde egreſſi fuerant, ſtabilirentur. Feceruntque ex ſe duos, vt aiunt, cuneos: & vnus quidem per Niceam vrbem, alius verò per Ebredunẽſem venit, illam reuera tenentes viã, quam anno ſuperiore tenuerant: coniunctique ſunt in Aruernico territorio. Erat enim tunc tempus meſſium, & locus ille maxime fructus terræ ſub dio habebat, nec quicquam ex his domi incolæ recondiderant: denique accedentes in areas, ſegetes inter ſe diuidunt. Colligentesque ac triturantes, frumenta dabant, nihil ex his eis qui laboraverant relinquentes. Verùm poſtquam expenſis fructibus ad litus Rhodani amnis acceſſerunt, vt tranſacto torrente, regno ſe regis Sygiberti conferrent, occurrit eis Mummolus, dicens: Non tranſibitis torrentem hunc: ecce res domini mei regis depopulaſtis, collegiſtis regis pecora, deuaſtaſtis, trucidaſtis, non aſcendetis, niſi ſatisfaciatis prius his quos exiguos reliquiſtis.

ſtis, alioquin non effugietis manus meas, niſi ponam gladium ſuper vos, & vxores & paruulos veſtros, & vlciſcar iniuriam domini mei Guntchramni regis. Tunc illi timentes valde, dantes multa numiſmatis aurei milia pro redemptione ſua, tranſire permiſſi ſunt: & ſic Aruernum peruenerunt. Erat tunc tempus, quo ferebant ibi tegulas æris inciſas pro auro: quas quiſque videns, non dubitat aliud, niſi quòd aurum probatum atque examinatum eſſet. Sic enim coloratum ingenio neſcio quo fuit: vnde nonnulli hoc dolo ſeducti, aurum dantes & æs accipientes, pauperes facti ſunt. Hi verò ad Sygibertum regem tranſeuntes, in locum vnde prius egreſſi fuerant, ſtabiliti ſunt.

38 IN regno autem Sygiberti regis, remoto ab honore Iouino rectore prouinciæ, Albinus in loco eius ſubrogatur. Magnam inter eos inimicitiam hæc cauſa geſſit. Igitur aduenientibus tranſmarinis, Vigilij archidiaconi homines, ſeptuaginta vaſa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminisque furati ſunt, neſciente domino. Negociator autem cùm cognouiſſet ſibi rem furto ablatam fuiſſe, inquirere diligenter cœpit, quo furtum fuiſſet conditum. Hæc quærens, audijt à quodam, quòd homines Vigilij archidiaconi perpetraſſent: perueniunt hæc ad archidiaconum, qui inquirens & inueniens, nequaquam publicare, ſed excuſare ſuos cœpit, dicens: Nunquam de domo mea egreſſus eſt qui tale auderet ad-

mittere. Taliter, inquam, excusante archidiacono, negociator ad Albinum pergit: causam exerit, & archidiaconum in crimine fraudis huius mixtum accusat. Die autem sancto Natalitij episcopo in ecclesia adueniēte, archidiaconus indutus alba adest, episcopum, vt mos est, inuitans ad altare debere procedere, ac solennitatem diei sancti opportuno debere tempore celebrare. Nec mora, Albinus de sede exiliens, adprehēsum archidiaconum coarctat. Pro quo nunquam obtinere potuerūt, nec episcopus, nec ciues, nec vllus maior natu, nec ipsa vox totius populi adclamantis, vt datis fideiussoribus, diem sanctum archidiacono liceat cum reliquis celebrare, atque accusatio eius in posterum debere audiri: sed nec ob ipsa sacrosancta solēnia metum habuit, vt ministrum dominici altaris tali in die non auderet adripere. Quid plura? Quatuor milibus solidorum archidiaconum condemnauit: quod in prę̄sentia regis Sygiberti veniēs, quadrupla satisfactione, insequente Iouino, composuit.

39 POST hæc tres Longobardorum duces, id est Amo, Zaban, ac Rhodanus Gallias inrupere. Et Amo quidem Ebredunensem carpens viam vsque Machao villam Auuennici territorij, quam Mummolus munere meruerat regio, accessit, ibiq́ue fixit tentoria. Zaban verò per Deinsem descendens vrbem, vsque Valentiam venit: ibiq́ue castra posuit, Rhodanus autem Gratianopolita-

nam

ñam vrbem adgressus est, ibique papiliones extendit. Et Amo quoque Arelatensem debellauit prouinciam cum vrbibus quæ circumsitæ sunt. Et vsque ipsum Lapideum campum, qui adiacet vrbi Massilienſi accedens, tam de pecoribus, quàm de hominibus denudauit: Aquensibus autem obsidionem parauit, de quibus viginti duabus libris argenti acceptis abscessit. Sicque & Rhodanus ac Zaban in locis quibus accesserant fecerunt. Quæ cum Mummolo perlata fuissent, exercitum mouit, & Rhodano qui Gratianopolitanam vrbem debellabat, occurrit. Sed cum Esseram fluuium exercitus laboriose transiret, nutu dei animal amnem igreditur, vadum ostendit: & sic populus in vlteriorem ripam egreditur. Quod videntes Longobardi, nec morati, euaginatis gladijs hos adpetunt. Commissoque bello, intantum cæsi sunt, vt Rhodanus sauciatus lancea, ad montium excelsa confugeret. Exinde cum quingentis viris qui ei remanserant, per deuia siluarum prorumpens, ad Zabanem peruenit, qui tunc vrbem Valentiam obsidebat: narrauitq; ei omnia quæ acta fuerant. Tunc datis pariter cũctis in prædam, ad Ebredunensem vrbem regressi sunt: ibique eis cum innumero exercitu Mummolus in faciem venit. Commissoque prælio, Longobardorum phalangæ vsque ad internecionẽ cæsæ: cum paucis duces in Italiam sunt regressi. Cumque vsque Sigusium vrbem perlati fuissent, & eos incolæ loci durè susciperent, præ-

sertim cum Sisinnius magister militum â parte imperatoris in hac vrbe resideret, simulatus Mummoli puer in conspectu Zabanis, Sisinnio literas protulit, salutemque ex nomine Mummoli dedit dicēs, En ipsum in proximo. Quod audiens Zaban, cursu veloci ab vrbe ipsa digressus, præterijt. His auditis Amo collecta omni præda, in itinere proficiscitur: sed resistentibus niuibus, relicta præda, vix cum paucis erumpere potuit. Exterriti enim erant virtute Mummoli.

40 MVLTA enim Mummolus bella gessit, in quibus victor extitit. Nam post mortem Chariberti, cùm Chilpericus Turonos ac Pictauos peruasisset, quæ Sygiberto regi per pactum in partem venerant, coniunctus rex ipse cum Guntheramno fratre suo, Mummulum eligũt, qui has vrbes ad verum dominum reuocare deberet. Qui Turonos veniens, fugato exinde Chlodoueo Chilperici filio, exactis â populo ad partem regis Sygiberti sacramentis, Pictauos accessit. Sed Basilius ac Sygarius Pictaui ciues, collecta multitudine, resistere voluerunt: quos de diuersis partibus circundatos oppressit, obruit, interemit, & sic Pictauos accedens, sacramenta exegit. Hęc interim de Mummolo dicta sufficiāt: reliqua in posterum sunt digerenda.

41 DE Andarchij verò interitu locuturus, prius genus ordiri placet & patriam. Hic igitur, vt adserũt, Facilis senatoris seruus fuit, qui ad obsequiũ domini deputatus, ad studia literarum

literarum cum eo positus, bene institutus emicuit. Nam de operibus Vigilij, legis Theodosianæ libris, arteque calculi adplene eruditus est. Hac igitur scientia tumens, despicere dominos cœpit: & se patrocinio Lupi ducis, cùm ad vrbem Massilienſem ex iussu regis Sygiberti accederet, commendauit. De qua regressus, hunc secum abire præcepit, insinuauitque eum diligenter Sygiberto regi, atque ad seruiendum tradidit. Quem ille per loca diuersa dirigens, locum præbuit militandi. Ex hoc quasi honoratus habitus, Aruernum venit: ibiq; cum Vrso ciue vrbis eius amicitias inligat. Interim vt erat acris ingenij, filiam eius desponsare desiderans, loricam vt ferunt, in libellari quo carthæ abdi solitæ sunt, recondit, dicens mulieri coniugique Vrsi, quia multitudinem aureorum meorum amplius quàm saxdecim milia in hoc libellari recóditam tibi commendo, quod tuum esse poterit, si mihi filiam tuam præstiteris desponsari.

Sed quid nõ mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?

Promisit mulier hæc simpliciter credens, absente viro, huic desponsari puellam. At ille regressus ad regem, præceptionem ad iudicem loci exhibuit, vt puellam hanc suo matrimonio sociaret dicens, Quia dedi arram in desponsatione eius. Negauit autem vir ille dicens: Quia neque te noui vnde sis, neque aliquid de rebus tuis habeo. Qua intentione pullulante ac vehementius increscente, Andarchius expetijt Vrsum regis præsentia arcessi-

ri. Cumque veniſſet apud villam Brennacum, requirit hominẽ alium Vrſum nomine. quem ad altare clam adductũ, iurare fecit ac dicere: Per hunc locũ ſanctũ & reliquias martyrũ beatorum, quia ſi filiam meam tibi in matrimonio non tradidero, ſexdecim milia ſolidorũ tibi ſatisfacere non morabor. Stabant enim teſtes in ſacrario, auſcultantes occulte verba loquẽtis, ſed perſonam quæ loqueretur penitus non videntes. Tunc Andarchius demulſit verbis lenibus Vrſum, fecitq; eum ſine regis præſentia reuerti ad patriam. Factoq; ex hoc iuramento, breue ſacramẽtorum, regi illo protulit diſcedenti dicẽs: Hæc & hæc mihi Vrſus ſcripſit: & ideo gloriæ veſtræ præceptionem depoſco, vt filiam ſuam mihi tradat in matrimonio. Alioquin mihi liceat res eius poſsidere, donec ſexdecim milibus ſolidorum acceptis, me ab hac cauſa remoueã. Tũc adeptis præceptionibus, Aruernum redijt: oſtẽdit iudici iuſsionem regis. Vrſus autẽ ſe in Villauum territoriũ contulit. Cumq; res eius huic conſignarentur, & hic in Villauum acceſsit. Ingreſſusq; vnã Vrſi domum, cœnam ſibi præcepit præparari, atq; aquas quibus ablueretur calefieri iubet. Sed cum ſerui domus minime rudi domino parerẽt, alios fuſtibus, alios virgis cædit, nonnullis capita percutiens ſanguinem elicuit. Turbata ergo familia, præparatur cœna, abluitur hic aquis calidis, inebriatur vino, & ſe collocat ſuperſtratum. Erant autẽ cum eo ſeptẽ pueri tantum. Cumq; non minus ſomno quàm vino ſepul-

pul-

pulti altius obdormissent, congregata familia, ostia domus quę erat ex ligneis fabricata tabulis, claudit. Acceptisq; clauibus, metas annonæ, quæ aderant elidit: ac circa domũ & supra domum adgregatis his aceruis annonæ quæ tunc in manipulis erat, ita vt operta ex his domus cerneretur omnino, tũc immisso per partes diuersas igne, cùm iam super hos infelices materia ædificij exusta dirueret, excitantur, emittunt voces: sed nõ fuit qui exaudiret, donec tota domo adusta ipsos pariter ignis adsorberet. Vrsus verò metuens, basilicam sancti Iuliani expetijt: datisque regi muneribus, res suas in solidum recepit.

47 CHLODOVEVS verò Chilperici filius de Turonico eiectus, Burdegalam abijt. Denique cum apud Burdegalẽsem ciuitatem nullo prorsus inquietãte resideret, Sigulfus quidã à parte Sygiberti, se super eum obiecit. quẽ fugiẽtem cum tubis & buccinis quasi labentem ceruum fugans, insequebatur. qui vix ad patrẽ regredi liberum habuit aditum. Tamen per Andegauos regressus, ad eum redijt. Cum autem contentio inter Gunthcramnum & Sygibertum reges verteretur, Gunthcramnus rex apud Parisios omnes episcopos regni sui congregat, vt inter vtrosque quid veritas haberet, edicerent. Sed vt bellum ciuile in maiore pernicitate crescceret, eos audire peccatis facientibus distulerunt. Chilpericus autem rex in ira commotus, per Theodobertum filium suum seniorem, qui à Sygiberto

quondam adprehensus sacramentum dederat vt ei fidelis esset, ciuitates eius peruadit, id est Turonos & Pictauos, & reliquas citra Ligerim sitas. Qui Pictauos veniês contra Gundobaldum ducem pugnauit. Terga autẽ vertẽte exercitu partis Gundobaldi, magnam ibi stragem de populo illo fecit. Sed & de Turonica regione maximam partem incẽdit, & nisi ad tempus manus dedissent, totam continuo debellasset. Commoto autem exercitu Lemouicinum, Cadurcinum, vel reliquas illorum prouincias peruadit, vastat, euetit, ecclesias incẽdit, ministeria detrahit, clericos interficit, monasteria virorum deijcit, puellas deludit, & cuncta deuastat, fuitque illo in tempore peior in ecclesijs gemitus, quàm tempore persecutoris Diocletiani.

48 ET adhuc obstupescimus & admiramur, cur tantæ super eos plagæ inruerant: sed recurramus ad illud quod parẽtes eorum egerunt, & isti perpetrãt: illi post prædicationem sacerdotum, de fanis ad ecclesias sunt conuersi: isti quotidie de ecclesijs prædas detrahunt. illi sacerdotes domini ex toto corde venerati sunt, & audierunt: isti non solũ non audiunt, sed etiam persequuntur. illi monasteria & ecclesias ditauerunt: isti eas diruunt ac subuertunt. Quid de Latta monasterio referam, in quo beati Martini habentur reliquiæ? cum ad eum vnus cuneus hostium aduentaret, & fluuium qui propinquus est, transire disponeret, vt monasterium expoliaret, clamauerunt monachi

nachi dicentes: Nolite ô barbari, nolite huc transire. Beati enim Martini istud est monasterium. Hæc audientes eorum multi compuncti à dei timore regressi sunt. Viginti tamen ex ipsis, qui non metuebant deum, neque beatum confessorem honorabant, ascẽdentes nauem illuc transgrediuntur, & inimico stimulante, monachos cædunt, monasterium euertunt, resque diripiunt, de quibus facientes sarcinas, naui imponunt. Ingressique fluuium, protinus vibrante carina huc illucque feruntur. Cumque amisso auxilio remorum, hastilibus lancearum in fundum aluei defixis remeare conarentur, nauis sub pedibus eorum dehiscit, & vniuscuiusque ferrum quod contra se tenebat, pectori difigitur, transuerberatique cuncti à proprijs iaculis interimuntur. Vnus tantũ ex ipsis qui eos increpabat, ne ista committerent, remansit inlæsus. Quod si hoc quis fortuitu euenisse iudicat, cernat vnũ insontẽ plurimis euasisse de noxijs. Quibus interfectis, monachi ipsos & res suas ex alueo detrahẽtes, illos sepeliẽtes res domi restituũt.

49 DVM hæc agerẽtur, Sygibertus rex gentes illas quæ vltra Rhenum habentur, cõmouet, & bellum ciuile ordiens, contra fratrẽ suum Chilpericum ire destinat. Quod audiẽs Chilpericus, ad fratrem suum Gunthcramnũ legatos mittit. Qui cõiuncti pariter fœdus ineunt, vt nullus fratrẽ suum perire sineret. Sed cum Sygibertus gentes illas adducẽs venisset, & Chilpericus de alia parte cum suo exercitu

resideret, nec haberet rex Sygibertus super fratrẽ iturus, vbi Sequanam fluuium trãsmearet, fratri suo Gunthcrãno mandat dicẽs: Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluuium transire, cum omni exercitu meo super te pergam. Quod ille timens, fœdus cum eodẽ inijt, eumq; transire permisit. Denique sentiẽs Chilpericus, quòd Cunthcramnus, scilicet relicto eo ad Sygibertũ transisset, castra mouit & vsq; Aualocium Carnotensem vicum abijt. Quem Sygibertus insecutus, campum sibi præparari petijt. Ille verò timens, ne cõliso vtroque exercitu, etiam regnũ eorum cõrueret, pacẽ petijt, ciuitatesq; eius quas Theodobertus male peruaserat, reddidit, deprecans vt nullo casu culparentur earum habitatores, quos ille iniuste igni ferroq; obprimẽs adquisierat. Vicos quoque qui circa Parisios erant, maxime tunc flãma consumpsit, & tam domus quàm res reliquæ ab hoste direptæ sunt, vt etiam & captiui ducerentur. Obtestabatur enim rex, ne hæc fierent: sed furorem gẽtium quæ de vlteriore Rheni amnis parte venerant, superare non poterat. sed omnia patienter ferebat, donec redire posset ad patriam. Tunc ex gentilibus illis contra eum quidam murmurauerunt, cur se à certamine substraxisset. Sed ille, vt erat intrepidus, ascenso equo, ad eos dirigit, eosq; verbis lenibus demulsit, multos ex eis postea lapidibus obrui præcipiens. Sed nec hoc sine beati Martini fuisse virtute ambigitur, vt hi sine bello pacificarẽtur. Nam in ipsa die qua hi pacem fecerunt,

fecerũt, tres paralytici ad beati basilicam sunt directi, quod in sequẽtibus libris domino iuuante differemus.

50 DOLOREM enim ingerit animo, ista ciuilia bella referre. Nam post annũ iterũ Chilpericus ad Gunthcramnum fratrẽ suum legatos mittit dicens: Veniat frater meum, & videamus nos, & pacificati persequamur Sygibertum inimicũ nostrum. Quod cum fuisset factum, seq; vidissent, ac muneribus honorassent, cõmoto Chilpericus exercitu vsque Rhemos accessit, cuncta incendens atque debellans. Quod audiens Sygibertus, iterum conuocatis gentibus illis quarum supra memoriã fecimus, Parisios venit, & cõtra fratrem suum ire disponit, mittens nuncios Dunensibus & Turonicis, vt cõtra Theodobertum ire deberent. Quod illi dissimulantes, rex Godegisilum & Gunthcramnum duces in capite dirigit. Qui commouentes exercitum aduersus eum, pergunt. At ille derelictus à suis, cũ paucis remansit: sed tamen ad bellum exire non dubitat. Ineuntes autem prælium, Theodobertus euictus, in campo prosternitur, & ab hostibus exanime corpus, quod dici dolor est, spoliatur. Tunc ab Arnulfo quodam collectus, ablutusq; ac dignis vestibus est indutus, & ad Engolismensem ciuitatem sepultus. Chilpericus verò cognoscens, quòd iterum se Gunthcramnus cum Sygiberto pacificasset, se infra Tornacenses muros cum vxore & filijs suis communiuit,

51 In eo anno fulgur per cælũ discurrisse visum est, sicut quondam ante mortem Chlotharij factum vidimus. Sygibertus verò obtẽtis ciuitatibus illis, quæ citra Parisios sunt positę, vsq; Rothomagensem vrbem accessit, volens easdem vrbes hostibus cedere. Quod ne faceret, à suis prohibitus est. regressus inde, Parisios est ingressus: ibiq; ad eum Brunichildis cum filijs venit. Tunc Franci, qui quondam ad Childebertum aspexerant seniorẽ, ad Sygibertum legationem mittunt, vt ad eos veniẽs, derelicto Chilperico, super seipsum regem stabilirent. Ille verò hæc audiens, misit qui fratrem suum in suprà memorata ciuitate obsiderent, ipse illuc properare deliberans. Cui sanctus Germanus episcopus dixit, Si abieris, & fratrẽ tuum interficere nolueris, viuus & victor redibis: sinautem aliud cogitaueris, morieris: sic enim dominus per Salomonem dixit: Foueam quam fratri tuo parabis, in eam cõrues. Quod ille peccatis facientibus, audire neglexit. Veniente autem illo ad villam, cui nomen est Victoriacum, collectus est ad eum omnis exercitus, impositoq; super clypeo sibi regem statuunt. Tunc duo pueri cum cultris validis, quos vulgo Scramasaxos vocãt, infecti veneno, maleficati à Fredegũde regina, cũ aliã causam se gerere simularẽt, vtraq; ei latera feriũt. At ille vociferans, atq; conruẽs, non pòst multo spacio emisit spiritum: ibiq; & Charegisilus cubicularius eius conruit: ibi & Sygila qui quondam ex Gothia venerat, multum lacera-

tus

tus est: & postea ab Chilperico rege comprehensus, incensis cum cauterijs candentibus omnibus iuncturis, ac membratim separatus, crudeliter vitam finiuit. Fuit autem Charegisilus ille tam leuis opere, quàm grauis cupiditate: de minimis consurgens, magnus per adulationes cum rege effectus est: cõpetitor rerum alienarum, testamentorumq; effractor: cui talis fuit vitæ exitus, vt non mereretur voluntatem propriam morte imminente complere, qui aliorum voluntates sæpe destruxerat. Chilpericus autem in ancipiti casu defixus, in dubium habebat, an euaderet, an periret, donec ad eum missi veniunt de fratris obitu nunciantes. Tunc egressus à Tornaco cum vxore & filijs, eum vestitum apud Lambros vicum sepeliuit. Vnde postea Suessionas in basilica sancti Medardi, quam ipse ædificauerat, translatus, secus Chlotharium patrẽ suum sepultus est. Obijt autem quartodecimo regni sui anno, ætate quadragenaria. A transitu ergo Theodoberti senioris vsq; ad exitum Sygiberti, supputantur anni xxix. Inter exitum verò eius & nepotis sui Theodoberti, fuere dies xviij. Mortuo autem Sygiberto, regnauit Childebertus filius eius pro eo. A principio vsque ad diluuium, anni bis mille ducenti quadraginta duo. A diluuio autem vsque ad Abraham, anni nongẽti quadraginta duo. Ab Abraham verò vsque ad egressum filiorum Israel ex Ægypto, anni CCCCLXII. Ab egressu filiorum Israael ex Ægypto vsq; ad ædificatio-

nem templi Salomonis, anni ccccIxxx. Ab ædificatione ergo templi vsque ad desolationem eius, & trãsmigrationem in Babyloniam, anni cccIx. A transmigratione igitur vsque ad passionem domini, anni sexcenti lxviij. A passione domini vsque ad transitum sancti Martini, anni ccccxij. A transitu sancti Martini vsq; ad transitum Chlodouei regis, anni cxij. A transitu Chlodouei regis vsque ad transitum Theodoberti, anni xxxvij. A transitu Theodobẽrti vsque ad exitum Sygiberti, anni xxix. Qui sunt simul anni, quinquies mille septingenti quadraginta quatuor.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER QVINTVS.

EDET me bellorum ciuilium diuersitates quæ Francorum gentem & regnum valde proterũt, memorare: in quo quod peius est, tempus illud quod dominus de dolorũ prædixit initio, iam videmus. Consurgit pater in filium, filius in patrem: frater in fratrem, proximus in propinquum. Debebãt enim eos exempla anteriorum regum terrere, qui vt diuisi, statim ab inimicis sunt interempti. Quotiẽs & ipsa vrbs

vrbium,

vrbium,& totius mundi caput,iniens bella ciuilia,ruit: quo ceſſante,rurſum quaſi ab humo ſurrexit. Vtinam & vos ô reges in his prælia in quibus parẽtes veſtri deſudauerũt, exercemini, vt gentes veſtra pace conterritæ, veſtris viribus premerẽtur. Recordamini quid caput victoriarum veſtrarũ Chlodoueus fecerit, qui aduerſos reges interfecit,noxias gentes eliſit, patrias gẽtes ſubiugauit: quarũ regnum vobis integrum inlæſumq; reliquit. Et cum hoc faceret,neq; aurum,neque argẽtum ſicut nunc eſt. in theſauris veſtris habebatur. Quid agitis? quid quæritis? quid non abundatis? In domibus deliciæ ſupercreſcunt: in promptuarijs,vinum,triticum,oleumq; redundat: in theſauris aurum atqùe argentum coaceruatur. Vnum vobis deeſt, quòd pacem non habentes, dei gratia indigetis. Cur vnus tollit alteri ſuum? cum alter concupiſcit alienum? Cauete illud quæſo apoſtoli: Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. Scrutamini diligenter veterum ſcripta, & videbitis quid ciuilia bella parturiant. Requirite quid de Carthaginẽſibus ſcribat Oroſius: qui cum poſt ſeptingentos annos ſubuerſam dicat ciuitatem & regionem eorum, addidit: Quæ res eam tandiu ſeruauit? concordia. Quæ res eam poſt tanta deſtruxit tempora? diſcordia. Cauete diſcordiam, cauete bella ciuilia quæ vos populumque veſtrum expugnant. Quid aliud ſperandum erit, niſi cum exercitus veſter ceciderit, vos ſine ſola-

tio relicti, atque à gentibus aduersis obpressi protinus conruatis? Si te ô rex, bellum ciuile delectat, illud quod apostolus in hominẽ agi meminit, exerce, vt spiritus cõcupiscat aduersus carnẽ, & vitia virtutibus cedant, & tu liber capiti tuo, id est Christo seruias; qui quondam radici malorum seruieras compeditus.

1 IGITVR interempto Sygiberto rege apud victoriacum villam, Brunichildis regina cum filijs Parisijs residebat. Quod factum cum ad eam perlatũ fuisset, & conturbata dolore ac luctu, quid ageret, ignoraret, Gundobaldus dux adprehensum Childebertum filium eius paruulum furtim abstulit: ereptumque ab imminenti morte, collectisque gentibus, super quas pater eius regnum tenuerat, regem instituit, vix lustro ætatis vno iam peracto. qui die dominici natalis regnare cœpit. Anno igitur primo regni eius, Chilpericus rex Parisios venit, adprehensamque Brunichildem, apud Rhothomagensem ciuitatem in exilium trusit, thesaurosque eius quos Parisios detulerat, abstulit. Filias verò eius Meledis vrbe teneri præcepit. Tunc Rucculenus cum Cœnomannicis Turonos venit, & prædas egit, & multa scelera fecit: quod insequenti qualiter à virtute beati Martini pro tantis malis quæ gesit, percussus interijt, memoramus.

2 CHILPERICVS verò filium suum Meroueum cum exercitu Pictauos dirigit. At ille relicta ordinatione patris, Turonos venit, ibiq;

ibiq́ue & dies sanctos paschæ tenuit: multum enim regionem illam exercitus eius vastauit. Ipse verò simulans ad matrem suam ire velle, Rothomagum petijt, & ibi Brunichildi reginæ coniungitur: eamq́ue sibi in matrimonio sociauit. Hæc audiens Chilpericus, quòd scilicet contra fas legemq́ue canonicam vxorem patrui accepisset, valde amarus, dicto citius ad supra memoratum oppidum dirigit. At illi cum hæc cognouissent, quòd eosdem separare decerneret, ad Basilicam sancti Martini quæ super muros ciuitatis ligneis tabulis fabricata est, confugium faciunt. Rex verò adueniens, cum in multis ingenijs eos exinde auferre niteretur, & illi dolosè eum putantes facere non crederent, iurauit eis dicens: Si, inquit, volũtas dei foret, ipse hos separare non conaretur. Hæc illi sacramenta accipientes, de basilica egressi sunt, exosculatisq́ue & dignanter acceptis epulauit cum eis. Post dies verò paucos, adsumpto secum rex Meroueo, Suessionas redijt.

3 CVM autem ibidem commorarentur, collecti aliqui de Campania, Suessionas vrbẽ adgrediuntur, fugataq́ue ex ea Fredegunde regina, atque Chlodoueo filio Chilperici, volebant sibi subdere ciuitatem. Quod vt Chilpericus rex comperit, cum exercitu illuc dirigit, mittens nuncios ne sibi iniuriam facerent, & excidium de vtroque eueniret exercitu. Illi autem hæc negligentes, præparentur ad bellum: commissoq́ue prælio inualuit pars

Chilperici, atque fugauit partem sibi aduersam, multos ex ea strenuos atque vtiles viros prosternens, fugatisq; reliquis Suessionas ingreditur. Quæ postquã acta sunt, rex propter cõiugationem Brunichildis, suspectum habere cœpit Meroueum filium suum, dicens, hoc prælium eius nequitia surrexisse: spoliatumq; armis, datis custodibus liberè custodiri præcepit, tractans quid de eo in posterum ordinaret. Godinus autem, qui à sorte Sygiberti se ad Chilpericum transtulerat, & multis ab eo muneribus locupletatus est, caput belli istius fuit: sed in campo victus, primus fuga dilabitur: villas verò quas ei rex à fisco in territorio Suessionico indulserat, abstulit, & basilicæ cõtulit beati Medardi. Ipse quoque Godinus nõ post multum tẽpus repentina morte præuentus, interijt. Cuius coniugem Rauchingus accepit, vir omni vanitate repletus, superbia tumidus, elatione proteruus: qui se ita cum subiectis agebat, vt non cognosceret in se aliquid humanitatis habere, sed vltra modum humanæ malitiæ atque stultitiæ in suos desæuiens, nefanda mala gerebat. Nam si ante eum, vt adsolet, conuiuio vtentem puer cereum tenuisset, nudari eius tibias faciebat, atque tandiu in his cereum comprimi donec lumine priuaretur: iterum cum inluminatus fuisset, similiter faciebat, vsque dum totæ tibiæ famuli tenẽtis exurerentur. Quòd si vocem emitere, aut se de loco illo alia in parte mouere conatus fuisset, nudus ilico gladius imminebat: fiebatque vt

hoc

hoc flente, iſte magna lætitia exultaret. Aiebãt enim quidam, eo tẽpore duo de famulis eius, vt ſæpe contingit, mutuo ſe amore dilexiſſe, virum ſcilicet & puellam. Cumque hæc dilectio per duorum annorum aut eo amplius ſpacia traheretur, coniuncti pariter eccleſiam petierunt. Quod cùm Rauchingus comperiſſet, accedit ad ſacerdotem loci: rogat ſibi protinus reddi ſuos famulos excuſatos. Tunc ſacerdos ait ad eum: Noſti enim quæ veneratio debeat impendi eccleſijs dei: non enim poteris eos accipere, niſi vt fidẽ facias de permanente eorum coniunctione: ſimiliter & vt de omni pœna corporali liberi maneant, repromittas. At ille, cùm diu ambiguus cogitatione ſiluiſſet, tandem conuerſus ad ſacerdotem, poſuit manus ſuas ſuper altare cum iuramento, dicens: Quia nunquam erunt à me ſeparandi, ſed potius ego faciam, vt in hac coniunctione permaneant: quia quanquam mihi moleſtum fuerit, quòd abſque mei conſilij conniuẽtia talia ſint geſta, illud tamen libens amplector, quod nec hic ancillam alterius, neq; hæc extranei ſeruũ acceperit. Credidit ſacerdos ille ſimpliciter promiſsioni hominis callidi, reddiditque homines excuſatos. Quibus ille acceptis, & gratias agens, abſceſsit ad domum ſuam: & ſtatim iuſsit elidi arborem, truncatamq; columnam eius per capita cuneo ſciſſam præcepit excauari: effoſſaque in altitudine trium aut quatuor pedum, humo deponi vas iubet in foueam. Ibiq; puellam vt mortuam componẽs,

puerum desuper iactari præcepit: positoque opertorio, fossam humo repleuit, sepeliuitque eos viuentes dicens, Quia non frustraui iuramentum meum, vt non separarentur hi in sempiternum. Quæ cum sacerdoti nunciata fuissent, cucurrit velociter: & increpans hominẽ vix obtinuit vt detegerentur. Veruntamen puerum viuum extraxit, puellam verò reperit suffocatam. In talibus enim operibus valde nequissimus erat, nullam aliam habẽs potius vtilitatem, nisi in cachinnis ac dolis, omnibusque peruersis rebus. Vnde non immerito taliter excesit à vita qui talia gessit, cùm frueretur hac vita, quod in posterum digesturi sumus. Syggo quoque referendarius qui annulum regis Sygiberti tenuerat, & ab Chilperico rege ita prouocatus erat, vt seruitium quod tempore fratris sui habuerat, obtineret, ad Childebertum regem Sygiberti filium relicto Chilperico transiuit, resque eius quas in Suessionico habuerat, Ansoualdus obtinuit. Multi autem & alij de his qui se de regno Sygiberti ad Chilpericum tradiderant, recesserunt. Vxor quoque Syggonis non pòst multo tempore spacio obijt: sed ille aliam rursus accepit.

4 HIS diebus Rucculenus ab Chilperico missus, Turonos aduenit cum magna iactãtia, & vltra Ligerim castra ponens, nuncios ad nos direxit, vt scilicet Gunthcramnũ, qui tunc de morte Theodoberti impetebatur, à Basilica sancta deberemus extrahere. Quod si non faceremus,

faceremus, & ciuitatem, & omnia suburbana eius iuberet incēdio concremari. Quo audito mittimus ad eum legationem, dicentes: Hæc ab antiquo facta non fuisse quæ hic fieri deposcebat: sed nec modo permitti posse, vt basilica sancta violaretur. Quod si fieret, nec sibi fore prosperum, nec regi qui hæc iussa mandasset: metueretq; magis sanctitatem antistitis, cuius virtus hasterna die paralyticam direxisset. Nihil ex his ille formidans, cùm in domo ecclesiæ vltra Ligerim resideret, domū ipsam quæ clauis adfixa erat, dissecat. Ipsos quoque clauos Cœnomannici qui tunc cum eodē aduenerant, impletis follibus portant, annonas euertunt, & cuncta deuastant. Sed dum hæc Rucculenus agit, à deo percutitur, morboque regio croceus effectus, mandata aspera remittit, dicēs: Nisi hodie proieceritis Gunthcrammum ducem de basilica, ita cuncta virētia quæ sunt circa vrbē adteram, vt dignus fiat aratro locus ille. Interim aduenit dies sanctus Epiphaniæ: & hic magis ac magis torqueri cœpit. Tunc accepto à suis consilio, amne transacto, ad ciuitatē accedit. Denique cùm psallētes de ecclesia egressi ad sanctam basilicam properarent: hic post crucem præcedētibus signis, equo superpositus ferebatur. Verùm vbi basilicam sanctam introijt, mox furor minātis intepuit: regressusq; ab ecclesia, nihil cibi ea die accipere potuit. Exinde cùm valde anhelus esset, Pictauū abijt. Erant enim dies sanctæ quadragesimæ, in qua fœtus cuniculorū sæpe co-

medit. Dispositis verò actionibus, quibus in Calẽdis Martijs ciues Pictauos vel adfligeret, vel damnaret, pridie animam reddidit: & sic superbia, tumorq; quieuit.

5 EO tẽpore Felix Namneticæ vrbis episcopus, literas mihi scripsit, plenas obprobrijs, scribẽs etiam fratrẽ meum ob hoc interfectũ, eo quòd ipse cupidus episcopatus, episcopum interfecisset. Sed vt hæc scriberet, villã ecclesię concupiuit. Quam cùm dare nollẽ, euomuit in me, vt dixi, plenus furore, obprobria mille. Cui aliquãdo ego respondi, Memẽto dicti prophetici: Væ his qui iungunt domũ ad domum, & agrum ad agrũ copulant. nunquid soli inhabitabunt terram? O si te habuisset Massilia sacerdotem, nunquã naues oleum, aut reliquas species detulissent, nisi tantũ chartam quo maiorem opportunitatem scribẽdi ad bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ, finem imponit verbositati: immẽsæ enim erat cupiditatis atq; iactantiæ. Sed ego ista postponẽs, ne illi similis appaream, illud explicabo, qualiter germanus meus ab hac luce migrauerit, & quàm velocem in percussorem eius dominus præstiterit vltionem. Consenescẽte beato Tetrico ecclesię Lingonicę sacerdote, cum Lampadium diaconum quem creditorem habuit, deiecisset, & frater meus dũ pauperibus quos ille male spoliauerat, opitulari cupiẽs consensisset in eius humiliationem, odium ex hoc incurrit. Interea beatus Tetricus à sanguine sauciatur: cui cum nulla medicorum fomenta valerent,

lerent, conturbati clerici, & à pastore vtpote destituti, Mondericũ expetunt: qui à rege indultus ac tonsuratus, episcopus ordinatur, sub ea specie, vt dum beatus Tetricus viueret, hic Ternodorense castrũ, vt archipresbyter regeret, atque in eo commoraretur: migrante verò decessore, iste succederet. In quo castro dum habitaret, irâ regis incurrit: adferebatur enim cõtra eum, quòd ipse Sygiberto regi aduersus fratrem suum Gunthcramnũ venienti, alimenta & munera præbuisset. Igitur extractus à castro, in exilium super ripam Rhodani in turri quadam arcta atque detecta retruditur: in qua per duos ferè annos cum grandi cruciatu cõmoratur. Obtinente beato Nicetio episcopo, Lugdunum regreditur: habitauitque cum eo per duos menses. Sed cùm obtinere non posset à rege, vt in locum vnde deiectus fuerat, restitueretur, nocte per fugam lapsus ad Sygiberti regnum transijt, & apud Arisitensem vicum episcopus instituitur, habens sub se plus minus diœceses quindecim, quas primũ Gothi quidam tenuerant, nunc verò Dalmatius Ruthenensis episcopus vendicabat. Quo abeunte iterum Lingonici Siluestrum propinquum, vel nostrũ, vel beati Tetrici episcopum expetunt. Sed vt eum peterét, fratris mei hoc instinctu fecerunt. Interea transeunte beato Tetrico, hic tõso capite, presbyter ordinatur, accepta omni potestate de rebus ecclesiæ: qui verò vt benedictionem episcopalem Lugduni accipiat, iter parat. Quæ dum aguntur, ipse

quia iam diu epilepticus erat, ab hoc morbo correptus, asperius extra sensum factus, & per dies duos assiduè dans mugitũ, tertia die spiritum exhalauit. Quibus peractis, Lampadius, vt superius diximus, ab honore & facultate priuatus in odio Petri diaconi, cum filio Siluestri coniungitur, machinans atque confirmans patrem suum ab ipso fuisse maleficijs interfectum. At ille ætate iuuenis, sensu leuis, cõtra eum cõmouetur, ipsum impetẽs publicè parricidã. Porrò ille hæc audiens, facto placito in præsentia sancti Nicetij episcopi auunculi matris meæ, Lugdunum dirigitur: & ibi Syagrio episcopo coram adstante, & alijs sacerdotibus multis cum secularium principibus, se sacramento exuit: nunquam se in mortem Siluestri mixtum fuisse. Post duos verò annos instigatus iterum à Lampadio filius Siluestri, adsequutus in via Petrum diaconum, lancea sauciatum interfecit. Quod cùm factum fuisset, de eo loco eleuatus, & ad diuionem se delatus castrũ, secus sanctum Gregoriũ proauum nostrum sepelitur. Iste verò fugam iniens, ad Chilpericum regem transijt facultatibus suis fisco regis Gunthcramni dimissis. Cumq; per diuersa vagaretur pro commisso scelere, nec ei esset locus firmus ad commorãdum: tandem, vt credo, contra eum sanguine insonte ad diuinam potentiam proclamante, in quodam loco dum iter ageret, innocentem hominem euaginatio gladio interemit. Cuius parentes condolentes propinqui exitum, commota seditione

ditione, extractis gladijs, eum in frusta concidunt, membratimq; dispergunt. Talem iuxta iudicium dei exitum miser accepit, vt qui propinquum innocentem interemerat, ipse nocens diutius non maneret: nam tertio hæc ei euenerunt anno. Denique Siluestri post transitum, Lingonici iterum episcopum flagitantes, Pappolum qui quondam archidiaconus Augustodunensis fuerat, accipiunt: qui multa, vt adserunt, egit iniqua, quæ à nobis prætermittuntur, ne detractores fratrum esse videamur: tamen qualem habuerit exitum, non omittam. Anno octauo episcopatus sui, dum diœceses ac villas ecclesiæ circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci. Cui ita, Quid tu, inquit, hic Pappole? vt quid sedem meam polluis? vt quid ecclesiam peruadis? vt quid oues mihi creditas sic dispergis? cede loco, relinque sedem, abscede longius à regione. Et hæc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans, dum cogitat quid hoc esset, ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potumque, & mortem iam sibi proximam præstolatur. Quid plura? Tetia die cùm sanguinem ore proijceret, expirauit. Exinde elatus Lingonas, est sepultus. In cuius locum Mummolus abbas quem Bonum cognomento vocant, episcopus substituitur: quem multi magnis laudibus prosequuntur, esse eum castum, sobrium, modera-

tum, ac in omni bonitate promptissimum, amantem iustitiam, charitatem, omni intentione diligẽtem. Qui accepto episcopatu, cognoscens quòd Lampadius multum de rebus fraudasset ecclesiæ, ac de spolijs pauperum, agros, vineasque, vel mancipia congregasset, eum ab omni re nudatum à præsentia sua iussit abigi. Qui nunc in maxima paupertate degens, manibus proprijs victum quærit. Hæc de his sufficiant.

6 ANNO verò quo supra, id est quo mortuo Sygiberto Childebertus filius eius regnare cœpit, multæ virtutes ad sepulchrum beati Martini apparuerũt, quas in illis libellis scripsi quos de ipsis miraculis componere tẽtaui. Et licet sermone rustico, tamen celare passus non sum, quæ aut ipse vidi, aut à fidelibus relata cognoui. hic tantum quid negligẽtibus euenerit, qui post virtutẽ cœlestẽ terrena medicamenta quęsierũt, exsoluam, quia sicut per gratiã sanitatum, ita & per castigationẽ stultorũ virtus eius ostẽditur. Leonastes Biturigis archidiaconus decidẽtibus cataractis, lumine caruit oculorũ. Qui cùm per multos medicos ambulans, nihil omnino visionis recipere posset, accessit ad basilicá beati Martini: vbi per duos aut tres menses cõsistens, & ieiunãs assiduè, lumen vt reciperet flagitabat. Aduenientẽ autẽ festiuitate, clarificatis oculis cernere cœpit: regressus quoq; domũ, vocato quodam Iudæo, vẽtosas quorũ beneficio oculis lumẽ augeret, humeris superponit. Decedẽte quoq; sanguine, rursus

in

in recidiuam cæcitatem redigitur. Quod cùm factum fuisset, rursum ad templum sanctum regressus est. Ibique iterum longo spacio commoratus, lumen recipere non meruit. Quod ei ob peccatum nõ præstitum reor, iuxta illud dominicũ oraculum, Qui habet, dabitur ei, & abundabit: & qui nõ habet, ipsum quod habet auferetur ab eo. & illud, Ecce sanus factus es iam noli peccare, ne quid tibi deterius eueniat. Nam perstitisset hic in sanitate, si Iudæum non induxisset super diuinam virtutem. Tales enim admonet & arguit apostolus, dicẽs, Nolite enim iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis cum tenebris? Quæ autem cõmunicatio Christi cum Baliał? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autẽ cõsensus templo dei cum idolis? Vos estis enim templũ dei viui: propterea exite de medio eorũ, & separamini ab his, ait dominus. Ideo doceat vnumquenque Christianum hæc causa, vt quando cœlestẽ accipere meruerit medicinam, terrenam non requirat studia.

7 SED & illud commemorare libet, qui vel quales viri hoc anno à domino sunt cõuocati. Vnde magnum eum & deo acceptabilem ego censeo, qui tales de nostra terra suo paradiso collocauit. Nam benedictus Senoch presbyter, qui apud Turonos morabatur, sic migrauit à seculo. Fuit autem genere Theifalus, & in Turonico clericus factus, in cellulam quam ipse inter parietes antiquos composuo-

rat, se remouit: collectisq; monachis, oratoriũ quod multo tempore dirutũ fuerat, reparauit. Idẽ super infirmos multas virtutes fecit, quas in libro vitæ eius scripsimus.

8 EO anno & beatus Germanus Parisiorum episcopus transijt: in cuius exequijs, multis virtutibus quas in corpore gesserat, hoc miraculum confirmationẽ fecit. Nam carcerarijs adclamantibus, corpus in platea adgrauatum est. Solutisq; eisdem rursum sine labore leuatur: ipsi quoq; qui soluti fuerãt, in obsequium funeris vsque ad basilicam in qua sepultus est, liberi peruenerunt. Ad sepulchrum autẽ eius multas virtutes domino tribuente, credentes experiuntur: ita vt quisque si iusta petierit, velociter exoptata reportet. Si quis tamen strenuus virtutes illius quas in corpore fecit, sollicitè vult inquirere, librum vitæ illius qui à Fortunato presbytero compositus est, legens cuncta reperiet.

9 EODEM quoque anno & Caluppa reclausus obijt. Hic autem ab infantia sua semper religiosus fuit, & apud monasterium Melitense termini Aruerni conuersus, in magna se humilitate fratribus præbuit, sicut in libro vitæ eius scripsimus.

10 FVIT autem in Biturico termino reclausus nomine Patroclus, presbyterij honore præditus, miræ sanctitatis ac religionis, vir magnæ abstinẽtiæ: qui plerunque ab inedia, diuersis incommodis vexabatur. Vinum, siceram, vel omne quod inebriare potest, non bibebat,

bibebat, præter aquam parumper melle linitam: sed nec pulmẽto aliquo vtebatur. Cuius victus erat panis in aquam infusus atque sale respersus: huius oculi nunquam caligauerũt. Erat autem in oratione assiduus: quam si parũper prætermisisset, aut legebat aliquid, aut scribebat. Frigoriticis pustulis laborantibus, vel reliquis morbis, sæpe per orationem remedia cõferebat. Sed & alia signa multa fecit, quę per ordinem longũ est enarrare. Cilicium semper puro adhibebat corpori. Qui octogenaria ætate abscedẽs à seculo, migrauit ad Christũ. Scripsimus & de huius vita libellum.

11 ET quia semper deus noster sacerdotes suos glorificare dignatur, quid Aruerno de Iudæis hoc anno contigerit, pandam. Cum eosdem plerunque beatus Auitus episcopus commoneret, vt relicto velamine legis Mosaicæ, spiritaliter lecta intelligerent, & Christum filium viuentis dei prophetica & legali auctoritate promissum, corde purissimo in sacris literis contemplarentur, manebat in pectoribus eorum, iam non dicam velamen illud quo facies Moysi obũbrabatur, sed paries: sacerdote quoque orante vt conuersi ad dominum, velamen ab eis literæ rumperetur, quidã ex his ad sanctum pascha, vt baptizaretur expetijt, renatusque deo per baptismi sacramentum, cum albatis reliquis in albis & ipse procedit. Ingredientibus autem populis portam ciuitatis, vnus Iudæorum super caput conuersi Iudæi oleum fœtidum diabolo instigan-

te diffudit. Quod cùm cunctus abhorrens populus voluisset eum vrgere lapidibus, pontifex vt fieret non permisit. Die autem beato quo dominus ad cœlos post redemptum hominem ascendit glorioſus: cùm sacerdos de ecclesia ad basilicam psallendo procederet, inruit super synagogam Iudæorum multitudo tota sequentium, destruensque à fundamentis, campi planitiei locus adsimilatur. Alia autē die sacerdos eis legatos mittit, dicens: Vi ego vos confiteri dei filium non impello, sed tamen prædico, & salem scientiæ vestris pectoribus trado. Pastor sum enim dominicis ouibus superpositus, & de vobis ille verus pastor qui pro nobis passus est, dixit habere se alias oues quæ nō sunt ex ouili suo, quas eum oporteat adducere, vt fiat vnus grex & vnus pastor. Ideoque si vultis credere vt ego estote vnus grex, custode me posito: sin verò aliud, abscedite à loco. Illi autem diu æstuantes atq; dubitantes, tertia die, vt credo, obtentu pontificis coniuncti in vnum, ad eum mādata remittunt dicentes, Credimus Iesum filium dei viui nobis prophetarū vocibus repromissum. & ideo petimus vt abluamur baptismo, ne in hoc delicto permaneamus. Gauisus autē nuncio pontifex, nocte sancta Pentecostes vigilijs celebratis, ad baptisterium foras muraneum egressus est: ibique omnis multitudo coram eo prostrata, baptismum flagitauit. At ille prægaudio lachrimās cunctos aqua abluēs, chrismate liniens, in sinu matris ecclesiæ cōgregauit.

uit. Flagrabàt cerei, lampades refulgebant, albicabat tota ciuitas de grege candido, nec minus fuit vrbi gaudiũ, quàm quondã ſpiritu ſancto deſcendente ſuper apoſtolos, Hieruſalẽ videre promeruit. Fuerunt autem qui baptizati ſunt, amplius quingenti. Hi verò qui baptiſmũ percipere noluerunt, diſcedentes ab illa vrbe, Maſſiliæ redditi ſunt.

12 TRANSIIT poſt hæc & Brachio abbas cellulæ Manatenſis. Fuit autem genere Thoringus, in ſeruitium Sygiualdi quondam ducis venationem exercens, ſicut alibi ſcripſimus.

13 ERGO vt ad propoſitum reuertamur, Chilpericus rex Chlodoueum filiũ ſuum Turonos tranſmiſit, qui congregato exercitu inter terminum Turonicum, & Andegauum vſque Sanctonas tranſijt, eamque peruaſit. Mummolus verò patritius Gunthcrãni regis, cum magno exercitu vſq; Lemouicinũ trãſijt: & contra Deſiderium ducem Chilperici regis bellũ geſsit. In quo prælio cecidere de exercitu eius quinq; millia. de Deſiderij verò viginti quatuor millia. Ipſe quoq; Deſiderius fugiens vix euaſit. Mummolus verò patritius per Aruernum redijt, eamq; per loca exercitus eius deuaſtauit, & ſic in Burgundiam peracceſsit.

14 POST hæc Meroueus cùm in cuſtodia à patre retineretur, tonſuratus eſt, mutataque veſte qua clericis vti mos eſt, præsbyter ordinatur, & ad monaſterium Cœnomannicum quod vocatur Aninſula, dirigitur, vt

ibi sacerdotali erudiretur regula. Hęc audiens Gunthcramnus Boso, qui tunc in basilica sancti Martini, vt diximus residebat, misit Riculfum subdiaconũ, vt ei consilium occulte præberet expetendi basilicam sancti Martini. Qui cùm abijsset ab alia parte, Gailenus puer eius aduenit. Cumque paruum solatium qui eum ducebant haberent, ab ipso Gaileno in itinere excussus est, opertoque capite, indutusque veste seculari, beati Martini templum expetijt. Nobis autem Missas celebrantibus, in sanctam basilicam, aperta reperiens ostia, ingressus est. Post Missas autem petijt, vt ei eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiscum Ragnemodus Parisiacæ sedis episcopus, qui sancto Germano successerat. Quod cum refutaremus, ipse clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à cõmunione sine fratrum cõniuentia suspenderemus. Illo autem hæc dicente, cum consensu fratris qui præsens erat, cõtestata causa canonica, eulogias à nobis accepit. Veritus autem sum, ne dum vnum à cõmunione suspendebam, in multos existerem homicida. Minabatur enim aliquos de populo nostro interficere, si communionem nostram non meruisset. Multas tamen pro hac causa Turonica regio sustinuit clades. His diebus Nicetius vir neptis meæ, propriã habens causam, ad Chilpericum regem abijt cum diacono nostro, qui regi fugam Merouei narraret. Quibus visis Fredegundis regina ait: Exploratores sunt, & ad sciscitandum quid agat rex

aduenerunt,

aduanerunt, vt sciant quid Meroueo renuncient. Et statim spoliatos in exiliũ retrudi præcepit, de quo mense septimo relaxati sunt. Igitur Chilpericus nuncios ad nos direxit dicés: Eijcite apostatam illum de basilica: sinautem aliud, totam regionem illam igni succendam. Cumque nos rescripsissemus, Impossibile esse quod temporibus hæreticorum non fuerat, Christianorũ nunc temporibus fieri, ipse exercitum commouet, & illuc dirigit. Anno autem secundo Childeberti regis, cùm videret Meroueus patrem suum in hac deliberatione intentum, adsumpto secum Gunthcramno duce ad Brunichildem pergere cogitat, dicens: Absit vt propter meam personam basilica domini Martini violentiam perferat, aut regio eius per me captiuitati subdatur. Et ingressus basilicam, dum vigilias ageret, res quas secum habebat, ad sepulchrum beati Martini exhibuit, orans vt sibi sanctus succurreret, atque ei concederet gratiam suam, vt regnum accipere posset. Leudastes tunc comes cum multas eiin amore Fredegundis insidias tenderet, ad extremum pueros eius qui in pago egressi fuerant, circunuentos dolis gladio trucidauit, ipsumque interimere cupiens, si reperire loco opportuno potuisset. Sed ille consilio vsus Gunthcramni, & se vlcisci desiderás, redeunte Marileifo archiatro de præsentia regis, comprehendi præcipit: cæsumque grauissimè, ablato auro argentoque eius, & reliquis rebus quas secum exhibebat, nudũ reliquit. Et inter-

feciſſet vtique, ſi non inter manus cædentium elapſus, eccleſiã expetiſſet: quem nos poſtea indutum veſtimentis, obtenta vita Pictauum remiſimus. Meroueus verò de patre atque nouerca, multa crimina loquebatur: quę cum ex parte vera eſſent, credo acceptum non fuiſſe deo, vt hæc per filium vulgarentur, ſicut in ſequentibus cognoui. Quadam enim die ad conconuiuium eius adcitus, dum pariter ſederemus, ſuppliciter petijt aliqua ad inſtructionem animæ legi. Ego verò reſerato Salomonis libro, verſiculum qui primus occurrit arripui, qui hæc continebat: Oculum qui aduerſus aſpexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus. Illo quoque non intelligente, conſideraui hunc verſiculum à domino præparatum. Tunc direxit Gunthcrammum puerum ad mulierem quandam ſibi iam cognitam à tempore Chariberti regis, habentem ſpiritum Phitonis, vt ei quæ erant euentura narraret. Adſerebat præterea ipſam ſibi ante hoc tẽpus, non ſolum annũ, ſed & diem & horã, in qua rex Charibertus obiret, denunciaſſe. Quæ hæc ei per pueros mãdata remiſit: Futurum eſt enim vt rex Chilpericus hoc anno deficiat, & Meroueus incluſis fratribus omne capiat regnum. Tu verò ducatum totius regni eius annis quinque tenebis. Sexto verò anno in vna ciuitatum quæ ſuper Ligeris alueum ſita eſt, in dextra eius parte fauente populo epiſcopatus gratiam adipiſceris, ac ſenex & plenus dierum ab hoc mundo migrabis.

Cumq;

Cumq; hęc pueri redeuntes omnino nunciasſent, ſtatim ille vanitate elatus tanquá ſi iam in cathedra Turonicæ eccleſiæ reſideret, ad me hæc detulit verba. Cuius ego inridens ſtultitiá, dixi: A deo hæc poſcenda ſunt. nam credi non debent quæ diabolus repromittit. ille autem ab initio mẽdax eſt, & in veritate nunquã ſtetit. Illo quoque cum confuſione diſcedente, valde inridebam hominem qui talia credi putabat. Denique quadam nocte vigilijs in baſilica ſancti antiſtitis celebratis, dum lectulo decubans obdormiſſem, vidi angelum per aera volantem, cumque ſuper ſanctam baſilicam præteriret, voce magna ait: Heu heu, percuſsit deus Chilpericum, & omnes filios eius: nec ſuperabit de his qui proceſſerunt ex lumbis eius, qui regat regnum illius in æternum. Erant ei eodem tempore de diuerſis vxoribus filij quatuor, exceptis filiabus. Cum autem hæc in poſterum impleta fuiſſent, tunc ad liquidum cognoui falſa eſſe quæ promiſerant arioli. Igitur commorantibus his apud baſilicam ſancti Martini, miſit ad Gunthcramnum Boſonem Fredegundis regina, quæ ei iam pro morte Theodoberti patrocinabatur, occulte, dicens: Si Merouęum eijcere poteris de baſilica vt interficiatur, magnum de me munus accipies. At ille præſto putans eſſe interfectores, ait ad Merouęum: Vt quid hic quaſi ſegnes & timidi reſidemus, & vt hebetes circa baſilicá occulimur? Veniant enim equi noſtri, & acceptis accipitribus, cum canibus

exerceamur venatione, spectaculisq; patulis iocundemur. hoc enim aiebat callide, vt eum à sancta basilica separaret. Gunthcramnus verò alias sane bonus (nam ad periuria nimium præparatus erat, veruntamen nulli amicorum sacramentum dedit, quod non protinus omisisset) egressi itaque, vt diximus, de basilica, ad Iocundiacensem domum ciuitati proximam progressi sunt: sed à nemine Meroueus noscitus est. Et quia impetebatur tunc Gunthcramnus de interitu, vt diximus, Theodoberti, misit Chilpericus rex epistolam scriptam ad sepulchrum sancti Martini, quæ habebat insertum, vt ei beatus Martinus rescriberet, vtrum liceret extrahi Gunthcramnum de basilica eius, an non. Sed Baudinus diaconus qui hanc epistolam exhibuit, chartam puram cum eadem quam detulerat, ad sanctum tumulum misit. Cumq; per triduum expectasset, & nihil rescripti reciperet, rediuit ad Chilpericum. Ille verò misit alios qui à Gunthcramno sacramenta exigerēt, vt sine eius scientia basilicam non relinqueret. Qui ambienter iurás pallam altaris fideiussorem dedit, nunquam se exinde fine iusione regia egressurum. Meroueus verò nō credens phytonissæ, tres libros super sancti sepulchrū posuit, id est Psalterij, Regū, Euangeliorum: & vigilans tota nocte, petijt vt sibi beatus confessor, quid eueniret ostenderet, & vtrum posit regnùm capere, an non, vt domino indicante cognosceret. Post hæc continuato triduo in ieiunijs, vigilijs, atque orationibus,

orationibus, ad beatum tumultum iterum accedens, reuoluit librum qui erat Regum. Versus autem primus paginæ quam reserauit, hic erat: Pro eo quòd dereliquistis dominũ deum vestrum, & ambulastis post deos alienos, nec feciſtis rectum ante conſpectum eius, ideo tradidit vos dominus deus veſter in manibus inimicorum veſtrorum. Pſalterij autem verſus hic eſt inuentus: Veruntamen propter dolositatem poſuiſti eis mala: deieciſti eos, dum alleuarentur. Quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubito defecerunt: perierũt propter iniquitates ſuas. In Euangelijs autẽ hoc eſt repertum: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. In his reſponſionibus ille confuſus, flens diutiſsime ad ſepulchrum beati antiſtitis, adſumpto ſecum Gunthcramno duce cum quingentis aut eo amplius viris diſceſsit. Egreſſus autem baſilicam ſanctam, cum iter ageret per Altiſiodorenſe territorium, ab Erpone duce Gunthcrãni regis comprehenſus eſt. Cumque ab eo detineretur, caſu neſcio quo, dilapſus, baſilicam ſancti Germani ingreſſus eſt. Audiens hæc Gunthcramnus rex in ira cõmotus Erponem ſeptingẽtis aureis damnat, & ab honore remouet, dicẽs: Retinuiſti, vt ait frater meus, inimicum ſuũ. quod ſi hoc facere cogitabas, ad me eũ debuiſti prius adducere: ſinautẽ aliud, nec tangere debueras quem tenere diſsimulabas. Exercitus autẽ Chilperici regis vſq; Turonos accedens, regionẽ illam in prædas mittit, ſuc-

cendit, atq; deuastat: nec rebus sancti Martini pepercit, sed quod manu tetigit, sine vllo dei intuitu, aut timore, diripuit. Merouæus prope duos menses, ad ante dictam basilicá residens, fugam inijt, & ad Brunichildem reginam vsq; peruenit, sed ab Austrasijs nõ est collectus, Pater verò eius exercitum contra Campanenses commouit, putans eum ibidem occultari: sed nihil nocuit, nec eum potuit reperire.

15 ET quia tempore illo quo Alboinus in Italiam ingressus est, Chlotharius & Sygibertus Suauos, & alias gentes in loco illo posuerunt, hi qui tempore Sygiberti regressi sunt, id est qui cum Alboino fuerant, contra hos confurgunt, volentes eos à regione illa extrudere ac delere. At illi obtulerunt eis tertiam partem terræ, dicentes, Simul viuere sine conlisione possumus. Sed illi contra eos irati, eo quòd ipsi hoc antea tenuissent, nullatenus pacificare voluerunt. Dehinc obtulerunt eis iterum isti medietatem: post hæc duas partes, sibi tertiam relinquentes. Nolentibus autem illis, obtulerunt cum terra omnia pecora, tantum vt à bello cessarẽt. Sed nec hoc illi adquiescẽtes, certamen expetunt. Et inter se ante certamen, qualiter vxores Suauorum diuiderẽt, & qui quam post eorum exitum acciperet, tractant, putantes eos iam quasi interfectos habere. Sed domini miseratio quæ iusti tiam facit, in aliam partem voluntatem eorum retorsit. Nam confligentibus illis: erant autem viginti sex milia Saxonum, ex quibus viginti

milia

milia ceciderunt: Suauorum quoque sex milia, ex quibus quadringẽti & octoginta tãtum prostrati sunt: reliqui verò victoriam obtinuerunt. Illi quoque qui ex Saxonibus remanserant, detestati sunt, nullum se eorum barbam, neque capillos inciſurum, nisi prius se de aduersarijs vlciſcerentur. Quibus iterum decertantibus: in maiore excidio conruerunt: & sic à bello cessatum est.

16 IN Britannijs hęc acta sunt. Macliauus quondam & Bodiccus Britannorum comites, sacramentum inter se dederant, vt qui ex eis superuiueret, filios partis alterius tanquã proprios defanſaret. Mortuus autem Bodiccus reliquit filium Theodoricum nomine. Quo Macliauus oblitus sacramẽti, expulso à patria, regnum patris eius acccepit. Hic verò multo tẽpore profugus vagusq; fuit. Qui tandem miserante deo, collectis secum à Britannia viris, se super Macliauum obiecit, eumque cum filio eius Iacob gladio interemit, partemque regni quam quondã pater eius tenuerat, in ſua potestate restituit: partem verò aliam Vuarochus Macliaui filius vindicauit.

17 GVNTHCRAMNVS verò duos Magnacharij quondã filios gladio interemit, pro eo quòd in Austrigildem reginam, eiusq; sobolem multa detestabilia atque exsecranda proferrent: facultatesque eorum fiſco ſuo redegit. Ipſe quoq; duos filios ſuos ſubito morbo obpreſſos perdidit. de quorum funere valde contriſtatus eſt, eo quòd orbatus abſque li-

beris remansisset. Eo anno dubietas paschæ fuit. In Gallijs verò nos cùm multis ciuitatibus, quarto decimo Calendas Maias sanctum pascha celebrauimus. Alij verò cum Hispanis, duodecimo Calendas Aprilis, solennitatem hanc tenuerunt: tamen vt ferũt, fontes illi qui in Hispanijs nutu dei complentur, in nostro pascha repleti sunt. Cainone vero Turonico vico, dum ipso glorioso Resurrectionis dominicæ die Missæ celebrarentur, ecclesia contremuit, populusq; cõterritus à pauore, vnâ vocẽ dedit dicẽs, quòd ecclesia caderet: cũctisq; ab ea etiam effractis ostijs per fugã lapsi sunt. magna post hæc lues populum deuastauit. Post hæc Gũthcramnus rex ad Childebertum nepotem suum legatos mittit, pacem petens, ac deprecans eum videre. Tũc ille cum proceribus suis ad eũ venit: qui ad pontẽ quẽ Petreũ vocant, coniuncti sunt, consalutantes atq; inuicem osculantes se. Gunthcramnus rex ait, Euenit impulsu peccatorũ meorũ, vt absq; liberis remanerẽ: & ideo peto, vt hic nepos meus mihi sit filius. Et imponẽs eum super cathedram suã, cunctũ ei regnũ tradidit dicens, Vna nos parma protegat, vnaque hasta defendat. Quòd si filios habuero, te nihilominus tanquã vnũ ex his reputabo, vt illa cum meis, tecumq; permaneat charitas, quam tibi hodie ego polliceor teste deo. proceres verò Childeberti similiter pro eodẽ polliciti sunt. Et manducãtes simul atq; bibentes, dignisq; se muneribus honorantes, pacifici discesserũt, ad Chilpericum

regem

regem legationem mittêtes, vt redderet quod do eorum regno minuerat. Quod si differret, campum præpararet ad bellum. Quod ille despiciens, apud Suessionas atque Parisios, circos ædificare præcepit, eos populis spectaculum præbens.

18 HIS ita gestis, audiês Chilpericus, quòd Prætextatus Rothomagensis episcopus, contra vtilitatem suam populis munera daret, eum ad se arcessiri præcepit. Quo discusso, reperit cúm eodem res Brunichildis reginæ commendatas: ipsisque ablatis, eum in exilio vsque ad sacerdotalem audientiam retineri præcepit. Coniuncto autem concilio, exhibitus est. erant autem episcopi qui aduenerant, apud Parisios, in basilica sancti Petri apostoli. Cui rex ait, Quid tibi visum est ô episcope, vt inimicum meum Meroueum, qui filius esse debuerat, cum amica sua, id est patrui sui vxore, coniungeres? An ignarus eras, quæ pro hac causa canonum statuta sanxissent? Etiam non hîc solum excessisse probaris, sed etiam cum illo egisti, datis muneribus, vt ego interficerer. Hostem autem filium patri feciſti, seduxisti pecunia plebem, vt nullus mecum fidem habitam custodiret: voluistiq; regnum meum in manum alterius tradere. Hæc eo dicente, infremuit multitudo Francorum, voluitque ostia basilicæ rumpere, quasi vt extractum sacerdotem lapidibus vrgeret: sed rex prohibuit fieri. Cumque Prætextatus episcopus ea quæ rex dixerat, facta negaret,

aduenerunt falsi testes, qui ostendebant species aliquas, dicentes, Hæc & hæc nobis dedisti, vt Meroueo fidem promittere deberemus. Ad hæc ille dicebat, verum enim dicitis, vos à me sæpius muneratos, sed non hæc causa extitit, vt rex ejceretur à regno. Nam & cum vos mihi & equos optimos, & res alias præberetis, nunquid poteram aliud facere, nisi & ego vos simili sorte remunerarem? Recedente verò rege ad metatum suum, nos collecti in vnum sedebamus in secretario basilicæ beati Petri. Confabulantibusq; nobis, subito aduenit Aetius archidiaconus Parisiacæ ecclesiæ: salutatisq; nobis, ait, Audite me ô sacerdotes domini, qui in vnum collecti estis: aut enim hoc tempore exaltabitis nomen vestrum, & bonæ famæ gratia refulgebitis: aut certè nullus vos amodo pro dei sacerdotibus est habiturus, si personas vestras sagaciter non erigitis, aut fratrem perire permittitis. Hæc eo dicente, nullus sacerdotum ei quicquam respondit. timebant enim reginæ furorem, cuius instinctu hæc agebantur. Quibus intentis & ora digito comprimentibus, ego aio, Ad tenti estote quæso sermonibus meis, ô sanctissimi sacerdotes dei, & præsertim vos qui familiariores esse regi videmini: adhibete ei consilium sanctum atq; sacerdotale, ne exardescens in ministrum dei, pereat ab ira eius, & regnum perdat, & gloriam. Hæc me dicente, silebant omnes. Illis verò silentibus, adieci, Mementote domini mei sacerdotes, verbi prophetici

phetici quod ait, Si viderit speculator iniquitatem hominis, & non dixerit, reus erit animæ pereuntis. Ergo nolite silere, sed prædicate, & ponite ante oculos regis peccata eius, ne forte ei aliquid mali contingat, & vos rei sitis pro anima eius. An ignoratis quid nouo gestũ fuerit tempore? quomodo adprehensum Sygimundum Chlodomeris retrusit in carcerẽ? dixitq; ei Auitus dei sacerdos, Ne inijcias manum in eum, & cum Burgundiam petieris, victoriam obtinebis. Ille verò abnuens quæ ei à sacerdote dicta fuerant, abijt, ipsumque cum vxore & filijs interemit: petijtq; Burgundiam: ibique oppressus ab exercitu, interemptus est. Quid Maximus imperator? nonne cum beatũ Martinum compulisset communicare cuidam homicidæ episcopo: & ille quo facilius addictos morti liberaret, Regi impio consensisset, prosequente Regis æterni iudicio, ab imperio depulsus Maximus, morte pessima condemnatus est? Hæc me dicente, non respõdit vllus quicquam, sed erant omnes intenti & stupentes. Duo tamen adulatores ex ipsis, quod de episcopis dici dolendum est, nunciauerũt regi dicentes, quia nullum maiorem inimicum in suis causis, quàm me haberet. Illico vnus ex aulicis, cursu rapido ad me representandũ dirigitur. Cumq; veniissem, stabat rex iuxta tabernaculum ex ramis factum, & ad dexteram eius Berthcramnus episcopus, ad lævam verò Ragnemodus stabat: & erat ante eos scamnum pane desuper plenũ cum diuersis ferculis. Vi-

soque me rex ait, O episcope, iustitiam cũctis largiri debes: & ecce ego iustitiam à te non accipio: sed vt video, consentis iniquitati,, & impletur in te prouerbium illud, quòd Coruus oculum corui non eruet. Ad hæc ego, Si quis de nobis, ô rex iustitiæ tramitem transcẽdere voluerit, à te corrigi potest: si verò tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, sed si volueris, audis: si autem nolueris, quis te cõdemnabit, nisi is qui se pronunciauit esse iustitiam? Ad hæc ille, vt erat ab adulatoribus contra me accẽsus, ait, Cum omnibus enim inueni iustitiam, & tecum inuenire non possum. sed scio quid faciam, vt noteris in populis, & iniustum te esse omnibus perpatescat. Conuocabo enim populum Turonicũ, & dicam eis, Vociferamini contra Gregorium quòd sit iniustus, & nulli hominũ iustitiam præstet. Illis quoq; hæc clamantibus, respondebo, Ego qui rex sum, iustitiã cum eodẽ inuenire nõ possum & vos qui minores estis inuenietis? Ad hæc ego, Quòd sim iniustus, tu nescis. scit enim ille conscientiam meam, cui occulta cordis sunt manifesta. Quod verò falso clamore populus te insultante vociferatur, nihil est, quia sciunt omnes à te hæc emissa. Ideoque non ego, sed potiustu in adclamatione notaberis. Sed quid plura? Habes legem & canones: hæc te diligenter rimari oportet: & tunc quæ præceperint, si non obseruaueris, noueris tibi dei iudicium imminere. At ille, quasi me demulcens, quod dolosè faciens putabat me non intelli-

gere,

gere, conuersus ad iuscellum quod coram erat positum, ait, Propter te hæc iuscella paraui: in quibus nihil aliud præter volatilia, & parumper ciceris continetur. Ad hæc ego, cognoscens adulationes eius, dixi, Noster cibus esse debet, facere voluntatem dei, & non his delicijs delectari: vt ea quæ præcipit nullo casu prætermittamus. Tu verò qui alios de iustitia culpas, pollicere prius quòd legem & canones non omittas: & tunc credimus quòd iustitiam prosequaris. Ille verò porrecta dextera, iurauit per omnipotêtem deum, quòd ea quæ lex & canones edocebant, nullo prætermitteret pacto. Post hęc accepto pane, hausto etiam vino discessi. Ea verò nocte, decantatis nocturnalibus hymnis, ostium mansionis nostræ grauibus audio cogi verberibus. Missoque puero, nuncios Fredegundis reginæ adstare cognosco. Quibus introductis, salutationem reginæ suscipio. Deinde precantur pueri, vt in eius causis contrarius non existam, simulque ducentas argenti promittunt libras, si Prætextatus me impugnante obprimeretur. dicebant enim, Iam omnium episcoporum promissionem habemus, tantum tu aduersus non incedas. Quibus ego, Si mihi mille libras auri argentiqúe donetis, nunquid aliud facere possum, nisi quod dominus agi præcipit? vnum tantum polliceor, quòd ea quæ cæteri secundum canonum statuta consenserint, sequar. At illi non intelligentes quæ dicebam, gratias agentes discesserunt, Mane au-

tem facto, aliqui de episcopis ad me venerunt, simile mandatum ferentes: quibus ego similia respondi. Conuenientibus autem nobis in basilica sancti Petri, mane rex adfuit, dixitque, Episcopus enim in furtis deprehensus ab episcopali officio, vt auellatur canonum auctoritas sanxit. Nobis quoq; respondentibus, Quis ille sacerdos esset, cui furti crimen inrogaretur: respondit rex, Vidistis enim species quas nobis furto abstulit. Ostenderat enim nobis ante diem tertiam rex duo volucra, speciebus & diuersis ornamentis referta: quæ pretiabantur amplius quàm tria milia solidorum. Sed & sacculum cum numismatis auri pondere tenentem quasi milia duo: hæc enim dicebat rex, sibi ab episcopo fuisse furata. Qui respondit, Recolere vos credo, discedente à Rothomagensi vrbe Brunichilde regina, quòd venerim ad vos, dixíque vobis, quia res eius, id est quinque sarcinas commendatas haberem: & frequentius aduenire pueros eius ad me, vt ea redderem, & nolui sine consilio vestro. tu autem dixisti mihi ô rex, Eijce hæc à te, & reuertantur ad mulierem res suæ: ne inimicitia inter me & Childebertum nepotem meum pro his rebus debeat pullulare. Reuersus ergo ego ad vrbem, vuum volucrum tradidi pueris: non enim valebant amplius ferre. Reuersi iterum requirebant alia: iterum consului magnificentiam vestram: tu autem præcepisti dicens, Eijce eijce hæc à te ô sacerdos, ne faciat scandalum hæc causa. Iterum

tradidi

tradidi eis duo ex his: duo autem alia remanserunt mecum. Tu autem, quid nunc calumniaris, & me furti arguis, cùm hæc causa non ad furtum, sed ad custodiam debeat deputari? Ad hæc rex, Si hoc depositum penes te habebatur ad custodiendum, cur soluisti vnum ex his, & limbum aureis contextum filis, in partes dissecasti, & dedisti per viros qui me à regno deijcerẽt? Prætextatus episcopus respondit, Iam dixi tibi superius, quia munera eorum acceperam, ideoque cum non haberem de præsenti quod darem, hinc præsumpsi, & eis vicissitudinem munerum tribui, proprium mihi esse videbatur quod filio meo Merouco erat, quem de lauacro regenerationis excepi. Videns autem rex Chilpericus, quòd eum his calumnijs superare nequiret, adtonitus valde ac conscientia confusus, discessit à nobis: vocauitque quosdam de adulatoribus suis, & ait, Victum me verbis episcopi fateor, & vera esse quæ dicit scio: quid nunc faciam vt reginæ de eo voluntas adimpleatur? Et ait, Ite, & accedentes ad eum dicite, quasi consilium ex vobismetipsis dantes: Nosti quòd sit rex Chilpericus pius atque compunctus, & cito flectatur ad misericordiam: humiliare sub eo, & dicito ab eo obiecta à te perpetrata fuisse: tunc nos prostrati omnes coram pedibus eius, dari tibi veniam impetramus. His seductus Prætextatus episcopus, pollicitus est se ita facturum. Mane autem facto, conuenimus ad cõsuetum locũ: aduenienscq;

& rex, ait ad episcopum, Si munera pro muneribus his hominibus es largitus, cur sacramenta postulasti, vt fidem Meroueo seruarent? Respondit episcopus, Petij fateor amicitias eorum haberi cum eo: & non solum hominem, sed si fas fuisset, angelum de cælo euocassem, qui esset adiutor eius: filius enim mihi erat, vt sepe dixi, spiritalis ex lauacro. Cumque hęc altercatio altius tolleretur, Prætextatus episcopus prostratus solo, ait, Peccaui in cœlum & coram te, ô rex misericordissime: ego sum homicida nefandus: ego te interficere volui, & filium tuum in solio tuo erigere. Hæc eo dicente, prosternitur rex coram pedibus sacerdotum, dicens, Audite, ô pijssimi sacerdotes, reum crimen exsecrabile confitentem. Cumque nos flentes regem eleuassemus à solo, iussit eum basilicam egredi. Ipse verò ad metatum discessit, transmittens librum canonum, in quo erat quaternio nouus adnexus, habens canones quasi apostolicos, continentes hæc, Episcopus in homicidio, adulterio, & periurio deprehensus, à sacerdotio diuellatur. His ita lectis, cùm Prætextatus staret, stupens Berthcramnus episcopus ait, Audi, ô frater & coepiscope, quia regis gratiâ non habes, ideoque nec nostra charitate vti poteris, priusquam regis indulgentiam merearis. His ita gestis, petijt rex, vt aut tunica eius scinderetur, aut centesimus octauus psalmus, qui maledictiones Ischariothicas continet, super caput eius recitaretur: aut certè iudicium contra

eum

eum scriberetur, ne in perpetuum communicaret. Quibus conditionibus ego restiti, iuxta promissum regis, vt nihil extra canones gereretur. Tunc Prætextatus à nostris raptus oculis, in custodiam positus est. De qua fugere tentans, nocte grauissimè cæsus, in insulam maris quod adiacet ciuitati Constantinæ, in exilium est detrusus. Post hæc sonuit, quod Meroueus iterum basilicam sancti Martini conaretur expetere. Chilpericus verò custodiri basilicam iubet, & omnes claudi aditus. Custodes autem vnum ostium per quod pauci clerici ad officium ingrederētur, relinquentes, reliqua ostia clausa tenebant. Quod non sine tædio populis fuit. Cùm autem apud Parisios moraremur, signa in cœlo apparuerunt, id est viginti radij à parte aquilonis, qui ab oriente surgentes, ad occidentem properabāt. Ex quibus vnus prolixior & alijs superemi nens, vt est in sublime elatus, mox defecit: & sic reliqui qui secut fuerant, euanuerunt. Credo interitum Merouei pronunciasse. Meroueus verò dum in Remensi Campania latitaret, nec palam se Austrasijs crederet, à Tarabannensibus circunuentus est, dicentibus, quòd relicto patre eius Chilperico, ei se subiugarēt, si ad eos accederet. Qui velociter adsumptis secum viris fortissimis, ad eos venit. Hi præparatos detegētes dolos, in villam eum quandam concludunt, & circunseptum cum armatis, nuncios patri dirigunt. Quod ille audiens, illuc properare distinat. Sed hic cùm

in hospitiolo quodam retineretur, timens ne ad vindictam inimicorũ multas lueret pœnas, vocato ad se Gaileno familiari suo, ait, Vna nobis vsq; nunc & anima & consilium fuit: rogo ne patiaris me manibus inimicorum tradi: sed accepto gladio inruas in me. quod ille nec dubitans, eum cultro cõfodit. Aduenientes autem rege, mortuus est repertus. Extiterũt tunc qui adsererent verba Merouei, quæ superius diximus, a regina fuisse conficta: Meroueum verò eius fuisse iussu clam interemptum. Gailenum verò adprehensum, abscisis manibus & pedibus, auribus, & narium summitatibus, & aliis multis cruciatibus adfectũ, infeliciter necauerunt. Grindionem quoque intextum rotæ, in sublime sustulerunt: Gucilionem, qui quondam comes palatij Sygiberti regis fuerat, abscisso capite interfecerunt. Sed & alios multos qui cum eodem venerant, crudeli nece diuersis mortibus adfecerunt. Loquebantur etiã tunc homines, in hac circunuentione Egidium episcopum & Gunthcramnũ Bosonem fuisse maximum caput, eo quòd Gunthcramnus Fredegundis reginæ occultis amicitijs potiretur pro interfectione Theodoberti: Egidius verò, quòd ei iam longo tempore esset charus.

19 CVM autẽ Iustinus imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solã Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi vt in superiore libro iam diximus, Tyberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem,

sapientem, eleemosynarium, inopumque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentius increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem: diceretque, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille, Non deerit fisco nostro: tantum pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente domino, Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque erugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Ergo de quo deus dedit, congregemus per pauperes in cœlo, vt dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei dominus subministrat. nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulâ marmoream, in qua crux dominica erat scalpta, & ait, Cruce tua domine frontem nostram munimus & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossaque tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantesque iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussuque eius & hæc auferetur. Qua ablata, inueniunt magnũ thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundan-

tius vt consueuerat, subministrat: nec ei dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibiq́ue in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa milia centenariorum auri argentiq́ue reposuit: ibiq́ue interfectis conscijs, vni tantummodo seni periuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq́ue supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cęsar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tyberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur adtoniti. Peruenientesq; ad cisternã, deopertamq; ingrediuntur. in qua tantum aurum argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

20 IGITVR contra Salonium Sagittariumq; episcopos, tumultus exoritur. hi enim à sancto Nicetio Lugdunensi episcopo educati, diaconatus officium sunt sortiti: huiusque tempore

tempore Salonius Ebredunensis vrbis, Sagittariusque Vapigensis ecclesiæ, sacerdotes statuuntur. Sed adsumpto episcopatu in propriũ relati arbitrium, cœperunt in peruasionibus, cædibus, homicidijs, adulterijs, diuersisque in sceleribus, insano furore grassari: ita vt quodam tempore celebrante Victore Tricassinorum episcopo solennitatem natalitij sui, emissa cohorte, cum gladijs & sagittis inruerent super eum. Venientesq; scinderunt vestimenta eius, ministros cæciderunt, vasa & omnem adparatum prandij auferentes, relinquẽtes episcopum in grandi contumelia. Quod cùm rex Guntheramnus comperisset, congregari synodum apud vrbem Lugdunensem iussit. Coniunctiq; episcopi cum patriarcha Nicetio beato, discussis causis, inuenerunt eos de his sceleribus quibus accusabantur, valde conuictos: præceperuntq; vt qui talia commiserant, episcopatus honore priuarentur. At illi cùm adhuc propitium sibi regem esse nossent, ad eum accedunt, implorantes se iniustè remotos: sibiq; tribui licentiam, vt ad Papam vrbis Romanæ accedere debeant. Rex verò annuẽs petitionibus eorum, datis epistolis eos abire permisit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponũt se nullius rationis existẽtibus causis dimotos. Ille verò epistolas ad regem dirigit, in quibus locis suis eosdẽ restitui iubet. Quod rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, impleuit. Sed nulla, quod peius est, fuit emendatio subsecuta: tamen Victoris episcopi

pacem petierunt, traditis hominibus quos in seditionem direxerát. Sed ille recordatus præcepti dominici, non debere reddi inimicis mala pro bonis, nihil his mali faciens, liberos abire permisit. Vnde in posterum à communione suspensus est, pro eo quòd publicè accusans, clam inimicis peperciſſet absq; consilio, quibus accusauerat, fratrum. Sed per fauorem regis iterum in communionem reuocatus est. Hi verò in maioribus sceleribus quotidie miscebantur: & in prælijs illis, sicut iam supra meminimus, quæ Mummolus cum Longobardis gessit, tanquam vnus ex laicis, accincti arma, plurimos proprijs manibus interfecerunt. In ciues verò suos nonnullos commoti felle, verberantes fustibus vsq; ad effusionem sanguinis, sæuiebant. Vnde factum est, vt clamor populi ad regem denuò procederet. Eosdemque rex arcessiri præcepit. Quibus aduenientibus, noluit suis obtutibus præsentari, scilicet vt prius habita audientia, si idonei inuenirentur, sic regis præsentiam mererentur. Sed Sagittarius felle commotus, hanc rationem durè suscipiens, vt erat leuis ac vanus, & in sermonibus inrationabilibus profluus, declamare plurima de rege cœpit, ac dicere, quòd filij eius regnum capere non possent, eo quòd mater eorum ex familia Magnacharij quondam adscita, Regis thorum adijsset: ignorans quòd prætermissis nunc generibus fœminarum, regis vocitantur liberi qui de regibus fuerint procreati. His auditis, rex commotus

motus valde, tam equos quá pueros vel quæcunque habere potuerant, abstulit, ipsosque in monasterijs à se longiori accessu dimotis, in quibus pœnitentiam agerent, includi præcepit, non amplius quàm singulos eis clericos relinquens, iudices locorum terribiliter commonens, vt ipsos cum armatis custodire debeant, ne cui ad eos visitandos vllus pateat aditus. Superstites enim erant his diebus filij regis, ex quibus senior ægrotare cœpit. Accedentes autem ad regem familiares eius, dixerunt, Si propitius audire dignaretur rex verba seruorum suorum, loquerentur in auribus tuis. Qui ait, Loquimini quæ libet. dixeruntque, Ne fortè innocentes hi episcopi exilio condemnati fuissent, & peccatum regis augeatur in aliquo: & ideo filius domini nostri pereat. Qui ait, Ite quantocyus, & laxate eos, deprecátes vt orent pro paruulis nostris. Quibus abeuntibus, dimissi sunt. Egressi igitur de monasterijs, coniuncti sunt pariter, & se osculantes, eo quòd olim à se visi non fuerant, ad ciuitates suas regressi sunt: & intantum compuncti sunt, vt viderentur nunquam à psallentio cessare, celebrare ieiunia, eleemosynas exercere, librum Dauidici carminis explere per diem, noctesq; in hymnis à lectionibus meditando deducere. Sed non diu hæc sanctitas inlibata permansit: conuersiq; sunt iterum retrorsum: & ita plerunque noctes epulando atque bibendo ducebant, vt clericis matutinas in ecclesia celebrantibus, hi pocula

poſcerent, & vina libarent. Nulla prorſus de deo erat mentio, nullus omnino curſus memoriæ habebatur. Renidente aurora ſurgentes à cæna, mollibus ſe indumentis operientes, ſomno vinoque ſepulti, vſque ad horam diei tertiam dormiebant. Sed nec mulieres deerant cum quibus polluerentur. Exurgentes igitur abluti balneis, ad conuiuiũ diſcumbebant: de quo veſpere ſurgentes, cœnæ inhiabant vſque ad illud lucis tempus quod ſuperius diximus. Sic faciebant ſingulis diebus, donec ira dei diruit ſuper eos, quod in poſterum memoraturi ſumus.

21 TVNC Vinnochus Britto in ſumma abſtinentia à Britannijs venit Turonos, Hierosolyma accedere cupiens, nullum aliud veſtimentum niſi de pellibus ouium lana priuatis habens: quẽ nos quo facilius teneremus, quia nobis religioſus valde videbatur, præsbyterij gratia honorauimus. Ingetrudis autẽ religioſa cõſuetudinẽ habebat, aquá de ſepulcro ſancti Martini colligere: qua aqua deficiente, rogat vas cum vino ad beati tumulũ deportati. Tráſacta autem nocte, id exinde, hoc presbytero præſente adſumi mandauit: & ad ſe delato, ait presbytero, Aufer hinc vinum, & vnam tantum guttam de aqua benedicta vnde parum ſupereſt funde. Quod cùm feciſſet, mirum dictu, vaſculum quod ſemiplenum erat, ad vnius guttæ deſcenſum impletum eſt. Idem bis eſt impletum: quod non ambigitur & in hoc beati

beati Martini fuisse virtutem.

22 HIS ita gestis, Samson filius Chilperici regis iunior, à dysenteria & febre comprehensus, è rebus humanis excesit. Hic verò cũ Chilpericus rex tornaci à fratre obsideretur, natus est: quẽ mater ob metũ mortis, à se abiecit, & perdere voluit. Sed cùm non potuisset obiurgata à rege, eum baptizari præcepit. Qui baptizatus, & ab ipso episcopo susceptus, lustro vno nec perfecto, defunctus est. nam & mater eius Fredegundis, in his diebus grauiter ægrotauit, sed conualuit..

23 POST hæc in nocte quæ erat tertio Idus Nouẽbris, apparuit nobis B. Martini vigilias celebrantibus magnũ prodigium. nam in medio lunæ stella fulgẽs visa est elucere: & super ac subter lunam aliæ stellæ propinquæ apparuerunt. Sed & circulus ille qui pluuiã plerunque significat, circa eam apparuit. Sed quæ hæc figurauerint, ignoramus. nam & lunã hoc anno sæpe in nigredinem versam vidimus, & ante natalẽ domini grauia fuere tonitrua. Sed & splẽdores illi circa solem, sicut iam ante cladem Aruernam fuisse cõmemorauimus, quos rustici soles vocant, adparuerũt: & mare vltra modum egressum adserunt, & multa alia signa apparuerunt.

24 GVNTHCRAMNVS Boso Turonos cum paucis armatis veniens, filias suas quas in basilica sancta reliquerat, vi abstulit, & eas Pictauos ciuitatem, quia erat Childeberti regis, perduxit. Chilpericus quoque rex Pi-

ctauum peruasit, atq; nepotis sui homines ab eius sunt hominibus effugati. Ennodium ex comitatu ad regis præsentiam perduxerunt, Quo exilio damnato, facultates eius fisco subdiderunt. Sed post annum, & patriæ & facultatibus redditus est. Gunthcramnus Boso relictis filiabus suis in basilica beati Hilarij, ad Childebertum regem transijt.

25 ANNO quoq; tertio Childeberti regis qui erat Chilperici & Gunthcramni septimus decimus annus, cum Dacco Dagarici quondam filius, relicto rege Chilperico, huc illucque vagaretur, à Dracoleno duce qui dicebatur Industrius, fraudulenter adprehensus est: quem vinctum ad Chilpericum regem, Brannacum deduxit, dato ei sacramẽto, quòd vitam illius cum rege obtineret. Sed oblitus sacramenti, egit cum principe, nefarias res asserens, vt moreretur. Ille quoque cùm vinctus detineretur, & cerneret se penitus non euasurum, à presbytero rege nesciente pœnitentiam petijt. Qua accepta, interfectus est. Cùm autẽ idem Draccolenus velociter reuerteretur in patriam, his diebus Gunthcramnus Boso filias suas à Pictauo auferre conabatur. Quod audiens Draccolenus, se super eum obiecit. Sed illi sicut erant parati resistentes, se defensare nitebantur. Gunthcramnus verò misit vnum de amicis suis ad eum dicens, Vade & dic ei, Scis enim quòd fœdus inter nos initum habemus: rogo vt te de meis remoueas insidijs. Quantum vis de rebus tollere non

prohi-

prohibeo: tantum mihi etsi nudo liceat cum filiabus meis accedere quo voluero. At ille, vt erat vanus ac leuis, Ecce, inquit, funiculum in quo alij culpabiles ligati, ad regem me ducente directi sunt: in quo & hic hodie ligandus, illuc deducitur vinctus. Et hæc cùm dixisset, calcaneorum ictibus vrgens equum, ad illum veloci cursu dirigit: & cassō eum verberans ictu, hastili diuiso ensis ad terram ruit. Gunthcramnus verō cùm super se mortem cerneret imminere, inuocato nomine domini, & virtute magna beati Martini, eleuatoque conto, Draccolenum arctat in faucibus. Suspensumque de equo sursum, vnus de amicis suis eum lancea latere verberatum finiuit. Fugatisque socijs, ipsoque spoliato, Gunthcramnus cum filiabus liber abscesit. Post hęc Seuerus socer eius à filijs apud regem grauiter accusatur. Hæc ille audiens, cum magnis muneribus ad regem petit. Qui in via adprehensus & spoliatus, atque in exilium deductus morte pessima vitam finiuit. Sed & dum filij eius Bursolenus & Dodo ob crimē maiestatis læsæ iudicio mortis suscepto, ab exercitu vi oppressus est: alius in fuga adprehensus, truncatis manibus & pedibus interijt: resque omnes tam eorum quàm patris, fisco conlatæ sunt. Erat enim eis magni thesauri.

26 DEHINC Turonici, Pictaui, Baiocassin, Cœnomannici, Andegaui, cū alijs multis in Britanniā ex iussu Chilperici regis abierunt: & cōtra Varochum filium quōdam Ma-

cliaui ad Vicinoniam fluuiũ resident. Sed ille dolose per noctẽ super Saxones Baiocassinos ruẽs, maximã exinde partẽ interfecit. Pòst die autẽ tertia, cum ducibus regis Chilperici pacẽ faciens, & filiũ suum in obsidatũ donans, sacramento se constrinxit, quòd fidelis regi Chilperico esse deberet. Venetos quoque ciuitatẽ refudit, sub ea conditione, vt se mereretur eam per iussionem regis regere tributa vel omnia quæ exinde debebantur, annis singulis nullo admonente dissolueret. Quòd cum factũ fuisset, exercitus ab eo loco remotus est. Post hæc Chilpericus rex de pauperibus & iunioribus ecclesiæ vel basilicæ bãnos iussit exigi, pro eo quòd in exercitu non ambulassent. non enim erat cõsuetudo, vt hi vllam exsoluerẽt publicã functionẽ. Post hæc Varochus obliuiscẽs promissionis suæ, volẽs inrumpere quòd fecerat, Eunium episcopum Veneticæ vrbis, ad Chilpericum regẽ dirigit. At ille ira commotus, obiurgatum eum exilio damnari præcepit.

27 ANNO quoque quarto Childeberti, qui fuit decimus octauus Gunthcráni & Chilperici regum, apud Cauillonum ciuitatem synodus acta est, ex iussu principis Gunthcramni: discussisque diuersis causis contra Salonium & Sagittarium episcopos, iteratur illa antiqua calamitas: obijciuntur eis crimina: & non solum de adulterijs, verumetiam de homicidijs accusantur. Sed hæc per pœnitentiam purgari censentes episcopi, illud est additum, quòd essent rei maiestatis, & patriæ proditores.

res. Qua de causa ab episcopatu discincti, in basilicâ beati Marcelli sub custodia detrudûtur. Ex qua per fugam lapsi, discesserunt per diuersa vagantes, donec in ciuitatibus eorum alij subrogati sunt.

28 CHILPERICVS verò rex, descriptiones nouas & graues in omni regno suo fieri iussit. Qua de causa multi relinquentes ciuitates illas, vel possessiones proprias, alia regna petierût, satius ducêtes alibi peregrinari, quâ tali periculo subiacere. statutû enim fuerat, vt possessor de propria terra, vnâ amphorâ vini per aripennê redderet. Sed & aliæ functiones infligebâtur multæ, tam de reliquis terris, quâ de mancipijs: quod impleri non poterat. Lemouicinus quoq; populus cû se cerneret tali fasce grauari, cõgregatus in Calendis Martijs, Marcum referendarium, qui hæc agere iussus fuerat, interficere voluit: & feciſſet vtique, nisi eum episcopus Ferreolus ab imminenti discrimine liberasset. Arreptis quoque libris descriptionum, incendio multitudo coniuncta cremauit: vnde multum molestus rex, dirigês de latere suo personas, immensis damnis populû adflixit, supplicijsq; conterruit, morte mulctauit. Ferunt etiam tunc abbates atque presbyteros, ad stipites extêsos diuersis subiacuisse tormentis. Calumniantibus regalibus missis, quòd in seditione populi ad incendendos libros satellites adfuissent, acerbiora quoque deinceps infligentes tributa.

29 BRITANNI quoque grauiter regio-

nem Redonicam vastauerũt, incendio, prẽda, captiuitate: qui vsq; Cornutium vicum debelando progressi sunt. Eunius verò episcopus de exilio reductus, Andegauo ad pascendum delegatur, nec ad ciuitatẽ suam Veneticam redire permittitur. Byppolenus verò dux cõtra Britannos dirigitur, & loca aliqua Britanniæ ferro incendioq; obprimit: quæ res maiorem insaniam excitauit.

30 DVM hæc gererentur in Gallijs, Iustinus impleto imperij octauo decimo anno, amentiam quã incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto Tyberius Cæsar arripuit iam olim adgressum imperiũ. Sed cùm eum secundũ consuetudinem loci ad spectaculũ circi præstolaretur populus processurũ, parare ei cogitans pro parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur, ille per loca sancta processit. Completaq; oratione, vocato ad se vrbis Papa, cum consulibus ac præfectis, palatium est ingressus. dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus imperium cõfirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cum cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi sine effectu regressi sunt, nihil homini qui in deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus, aduenies Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritũ gratiæ. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia

verò

verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tyberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum imperialem, xxx. diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eum erigere in imperium. Quo cóperto, Tyberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Adprehensamq; Augustam, ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret: rursumq; filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorq; regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

31 BRITANNI eo anno valde infesti circa vrbẽ fuere Namneticam atq; Redonicá, qui immẽsam auferentes prædã, agros peruadunt, vineas à fructibus vacuant, & captiuos abducunt. Ad quos cum Felix episcopus legationem misisset, emendare promittẽtes, nihil de promissis implere voluerunt.

32 APVD Parisios autẽ mulier quędá ruit in crimen, adserẽtibus multis, quasi quòd relicto viro cum alio misceretur. Igitur parẽtes il-

lius acceſſerũt ad patrẽ dicetes, Aut idoneam redde filiá tuã, aut certè moriatur, ne ſtuprum hoc generi noſtro notam infligat. Noui, inquit pater, ego filiá meam bene idoneã, nec eſt verum verbũ hoc quod mali homines proloquũtur. Tamen ne crimen conſurgat vlterius, innocentẽ eam faciam ſacramento. Et illi, Si, inquiũt, eſt innoxia, ſuper tumulũ hoc B. Diony ſij martyris ſacramentis adfirma. Faciá, inquit pater. Tunc inito placito ad baſilicá martyris ſancti conueniunt, eleuatisque pater manibus ſuper altarium, iurauit, filiam nõ eſſe culpabilem. Econtrario verò periuraſſe eũ alij à parte viri pronunciant. His ergo altercátibus euaginatis gladijs in ſe inuicem proruunt, atq; ante ipſum altarium ſe trucidant: erant autem maiores natu & primi apud Chilpericum regem. Sauciantur multi gladijs, reſpergitur ſancta humano cruore baſilica, oſtia iaculis fodiuntur & enſibus, atque vſq; ad ipſum ſepulcrum tela iniqua deſęuiũt. Quod dum vix mitigatur locus officiũ perdidit, donec iſta omnia ad regis notitiá peruenirẽt. Hi verò properantes ad præſentiã principis, non recipiuntur in gratiá: ſed ad epiſcopũ loci illius remitti eos iuſſum eſt: vt ſi de hoc facinore culpabiles non inuenirentur, ſociarentur cõmunioni. Tunc ab epiſcopo Regnamodo qui Pariſiacę eccleſiæ prę-erat, componẽtes quæ male geſſerant, in communionem eccleſiaſticam ſunt recepti. Mulier verò non poſt multis diebus cum ad iudicium vocaretur, laqueo vitam finiuit.

33 ANNO

33 ANNO quinto Childeberti regis, Aruernorum regionem diluuia magna pressérũt, ita vt per dies duodecim nõ cessaret à pluuia: tantaque inundatione Limane est infusum, vt multos ne sementem iacerent prohiberet. Flumina quoque Liger Flauarisque, quem Elacrem vocitant, vel reliqui torrentes pecurrentes in eum, ita intumuerunt, vt terminos quos nuuquam excesserant, præterirent. Quę grande de pecoribus excidium, de culturis detrimentum, de ædificijs fecere naufragium. Pari modo Rodanus cum Arari coniunctus, ripas excedens, graue damnum populis intulit, muros Lugdunẽsis ciuitatis aliqua ex parte subuertit. Quiescentibus verò pluuijs, arbores denuo floruerunt. erat enim mensis September. In Turonico verò eo anno mane priusquam dies inlucesceret, fulgor per cœlum cucurrisse visus est, & ad orientis plagam cecidisse. Sed & sonitus tanquam diruentis arboris, per totam terrã illam auditus est: quod ideo non est de arbore æstimandum, quia in quinquaginta aut amplius miliaria est auditum. Ipso anno grauiter vrbs Burdegalensis ad terræ motu concussa est, mœniaque ciuitatis in discrimine euersionis extiterunt: atque ita omnis populus metu mortis exterritus est, vt si non fugeret, putaret se cum vrbe dehiscere. Vnde & multi ad ciuitates alias trãsierunt. Qui tremor ad vicinas ciuitates porrectus est, & vsque Hispaniam attigit, sed non tam valide. Tamen Pyrenæis montibus immensi lapi-

des sunt cõmoti, qui pecora hominesq; prostrauerũt. Nam & vicos Burdegalenses incendium diuinitus ortum exusit, ita vt subitò cõprehẽsæ igni tam domus quàm areæ cum annonis, incendio cremarentur: nullum penitus incitamẽtum habens ignis alieni, nisi forsitan iussione diuina. nam & Aurelianensis ciuitas, graui incendio conflagrauit, intantum vt dirioribus nihil penitus remaneret: & si aliquis ab igne quicquam eripuit, ab insistentibus furibus est direptum. Apud terminum Carnotenum, verus de effracto pane sanguis effluxit. Grauiter tunc & Biturica ciuitas à grandine verberata est.

34 SED hæc prodigia grauissima lues est subsecuta. nam discordantibus regibus, & iterũ bellũ ciuile parãtibus, dysentericus morbus pene Gallias totas prę occupauit. Erat enim his qui patiebantur, valida cũ vomitu febris, renumque nimius dolor, caput graue vel ceruix. Ea verò quę ex ore proijciebantur, colore croceo, aut certè viridia erãt: à multis autem adserebatur venenum occultum esse. Rusticiores verò, corales hoc pusulas nominabãt quod nõ est incredibile, quia missæ in scapulis siue cruribus vẽtosæ, procedẽtibus erũpentibusq; vesicis, decursa sanie multi liberabãtur: sed & herbæ quæ venenis medẽtur, potui sumptæ, plerisque prę sidia contulerũt. Et quidem primũ hæc infirmitas à mẽse Augusto initiata, paruulos adolescẽtes arripuit, letoq; subegit. Perdidimus dulces & charos nobis infãtulos,

quos

quos aut gremijs fouimus, aut vlnis baiulauimus, aut propria manu miniſtratis cibis ipſos ſtudio ſagaciore nutriuimus: ſed abſterſis lachrimis cũ beato Iob diximus, Dominus dedit, dominus abſtulit: quomodo domino placuit, ita factũ eſt. ſit nomẽ eius benedictũ in ſecula. Igitur in his diebus Chilpericus rex grauiter ægrotauit: quo conualeſcente filius eius iunior necdum ex aqua & ſpiritu ſancto renatus, ægrotare cœpit. quẽ in extremis videtes, baptiſmo abluerũt. Quo parumper melius agente, frater eius ſenior nomine Chlodobertus, ab hoc morbo corripitur. ipſumq; in deſcrimine mortis Fredegundis mater cernens, ſerò pœnitens ait ad regem, Diu nos male agentes pietas diuina ſuſtentat. nam ſæpe nos febribus & alijs malis corripuit, & emendatio non ſucceſsit. Ecce iam perdimus filios: ecce iam eos lachrymæ pauperum, lamenta viduarum, ſuſpiria orphanorum interimũt. nec ſpes remanet cui aliquid congregemus: theſauriza mus, neſcientes cui congregemus ea. ecce theſauri remanent à poſſeſſore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Nunquid non exundabant promptuaria vino? nunquid non horrea replebantur frumento? nunquid non erant theſauri referti auro, argento, lapidibus pretioſis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamentis? ecce quod pulchrius habebamus, perdimus. Nunc ſi placet venite, incendamus omnes deſcriptiones iniquas: ſufficiatq; fiſco noſtro, quod ſuffecit patri regiq; Chlo-

thario. Hæc effata regina, pugnis verberás pectus, iussit libros exhiberi qui de ciuitatibus suis per Marcũ venerant: proiectisq; in ignẽ, iterũ ad regem conuersa, Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri, vt & si dulces natos perdimus, vel pœnam perpetuam euadamus. Tunc rex compunctus corde tradidit omnes libros descriptionum igni, conflagratisq; illis misit qui futuras prohiberent descriptiones. Post hæc infantulus iunior dum nimio labore tabescit, extinguitur. quem cum maximo mœrore deducẽtes à villa Brennaco Parisios, ad basilicam sancti Dionysij sepelire mandauerunt. Chlodobertum verò componentes inferetro, Suessionas ad basilicam sancti Medardi duxerunt, proijcentesq; eum ad sanctum sepulcrum, vouerũt vota pro eo, sed media nocte anhelus iam & tenuis spiritũ exhalauit: quem in basilica sanctorũ Crispini atque Crispiniani martyrum sepelierunt: magnus vsq; huc planctus omni populo fuit. nam viri lugentes mulieresq; lugubribus vestimẽtis indutę, vt solet in coniugum exequijs fieri, ita hoc funus sunt prosecutæ. Multa postea Chilpericus rex, ecclesijs siue basilicis vel pauperibus est largitus.

35 HIS diebus Austrigildis Guntchramni principis regina, ab hoc morbo consumpta est: sed priusquam nequam spiritum exhalaret, cernens quòd euadere non posset, alta trahens suspiria, voluit leti sui habere participes, agens vt in exequijs eius aliorum funera plangerentur.

gerétur. Fertur enim Herodiano more regem petijsse dicens, Adhuc spes viuendi fuerat, si non inter iniquorum medicorum manus interijssem. nam potiones ab illis acceptæ, mihi vi abstulerunt vitam, & fecerunt me hanc lucem velociter perdere: & ideo ne inulta mors mea prætereat, quæso & cum sacramenti interpositione cõiuro, vt cum ab hac luce discessero, statim ipsi gladio trucidẽtur: vt sicut egõ amplius viuere non queo, ita nec illi post meũ obitum gloriẽtur, sed sit vnus dolor nostris pariter ac eorũ amicis. Hæc effata, infelicem animam tradidit. Rex verò peracto ex more iustitio, obpressus iniquę coniugis iuramento, impleuit præceptum iniquitatis. nam duos medicos qui ei studium adhibuerant, gladio feriri præcepit: quod nõ sine peccato factum fuisse, multorum censet prudentia.

36 HAC itaque ægritudine & Nantinus Engolismensis comes exinanitus interijt, sed quæ contra sacerdotes vel ecclesias dei egerit, altius repetenda sunt. Deniq; Maracharius auunculus eius, diu in ipsa vrbe vsus est comitatu. quo officio expleto, ecclesię sociatur, clericusq; factus ordinatur episcopus. Qui multum vigilanter vel ecclesias, vel ecclesiæ domos, & erigens, & componens, septimo sacerdotij anno iniecto ab inimicis in caput piscis veneno, simpliciter accipiens crudeliter enecatur. Sed non diu inultam eius mortem pertulit diuina clementia. nam Frontonius, cuius consilio hoc scelus est perpetratum, adsumpto

confestim episcopatu, vno in eo degens anno, præcurrente iudicio dei interijt. Cuius post obitum Heraclius Burdegalensis presbyter, qui quõdam legatus Childeberti senioris fuerat, episcopus ordinatur. Nantinus verò ob requirendam auunculi sui mortem, comitatum in ipsa vrbe expetijt. Quo accepto, multas episcopo iniurias inrogauit. aiebat enim, Homicidas illos qui auunculum meum interfecerunt tecum retines : sed & presbyteros huic noxæ admixtos, ad conuiuium recipis. Deinde inimicitia increscente paulatim cœpit villas ecclesiæ quas Marachárius testamento scripto reliquerat, violenter inuadere, adserẽs non debere ecclesiam eius facultatẽ adipisci, à cuius clericis testator fuerat interfectus. Post ista verò iam aliquibus ex laicis interfectis, addidit vt adprehẽsum presbyterũ adligaret, ac conto perfoderet. Cui adhuc viuenti retortis post tergum manibus, adpenso ad stipitem elicere quærebãt si in hac causa fuisset admixtus. Quod cum ille negaret, profluente cruore de vulnere, reddidit spiritum. Qua de causa commotus episcopus, iussit eum ab ecclesiæ foribus prohiberi. Conuenientibus autem apud ciuitatem Sanctonas sacerdotibus, deprecabatur Nantinus, vt pacem episcopi mereretur, promittens se omnes Ecclesiæ res quas sine ratione abstulerat, redditurum, atque humilem exhibere se sacerdoti. At ille fratrum iussioni obaudire procurãs, cuncta quę petebantur indulsit : causam tamen presbyteri omnipotenti

potenti deo commendãs, comitem in charitate recepit. Qui post ista regressus vrbẽ, domos illas quas male peruaserat, spoliat, elidit, ac desijcit dicens, Et si hoc ab Ecclesia recipitur, vel desertum inueniatur. Qua de causa iterum motus episcopus, eum à cõmunione suspẽdit. Quæ dum aguntur, impleto beatus pontifex vitæ cursu, migrauit ad dominum. Nantinus quoque ab aliquibus episcopis, intercedentibus præmijs atque adulationibus, communicatur. Post paucos verò menses à supradicto morbo corripitur. qui nimia exustus febre, clamauit dicens, Heu heu, ab Heraclio antistite exuror, ab illo crucior, ab illo ad iudicium vocor. cognosco facinus, reminiscor me iniustè iniurias intulisse pontifici: mortem deprecor, ne diutius crucier hoc tormẽto. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia, hoc ei ad vltionem beati antistitis euenisse. nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, vt putares eum prunis superpositum fuisse combustum. Ergo omnes hæc obstupescant, admirentur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus, quia vltor est dominus seruorum suorum sperantium in se.

37 HOC tẽpore & beatus Martinus Gallicienſis episcopus obijt, magnum populo illi faciente planctum. nam hic Pannoniæ ortus fuit, & exinde ad visitanda loca sancta in orientem properans, intantum se literis imbuit, vt nulli secundus suis temporibus haberetur.

Exinde Galliciam venit, vbi cum beati Martini reliquiæ portarentur, episcopus ordinatur: in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migrauit ad dominum. Versiculos qui super ostium sunt à parte meridiana in basilica sancti Martini, ipse composuit.

38 MAGNA eo anno in Hispanijs Christianis persecutio fuit: multiq; exilijs dati, facultatibus priuati, fame decocti, carcere mancipati, verberibus adfecti, ac diuersis supplicijs trucidati sunt. Caput quoque huius sceleris Goisuintha fuit, quã post Athanachildi regis connubium, rex Leuuichildus acceperat: sed quæ dei seruis notã humilitatis inflixerat, prosequẽte vltione diuina, ipsa quoq; est omnibus populis facta notabilis. nam vnũ oculum nubes alba contegens, lumen quod mens non habebat, pepulit à palpebris. Erant autẽ Leuuichildo regi ex alia vxore duo filij, quorum senior Sygiberti, iunior Chilperici regis filiam desponsauerat. Sed Ingundis Sygiberti regis filia cum magno apparatu in Hispanias directa, ab auia Goisuintha cum gaudio magno suscipitur: quam nec passa est in religione Catholica diu commorari, sed vt rebaptizaretur in Arriana hæresi blandis cœpit sermonibus inlicere: sed illa viriliter reluctans, cœpit dicere, Sufficit satis me ab originali peccato baptismo salutari semel ablutã fuisse, & sanctam trinitatem in vna æqualitate esse confessam: hæc me credere ex toto corde confiteor, nec

vnquam

vnquam ab hac fide ibo retrorsum. Hæc illa audiens, iracundiæ furore succensa, adprehensam per comam capitis puellam in terram conlidit, & diu calcibus verberatam, ac sanguine cruentatam, iussit spoliari & piscinę immergi: sed vt adserunt multi, nũquam animum suum à fide nostra reflexit. Leuuichildus autem dedit eis vnam de ciuitatibus, in qua residentes regnarent. Ad quam cum abijssent, cœpit Ingundis prædicare viro suo, vt relicta hæresis fallacia, catholicæ legis veritatem agnosceret. Quod ille diu refutans, tandem commotus ad eius prædicationem conuersus est ad legem catholicam: ac dum chrismaretur, Ioannes est vocitatus. Quod cum Leuuichildus audisset, cœpit causas quærere qualiter eum perderet. Ille vero hæc intelligens, ad partem se imperatoris iungit, ligans cum præfecto eius amicitias, qui tunc Hispaniam impugnabat. Leuuichildus autem direxit ad eum nuncios, dicẽs, Veni ad me, quia extant causæ quas conferamus simul. Et ille, Non ibo, quia infensus es mihi, pro eo quòd sim Catholicus. At ille datis præfecto imperatoris triginta milibus solidorum, vt se ab eius solatio reuocaret, commoto exercitu cõtra eum uenit. Herminichildus verò vocatis Græcis, cõtra patrem egreditur, relicta in vrbe coniuge sua. Cumq; Leuuichildus ex aduerso veniret, relictus à solatio, cum videret nihil se præualere posse, ecclesiam quę erat propinqua, expetijt dicens, Non veniat super me pater meus: nefas est enim aut patrem

à filio, aut filium à patre interfici. Hæc audiẽs Leuuichildus, misit ad eum fratrem eius qui dato sacramento, ne humiliaretur, ait, Tu ipse accede,& prosternere pedibus patris nostri,& omnia indulget tibi. At ille popoſcit vocari patrem suum. Quo ingrediente, prostrauit se ad pedes illius: ille verò adprehensum osculatus est eum,& blandis sermonibus delinitũ duxit ad castra: oblitusque sacramenti, innuit suis, & adprehẽsum spoliauit eum indumentis suis induitq; illum veste vili: regressusq; ad vrbem Toletum, ablatis pueris eius, misit eum in exilium cum vno tantùm puerulo.

39 IGITVR post mortem filiorũ Chilperici, rex mẽse Octobri in Cotia silua plenus luctu cum coniuge residebat. Tunc Chlodoueum filium suum, Brennacum, faciente regina transmisit, vt scilicet & ipse ab hoc interitu deperiret. Grauiter ibi his diebus morbus ille qui fratres interfecerat, sæuiebat, sed nihil ibidem incommodi pertulit: ipse enim rex Calam Parisiacæ ciuitatis villam aduenit. Post paucos verò dies Chlodoueum ad se venire præcepit. Cui qualis interitus fuerit, dicere non pigebit. Igitur cũ in supradicta villa apud patrem habitaret, cœpit immaturè iactare vel dicere, Ecce mortuis fratribus meis ad me restitit omne regnũ: vniuersæ Galliæ subijcientur, imperiumq; vniuersum mihi fata largita sunt. Ecce inimicis in manu positis, inferam quæcunque placuerit. Sed & de nouerca sua Fredegunde regina non condecibilia detrectabat.

bat. Quæ illa audiés, pauore nimio terrebatur. Post dies verò aliquot, aduenies quidá reginç, vt orbata filijs sedeas, dolus id Chlodouei est operatus. nam ipse concupiscés vnius ancillarum tuarũ filiá, maleficijs tuos per matrẽ eius filios interfecit: ideoq; moneo ne speres de te melius, cum tibi spes per quá regnare debueras sit ablata. Tunc regina timore perterrita, & furore succésa, noua orbitate cõpuncta, adprehensa puella in quã oculos iniecerat Chlodoueus, & grauiter verberata, incidi comá capitis eius iussit: ac scissa, sudi impositam defigi ante metatũ præcepit Chlodouei: matre quoque puellæ religata, & tormentis diu cruciata, elicuit ab ea professionem quæ hos sermones veros esse firmaret. Regi exinde hæc & alia huiuscemodi insinuãs, vindictam de Chlodoueo popposcit. Tũc rex in venationẽ directus, eum præcepit arcessiri secretius. Quo aduenientè ex iussu regis adprehensus in manicis à Desiderio atque Bobone ducibus, nudatur armis & vestibus, ac vili indumento contectus reginæ vinctus adducitur. At illa in custodia eum retineri præcepit, elicere ab eo cupiens, si hæc ita vt audierat se haberent, vel cuius consilio vsus fuerit, aut cuius hæc instinctu fecisset, vel cum quibus maximè amicitias conligasset. At ille reliqua denegans, amicitias multorum detexit. Denique post triduum, reginam vinctum iussit eum transire Matronam fluuium, & in villa cui Noceto nomẽ est, custodiri. In qua custodia cultro percussus, in-

terijt: ipsoq; in loco sepultus est. Interea aduenerunt nuncij ad regem qui dicerent, quòd ipse se ictu proprio perfodisset: & adhuc ipsum cultrum de quo se perculit, in loco stare vulneris adfirmabant. Quibus uerbis rex Chilpericus inlusus, nec fleuit, quem ipse, vt ita dicam, morti tradiderat, instigante regina. Seruiẽtes quoq; illius per diuersa dispersi sunt. Mater autem eius crudeli morte necata: soror illius in monasterium recluſa, à pueris reginæ trãsmittitur: in quo nunc veste mutata consistit: opesque eorum omnes reginæ delatæ sunt. Mulier quæ super Chlodoueum locuta fuerat, dijudicatur incendio concremari. Quæ cum ducere tur, reclamare cœpit misera, se mendacia protulisse: sed nihil proficientibus verbis, ligata ad stipitem, viuens exuritur flammis. Thesaurarius Chlodouei à Cuppane stabuli comite de Biturico retractus, uinctus reginę transmissus est, diuersis cruciatibus exponẽdus: sed eũ regina & à supplicijs, & vinculis iussit absolui, liberumq; nobis obtinẽtib. abire permisit.

40 POST hæc Elafius Catalaunensis episcopus propter causas Brunichildis reginę in Hispanias in legationẽ directus, correptus à febre nimia, spiritum exhalauit: & exinde delatus mortuus, ad ciuitatẽ suam sepultus est.

Eonius quoq; episcopus, quem legatum Britannorũ supra meminimus, ad ciuitatẽ suam regredi non permissus, vt Andegauis pascerẽtur de publico, à rege præceptum est. Qui Parisios adueniens, dum die dominica sacrosancta

solennia

solennia celebraret, emissa cum hinnitu voce terræ conruit. Erumpente uero ab ore eius & naribus sanguine, inter manus deportatus est: sed conualuit: nimium enim vino deditus erat, & plerumq; ita deformiter inebriabatur, vt gressum facere non valeret.

41 MIRVS rex Gallicien sis legatos ad Gunthcramnum regem direxit. Cumq; per Pictauum terminũ præterirẽt, quem tunc Chilpericus rex tenebant, nunciata sunt ei. At ille sub custodia sibi eos exhiberi præcipit & Parisijs custodiri. Eo tempore apud Pictauensem ciuitatem lupus ex siluis veniens, per portam ingressus est: clausisq; portis intra muros ipsius vrbis oppressus, occisus est. Adserebant enim quidam & cœlum ardẽs se vidisse. Liger fluuius maior ab anno superiore fuit, postquã ei Caris torrens se adiunxit. Ventus auster nimium violenter cucurrit, ita vt siluas prosterneret, domos erueret, sępes efferret, ipsosq; homines ad internecionem vsq; volutaret. Erat enim spatium eius in latitudinem quasi iugera septem. Longitudo autem non potuit æstimari. nam & galli plausum cantus in initio noctis sæpe dederunt. Luna contenebricata est, & cometes stella apparuit. Grauis autem lues in populo subsecuta est. Legati autem Sueuorum post annum dimissi, ad propria redierũt.

42 MAVRILIO Cadurcensis vrbis episcopus grauiter ægrotabat ab humore podagrico, sed super hos dolores quos ipse humor commouit, magnos sibi cruciatus adde-

bat. nam sæpe candẽs ferrum tibijs ac pedibus defigebat, quo facilius cruciatum sibi amplius adderet. Sed cum episcopatũ eius multi expeterent, ipse Vrsicinum qui quondam referendarius Vltrogotho reginæ fuerat, elegit. Quẽ dum adhuc viueret, benedici deprecans, migrauit à seculo: fuit autem valde eleemosynarius, in scripturis ecclesiasticis valde instructus, ita vt seriem diuersarum generationum, quæ in libris veteris Testamenti describitur, quod à multis difficile retinetur, hic plerunq; memoria recenseret. Fuit etiam & in iudicijs iustus, ac defendens pauperes ecclesiæ suæ de manu malorum iudicũ, iuxta illud Iob, Conseruaui egenum de manu potẽtis, & inopi cui non erat adiutor, auxiliatus sum: os viduæ benedixit me, cùm essem oculus cæcorum, pes claudorum, & inualidorum pater.

43 LEVVIELDVS verò rex Agilanẽ legatum ad Chilpericũ mittit, virum nullius ingenij aut dispositionis ratione peritum, sed tantum voluntate in catholica lege peruersum: quem cùm via Turonos detulisset, lacessire nos de fide, & impugnare ecclesiastica dogmata cœpit. Iniqua enim, inquit, fuit antiquorum episcoporum lata sententia, quæ æqualem adseruit filium patri. nam qualiter, inquit, poterit esse patri æqualis in potestate qui ait, Pater maior me est? Non est ergo æquum vt ei similis æstimetur quo se minorem dicit, cui tristitiam mortis ingemit, cui postremo moriẽs, spiritum quasi nulla præditus potestate

testate commendat. Vnde pater eum & ætate & potestate paterna minorem. Ad hæc ego interrogo, si crederet Iesum Christum filium dei esse, si eundemque esse dei sapientiam, si lumen, si veritatem, si vitam, si iustitiam fateretur. Qui ait, Credo hæc omnia esse filium dei. Et ego, Dic ergo mihi, quando pater sine sapientia? quando sine lumine? quando sine vita? quando sine veritate? quando sine iustitia fuerit? sicut enim pater sine istis esse non potuit, ita & sine filio esse non potuit, quæ maxime & dominici nominis mysteriũ coaptantur: sed nec pater esset vtique, si filium non haberet. Quod autem eum dixisse ais, Pater maior me est, scias eum hoc ex adsumptæ carnis humilitate dixisse, vt cognoscas non potestate, sed humilitate te fuisse redemptum. nam tu qui dicis, Pater maior me est, oportet te meminisse quod alibi ait, Ego & pater vnũ sumus. nam & mortis timor & commendatio spiritus ad infirmitatem corporis est referenda, vt sicut verus deus, ita & verus homo credatur. Et ille, Cuius quis implet voluntatem, eo & minor est. semper filius minor est patre, quia ille facit voluntatem patris, nec pater illius voluntatem facere comprobatur. Ad hæc ego, intellige quia pater in filio, & filius in patre, in vna semper deitate subsistit. nam vt cognoscas patrem filij facere voluntatem, si in te fides euangelica manet, audi quid ipse Iesus deus noster cùm ad resuscitandum venit Lazarum, ait, Pater gratias ago tibi, quo-

niam audisti me: & ego sciebam quia semper me audis: sed propter turbam quæ circunstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Sed & cùm ad passionem venit, ait, Pater clarifica me claritate quâ habui apud temetipsum, priusquam mundus fieret. Cui pater de cœlo respondit, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Æqualis est ergo filius in deitate, non minor: sed neque aliquid minus habens. nam si deum confiteris, necesse est integrum fatearis, & nihil egentem: si verò integrum esse negas, deum esse non credis. Et ille, Ex adsumpto homine cœpit dei filius vocitari. nam erat quando non erat. Et ego, Audi Dauid dicentem ex persona patris, Ex vtero ante luciferum genui te. Et Ioannes euangelista ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc ergo verbum caro factum est, & habitauit in nobis: per quem facta sunt omnia. nam vos cæcati veneno persuasionis, nihil dignum de deo sentitis. Et ille, Nunquid & spiritum sanctum deum dicitis, aut æqualem patri filioque decernitis? Cui ego, Vna in tribus est voluntas, potestas, operatio: vnus deus in trinitate, & trinus in vnitate. Tres personæ, sed vnum regnum, vna maiestas, vna potentia omnipotentiaque. Et ille, Spiritus sanctus, inquit, quem æqualem patris profertis ac filio, vtrisque minor accipitur, quia & à filio promissus, & à patre legitur missus. nemo enim promittit, nisi quod suæ dominationi subsistit: & nemo mittit, nisi inferiorem se,

sicut

ficut ipse ait in euangelio, Nisi ego abiero, paracletus ille non veniet: si autem abiero, mittam illum ad vos. Ad hæc ego respondi, Bene filius ante passionem ait, quia nisi ille ad patrē victor remeauerit, ac proprio sanguine redempto mundo dignum deo ex homine præparet habitaculum, nō potest sanctus spiritus idem deus in pectore fanatico, & originalis criminis labe infecto descēdere. Spiritus enim sanctus, ait Salomon, fugiet fictum. Tu autem si spem aliquam resurrectionis habes noli loqui aduersus spiritum sanctum, quia iuxta sententiam domini, spiritum sanctum blasphemanti non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Et ille, Deus est qui mittit, nō est deus qui mittitur. Ad hæc ego interrogo, si crederet doctrinam Petri Pauliqúe apostolorum. respondente autem eo, Credo adieci, Cùm argueret Petrus apostolus Ananiam pro fraude fundi, vide quid dicat, Quid tibi visum est mentiri spiritui sancto? non es enim mentitus hominibus, sed deo. Et Paulus, cum gratiarum spiritualium distingueret gradus, Hæc omnia, inquit, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Qui enim quod voluerit facit, in nullius redigitur potestatem. nam vos vt superius dixi, nihil rectè de trinitate sancta sentitis, & quàm iniqua sit huius sectæ peruersitas, ipsius auctoris vestri, id est Arrij expressit interitus. Ad hæc ille respondit, Legem quam nō colis, blasphemare noli. Nos verò quæ creditis, etsi non credimus, non ta-

men blasphemamus: quia non deputatur crimini, si & illa & illa colantur. sic enim vulgato sermone dicimus, Non esse noxium si inter gentilium aras, & dei ecclesiam quis transiens vtraque veneretur. Cuius ego stultitiam cernens, aio, Vt video, & gentilium defensorem, & hæreticorum adsertorem te esse manifestas, cùm & ecclesiastica dogmata maculas, & paganorum spurcitias prædicas adorari. Satius, inquio, faceres, si ea te armaret fides, quam Abraham ad ilicem, Isaac in ariete, Iacob in lapide, Moyses vidit in sente: quam Aaron portauit in logio, Dauid exultauit in tympano, Salomon prddicauit in intellectu: quam omnes patriarchæ, prophetæ, siue lex ipsa, vel oraculis cecinit, vel sacrificijs figurauit: quam & nunc præsens suffragator Martinus noster, vel possedit in pectore, vel ostendit in opere: vt & tu conuersus crederes inseparabilem trinitatem, & accepta à nobis benedictione, purgatoque à malæ credulitatis veneno pectore delerentur iniquitates tuæ. At ille furore commotus, & nescio quid quasi insanus frendens, ait: Ante anima ab huius corporis vinculis emicet, quàm ab vllo religionis vestræ sacordote, benedictionem accipiam. & ego, Nec nostram dominus religionem siue fidem ira repescere faciat, vt distribuamus sanctum eius canibus, ac precioſarum margaritarum sacra porcis squalentibus exponamus. Ad hæc, ille relicta altercatione surrexit, & abijt. Sed post hæc cùm in Hispanias reuersus fuisset, infirmitate

tate debilitatus, ad nostram religionem necessitate cogente conuersus est.

44 PER idē tēpus Chilpericus rex scripsit indiculum, vt sancta trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur: adserens indignum esse, vt deus persona, sicut homo carneus nominetur. Adfirmans etiam ipsum esse patrem qui est filius, idemque ipsum esse spiritum sanctum, qui pater & filius. sic, inquit, prophetis ac patriarchis apparuit, sic eum ipsa lex nunciauit. Cumque hæc mihi recitari iussisset, ait, Sic, inquit, volo vt tu & reliqui doctores ecclesiarum credatis. Cui ego respondi, Hac credulitate relicta pie rex, hoc te oportet sequi quod nobis post apostolos alij doctores ecclesiæ reliquerūt. Quod Hilarius Eusebiusque docuerunt, quod & in baptismo es confessus. Tunc iratus rex ait, Manifestum est mihi in hac causa Hilariū Eusebiumque validos inimicos haberi. Cui ego respondi, Obseruare te conuenit, neq; deum, neq; sanctos eius habere offensos. Nam scias, quia in persona aliter pater, aliter filius, aliter spiritussanctus. Non pater adsumpsit carnem, neq; spiritussanctus, sed filius: vt qui erat dei filius, ipse ad redēptionem hominis, filius haberetur & virginis. Non pater passus neque spiritussanctus, sed filius: vt qui carnem adsumpserat in mundo, ipse offerretur pro mundo. De personis verò quod ais, non corporaliter, sed spiritaliter sentiendum est. In his ergo tribus personis, vna gloria, vna æterni-

tas, vna potestas. At ille commotus, ait, Sapientioribus te hæc pandam, qui mihi consentiant. & ego, Nunquam erit sapiens, sed stultus, qui hæc quæ proponis sequi voluerit. Ad hæc ille frendens, siluit. Non post multos verò dies aduenient Saluio Albigensi episcopo, hæc ei præcepit recenseri, deprecans vt sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens, ita respuit, vt si chartam in qua hæc scripta tenebantur, potuisset adtingere, in frusta discerperet. Et sic rex ab hac intentione quieuit. Scripsit alios libros idem rex versibus, quasi Sedulium secutus: sed versiculi illi nulli penitus metricæ conueniunt rationi. Addidit autem & literas literis nostris, id est ω sicut Græci habent, ae, the, vuui: quarum characteres subscripsimus. hi sunt: ο. ϕ. z. Π. Et misit epistolas in vniuersas ciuitates regni sui, vt sic pueri docerentur. ac libri antiquitus scripti, planati pumice rescriberentur:

45 AGROECVLA autem Cabillonensis episcopus, hoc obijt tempore: fuitque homo valde elegans ac prudens, genere senatorio. multa in ciuitate illa ædificia fecit, domos composuit, ecclesiam fabricauit, quam columnis fulciuit, variauit marmore, musiuo depinxit. Magnæ autem abstinentiæ fuit. nam nunquam prandio vsus est, nisi tantum cœna: ad quam sic temporiue residebat, vt sole stante consurgeret. Humanitatis exiguæ, facundiæ verò magnæ erat. Obijt autem, episcopatus anno quadragesimo octauo, æui autem octo-

octogesimotertio : cui Flauius referendarius Gunthcramni regis succesit.

46 EO tempore & Dalmatius Ruthenæ ciuitatis episcopus, migrauit à seculo, vir in oni sanctitate præcelsus, abstinens vel à cibis, vel à concupiscentijs carnis : valde eleemosynarius, & cunctis humanus, in oratione & vigilijs satis stabilis : ecclesiam construxit. Sed dum eam ad emendationem sæpius destruit, incompositam dereliquit. Post cuius obitum, multi, vt fit, episcopatum petebant. Transobadus verò presbyter qui quondam archidiaconus eius fuerat, maxime in hoc intendebat, fidus quòd filium suum cum Gogone, qui tunc regis erat nutritius, commendauerat. Condiderat autem episcopus testamentum, in quo regi Sexenium, qui post eius obitum acciperet, indicabat, adiurans terribilibus sacramentis, vt in ecclesia illa non ordinaretur extraneus, non cupidus, non coniugali vinculo nexus, sed ab his omnibus expeditus, qui in solis tantùm dominicis laudibus degebat, substitueretur. Transobadus autem presbyter epulum in ipsa vrbe clericis præparat. Residentibus autem illis, vnus presbyterorum cœpit antistitem memoratum impudicis blasphema re sermonibus, & vsque ad hoc erupit, vt eum delirum & fatuum nominaret. Hæc eo dicente, pincerna poculum oblaturus aduenit. At ille acceptum dum ori proximat tremere, cœpit. laxatoque de manu calice, super alium qui sibi erat proximus caput reclinans, reddidit

ſpiritum. Ablatusq; ab epulo, ad ſepulchrum humo contectus eſt. Poſt hæc relecto teſtamẽto antiſtitis, in præſentia Childeberti regis ac procerum eius, Theodoſius qui tunc archidiaconatu vrbis illius potiebatur, epiſcopus ordinatus eſt.

47 AVDIENS autem Chilpericus omnia mala quæ faciebat Leudaſter eccleſijs Turonicis & omni populo, Anſoualdum illuc dirigit: qui veniens ad feſtiuitatem ſancti Martini, data nobis & populo optione, Eunomius in comitatũ erigitur. Denique Leudaſtes cernens ſe remotũ, ad Chilpericum dirigit dicẽs, Vſque nũc, ô pijſsime rex, cuſtodiui ciuitatem Turonicam: nunc autẽ me abactione remoto, vide qualiter cuſtodiatur. Nam noueris quia Gregorius epiſcopus eam ad filium Sygiberti tradere deſtinat. Quod audiẽs rex, ait, Nequaquam, ſed quia remotus es, ideo hæc adponis. & ille, Maiora, inquit, de te ait epiſcopus: dicit enim reginã tuam in adulterio cum epiſcopo Berthcramno miſceri. Tunc iratus rex, cæſum pugnis & calcibus, oneratũ ferro, recludi præcepit in carcere.

48 SED quia liber finẽ poſtulat narrare aliqua de eius actionibus libet: ſed prius videtur, genus ac patriam moresq; ordiri. Cracina Pictauenſis inſula vocitatur, in qua à Fiſcalis vinitoris eruo Leocadio nomine, naſcitur. Exinde ad ſeruitium arceſsitus, culinæ regiæ deputatur. Sed quia lippis erat in adoleſcentia oculis, quibus fumi acerbitas non con-

gruebat

gruebat, amotus à pistillo promouetur ád cophinum. Sed dum inter fermentatas massas se delectari consimulat, seruitium fugam iniens dereliquit. Cumque bis aut tertiò reductus à fugæ lapsu teneri non posset, auris vnius incisione multatur. Dehinc cùm notam inflictam corpori occulere nulla auctoritate valeret, ad Marcoueifam regniam quam Charibertus rex nimium diligens, in loco sororis thoro adsciuerat, fugit. Quæ libenter eum colligens, prouocat, equorumque meliorum deputat esse custodem. Hinc iam obsessus vanitate, ac superbiæ deditus, comitatum ambit stabulorũ: quo accepto, cunctos despicit ac postponit: inflatur vanitate, luxuria dissoluitur, cupiditate succenditur, & in causis patronæ alumnus proprius huc illucq; defertur. Cuius post obitum refertus prædis, locum ipsum cum rege Chariberto oblatis muneribus tenere cœpit. Post hæc, peccatis populi ingruentibus, comes Turonus destinatur: ibiq; se amplius honoris glorioſi supercilio iactat: ibiq; se exhibet rapacem prædis, turgidum rixis, adulterijs lutulentum: vbi seminando discordias, & inferendo calumnias, non modicos thesauros adgregauit. Post obitum verò Chariberti, cùm in Sygiberti sortem ciuitas illa veniſſet, transeunte eo ad Chilpericum, omnia quæ iniquè adgregauerat, à fidelibus nominati regis directa sunt. Peruadente igitur Chilperico rege per Thodobertum filium vrbem Turonicam, cùm iam ego Turonos aduenissem,

mihi à Theodoberto ſtrenuè commendatur, vt ſcilicet comitatu quem prius habuerat potiretur. Multum ſe nobis humilem ſubditumq; reddebat, iurans ſæpius ſuper ſepulchrum ſancti antiſtitis, nunquam ſe contra rationis ordinem eſſe venturum: ſeq; mihi tam in cauſis proprijs, quàm in eccleſiæ neceſsitatibus in omnibus eſſe fidelē. Timebat enim quod poſtea euenit, ne vrbem illam iterum rex Sygibertus in ſuum dominium reuocaret. Quo defuncto, ſuccedente iterum Chilperico in regnum, iſte in comitatum accedit. Adueniente autem Turonos Meroueo, omnes res eius vſquequaque diripuit. Sed dum Sygibertus duos annos Turonos tenuit, hic in Britannijs latuit: qui adſumpto, vt diximus comitatu, in tali leuitate elatus eſt, vt in domo eccleſiæ cum thoracibus atque loricis, præcinctus pharetra, & contum manu gerens, capite galeato ingrederetur: de nullo ſecurus, quia omnibus erat aduerſus. Iam ſi in iudicio cum ſenioribus vel laicis, vel clericis reſediſſet, & vidiſſet hominem iuſtitiam proſequentem, protinus agebatur in furias, ructabat conuicia in ciues: presbyteros manicis iubebat extrahi, milites fuſtibus verberari: tantaque vtebarur crudelitate, vt vix referri poſsit. Diſcedente autem Meroueo qui res eius diripuerat, nobis calumniator exiſtit, adſerens fallaciter Meroueum noſtro vſum conſilio, vt res eius auferret. Sed poſt inlata damna, iterat iterum ſacramenta, pallamque ſepulchri beati Martini

ni fideiussorem donat, se nobis nunquam aduersaturum.

49 SED quoniam longum est per ordinem prosequi periuria vel reliqua mala eius, veniamus ad illud, qualiter me voluit iniquis ac nefarijs calamnijs supplantare, vel qualiter in eum vltio diuina descendit, vt illud adimpleretur, Omnis supplantans supplantabitur: & iterum, Qui fodit foueam, incidet in eam. Igitur post multa mala quæ in me meosq; intulit, post multas direptiones rerum ecclesiasticarum, adiuncto sibi Riculfo presbytero, simili malitia peruerso, ad hoc erupit vt diceret me crimen in Fredegundem reginam dixisse, adserens si archidiaconus meus Plato, aut Gallienus amicus noster, subderentur pœnæ, conuincerent me vtique hæc locutum. Tunc rex iratus, vt supra diximus, iussit eum pugnis calcibusq; cæsum, oneratum catenis, recludi in carcerem. Nam Riculfum clericum se habere dicebat, per quem hæc loquutus fuisset. Hic verò Riculfus subdiaconus, simili leuitate perfacilis, ante hunc annum cõsilio cum Leudaste de hac causa habito, causas offensionis requirit, quibus scilicet me offenso, ad Leudastem transiret: nactusq; tandem, ipsum adiuit, ac per mẽses quatuor dolis omnibus ac muscipulis præparatis, ad me cum ipso Leudaste reuertitur, deprecans vt eum debeá recipere excusatum. Feci, fateor, & occultũ hostẽ publicè in domum suscepi. Discedẽte verò Leudaste, ipse se pedibus meis sternit, dicens, Nisi suc-

curras velociter, perituru sum. Ecce instigate Leudaste, locutus sum quod loqui non debui: nunc verò alijs me regnis emitte: quod nisi feceris, à regalibus comprehensus, mortales pœnas sum luituru. Cui ego aio, Si quid incongruum rationi effatus es, sermo tuus in caput tuum erit. nam ego alteri te regno non mittam, ne suspectus habear coram rege. Post ista Leudastes extitit accusator eius, dicens se sermones iam dictos à Riculfo audisse subdiacono. At ille iterum vinctus, relaxato Leudaste, custodię deputatur, dicens, Gallienum eadem die & Platonem archidiaconos fuisse præsentes, cum hæc est episcopus eloquutus. Sed Riculfus presbyter, qui iam promissionem de episcopatu à Leudaste habebat, intantum elatus fuerat, vt magi Simonis superbię æquaretur. Qui tertio aut eo amplius mihi sacramentum super sepulcrum sancti Martini dederat. in die sexta Paschæ intantum me conuicijs & sputis egit, vt vix manibus temperaret, fidus scilicet doli quem præparauerat. In crastina autē die, id est sabbati, in ipso Pascha, venit Leudastes in vrbem Turonicam, adsimulansq; aliud negocium agere, adprehensos Platonem archidiaconū, & Gallienū in vincla connectit: catenatosq; ac exutos veste iubet eos ad reginam deduci. Hæc ego audiēs, dum in domo ecclesiæ residerem, mœstus turbatusq;, ingressus oratorium, Dauidici carminis sumo librum, vt scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret. In quo ita repertum

tum est, Eduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare. Interea ingressi in fluuiũ super pontem qui duabus lintribus tenebatur, nauis illa quæ Leudastem vehebat, demergitur: & nisi nandi fuisset adminiculo liberatus, cum socijs forsitan interisset. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quæ & vinctos vehebat, super aquas, dei auxilio, eleuatur. Igitur deducti ad regem qui vincti fuerant, incusantur instanter, vt capitali sententia finirentur. Sed rex recogitans absolutos à vinculo, libera custodia reseruat inlæsos. Ad ciuitatem verò Turonicam Berulfus dux cum Eunomio comite fabulam fingit, quòd Gunthcramnus rex capere vellet Turonicam ciuitatem: & idcirco ne aliqua negligentia accederet, oportere ait vrbem custodia consignari. Ponunt portis dolosè custodes, qui ciuitatem tueri adsimulantes, more vtique custodirent. Mittunt etiam qui mihi consilium ministrarent, vt occultè adsumptis melioribus rebus ecclesiæ, Aruernum fuga secederem: sed nõ adquieui. Igitur rex arcessitis regni sui episcopis, causam diligẽter iussit exquiri. Cumq; Riculfus clericus sæpius discuteretur occultè, & contra me vel meos multas fallacias promulgaret, Modestus quidã faber lignarius ait ad eum, O infelix qui contra episcopum tuum tam contumaciter ista meditaris. Satius tibi erat silere: & petita venia episcopi gratiã impetrares. Ad hæc ille clamare cœpit voce magna ac dicere: En ipsum qui mihi silentiũ indicit,

ne prosequar veritatem: en reginæ inimicum, qui causam criminis eius nō sinit inquiri. Nuntiantur protinus hæc reginæ. Adprehenditur Modestus, torquetur, flagellatur: & in vincula compactus, custodiæ deputatur. Cumq; inter duos custodes catenis & cippo teneretur vinctus, media nocte dormientibus custodibus, orationem fudit à dominum, vt dignaretur eius potentia miserum visitare: & qui innocens conligatus fuerat, visitatione Martini præsulis ac Medardi absolueretur. Mox disruptis vinculis, confracto cippo, reserato ostio, sancti Medardi basilicam nocte nobis vigilantibus introiuit. Congregati igitur apud Brennacum villam episcopi, in vnam domum residere iussi sunt. Dehinc aduenient rege, data omnib. salutatione, ac benedictione accepta, resedit. Tunc Bertheramnus Burdegalensis ciuitatis episcopus, cui hoc cum regina crimen impactū fuerat, causam proponit, meq; interpellat, dicens, à me sibi ac reginæ crimē obiectum: negaui ego in veritate me hæc locutum: & audisse quidem hæc alios: nam non excogitasse. Nam extra domum rumor in populo magnus erat dicentium, Cur hæc super sacerdotem dei obijciuntur? cur talia rex prosequitur? nunquid potuit episcopus talia dicere vel de seruo? Heu, heu domine deus largire auxilium seruo tuo. Rex autem dicebat, Crimen vxoris meæ, meum habetur obprobrium. si ergo censetis vt super episcopum testes adhibeantur, ecce adsunt. Certè si videtur vt hæc

non

non fiant, & in fidem episcopi committantur: dicite: libenter audiam quæ iubetis. Mirati sunt omnes Regis prudentiam vel patientiam simul. Tunc cunctis dicentibus, Non potest persona inferior super sacerdotem credi, restitit ad hoc causa, vt dictis Missis, in tribus altaribus me de his verbis exuerem sacramento. Et licet canonibus essent contraria, pro causa tamen regis impleta sunt. Sed nec hoc sileo, quòd Rigunhtis regina condolens doloribus meis, ieiunium cum omni domo sua celebrauit, quousque puer nunciaret me omnia sic impleße, vt fuerât instituta. Igitur regressi sacerdotes ad regem, aiunt, Impleta sunt omnia ab episcopo quæ imperata sunt, ô rex: quid nunc ad te, nisi vt cum Berthcramno accusatore fratris, cõmunione priueris? & ille, Non inquit, ego nisi audita narraui. Quærentibus illis, Quis hæc dixerit? respõdit, Se hęc à Leudaste audisse: ille autẽ secũdum infirmitatẽ vel cõsilij, vel propositionis suæ, iam fugã inierat. Túc placuit omnibus sacerdotibus, vt sator scandali, inficiator reginæ, accusator episcopi, ab omnibus arceretur ecclesijs, eo quòd se ab audientia subtraxisset. Vnde & epistolam subscriptam, alijs episcopis qui non adfuerant trãsmiserunt. Et sic vnusquisque in locum suum regressus est. Leudastes verò hæc audiens, basilicam sancti Petri Parisijs expetijt. Sed cum audisset edictum regis, vt in suo regno à nullo colligeretur: & præsertim quòd filius eius quẽ domi reliquerat, obijsset, Turonos occultè ve-

niens, quæ optima habuit in Biturico, transpo
suit. Prosequẽtibus verò regalibus pueris, ipse
per fugam labitur. Capta quoque vxor eius, in
pagum Tornacense exilio retruditur. At Ri-
culfus clericus ad interficiendum deputatur:
pro cuius vita vix obtinui: tamen de tormen-
tis excusare non potui. Nam nulla res, nullum
metallum, tanta verbera potuit sustinere, sicut
hic miserrimus. Ab hora tertia diei, reuinctis
post tergum manibus, suspensus ad arborem
dependebat, ad horam verò nonam deposi-
tus, extensus ad trocleas, cædebatur fustibus,
virgis, ac loris duplicibus, & non ab vno vel
duobus, sed quot accedere circa miseros po-
tuissent artus, tot cæsores erant. Cum autem
iam in discrimine esset, tunc aperuit verita-
tem, & archana doli publicè patefecit. dicebat
enim ob hoc reginæ crimen obiectum, vt eie-
cta de regno interfectis fratribus & patre,
Chlodoueus regnum acciperet, Leudastes du
catum: Riculfus verò presbyter qui iam à tem
pore beati Eufronij episcopi amicus erat Chlo
douei, episcopatum Turonicum ambiret, huic
Riculfo clerico archidiaconatu promisso. Nos
verò cum dei gratia Turonos reuersi, inueni-
mus ecclesiam conturbatam per Riculfum
presbyterum. nam hic sub Eufronio episcopo
de pauperibus prouocatus, archidiaconus or-
dinatus est. Exinde ad presbyteriũ admotus,
recessit ad propria, semper elatus, inflatus, prę
sumptuosus: nam me adhuc commoráte cum
rege, hic quasi iam esset episcopus, in domum

ecclesiæ

ecclesiæ ingreditur impudenter, argẽtum describit ecclesiæ, reliquasq; res sub suam redigit potestatem. Maiores clericos muneribus ditat, largitur vineas, prata distribuit: minores verò fustibus plagisq; multis, etiam manu propria adfecit, dicens, Recognoscite dominũ vestrum qui victoriam de inimicis obtinuit, cuius ingenium Turonicam vrbem ab Aruernis populis emundauit: ignorans miser, quòd præter quinque episcopos, reliqui omnes qui sacerdotium Turonicum susceperunt, parentum nostrorum prosapiæ sunt coniuncti: illud sæpe suis familiaribus dicere erat solitus, quòd hominem prudentem non aliter nisi in periurijs quis decipere possit. Sed cũ me reuersum adhuc despiceret, nec ad salutationem meam sicut reliqui ciues fecerant, adueniret, sed magis me interficere minitaretur, cum consilio comprouincialiũ eum in monasteriũ remouerì præcipio. Cumq; ibidẽ arctius distringeretur, intercedentib. Felicis episcopi missis, qui memoratæ causæ fautor extiterat, circunuẽto periurijs abbate, fuga elabitur, & vsq; ad Felicẽ accedit episcopũ: eumq; ille ambiẽter colligit quẽ execrari debuerat. Leudastes verò in Bituricũ pergens, omnes thesauros quos de spolijs pauperũ detraxerat, secũ tulit. Nec multo post inruentibus Bituricis, cum iudice loci super eum, omne aurum argentumque vel quod secum detulerat, abstulerũt, nihilq; ei nisi quod super se habuit relinquentes: ipsamque abstulissent vitam, nisi fuga fuisset elapsus. Resum-

ptis dehinc viribus cum aliquibus Turonicis iterum inruit super prædones suos: interfectoque vno aliqua, de rebus ipsis recepit, & in Turonicum reuertitur. Audiens hæc Berulfus dux misit pueros suos cum armorum adparatu ad comprehendendum eum. Ille verò cernens se iam iamque capi relictis rebus basilicam sancti Hilarij Pictauensis expetijt. Berulfus verò dux res captas regi transmisit. Leudastes enim egrediebatur de basilica, & inruens in domos diuersorum, prædas publicas exercebat. Sed & in adulterijs sæpe intra ipsam sanctam porticum deprehensus est. Commota autem regina, quòd scilicet locus deos sacratus taliter pollueretur, iussit eum à basilica sancti eijci. Qui eiectus, ad hospites suos iterum in Bituricum expetit, deprecans se occuli ab eis.

50 ET licet de beati Saluij episcopi conlocutione superius memorare debueram, sed quia mentem excessit, esse sacrilegum non arbitror, si in posterum scribatur. Igitur cum Vale post synodum memoratam regi iam dicto, ad propria redire vellemus, non antè discedere placuit, nisi hunc virum libatis osculis linqueremus. Quem quæsitum in atrio Brinnacēsis domus reperi. Cui dixi, quia iam eram ad propria rediturus: tunc remoti paululum, dum hinc inde sermocinaremur, ait mihi, Vidésne super hoc tectum quę ego suspicio? cui ego, Video enim super tegulum quod nuper rex poni præcepit. & ille, Aliud, inquit, non aspicis?

spicis? cui ego, Nihil aliud, inquam, video. suspicabar enim quòd aliquid ioculariter loqueretur: & adieci, Si tu aliquid magis cernis, enarra. at ille alta trahens suspiria ait, Video ego euaginatum iræ diuinæ gladium super domum hanc dependentem. veruntamen non fefellit dictio sacerdotem. nam post dies viginti, duo filij regis quos superius mortuos scripsimus, obierunt.

Explicitus est liber quintus, finitus in anno quinto Childeberti regis.

Incipit liber sextus, incohoatus ab anno sexto eiusdem Childeberti.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER SEXTVS.

ANno igitur sexto regni sui Childebertus rex, reiecta pace Guntheramni regis cum Chilperico coniunctus est. Non post multum tempus Gogo moritur, in cuius locum Vuádelinus subrogatur. Mummolus à regno Guntheram-

ni fuga dilabitur, & se intra murorum Auennicorum munitionē concludit. Apud Lugdunū synodus episcoporum coniungitur, diuersarū causarū altercationes incidēs, negligētioresq; iudicio damnans. synodus ad regē reuertitur, multa de fuga Mummoli ducis, nonnulla de discordijs tractans.

2 INTERE Alegati Chilperici regis qui ante triēnium ad Tyberium imperatorē abierant, regressi sunt, non sine graui damno atq; labore. Nam cum Massiliēsem portū propter regū discordias adire ausi non essent, Agathen vrbē quæ in Gothorum regno sita est, aduenerunt. Sed priusquā litus adtingerēt, nauis acta vento impulsa terris in frusta minuitur. Legati verò cum pueris se in periculo cernentes, arreptis tabulis vix ripæ relati sunt, multis puerorum amissis: sed plurimi euaserunt: res autem quas vndę litori inuexerant, incolę rapuerūt. ex quibus quòd melius fuit recipiētes, ad Chilpericum regem retulerunt. multa tamē ex his Agathenses secū retinuerūt. Tunc ego Nouigentum villā, ad occursum regis abierā: ibiq; nobis rex missoriū magnū, quòd ex auro gemmisq; fabricauerat in quinquaginta librarum pondere, ostendit, dicens, Ego hæc ad exornandam atq; nobilitandam Francorū gentem feci. Sed & plurima adhuc si vita comes fuerit, faciam. Aureos etiam singularum librarum pondere, quos imperator misit, ostēdit, habentes ab vna parte iconē imperatoris pictam, & scriptum in circulo, TYBERII CONSTAN-

STANTINI PERPETVI AVGVSTI: ab alia verò parte habentes quadrigam & ascensorem, continētesq; scriptum, GLORIA ROMANORVM. multa autem & alia ornamenta quæ à legatis sunt exhibita, ostendit.

3 DENIQVE cùm apud eandē villam commoraretur, Egidius Rhemēsis episcopus cū primis Childeberti proceribus, in legationem ad Chilpericū regē venit, ibiq; conlocutione facta, vt ablato Guntheráni regis regno, hi se coniungere debeant in pace, ait Chilperi cus rex, Filij mihi peccatis increscentibus non remáserunt, nec mihi nūc alius supersit hęres, nisi fratris mei Sygiberti filius, id est Childebertus rex. Ideoq; in omnibus quæ laborare potuero, hic hæres existat. tantum dum aduixero liceat mihi sine scrupulo aut disceptatione cuncta tenere. At illi gratias agētes, pactionibus subscriptis ea quæ locuti fuerant, firmauerunt, & ad Childebertum cum magnis muneribus sunt regressi. Quibus discedentibus, Chilpericus rex Leudoualdum episcopū cum primis regni sui direxit. Qui dato susceptoq; de pace sacramento, pactionibusq; firmatis, munerati regressi sunt.

4 LVPVS verò dux Campanēsis, cum iam diu à diuersis fatigaretur & spoliaretur assidue, & præsertim ab Vrsione & Bertefredo, ad extremū conuētione facta vt occideretur, commouerunt exercitum contra eum. Quod cernens Brunichildis regina, condolens fide-

lis sui insecutiones iniustas, præcingens se viriliter, irrupit medios hostium cuneos, dicēs, Nolite ô viri nolite malum hoc facere, nolite persequi innocentem: nolite pro vno homine committere prælium, quo solatium regionis intereat. Hæc illa loquente, respondit Vrsio, Recede à nobis ô mulier, sufficiat tibi sub viro tenuisse regnum. Nunc autem filius tuus regnat, regnūq; eius non tua, sed nostra tuitione saluatur. Tu verò recede à nobis, ne te vngulæ equorum nostrorum cum terra confodiant. Hęc & alia cū diutisimè inter se protulissent, obtinuit reginæ industria ne pugnarent. Tamen ab illo loco discedentes, inruerunt in domos Lupi. Et direpto omni præsidio, fingentes se illud in thesauro regis recondere, suis eum domibus intulerunt, intendentes Lupo minas atque dicentes, Viuus virtutē nostram non euadet. At ille cernens se in discrimine, tutata intra vrbis Lugduni clauati muros coniuge sua, ad Gunthcramnum regem confugit. A quo benigne susceptus cum eo latuit, expectans vt Childebertus ad legitimam peruenireret ætatem.

5 IGITVR Chilpericus rex, cū adhuc apud supradictam villam moraretur, impedimenta moueri præcipiens, Parisios venire disponit. Ad quem cum iam Vale dicturus accederem, Iudæus quidam Priscus nomine, qui ei ad species coemendas familiaris erat, aduenit. Cuius cæsarie rex blandè adprehensa manu, ait ad me dicens, Veni sacerdos dei, & impone

pone manum super eum. Illo autem renitête, ait rex, O mens dura, & generatio semper incredula, quæ non intelligit Dei filium sibi prophetarum vocibus repromissum: non intelligit ecclesiastica mysteria in suis sacrificijs figurata. Hæc eo dicente, Iudæus ait, Deus non eget cõiugio, neque prole ditatur, neque vllum consortem regni habere patitur, qui per Moysen ait, Videte, videte quia ego sum dominus, & absque me non est deus. Ego occidam, & viuere faciam: percutiã, & ego sanabo. Ad hæc rex ait, Deus ab spiritali vtero filium genuit sempiternum, non ætate iuniorem, non potestate minorem, de quo ipse ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Hunc ergo ante secula natum, in nouissimis seculis mundo misit sanatorem, sicut ait propheta tuus, Misit verbum suum, & sanauit eos. Quod autẽ ais, quia ipse non generet, audi prophetam tuum dicentem ex voce dominica: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? hæc enim de populo qui in eum per fidem renascitur, ait. Ad hæc Iudæus respondit, Nunquid deus homo fieri potuit, aut de muliere nasci? verberibus subdi? morte damnari? Ad hæc rege tacente, in medium me ingerẽs dixi, Vt deus dei filius homo fieret, non suæ, sed nostræ necessitatis extitit causa. Nam captiuũ peccato hominem, & diaboli seruitute subiectum redimere non potuerat, nisi hominem adsumpsisset. Ego verò non de Euãgelijs & Apostolo quæ non crẽdis, sed de tuis libris testimonia præbens, pro-

prio te mucrone confodiam, ſicut quondam Dauid Goliam legitur trucidaſſe. Igitur quòd deus homo futurus eſſet, audi prophetá tuũ: Et deus, inquit, & homo, & quis cognouit eũ? Et alibi. Hic deus noſter, & non reputabitur alius præter eum, qui inuenit omnẽ viam ſciẽtiæ, & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. poſt hæc in terris viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt. Quòd autem de virgine naſcitur, audi ſimiliter prophetam tuum dicentem, Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcũ deus. Quòd verberibus ſubdi, quòd clauis adfigi deberet, & alijs iniurijs vel ſubiacere, vel adfici, alius propheta ait: Foderunt manus meas & pedes meos: diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, &c. & iterum, Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Et quòd per ipſum crucis patibulum labentem mundum & diaboli ditioni ſubiectũ reſtitueret in regno ſuo, idem Deuid ait, Dominus regnauit à ligno. Non quod antea nõ regnauerit apud patrem, ſed ſuper populum quem à diaboli ſeruitute liberauerat, rude regnũ accepit. Iudæus ad hæc reſpondit, Quæ deo fuit neceſsitas, vt iſta pateretur? Cui ego, Iam dixi tibi, Deus hominẽ creauit innoxium, ſed aſtu ſerpentis circumſcriptus, præuaricator præcepti factus eſt: & ideo à ſede Paradiſi eiectus, mundanis laboribus deputatus eſt. qui per mortem vnigeniti dei Chriſti, deo reconciliatus eſt patri. Iudæus

dixit,

dixit, Nō poterat deus mittere prophetas aut apostolos, qui eum ad viam reuocarēt salutis, nisi ipse humiliatus fuisset in carne? Ad hæc ego, A principio genus semper deliquit humanum: quem nunquam terruit nec submersio diluuij, nec incendium Sodomæ, nec plagæ Ægyti, nec miraculum maris Iordanisq; diuisi. qui semper legi dei restitit, propheris non credidit: & non solum nō credidit, verumetiā ipsos prædicatores pœnitētiæ interemit. Ideo nisi ipse ad eū descēdisset, redimere, hęc explere non poterat alter. Cuius nos natiuitate renati, baptismo abluti, vulnere curati, resurrectione erecti, ascensione glorificati sumus. Quòd autem morbis nostris mederi venturus erat, propheta tuus ait: Liuore eius sanati sumus: & alibi, Ipse peccata nostra portabit, & orabit pro transgressoribus: & iterum, Sicut ouis ad occisionem ductus est: & quasi agnus coram tondēte se sine voce, sic non aperuit os suum. In humiliatione iudiciū eius sublatum est. Generationē eius quis enarrabit? Dominus exercituum nomen eius. De hoc & Iacob ille de cuius te iactas venisse generatione, in illa filij sui Iudæ benedictione, quasi ad ipsum Christum filium dei loquens, ait, Adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: de germine fili mi ascēdisti, recubans dormisti quasi leo, quasi catulus leonis. quis suscitabit eum? Pulchriores oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Quis inquit suscitabit eum? Et licet ipse dixerit, Potestatem habeo ponēdi

animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, tamẽ Paulus apostolus ait, Qui non crediderit quòd deus illum suscitauit à mortuis, saluus esse non poterit. Hæc & alia nobis dicentibus, nunquam compunctus est miser ad credendum. Tunc rex silẽte illo, cum videret eum his sermonibus non cõpungi ad me conuersus, postulat vt accepta benedictione discederet. ait enim, Dicam, inquit, tibi, ô sacerdos, quod Iacob dixit ad angelum qui ei loquebatur, Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi iubet. quibus ablutis, facta oratione, accepto pane, gratias deo agẽtes, & ipsi accepimus, & regi porreximus, haustoq; mero, Vale dicẽtes, discessimus. Rex verò ascenso equo Parisios est regressus, cum coniuge & filia, & omni familia sua.

6 FVIT autem apud vrbem Nicensem eo tempore, Hospitius reclausus magnæ abstinentiæ, qui constrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto desuper cilicio, nihil aliud quàm purum panem cum paucis dactylis comedebat. In diebus autem quadragesimæ, de radicibus herbarum Ægytiarum: quibus fœmitæ vtũtur, exhibẽtibus sibi negociatoribus alebatur. Et primum quidem ius in quo coxerant hauriens ipsas sumebat in posterum. Magnas enim per eum dominus virtutes dignatus est operari. Nam quodam tempore reuelante sibi spiritu sancto aduentum Longobardorum in Gallias, hoc modo prædixit: Veniẽt inquit,

inquit. Longobardi in Gallias, & deuastabunt ciuitates septem, eo quòd increuerit malitia eorum in cõspectu domini, quia nullus est intelligens, nullus est qui faciat bonum, quo ira dei placetur. Est enim omnis populus infidelis, periurijs deditus, furtis obnoxius, in homicidijs promptus, à quib. nullus iustitiæ fructus vllatenus gliscit: non decimæ dãtur, non pauper alitur, nõ tegitur nudus, non peregrinus hospitio recipitur, aut cibo sufficienti satiatur: ideo hæc plaga superuenit. Nunc autem dico vobis, congerite omnem substãtiam vestram intra murorũ septa, ne à Lõgobardis diripiatur: & vosipsos in locis firmissimis cõmunite. Hæc eo loquẽte, omnes obstupefacti, & Vale dicentes, cum magna admiratione ad propria sunt regressi. Monachis quoque dixit, Abscedite & vos à loco, auferẽtes vobiscũ quę habetis. ecce enim appropinquat gens quam prædixi. Dicẽtibus autẽ illis, Nõ relinquimus te sanctissime pater, ait, Nolite timere pro me: futurũ est enim, vt inferant mihi iniurias, sed non nocebũt vsque ad mortem. Discedẽtibus autẽ monachis, venit gẽs illa: & dum cũcta quę reperit vastat, peruenit ad locũ vbi sanctus dei reclausus erat. At ille per fenestrã turris ostendit se eis. Illi verò circumeuntes turrem, aditum per quem ingrederẽtur ad eum, inuenire non poterãt. Tunc duo ascendẽtes detexerũt tectum, & videtes eum cinctum catenis, indutumq; cilicio dicunt, Hic malefactor est & homicidiũ fecit: ideo in his ligaminibus vinctus

tenetur: vocatoque interprete, sciscitantur ab eo quid mali fecerit, vt tali supplicio arctaretur. At ille fatetur, se homicidam esse, omnisq; criminis reum. Tunc vnus extracto gladio, vt in caput eius libraret, dextera in ipso ictu suspensa diriguit, nec eam ad se potuit reuocare. Tunc gladiũ laxans, terrę deiecit. Hæc vidêtes socij eius, clamorẽ in cœlũ dederũt, flagitâtes à sancto, vt quid agi oporteret, clementer insinuaret. Ipse verò impositio salutis signo, brachium sanitati restituit. Ille autẽ in eodẽ loco conuersus, tonsurato capite fidelissimus monachus nũc habetur. Duo verò duces qui eum audierunt, incolumes patriæ redditi sunt: qui verò contempserunt præceptũ eius, miserabiliter in ipsa prouincia sunt defuncti. Multi autem ex ipsis à dæmonijs correpti, clamabant, Cur nos sancte & beatissime sic crucias & incendis? sed imposita eis manu, mundabat eos. Post hæc homo erat Andegauensis incola, qui per nimiam febrẽ eloquium pariter auditũq; perdiderat. Et cum de febre conualuisset, surdus permanebat ac mutus. Igitur diaconus ex prouincia illa Romam directus est, vt beatorum apostolorum pignera, vel reliquorum sanctorum qui vrbem illam muniunt, exhiberet. Qui cum ad parentes infirmi illius peruenisset, rogant vt eum sibi comitem itineris sumere dignaretur, confisi quòd si beatissimorum apostolorum adiret sepulchra, protinus posset adsequi medicinam. Euntibus autem illis, venerunt ad locum vbi beatus Hospitius habitabat.

bat. Quo salutato ac deoscultato, causas itineris diaconus pādit, acproficiscī se Romam indicat, seseq; his qui sancto viro de naucleris amici essent commendari deposcit. Cumq; ibi adhuc moraretur, sensit vir beatus per spiritum domini adesse virtutem. Et ait diacono, Infirmū qui comes tui nunc est itineris, rogo vt meis conspectibus repræsentes. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, inuenitq; infirmum febre plenum, qui per nutum aures suas dare tinnitum indicabat: adprehēsumq; ducit ad sanctum dei. At ille adprehēsa manu cæsarie, adtraxit caput illius in fenestrā, assumptoq; oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistra linguam eius, ori verticiq; capitis infudit, dicens, In nomine domini mei Iesu Christi aperiantur aures tuæ, referetq; os tuum virtus illa quę quondam ab homine surdo & muto noxium eiecit dæmonium. Et hæc dicens, interrogat nomen. Ille verò clara voce ait, Sic dicor. Cum hæc vidisset diaconus, ait, Gratias tibi immensas refero Christe, qui talia per seruum tuū dignaris ostēdere. Quærebam Petrum, quærebā Paulum, Laurentiumq;, vel reliquos qui Romā proprio cruore inlustrāt: hīc omnes reperi, hic cunctos inueni. Hæc eo cum maximo fletu & admiratione dicēte, vir dei omni intētione vanam vitans gloriam, ait, Sile sile, dilectissime frater, non hęc ego facio, sed ille qui mundum ex nihilo condidit, qui pro nobis hominē suscipiens cæcis visum, surdis auditum, mutis præstat eloquium, qui le-

prosis cutem pristinâ, mortuis vitâ, & omnibus infirmis adfluentem medicinâ indulget. Tunc diaconus gaudens, & Vale dicês, abscessit cum comitibus suis. Quibus discedêtibus, homo quidam Dominicus (sic enim erat viro nomẽ) à natiuitate cæcus aduenit ad istius miraculi virtutem probandam. Qui dum in monasterio duobus aut tribus mẽsibus resideret, orationi ac ieiunijs vacans, tãdem vocat eum ad se vir dei, & ait, Vis recipere visum? Cui ille ait, Voluntas, inquit, mea erat, ignota cognoscere. Nã quæ sit lux ignoro. Vnum tãtum scio, quòd ab omnib. conlaudatur. ego autẽ ab initio ętatis meę vsq; nunc videre non merui. Tunc cum oleo benedicto super oculos eius crucem sanctam faciens, ait, In nomine Iesu Christi redemptoris nostri, aperiantur oculi tui. Et statim aperti sunt oculi eius: & erat admirans, cernensque magnalia dei quæ in hoc mundo videbat. Dehinc mulier quædam, quæ vt ipsa reclamabat, tria habens dæmonia, ad eum adducta est: quam cùm tactu sacro benedixisset, atque ex oleo sancto crucem fronti eius imposuisset, eiectis dæmonibus purgata discessit. Sed & aliam puellam ab spiritu immundo vexatam, benedictione sanauit. Cùm autem iam dies obitus eius adpropinquaret, vocauit ad se præpositum monasterij, dicens, Exhibe ferramentum, & inrumpe parietem, & mitte nuncios ad episcopum ciuitatis, vt veniat ad me sepeliendum. Die enim tertia ab hoc egredior mundo, & vado in requiem destinatam,

ſtinatam, quâ mihi dominus repromiſit. Hæc eo dicente, miſit præpoſitus ad epiſcopum ciuitatis Nicenſis, qui ei hæc nunciarent. Poſt hæc Creſcens quidam venit ad feneſtram, & videns eum catenis vinctũ vermibus plenum ait, O domine mi, qualiter tam valida torméta tolerare tam fortiter potes? cui ille ait, Confortat me ille pro cuius nomine hæc patior. Dico autem tibi, quia iam abſoluor ab his vinculis, & vado in requiem meam. Aduenientę autem die tertia, depoſuit catenas quibus vinctus erat, proſtrauit ſe in orationem: & cùm diutiſsimè cum lachrimis oraſſet, conlocans ſe ſuper ſcamnum, extenſis pedibus, eleuatisq; ad cœlum manibus, gratias agens deo, tradidit ſpiritum. Et ſtatim omnes vermes illi qui ſanctos artus perforabant, euanuerunt. Aduenięs autem Auſtadius epiſcopus, beatũ corpus ſtudioſiſsimè ſepulturæ mãdauit. Hæc omnia ab ipſius ore cognoui, quem ſuperius mutum & ſurdum ab eo ſanatũ expoſui: qui multa mihi & alia de eius virtutibus narrauit, ſed prohibuit me res illa loqui, quia audiui vitã ipſius à multis fuiſſe conſcriptam.

7 EO tempore Ferreolus Vcecenſis epiſcopus, magnæ vir ſanctitatis, obijt, plenus ſapientia & intellectu: qui libros aliquos epiſtolarum, quaſi Sidonium ſecutus, cõpoſuit. Poſt cuius obitum, Albinus ex præfecto per Dynamium rectorem prouinciæ extra regis conſilium ſuſcepit epiſcopatum: quo non amplius quàm tribus vtens męſibus, cùm ad hoc

causa restitisset, vt remoueretur defunctus est. Iouinus iterum qui quondam prouinciæ rector fuerat, regium de episcopatu præceptum accipit. Sed præuenit eum Marcellus diaconus, Felicis senatoris filius. Qui cõuocatis cõprouincialibus, per consilium Dynamij episcopus ordinatus est. Sed & ipse vi pulsatus, deinceps à Iouino, vt remoueretur, conclusus in ciuitate, virtute se defensare nitebatur, sed cùm non valeret, muneribus vicit.

8 OBIIT & Eparchius reclausus Engolismensis, vir magnificæ sanctitatis, per quem deus multa miracula ostendit: de quibus relictis plurimis, pauca perstringam. Petrogoricæ vrbis incola fuit, sed post conuersionem clericus factus, Engolismam veniẽs, cellulam sibi ædificauit. In qua collectis paucis monachis, in oratione morabatur assiduè: etsi ei aliquid auri argentiq; offerebatur, aut in necessitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum distribuebat. Panis in cellula illa eo viuente coctus nunquam fuit, sed à deuotis cùm necessitas exegisset, inferebatur. Magná enim cateruam populorum de oblationibus deuotorum redemit: pusularum malarum venenum crucis signo sæpe compressit: dæmonas de obsessis corporibus oratione abegit: & iudicibus plerunque vt culpabilibus ignoscerent, dulcedine profusa imperauit potius quàm rogauit. nam ita erat dulcis adloquio, vt ei negare non possent, cùm fuisset indulgentiam deprecatus. Quodam verò tẽpore

dum

dum pro furto quis ad pendẽdum deduceretur, qui & in alijs multis sceleribus tam in furtis, quàm in homicidijs accusabatur ab incolis criminosius, & hæc ei nunciata fuissent, misit monachum suũ ad deprecandum iudicem, vt scilicet culpabilis ille vitæ concederetur. Sed insultante vulgo atque vociferante, quòd si hic dimitteretur, neque regioni, neque iudici posit esse consultum, dimitti non potuit. In terra extenditur, ad trocleas virgis ac fustibus cæditur, & patibulo condemnatur. Cumque Mœstus monachus abbati renunciasset, Vade, inquit, adtẽde à longe, quia scito quòd quem homo reddere noluit, dominus suo munere donabit. Tu verò cùm eum cadere videris, protinus adprehensum adducito in monasterium. Monacho verò iussa complente, ille prosternitur in oratione: & tam diu in lachrimis ad dominum fudit preces, quoadusque disrupto obice cum catenis terræ restitueretur adpensus. Tunc monachus adprehensum eum, abbatis conspectibus incolumem repræsentat. At ille gratias deo agens, comitem arcessiri iubet, dicens, Semper me benigno animo solitus eras audire, fili dilectissime, & cur hodie induratus, hominem pro cuius vita rogaueram, non laxasti? At ille, Libẽter te, inquit, audio sancte sacerdos: sed insurgente vulgo, aliud facere non potui, timens super me seditionẽ moueri. Et ille, Tu, inquit, me non audisti: deus autem audire dignatus est. & quem tu tradidisti morti, ille vitæ re-

stituit. En, inquit, coram te adstat sanus. Hæc eo dicente, prosternitur ad pedes comitis stupentis, quòd videbat viuere quem in mortis interitu reliquisset. Hæc ego ab ipsius comitis ore cognoui: sed & alia multa fecit, quæ insequi longum putaui. Post quadraginta quatuor verò annos reclusionis suæ parumper febre pulsatus, tradidit spiritum. Protractusq; à cellula, sepulturæ madatus est. Magnus autè conuentus, vt diximus, de redemptis, in eius processit exequijs.

9 DOMNOLVS verò Cœnomannorum episcopus ægrotare cœpit: tempore enim Chlotarij regis apud Parisios ad basilicam sancti Laurentij gregi monasteriali præfuerat, sed quoniam Childeberto seniore viuente semper Chlotario regi fidelis extitit, & nuncios illius ad speculandum missos, crebrius occulebat, præstolabatur rex locum in quo pontificatus honorem acciperet. Migrante autem Auennien sis ciuitatis pōtifice, istum illuc dare deliberauerat. Sed beatus Domnolus hæc audiens, ad basilicam sancti Martini antistis, quo tunc Chlotharius rex ad orationem venerat, accessit, & nocte tota in vigilijs excubans, per priores qui aderant, regi suggestionem intulit, vt non quasi captiuus ab eius elongaretur aspectu: nec permitteret simplicitatem illius inter senatores sophisticos ac iudices philosophicos fatigari, adserens hunc locum humilitatis sibi esse potius, quàm honoris. Ad hæc rex annuens,

migrante

migrante Innocentio Cœnomannorum episcopo, ipsum ecclesiæ illi antistitem destinauit. Iam adsumpto episcopatu, talem se tantumq; præbuit, vt in summæ sanctitatis culmen euectus, debili vsum gressuum, cæco restitueret visum. Qui post viginti duos episcopatus annos, dum se cerneret morbo regio calculoq; grauissimè fatigari, Theodulfum abbatem in locum suum præelegit: cuius adsensui rex præbuit voluntatem: sed non multũ post tempus mutata sententia, in Badechisilum domus regiæ maiorem transfertur electio. Qui tonsuratus gradus quos clerici sortiuntur, ascendens, post quadraginta dies migrante sacerdote successit.

10 HIS diebus basilica sancti Martini à furibus effracta fuit. Qui ponentes ad fenestrã absidæ cancellum, qui super tumulum cuiusdam defuncti erat, ascendentes per eum, effracta vitrea sunt ingressi: auferentesque multum auri argentique, & palliorum holosericorum, abierunt, non metuentes super sanctum sepulchrum pedem ponere, vbi vix vel os adplicare præsumimus. Sed virtus sancti voluit hanc temeritatem etiam cum iudicio manifestare terribili. nam hi perpetrato scelere ad Burdegalensem ciuitatem venientes, orto scandalo, vnus alterum interemit: sicque patefacto opere, furtum repertum est: ac de hospitali eorum argentum communitum, & pallia sunt extracta. Quod cum regi Chilperico nunciatum fuisset, iussit eos alligari

vinculis, & suo conspectui præsentari. Tunc ego metuēs, ne ob illius causam homines morerentur, qui viuens in corpore pro peditorum vita sæpius deprecatus est, epistolam regi precationis transmisi, ne nobis non accusantibus ad quos prosecutio pertinebat, hi interficerentur. Quod ille benigne suscipiens, vitæ restituit. Species verò quæ dissipatæ fuerant, studiosissimè componens, loco sancto reddi præcepit.

11 APVD Massilienſem verò vrbem Dynamius rector prouinciæ, grauiter insidiari Theodoro episcopo cœpit. at ille ad regem properare disponens, comprehensus ab eo, in medio ciuitatis tenetur: & grauiter iniuriatus, tandem laxatus est. Clerici autem Massilienses dolum cum Dynamio molieban tur, vt ab episcopatu ejiceretur. Sed dum ad regem Childebertum ambularet, cum Iouino ex præfecto à Gunthcramno rege detineri iubetur. Quod audientes Massilienses clerici, gaudio magno repleti, quòd iam teneretur, iam deputaretur exilio, quòd iam in hoc res perstitisset, vt nunquam Massiliam reuerteretur, domos ecclesiæ adprehendunt, ministeria describunt, regestoria referant, promptuaria expoliant, omnesq; res ecclesiæ tanquam si iam mortuus esset episcopus, peruadunt, diuersa crimina de pontifice proloquentes, quæ falsa, Christo auspice, deprehendit. Childebertus verò postquam cum Chilperico pacificatus est, legatos ad Gunthcramnum regem

mittit,

mittit, vt medietatem Mausiliæ, quam ei post obitum patris sui dederat, reddere deberet. Quod si nollet, nouerit se multa perditurum pro partis istius retentione. Sed ille cùm hæc reddere nollet, vias claudi præcepit, vt nulli per regnum eius transeundi aditus panderetur. Hæc cernens Childebertus, Gundulfum ex domestico duce facto de genere senatorio, Massiliam dirigit. Qui cùm non auderet ambulare, iam per Gunthcramni regnum Turonos venit. Quem benigne susceptũ, recognosco matris meæ auunculum esse retentumque mecum quinque diebus, impositisque necessarijs, abire permisi. Ille verò progressus, Massiliam ingredi, obsistente Dynamio non valebat. Sed nec episcopus qui iam tunc cum Gundulfo venerat, in ecclesia sua recipiebatur. Dynamius autem vnà cum clericis, portas obserat vrbis, insultans pariter ac vtrumque despiciens, episcopum scilicet & Gundulfum. Tandem ad colloquium ducis adscitus, in basilicam beati Stephani quæ vrbi est proxima, venit. Ostiarij enim custodiebant ædis ingressum, vt introeũte Dynamio, valuæ protinus clauderentur. Quo facto, exclusæ armatorum turbæ post Dynamium ingredi nequiuerunt. Quo non intelligente, dum diuersa inter se super altarium conferunt, recedentes ab altario, salutatorium ingrediuntur. Introeuntem cum his Dynamiũ nudatumq; iam à suorum solatio terribiliter increpãt. Fugatisq; satellitibus, qui cum armis eo adducto circũ-

strepebant, seniores ciuium ad se dux vnà cum episcopo collegit, vt ciuitatem ingrederetur. Tunc Dynamius hæc omnia cernens, veniam petens, datis duci multis muneribus, reddito etiam sacramento, se fidelem episcopo deinceps regiq; futurum, suis induitur indumentis. Tunc reseratis tam portarum quàm sacrarum ædium valuis, ingrediuntur vtrique ciuitatem, dux scilicet & episcopus, cum signis & laudibus diuersisq; honorum vexillis. Clerici autem qui sceleri huic mixti fuerant, quorum caput Anastasius abbas, & Proculus presbyter erant, intra Dynamij tecta confugiunt, petentes ab eo opem refugij à quo fuerant incitati. Multi tamen eorum per idoneos fideiussores dimissi, ad regem iussi sunt ambulare. Interea Gundulfus subiugata ciuitate in Childeberti regis ditionem, restitutoque in locum suum antistite, ad regem Childebertum regressus est. Sed Dynamius immemor fidei quam Childeberto regi promiserat, ad Gunthcramnum regem nuncios dirigit dicens, quòd partem sibi debitam ciuitatis per episcopum perderet: nec vnquam Massilienſem vrbem suo potiretur dominio, nisi hic euellatur ab ea. At ille ira commotus, iubet contra fas religionis, vt pontifex summi dei, arctatus vinculis sibi exhiberetur, dicens, Trudatur exilio inimicus regni nostri, ne nobis nocere amplius valeat. Sed cùm episcopus de his suspectus esset, nec facile posset ab vrbe erui, aduenit festiuitas Dedicationis oratorij ruris suburbani.

urbani. Cumque ad hæc festa egressus ciuitatem, properaret, subito armati cum magno fremitu ab occultis insidijs scatentes, sanctum vallant antistitem: deiectumque ab equo, fugant omnes comites eius, seruientes alligant, clericos cædunt, ipsumque super miserabilem imponentes caballum, nullum de suis sequi permittentes, ad regis deducunt præsentiam. Cumque per Aquensem præterirent vrbem, Piencus episcopus loci, condolens fratri, datis clericis ad solatium, impositisque necessarijs, abire permisit. Dum hæc agerétur, clerici iterum Masilienses domos ecclesiæ reserant, arcana rimãtur, & alia describunt, alia suis domibus inferunt. Episcopus verò ad regem deductus, nec culpabilis inuẽtus, ad ciuitatẽ suã redire permissus, cum grandi est à ciuitatibus laude susceptus. Ex hoc autẽ gauis inimicitia inter Gũthcramnum regem, & Childebertum nepotem suũ exoritur, disruptoq; fœdere sibi inuicem insidiabantur.

12 IGITVR Chilpericus rex, cernens has discordias inter fratrem ac nepotem suum pullulare, Desiderium ducem euocat, iubetq; vt aliquid nequitiæ inferat fratri. At ille, commoto exercitu, Ragnoualdo duce fugato, Petrogoricum peruadit. Exactoque sacramento, Aginnum pergit. hæc audiens vxor Ragnoualdi, quòd scilicet fugato viro suo, hæ ciuitates in potestatem regis Chilperici redigerentur, basilicam sancti martyris Caprasij expetijt. Sed extracta exinde & spoliata facultã-

te ac solatio famulorum, datis fideiussoribus Tholosam dirigitur : ibiq; iterum in basilica sancti Saturnini ingressa residebat. Desiderius verò cunctas ciuitates quæ in parte illa ad regem Guntheramnum aspiciebant, abstulit, & ditionibus regis Chilperici subegit. Berulfus verò dux, cùm Biturigas musitare, quòd Turonicum terminum ingrederentur, audisset, exercitum commouet, & se in ipsos fines statuit. Grauiter tunc pagi Isiodorēsis ac Berrauensis vrbis Turonicæ deuastati sunt. Sed & postea crudeliter qui in hac obsidione adesse non poterant, sunt dānati. Blandastes verò dux in Vasconiam abijt, maximamq; partem exercitus sui amisit.

13 LVPVS verò vrbis Turonicæ ciuis, cùm, vxore perdita ac liberis, clericatū expete ret, à fratre Ambrosio prohibitus est, timēs ne hæredem institueret dei ecclesiam, si ei cōiungeretur : rursumq; illi vxorē prouidit, & diem in quo ad sponsalia donanda coniungerent, male suasus frater indicit. Dehinc ad Cainonense castrum, vbi hospitium habebant, pariter aduenerunt. Sed vxor Ambrosij cùm esset adultera, & alium amore lupanario exoso marito diligeret, insidias viro tetendit. Cumq; hi germani pariter epularentur, & nocte vsq; ad ebrietatem vino maduissent, in vno strato pariter quieuerunt. Tunc mœchus vxoris Ambrosij, nocte veniens, quiescentibus cunctis, & vino depressis, accensis igne paleis, vt videret quid ageret, extracto gladio, Ambrosiū in capite

capite librat, ita vt descendens per oculos gladius, ceruical capitis amputaret: in quo ictu expergefactus Lupus, & se in sanguiné voluntari decernens, exclamat voce magna dicens, Heu heu succurrite, frater meus interfectus est. Mœchus verò qui iam perpetrato scelere discedebat, hæc audiens, regressus ad lectum, Lupum adit. Quo repugnante, multis plagis laceratũ obpressit, & mortali ictu sauciatum, semiuiuum reliquit. Sed nullus de familia sensit. Mane autẽ facto, stupebant omnes de tanto scelere. Lupus tamen adhuc viuens inuentus, sicut actum fuerat referens, spiritum exhalauit. Sed nec longum meretrix lugendi sumpsit spatium: sed paucis diebus interpositis, coniuncta mœcho discessit.

14 ANNO igitur septimo Childeberti regis, qui erat Chilperici & Gunthcramni vicesimus & primus, mense Ianuario, pluuiq; coruscationes, atque tonitrua grauia fuerunt: flores in arboribus ostensi sunt: stella quam cometen superius nominaui, adparuit, ita vt in circuitu eius magna nigredo esset. Et illa tanquam in foramine aliquo posita, ita inter tenebras relucebat, scintillans spargensq; comas. Prodibat autem ex ea radius miræ magnitudinis, qui tanquam fumus magnus incendij adparebat à longe. Visa est autem ad partem occidentis in hora noctis prima. In die autem sancto paschæ apud Suessionas ciuitatem cœlum ardere visum est, ita vt duo apparerent incendia: & vnum erat maius, aliud verò mi-

nus. Post duarum verò horarum spacium coniuncta sunt simul: factaque pharo magna, euanuerunt. In Parisiaco verò termino, verus sanguis ex nube defluxit, & super vestimenta multorum hominum cecidit, & ita tabe maculauit, vt ipsi propria indumenta horrentes abnuerent. Tribus enim locis in termino ciuitatis illius hoc prodigium adparuit. In Siluanectensi verò territorio hominis cuiusdam domus, cùm ille mane surgeret, sanguine respersa abintus adparuit. Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum pusulis & vesicis, quæ multum populum adfecerunt morte. Multi tamen adhibentes studium, euaserunt. Audiuimus enim eo anno in Narbonensem vrbem inguinarium morbum grauiter desæuire, ita vt nullum esset spacium, cùm homo correptus fuisset ab eo.

15 FELIX verò episcopus Namneticæ ciuitatis, in hanc valitudinem conruens, grauiter ægrotare cœpit. Tunc vocatis ad se episcopis qui propinqui erant, supplicat vt consensum quem in Burgundionem nepotem suũ fecerat, suis subscriptionibus roborarent. Quod cùm factum fuisset, eum ad me dirigunt. Erat tunc temporis Burgundio quasi annorum vigintiquinque. Qui veniens, rogat vt accedens vsque Namnetas, episcopum eum in locum auunculi qui adhuc superstes erat, tonsuratum consecrare deberem. Quod ego abnui, quia Canonibus nó conuenire cognoui.

ui. consilium tamen præbui, dicens: Habemus scriptum in Canonibus fili, Non posse quenquam ad episcopatum accedere, nisi prius ecclesiasticos gradus regulariter sortiatur. Tu ergo dilectissime, reuertere illuc, & pete vt ipse te qui elegit debeat tonsurare. Cumque presbyterij honorem acceperis, ad ecclesiam assiduus esto: & cùm eum deus migrare voluerit, tunc facile episcopalẽ gradum ascendes. At ille regressus, cõsilium acceptum adimplere dissimulauit, eo quòd Felix episcopus ab incõmodo leuius agere videretur. Sed postquam febris discessit, tibiæ eius ab humore pustulas emiserunt. Tunc cantharedarum cataplasmam nimium validam ponens, computrescentibus tibijs, anno episcopatus sui triceſimo tertio, ætate septuagenaria, vitam finiuit. Cui Nonnichius consobrinus, rege ordinante, successit.

16 AVDIENS autem Pappolenus eius obitum, neptem illius de qua separatus fuerat recepit. Ante hoc autem tempus desponsatam eam habuerat: sed dissimulante de nuptijs Felice episcopo, hic cum magna cohorte veniens, ab oratorio puellam abstraxit, & in basilicam beati Albini confugit. Tunc Felix episcopus ira commotus, circunuentam puellam dolis, à marito separauit. Mutataque veste apud Vasatensem vrbem in monasterio posuit: sed illa occultos puero nuncios dirigit, vt scilicet eam ereptam à loco in quo posita erat, acciperet.

Quod ille non abnuens, adsumptam de monasterio puellam suo coniugio copulauit, regalibusq; munitus præceptionibus, timere parentum distulit minas.

17 REX verò Chilpericus multos Iudæorũ eo anno baptizari præcepit, ex quibus plures excepit è sancto lauacro. Nonnulli tamen eorum corpore tantùm, non corde abluti, ad ipsam quâ prius perfidiâ habuerant, deo mentiti regressi sunt, ita vt & sabbatum obseruare, & diem dominicum honorare viderẽtur. Priscus verò ad cognoscendam veritatem nulla penitus potuit ratione deflecti. Tunc iratus rex, iussit eum custodiæ mancipari; scilicet vt quem credere voluntariè non poterat, saltem credere faceret vel inuitum. Sed ille datis quibusdam muneribus, spatium postulat, donec filius eius Massilienſem Hebræam accipiat: pollicetur dolosè se deinceps quæ rex iusserat impleturum. Interea oritur intentio inter illum & Pathitem ex Iudæo conuersum, qui iam regis filius erat ex lauacro. Cumque die sabbati Priscus præcinctus orario, nullum in manus ferens ferramentum, Mosaicas leges quasi impleturus secretiora competeret, subito Pathir adueniens, ipsum gladio cum socijs qui aderant iugulauit. Quibus interfectis, ad basilicam sancti Iuliani cum pueris suis, qui ad propinquam plateam erant, confugit. Cumque ibidem residerent, audiunt, quod rex domino vitæ cesso, famulos tanquam malefactores à basilica tractos, iuberet inter-

interfici. Tunc vnus ex his euaginato gladio, domino iam fugato, socios suos interficit, ipse post modum cum gladio de basilica egressus: sed inruente super se populo, crudeliter interfectus est. Pathir autem accepta licentia, ad regnum Gunthcramni vnde venerat est regressus: sed non post multos dies à parentibus Prisci interfectus est.

18 IGITVR legati Chilperici regis, id est Ansoualdus & Domichisilus, qui ad conspiciendam dotem in Hispanias fuerant missi, regressi sunt. His diebus Leuuichildus rex in exercitu contra Hermenichildum filium suum residebat. cui & Emeritam ciuitatem abstulit. Nam hic qualiter cum ducibus imperatoris Tyberij fuerit coniunctus, iam superius exposuimus. Nam & legatis hæc causa nexuit moras, vt tardius regrederentur. Quibus visis, ego sollicitus eram qualiter in ipsis Christianis qui pauci in eo loco remanserant, fides Christi ferueret. Cui hæc Ansoualdus respondit, Christiani qui nunc apud Hispanias commorantur, catholicam fidem integrè seruant. Sed rex nouo nunc ingenio eam nititur extur bare, dum dolose & ad sepulchra martyrum, & in ecclesijs religionis nostræ orare confingit. Dicit enim, Manifestè cognoui esse Christum filium dei æqualem patri, sed spiritum sanctum, deum penitus esse nō credo, eo quòd in nullis legatur codicibus deus esse. Heu heu quàm iniquam sententiam, quàm venenosum sensum, quàm prauam mentem. Et vbi est

illud quod dominus ait, Spiritus deus est: & illud Petri, quod ad Ananiam ait, Quid tibi visum est tentare spiritũ sanctum? Non es hominibus mentitus, sed deo. Vbi est & illud quod Paulus mystica dona commemorans, ait, Hæc enim operatur vnus atque idem spiritus, diuidens vnicuiq; prout vult. Qui enim operatur quod vult, nulli cognoscitur esse subiectus. Accedente autem Ansoualdo ad Chilpericum regem, legatio Hispanorum est subsecuta. Quæ de Chilperico ad Childebertum accedens, in Hispanias est regressa.

19 APVD Pontẽ verò Vrbiensem ciuitatis Parisiacæ, Chilpericus rex custodes posuerat, vt insidiatores de regno fratris sui ne noceret aliquid, arcerẽtur. Quo Asclepius ex duce præcognito, nocte inruens, interfecit omnes, pagũq; ponti proximũ grauiter depopulatus est. Cumq; hæc regi Chilperico nunciata fuissent, mittit nuncios comitibus, ducibusq;, & reliquis agentibus vt collecto exercitu in regnum germani sui inruerẽt. Sed prohibitus est consilio bonorũ, ne faceret, dicentium sibi, Illi peruerse egerunt, tu verò sapienter age. Mitte fratri nuncios, & si iniuriam tuam emendare voluerit, nihil mali quæras: si verò noluerit, tractabis deinceps quid sequaris. Et sic ratione accepta, prohibito exercitu legationem fratri dirigit. Sed ille cuncta emendans, fratris quæsiuit integrè charitatem.

20 EO anno Chrodinus obijt, vir magnificæ bonitatis & pietatis, eleemosynarius valde,

de, pauperumq; refector, profluus ditator ecclesiarum, clericorumq; nutritor. nam sæpe à nouo fundans villas, ponens vineas, ædificás domos, culturas erigens, vocatis episcopis quorũ erat parua facultas, dato epulo ipsas domos cum cultoribus & culturis cum argento, peristromatibus, vtẽsilibus, ministris & famulis benigne distribuebat, dicens, Sint hæc ecclesiæ data, vt dum de his pauperes reficiũtur, mihi veniam obtineant apud deum. Multa autẽ & alia bona de hoc viro audiuimus, quæ insequi longum est. Transijt autem ætate septuagenaria.

21 HÆC in hoc anno iteratò signa adparuerunt: luna eclipsin passa est. intra Turonicum territorium, verus de effracto pane sanguis effluxit: muri vrbis Suessionicæ cõruerunt: apud Andegauam vrbem terra tremuit: intra muros verò Burdegalensis oppidi ingressi lupi canes deuorauerunt, nequaquam hominem metuentes: per cœlum ignis discurrere visus est. Sed & Vasatensis ciuitas incendio concremata est, ita vt ecclesiæ domus ecclesiasticæ vastarentur. Ministerium tamen omne ereptum fuisse cognouimus.

22 REX igitur peruasis Chilpericus ciuitatibus fratris sui, nouos comites ordinat, & cũcta iubet sibi vrbiũ tributa deferri. Quod ita impletum fuisse cognouimus. His diebus adprehensi sunt duo homines à Nonnichio Lemouicinę vrbis comite deferentes ex nomine Charterij Petrogoricæ vrbis episcopi, literas

quę multa improperia loquebantur in regem: in quibus inter reliqua erat insertum, quasi quereretur sacerdos se à paradiso ad inferos descendisse. Scilicet quòd à regno Gunthcramni in Chilperici fuerit ditiones commutatus. has literas cum his hominibus iam dictis comes sub ardua custodia regi direxit. Rex verò patienter propter episcopum mittit, qui eum suo conspectui præsentarent, discussurus vtique si vera essent quæ ei opponebantur, an non. Adueniente verò episcopo, rex homines illos cum literis repræsentat: interrogat sacerdotem, si ab eo directæ fuerint. Negat ille à se directas. Interrogantur verò homines, à quo eas acceperint. Frontonium diaconum proferunt. Interrogatur de diacono, sacerdos respondit, sibi eum esse præcipuum inimicũ, nec dubitari debere ipsius esse nequitias, qui cõtra eum sæpius causas cõmouisset iniquas. Adducitur diaconus sine mora: interrogatur à rege, confitetur super episcopum dicens: Ego hanc epistolam episcopo iubente dictaui. Proclamante verò episcopo & dicente, quòd sæpius hic ingenia quæreret, qualiter eum ab episcopatu deijceret, rex misericordia motus, commendans deo causam suam, cessit vtrisque, deprecans clementer episcopum pro diacono, & supplicans vt pro se sacerdos oraret: & sic cum honore vrbi remissus est. Post duos verò menses Nonnichius comes qui hoc scandalum seminauerat, sanguine percussus interijt, resque eius quia absque liberis erat, diuersis

sis à rege concessæ sunt.

23 DEHINC Chilperico regi post multa funera filiorum, filius nascitur: ex hoc iubet rex omnes custodias relaxari, vinctos absolui, compositiones q; negligentũ fisco debitas præcepit omnino non exigi. Sed magnũ deinceps dolum hic intulit infans.

24 NOVA iterum contra Theodorum episcopũ bella consurgũt. nam Gundobaldus qui se filium Chlotharij regis esse dicebat, de Gonstantinopoli veniens, Massiliam est aduectus: de cuius origine quædam strictim libuit memorare. Hic cum natus esset in Gallijs, & diligenti cura nutritus, vt regum istorum mos est, crinium flagellis per terga demissis, literis eruditus, Childeberto regi à matre repræsentatur, dicente ea, Ecce inquit, nepotem tuum Chlotharij regis filium. Et quia inuisus habetur patri suscipe eum, quia caro tua est. Quem ille, eo quòd ei filij non essent, accipiens, retinebat secum. Nunciantur hæc regi Chlothario: misitq; fratri nuncios dicens, Dimitte puerum, vt veniat ad me. Nec moratus ille, iuuenem fratri direxit. Quo viso, Chlotharius iussit tonderi comam capitis eius, dicẽs, Hunc ego non generaui. Igitur post Chlotharij regis obitum, à Chariberto rege susceptus est: quem Sygibertus arcessitum iterum amputauit comam capitis eius, & misit eum in Agrippinensem ciuitatem, quæ nunc Colonia dicitur. Ille quoque ab eo loco delapsus, dimissis iterum capillis, ad Narsetem abijt, qui tunc

Italiæ præerat: ibi accepta vxore, filios procreauit, & ad Constantinopolin accesit. Inde vt ferunt, post multa tempora, à quodam inuitatus vt veniret in Gallias, Massiliam adpulsus, à Theodoro episcopo susceptus est. Et ab eodem etiam acceptis equis, Mummolo duci coniunctus est. Erat autem tunc Mummolus in ciuitate Auennica, sicut supra iam diximus. Gunthcramnus verò dux adprehensum Theodorũ episcopum, in custodiam pro hac causa detrusit, reputans cur hominem extraneum intromisisset in Gallias, voluissetque Frâcorum regnum imperialibus per hæc subdere ditionibus. At ille epistolam, vt aiunt manu maiorum Childeberti regis subscriptã, protulit dicens, Nihil per me feci, nisi quæ mihi à dominis nostris & senioribus imperata sunt. Custodiebatur igitur sacerdos in cellula, nec permittebatur ecclesiæ propinquare. Quadam verò nocte, dum attentius oraret ad dominum, refulsit cellula nimio splendore, ita vt comes qui erat custos eius, ingenti pauore terreretur: visusque est super eum lucis immensæ globus per duarum horarum spacium. Mane autem facto, narrabat hæc comes ille cæteris qui cum eo erant, Post hæc autem ductus est ad Gunthcramnum regem cum Epiphanio episcopo: qui tunc Longobardos fugiens, Massiliæ morabatur, scilicet quòd & ipse conscius huius causæ fuisset. Discussi igitur à rege, in nullo inuenti sunt crimine. Rex tamen iussit eos sub custodia degere, in qua

post

post multa supplicia, Epiphanius episcopus obijt. Gundobaldus verò in insulam maris secessit, expectans euentum rei. Gunthcramnus verò dux cum duce Gunthcramni regis res Gundobaldi diuisit, & secum in Aruernum detulit immensum, vt fertur, argenti pondus, & auri, & reliquarum rerum.

25 ANNO octauo Childeberti regis, pridiæ Calendas Februarias, cùm die dominico ad vrbem Turonicam ad matutinas signum commotum fuisset, & populus surgens, ad ecclesiam conueniret, cœlo nubilo cum pluuia globus magnus ignis de cœlo dilapsus in spacio multo cucurrit in aera. Qui tantam lucem dedit, vt tanquam media die omnia cernerentur. Quo iterum in nubem suscepto, nox successit. Aquæ verò extra solitũ inualuerunt. nam tantam inundationem Sequana, Matronaq; circa Parisios intulerunt, vt inter ciuitatem & basilicam sancti Laurentij naufragia sæpe contingerent.

26 GVNTHCRAMNVS quoq; dux Aruernũ cum supradictis thesauris reuersus, ad Childebertum regem abijt. Cumq; exinde regrederetur cum vxore & filijs, à Gunthcramno rege comprehensus retinebatur, dicente sibi rege, Tua inuitatio Gundobaldum adduxit in Gallias, & ob hoc ante hos annos abisti Constãtinopolin. Cui ille, Mummolus inquit, dux tuus ipse suscepit eum, & in Auenione secum retinuit. Nunc autẽ permitte me, & adducam ipsum tibi, & tunc immunis ero

ab his quæ reputantur mihi. Cui rex ait, Non permittam te abire, nisi dignas tuas pœnas pro his quæ commisisti. At ille cernens se morti propinquum, ait, Ecce filium meum, suscipe illum, & sit obses pro his quæ promitto domino meo regi. Et nisi Mummolum adducam tibi, perdam paruulum meum. Tunc rex permisit eum abire, retento secum eius infantulo. At ille adsumptis secum Aruernis atque Vellauis Auenionem abijt. Sed astu Mummoli, naues in Rhodano infirmæ paratæ sunt. Ascendentesq; simpliciter, vt in medio amnis venerunt, impletis nauibus mergebantur. Tunc in periculo positi, alij nando euaserunt, nonnulli verò arreptis ipsarum nauium tabulis attigerunt litus. Plerique autem quorum minor fuit astutia, in amne demersi sunt. Gunthcramnus verò dux aduenit Auenionem. prouiderat enim Mummolus, postquam intra muros vrbis illius est ingressus, vt quia pars parua residebat, quæ non vallabatur à Rhodano, educta ex eo parte, locus ille totus hoc alluuio muniretur: in quo loco fossas magnæ profunditudinis fodit, præparatosque dolos aqua decurrens operuit. Tunc aduenientе Gunthcramno, ait ex muro Mummolus, Si fides est integra, veniat ille ab vna parte ripæ, ego ex alia, & quod voluerit eloquatur. Quo cum cõueniissent, ait Gunthcramnus econtra, (hoc enim brachium fluminis inter vtrunque erat positum) Si licet, inquit, vadam: quia sunt aliqua quæ inter nos secretius conferãtur. Cui ille,

ille, Veni, ait, ne timeas. Ingressus cum vno amicorum suorum, vt erat loricæ pondere adgrauatus: illico amicus ille, vt foueam amnis attigit, sub aquis demersus, nusquam comparuit. Guntheramnus verò cum demergeretur atq; portaretur ab vnda veloci, vnus de astantibus porrecta manu eius hasta, eum litori reddidit. Et tunc inlatis sibi conuicijs ipse & Mummolus discesserunt: obsidẽte quoque Guntheramno ipsam vrbem cum exercitu Guntheramni, regi nunciata sunt hæc Childeberto. At ille ira commotus, cur hæc non iussus ageret, Gundulfum superius dictum illuc direxit. Qui amota obsidione, Mummolum Aruernos adduxit. sed post paucos dies Auenionem regressus est.

27 CHILPERICVS rex pridie quàm pascha celebraretur, Parisios abijt. Et vt maledicto quod in pactione sua & fratrum suorum conscriptũ erat, Vt nullus eorum Parisios sine alterius voluntate ingrederetur, carere posset, reliquijs sanctorum multorum præcedẽtibus, vrbem ingressus est: diesq; paschæ cum multa iocunditate tenuit, filiumq; suũ baptismo tradidit, quẽ Ragnemodus ipsius vrbis sacerdos, de lauacro sancto suscepit, ipsumq; Theodoricum vocitari præcepit.

28 MARCVS quoq; referẽdarius, cuius supra meminimus, post cõgregatos de iniquis descriptionibus thesauros, subito lateris dolore detentus, caput totõdit, atque pœnitẽtiam accipiens, spiritum exhalauit, resq; eius fisco

conlatæ sunt (nam magni ibidem thesauri ex auro argentoq;, & multarũ specierum reperti sunt) nihil exinde secum aliud portans, nisi animæ detrimentum.

29 LEGATI de Hispanijs reuersi nihil certi renunciauerunt, eo quòd Leuuichildus contra filium suum seniorem in exercitu resideret. In monasterio autem beatæ Radegũdis, puella quædam nomine Disciola, quæ beati Saluij Albigẽsis episcopi neptis erat, obijt hoc modo: Cum ægrotare cœpisset, & ei assidue sorores aliæ deseruirent, venit dies ille quo migraret à corpore: & circa horam nonam ait sororibus, Ecce iam leuiorem me sentio: ecce nihil doleo: nunc autem non est necesse sollicitudini vestræ, vt mihi curæ aliquid impendatis, sed potius discedite à me, quo facilius sopori relaxer. Hæc audientes sorores eius, recesserũt parumper à cellula. Et post paululum aduenerunt: denique stantibus illis coram ea, expectabant quid ab illa elocutionis audirẽt. Ipsa autem expansis manibus, benedictionem à nescio quo efflagitans, ait: Benedic, inquit, mihi, sancte ac famule dei excelsi. ecce enim iam tertiò fatigaris hodie mei causa. Et cur sancte pro infirma muliercula crebras iniurias sustines? Interrogantibus verò illis, ad quem hæc verba proferret, pénitus non est effata. Tunc facto modico interuallo, emisit vocem magnam cum risu: & sic tradidit spiritum. Et ecce quidam energumenus qui tunc ad beatæ crucis gloriam mundandus aduenerat, arre-

pta

pta manibus cęsarie, conlisit se in terrā, dicens, Heu heu heu nobis qui tale damnum perpessi sumus: vel licuisset prius causas inquirere, & sic de potestate nostra fuisset ablata hæc anima. Inquirentibus verò his qui aderant, quòd esset hoc verbum quod loquebatur, respōdit, Ecce animā puellæ Michael angelus susceptit. & ipse eam ad cœlos euehit. Princeps verò noster quem vos Diabolum nominatis, nihil in ea participatur. Post hæc corpus aquis ablutum, ita candore niueo refulgebat, vt nullum linteum reperire abbatissa potuisset in promptu, quod corpore candidius cerneretur: inducta tamen linteis mundis, sepulturæ mandata est. nam & alia puella huius monasterij visum vidit, quod sororibus retulit. Putabat, inquit, se iter aliquod conficere, & erat ei votum vt ad fontem viuum gradiēs perueniret. Cumque viam nesciret, vir quidam se obuiam obtulit, dicēs: Si, inquit, vis ad fontem viuum accedere, ego ero præuius itineris tui. At illa gratias agens, sequebatur præcedentem. Quibus ambulantibus, peruenerunt ad fontē magnū, cuius aquę tanquam aurum splendebant, herbæ verò in modum diuersarū gemmarum vernante luce radiabant. Et ait vir ad eam, Ecce fontem viuum quē multo labore quæsisti. Satiare nunc ab eius fluētis, vt fiat tibi fons aquæ viuæ salientis in vitā æternā. Cumq; illa auidè ex his aquis hauriret, ecce ab alia parte veniebat abbatissa: & denudatam puellam induit veste regia, quæ tanta luce, auroq;, & monili-

bus refulgebat, vt vix posset intendi, dicente sibi abbatissa: Spósus enim tuus mittit tibi hęc munera. Hæc cum puella vidisset, compuncta est corde, & post dies paucos rogauit abbatissam, vt sibi in qua includeretur cellulă præpararet. At illa velociter perfecta ait, Ecce, inquit, cellulă, quid nunc desideras? Puella verò petijt, vt recludi permitteretur. Quod cum ei prœstitum fuisset, cõgregatis virginibus cum magno pfallentio accẽsis lampadibus, tenente sibi beata Radegunde manu, ad locum vsque perducitur. Et sic Vale faciens omnibus, & osculans singulas quasque, recluſa est. Obstructoq; aditu per quem ingressa fuerat, ibi nunc orationi ac lectioni vacat.

30 HOC anno Tyberius imperator migrauit à seculo, magnum luctum relinquẽs populis de obitu suo. erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis prõptus, in iudicijs iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectẽs, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cũ ægrotare cœpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustă dicens, Ecce iam impletum sentio tempus vitæ meæ, nunc cum consilio tuo eligam, qui reipublicæ præesse debeat. At illa Mauriciũ quendam elegit, dicens, Valde strenuus & sagax est vir iste: nam & sæpius cõtra inimicos reipu. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius cõiugio necteretur. Sed Tyberius postquam consensum cognouit Augu-

ſtæ de huius electione, iuſsit exornari filiam ſuam ornamẽtis imperialibus, & vocato Mauricio ait, Ecce cum conſenſu Sophiæ Auguſtę ad imperium elegeris: in quo vt firmior ſis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauricio dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella conceſſum. Vtere ea felix, memor ſemper vt æquitate & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella, duxit eam ad domum ſuam, & tranſacta ſolennitate nuptiarum, Tyberius obijt. Igitur celebrato iuſtitio, Mauricius indutus diademate & purpura, ad circum proceſsit: acclamatisque ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in imperio confirmatur.

31 DENIQVE Chilpericus rex legatos nepotis ſui Childeberti ſuſcepit, inter quos primus erat Egidius Rhemenſis epiſcopus: quibus introniſsis ad regem, data ſuggeſtione dixerunt, Pacem quam cum domino noſtro nepote tuo feciſti, petit à te omnimodis conſeruari: cum fratre verò tuo pacem habere non poteſt, quia partem Maſsiliæ ei poſt mortem abſtulit patris, fugaceſq; ſuos retinet, nec eos vult ei remittere, Ideo Childebertus nepos tuus charitatem quam nunc tecum retinet, integre vult ſeruare. Et ille, In multis, inquit, frater meus acceſsit culpabilis. nam ſi ordinem rationis filius meus Childebertus inquirat, cognoſcet protinus, quòd huius conludio pater eius eſt interfectus. Hæc eo dicente, Egidius epiſcopus ait, Si cum nepote tuo coniunge-

ris, & ipse coniungitur tibi. Commoto exercitu, vltio quę debetur super eum velocius infertur. Quod cum iuramento firmassent, obsidesq; inter se dedissent, discesserunt. Igitur fidens in promissis eorũ Chilpericus, commoto regni sui exercitu, Parisios venit: vbi cum resedisset, magnum dispendium rerum incolis intulit. Berulfus verò dux cum Turonicis, Pictauis, Andegauisq;, atque Namneticis, ad terminum Biturigum venit. Desiderius verò & Bladastes cum omni exercitu prouinciæ sibi commissę ab alia parte Bituricum vallant, multum vastantes per quas venerunt regiones. Chilpericus verò iussit exercitum, qui ad eum accessit, per Parisios transire. Quo transeunte & ipse transijt atque ad Mecledonẽse castrum abijt, cuncta incendio tradens atque deuastãs. Et licet exercitus nepotis sui ad eum non venisset, tamen duces & legati eius cum ipso erant. Tunc misit nuncios ad supradictos duces, dicens, Ingredimini Bituricum, & accedentes vsque ad ciuitatem, sacramenta fidelitatis exigite de nomine nostro. Biturici verò cum quindecim milibus ad Mecledonense castrum confluunt: ibiq́ue contra Desiderium ducem confligunt: factaq́ue est ibi strages magna, ita vt de vtroque exercitu amplius quàm septem milia cecidissent: duces quoque cum reliqua parte populi, ad ciuiuitatem peruenerunt, cuncta diripientes vel deuastantes. talisque depopulatio inibi acta est, qualis nec antiquitus est audita, fuisse, vt nec domus remane-

maneret, nec vinea, nec arbores, sed cuncta succiderent, incenderent, debellarent. nam & ab ecclesijs auferentes sacra ministeria, ipsas incendio concremabant. Gunthcramnus verò rex cum exercitu contra fratrem suum aduenit, totam spem in dei iudicio collocans. Qui die vna iam vespere, misso exercitu maximam partem de germani sui exercitu interfecit. Mane autem concurrentibus legatis, pacem fecerunt, pollicentes, alter alterutro, vt quicquid sacerdotes vel seniores populi iudicarent, pars parti componeret quæ terminum legis excesserat: & sic pacifici discesserunt. Chilpericus verò rex cum exercitum suum à prædis arcere non posset, Rhotongensem comitem gladio trucidauit: & sic Parisios redijt, omnem relinquens prædam, captiuosq; relaxans. At isti qui Biturigas obsidebant, accepto mandato vt reuerterentur ad propria, tantas prædas secum sustulerunt, vt omnis regio illa vnde egressi sunt, valde putaretur euacuata, & de hominibus, & pecoribus. Ingressus quoque exercitus Desiderij atque Bladastis per Turonicum, incendia, prædas & homicidia tanta fecerunt, sicut solet contra inimicos fieri. nam & captiuos abduxerunt, de quibus spoliatos plurimos postea dimiserunt. Subsecutus est morbus pecorum hãc cladem, ita vt vix vnicum remaneret: nouumq; esset, si aliquis aut iumentum videret, aut cerneret buculam. Sed dum hęc agerentur, Childebertus rex cũ exercitu suo vno in loco residebat.

Nocte autem quadam commoto exercitu, magnum murmur contra Egidium episcopum, & duces regis minor populus eleuauit, ac vocife rari cœpit, & publicè proclamare, Tollantur à facie regis qui regnum eius venundant, ciuita tes illius dominationis alteri subdunt, popu- lum ipsius principis alterius ditionibus tra- dunt. dum hæc & his similia vociferando pro- ferrent, facto mane adprehenso armorum ad- paratu, ad tentorium regis properant, scilicet. vt adprehensis episcopo & senioribus, vi ob- primerent, verberibus adficerent, gladijs lace- rarent. Quo comperto, sacerdos fugam inijt, ascensoq; equo ad vrbẽ propriã tendit. At po- pulus ille cum clamore sequebatur, projciens post eum lapides, euomensq; conuicia. Fuit tunc ei hæc causa præsidium, quòd hi paratos equos non habebant. Attamen lassatis socio- rum equis, solus pertendit episcopus, tanto ti more perterritus, vt vnam caligam de pede e- lapsam colligere non curaret: & sic vsque ci- uitatem veniens, se intra murorum Rhemen- sium septa concluſit.

32 ANTE paucos autem menses Leuda stes in Turonicum cum præcepto regis adue- nit, vt vxorem reciperet, ibiq; commoraretur. Sed & nobis epistolam sacerdotũ manu sub- scriptam detulit, vt in communionem recipe- retur. Sed quoniam literas reginæ non vidi- mus, cuius causa maximè à communione re- motus fuerat, ipsum recipere distuli, dicens, Cùm reginæ mandatum fuscepero, tunc eum

recipere

recipere non morabor. Interea ad eam dirigo, quæ mihi scripta remisit dicens, Compressa à multis, aliud facere non potui, nisi vt eum abire permitterem: nunc autem rogo, vt pacem tuam non mereatur, neque eulogias de manu tua suscipiat, donec à nobis quid agi debeat, plenius pertractetur. At ego hæc scripta relegens, timui ne interficeretur: accersitoque socero eius hæc innotui, obsecrans vt se cautum redderet, donec reginæ animus leniretur. Sed ille consilium meum quod pro dei intuitu simpliciter insinuaui, dolose suscipiens, cùm adhuc nobis esset inimicus, noluit agere quæ mandaui: impletumque est autem illud prouerbium quod quendam senem narrantem audiui: Amico inimicoque bonum semper præbe consilium, quia amicus accipit, inimicus spernit. Spreto ergo hoc consilio, ad regem dirigit, qui tunc cum exercitu in pago Megledunensi degebat: deprecatusque est populum, vt regi preces funderet, vt eius præsentiam mereretur. Deprecante igitur omni populo, rex se videndum ei præbuit. Prostratusq; pedibus eius, veniam flagitauit: cui rex, Cautum, inquit, te redde paulisper, donec visa regina conueniat, qualiter ad eius gratiam reuertaris, cui multum inueneris esse culpabilis. At ille, vt erat incautus ac leuis, in hoc fidens, quòd regis præsentiam meruisset, rege Parisios reuertente, die dominico in ecclesia sancta, reginæ pedibus prouoluitur, veniam deprecans. At illa frendens & execrans aspe-

ctum eius, à se repulit, fusisq; lachrimis ait, Et quia non extat de filijs qui criminis mei causas inquirat, tibi eas, Iesu domine, inquirendas committo. Prostrataque pedibus regis, adiecit, Væ mihi quæ video inimicum meum, & nihil ei præualeo. Tũc repulso eo à loco sancto, Missarum solennia celebrata sunt. Igitur egresso rege cum regina de ecclesia sancta, Leudastes vsq; ad plateá est prosecutus, inopinans quid ei accideret: domosq; negociantum circumiens, species rimatur, argentum pensat, atque diuersa ornamenta prospicit, dicens, Hæc & hæc comparabò, quia multum mihi aurum argentumq; resedit. Ista illo dicente, subito aduenientes reginæ pueri, voluerunt eum vincire catenis. Ille verò euaginato gladio, vnum verberat: reliqui exinde succensi felle, adprehensis parmis & gladijs super eum ruunt. Ex quibus vnus librans ictum, maximam partem capitis eius à capillis & cute detexit. Cumq; per pontem vrbis fugeret, elapso inter duos axes, qui pontem faciunt, pede, effracta obpressus est tibia: legatisq; post tergum manibus, custodiæ mancipatur: iussitq; rex vt studeretur à medicis, quoadusq; ab his ictibus sanatus, diuturno supplicio cruciaretur. Sed cùm ad villam fiscalem ductus fuisset, & computrescentibus plagis, extremam ageret vitam, iussu reginæ in terram proijcitur resupinus, positoq; ad ceruicẽ eius vecte immenso, ab alio ei gulam verberât, sicq; semper perfidam agens vitam, iusta morte finiuit.

33 ANNO

33 ANNO nono Childeberti regis partẽ Maſsiliæ Gunthcramnus rex ipſi nepoti ſuo refudit. Legati principis Chilperici de Hiſpanijs regreſsi, nunciauerunt prouinciam Carpitaniam grauiter à locuſtis fuiſſe vaſtatam, ita vt non arbor, non vinea, non ſilua, non fructus aliquis, aut quicquam viride remaneret, quod non à locuſtis euerteretur. Aiebãt enim, inimicitias illas quæ inter Leuuichildum & filium ſuum pullulauerant, vehementer augeri. per loca enim eius lues vaſtabat. Sed maxime apud vrbem Narbonenſem validius deſæuiebat, etiam tertio anno, quòd ibidem adprehenderat & requieuerat, populiq; reuertentes à fuga, iterum morbo conſumpti ſunt. Nam & Albigenſis ciuitas maximè ab hoc incommodo laborabat. His diebus adparuerunt à parte aquilonis nocte media radij multi, fulgore nimio relucẽtes, qui ad ſe veniẽtes, iterũ ſeparabantur, vſquequo euanuerunt. Sed & cœlum ab ipſa ſeptentrionali plaga ita reſplenduit, vt putaretur aurora producere.

34 LEGATI iterum ab Hiſpania venerunt, deferentes munera, & placitũ accipiẽtes cum Chilperico rege, vt filiam ſuam ſecundum, conniuentiam anteriorem, filio regis Leuuichildi tradere deberet in matrimoniũ: denique dato placito, & omnibus pertractatis, legatus ille reuerſus eſt. Sed Chilperico regi egreſſo de Pariſijs, vt in pagum Sueſsionicum accederet, nouus luctus aduenit: filius enim eius quem anno ſuperiore ſacro baptiſ-

mate abluerat, à dysenteria correptus, spiritum exhalauit. hoc enim fulgor ille quem superius ex nube dilapsum memorauimus, figurauit. Tunc cum immenso fletu regressi Parisios, sepelierunt puerum, mittentes post legatum, vt reuerteretur, scilicet, vt placitum quod posuerat, prolongaret, dicēte rege, Ecce planctum in domo sustineo, & qualiter nuptias filiæ celebrabo? Voluit enim tunc aliā filiam illuc dirigere, quam de Audouera habebat, & eam in monasterio Pictauēsi posuerat, Sed illa distulit, resistente præcipuæ beata Radegunde, & dicente, Non est enim dignum vt puella Christo dicata, iterum ad seculi voluptates reuertatur.

35 DVM autem hæc agerentur, nunciatur reginæ puerum qui mortuus fuerat, maleficijs & incātationibus fuisse subductum, ibiq; Mummolum præfectum, quem iam diu regina inuisum habebat, consciū esse. Vnde factum est, vt epulante eo in domo sua, quidam de aulicis regis puerum dilectum sibi, qui à dysenteria correptus fuerat, lamentaretur. Cui præfectus respondit, Habetur mihi herba in promptu, de qua si dysentericus hauriat, quālibet desperatus sit, mox sanatur. Nunciatis his reginæ, maiore furore succenditur. Interea adprehensas mulieres vrbis Parisiacæ tormentis applicat, ac verberibus cogit fateri quæ nouerant. At illæ confitentur se maleficas esse, & multos occumbere leto se fecisse testatæ sunt addentes illud, quod nulla ratione

ne

ne credi patior: Filium, aiunt, tuum ô regina pro Mummoli prefecti vita donauimus. Tunc regina tormentis grauioribus mulieribus adfectis, alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis ofsibus confractis innectit. & sic Compẽdium villã vnà cũ rege feceſsit: ibiq; vniuerſa regi quæ de præfecto audierat reuelauit. Rex verò miſsis pueris, iuſsit eum arceſsiri, diſcuſſumq; catenis onerant, & ſupplicijs ſubdunt. Trabi poſt tergum reuinctis manibus adpenditur, & ibi quid maleficij nouerit, interrogatur. Sed nihil de his quæ ſuperius memorauimus, confitetur. Hoc tamen protulit, ſæpius ſe inunctiones & potiones quæ ei regis reginęq; gratiam præberẽt, ab his mulieribus ſuſcepiſſe. Depoſitus igitur de pœna, vocat ad ſe lictorem dicens, Nuncia domino meo regi, quia nihil mali ſentio de his quæ inlata ſunt. His auditis rex, Verúm ne eſt, inquit, hunc eſſe maleficũ, ſi de his nihil eſt læſus pœnis? Tunc extenſum ad trocleas, tandiu loricis triplicibus cæſus eſt, quoadusque ipſi laſſarẽtur tortores: poſt hæc ſudes vngulis manuum pedumque defigunt. Cumque in hoc cauſa ageretur, vt ad decidendam ceruicem eius, gladius immineret, à regina vitam obtinuit, ſed non fuit minor morte humilitas ſubſecuta. Nam impoſitus plauſtro, ad Burdegalenſem vrbem in qua ortus fuerat, ablata omni facultate, tranſmittitur: in via verò ictuatus ſanguine, vix accedere quo iuſſus eſt valuit. Sed non poſt multũ tempus, ſpiritum exhalauit. Poſt hæc regina

adprehenso pueruli thesauro, tam vestimenta quàm reliquas species, vel ex serico, aut quocunq; vellere inuenire potuit, igne cõsumpsit: quod ferunt quatuor plaustra leuasse: aurum verò & argẽtum fornace conflatum reposuit, ne aliquid integrum remaneret quod ei planctum filij in memoriam reuocaret.

36 ÆTHERIVS verò Lyxoensis episcopus, cuius suprà meminimus, hoc ordine à ciuitate sua vel expulsus est, vel receptus. Clericus quidam extitit ex Cœnomannica vrbe, luxuriosus nimis, amatorq; mulierum, & gulæ ac fornicationis omniq́ue immunditiæ valde deditus. Hic mulieris cuiusdam sæpius scorto commixtus, comam capitis totondit, mutatoq; virili habitu, secum in aliam ciuitatem deduxit, vt suspicio adulterij auferretur, cùm inter incognitos deueniisset. Erat enim mulier ingenua genere, & de bonis orta parentibus. Comperto autem post dies multos propinqui eius quæ acta fuerant, ad vlciscendam humilitatem generis sui velocius prõperant, repertumq; clericum vinctum custodiæ mancipant: mulierem verò igni consumunt. Et sicut cogit auri sacra fames, clericum sub precio venundari procurant, ea videlicet ratione, vt aut esset qui redimeret, aut certè morti adiceretur obnoxius. Cumq́ue hæc Ætherio episcopo delata fuissent, misericordia motus, datis viginti aureis, eum ab imminenti exemit interitu. Igitur postquam vitæ donatus est, profert se literarum esse doctorem, promittens

tens sacerdoti, quôd si ei pueros delegaret, perfectos eos in literis redderet. Gauisus auditu sacerdos, pueros ciuitatis collegit, ipsiq; delegat ad docendum. Denique cùm iam honoraretur à ciuibus, & pontifex ei aliquid terræ vinearumque largitus fuisset. ac per domos parentum eorum quos erudiebat, inuitaretur, reuersus ad vomitum, vnius pueruli matrem, immemor anterioris iniuriæ, concupiscit. Quod cùm pudica viro mulier declarasset, coniuncti parentes eius grauissimis clericum tormentis subdentes, interimere voluerunt. Quem sacerdos iterum misericordia motus, castigatum verbis lenibus liberauit, honoriq; restituit. Sed mens læua nunquam ad bonitatem potuit inclinari, sed potius factus est eius inimicus à quo sæpius fuerat de morte redemptus. Coniunctus est enim archidiacono ciuitatis: & se episcopatu dignum proferens, episcopum molitur occidere: locatoque clerico qui eum bipenne percuteret, ipsi vbique discurrunt, musitant, amicitias clam inligant, proferunt præmia, vt si sacerdos obiret, ipse succederet. Sed misericordia domini anticipauit eorum perfidiam, crudelitatemque iniquorum hominum veloci pietate repressit. Die verò quo sacerdos operarios in agro adgregauerat ad sulcandum, clericus ante dictus cum securi prosequitur sacerdotem nihil de his penitus scientem. Tandem igitur hæc aduertês, Quid tu, inquit, me attentius cum hac bipenne prosequeris? At ille timore perterri-

tus, ad genua viri prouoluitur, dicens, Fortis esto sacerdos dei. Nam scias me emissum ab archidiacono ac præceptore, vt te securi percuterē. Quod cū sæpius facere voluissem, & ictū dextra suspensa librarem, tegebantur tenebris oculi mei, & aures obserabantur, totumq; corpus tremore quatiebatur: sed & manus absque virtute erāt, & quæ optabam implere non poterā. cùm verò manus deposuissem, nihil mali sentiebam omnino: cognoui enim quoniam tecum est dominus, eo quòd nō potui aliquid tibi nocere. Hæc eo dicēte, fleuit sacerdos, imponēs silentiū clerico: reuersusq; domū cœnę discubuit. Qua exacta, in strato suo quieuit, habens circa lectū suum multos lectulos clericorum. Denique diffisi hi de clerico per se nefas perficere cogitantes, noua argumenta machinantur, per quæ aut eum vi extinguerent, aut certè crimē quo à sacerdotio diuelleretur, imponerent. Interea quiescentibus cunctis, media ferè nocte cubiculū sacerdotis inrumpūt, exclamantes voce magna atq; dicētes, Vidisse se mulierem à cubiculo egredi, ipsamq; ob hoc dimisisse, dum ad episcopū festinassent. Et sane pars hæc & consilium diaboli fuit, vt in tali ætate crimen imponerēt sacerdoti, qui erat ferè lxx. annorum. Nec mora, coniuncto secum iterū antedicto clerico, adligatur sacerdos catenis ab eius manib. de cuius collo sæpius vincla discusserat, & arduæ custodiæ mancipatur ab eo quem de cœnosis carceribus plerunque liberauerat. At ille cognoscēs inimicos sibi vehementer

hemēter inualuisse, domini misericordiā cum lachrimis in vincula compactus exorat. Mox opprimūtur somno custodes, solutisq; diuinitus vinclis, de custodia procedit innoxius, noxiorum frequentissimus liberator: deinde dilapsus ad regnum Gunthcramni regis, transijt. Quo discedente, liberius iam coniuncti satellites ad regem Chilpericum properant pro episcopatu petēdo, multa crimina de episcopo proloquentes, addentes ista, In hoc cognosce rex glorioſissimè, vera esse hæc quæ dicimus, quia mortem pro sceleribus timens ad fratris tui trāsijt regnum. Quod ille non credens, hos ad ciuitatem redire iubet. Dum hæc agerētur, mœsti ciues de pastoris absentia, cognoscētes omnia quæ de eo acta fuerāt, per inuidiam & auaritiam perpetrata, adprehēso cum satellite archidiacono, iniurię subdentes, ad regem petierunt, vt reciperēt sacerdotem suum. At rex legatos fratri suo dirigit, adferens nihil se criminis in episcopo reperisse. Tunc Gunthcramnus rex, vt erat benignus & profluus ad miserandum, multa ei munera contulit, dans etiam epistolas per omnes episcopos regni sui, vt peregrinū aliquo pro dei intuitu consolarentur. Tunc circumiens ciuitates, tanta ei à sacerdotibus dei collata sunt, tam in vestibus quàm in auro, vt vix ciuitati quæ meruerat posset inferri: impletumq; est illud quod ait apostolus. Quia diligentibus deum omnia concurrunt in bonum. Nam huic peregrinatio diuitias attulit, & exilium opes multas inuexit: post hæc

regrediens, à ciuibus cum tali honore susceptus est, vt pro gaudio flerent, & benedicerēt deum, qui tandem ecclesiæ tantum restituit sacerdotem.

37 LVPENTIVS verò abbas basilicæ sancti Priuati martyris vrbis Gabalitanæ, à Brunichilde regina arcessitus, aduenit. Incusatus enim, vt ferunt, fuerat ab Innocentio supradictæ vrbis comite, quòd prophanum aliquid effatus de regina fuisset. Sed discussis causis, cùm nihil de crimine maiestatis cōscius esset inuentus, discedere iussus est. Verum vbi viam carpere cœpit, iterū ab antedicto comite captus, & ad Ponticonē villam deductus, multis supplicijs est adfectus: dimissusq; iterum vt rediret, cùm super Axonam fluuium tentorium retendisset, iterū inruit super eum inimicus eius. Cuius vi oppressi amputatum caput in culeum oneratum lapidibus posuit, & flumini dedit: reliquum verò corpus vinctū cum saxo immersit gurgiti. Pòst verò paucis adparuit quibusdam pastoribus, & sic extractum à flumine sepulturæ mandatum est. Sed dum necessitates funeris pararentur, & ignoraretur quis esset è populo, præsertim cùm caput truncati non inueniretur, subitò aduenies aquila leuauit culeum à fundo fluminis, & ripæ deposuit: admirantesq; qui aderant, adprehenso culeo dum solicitè quid contineret inquirunt, caput truncati reperiunt: & sic cum reliquis artubus est sepultū. Nam ferunt nunc & lumen ibi diuinitus adparere: & si infirmus

ad

ad hunc tumulum fideliter deprecatus fuerit, accepta sospitate recedit.

38 THEODOSIVS Rutenorum episcopus, qui sancto Dalmatio successerat, diem obijt: in qua ecclesia intantum pro episcopatu intentiones & scandala orta conualuerunt, vt penè sacris ministeriorũ vasis & omne facultate meliori nudaretur: veruntamen Transobadus presbyter reijcitur, & Innocentius Gabalitanorum comes eligitur ad episcopatum, opitulante Brunichilde regina. Sed adsumpto episcopatu confestim Vrsicinum Cadurcinæ vrbis episcopum, lacessere cœpit, dicens, quia diœceses Rutenæ ecclesiæ debitas retineret. Vnde factum est, vt diuturna intentione glisscente, post aliquot annos coniunctus metropolitanis cum suis prouincialibus apud vrbẽ Aruernam residens, iudicium emaneret, scilicet vt parochias quas nunquam Rutena ecclesia tenuisse recolebatur, reciperet. quod ita factum est.

39 REMIGIVS Biturigum episcopus obijt: cuius post trãsitum graui incendio pars maxima ciuitatis cremata est: ibique illa quæ hostilitati resederant, perierunt. Post hæc Sulpitius in ipsa vrbe ad sacerdotium Cunthchramno rege fauente, præeligitur. Nam cùm multi munera offerrent, hæc rex episcopatum quærentibus respondisse fertur, Non est principatus nostri consuetudo, sacerdotium venundare sub precio: sed nec vestrũ eum prẽmijs comparare: ne & nos turpis lucri infa-

mia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta dei præscientiam Sulpitius vobis erit episcopus, & sic ad clericatum deductus, episcopatum ecclesiæ supradictæ suscepit. Est enim vir valde nobilis, & de primis senatoribus Galliarum, in literis bene eruditus rhetoricis, in metricis verò artibus nulli secundus. Hic synodum illam, cuius supra meminimus, pro parochijs Cadurcinis fieri commonuit.

40 LEGATVS verò Oppila nomine, de Hispanijs aduenit, multa munera Chilperico regi deferens. Timebat enim rex Hispanorum, ne Childebertus exercitũ ad vlciscẽdam sororis suæ iniuriam commoueret, quia Leuuichildus adprehensum filium suum Hermini childum, qui sororem Childeberti regis acceperat, retruserat in custodiam, ipsaq; muliere cum Græcis relicta. Igitur cùm die sancto paschæ hic legatus Turonos aduenisset, scisciatati sumus, vtrum nostræ religionis esset. Respondit se hoc credere quod Catholici credunt. exinde procedens nobiscum ad ecclesiam, Missarum solennia tenuit, sed neque pacem cum nostris fecit, neque de sacrificijs communicauit. Cognitumq; est, mendacium esse quod dixerat se esse catholicum: nihilominus ad conuiuium inuitatus adfuit. Cumque ego sollicitus requirerem, quid crederet, respondit, Credo patrem & filium & spiritum sanctum vnius esse virtutis. Cui ego respondi, Si hæc, vt adseris, credis, quæ obstitit causa

fa vt de sacrificijs quæ deo offerimus, communicare differres? & ille, Quia, inquit, Gloriam non rectè respondetis. nam iuxta Paulum apostolum nos dicimus, Gloria deo patri per filium: vos autem dicitis, Gloria patri & filio & spiritui sancto: cùm doctores ecclesiarum doceant, patrē per filium nunciatum fuisse in mundo, sicut ipse Paulus ait, Regi autē sæculorum immortali inuisibili soli deo, honor & gloria in secula seculorū, per Iesum Christum dominum nostrū. Et ego respōdi, patrem per filium adnunciatum nulli catholico esse incognitum reor: sed sic prædicauit patrem in seculo, vt & se virtutibus ostenderet deum. deo autem patri hæc necessitas fuit, filium mittendi ad terras, vt ostenderet deum: vt quia mundus patriarchis, & prophetis, atque ipsi latori legis non crediderat, saltem vel filio crederet. Ideoque necesse est, vt sub significatione personarum, gloria detur deo. Dicimus ergo, Gloria deo patri qui misit filium: gloria deo filio, qui sanguine suo redemit mundum: gloria deo spiritui sancto, qui sanctificat hominem iam redemptum. Nam tu qui dicis, Gloria patri per filium, adimis gloriam filio, quasi ipse non sit glorioſus cum patre: propterea quòd eum adnunciauit in mūdo: nunciauit, vt diximus, filius patrē in mūdo, sed multi nō crediderunt, dicente Ioanne euāgelista, In propria venit, & sui eum non receperūt. Quotquot autem eum receperūt, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nam

tu qui Paulo apostolo derogas, & sensum eius non intelligis, percipe quam cautè loquitur, & iuxta vt recipere quis potest, aduerte, qualiter prædicat inter gẽtes incredulas, vt nulli onus graue videatur imponere, sicut quibusdã dicit: Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poterãtis, sed nec adhuc quidẽ poteſtis: perfectorũ est enim solidus cibus. Sed & alijs dicit: Nihil vobis prædicaui, nisi Christum, & hunc crucifixum. Nunc autem quid vis ô tu hæretice, quiã Paulus Christum tãtum crucifixum prædicauit, resurrexisse tu dubitas? aduerte potius cautelã eius, & vide astutiam, quid alijs dicit quos robustiores videbat in fide: Et si, inquit, nouimus Iesum Christum crucifixum, nunc autem iam non nouimus. Nega ergo tu accusator Pauli, si tãta mẽtem de mentia cepit, quia nec crucifixus est: sed quæso relinque ista, & audi cõsilium melius: adhibe collyria oculis lippis, & lucẽ prædicationis apostolicæ percipe. Secundum homines enim loquebatur Paulus humilius, vt eos ad celsioris fidei fastigia subleuaret, sicut alibi ait, Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerẽ. Nunquid homo mortalis non est daturus gloriam filio, quem ipse pater non semel, sed bis & tertio glorificauit è cœlo? Ausculta quid de cœlis loquitur, cùm idem filius descendente spiritu sancto sub Ioannis manu baptizaretur: Hic est, ait, filius meus dilectus, in quo bene complacui: certè si obpilatas habes aures vt ista non audias, crede apostolis quid in monte audierint,

audierint, cùm transfiguratus Iesus in gloria loqueretur cùm Moyse & Helia: nempe de nube splendida pater ait, Hic est filius meus charissimus, ipsum audite. Ad hæc hæreticus respõdit, Nihil in his testimonijs pater de gloria loquitur filij, nisi tantùm ipsum filium monstrat. & ego: Si enim ista sic recipis, proferam tibi aliud testimonium, in quo pater reddidit filium gloriosum. Veniente autem domino ad passionem, cum ille diceret, Pater glorifica filium tuũ, vt filius tuus glorificet te, quid ei pater respondit de cœlo? Nónne ait, Et glorificaui, & iterum glorificabo? Ecce enim pater glorificat eum propria voce, & tu ei gloriam conaris adimere? Voluntatem quidem ostendis, sed potestas nulla suppetit. Nam qui Pauli apostoli accusator existis, audi ipsum, immo Christum in ipso loquentem: Omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Quòd si nunc communis est cum patre gloria, & in ipsa qua nunc pater est gloria commoratur, qualiter eum tu quasi inglorium exhonoras? aut cur non erit ei reddenda gloria inter homines, qui pari gloria cũ patre regnat in cœlis? Confitemur ergo Christum filium dei deum verum. Ideoq; quia deitas vna, vna erit & gloria. Post hæc dato silentio, ab altercatione cessatum est. Ille quoq; ad Chilpericum regem accedens, oblatis muneribus quæ rex Hispanorum miserat, in Hispaniam est regressus.

41 COMPERTO autem Chilpericus,

rex quòd Gunthcránus frater eius cum Childeberto nepote suo pacem fecerat, & ciuitates quas violenter inuaserat ei, simul vellent auferre, cum omnibus thesauris suis in Cameracensem vrbem discessit, & omnia quæ melius habere potuerat, secũ tulit. Misitq; ad duces & comites ciuitatũ nuncios, vt muros cõponerent vrbiũ, resq; suas cum vxoribus & filijs intra murorũ munimẽta concluderent, atq; ipsi, si necessitas exigeret, repugnarẽt viriliter, ne his pars aduersa noceret, illud addens, Et si aliquid perdideritis, cũ de inimicis vlciscemur, maiora cõquiretis, nescientes patrationẽ victoriarum in manu dei consistere. Deinde sæpius exercitũ commouet, & iterum intra terminũ requiescere iubet. His diebus ei filius natus est, quem in villa Victoriacensi nutrire præcepit, dicẽs: Ne forte dũ publicè videtur, aliquid mali incurrat & moriatur.

42 CHILDEBERTVS verò rex in Italiam abijt. Quod cũ audissent Longobardi, timentes ne ab eius exercitu cæderẽtur, subdiderunt se ditioni eius, multa ei dãtes munera, ac promittentes se parti eius esse fideles atque subiectos: patratisq; cũ his omnibus quæ voluit rex, in Gallias est regressus, atq; exercitũ commoueri præcepit, quẽ in Hispaniã dirigi iussit, sed quieuit. Ab imperatore autẽ Mauricio ante hos annos quinquaginta milia solidorũ acceperat, vt Lõgobardos de Italia extruderet. Audito autem imperator, quòd cùm his in pace coniunctus est, pecuniam repetebat: sed hic

hic fidus à solatijs, ne responsum quidem pro hac re voluit reddere.

43 IN Gallicia quoq; noue res actę sunt, quæ desuperius memorabũtur. Igitur cũ Herminichildus, sicut supra diximus, patri infensus esset, & in ciuitate quadam Hispaniæ cum coniuge resideret, solatio fretus imperatoris atque Mironis Gallicienſis regis, patrem ad se cum exercitu venire cognouit, consiliumque inijt qualiter veniẽtem aut repelleret, aut necaret: nescius miser iudicium sibi imminere diuinum, qui contra genitorem quamlibet hæreticum talia cogitaret. Habito ergò tractatu de multis virorum milibus, trecentos viros elegit armatos, & intra castrum Osser, in cuius ecclesia fontes diuinitus complẽtur, includit: vt scilicet primo impetu ab his pater territus ac lassatus, facilius ab inferiori manu quę erat plurima, vinceretur. Denique his dolis Leuuichildus rex cognitis, cogitatione maxima fatigatur. Si, inquit, illuc cũ omni exercitu abiero, conglobatus in vnum exercitus aduersorum iaculis crudelissimè sauciatur. Si verò cum paucis vadam, virorum fortium manum nequeo superare: tamen cum omnibus ibo. Et accedens ad locum viros protriuit, castrumq; combussit, sicut iam superius memoratum est. Patrata quoque victoria, cognouit Mironem regem contra se cum exercitu residere. Quo circundato, sacramẽta exigit sibi in posterum fore fielem. Et sic datis sibi inuicem muneribus, vnusquisque ad propria est regressus. Sed

Miro postquàm in patriam redijt, non multos post dies conuersus ad lectulum, obijt: infirmatus enim ab aquis Hispaniæ fuerat malis, aeribusq; incommodis. Quo defuncto, filius eius Euricus Leuuichildi regis amicitias expetit. Datoq; vt pater fecerat sacramẽto regnũ Gallicieſe suscepit. Hoc verò anno cognatus eius Auduca qui sororem illius desponsatam habebat, cum exercitu venit. Adprehensumq; clericum facit, ac diaconatus siue presbyterij ei imponi honorem iubet: ipse verò accepta soceri sui vxore, Gallicienſe regnum obtinuit. Leuuichildus verò filium suũ Herminichildũ cepit, & secum vsque Toletum adduxit, condemnans eum exilio: vxorẽ tamẽ eius à Græcis eripere non potuit.

44 LOCVSTÆ quoq; de Carpitania prouincia, quam per quinq; vastauerãt annos, hoc anno progressæ, aggeremq; publicum tenentes, ad aliam se prouinciam quæ huic vicina erat prouinciæ, contulerunt. Quarum spacio in centum quinquaginta extenditur milia longitudo: latitudò verò in centum milibus terminatur. Hoc anno multa prodigia adparuerunt in Gallijs, vastationesq; multæ fuerunt in populo. Nam menſe Ianuario rosæ visæ sunt: circa solem quoque circulus magnus adparuit diuersis coloribus mixtus, vt solet in illo cœlestis Iris ambitu pluuia discedẽte mõstrari. Pruina grauiter vineas exusit: tempestas etiam subscuta vineas segetesq; per plurima loca vastauit, reſiduum quoque grandinis

nis siccitas immensa consumpsit. Exiguusq; fructus in aliquibus vineis visus, in alijs verò nullus, ita vt irati contra deum homines patefactis aditibus vinearum, pecora vel iumenta intromitterent, noxias sibi immiscentes miseri preces, atque dicentes, Nunquam in his vineis palmes nascatur in sempiternum. Arbores verò quæ mense Iulio poma protulerant, mense Septembri fructus alios ediderũt. Morbus pecorum iteratus inualuit, ita vt vix quicquàm remaneret.

45 INTERIM aduenientibus Calẽdis Septembribus, Gothorũ magna legatio ad regem Chilpericum accedit. Ipse verò iam regressus Parisios, familias multas de domibus fiscalibus auferri præcipit, & in plaustris componi. Multos quoque flentes & nolẽtes abire, in custodiam retrudi iussit, vt eos facilius cum filia transmittere posset. Nam ferũt multos sibi ob hanc amaritudinem vitam laqueo extorsisse, dum de parentibus proprijs auferri metuebant. Separabatur autem filius à patre, mater à filia, & cum graui gemitu ac maledictionibus discedebant, Tantusq; planctus in vrbe Parisiaca erat, ut plãctui compararetur Ægyptio. Multi verò meliores natu, qui vi compellebantur abire, testamenta condiderunt, resq; suas ecclesijs deputãtes, atq; petentes vt cum in Hispanias puella introisset, statim testamenta illa tanquã si iam essent sepulti, referarẽtur. Interea legati regis Childeberti Parisios aduenerũt, contestãtes Chilperico regi, vt nihil de

ciuitatibus quas de regno patris sui tenebat, auferret, aut de thesauris eius in aliquo filiam muneraret, ac non mancipia, non equos, non iuga boum, neque aliquid huiuscemodi de his auderet attingere. De quib. legatis vnũ ferunt clam interẽptum: sed nescitur à quo. suspicio tamen vertebatur ad regem. Promittens verò Chilpericus rex, nihil de his cõtingere, cõuocatis melioribus Francis reliquisq; fidelibus, nuptias celebrauit filiæ suæ. Traditaq; legatis Gothorum, magnos ei thesauros dedit: sed & mater eius imménsum põdus auri argẽtiq; siue vestimentorũ protulit, ita vt vidés hæc rex, nihil sibi remansisse putaret. Quem cernés regina cõmotum, conuersa ad Francos, ita ait, Ne putetis ô viri, quicquá hîc de thesauris anteriorum regũ haberi: omnia enim quę cernitis, de mea proprietate oblata sunt, quia mihi gloriosissimus rex multa largitus est. Et ego nonnulla de proprio congregaui labore, & de domibus mihi concessis tam de fructibus quã de tributis, plurima reparaui. Sed & vos plerunque me muneribus vestris ditastis, de quibus sunt ista quæ nunc coram videtis. nam hic de thesauris publicis nihil habetur: & sic animus regis delusus est. nam tanta fuit multitudo rerum, vt aurum argentumque, & reliqua ornamenta, quinquaginta plaustra leuarent. Franci verò multa munera obtulerũt: alij aurum, alij argentũ, nonnulli equos, plerique vestimẽta: & vnusquisque vt potuit, donatiuũ dedit. Iam verò Vale faciens puella, post lachrimas & oscula

scula cum de porta egrederetur, vno carrucæ effracto axe, omnes Mala hora dixerũt. Quod à quibusdã pro auspicio susceptũ est. Denique hæc de Parisijs progressa, octauo ab vrbe milia rio tentoria figi præcepit. surgẽtes enim quinquaginta viri de nocte, adprehensis centum equis optimis, totidemq; frenis aureis, ac duabus cetenis magnis, ad Childebertum regem fuga dilapsi abierũt. Sed & per totum iter cum labi quis potuisset, effugiebat, ferens secũ quæ arripere potuisset. Adparatus quoq; magnus expensę de diuersis ciuitatibus in itinere congregatus est: in quo nihil de fisco suo rex dari præcepit, nisi omnia de pauperum coniecturis. Sed quoniã suspicio erat regi, ne frater aut nepos aliquas insidias puellæ in via pararent, vallatã ab exercitu pergere iussit. Erãt autem cũ ea viri magnifici, Bobo dux filius Mũmoleni cum vxore quasi paranymphus, Domigisilus, & Ansoualdus, maior domus Vuaddo, qui olim Sanctonicum rexerat comitatũ: reliquum verò vulgus, super quatuor milia erat. Cæteri autem duces & camerarij, qui cum ea properauerant, de Pictauo regressi sunt: isti verò iter conficientes, pergebant vt poterant. Per quam viam tanta spolia tantæque prædæ factæ sunt, vt vix valeant enarrari: nam hospitiola pauperum spoliabant: vineas deuastabant: ita vt incisis caudicibus cum vuis auferrent, leuãtes pecora, vel quicquid inuenire potuissent: nihilq; per viam qua gradiebantur relinquẽtes: impletumq; est quod dictum est

per Iohel prophetam, residuum locustæ comedit eruca, & residuum erucæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo. Ita & hoc actum est tempore, vt residuum pruinæ protereret tempestas, & residuum tempestatis exureret siccitas, & residuum siccitatis auferret hostilitas.

46 HIS itaque cum hac pręda pergentibus, Chilpericus, Nero nostri temporis & Herodes, ad villam Calensem quæ distat ab vrbe Parisiaca quasi centum stadijs, accedit, ibique venationes exercet. Quadam uerò die regressus de venatione, iam subobscura nocte, dum de equo susciperetur, & vnam manum super scapulam pueri retineret, adueniens quidam, eum cultro percutit sub ascellã, iteratoq; ictu ventrem eius perforat. Statimq; profluente copia sanguinis, tam per os quàm per aditum vulneris, iniquum fudit spiritum. Quam verò malitiam gesserit, superior lectio docet. nam regiones plurimas sæpius deuastauit atq; succendit. De quibus nihil doloris, sed lætitiam magis habebat, sicut quondam Nero cum inter incẽdia palatij tragœdias decantaret. Persæpe homines pro facultatibus eorum iniustè puniuit: in cuius tẽpore pauci quodammodo episcopatum clerici meruerũt. erat enim gulæ deditus, cuius deus venter fuit: nullumq; se asserebat esse prudentiorem: confecitq; duos libros, quasi Seduliũ meditatus, quorum versiculi debiles nullis pedibus subsistere possunt: in quibus dum non intelligebat, pro longis

syllabas

syllabas breues posuit, & pro breuibus longas statuebat: & alia opuscula vel hymnos siue missas, quæ nulla ratione suscipi possunt. Causas pauperum exosas habebat: sacerdotes domini assiduè blasphemabat: nec aliunde magis dum secretus esset, exercebat ridicula vel iocos, quàm de ecclesiarum episcopis: illum ferebat leuem, alium superbum: illum abundantem, istũ luxuriosum: illum asserebat elatũ, hunc tumidum, nullam rem plus odio habens quàm ecclesias. aiebat enim plerunque, Ecce pauper remansit fiscus noster, ecce diuitiæ nostræ ad ecclesias sunt translatæ. Nulli penitus, nisi soli episcopi regnant: perijt honor noster, & translatus est ad episcopos ciuitatum. Hæc agens assidue, testamenta quæ in ecclesijs conscripta erant, plerunque disrupit, ipsasq; patris sui præceptiones, putans quòd non remaneret qui voluntatem eius seruaret, sæpe calcauit. Iam de libidine atque luxuria non potest reperiri in cogitatione, quod non perpetrasset in opere. Nouaq; semper ad lædendum populũ ingenia perquirebat. nam si quos hoc tempore culpabiles reperisset, oculos eis iubebat erui, & in præceptionibus quas ad iudices pro suis vtilitatibus dirigebat, hæc addebat: Si quis præcepta nostra contempserit, oculorum auulsione mulctetur. Nullum vnquam purè dilexit, à nullo dilectus est: ideoq; cum spiritum exhalasset, omnes eum reliquerunt sui. Mallulfus autem Siluanectensis episcopus,

qui iam tertia die in tentorio residebat, & ipsum videre non poterat, vt eum interemptum audiuit, aduenit: ablutumq; vestimentis melioribus induit. noctem in hymnis deductam, in nauim leuauit, & in basilica sancti Vincentij, quæ est Parisijs, sepeliuit, Fredegunde regina in ecclesia derelicta.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER SEPTIMVS.

ICET sit studium, historiam prosequi, quam priorum librorum ordo reliquit, tamen prius aliqua de beati Saluij episcopi obitu exposcit lo qui deuotio, qui hoc anno obijsse probatur. Hic enim, vt ipse referre erat solitus, diu in habitu seculari commoratus, cum iudicibus seculi mundiales causas est executus: nunquam tamen se in his concupiscentiis obligans, quibus adolescentum animus solitus est implicari. Iam cum diuini spiramenti odor interna viscerum adtigisset, relicta seculari militia monasterium expetiuit, intellexitq; vir iam tunc diuinitati deditus, melius esse vti paupertate cum dei timore, quàm seculi pereuntis lucra sectari:

in

in quo monasterio diu sub regula à patribus instituta versatus est. Iam verò cum in robore maiori tam intellectus qum ætatis euectus esset, defuncto abbate qui huic monasterio præerat, alendi gregis suscipit officium. Et qui se magis fratribus publicũ pro correctione reddere debuerat, fit adsumpto honore remotior: ilico sibi secretiorem cellulam quærit. Nam in priore, vt ipse adserebat, amplius quàm nouẽ vicibus nimia exesus abstinentia, pellem corporis demutauit. denique accepto honore, cùm in hac contentius parsimonia orationi & lectioni vacaret, illud plerunque reuoluebat, melius sibi fieri si esset inter monachos occultus, quàm nomẽ acceperit abbatis in populos. Quid plura? Includitur, Vale dicẽs fratribus, sibique ipsis Vale dicentibus: in qua inclusione in omni abstinentia magis quàm prius egerat, commoratur: studens pro charitatis obsequio, vt cũ quisque veniſſet extraneus, & orationem tribueret, & eulogias gratia plenissima ministraret, quæ multis infirmis plerunq; salutem integram detulerunt. Quodam autem tempore, febre nimia exhaustus, anhelus iacebat in lectulo. Et ecce subito, magno lumine cellula clarificata contremuit. At ille extensis ad cœlũ manibus, cum gratiarũ actione spiritum exhalauit. Mixto quoq; vlulatu monachi cũ ipsius genitrice corpus defuncti extrahunt, aqua diluunt, vestimentis induunt, & feretro superponunt, atque in psallentio fletuq; labentem exigunt noctem. Mane au-

tem facto, funeris officio præparato, corpus moueri cœpit in feretro. Et ecce malis rubescentibus, vir quasi de graui somno suscitatus, excutitur, apertisque oculis & manibus eleuatis, ait, O domine misericors, quid feci mihi, vt me in hunc tenebrosum mũdanæ habitationis locum redire permiteres, cum mihi melior esset in cœlo tua misericordia quàm istius mundi vita nequissima? Stupentibus aũtem suis, & interrogantibus, quid fuerit tale prodigium, nihil interrogantibus ille respondit. Surgens autem de feretro, nihil mali sentiens de incommodo quo laborauerat, triduo absque cibi ac poculi perstitit alimento. Die autẽ tertio, conuocatis monachis & matre ait, Audite ô dilectissimi & intelligite, quia nihil est quod cernitis in hoc mundo: sed sunt iuxta id quod Salomõ propheta cecinit, Omnia vanitas: felix est enim qui ea agere potest in seculo, vt gloriã dei cernere mereatur in cœlo. Et cũm hæc diceret, dubitare cœpit, vtrum loqueretur amplius an sileret. Quo tacẽte implicitus fratrum precibus, vt quid vidisset exponeret, ait, Cum me ante hos quatuor dies contremiscente cellula exanimen vidistis, adprehensus à duobus angelis in cœlorum excelsa sublatus sum, ita vt non solum hoc squalidum seculum, verumetiam solem ac lunam, nubes & sidera sub pedibus habere putarem: deinde per portam luce ista clariorem introductus sum in illud habitaculum, in quo omne pauimentum erat quasi aurum argentumq; renitens,

tens, lux ineffabilis, amplitudo inenarrabilis: quam ita multitudo promiscui sexus obtexerat, vt longitudo ac latitudo cateruae prorsus peruideri non posit. Cumque nobis via inter comprimentes ab his qui praecedebant angelis pararetur, peruenimus ad locum quem iam de longinquo contemplabamur: in quo superpendebat nubes omni luce lucidior, in quo non sol, non luna, non astrum cerni poterat, sed super his omnibus naturali luce splendidius effulgebat. Et vox procedebat de nube, tanquam vox aquarum multarũ. Ibi etiam me peccatorem humiliter salutabant viri in veste sacerdotali ac seculari, quos mihi qui praecedebant enarrauerunt esse martyres ac confessores, quos hic summo excolimus famulatu. Stans igitur in loco, in quo iussus sum, operuit me odor nimiae suauitatis, ita vt ab hac suauitate refectus, nullum adhuc cibum potumque desiderem. Et audiui vocem dicentem, Reuertatur hic in seculum, quoniam necessarius est ecclesijs nostris. Vox enim audiebatur. nam qui loqueretur, penitus cerni non poterat. Et ego prostratus super pauimẽtum, cum fletu dicebã, Heu, heu domine, cur mihi haec ostẽdisti, si ab his frustrandus erã? Ecce hodie ejcis ma à facie tua, vt reuertar ad seculum fragile, & huc vltra redire nõ valeam. Nẽ quaeso domine auferas misericordiã tuã à me, sed deprecor vt permittas me hic habitare, ne illuc decidens peream. Et ait vox quae loquebatur mihi, Vade in pace: ego enim sum cũ

ſtos tuus, donec reducam te in hũc locũ. Tunc relictus à cõmitibus meis, deſcẽdens cum fletu, per portam qua ingreſſus fueram huc ſum regreſſus. Hæc eo loquẽte ſtupentibus cũctis qui aderãt cœpit iterũ ſanctus dei cum lachrimis dicere, Væ mihi quia tale myſteriũ auſus ſum reuelare. Ecce enim odor ſuauitatis quẽ de loco ſancto hauſeram, & in quo per hoc triduum ſine vllo cibo potuq; ſuſtẽtatus ſum, receſſit à me. Sed & lingua mea grauibus eſt operta vulneribus, & ita tumefacta, vt omne os meum videatur implere. Et ſcio quia non fuit beneplacitum domino deo meo, vt hæc arcana vulgarentur. Sed tu noſti domine, quia in ſimplicitate cordis hæc feci, non in iactantia mentis. Sed quæſo indulgeas, & non me derelinquas iuxta pollicitationẽ tuam. Et hæc dicens ſiluit, & accepit cibum potũq;. Ego verò hęc ſcribens, vereor ne alicui legenti ſit incredibile, iuxta id quod Saluſtius hiſtoriam ſcribens ait, vbi de virtute atq; gloria bonorum memor eſt: Quæ ſibi quiſq; facilia factu putat, æquo animo accipit: ſupra ea veluti ficta pro falſis ducit. Nam teſtor deum omnipotentem, quia ab ipſius ore omnia quæ retuli, audita cognoui. Poſt multũ verò tempus ipſe vir beatus cellula ſua extractus, ad epiſcopatũ electus, inuitus eſt ordinatus: in quo vt opinor, decimũ annũ cum ageret, inualeſcẽte apud Albigẽſem vrbẽ inguinario morbo, & maxima iam parte de populo illo defuncta, cũ iam pauci de ciuibus remanerẽt, vir beatus tãquã bonus paſtor, nun-

nunquã ab illo loco recedere voluit, sed semper hortabatur eos qui relicti erant, orationi incũbere, ac vigilijs instãter insistere: & bona semper tam in operibus quàm in cogitatione versare dicẽs, Hæc agite, vt si vos deus de hoc mũdo migrare voluerit, non in iudiciũ, sed in requiẽ introire possitis. Cùm autem vt credo, iam reuelante domino, tẽpus suæ vocationis agnosceret, ipse sibi sarcofagum cõposuit, corpus abluit, vestẽ induit: & sic intẽtum semper cœlo beatum spiritum exhalauit. Fuit autẽ magnæsanctitatis minimæq; cupiditatis, aurum nunquã habere volens. nam si coactus accepisset, protinus pauperibus erogabat. Cuius tempore cum Mummolus patritius multos captiuos ab ea vrbe duxisset, prosecutus ille omnes redemit. Tantãq; ei dominus gratiã cum populo illo tribuit, vt ipsi etiam qui captiuos duxerant, & de precio ei concederent, & in reliquo munerarent: & sic patriæ suæ captiuos libertati pristinæ restaurauit. Multaq; de hoc viro bona audiui: sed dum ad historię cœptum reuerti cupio, plurima prætermitto.

2 DEFVNCTO igitur Chilperico, inuentaq; quam diu quæsierat morte, Aurelianenses cum Blesensibus iuncti super Dunẽses inruunt, eosq; inopinantes proterũt, domos annonasq;, vel quæ mouere facile nõ poterãt, incendio tradunt, pecora diripiunt, atque res quas leuare poterãt, sustulerunt: quibus discedentib. cõiuncti Dunenses cũ reliquis Carnotenis, de vestigio subsequũtur, simili sorte eos

adficientes qua i psi adfecti fuerant, nihil in domibus, vel extra domos, vel de domibus relinquentes. Cumq; adhuc inter se iurgia commouentes desæuirent, & Aurelianenses contra hos arma concutereut, intercedentibus comitibus pax vsque in audientiam data est, scilicet vt in die quo iudicium erat futurum, pars quæ contra partem iniustè exarserat, iustitia mediante componeret, & sic à bello cessatum est.

3 VEDASTES cognomento Auo, qui ante hos annos Lupum Ambrosiumq; pro amore vxoris Ambrosij interfecerat, & ipsam sibi quæ consobrina sua esse dicebatur, in matrimonium acceperat, dum multa scelera infra Pictauum terminum perpetraret, quodam loco cum Childerico Saxone cõiunctus, dum se inuicem conuicijs lacessirent, vnus ex pueris Childerici Auonem hasta transfixit. Qui ad terram ruens, plerisque adhuc ictibus sauciatus, iniquam animam sanguine defluente refudit: fuitq; vltrix diuina maiestas sanguinis innocentis, quem propria effuderat manu. Multa enim furta, homicidia, adulteriaque miserrimus sæpe commiserat, quæ silere melius puto. Composuit tamen filijs Saxo ille mortem eius.

4 INTEREA Fredegundis regina iam viduata Parisios aduenit, & cũ thesauris quos intra murorum septa cõcluserat, ad ecclesiam cõfugit, atque à Ragnemodo fouetur episcopo: reliquos verò thesauros, qui apud villam

Calam

Calam remanserant, in quibus erat missorium illud aureũ, quod nuper fecerat, thesaurarij leuauerũt, & ad Childebertum regem, qui tunc apud Meldensem commorabatur vrbem velo citer transierunt.

5 FREDEGVNDIS igitur regina accepto cõsilio, legatos ad Gunthcramnum regem mittit, dicens, Veniat dominus meus, & suscipiat regnum fratris sui. Est, inquit, mihi infans paruulus, quem in eius vlnis ponere desiderans, meipsam eius humilio ditioni. Comperto autem Gunthcramnus rex de fratris excessu, amarissimè fleuit. Moderato quoque planctu, commoto exercitu Parisios dirigit. Cumque ille intra muros susceptus fuisset, Childebertus rex nepos eius, ab alia aduenit parte.

6 SED cùm eum Parisiaci recipere nollent, legatos ad Gunthcramnũ regem dirigit, dicens, Scio, pijssime pater, non latere pietatem tuam, qualiter vtrunq; vsque præsens tempus pars obpresserit inimica, vt nullus de rebus sibi debitis possit inuenire iustitiam: idcirco supplex nunc deprecor, vt placita quæ inter nos post patris mei obitum sunt innexa custodiantur. Tunc Gunthcramnus rex legatis illius ait, O miseri & semper perfidi, nihil in vobis verum habentes, neque in promissis permanentes, ecce omnibus quæ mihi polliciti estis relictis, cum Chilperico rege nouam pactionem scripsistis, vt me à regno depulso, ciuitates meas inter se diuiderent.

Ecce pactiones ipsas, ecce manus vestræ subscriptiones, quibus hanc conniuentiam confirmastis: & qua nunc fronte quæritis, vt nepotem meum Childebertum susc̃ipere debeá, quem mihi vestra peruersitate voluistis facere inimicum? Cui legati dixerunt, Si tantũ mentem iracundia cœpit, vt nihil nepoti tuo de his quę pollicitus es indulgeas, vel illa quæ de regno Chariberti debentur, auferre desiste. Quibus ille ait, Ecce pactiones quæ inter nos factæ sunt, vt quisquis sine fratris volũtate Parisios vrbẽ ingrederetur, amitteret partẽ suam, essetq; Polioctus martyr cũ Hilario atq; Martino confessoribus iudex ac retributor eius. Post hæc ingressus est in eam germanus meus Sygibertus, qui iudicio dei interiens, amisit partẽ suam. Similiter & Chilpericus gesit. per has ergo trãsgressiones, amiserũt partes suas: ideoq; quia illi iuxta dei iudicium & maledictiones pactionum defecerũt, omne regnum Chariberti cum thesauris eius, meis ditionib. lege optitulante, subijciam: nec exinde alicui quicquã nisi spontanea voluntate indulgeam. Absistite igitur vos semper mẽdaces ac perfidi, & hæc regi vestro referte.

7 QVIBVS discedentibus, legati iterũ Childeberti ad antedictum regem veniunt, Fredegundem reginam requirentes atque dicentes, Redde homicidam quę amitam meam suggillauit, quæ patrem interfecit, & patruum: quæ ipsos quoque consobrinos meos gladio interẽmit. At ille, In placito, inquit, quod

quod habemus, cũcta decernimus, tractantes quid oporteat fieri. Nam Fredegundem patrocinio suo fouebat, ipsamq; sæpius ad conuiuium euocans, promittens se ei fieri maximum defensorem. Quadam verò die dum pariter ad mensam epularentur, regina consurgens, & Vale dicens, à rege detinebatur dicente sibi, Adhuc aliquid cibi sume. Cui illa, Indulge, inquit, deprecor domine mi, quia iuxta consuetudinem mulierum contigit mihi, vt pro conceptu consurgam. Hæc ille audiens, obstupuit, sciens quartum esse mẽsem, ex quo alium ediderat filium: tamen permisit eam consurgere. Priores quoque de regno Chilperici, vt erat Ansoualdus & reliqui, ad filium eius qui erat, vt superius diximus, quatuor mensium, se collegerunt, quem Chlotharium vocitauerunt, exigentes sacramenta per ciuitates quæ ad Chilpericum prius aspexerant, vt scilicet fideles esse debeant Gunthcramno regi, ac nepoti suo Chlothario. Gunthcramnus verò rex omnia quæ fideles regis Chilperici, non rectè diuersis abstulerant, iustitia intercedente restituit. Multa & ipse ecclesijs conferens, testamenta quoque defunctorum qui ecclesias hæredes instituerant, & ab Chilperico compressa fuerant, restaurauit: multisq; se benignum exhibens, ac multa pauperibus tribuens.

8 SED quia nõ erat fidus ab omnib. inter quos venerat, armis se muniuit, ne vnquã ad ecclesiam aut relicta loco, quã ire delecta-

bat, sine grandi pergebat custodia. Vnde factum est, vt quadam die dominica, postquam diaconus silétium populis vt Missæ auscultarentur, indixit: rex conuersus ad populum diceret, Adhuc vos, ô viri cum mulieribus qui adestis, vt mihi fidem inuiolatam seruare digneminí, nec me vt fratres meos nuper fecistis, interimatis: liceatq; mihi vel tribus annis nepotes meos, qui mihi adoptiui facti sunt filij enutrire, ne fortè contingat quod diuinitas æterna non patiatur, vt cum illis paruulis me defuncto, simul pereatis, cùm de genere nostro robustus non fuerit qui defenset. Hæc eo dicente, omnis populus orationem pro rege fudit ad dominum.

9 DVM hæc agerentur Rigunthis Chilperici regis filia, cum thesauris supra scriptis, vsque Tholosam accessit: & cernens se iam ad terminũ Gothorum esse propinquam, moras innectere cœpit, dicentibus sibi tum præterea suis, oportere eam ibidem commorari, cùm ipsi fatigati de itinere, vestimenta haberent inculta, calciamenta scissa, ipsosq; equorum atque carrucarum adparatus adhuc sicut plaustris euecti erant, seorsum esse disiunctos. Oportere potius omnia hæc prius diligenter stabiliri & sic itinere proficisci, ac suscipi cum omni elegantia ab sponso, ne fortè si inculti inter Gothos adparerent, inriderentur ab ipsis. Dum ergo his retardarentur ex causis, mors Chilperici regis in aures Desiderij ducis inlabitur. Ipse quoque collectis secum viris fortis-

fortissimis, Tholosam vrbem ingreditur, repertosq; thesauros abstulit de potestate reginæ, & in domum quandam sub sigillorum munitione ac virorũ fortium custodia mancipat, deputans reginæ victum arctum, donec ad vrbem regrederetur.

10 IPSE verò ad Mummolum cum quo fœdus ante duos annos inierat, properauit. Morabatur tũc Mummolus intra muros Auẽnicæ vrbis cum Gundobaldo, cuius in libro superiore meminimus. Qui coniuctus cum supradictis ducibus Lemouicinum accedens, Briuam Curretiam vicũ, in quo sanctus Martinus nostri, vt aiunt, Martini discipulus, requiescit, aduenit: ibique parmæ superpositus, rex est leuatus. Sed cùm tertiò cum eodem gyrarent, cecidisse fertur, ita vt vix manibus circunstantium sustentari potuisset. Deinde ibat per ciuitates in circuitu positas. Rigunthis verò in basilica sanctæ Mariæ Tholosæ, in quam Ragnoualdi vxor, cuius suprà meminimus, Chilpericum metuens confugerat, residebat. Ragnoualdus verò de Hispanijs rediens, vxori facultatique restituitur. Legationis enim causa, Hispaniam petierat à rege Gunthcramno direptus. Magno ea tempestate incendio basilica ante dicti Martini beati apud Briuam vicum ab imminenti hoste cremata est, ita vt tam altarium quàm colomnæ quæ de diuersis marmorum generibus aptatæ erant, ab igne dissoluerentur. Sed ita hæc ædes in posterum à Ferreolo episcopo repa-

rata est, tanquam si nihil mali pertulerit: vehementer enim admirantur veneranturq; hunc sanctum incolæ, eo quòd plerunque virtutes eius experiantur.

11 ERAT enim cùm hæc agebãtur, mensis decimus. Tunc adparuerunt in caudicibus vinearum, palmites noui cum vuis deformatis: in arboribus flores, pharus magna per cœlum discurrens, quæ priusquam lux in die fieret, latè mundum illuminauit. Adparuerunt etiam in cœlo & radij: à parte septentrionali, columna ignea quasi de cœlo pendens per duarum horarum spacium visa est, cui stella magna superposita erat. In Andegauo autem terra tremuit: & multa alia signa adparuerunt, quæ, vt opinor, ipsius Gundobaldi interitum nunciauerunt.

12 IGITVR Gunthcramnas rex, comites suos ad comprehendendas ciuitates, quas quondam Sygibertus de regno Chariberti fratris sui acceperat, direxit, vt exigentes sacramenta, suis eas ditionibus subiugarent. Turonici verò atque Pictaui ad Childebertum Sygiberti filium, transire voluerunt. Sed commoti Biturici contra eos venire disponunt, atque intra terminum Turonicum incendia facere cœperũt. Tunc Maroialensem ecclesiam termini Turonici, in qua sancti Martini reliquiæ habebantur, incendio concremarunt: sed virtus beati adfuit, vt in tam valido incendio pallulæ quæ super altarium fuerant positæ, non consumerentur ab igne. Et non solum

lum ipſe, ſed etiam herbulæ olim collectæ, altarioq; locatæ, nequaquam exuſtæ ſunt. Quæ incendia videntes Turonici, legationem mittunt, dicẽtes, Melius ſibi eſſe ad tẽpus Gunthcramno regi ſubdi, quàm cuncta incendio aut ferro vaſtari.

13 CONFESTIM autem poſt mortem Chilperici, Gararicus dux Lemouicas acceſſerat, & ſacramenta de nomine Childeberti ſuſceperat. Exinde Pictauos veniens, ab ipſis receptus eſt, & ibi morabatur. Audiens autem quæ Turonici patiebantur, mittit legationem, obteſtans ne nos ad partem Gunthcramni regis tradere deberemus, ſi nobis vellemus eſſe conſultum: ſed meminerimus potius Sygiberti, qui quondam genitor Childeberti fuit. Nos verò hęc rurſum epiſcopo & ciuibus mãdata remiſimus, quòd niſi ſe ad tẽpus Gunthcramno regi ſubderent, ſimilia paterentur, adferentes hunc eſſe nunc patrem ſuper duos filios, Sygiberti ſcilicet & Chilperici, qui ei fuerant adoptati: & ſic tenere regni principatum, vt quondam Chlotharius rex fecerat pater eius. His quoque non aquieſcentibus, Gararicus de ciuitate egreditur quaſi exercitum adducturus, in vrbe verò Eberonem cubicularium Childeberti regis relinquens. Sicharius verò cum Vuillachario Aurelianenſi comite, qui tunc Turonos acceperat, exercitum contra Pictauos commouit, vt ſcilicet ab vna parte Turonici, ab alia Biturici commoti cuncta vaſtarẽt. Qui cùm ad terminum propinquaſ-

sent, ac domos cremare cœpissent, miserunt ad eos Pictaui legatos, dicentes, Petimus vt vsq; in placito quod inter se Gunthcramnus & Childebertus reges habẽt, sustineatis. Quòd si conuenit vt pacis bonus rex Gunthcramnus accipiat, non resistimus: sin aliud, dominum nostrum recognoscimus, cui seruire plenius debeamus. Ad hæc illi responderunt, Nihil ad nos de hac causa pertinet, nisi tantum iussa principis adimplere. Nam si nolueritis, cuncta vt cœpimus deuastamus. Cumq; in hoc res ageretur, vt vniuersa incendio, prædæ, atque captiuitati traderentur: eiectis de ciuitate hominibus Childeberti, sacramenta Gunthcramno regi dederunt, non longo tempore ea custodientes.

14 IGITVR aduenientes placito, directi sunt à Childeberto rege Egidius episcopus, Gunthcramnus Boso, Sygiualdus, & alij multi, ad Gunthcramnum regem: ingressisq; ad eum, ait episcopus: Gratias agimus deo omnipotenti, ô pijssime rex, quòd te post multos labores regionibus tuis regnoq; restituit. Cui rex ait, Illi enim dignæ sunt gratiæ referendæ qui est rex regum, & dominus dominorum: qui hæc sua miseratione operari dignatus est. Nam non tibi, cuius consilio dolo-so ac periurijs regiones meæ anno superiore incensæ sunt, qui nunquam fidem integram cum vllo homine habuisti: cuius dolositas vbique dispergitur: qui non sacerdotem, sed inimicum regni nostri te esse declaras. Ad hæc

verba

verba episcopus iracundia commotus siluit. Vnus autem ex legatis dixit, Supplicat nepos tuus Childebertus, vt ciuitates quas pater eius tenuit, reddi iubeas. Ad hæc ille respondit, Iam dixi vobis prius, quia pactiones nostræ mihi hæc conferunt: ideoq; eas reddere nolo. Alius quoq; legatorum ait, Rogat nepos tuus vt Fredegundem maleficam, per quam multi reges interfecti sunt, reddi iubeas ad vlciscendam mortem patris, patrui & consobriñorum suorum. Ait ille, Tradi ei, inquit, in potestatem non poterit, quia filium regem habet. Sed & ea quæ cõtra illam adseritis, vera esse non credo. Post hos Gunthcramnus Boso, quasi aliquid suggesturus, ad regem accedit. Et quia sonuerat Gundobaldum manifeste regem leuatum, anticipans rex verba eius ait, O inimice regionis regniq; nostri, qui propterea ante hos annos orientem adgressus es, vt Ballomerem quendam (sic enim vocabat rex Gundobaldum) super regnum nostrum adduceres, semper perfide, & nunquam custodiens quæ promittis. Cui ille, Tu, inquit, dominus & rex regali in solio resides, & nullus tibi ad ea quæ loqueris ausus est respondere. Insontem enim me de hac causa profiteor. At si aliquis est similis mihi, qui hoc crimen impingat occulte, veniat nunc palam, & loquatur. Tu, ô rex pijssime, ponens hoc in dei iudicio, vt ille discernat cùm nos in vnius campi planitie viderit dimicare. Ad hæc cunctis silentibus, addidit rex, Omnibus autem hæc causa animos

accédere debet, vt repellatur à finibus noſtris aduena, cuius pater molendina gubernauit: & vt verè dicam, pater eius pectinibus inſedit, lanasq; compoſuit. Et quanquam poſsit fieri, vt vnus homo vtriuſque artificij magiſterio ſubderetur, ad increpationem tamẽ regis quidam ex ipſis reſpondit: Ergo duos, vt adſeris, patres hic homo habuit, lanariũ ſimul molendinariumq;. Abſit à te, ô rex, vt tam incultè loquaris. Non enim auditũ eſt, vnum hominem præter ſpiritalem cauſam, duos habere poſſe pariter genitores: dehinc cùm multi ſoluerentur in riſu, reſpondit alius legatorum dicens, Vale dicimus tibi ô rex. nam quia reddere noluiſti ciuitates nepotis tui, ſcimus ſaluam eſſe ſecurim, quæ ſtatrum tuorum capitibus eſt defixa: celerius tuum librabit defixa cerebrum. Et ſic cum ſcandalo diſceſſerunt. Tunc rex his verbis ſuccenſus, iuſsit ſuper capita euntium proijci equorum ſtercora, putrefactas haſtulas, paleas, ac fœnum putredine diſſolutum, ipſumq; fœtidum vrbis lutum. Quibus de rebus maculati grauiter, non ſine immenſa iniuria atque contumelia abierunt.

15 RESIDENTE varò Fredegunde regina in eccleſia Pariſiaca, Leonardus ex domeſtico qui tunc ab vrbe Tholoſa aduenerat, ingreſſus ad eam, cauſas contumeliæ iniuriasq; filiæ eius narrare cœpit, dicens, Quia iuxta imperium tuum acceſsi cum regina Riguntbe, ac vidi humilitatem eius, & qualiter

ter expoliata est à thesauris & omnibus rebus: ego verò per fugam dilapsus, veni nunciare dominæ meæ quæ gesta sunt. Hæc illa audiens, furore commota, iussit eum in ipsa ecclesia spoliari, nudatumq; vestimentis ac baltheo, quod ex munere Chilperici regis habebat, discedere à sua iubet præsentia. Cocos quoque siue pistores, vel quoscunque de hoc itinere regressos esse cognouit, cæsos, spoliatosq;, ac demãcatos reliquit. Nectarium autem Baudegisili episcopi fratrem nefandis accusationibus cum rege tentauit obruere, adserens eum de thesauro regis mortui multa portasse. Sed & de promptuarijs tam tergora quàm vina multa eum abstulisse dicebat, petens vt vinctus carceralibus tenebris truderetur. Sed patientia regis, fratrisque auxilium fieri non permisit. Multa quidem ibi vana exercens, non metuebat deum, in cuius ecclesia petebat auxilium. Habebat tunc temporis secum Audonem iudicem, qui ei tempore regis in multis consenserat malis. Ipse enim cum Mummolo præfecto, multos de Francis qui tempore Childeberti regis senioris ingenui fuerant, publico tributo subegit. Qui post mortem regis ab ipsis spoliatus ac denudatus est, vt nihil ei præter quod super se auferre potuit, remaneret: domos enim eius incendio subdiderunt: abstulissent vtique & ipsam vitam, ni cum regina ecclesiam expetisset.

16 PRÆTEXTATVM verò episco-

pum ægrè susscipit, quem ciues Rothomagenses post excessum regis, de exilio expetentes cum grandi lætitia & laude ciuitati suæ restituerunt. Post reditum verò suum, ad vrbẽ Parisiacam aduenit, ac se Gunthcramno regi repræsentauit, exorans vt causam suam diligenter exquireret. Adserebat enim regina eum nõ debere recipi, qui fuisset per iudicium quadraginta quinque episcoporum à sacerdotali officio segregatus. Cumq; rex pro hac causa synodum excitare vellet, Ragnemodus huius vrbis episcopus, pro omnibus responsum reddidit, dicens, Scitote ei pœnitentiam indictam à sacerdotibus, non tamen eum prorsus ab episcopatu remotum. Et sic à rege susceptus, atque conuiuio eius adscitus, ad vrbem suam regressus est.

17 PROMOTVS verò qui in Dunensi castro, ordinante Sygiberto rege, episcopus fuerat institutus, & post mortem regis amotus fuerat, eo quòd castrum illud esset diœcesis Carnotenæ, contra quem ita iudicium latum fuerat, vt presbyterij tantum officio fungeretur, accessit ad regem, deprecans vt ordinationem episcopatus in antedicto castro reciperet. Sed obsistente Pappolo Carnotenæ vrbis episcopo, ac dicente quia diœcesis meæ est, ostendente præsertim iudicio episcoporũ, nihil aliud potuit obtinere cũ rege, nisi ea quæ sub ipsius castri termino propria habere reciperet, in qua cum genitrice adhuc superstite moraretur.

COM-

18 COMMORANTE verô rege apud vrbem Parisiacam, venit quidam pauper, dicés, Audi rex verba oris mei. Noueris enim quia Faraulfus cubicularius quondam fratris tui, quærit te interficere. Audiui enim consilium eius, vt eunte te matutina oratione ad ecclesiam, aut cultro adpeteret, aut hasta transfoderet. Obstupefactus autem rex, misit vocari eum. Quo negante de his rex metuens, armis se valde muniuit. Nec penitus ad loca sancta, vel alió, nisi vallatus armatis atq; custodibus procedebat. Faraulfus autem nó post multum tempus mortuus est.

19 CVM autem clamor fieret magnus aduersus eos qui potentes cum rege fuerant Chilperico, scilicet quòd abstulissent vel villas, vel res reliquas de reb. alienis, omnia quæ iniustè ablata fuerant, rex reddi præcepit, sicut iam superius indicatũ est. Fredegundem quoque reginam ad villam Rhotoialensem, quę in Rothomagensi termino sita est, abire præcepit. Secutiq; sunt eam omnes meliores natu regni Chilperici regis: ibiq; relinquentes eam cum Melanio episcopo, qui de Rothomago submotus fuerat, ad filium eius se transtulerunt, promittentes quod ab eis studiosissimè nutriretur.

20 POSTQVAM autem Fredegundis regina ad supradictam villam abijt, cùm esset valde mœsta, quòd ei potestas ex parte fuisset ablata, meliorem se existimans Brunichilde, misit occultè clericum sibi familiarẽ, qui eam

circunuentam dolis interimere posset, videlicet vt cùm se subtiliter in eius subderet famulatum, ab ea credi posset: & sic clam percelleretur. Veniens igitur clericus cum diuersis ingenijs se eidem commendauit, dicens, A facie Fredegundis reginæ fugio, deposcens auxiliũ tuum. Cœpit se etiam omnibus reddere humilem, charum, obedientem, ac reginæ priuatũ. Sed non longo tempore interposito, intellexerunt eum dolose transmissum: vinctusq; ac cæsus, cùm rem patefecisset occultam, redire permissus est ad patronam: referansque quæ acta fuerant, effatus quòd iussa patrare non potuisset, manuũ ac pedum absciſsione mulctatur.

21 HIS ita gestis cùm rex Gunthcramnus Cabillonum regressus, mortem fratris conaretur inquirere, & regina crimen super Eberulfum cubicularium imposuisset (rogatus enim fuerat ab ea, vt post mortem regis cùm ipsa resideret: sed obtinere non potuit) hæc ergo inimicitia pullulante adseruit regina ab eodem principe interfectum, ipsumque multa de thesauris abstuliſse, & sic in Turonicum absceſsiſse: ideoque si rex mortem fratris desideraret vlciſci, nouerit huius causæ hunc esse signiferum. Tunc rex iurauit omnibus optimatibus, quòd non modo ipsum, verum etiam progeniem eius in nonam generationem deleret, vt per horum necem consuetudo auferretur iniqua, ne reges amplius interficerentur. Quod cum Eberulfus comperisset,

basilicam

basilicam sancti Martini, cuius res sæpe peruaserat, expetiuit. Tunc data occasione vt custodiretur, Aurelianenses atq; Blesenses vicissim ad has excubias veniebãt: impletisq; quindecim diebus, cum multa præda reuertebantur, adducentes iumẽta, pecora, vel quodcunq; diripere potuissent. Illi verò qui beati Martini iumenta abduxerant, commota altercatione, se inuicem lanceis transfixerunt: duo qui mulas diripiebant, in domum vicini cuiusdã accedẽtes, potum rogare cœperunt. Cumq; ille se habere negaret, eleuatis lanceis vt eum transfoderẽt, hic extracto gladio vtrunque perfodit: ceciderũntq; ambo & mortui sunt: iumenta tamen sancti Martini reddita sunt. tantaq; ibi tunc mala per hos Aurelianenses gesta sunt, vt nequeant explicari.

22 DVM autem hæc agerẽtur, res ipsius Eberulfi diuersis conceduntur, aurum argentumque, vel alias meliores species quas secum retinebat, in medio exposuit. Quod verò commendatum habuit, publicatum est: greges etiam equorum, porcorum, iumentorumque diripiuntur. Domus verò intramuranea, quam de dominatione ecclesiæ abstulerat, referta annonis, vino, atque tergoribus rebusq; alijs multis adplenè spoliata est. nec ibi aliud quàm parietes vacui remanserunt. Ex hoc nos maximè suspectos habebat, qui in causis eius fideliter currebamus, promittens plerunque, quòd si vnquam ad regis gratiã peruenirem, in nobis hæc quæ perferebat vlciscerẽtur. Deus

enim nouit, cui arcana pectoris reuelantur, quia de puro corde inquantum potuimus solatium ministrauimus: & quanquam multas nobis insidias prius de rebus sancti Martini fecisset, extabat tamen causa vt easdem obliuiscerer, eo quòd filium eius de sacro lauacro suscepissem. Sed credo infelici ea res maximum fuit impedimentum, quòd nullam reuerentiam sancto præstabat antistiti. Nam sæpe cædes intra ipsum atrium quod ad pedes beati erat, exegit, exercens assiduè ebrietates ac vanitates. Presbyterum quoque vnum pro eo quòd ei vinum dare differret, cum iam crapulatus aspiceret, elisum super scamnum pugnis ac diuersis ictibus verberauit, vt penè animam reddere videretur: & fecisset forsitan si ei medicorum ventosæ non subuenissent. Habebat enim pro timore regis in ipso salutatorio beatæ basilicæ mansionem. Cùm autem presbyter qui claues ostij retinebat, clausis reliquis recessisset, per illud salutatorij ostium introeuntes puellæ, cum reliquis pueris eius suspiciebant picturas parietum, rimabanturq; ornamenta beati sepulchri, quod valde facinoroſum religiosis erat. Quod cùm presbyter cognouisset, defixis clauis super ostium, intrinsecus feras aptauit. Hæc ille cum post cœnam vino madidus aduertisset, & nos in basilica in initio noctis orationis gratia psalleremus, furibundus ingreditur, meq; conuicijs ac maledictionibus vrgere cœpit, illud inter iurgia exprobrans, quòd ego eum velim à sancti antistitis

tistitis fimbrijs separare. Sed ego stupens quæ virum cepisset insania, blandis eum sermonibus mulcere conatus sum. Sed cum eius furias verbis lenibus superare non possem, silelere decreui. Ille verò me tacitum intendens, ad presbyterum conuertitur, euomitque in eum multa conuicia. nam & illum verbis procacibus, & me diuersis obprobrijs impugnabat. Nos verò cum vidissemus eum, vt ita dicam, agi à dæmone, egressi à basilica sancta scandalum vigiliasq; finiuimus, illud maxime indignum ferentes, quòd ad hoc iurgium absque reuerentia sancti, ante ipsum sepulchrum antistitis excitauerat. His diebus vidi somnium, quod ipsi in sancta basilica retuli dicens, Putabam me quasi in hac basilica sacrosancta Missarum solennia celebrare: cumque iam altarium cum oblationibus pallio serico opertũ esset, subito ingredientem Gunthcramnum regem conspicio, qui voce magna clamabat, Extrahite inimicum generationis nostræ, euellite homicidam à sacro dei altario. At ego cum hæc audirem, ad te conuersus dixi, Adprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abijciaris. Cumque adprehenderes, laxabas eum manu, & non viriliter detinebas. Ego verò expansis manibus contra pectus regis, meum pectus aptabam dicens, noli eijcere hunc hominem de basilica sancta, ne vitæ periculum patiaris, ne te sanctus antistes sua virtute confodiat. Noli te proprio iaculo interimere: quia

hoc si feceris, præsenti vita æternaq; carebis. Sed cum rex mihi resisteret, tu laxabas palliũ, & post me veniebas. Ego verò valde tibi molestus eram. Cumque reuerteres ad altarium, adprehendebas pallium, sed rursum relinquebas. dum hoc tu tepide retineres, & ego viriliter regi resisterem, euigilaui pauore conterritus, ignarus quid somnium indicaret. Igitur cum ei ista narrassem, ait, Verum est somnium quod vidisti, quod valde cogitationi meæ concordat. Cui ego, Ecquid prouidit cogitatio tua? Et ille, Deliberatum, inquit, habui, vt si me rex ab hoc loco iuberet extrahi, ab vna manu pallas altaris tenerem: ab alia verò euaginato gladio te prius interfecto, quantoscunque deinceps clericos reperissem, in mortem prosternerem. Nec mihi post hæc erat iniuria, leto succumbere, si de huius sancti clericis acciperem vltionem. Hęc ego audiens & stupens, admirabar quod erat, quia per os eius diabolus loquebatur: nunquã enim in deum vllum timorẽ habuit. nam dum esset in libertate, equi eius ad pecora per segetes pauperum vineasq; dimittebantur. Quòd si expellebantur ab his quorum euertebant labores, statim à suis percellebantur, nam in hac angustia qua erat, sæpe commemorabat, quòd res beati antistitis abstulisset iniustè. Denique anno superiore commotum quendam leuem è ciuibus ecclesiæ, actores fecit interpellare. Tunc postposita iustitia, res quas olim ecclesia possidebat, sub specie emptionis abstraxit,

data

data ipsi homini parte aurea balthei sui. sed & talia multa peruerse egit vsque ad finem vitæ suæ, quæ in posterum explanabimus.

23 PRÆSENTI quoq; anno Armentarius Iudæus cũ vno sectæ suæ satellite, & duobus Christianis ad exigendas cautiones quas ei propter tributa publica Iniuriosus ex vicario, ex comite verò Eunomius deposuerant, Turonos aduenit; interpellatisque viris promissionem accepit de reddendo pecuniæ fœnore cum vsuris, dicentibus sibi præterea ipsis, Si ad domum nostram veneris, & quæ debentur exsoluimus, & alijs te muneribus sicut dignum est, honoramus. Eo quoque eunte ab Iniurioso suscipitur, & conuiuio conlocatur: expletoque epulo, adpropinquante nocte commoti ab eodem loco ad alium transeunt. Tunc vt ferunt, Iudæi cum duobus Christianis ab Iniurioso hominibus interfecti, in puteum qui propinquus erat domui eius, proiecti sunt. Auditis his parẽtes eorum quæ gesta fuerant, Turonos aduenerunt, datoque quibusdam hominibus indicio puteum reperiunt, virosque extrahunt, multum negante Iniurioso, quòd in hac causa non fuerat inquinatus. Post hæc in iudicium venit: sed cum fortiter, vt diximus, denegaret, & hi non haberent qualiter eum conuincere possent, iudicatum est, vt se insontem redderet sacramento. Sed nec hoc his adquiescentibus, placitum in regis Childeberti præsentia posuerunt. Veruntamen neque pecunia, neque cautio-

nes Iudæi defuncti repertæ sunt. Loquebátur tunc multi hominum Medardum tribunum in hoc scelere mixtum fuisse, eo quòd & ipse à Iudæo pecuniam mutuasset. Iniuriosus tamen ad placitum in conspectu regis Childeberti aduenit, & per triduum vsque occasum solis obseruauit. Sed cũ hi non venissent, neq; de causa hac ab vllo interpellatus fuisset, ad propria redijt.

24 ANNO igitur decimo Childeberti regis rex Gunthcramnus commotis gentibus regni sui magnum iunxit exercitum. Sed pars maior cum Aurilianensibus atque Bituricis Pictauum petijt. excesserát enim de fide quam regi promiserant. Miseruntque prius legationem, vt scirent vtrum susciperentur ab his, an non. Sed episcopus loci Maroueus durè susceptit hos nuncios. At illi intra terminum ingressi, prædas, incendia, atque homicidia faciebant. Hi verò qui cum præda reuertebantur, per Turonicum transeuntes, similiter illi qui iam sacramenta dederant, faciebant. Ita vt ipse quoque ecclesiæ incenderentur: & quæcunq; inuenire potuissent, diriperentur: quod sæpius actum est, dum illi ad regem ægre conuerterentur. Sed cum exercitus propius ad vrbem accederet, etiam pars maxima regionis deuastata cerneretur, tunc miserunt nuncios fideles se regi Gunthcramno fatentes. At illi intra muros vrbis recepti, super episcopum inruerunt, dicentes eum infidelem esse. Ille verò cum se ab his cerneret coar-

ctatum,

statum, effracto vno de sacris ministerijs calice aureo, & in numismata redacto, se populumq; redemit.

25 MARILEIFVM verò qui primus medicorum in domo Chilperici regis habitus fuerat, ardentissimè vallant. Et qui iam à Gararico duce valde spoliatus fuerat, ab his iterum denudatur, ita vt nulla ei substantia remaneret. Equos quoque eius, aurum argentumq; siue species quas meliores habebat, pariter auferētes, ipsum ditioni ecclesiasticę subdiderūt. Seruitium enim patris eius tale fuerat, vt molendina ecclesiastica studeret, fratresq; ac consobrini, vel reliqui parentes culinis dominicis atque pistrino subiecti erant.

26 GVNDOBALDVS verò Pictauũ accedere voluit, sed timuit. Audierat enim iam contra se exercitum commoueri. In ciuitatibus enim quæ Sygiberti regis fuerant ex nomine regis Childeberti sacramenta suscipiebat. In reliquis verò quę aut Gunthcramni aut Chilperici fuerant, nomine suo, quòd fidē seruarent iurabant. Post hæc Engolismam accessit, susceptisq; sacramentis, muneratisque prioribus, Petrogoricum adgreditur, grauiter episcopũ tunc iniuriatũ reliquit, pro eo quòd susceptus ab eodem non fuisset.

27 EXINDE Tholosam digressus, emisit nuncios ad Magnulfum episcopum ciuitatis, vt ab eo susciperetur. Sed ille non immemor prioris iniuriæ, quam per Sigulfum quõdam qui se in regnum eleuare voluit, pertule-

rat, dixit ciuibus suis: Scimus enim regem esse Gunthcramnũ ac nepotẽ eius, hunc autẽ nesci mus vnde sit. Estote ergo parati: & si voluerit Desiderius dux hãc calamitatẽ inducere super nos, simili vt Sigulfus sorte depereat: sitq; omnibus exemplum, ne quis extraneorum, Francorum regnum audeat violare. His ita resistentibus & bellum parantibus, aduenientе Gundobaldo cum magno exercitu, cum vidissent quòd sustinere non possent, susceperunt eum. Post hæc cum ad conuiuium in domo ecclesię episcopus vnà cum Gũdobaldo resideret, ait, Filium te Chlotharij regis adseris. sed vtrum sit verum an non, ignoramus. Et si possis vindicare cœpta, incredibile habetur apud animos nostros. At ille ait, Ego regis Chlotharij sum filius, & partẽ regni de præsenti sum percepturus, & vsque Parisios velociter accedam, & ibi sedem regni statuam. Cui episcopus ait, Verúm ne est ergo, quòd nullus de stirpe Francorum remansit, si tu quæ dicis impleueris? Inter has altercationes, cùm hæc Mummolus exaudisset, eleuata manu alapis cecidit episcopum, dicens, Non pudet vt tam degener & stultus ita magno regi respondeat? Verum vbi & Desiderius de consilio episcopi comperit quę fuerant dicta, ira commotus, manus in eum iniecit: cæsumq; communiter hastis, pugnis, & calcibus, ac fune reuinctum, exilio damnauerunt, res eius tam proprias quàm ecclesiæ integrè auferentes. Vuaddo autẽ qui erat maior domus reginæ Rigunthis, se eisdem copulauit.

lauit. Reliqui verò qui cum eo abierant, per fugam dilapsi sunt.

28 POST hæc exercitus ab vrbe Pictaua remotus inantea, post Gundobaldum proficiscitur. Secutiq; sunt eum de Turonicis multi lucri causa. sed Pictauis super eum inruentibus, nonnulli interempti, plurimi verò spoliati redierunt. Hi autem qui de his ad exercitum prius iunxerant, pariter abierunt. Itaque exercitus ad Dorononiam fluuium accedens, præstolari cœpit, quid de Gundobaldo cognosceret. Cui iam vt supradictum est, adhęserant dux Desiderius & Bladastes cum Vuaddone maiore domus Rigunthis reginæ. Erant enim primi cum eo Sagittarius episcopus & Mummolus. Sagittarius enim iam promissionē de episcopatu Tholosano acceperat.

29 DVM autem hæc agerētur, misit rex Guntheramnus Claudium quendam dicens, Si abieris, inquit, & eiectum de basilica Eberulfum aut gladio interemeris, aut catenis vinxeris, magnis te muneribus locupletabo. Veruntamen ne sanctæ basilicæ iniuriam inferas omnino, commoneo. Ille verò vt erat vanitati atque auaritiæ deditus, velociter Parisios aduolauit. Vxor enim ei ex Meldensi territorio erat. Voluere animo cœpit, vtrum Fredegundem reginam videret dicens, Si eam videro, elicere ab ea aliquid muneris possum. scio enim eam esse homini ad quem directus sum, inimicam. Tunc accedens ad eam de præsenti munera magna capiens, promissiones mul-

tas elicuit, vt aut extractum à basilica Eberulfum occideret, aut circumuentum dolis, catenis vinciret, aut certè in ipso eum atrio trucidaret. Regressus autem ad Dunense castrum, comitem commonet, vt in trecẽtos viros quasi ad custodiendas Turonicæ vrbis portas, adiungeret: scilicet vt cum venisset per eorum solatium, Eberulfum posset opprimere. Cumque comes loci viros istos commoneret, Claudius Turonos accessit. Et cum iter ageret, vt consuetudo est barbarorum, auspicia intendere cœpit, ac dicere sibi esse contraria: simulq; interrogare multos, si virtus beati Martini de præsenti manifestaretur in perfidis. Aut certè si aliquis iniuriam in eum sperantibus intulisset, si protinus vltio sequeretur. Igitur postpositis vt diximus, viris qui ad solatium eius venire debuerant, ipse ad basilicam sanctam accessit. Statimq; infelici Eberulfo cõiunctus, sacramẽta dare cœpit, ac iurare per omnia sacro sancta, vel virtutẽ præsentis antistitis, nullum in causis eius fore fideliorem, qui ita cum rege causas eius posset exserere Hoc enim apud se consiliũ habuerat miserrimus, Nisi eum peierando decepero, non vincam. Verum vbi vidit Eberulfus, quòd ei talia cum sacramẽto in ipsa basilica ac per porticus, & singula loca atrij veneranda promitteret, credidit miser homini peieranti. Die autẽ altero cum nos in villa quasi milia xxx. ab vrbe commoraremur, ad conuiuiũ basilicæ sanctæ cum eodẽ & reliquis ciuibus est adscitus: ibiq; eum Claudius gladio

dio ferire voluit, si pueri eius longius adstitissent. Veruntamen nunquam hæc Eberulfus, vt erat vanus, aduertit. Postquam autem conuiuium est finitum, ipse simul ac Claudius per atrium domus basilicæ deambulare cœperũt, sibi inuicem fidem ac charitatem sacramentis intercurrentibus promittentes. His ita loquentibus ait Claudius Eberulfo, Delectat animum ad metatum tuum haurire potum, si vina odoramentis essent immixta, aut certè potentioris vini libationem strenuitas tua requireret. Hæc eo dicente, gauisus Eberulfus, respondit habere se, dicens, & omnia quæ volueris ad metatum meum reperies: tantum vt dignetur dominus meus tugurium ingredi mansionis meæ. Misitq; pueros, vnum post alium ad requirenda potentiora vina, Laticina videlicet atque Gatizina. Cumq; illum à pueris relictum solum Claudius conspexisset, eleuata contra basilicam manu, ait, Martine beatissime fac me vxorem cum parentibus cito videre. Infelix enim in discrimine positus, & hunc interficere in atrio cogitabat, & virtutem sancti antistitis metuebat. Tunc vnus è pueris Claudij qui erat robustior, adprehensum Eberulfum à tergo, validioribus lacertis adstringit, resupinatumq; pectus eius ad iugulandum parat. At Claudius extracto à baltheo gladio, ad eum dirigit. Sed & ille prolatum à cingulo ferrum se ad percutiẽdum dum teneretur adaptat. Cumq; Claudius eleuata dextera, cultrum eius pectori iniecisset, & ille

non segniter sub ascella illius pugionẽ defixisset, retractoq; ad se, librato ictu, pollicẽ Claudij intercidit. Ex hoc conuenientes pueri eius cum gladijs, Eberulfum diuersis ictibus saucíat. Quorũ de manu dilapsus, dum fugere iam exanimis niteretur, extracto gladio caput eius grauissimè verberât, effusoq; cerebro cecidit, & motuus est: nec promeruit ab eo saluari, quẽ fideliter nunquam intellexit exposcere. Igitur Claudius timore perterritus, cellulam abbatis expetijt, ab eo tutari se cupiens, in cuius patronum reuerentiam habere non sapuit. Illo quoque residente, ait, Perpetratum est scelus immensum, & nisi tu subueneris, peribimus. Hęc eo loquente, inruerunt pueri Eberulfi cum gladijs ac lanceis. Obseratumq; reperientes ostium, effractis cellulæ vitreis hastas per parietis fenestras injciunt, Claudiumq; iam semiuiuum ictu transfigunt. Satellites autem eius post ostia & sub lectis abduntur. Abbas adprehensus à duobus clericis, inter gladiorũ acies, vix viuus eripitur. Reseratisq; ostijs turba gladiatorum ingreditur. Nonnulli etiam matricularíorum & reliquorum pauperũ, pro scelere commisso tectum cellulæ conantur euertere. Sed & energumeni ac diuersi ageni cum petris & fustibus ad vlciscendam basilicæ violentiam proficiscuntur, indignè ferentes, cur talia quæ nunquam facta fuerant, essent ibidem perpetrata. Quid plura? Extrahuntur fugaces ex abditis, & crudeliter trucidantar, Pauimentum cellulæ tabo maculatur. Post-

quam

quam verò interempti sunt, extrahũtur foras, & nudi super humum frigidam relinquuntur. Percussores verò nocte sequenti adprehensis spolijs fuga dilabũtur. Adfuit autem dei vltio de præsenti super eos qui beatum atrium humano sanguine polluerunt. Sed nec eius facinus paruum esse censetur, quem talia beatus antistes perferre permisit. Magnã ex hoc rex iracundiam habuit, sed cognita ratione quieuit. Res tamen ipsius infelicis tam mobiles quàm immobiles, quod à prioribus relictũ fuerat, suis fidelibus condonauit. Qui vxorem eius valde spoliatam, in sancta basilica reliquerunt. Corpus verò Claudij & reliquorum, parentes proximi auferentes in suam regionem sepelierunt.

30 IGITVR Gundobaldus duos ad amicos suos legatos direxit, clericos vtique: ex quibus vnus abbas Cadurcinæ vrbis, literas quas acceperat, cauata codicis tabula sub cera recondidit. Sed adprehensus ab hominibus regis Cuntchramni, repertis literis in regis præsentiam est deductus: qui cæsus grauissimè, in custodiam est retrusus.

31 ERAT tunc temporis Gundobaldus in vrbe Burdegalensi à Berthcramno episcopo valde dilectus: inquirẽs autẽ quæ ei causæ solatium præbere possent, narrauit quidam, quòd aliquis in partibus orientis rex, ablato sancti Sergij martyris pollice, in dextro brachio corporis sui seruisset. Cumq; ei necessitas ad depellendũ inimicos obueniisset, in hoc

confisus auxilio, vbi dextri lacerti erexisset vlnam, protinus multitudo hostium quasi martyris obpressa virtute, labebatur in fugam. Hęc audiens Gundobaldus, inquirere diligentius cœpit, quisnam esset in eo loco qui reliquias sancti Sergij martyris meruisset accipere. Interea proditus ab episcopo Berthcramno Eufron negociator per inimicitiam, quia inuitum aliquando eum totonderat, inhians facultati eius. Quod ille dispiciens, ad aliam vrbem transiens, cæsarie crescente regreditur. Ait ergo episcopus: Est hic quidam Syrus Eufron nomine, qui de domo sua ecclesiam faciens, huius sancti reliquias collocauit: & plurima ex his signa virtute martyris opitulante conspexit. Nam cum tempore quodam Burdegalensis ciuitas maximo flagraret incendio, hæc domus circundata flammis, nullatenus est adusta. Ista eo dicente, statim Mummolus cursu rapido cum episcopo Berthcramno ad domum Syri accedit: vallatoq; homine, pignera sibi sancta præcepit ostendi. Negat ille: tamen cogitans, quòd pro malitia aliqua ei hæ pararentur insidiæ, ait, Noli fatigare senem, nec sancto inferre iniuriam: sed acceptis à me centum aureis abscede. Illo quoque insistente, vt sanctas videret reliquias, ducētos aureos obtulit: & nec sic obtinuit eum recedere, nisi ipsa pignera viderentur. Tunc Mummolus eleuari ad parietem scalam iubet. erant enim in sublimi parietis contra altarium in capsulæ reconditæ. diaconum suum scandere præcepit.

Qui

Qui per gradus ſcandens ſcalę, adprehendens capſam, ita tremore concuſſus eſt, vt nec viuẽs putaretur ad terrã reuerti. Attamen accepta vt diximus, capſula quę de pariete pẽdebat, detulit. Qua perſcrutata Mũmolus, os de ſancti digito reperit, quod cultro ferire nõ metuit. Poſito enim deſuper cultro, & ſic de alio percutiebat. Cumq; poſt multos ictus vix frangi potuiſſet, diuiſum in tres partes oſsiculum diuerſas in partes dilabitur. Credo non erat acceptum martyri; vt hæc ille contingeret. Tunc flente vehementius Eufronio, proſternuntur omnes in orationem, deprecantes vt deus dignaretur oſtendere quæ ab oculis fuerant humanis ablata. Poſt orationem autem repertæ ſunt particulæ, ex quibus vna Mummolus adſumpta, abſceſsit: ſed non vt credo cum gratia martyris, ſicut in ſequenti declaratum eſt. Dum autem in hac vrbe morarentur, Fauſtianum presbyterum Aquenſi vrbi epiſcopum ordinari præcipiunt. Nuper enim in Aquenſi vrbe epiſcopus obierat, & Nicetius comes loci illius, germanus Ructici, vici Iulienſis epiſcopi, præceptionem ab Chilperico elicuerat, vt tõſuratus ciuitati illi ſacerdos daretur. Sed Gundobaldus deſtruere nitens eius decreta, conuocatis epiſcopis iuſsit eũ benedici. Berthcramnus autem epiſcopus qui erat metropolis, cauens futura, Palladium Sanctonicum iniungit qui eum benediceret. Nam & oculi ei eo tempore à lippitudine grauabãtur. Fuit autem ad hanc ordinationẽ & Oreſtes Vaſatẽſis

episcopus: sed negauit hoc coram rege.

32 POST hæc misit iterũ Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis consecratis, iuxta ritum Francorũ, vt scilicet non contingerẽtur ab vllo, sed exposita legatione cum responso reuerterentur. Sed hi incauti, priusquam regis præsentiam cernerent, multis quæ petebant explanauerunt. Extemplo sermo cucurrit ad regem: itaque vincti catenis in regis præsentiam deducuntur. Tunc illi quid quærerent, ad quem directi, vel à quo fuerint missi negare nõ ausi, aiunt, Gundobaldus qui nuper ab oriente veniens, dicit se filium esse patris vestri regis Chlotharij, misit nos vt debitã portionem regni sui recipiat: sin autem à vobis non redditur, noueritis eum in has partes cum exercitu esse venturum. omnes enim viri fortissimi regionis illius quæ vltra Dorononiam sita ad Gallias pertinet, ei cõiuncti sunt. & ita infit, Iudicabit tunc deus cum in vnius campi planitie iunxerimus, vtrum sim Chlotharij filius, an non. Tunc rex furore succensus iussit eos ad trocleas extendi, & fortissimè cædi, vt si vera essent quæ dicerent, euidentius adprobarent: & si aliquid doli adhuc intra pectorum arcana retinerent, vis tormento rum extorqueret inuitis. Deinde increscentibus supplicijs, aiunt, neptem illius, id est regis Chilperici filiam, cum Magnulfo Tholosanorum episcopo exilio deputatam, thesauros ones ab ipso Gundobaldo sublatos reddidisse: ipsum quoque regem ab omnibus maioribus

natu

natu Childeberti regis expetitum esse: sed præsertim cùm Guntheramnus Boso ante hos annos Constantinopolin abisset, ipsum in Gallias inuitasse.

33 QVIBVS cæsis & in carcerẽ retrusis, rex arcessiri nepotem suum Childebertum iubet, vt scilicet coniuncti pariter homines istos audire deberent. Denique cùm simul coniuncti, viros interrogarent, iteraverunt ea regibus simul astãtibus, quę prius solus rex Gũtheramnus audiuit. Adserebant etiam constanter hanc causam, sicut iam supra diximus, omnibus senioribus in regno Childeberti regis esse cognitam. Et ob hoc nonnulli de prioribus regis Childeberti, in hoc placitum abire timuerunt, qui in hac causa putabantur esse participes. Post hæc rex Guntheramnus data in manu regis Childeberti hasta, ait, Hoc est iudicium quòd tibi omne regnũ meum tradidi. Ex hoc nũc vade, & omnes ciuitates meas tanquam tuas proprias, sub tui iuris dominationem subijce. Nihil enim facientibus peccatis, de stirpe mea remansit, nisi tu tantum qui mei fratris es filius. Tu enim hæres in omni regno meo succede, cæteris exhæredibus factis. Tunc relictis omnib. adsumpto seorsum puero clam locutus est; prius obtestãs diligẽtissimè, ne secreta conlocutio vlli hominũ panderetur. Tunc indicauit ei quos in cõsilio haberet, aut sperneret à cõloquio: quibus se crederet, quos vitaret, quos honoraret muneribus, quos ab honore depelleret. Interea interdicẽs

vt Egidium episcopũ qui ei semper inimicus extiterat, nullo modo aut crederet, aut haberet, quia & ipsi patri suo sæpius peieraſſet. Deinde cùm ad conuiuiũ conuenissent, cohortabatur Gunthcramnus rex omnem exercitum, dicens, Videte, ô viri, quia filius meus Childebertus iam vir magnus effectus est. Videte, & cauete, ne eũ pro paruulo habeatis. Relinquite nũc peruersitates, atq; præsumptiones quas exercetis, quia rex est cui vox nunc deseruire debetis. Hæc & his similia locutus, per triduũ epulantes atq; iocundantes, multisq; muneribus locupletantes, cum pace discesserunt. Tunc ei reddidit rex Gunthcramnus omnia quæ pater eius Sygibertus habuerat, obtestãs ne ad matrem accederet, ne fortè aliquis daretur aditus, qualiter ad Gundobaldum scriberet, aut ab eo scripta susciperet.

34 IGITVR Gundobaldus cùm audisset sibi exercitũ propinquare, relictus à Desiderio duce, Garonnam cum Sagittario episcopo, Mummolo, & Bladaste ducibus atque Vuaddone transiuit, Conuenas petentes. Est enim vrbs in cacumine mõtis sita, nulliq; monti contigua. Fons magnus ad radicem montis erumpens, circũdatus turre tutissima: ad quẽ per cuniculum descendentes ex vrbe, latenter latices hauriunt. Hanc enim ingressus vrbem, in initio quadragesimę, locutus est ciuibus dicẽs, Noueritis mecum omnibus qui in regno Childeberti habẽtur, electum esse regem, atq; haberi mecum non modicum solatium. Sed quoniam

quoniam frater meus Gunthcramnus rex, immensum aduersus me mouet exercitum, oportet vos alimenta atque cunctam supellectilem intra murorum munitionem concludere, vt scilicet dum nobis illa pietas diuina auget solatium, non pereatis inopia. Hæc illis credentibus, quæcunque habere potuerunt conlocãtes in vrbe, præparabant se ad resistendum. Eo tempore Gunthcramnus rex misit literas ad Gundobaldum ex nomine Brunichildis reginæ, in quibus erat scriptum, vt relicto exercitu & in loca sua abire iusso, ipse remotior apud Burdegalensem vrbem hiberna deduceret. Scripserat enim hæc dolose, vt de eo plenius quid ageret, posset agnoscere. Igitur commorante eo apud vrbem Conuenas, locutus est incolis dicens, Ecce iam exercitus adpropinquat, egredimini ad resistendum. Quibus egredientibus, hi occupantes portas atq; claudentes, excluso foris populo, cum episcopo loci cuncta quæ in vrbe inuenire potuerant, suis ditionibus subdiderunt. Tantaq; ibi multitudo annonæ atque vini reperta est, vt si viriliter stetissent, per multorũ annorum spacia victus alimentis non egerent.

35 AVDIERANT enim eo tẽpore duces Gunthcramni regis, Gundobaldum vltra Garonnam in litore residere cum ingenti hostium multitudine: ipsosque thesauros quos Rigunthis tulerat secum retinere. Tunc impetu facto cum equis Garonnam nando transiere, nonnullis de exercitu in amne demersis,

Reliqui in litus egressi, requirentes Gundobaldum, inuenerunt camelos cum ingenti põdere auri atque argenti, siue equos quos fessos per vias reliquerat. Audientes deinceps eos infra muros vrbis Conuenicæ commorari, relictis plaustris ac diuersis impedimentis cum populo minore robustiores viri ipsum sicut iam Garonnam transierant, insequi destinant. Quibus properantibus, venerunt ad basilicam sancti Vincentij, quæ est iuxta terminum Agennensis vrbis, vbi ipse martyr pro Christi nomine agonem dicitur consummasse: inueneruntq; eam refertam diuersis thesauris incolarum. Erat enim spes incolis non esse à Christianis tanti martyris basilicam violandam: cuius ostia summo studio obserata erant. Nec mora adpropinquans exercitus cùm referare templi valuas non valeret, ignem accendit: consumptisq; ostijs, omnem substantiam, cunctamq; supellectilem quam in ea inuenire potuerunt, cum sacris ministerijs abstulerunt. Sed multos ibi vltio diuina conterruit. Nam plerisque manus diuinitus vrebantur, emittentes fumum magnum sicut ex incendio surgere solet. Nonnulli arrepti à dæmone per energiam debacchantes martyrem declamabant. Plurimi verò semoti à seditione proprijs se iaculis sauciabant. Reliquum verò vulgus inante non sine grandi metu progressum est. Quid plura? Conuenitur ad Conuenas: sic enim diximus nomẽ vrbis. Omnisq; phalanga in suburbana vrbis cãpania castra metata est:

ibiq;

ibiq; extẽsis tentorijs, residebat. Vastabatur in circuitu tota regio: nonnulli autẽ ab exercitu, quos fortior auaritiæ aculeus terebrabat, longius euagantes perimebantur ab incolis.

36 ABSCONDEBANT enim se multi per collẽ, & cũ Gũdobaldo sæpius loquebãtur, inferentes ei conuicia ac dicentes, Tù ne es pictor ille qui tempore Chlotharij regis per oratoria parietes atq; cameras caraxabas? Tú ne es ille quem Ballomerem nomine sæpius Galliarum incolæ vocitabant? Tú ne es ille qui plerunque à regibus Francorum propter has præsumptiones quas profers, tonsuratus, & exilio datus es? Vel quis te infelicissimè hominum in hæc loca adduxit, edicito. Quis tibi tantam audaciam præstitit, vt dominorum ac regum nostrorum fines auderes adtingere? Certè si à quoquam es euocatus, clara voce testare. En tibi ante oculos mortem expositam: en ipsam quam diu quæsisti exitij foueam, in quam præceps deijciaris. Dic satellites viritim, vel à quibus inuiteris enuncia. At ille cùm hæc audiret, propius super portam adstans dicebat, Quòd me Chlotharius pater meus exosum habuerit, habetur incognitum nulli: quòd autem ab eo vel deinceps à fratribus sim tonsuratus, manifestum est omnibus. Et hæc me causa Narseti præfecto Italiæ iunxit: ibiq; vxorem accipiens, duos filios generaui. Qua mortua, adsumptis mecum liberis, Constantinopolin abij. Ab imperatoribus verò susceptus benignissimè, vsque ad hoc tem-

pus vixi. Ante hos enim annos cùm Gunthcramnus Boso Constantinopolin abijsset, & ego sollicitus causa fratrum meorum diligenter rimarer, cognoui generationem nostram valde adtenuatam, nec superesse de stirpe nostra nisi Childebertum & Gunthcramnũ, fratrem scilicet, & fratris mei filium. Filij enim Chilperici regis cum ipso interierant, vno tantùm paruulo derelicto. Gũthcramnus frater meus filios nõ habebat. Childebertus nepos noster, minimè forris erat. Tunc Gunthcramnus Boso his mihi diligenter expositis, inuitauit me, dicẽs, Veni quia ab omnibus regni regis Childeberti principibus inuitaris, nec quisquam contra te mutire ausus est. Scimus enim omnes te filium esse Chlotharij: nec remansit in Gallijs qui regnum illud regere possit, nisi tu aduenias. At ego datis ei multis muneribus per duodecim loca, sancta ab eo suscipio sacramenta, vt securus in hoc regnum accederem. Veni enim Massiliam, ibique me episcopus summa benignitate suscepit: habebat enim scripta seniorum regni nepotis mei. Ex hoc enim Auinionem accessi, iuxta placita patritij Mummoli. Gunthcramnus verò immemor sacramenti ac promissionis suę, thesauros meos abstulit, & in suam ditionem subegit. Nunc autem recognoscite, quia ego sum rex, sicut & frater meus Gunthcramnus. Tamen si tanto odio nostro mens vestra grassatur, vel ad regem vestrum deducar, & si me cognoscit fratrem, quod voluerit faciat. Certè si nec hoc vo

lueri-

lueritis, vel liceat mihi regredi, vnde prius egressus sum. abibo enim, & nulli quicquam iniuriæ inferam. Tamẽ vt sciatis vera esse quæ dico, Radegundem Pictauam, & Ingetrudem Turonicam interrogate: ipsæ enim vobis affirmabunt certa esse quæ loquor. Hæc eo dicente, multi cum conuicijs & improperijs hæc verba prosequebantur.

37 QVINTVS & decimus in hac obsidione effulserat dies, & Leudegisilus nouas ad destruendam urbem machinas præparabat: plaustra enim cum arietibus, clitellis & axibus texta, sub quibus exercitus properaret ad destruẽdos muros. Sed cùm adpropinquassent, ita lapidibus obruebantur, vt omnes adpropinquantes muro conruerent. Cuppas cum pice & adipe accensas supra eos proijcientes, alias verò lapidibus plenas super eos deijciebant. Sed cùm nox certamina prohiberet, hostes ad castra regressi sunt. Erat autẽ cum Gundobaldo & Curiulfus valde diues aç præpotens, cuius apothecis ac prõptuarijs vrbs valde referta erat: de cuius substantia hi maximè alebantur. Bladastes autẽ hæc cernens quæ gerebantur, metuens ne Leudegisilus obtenta victoria eos morti traderet, impositio igne in ecclesiæ domo, cõcurrentibus ad incendium mitigandum inclusis, ille fuga dilapsus abscessit. Mane autẽ facto, exercitus iterum ad bella cõsurgit, ac ex virgis fasces faciũt, quasi ad complendam vallẽ profundam, quæ à parte oriẽtis sita erat: sed nocere hæc machina nihil potuit

Sagittarius verò episcopus, frequẽtius muros cum armis circumibat, & sæpius lapides contra hostem manu propria iecit è muro.

38 DENIQVE ij qui vrbem impugnabãt, cùm viderẽt quòd nihil proficere possent, nũcios occultos ad Mũmolũ dirigũt, dicẽtes, Recognosce dominũ tuum, & à peruersitate ista tãdem aliquãdo desiste. Quæ enim te amẽtia vallat, vt ignoto homini subiungaris? Vxor enim tua iam cũ filijs captiuita est: filij tui vtpote iam interfecti sunt. Quo ruis? quid ve præstolaris, nisi vt conruas? Hæc ille mãdata accipiens, dixit, Iam vt video regnum nostrum finem accipit, & potẽtia cadit. Vnum supereſt, si securitatem vitæ me habere cognoscerem, de multo vos labore poterã remouere. Discedentibus nũcijs, Sagittarius episcopus cũ Mũmolo, Cariulfo atq; Vuaddone, ad ecclesiam pergit: ibiq; sibi sacramẽta dederunt, vt si de vitæ promissione certiores fierent, relicta amicitia Gundobaldi, ipsum hostibus traderent. Reuersi iterum nuncij, promiserunt eis vitę securitatem. Mummolus verò dixit, Hoc tantũ fiat, ego hunc in manu vestra tradã: & ego recognoscens dominũ meum regẽ, ad eius præsentiam properabo. Tunc illi promittunt, quòd si hæc impleret, ipsum in charitate susciperent. Et si eum regi excusare nõ possent, in ecclesiam ponerẽt, ne vitæ amissione mulctaretur. Hæc cũ sacramẽti interpositione polliciti, discesserũt. Mummolus verò, cum Sagittario episcopo, & Vuaddone ad Gundobaldũ pergẽtes, dixerũt,

Sacra-

Sacramẽta fidelitatis qualia tibi dedimus ipſe qui præſens es noſti. Nunc autẽ accipe ſalubre cõſiliũ: diſcede ab hac vrbe, & repreſentare fratri tuo, ſicut ſępe quæſiſti. Iam enim cũ his hominibus conlocuti ſumus, & ipſi dixerũt, quia nõ vult rex perdere ſolatiũ tuũ, eo quòd parũ de generatione veſtra remãſerit. At ille intelligẽs dolũ eorũ, lachrimis perfuſus ait, Inuitatione veſtra in has Gallias ſum delatus. Theſaurorum verò meorũ, in quib. immẽſum põdus argẽti cõtinetur & auri, ac diuerſarũ ſpecierũ, aliquid in Auẽnica vrbe retinetur, aliquid Gũthcránus Boſo diripuit. Ego verò iuxta dei auxiliũ ſpe omni in vobis poſita, vobis cõſiliũ meũ credidi: per vos regnare ſemper optaui. Nunc cũ deo vobis ſit actio, ſi quid mihi mẽdacij dixeritis: ipſe enim iudicet cauſam meã. Hæc eo dicẽte, reſpõdit Mũmolus, Nihil tibi fallaciter loquimur: ſed ecce viros fortiſsimos ſtátes ad portã, tuũ opperiẽtes aduentũ. Nũc autẽ depone baltheũ meũ aureũ quo cingeris, ne videaris in iactãtia procedere: & tuũ accinge gladiũ, meũq; reſtitue. & ille, Non ſimpliciter, inquit, hęc verba ſuſcipio, vt ea quę de tuis vſq; nũc in charitate vſus ſum, à me auferãtur. Mũmolus verò adſerebat cum iuramẽto, nihil ei moleſtè fieri. Egreſsi igitur portã, ab Ollone Biturigũ comite, & Boſone ſuſceptus eſt. Mummolus autem cum ſatellitibus in vrbem regreſſus, portam firmiſsimè obſeruauit. Hic autem cùm ſe in manibus inimicorum cerneret traditum, eleuatis ad cœlũ manibus & oculis, ait Iudex

æternæ, & vltio vera innocentium, deus à quo omnis iustitia procedit, cui mendacium non placet, in quo nullus dolus neque versutia malitiæ continetur, tibi commẽdo causam meã, deprecans vt sis velociter vltor super eos qui me insontem manibus tradiderunt inimicorũ. Hæc cùm dixisset, consignans se cruce dominica, abire cœpit cum hominibus supradictis. Cumque à porta se elongassent, sicut est circa vrbem vallis tota in præcipitium, impulsus ab Ollone cecidit, illo quoque clamante, En vobis Ballomerem vestrum, qui se regis & fratrem dicit, & filium. Et immissa lancea, voluit eum transfigere, sed repulsa à circulis loricæ nihil nocuit. Denique cùm eleuatus ad montem regredi niteretur, Boso emisso lapide caput eius librauit, qui cecidit, & mortuus est. Venitq; omne vulgus, & defixis in eũ lanceis, pedes eius fune ligantes, per omnia exercituũ castra traxerunt: euellentesq; cæsariem ac barbam eius, insepultum ipso in loco quo interfectus fuerat, reliquerunt. Nocte verò sequenti, ij qui primi erant, omnes thesauros quos in vrbe reperire potuerunt, cum ministerijs ecclesiæ clam abstulerunt. Mane verò reseratis portarum valuis, immisso exercitu, omne vulgus inclusum in ore gladij tradiderunt, sacerdotes quoque domini cum ministris ad ipsa ecclesiarum altaria trucidantes. Postquam autem cunctos interfecerunt, vt non remaneret mingens ad parietem, omnem vrbem cum ecclesijs reliquisq; ædificijs succenderunt, nihil

hil ibi præter humum vacuam relinquentes.

39 IGITVR Leudegisilus rediēs ad castra cum Mummolo & Sagittario, Cariulfo, & Vuaddone, nuncios occultè ad regēm dirigit, quid de his fieri velit. At ille capitali eos iussit finire sententia. Vuaddo tunc cum Cariulfo, relictis filijs obsidibus, discesserunt ab eis. Delato quoque nuncio de horum interitu, cùm hoc Mummolus aduertisset, accinctus armis tugurium Leudegisili petit. At ille vidēs eum, ait, Quid sic, inquit, quasi fugiens venis? cui ille, Nihil vt video, de fide promissa seruatur. nam cerno me in mortis exitio positum. Cui ille, Ego egrediar foras, & omnia mitigabo. Quo egrediente, confestim ex iussu eius vallata est domus, vt hic interficeretur. Sed & ille cum diutissimè contra bellantes restitisset, venit ad ostium. Cumq; egrederetur, duo cum lanceis vtraque ei latera feriunt, sicq; cecidit, & mortuus est. Quo viso episcopus, dum timore consternatus paueret, ait ad eum quidam de astantibus, Inspice propriis oculis episcope, quæ geruntur: & tecto capite, ne agnoscaris, siluam pete, vt abscondaris paululum, atque ira labente possis euadere. At ille accepto consilio, dum obtecto capite fugere niteretur, extracto quidam gladio caput eius cum cucullo decidit. Deinde vnusquisque ad propria rediens, magnas per viam prædas & homicidia fecit. Fredegundis autem his diebus Cuppanem in Tholosanum direxit, vt scilicet filiam suam exinde quocunque modo

posset, erueret. Ferebant enim pleriq; ob hoc eum transmissum, vt si Gundobaldum reperisset viuum, multis inlectum promisionibus ad eam transduceret. Sed cùm hoc facere nequiuisset, acceptam Rigunthem à loco illo reduxit, non sine grandi humilitate atque contumelia.

40 IGITVR Leudegisilus dux cũ thesauris omnibus quos superius nominauimus, ad regem venit: quos postea rex pauperibus & ecclesijs erogauit. Adprehensa verò vxore Mummoli, inquirere rex cœpit, quid thesauri quos ij congregaruerant, deuenissent. Sed illa cognoscens virum suum interfectum fuisse, & omnem iactantiam eorum prorsus in terram conruisse, omnia pandit, dixitq;, Multum adhuc apud vrbem Auinionensem atque argenti esse, quæ ad regis notitiam non venissent. Statimq; misit rex viros qui hæc deferre deberent cum vno puero, quem valde creditum Mummolus habens, hæc ei commendauerat. Abeuntes autẽ acceperunt omnia quę in vrbe relicta fuerant. Ferunt autem ducenta & quinquaginta talenta argenti fuisse: auri verò amplius quàm triginta. Sed hæc, vt ferunt, de reperto antiquo thesauro abstulit. Quod rex diuisum cum Childeberto rege nepote suo, partem suã maximè pauperib. est largitus: mulieri autem nihil amplius quàm ea quæ de parentibus habuerat, relinquens.

41 TVNC & homo ille immensi corporis ad regem de Mummoli familiaribus adductus

ctus est, ita magno corpore elatus, vt duos aut tres pedes super longissimos homines putaretur magnus, lignarius faber, qui non multo pòst obijt.

42 POST hæc edictum à iudicibus datum est, vt qui in hac expeditione tardi fuerãt, damnarentur. Biturigum quoque comes misit pueros suos, vt in domo beati Martini, quæ in hoc termino sita est, huiusmodi homines spoliare deberẽt. Sed agens domus illius resistere fortiter cœpit, dicẽs, Sancti Martini homines ijsunt: nihil eis quicquã inferatis iniuriæ, quia non habuerunt consuetudinẽ in talibus causis abire. At illi dixerunt, Nihil nobis & Martino tuo, quẽ semper in causis inaniter profers: sed & tu, & ipsi precia dissoluetis pro eo, quòd regis imperiũ neglexistis. Et hęc dicẽs ingressus est atriũ domus. Protinus dolore percussus cecidit, & grauiter agere cœpit. Conuersusq; ad agentem, voce flebili ait, Rogo vt facias super me crucẽ domini, & inuoces nomẽ B. Martini. Nunc autem cognoui, quòd magna est virtus eius. nam ingrediente me atrium domus, vidi virum senem exhibentem arborem in manu sua quæ mox extensis ramis omne atriũ texit. ex ea enim vnus me attigit ramus, de cuius ictu turbatus conrui: & innuens suis rogabat, vt eijceretur de atrio. Egressus autem, inuocare nomen beati Martini attentius cœpit. Ex hoc enim commodius agens, sanatus est.

43 DESIDERIVS verò infra castrorum munitionẽ se resq; suas tutauit. Vuaddo

maior domus Rigunthis ad Brunichildem reginam transijt. Et ab ea susceptus, cum muneribus & gratia est dimissus. Cariulfus basilicá sancti Martini expetijt.

44 FVIT tunc temporis mulier, quæ spiritum Phitonis habens, multum præstabat dominis diuinando quæstum. Eoq; in gratia profecit, vt ab his libera facta, suis voluntatibus laxaretur. Si quis enim aut furtum, aut aliquid mali præferret, statim hæc quo fur abijt, cui tradidit, vel quid ex hoc fecerit, edicebat. Congregabat quotidie aurum argentumq;, procedens in ornamentis, ita vt putaretur aliquid esse diuinũ in populis. Sed cùm Agerico Viridunensi episcopo hæc nunciata fuissent, misit ad comprehendum eam. Qua adprehensa & ad se adducta, iuxta id quod in Actibus legimus apostolicis, cognouit in ea immundum spiritum esse Phitonis. Denique cùm exorcismum super eam diceret, ac frontem oleo sancto perungeret, exclamauit dæmoniũ, & quid esset prodidit sacerdoti. Sed cum per eum à puella non extruderetur, abire permissa est. Cernes verò puella, quòd in loco illo habitare non posset, ad Fredegundem reginam abijt, ibiq; & latuit.

45 MAGNA hoc anno fames penè Gallias totas obpressit. nam plurimi vuarum semina, flores auellanarum, nonulli radices herbæ filicis arefactas redactasq; in puluerem, admiscentes parum farinæ, panẽ conficiebant. multi etiam herbam segetum decidentes, similiter facie-

faciebant. Fuerũt etiam multi quibus non erat aliquid farinæ, qui diuersas colligẽtes herbas, & comedentes tumefacti deficiebant. Plurimi enim tunc exinedia tabescentes, mortui sunt: grauiter tunc negociatores populum spoliauerunt, ita vt vix, vel modium annonæ, aut semimodiũ vini vno triente venundarent. Subdebant se pauperes seruitio, vt quãtuluncunq; de alimento porrigerent.

46 HIS diebus Christophorus negociator ad Aurelianensem vrbem abijt. Audierat enim, quòd eò multum vini delatum fuisset. Abiẽs ergo comparato vino & lintribus inuecto, accepta à socero pecunia multa, cum duobus pueris Saxonibus viam equitãdo terebat. Pueri verò diu dominum exosum habebant, & plerunque fugerant illum, eo quod crebrius grauissimè verberarentur. Cum venissent in quandam siluam, præcedente domino, puer vnus iaculata validè lancea, dominum suum trãsfixit. Quo ruente, alius eum framea caput eius dilacerauit, & sic ab vtroq; in frusta decisus, exanimis est relictus. Hi verò accipientes pecuniã, fuga dilapsi sunt. Frater verò Christophori sepulto corpusculo, homines suos post pueros dirigit: qui iuniorem comprehensum ligant, seniorẽ cum pecunia fugiente. Quibus redeuntibus, cum vinctum laxius reliquissent, accepta lancea vnum ex his à quibus adducebatur, interemit. Sed deductus ab alijs vsque Turonos diuersis supplicijs adfectus detrũcatusq;, patibulo valde exanimis est adpensus.

47 GRAVIA tunc inter Turonicos ciues bella ciuilia surrexerunt. Nam Sicharius Ioannis quondam filius, dum natalis dominici solennia apud Montalomagensem vicum, cum Austregisilo reliquisq; pagensibus celebraret, presbyter loci misit puerum ad aliquorum hominum inuitationem, vt ad domum eius bibendi gratia venire deberent. Veniente verò puero, vnus ex his qui inuitabantur, extracto gladio eum ferire non metuit: qui statim cecidit & mortuus est. Quod cum Sicharius audisset, qui amicitias cum presbytero retinebat, quòd scilicet puer eius fuerit interfectus, arreptis armis ecclesiam petijt Austregisilum operiens. Ille autem hæc audiens, adprehenso armorum adparatum, contra eum dirigit: mixtisq; omnibus cum se pars vtraque conlideret, Sicharius inter clericos ereptus, ad villam suam effugit, relictis in domo presbyri cum argento & vestimentis quatuor pueris sauciatis. Quo fugiente Austregisilus iterum inruens, interfectis pueris, aurum argentumq; cum reliquis rebus abstulit. Dehinc cum in iudicio ciuium conueniissent, & præceptum esset vt Austregisilus qui homicida erat, & interfectis pueris res sine audientia diripuerat, censura legali condemnaretur. inito placito paucis infrà diebus Sicharius audiens, quòd res quas Austregisilus diripuerat, cum Aunone & filio atque eius fratre Eberulfo retinerentur, postposito placito, conjunctus Audino. mota seditione cum armatis

viris

viris inruit super eos nocte. Elisoq; hospitio in quo dormiebant, patrem cum fratre & filio interemit: resque eorum cum pecoribus interfectis que seruis abduxit. Quod nos audientes, vehementer ex hoc molesti, adiuncto iudice, mittimus ad eos legationem, vt in nostri præsentiam venientes accepta ratione cum pace discederent: ne iurgium in amplius pullularet. Quibus venientibus coniunctisq; ciuibus ego aio, Nolite ô viri in sceleribus proficere, ne malum longius extendatur. perdidimus enim ecclesiæ filios: metuimus nunc, ne & alijs in hac intentione careamus. Estote quæso pacifici, & qui malum gessit, stante charitate componat, vt sitis filij pacifici, qui digni sitis, regnum dei ipso domino tribuente percipere. Sic enim ipse ait, Beati pacifici, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ecce enim & si illi qui noxæ subditur, minor est facultas, argento ecclesiæ redimetur: interim anima viri non pereat. Et hæc dicens, obtuli argentum ecclesiæ, sed pars Chramnisindi quæ mortem patris fratrisq; & patrui requirebat, accipere noluit. His descendentibus Sicharius, ita vt ad regem ambularet præparat, & ob hoc Pictauum ad vxorem cernendam proficiscitur. Cumq; seruum, vt exerceret operam, commoneret, eleuataq; virga ictibus verberaret, ille extracto balthei gladio, dominum sauciare non metuit. Quo in terram ruente, currentes amici, adprehensum

seruum crudeliter cæsum truncatis manibus & pedibus, patibulo damnauerunt. Interim sonus in Turonicum exijt, Sicharium fuisse defunctum. Cum autem hæc Chramnisindus audisset, commonitis parentibus & amicis, ad domum eius properat. Quibus spoliatis, interremptis nonnullis seruorum, domus omnes tam Sicharij quàm reliquorum qui participes huius villæ erant, incendio concremauit, abducés secum pecora, & quęcunq; mouere potuit. Tunc partes à iudice ad ciuitatem deductæ, causas proprias proloquũtur: inuentumque est à iudicibus, vt qui nolẽs accipere prius compositionẽ, domos incẽdiis tradidit, medietatem precij quod ei fuerat iudicatum, amitteret. Et hoc cõtra leges actum, vt tãtum pacifici redderẽtur, aliam verò medietatẽ cõpositionis Sicharius redderet. Tunc dato abe. ecclesia argẽto, quę iudicauerãt accepta securitate componunt, datis sibi partes inuicem sacramentis, vt nullo vnquam tempore cõtra alteram pars altera musitaret: & sic altercatio terminum fecit.

GREG.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER OCTAVVS.

EGITVR Gunthcramnus rex anno xxiiij. regni sui de Cabillono progressus, Niuernensem vrbem adgreditur. Inuitatus enim Parisios veniebat, vt Chilperici filiũ quem iam Chlotharium vocitabat à sacro regenerationis fonte deberet excipere. Digressus verò à Niuerno Ad Aurelianensem vrbem venit, magnum se tunc ciuibus suis præbens. nam per domos eorum inuitatus abibat, & prandia data libabat. Multum ab his muneratus, muneraq; ipsis profluа benignitate largitus est. Sed cum ad vrbem Aurelianensem venisset, erat ea die solennitas beati Martini, id est iiij. nonas mensis quinti. Processitq; in obuiam eius immensa populi turba cum signis atque vexillis, canentes laudes. Et hinc lingua Syrorum, hinc Latinorum, hinc etiam ipsorum Iudæorum in diuersis laudibus variè concrepabat, dicẽs, Viuat rex, regnumq; eius in populis annis innumeris dilatetur. Iudæi verò qui in his laudibus videbantur esse participes, dicebant, Omnes gentes te adorent, tibiq; genu flectant, atque tibi sint subditæ.

Vnde factum est, vt celebratis Missis, cum rex ad conuiuium resideret, diceret, Væ genti Iudaicæ malæ & perfidæ, ac subdolo semper sensu viuenti. Ob hoc enim mihi, inquit, hodie laudes adulatorias acclamabat, vt me cunctæ gentes quasi dominum adorarent, vt synagogam eorum quæ dudum à Christianis diruta est, iuberem ope publica subleuari: quod inhibente domino nunquam ero facturus. O regem admirabili prudentia clarum. Sic intellexit dolositatem hæreticorum, vt ei penitus non valerēt subripere quæ erant postmodum suggesturi. Iam enim mediante epulo rex locutus est sacerdotibus qui aderāt, dicens, Rogo vt in domo mea crastina die vestrā promerear benedictionē, fiatq; mihi salus in ingressu vestro, vt ex hoc saluus fiam cum super me humilem vestrarum benedictionum verba defluxerint. Hæc eo dicente omnes gratias agentes epulo expleto surreximus.

2 MANE autē facto, dum rex loca sanctorū orationis gratia visitaret, ad metatū nostrū aduenit. erat enim ibi basilica sancti Auiti abbatis, cuius in libro miraculorum meminimus. Surrexi gauisus fateor, ad occursum eius, & data oratione deprecor, vt in mansione mea eulogias beati Martini dignaretur accipere. Quod ille non respuens, benigno animo ingressus, hausto poculo, admonitis nobis, ad conuiuium lætus abscessit. Tunc Berthcramnus Burdegalensis episcopus cum Palladio Sanctonico valde regi infensus erat pro suscep-

tione

ptione Gũdobaldi, cuius supra meminimus: sed & Palladius episcopus ob hoc maximè regis iram incurrerat, quòd ei sæpius fallacias intulisset. Discussi enim ante paululum fuerant ab reliquis episcopis & optimatibus regis, cur Gundobaldum suscepissent, cur Faustianum Aquis episcopum ad præceptionem eius leuissimam ordinassent. Sed hãc causam ordinationis Palladius episcopus à Berthcrãno metropolitano suo auferens super se deuoluit, dicẽs, Oculi metropolitani mei valde doloribus artabantur, & ego spoliatus & contẽptus, inuitus in eo loco adductus sum. Non potui aliud facere, nisi quæ ille qui omnẽ principatum Galliarum se testabatur accipere, imperabat. Cum hæc regi nunciata fuissent, valde commotus est, ita vt vix obtineri posset, vt eos ad conuiuium cõuocaret quos antea non viderat. Visoq; Berthcramno, interrogat rex: Quis, ait, est iste? diu enim erat quòd ab eo visus non fuerat. dixerũtq;, Hic est Berthcramnum Burdegalensis vrbis episcopus. Cui ille, Gratias, inquit, agimus, quòd sic custodisti fidem generationi tuæ. Scire enim te oportuerat dilectissimè pater, quòd parẽs eras nobis ex matre nostra, & super gentem tuam non debueras inducere pestem extraneã. Cumq; talia & his similia Berthcramnus audisset, cõuersus ad Palladium rex ait, Nec tibi ô Palladi episcope, nimium sunt gratiæ referendę. Tertiò enim mihi, quod de episcopo dici iniquũ est, peierasti, mittẽs indiculos dolositate ple-

nos: à me excusabaris per epistolas, & germanum meum cum scriptis alijs inuitabas. Iudicauit enim deus causam meam, cum ego prouocare vos semper tanquam ecclesiæ patres studui, & vos circa me semper egistis dolose. Nicatio autē & Antidio episcopis dixit, Quid vos ô sanctissimi patres pro regionis vtilitate, vel regni nostri fospitate tractastis, edicite. Illis quoq; tacentibus, ablutis rex manibus, accepta à sacerdotibus benedictione, ad mēsam recedit læto vultu & hilari facie, quasi nihil de contemptu suo fuisset effatus.

3 INTEREA iam medio prandij peracto, iubet rex vt diaconum nostrum qui ante diem ad Missas psalmum responsorium dixerat, canere iuberem. Quo canente, iubet iterum mihi, vt omnes sacerdotes qui aderāt, per meam commonitionem datis ex officio suo singulis clericis, coram rege iuberentur canta re. Per me enim secūdum regis imperium admoniti, quisque vt potuit in regis præsentia psalmum responsorium decantauit. Cum autem fercula proferrentur, dixit rex, Argētum omne quod cernitis, Mummoli illius periuri fuit. Sed nunc gratia domini tribuente in nostram dominationem translatū est. nam quindecim ex eo catinos, vt istum maiorem cernitis, iam concīdi, & non exinde amplius quàm hunc & alium de cētum septuaginta libris reseruaui. Et quid amplius quàm ad opus quotidianum necesse est me retinere? Non ego, quod peius est, alium filiū præter Childebertum

tum habeo, cui satis sit de thesauris quos ei pater reliquit: & quæ iam de huius miserrimi rebus, quæ Auinione inuentæ sunt, transmittere curaui. Reliqua verò pauperum & ecclesiarum erunt necessitatibus tribuenda.

4 VNVM vos tantummodo sacerdotes domini, deprecor, vt pro filio meo Childeberto domini misericodiam exoretis. Est enim vir sapiens atque vtilis, vt de multorum anno rum æuo vix ita cautus homo reperiri possit ac strenuus. Quia si hunc deus his Gallijs concedere dignabitur, fortasis spes erit de eodem gentē nostram, quæ valde exinanita est, posse consurgere. Quod fieri iuxta eius misericordiam non diffido, eo quòd tale fuerit pueri natiuitatis præsagium. Nam in die sancto paschæ stante fratre meo Sygiberto in ecclesia, procedente diacono cum sancto euangeliorum libro nuncius regi aduenit, vnaq; vox fuit pronunciātis lectionem euāgelicam, ac nuncij dicētis, Filius natus est tibi: vnde factum est vt omnis populus in vtraq; annūciatione proclamaret pariter: Gloria deo omnipotenti. Sed baptismum in die sancto pēteco stes accepit, & rex nihilominus in die sancto dominicæ natiuitatis est eleuatus. Vnde si oratio vestra prosequitur, poterit hic domino annuente regnare. Hæc rege dicente, omnes orationem fuderunt ad dominum, vt vtrunq; regē eius misericordia conseruaret. Adiecitq; rex, Verum quia mater eius Brunichildis me minatur interimere: sed nihil mihi ex hoc for

midinis est. dominus enim qui me eripuit de manibus inimicorum meorum, & de huius insidijs liberabit me.

5 MVLTA tunc & in Theodorum aduersa locutus est, protestãs, quòd si ad synodũ veniret, iterum exilio truderetur dicens, Scio enim quòd horũ causa germanũ meum Chilpericum interfici fecit. Denique nec nos pro viris haberi debemur, si eius necem vlcisci nõ valemus hoc anno. Cui ego respondi, Et quis Chilpericum interemit, nisi malitia sua tuaq; oratio? multas enim tibi contra iustitiã tetendit insidias, quę ei mortis exitium intulerunt. Quod vt dicam valde hoc per visionẽ somnij inspexi, cum viderem eum à te tonsurato capite quasi episcopum ordinari, deinde super cathedram puram sola fuligine tectam impositũ ferri prælucentibus corá eo lychnis ac cereis. Me hæc narráte, rex ait, Vidi & ego aliam visionem quę huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in cõspectu meo à tribus episcopis vinctus catenis, quorũ vnus Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunẽsis erat: è quibus dicebãt duo, Soluite quę sumus eũ, & castigatũ abire permittite. Quibus ecõtrario cum amaritudine Tetricus episcopus respondebat, Non fiet ita, sed igni cõcremabitur pro scelerib. suis. Et cùm diu multumque quasi altercantes hæc inter se verba proferrent, conspicio eminus æneum super ignem positum feruere vehemẽter. Tunc me flente, adprehensum infelicem Chilpericum

confractis

confractis mẽbris proijciunt in æneum. Nec mora, inter vndarũ vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret. Hæc rege dicente, admirantibus nobis epulo expleto surreximus.

6 REX igitur in crastinũ in venationem progressus est: quo redeunte, Garacharius comes Burdegalensis atq; Bladastes à nobis repręsentati sunt: qui, vt superius diximus, in basilica sancti Martini confugiũ fecerant, pro eo quòd Gundobaldo cõiuncti fuissent. Nam cũ prius pro his deprecatus, nihil obtinere potuissem, hęc insequenti locutus sum: Audiat ô rex potestas tua: ecce à domino meo in legatione ad te directus sum, sed quid renunciabo ei qui me misit, cum nihil mihi responsi reddere velis? At ille obstupefactus ait: Et quis est dominus tuus, qui te misit? Cui ego subridẽs, Beatus Martinus, inquio, misit me. Tunc ille iussit sibi repræsentari viros. Sed cum in eius cõspectu veniissent, multas eis perfidias ac periuria exprobrauit, vocans eos sæpius Vulpes ingeniosas: sed restituit eos gratiæ suæ, reddens quæ illis ablata fuerant.

7 ADVENIENTE quoq; die dominico, rex ecclesiam ad spectanda Missarum solennia petit: fratres verò consacerdotesq; qui aderant, locum Palladio episcopo ad agenda festa præbuerunt. Quo incipiente prophetiam, rex interrogat, quis esset. Cumq; Palladium episcopum initiasse pronunciassent, statim commotus rex ait, qui mihi semper insi-

delis & perfidus fuit, ille nunc sacrata verba prædicabit? egrediar prorsus ab hac ecclesia, ne inimicum meum audiam prædicantem. Et hæc dicens, egredi cœpit ecclesiam. Tunc cõturbati sacerdotes de fratris humilitate, dixerunt regi, Vidimus enim eum conuiuio tuo adesse, ac de eius manu te benedictionem accipere: & cur eum nunc rex aspernatur? si enim sciissemus tibi exosum, declinassemus vtique ad aliũm qui hæc agere debuisset. Nunc si permittis, celebret quæ cœpit: in posterum autem si aliquid opposueris, canonicæ sanctionis censura finiatur: iam enim Palladius episcopus in sacrarium cum grãdi humilitate discesserat. Tunc rex iussit eum reuocari, & sic quæ agere cœperat, expediuit. Nam cùm iterato ad conuiuium regis Palladius atque Berthcramnus adsciti fuissent, commoti inuicem multa sibi de adulterijs ac fornicatione exprobrarunt, nonnulla etiam de periurijs. Quibus de rebus multi ridebant, nonnulli verò qui alacrioris erant scientiæ, lamentabantur, cur inter sacerdotes domini taliter zizania diaboli pullularent. discedentes itaque à regis præsentia, cautiones & fideiussores dederunt, vt decimo Calendas mensis noni ad synodum conuenirent.

8 TVNC adparuerunt signa, id est radij à parte aquilonis sicut sæpius adparere solent, fulgor per cœlum occurrisse visus est, floresq; in arboribus ostensi sunt. erat enim mensis quintus.

9 POST

9 POST hæc rex Parisios venit, & coram omnibus loqui cœpit dicens, Germanus meus Chilpericus moriens dicitur filium reliquisse: cuius nutritores matre deprecante petierunt, vt eum de sancto lauacro in dominici natalis solennitate deberem excipere: & non venerunt. Rogauerunt deinceps vt ad sanctum pascha baptizaretur: sed nec tunc allatus est infans. Deprecati sunt autem tertiò, vt ad festiuitatem sancti Ioannis exhiberetur: sed nec tunc venit. Mouerunt itaque me per tempus sterile de loco vbi habitabam: veni igitur & ecce absconditur, nec ostenditur mihi puer: vnde quantum intelligo nihil est quod promittitur, sed vt credo alicuius ex leudibus nostris sit filius. nam si de stirpe nostra fuisset, ad me vtique fuisset deportatus. Ideoq; noueritis, quia à me nõ suscipitur, nisi certa de eo cognoscam indicia. Hæc audiens Fredegundis regina, coniunctis prioribus regni sui, id est tribus episcopis & trecentis viris optimis, sacramẽta dederunt hunc à Chilperico rege generatum fuisse: & sic suspicio ab animis regis ablata est.

10 DENIQVE cum interitũ Merouei atque Chlodouei sæpius lamentaretur, nesciretq; vbi eos post quã interfecerant, proiecissent, venit ad regẽ homo qui diceret, Si mihi contrariũ in posterũ nõ habetur, indicabo in quo loco Chlodouei cadauer sit positum: iurauit rex nihil ei molestum fieri, sed potius muneribus ampliari. Tunc ille, Veritatem,

inquit, me loqui ô rex ipsa ratio quæ acta est comprobabit. Nã quãdo Chlodoueus interfectus est, ac sub stillicidio oratorij cuiusdam sepultus, metuẽs regina ne aliquãdo inuẽtus cũ honore sepeliretur, iussit eũ in alueũ Matronę fluminis proijci. Tũc intra capsum quod opere meo ad capiendorũ pisciũ necessitatẽ præparauerã, reperi. Sed cũ ignorarẽ quisnã esset, à cęsarie prolixa cognoui Chlodoueũ esse: ad prehensumq; in humeris ad litus detuli, ibiq; eum cespite superposito tumulaui. Ecce salua tis artubus quod volueris effice. Quod cũ rex comperisset, confingens se ad venationẽ procedere, detectoq; tumulo, reperit corpusculũ integrum & inlæsum, vna tantum pars capillorum quæ subter fúerat iam defluxerat: alia verò cum ipsis crinium flagellis intacta durabat. Cognitumq; est, hunc esse quem rex intento animo requirebat. Conuocato igitur episcopo ciuitatis cum clero & populo ac cereorum inumerabilium ornatu, ad basilicam sancti Vincentij detulit tumulandum, non minus plangẽs nepotes mortuos, quàm cùm vidit filios proprios iam sepultos. Post hæc misit Pappolum Carnotenæ vrbis episcopũ, qui Merouei cadauer requirẽs, iuxta Chlodouei tumulum sepeliuit.

11 OSTIARVS verò quidam de alio ostiario dixit, Domine rex, hic accepto præmio cõsensit vt tu interficiaris: adprehẽsusq; ostiarius de quo dixerat, cæsus supplicijsque multis adfectus, nihil de causa qua interroga-

batur

batur aperuit. Loquebantur enim tunc multi hoc insidijs & inuidia factum, quód ostiarius ille cui hoc crimen impactum fuerat, plurimũ à rege diligeretur. Ansoualdus autem nescio qua suspicione tactus, nec Vale dicens, à rege discesit. Rex verò Cabillonnũ regressus iussit Boantum qui sibi semper fuerat infidelis, gladio percuti. Qui vallatus in domo sua, ab hominibus regis peremptus interijt, resq; suę fisci ditionibus subiugatæ sunt.

12 DENIQVE cum rex maxima intẽtione Theodorũ episcopũ iterũ persequi conaretur, & Massilia iam in Childeberti regis dominationẽ reuocata fuisset, ad discutiẽdas causas Ratharius illuc quasi dux à parte regis Childeberti dirigitur. Sed postposita actione quæ ei à rege iniuncta fuerat, episcopũ vallat, fideiussores requirit, & ad præsentiam regis Gũthcramni direxit, vt scilicet ad synodũ quæ Matisconę futura erat, quasi ab episcopis damnandus adesset. Nec defuit vltio diuina, quæ seruos suos ab ore canum rabidorũ defensare cõsueuit. Ná egrediẽte episcopo à ciuitate, statim res ecclesię diripit: & alia quidem sibi inuindicat, alia sub sigillorũ munitione concludit. Cumq; hoc fecisset, protinus famulos eius sæuissimus inuadit morb. exhaustosq; febre peremit: filiꝰ eius ab hoc incómodo defecit, quẽ in suburbano Massiliæ ipsius cũ graui gemitu sepeliuit: fuitq; talis domui eius plaga, vt cum ab vrbe illa est digressus, vix ad patriá suam regredi putaretur. Theodorus verò episcopus à

Guntheramno rege detentus est. Sed nihil ei rex nocuit. est enim vir egregiæ sanctitatis, & in oratione assiduus, de quo mihi Magnericus Treuerensis episcopus hæc retulit: Ante hos annos cum ad præsentiam Childeberti regis, ita sub ardua custodia duceretur, vt quandocunque ad vrbem aliquam veniisset, neque episcopum, neque quenquam de ciuibus videre permitteretur, adueniente Treueros nunciatum est episcopo, hunc iam in naui positum clam abduci: surrexitq; sacerdos tristis, ac velociter prosecutus, reperit eum ad litus, causatusq; cum custodibus, cur tanta esset impietas, vt non liceret fratri fratrem aspicere: visoq; tandem, osculatus eum indulgens aliquid vestimēti, discessit. veniens itaque ad basilicam sancti Maximini prosternitur sepulcro, illud apostoli Iacobi retinens, Orate pro inuicem vt saluemini: fusaq; diu oratione cum lachrimis, vt fratrem dignaretur dominus adiuuare, egressus est foras. Et ecce mulier quam spiritus erroris agitabat, clamare sacerdoti cœpit ac dicere, O sceleste & inuterate dierum, qui pro inimico nostro Theodoro orationē fundis ad dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Gallijs extrudatur, qui nos quotidianis incendijs conflat: & tu pro eo rogare non desinis? Satius enim tibi erat res ecclesiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quàm pro hoc tam intentè deposcere. Et aiebat, Væ nobis qui eum non possumus expugnare.

gnare. Et licet dæmonijs credi non debeat, tamen qualis esset sacerdos de quo hęc dæmon condolens declamabat, adparuit. Sed ad cœpta redeamus.

13 IGITVR legatos ad nepotem suum Childebertum rex dirigit, qui morabatur tũc ad castrũ Confluentis, quod ob hoc nomẽ accepit, pro eo quòd Mosella Rhenusq; amnes pariter confluentes in eodem loco iungantur. Et quia placitum fuerat, vt Trecas Campaniæ vrbem de vtroque regno coniungerẽt, sacerdotibusque de regno Childeberti congruum non fuit, Felix legatus salutatione præmissa ostensis literis ait, Patruus tuus, ô rex, diligenter interrogat, quis te ab hac promissione retraxit, vt sacerdotes regni vestri ad concilium, quod simul decreueratis, venire differrẽt: an forsitan mali homines aliquam inter vos discordiæ radicem faciant pullulare. Tunc egõ rege tacente respondi, Nil mirum, si zizania seratur inter populos. nam inter hos quo radicem obliget, protinus non potest reperire. Nullum enim latet, quòd Childebertus rex alium patrem nisi patruum non habet. Neque ille alium filium nisi hunc habere disponit, iuxta id quod eum anno præsenti audiuimus loqui. Absit ergo vt inter eos radix discordiæ germinet, cùm se pariter & tueri debeant & amare. Tunc vocato secretius Felice legato, Childebertus rex rogauit dicẽs, Deprecor dominum & patrem meum, vt Theodoro episcopo nihil iniuriæ inferat:

quod si fecerit, confestim inter nos scãdalum germinabit, erimusq; discordia impediente disiuncti, qui debemus amorem tuendo esse pacifici. Acceptoq; & de alijs causis responso, legatus discessit.

14 NOBIS itaq; in antedicto castro cũ rege cõmorantibus, dum ad conuiuium principis vsque obscura nocte retineremur, epulo expleto surreximus: venientesq; ad fluuium, offendimus nauem in litore quę nobis fuerat præparata: ascendentibusq; nobis inruit turba hominum diuersorum, impletaq; est nauis tam hominibus quàm aquis, sed virtus domini adfuit, non sine grandi miraculo, vt cùm vsq; labium impleta fuisset, mergi non posset: habebamus enim nobiscum beati Martini reliquias cum aliorum sanctorum, quorũ virtute nos credimus fuisse saluatos. At verò naue ad litus vnde egressi fuimus redeũte, euacuata ab hominibus & à lymphis, repulsis extraneis sine impedimento transiuimus. in crastino autem Vale regi dicentes, abscessimus.

15 PROFECTI igitur in itinere, ad Eposiũ castrũ accessimus, ibiq; à Vulfilaico diacono nacti, & ad monasteriũ eius deducti, benignissimè susceptisumus. Est enim hoc monasterium quasi milibus octo ab antedicto castro, in mõtis cacumine locatũ: in quo monte magnam basilicá ædificauit, quam B. Martini vel reliquorum sanctorũ reliquijs inlustrauit. Commorãtesautẽ ibi, petere ab eo cœpimus, vt nobis aliqua de cõuersionis suæ bono narraret

raret, vel qualiter ad clericatus officium adue
niſſet, quia erat genere Longobardus. Sed ne
quibat exponere, vanam tota intentione cu-
piens gloriam euitare. Quem ego terribi-
libus ſacramẽtis coniurans, pollicitus primo
vt nulli quæ referebat expenderẽ, rogare cœ-
pi, vt nihil mihi de his quæ interrogabam oc-
culeret. Cumq; diutiſsimè reluctatus fuiſſet,
victus tãdem tam precibus quàm obſecratio-
nibus meis, hæc effatus eſt, Dũ eſſem, inquit,
puer paruulus, audito beati Martini nomine,
neſciens adhuc vtrũ martyr an cõfeſſor eſſet,
vel quid boni in mundo geſsiſſet, vel quæ re-
gio beatos artus tumulo meruiſſet accipere,
iam in eius honorem vigilias celebrabã, ac ſi
aliquid inter manus numiſmatis aduenisſet,
eleemoſynas faciebã: iamq; in maiori ætate
proficiens, literas diſcere ſtudui. Ex quibus
prius ſcribere potui, quàm ordinem ſcriptarũ
literarũ ſcirem. Deinde Aredio abbati cõiun-
ctus, ab eoq; edoctus, beati Martini baſilicam
adij. Reuertensq; cum eo, ille parumper pul-
ueris beati ſepulchri pro benedictione ſuſtu-
lit. Quem in capſula poſitũ, ad collum meum
dependit, deuectiq; ad monaſterium eius Le-
mouicino in termino accepta capſula, vt eam
in oratorio ſuo locaret, in tantũ puluis adcre-
uit, vt nõ ſolum totã capſam repleret, verum-
etiam foris inter iuncturas vbi aditum repe-
rire potuit ſcateret. Ex hoc mihi miraculi lu-
mine animus magis accẽdit totã ſpem meam
in eius virtute defigere: deinde territorium

Treuericæ vrbis expetij, & in quo nunc estis monte, habitaculum quod cernitis, proprio labore constructi: reperi tamen hîc Dianæ simulacrũ, quod populus hic incredulus quasi deum adorabat. Columnam etiam statui, in qua cum grandi cruciatu sine vllo pedum stabam tegmine. Itaque cùm hiemis tempus soli tę adueniſſet, ita rigore glaciali vrebar, vt vngues pedum meorum sæpius vis rigoris excuteret, & in barbis meis aqua gelu cõnexa candelarum more dependeret. Magnam enim hiemem regio illa persæpe dicitur sustinere. Sed cùm nos sollicitè interrogaremus, Quis ei cibus aut potus esset, vel qualiter simulacra montis illius subuertisset, ait, Potus cibusq; meus erat, parum panis & oleris, ac modicum aquæ. Verùm vbi ad me multitudo vicinarũ villarum confluere cœpit, prædicabam iugiter, nihil esse Dianam, nihil simulacra, nihilq; quæ eis videbatur exerceri cultura: indigna etiam esse ipsa quæ inter pocula luxuriasq; profluas cantica proferebant: sed potius deo omnipotenti qui cœlum fecit ac terram, dignum sit sacrificium laudis impendere. Orabam etiam sæpius, vt simulacro dominus diruto dignaretur populum ab hoc errore discutere. Flexit domini misericordia mentẽ rusticam, vt inclinaret aurem suam in verba oris mei, vt scilicet relictis idolis dominum sequeretur. Tunc conuocatis quibusdam ex eis, simulacrum hoc immensum quod elidere propria virtute non poteram, cum eorum adiuto-

iutorio posſem eruere: iam enim reliqua ſigillorum quæ faciliora fuerant, ipſe cõfregeram. Conuenientibus autem multis ad hanc Dianæ ſtatuam, miſsis funibus trahere cœperũt: ſed nihil labor eorum proficere poterat. Tũc ego ad baſilicam propero, proſtratusq; ſolo, diuinam miſericordiam cum lachrimis flagitabam, vt quia id humana induſtria euertere non valebat, virtus illud diuina deſtrueret. Egreſſusq; poſt orationẽ, ad operarios veni, adprehẽſumq; funẽ vt primo ictu trahere cœpimus, protinus ſimulacrũ ruit in terram, confractumq; cum malleis ferreis in puluerem redegi. ipſa quoque hora, cùm ad cibum capiendum veniſſem, ita omne corpus meum à vertice vſque ad plantam pedis puſulis malis repletum eſt, vt locus quem vnus digitus tegeret, vacuus inueniri non poſſet: ingreſſusque baſilicam, ſolus denudaui me coram ſancto altario. Habebam enim ibi ampullam cum oleo plenã quam de ſancti Martini baſilica detulerã; ex qua proprijs manibus omnes artus perunxi, moxq; ſopori locatus ſum: expergefactus verò circa medium noctis, cùm ad curſum reddendum ſurgerem, ita corpus totum incolume reperi, ac ſi nullum ſuper me vlcus apparuiſſet. Quæ vulnera non aliter niſi per inuidiam inimici emiſſa cognoui: & quia ſemper ipſe inuidus, deum quærentibus nocere conatur, aduenientibus epiſcopis qui me magis ad hoc cohortari debuerant, vt cœptum opus ſagaciter explicare deberem, dixerunt

mihi, Non est æqua hæc via quâ sequeris, nec tu ignobilis Simeoni Antiocheno, qui columnæ insedit, poteris comparari. Sed nec crucia tum hunc te sustinere patitur loci positio. descende potius & cum fratribus quos adgregasti, tecum inhabita. Ad quorum verba, quia sacerdotes non obaudire, adscribitur erimihi, descendebam fateor, & ambulabam cum eisdem, ac cibum pariter capiebam. Quadâ verò die prouocans me episcopus, longius ad villá emisit operarios cum scutis & malleis ac securibus, & eliserunt columnam in qua stare solitus eram: in crastino autem veniens, inueni omnia dissipata, fleuiq; vehementer: sed erigere nequiui quæ destruxerant, ne dicerer contrarius iussionibus sacerdotum: & ex hoc sicut nunc habito cum fratribus, habitare contentus sum.

16 CVI cúm de virtutibus beati Martini quas in eo loco operatus est, aliqua vt declararet exposcerẽ, hæc retulit: Franci cuiusdam & nobilissimi in gẽte sua viri filius mutus surdusq; erat: adductusq; à parẽtibus ad hanc basilicá, iussi eum cum diacono meo & alio ministro, intra ipsum templum sanctũ in lectulo requiescere, & per diem quidẽ orationi vacabat: nocte autẽ in ipsa, vt diximus, ædedormiebat, quando q; miserante deo apparuit mihi in visione beatus Martinus, dicẽs, Eijce agnum de basilica, quia iam sanus factus est. Mane autem facto, cogitante me quod esset hoc somnium, venit ad me puer, & emittens

vocem,

vocem, gratias agere deo cœpit, conuersusq; ad me ait, Gratias ago deo omnipotenti, qui mihi & eloquium reddidit, & auditum. Ex hoc sanus redditus, ad domum redijt. Alius verò qui plerunque in furtis diuersisq; sceleribus commixtus, peierare consueuerat, cùm aliquãdo à quibusdam pro furto argueretur, ait, Ibo ad basilicam beati Martini, & sacramentis me exuens, innocens reddar. Quo ingrediente elapsa securi de manu eius ad ostium ruit, graui cordis dolore perculsus: cõfessusq; est miser verbis proprijs quæ venerat excusare periurijs. Alius simili modo cùm de incendijs domus vicini sui argueretur, ait, Vadam ad templum sancti Martini, & fide data insons rediturus ero ab hoc crimine: mani festum erat enim hunc domum illam incendio concremasse. abiens autem ad sacramenta danda, cõuersus ad eum, dixi ei, Quantum vicinorum tuorum dictat adsertio, nõ eris innocens ab hoc scelere: sed tamen deus vbiq; est, & virtus eius ipsa est forinsecus. Tamen si ita te vana fiducia cepit, quòd deus vel sancti eius in periurijs non vlciscantur, ecce tẽplum sanctum, econtra iura vt libet: nam calcare limen sacrum non permitteris. At ille eleuatis manibus ait, Per omnipotentem deum & virtutem beati Martini antistitis eius, quia hoc incendium nõ admisi: datis itaq; sacramẽtis, dum recederet, visum est ei quasi ab igne circũdari. Et statim ruens in terrã, clamare cœpit se à beato antistite vehementer exuri: aiebat

enim miser, Testor deũ, quia ego vidi ignem de cœlo cadere, qui me circundans validis vaporibus conflat. Et dum hęc diceret, spiritum exhalauit. Multis hæc causa documentũ fuit, ne in hoc loco auderent vlterius peierare. Plurima quidem de his virtutibus hic diaconus retulit, quæ sequi longum putaui.

17 DVM autem in loco illo commorare mur, vidimus per duas noctes signa in cœlo, id est radios à parte aquilonis tam clarè splendidos, vt prius sic adparuisse non fuerint visi: & ab vtraque quidem parte, id est ab euro, & zephyro, nubes sanguineæ: tertia verò nocte quasi hora secunda, adparuerunt hi radij. Et ecce dũ hos miraremur adtoniti, surrexerunt à quatuor plagis mundi alij horum similes, vidimusq; totum cœlum ab his operiri: & erat nubes in medio cœli splendida, ad quam se hi radij colligebant in modum tentorij, quod ab imo ex amplioribus incœptum fascis angustatis in altum, in vnum cuculli caput sæpe colligitur. Erantq; in medio radiorum & aliæ nubes ceu coruscum valide fulgurantes. Quod signum magnum nobis ingesit metum. Opere bamur enim super nos ailquam plagam de cœlo transmitti.

18 CHILDEBERTVS verò rex cõpellentibus missis imperialibus, qui aurum quod anno superiore datum fuerat, requirebat, exercitum in Italiam dirigit. Sonus enim erat sororem suam Ingundem iam Constantinopolin fuisse translatam. Sed cùm duces

inter

inter se altercarentur, regressi sunt sine vllius lucri conquisitione. nam Vuintrio dux à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit: finissetq; vitam, nisi fuga auxilium præbuisset, sed postea pacato populo, ducatum recepit. Itaq; Nicetius per emissionem Eulalij à comitatu Aruerno submotus, ducatum à rege expetijt, datis pro eo immensis muneribus. Et sic in vrbe Aruerna Ruthena atque Vcetica dux ordinatus est, vir valde ætate iuuenis, sed acutus in sensu: fecitq; pacem in regione Aruerna, & in reliquis ordinationis suæ locis. Childericus verò Saxo in offensam regis Gunthcrãni incidens, pro causa ob quam superius diximus alios confugisse, beati Martini basilicam expetijt, vxorem in regno regis antedicti relinquens. Cui obtestatus fuerat rex, ne virum videre præsumeret, nisi prius ille regali gratiæ reconciliaretur: ad quem cùm pro eo sæpius legationem misissemus, tandem obtinuimus, vt vxorem reciperet, & citra Ligerim fluuium commoraretur. non tamen ad regem Childebertum transire præsumeret. Sed ille accepta libertate recipiendæ vxoris, clam ad eum transijt. Adeptaq; ordinatione ducatus in ciuitatibus vltra Garonnam quæ in potestate supradicti regis habebantur, accessit. Gunthcramnus verò rex volens regnum nepotis sui Chlotharij, filij scilicet Chilperici, regere, Theodulphum Andegauis comitem esse decreuit: introductusq; in vrbem à ciuibus & præsertim à Domigisilo, cũ humilitate repul-

fus est. Recurrens q; ad regem, iterum præceptum accipiēs à Sigulfo duce intromissus, comitatum vrbis illius rexit: Gundobaldus autem comitatū Meldensem super Guerpinum ingressus q; vrbem, causarum actionem agere cœpit. Exinde dum pagū vrbis in hoc officio circumiret, in quadam villa ab Guerpino interficitur. Cuius parentes congregati, super hunc inruūt, inclusum q; in pensilem domum interimunt: sic q; vterque à comitatu morte imminente discessit.

19 CVM autem sæpius Dagulfus abbas pro sceleribus suis argueretur, quia furta & homicidia plerunque faciebat, sed & in adulterijs nimium dissolutus erat. quodam tempore cùm vxorem vicini sui concupiscens, misceretur cum ea, requirens occasiones diuersas, qualiter virum adulteræ intra monasterij huius septa deberet obprimere, ad extremum contestatus est ei dicens, quòd si ad vxorē suā accederet, puniretur. Illo quoq; discedēte ab hospitiolo suo, hic Dagulfus nocte cū vno clerico veniens, domum meretricis ingreditur. Postquā autem diutissimè bibentes inebriati sunt, in vno strato locātur. Quibus dormiētibus aduenies vir ille accēso stramine, eleuata bipenne vtrunq; peremit. Ideoq; documentū sit hæc causa clericis, ne cōtra canonū statuta extranearū mulierū cōsortio potiantur, cùm hæc & ipsa lex canonica & omnes scripturæ sanctæ prohibeant: præter has fœminas de quibus crimen non potest æstimari.

20 INTE-

20 INTERIM dies placiti aduenit, & episcopi ex iussu regis Gunthcráni apud Matescensem vrbẽ collecti sunt. Faustinianus autem qui ex iussu Gundobaldi, Aquensis vrbis episcopus ordinatus fuerat, ea conditione remouetur, vt eum Berthcránus Orestesq; siue Palladius qui eum benedixerant, vicibus pascerent, cẽtenosq; ei aureos annis singulis ministrarẽt. Nicetius tamẽ ex laico qui prius ab Chilperico rege præceptum elicuerat, in ipsa vrbe episcopatũ adeptus est. Vrsicinus Cadurcẽsis episcopus excõmunicatur, pro eo quòd Gundobaldũ excepisse publicè est confessus: accepto huiusmodi placito, vt pœnitentiam tribus annis agens, neq; capillum, neq; barbã tõderet, vino & carnibus abstineret, missas celebrare, clericos ordinare, ecclesiasq; & chrisma benedicere, eulogias dare penitus non auderet: vtilitas tamen ecclesię per eius ordinationem, sicut solita erat omnino exerceretur. extitit enim in hac synodo quidam ex episcopis, qui dicebat mulierẽ, hominẽ nõ posse vocitari. Sed tamẽ ab episcopis ratione accepta quieuit: eo quòd sacer veteris tastamẽti liber edoceat, quòd in principio deo hominẽ creãte ait, Masculum & fœminá creauit eos: vocauitq; nomen eorum, Adam, quod est homo terrenus: sic vtique vocans mulierem, seu virum: vtrunque enim hominem dixit. Sed & dominus Iesus Christus ob hoc vocitatur filius hominis, quòd sit filius virginis, id est mulieris. Ad quam cùm aquas in vinũ transferre

pararet, ait, Quid mihi & tibi est mulier? & reliqua. Multisq; & alijs testimonijs hæc causa conuicta quieuit. Prætextatus verò Rothomagensis episcopus, orationes quas in exilio positus scalpsit, corã episcopis recitauit. Quæ quibusdam quidem placuerant, à quibusdam verò, quia artem secutus minimè fuerat, reprehendebantur. Stilus tamen per loca ecclesiasticus & rationabilis erat. Cædes autem magna tunc inter famulos Prisci episcopi & Leudegisili ducis fuit. Priscus tamen episcopus ad coemendam pacem multum pecuniæ obtulit. His etiam diebus Gunthcramnus rex grauiter ægrotauit, ita vt putaretur à quibusdam non posse prorsus euadere: quod credo prouidẽtia dei fuisset. Cogitabat enim multos episcoporum exilio detrudere. Theodorus itaque episcopus, ad vrbem suam regressus, fauente omni populo cum laude susceptus est.

21 ITAQVE cùm hæc synodus ageretur, Childebertus rex apud Belsonancum villam, quæ in medio Ardoennẽsis siluæ sita est, cum suis coniungitur. Ibiq; Brunichildis regina pro Ingũde filia quæ adhuc in Africa tenebatur, omnib. prioribus questa est; sed parum consolationis emeruit. Tunc cõtra Bosonem Gunthcramnum causa exoritur. Ante paucos autẽ dies mortua propinqua vxoris eius sine filijs, in basilica vrbis Metensis sepulta est cum grandibus ornamentis & multo auro. Factum est autem, vt post dies paucos adesset festiuitas

festiuitas beati Remigij, quæ in initio mensis octobris celebratur. descẽdentibus autẽ multis è ciuitate cum episcopo, & præsertim senioribus vrbis cum duce, venerunt pueri Bosonis Gunthcramni ad Basilicam, in qua mulier erat sepulta. Ingressi, conclusis super eos ostijs, detexerunt sepulchrũ, tollentes, & auferentes omnia ornamenta corporis defuncti quę reperire potuerunt. Sentientes autem hæc monachi basilicæ illius, venerunt ad ostium, sed ingredi non sunt permissi. Quod vi dẽtes, nunciauerũt hæc episcopo suo ac duci. Interea pueri acceptis rebus ascensisq; equis, fugere cœperunt: sed timentes ne adprehensi in via diuersis subigerentur pœnis, regressi sunt ad basilicam. Posueruntq; quidem res super altarium, sed foras egredi non sunt ausi, clamantes atque dicentes, Quia à Gunthcramno Bosone transmissi sumus. Sed cùm ad placitum in villam quam diximus, Childebertus cum proceribus suis conueniisset, & Gunthcramnus de his interpellatus, nullum responsum dedisset, clam aufugit: ablatæq; sunt ei deinceps omnes res quæ in Aruerno de fisci munere promeruerat. Sed & diuersorum res quas male peruaserat, eum confusione reliquit.

22 LABAN Helosensis episcopus, hoc anno obijt. Cui Desiderius ex laico successit. Cum iureiurando enim rex pollicitus fuerat, se nunquã ex laicis episcopum ordinaturum. Sed quid pectora humana non cogat auri sa-

era fames? Berthcramnus verò regressus ex synodo, à febre corripitur. Arcessitoq; Vualdone diacono, qui & ipse in baptisino Berthcramnus vocitatus est, summam ei sacerdotij deputat: omnesq; conditiones tam testamẽti quàm benemeritorum suorũ ipsi committit. Quo discedente, hic spiritum exhalauit. Regressus diaconus cum muneribus & consensu ciuium ad regem properat, sed nihil obtinuit. Tunc rex data præceptione, iussit Gundegisilum Sanctonicum comitem cognomẽto Dodonem, episcopum ordinari: gestumq; est ita. Et quia multi clericorum Sanctonicorum ante synodum consentientes Berthcramno episcopo, in Palladium sacerdotem suum aliqua aduersa conscripserant, quæ ei humilitatem ingererent, post eius obitum adprehensi à sacerdote, grauiter cæsi, atque expoliati sunt. Hoc tempore & Vuandelinus nutritor Childeberti regis, obijt: sed in locum eius nullus est subrogatus, eo quòd regina mater curam velit propriam habere de filio. Quæcunque de fisco meruit, fisci iuribus sunt relata. Obijt his diebus Bodegisilus dux plenus dierũ, sed nihil de facultate eius filijs minutum est. In locum Fausti Auscensis episcopi, Fabius episcopus est subrogatus. Post obitum sancti Saluij hoc anno, Desideratus Albigensibus episcopus datus est.

23 MAGNÆ hoc anno pluuiæ fuerũt, amnesq; intantum conualuerunt, vt plerunque naufragia euenirẽt. Ipsiq; litora excedentes,

tes, propinquas segetes ac prata operientes, grauiter eliserunt: fuerũtq; vernales æstiuiq; mẽses tam inrigui, vt hiems magis putaretur esse quàm æstas.

24 DVÆ hoc anno insulæ in mari diuinitus incendio crematæ sunt: quæ per dies septem cum hominibus pecoribusq; cõsumptæ subuertebantur. Nam qui in mare confugerant, & se in profundum præcipitarant, aqua consumebantur, grauioriq; supplicio qui non confestim emittebant spiritum, vrebantur. Redactisq; omnibus in fauillam, cuncta mare operuit. Ferebant etiam multi, signa quæ superius nos vidisse octauo mense narrauimus, quasi arderet cœlum, ex huius incendij splendore fuisse.

25 IN alia verò insula quæ est proxima ciuitati Veneticæ, erat stagnum validum, piscibusq; refertum, quod in vnius vlnæ altitudinem cõuersum est in cruorem: ita per dies multos congregata canum atque auium inæstimabilis multitudo, sanguinẽ hunc lambẽs, satiata redibat in vesperum.

26 TVRONICIS verò atque Pictauis Ennodius dux datus est. Berulfus autem qui his ciuitatibus ante præfuerat, pro thesauris Sygiberti regis quos clam abstulerat, cum Aruegisilo socio suspectus habebatur. Qui cum hunc ducatum in supradictis vrbibus expeteret, à Rochingo duce facto instrumento cum satellite alligatur. Nec mora, missi ad domos eorum pueri expilant omnia,

multa ibi de proprio, nonnulla de antedictis thesauris sunt reperta: quæ omnia ad Childebertum regem delata sunt. Cumq; in hoc res ageretur, vt gladius ceruicem decideret, interuentu episcoporum obtenta vita laxati sunt, nihil tamen de his quæ eis ablata fuerãt, recipientes.

27 DESIDERIVS verò dux cum aliquib. episcopis, & Aredio abbate, & Antestio ad regẽ Gunthcrammũ prõperauit. Sed cùm eum rex ægrè vellet accipere, victus precibus sacerdotum in gratiam suam recepit. Tunc ibi Eulalius adfuit quasi pro cõiuge quæ eũ spreuerat, & ad Desideriũ transierat causaturus: sed in ridiculum & humilitatem redactus, siluit. Desiderius verò remuneratus à rege, cũ gratia est reuersus.

28 IGITVR vt superius diximus, Ingundis à viro cum imperatoris exercitu dereliçta, dum ad ipsum principẽ cũ filio paruulo duceretur, in Africa defuncta est & sepulta. Leuuichildus verò Herminichildum filium suum quem ante dicta mulier habuit, morti tradidit. Quibus de causis commotus Gunthcramnus rex, exercitum in Hispanias destinat, scilicet, vt prius Septimaniam quæ adhuc intra Galliarum terminum habetur, eius dominationi subderent: & sic inantea proficisceretur. Dum autem hic exercitus moueretur, indiculum à nescio quibusdam hominibus rusticis est repertum. Quod & Gunthcramno regi legendum miserunt hoc modo,

quasi

quasi Leuuichildus ad Fredegundem scriberet, vt quocunque ingenio exercitum illuc prohiberet ire dicens, Inimicos nostros, id est Childebertum & matrem eius, velociter interimite, & cum rege Gunthcramno pacem inite, quam præmijs multis coemite. Et si vobis minus est fortalsis pecuniæ, nos clam mittimus: tantum, vt quod petimus impleatis. Cum autem de inimicis nostris vlti fuerimus, tunc Amelio episcopo, ac Leubæ matronæ bona tribuite. per quos missis nostris ad vos accedendi aditus reseratur. Leuba enim est socrus Bladastis ducis.

29 ET licet hæc ad Guntheramnum regem perlata, & nepoti eius Childeberto in notitiâ data fuissent, tamen Fredegundis duos cultros ferreos fieri præcepit: quos etiam caraxari profundius, & veneno infici iusserat, scilicet si mortalis adsultus vitales non dissolueret fibras, vel ipsa veneni infectio vitam posset velocius extorquere. Quos cultros duobus clericis cum his mandatis tradidit, dicens, Accipite hos gladios, & quantocyus pergite ad Childebertum regem adsimulantes vos esse mendicos: cumq; pedibus eius fueritis strati, quasi stipem postulantes, latera eius vtraque perfodite, vt tandem Brunichildis, quæ ab illo adrogantiam sumit, eo cadente conruat, mihiq; subdatur. Quòd si tanta est custodia circa puerum, vt accedere nequeatis, vel ipsam interimite inimicam. Merces quoque operis vestri hæc erit, vt si mortui in

hoc opere fueritis, parentibus vestris bona tribuam, ipsosq; muneribus ditans, primos in regno meo constituam: interim vos timorem omnem omittite, nec sit trepidatio mortis in pectore. Noueritis enim, quòd cunctos homines hæc causa continet. Armate virilitate animos, & considerate sæpius fortes viros in bello conruere: vnde nunc parentes eorum nobiles effecti, opibus immensis cunctis supereminent, cunctosq; præcellunt. Cumq; hæc mulier loqueretur, clerici tremere cœperunt, difficile putantes hæc iussa posse complere. At illa dubios cernens, medificatos potione direxit, quò ire præcepit: statimq; robur animorum adcreuit: promiseruntq; se omnia quæ præceperat impleturos. Nihilominus vasculum hac potione repletum, ipsos leuare iubet, dicens, In die illa cum hæc quæ præcipio facitis, mane priusquam opus incipiatur, hinc potum sumite. Erit vobis magna constantia ad hæc peragenda. His ita instructis dimisit eos: qui pergẽtes & ad vrbem Suessionas accedẽtes, à Rauchin do duce capti, discussisq; omnia referunt, & sic in carcerẽ religati sunt. Post dies verò paucos Fredegundis, certa iam quòd fuissent impleta quæ fuerant imperata, misit puerum inquirere, quid aut rumor populi ferret, aut si aliquem inueniret indicantem, qui diceret, Childebertum iam interemptũ fuisse. Egressus igitur puer ab ea, Suessionas vrbem venit. audiens denique hos in carcerem retineri, ad

ostium

estium adpropinquat. Sed cùm loqui satellitibus cœpisset, & ipse captus, custodię mancipatur. Tunc omnes simul ad Childebertum regem directi sunt: discusiq; veritatem aperiunt, indicãtes se à Fredegunde missos ad eũ interimendum, dicentes: Iussa reginæ suscepimus, vt nos egenos adsimularemus, cumq; pedibus tuis prouoluti aliquid stipendij quęreremus, ab his te gladijs transfodere voluimus. Quòd si adsultu segniore gladius defixus esset, ipsum venenum quo ferrum erat infectum animam velociter penetraret. Hęc his dicentibus, diuersis supplicijs adfecti, truncatis manibus auribusq; & naribus, varijs sunt mortibus interempti.

30 IGITVR Guntheramnus rex commoueri exercitũ in Hispanias præcepit, dicés, Prius Septimaniam prouinciá ditioni nostræ subditę: quę Gallijs est propinqua. Indignum est, vt horrendorum Gothorum terminus vsque in Gallias sit extensus. Tunc commoto omni exercitu regni sui, illuc dirigit. Gentes verò quæ vltra Ararim Rhodanumq; & Sequanam commanebant, cum Burgundionibus iunctę, Ararica Rhodaniticaq; litora, tam de fructibus, quàm de pecoribus valde depopulati sunt. Multa homicidia, incendia, prædasq; in regione propria faciẽtes, sed & ecclesias denudantes, clericos ipsos cum sacerdotibus ac reliquo populo ad ipsas sacratas deo aras interimentes, vsq; ad vrbem Nemausum processerunt. Similiter & Biturici, Sanctoni-

ci cum Petragoricis, Engoliſmenſibus, & reliquarum vrbium populo, qui tunc ad ante dicti regis imperium pertinebãt, vſque ad Carcaſonam vrbẽ deuecti, ſimilia mala geſſerunt. Sed cum ad vrbem acceſsiſſent, reſeratis ſponte ab habitatoribus portis, nullo reſiſtente ingreſsi, neſcio quo cum Carcaſonenſibus ſcandalo commoti, vrbem egreſsi ſunt. Tunc Terentiolus comes quondam vrbis Lemouicinæ, lapide de muro proiecto percuſſus, occubuit. Cuius caput truncatum eſt ad vindictam aduerſariorum, & vrbi delatum eſt. Ex hoc omnis populus timore perterritus, ad propria regredi deſtinans, vniuerſa reliquit, quæ vel per viam cœperat, vel quæ ſecum adduxerat. Sed & Gothi per occultas inſidias multis de his ſpoliatis interemerunt: exinde in Tholoſanorum manus incidentes, quibus dum pergerent, multa intulerãt mala, ſpoliati ac cæſi vix propria contingere potuerunt. Hi verò qui Nemauſum adgreſsi fuerant, deuaſtantes vniuerſa regionis, ſuccenſis domibus, incenſis ſegetibus, diſciſsis oliuetis, vinetisq; ſucciſis, nihil incluſis nocere potentes ad alias vrbes progreſsi ſunt. Erant enim valde munitæ & de cibis ac reliquis neceſſarijs adplenè refertæ, & horum vrbana depopulantes, vrbes minus inrumpere valuerunt. Tunc & Nicetius dux cum Aruernis in hac expeditione commotus, cum reliquis vrbes adſedit. Sed cum minus valeret, ad caſtrũ quoddam peruenit: dataq; fide, ſponte incluſi reſerantes

tes portas, eos creduli tanquam pacificos susceperunt. Illi verò ingressi, postposito sacramento præsidia cuncta diripiunt, animas in captiuitatem subdentes. Tunc accepto consilio vnusquisq; ad propria est regressus. Tantaq; per viam scelera, homicidia, prædas, direptiones per regionem propriam gesserunt, vt ea vsquequaque memorari perlongum sit. Veruntamen quia segetes prouinciæ igni ab hisdem succensas dicimus, fame atque inedia pereuntes, per viá relinquebantur exanimes, nonnulli in fluminibus demersi, plerique in seditionibus interempti sunt. Ferebant enim amplius quàm quinque milia in his stragibus fuisse peremptos. Sed non eos qui remanserát, coercebat aliorũ interitus. Tũc & Aruernæ regionis ecclesiæ quæ viæ publicę propinquæ erant, à ministerijs denudatæ sunt. Nec fuit terminus male faciẽdi, nisi cũ ad propria singuli peruenerunt. Quibus reuersis, magna Gunthcrânum regem amaritudo cordis obsedit. Duces verò supradicti exercitus ad basilicam sancti Symphoriani martyris expetierunt. Veniente itaque rege ad eius solennitatem, repręsentati sunt sub conditione audientiæ in postmodũ futuræ. Postea verò quatuor conuocatis episcopis, necnon & maioribus natu laicorum, duces discutere cœpit dicens, Qualiter nos hoc tẽpore victoriam obtinere possumus, qui ea quæ patres nostri consecuti sunt, nõ custodimus: illi verò ecclesias ędificãtes, in deum spem omnem ponẽtes, martyres

honorantes, sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentesque aduersas diuino opitulante adiutorio, in ense & parma sæpius subdiderunt. Nos verò non solum deum non metuimus, verumetiam sacra eius vastamus, ministros interficimus, ipsa quoque sanctorum pignera in ridiculo discerpimus, ac vastamus. Non enim potest obtineri victoria, vbi talia perpetrantur. Ideo manus nostræ sunt inualidæ, ensis tepescit, nec clypeus nos vt erat solitus defendit ac protegit. Ergo si hoc meæ culpæ adscribitur, iam id deus capiti meo restituat. Certè si vos regalia iussa contemnitis, & ea quæ præcipio implere differtis, iam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentum omni exercitui, cum vnus de prioribus fuerit interfectus: verùtamen iam experiri debemus quid agi oporteat. Si quis iustitiam sequi destinat, iam sequatur. Si quis contemnit, iam vltio publica ceruici eius immineat. Satius est enim vt pauci contumaces pereant, quàm ira dei super omnem regionem dependat innoxiam. Hæc rege dicente, responderunt duces, Bonitatis tuæ magnanimitas rex optime, enarrari facile non potest: qui timor tibi in deum sit, qui amor in ecclesias, quæ reuerentia in sacerdotes, quæ pietas in pauperes, quæue dispensatio in egenos: sed quia omnia quæ gloria vestra profert, recta veraque esse censentur, quid faciemus quòd populus omnis

nis in vitium est dilapsus? Omnemque hominem agere quæ sunt iniqua delectat, nullus regem metuit, nullus ducem, nullus comitem reueretur: & si fortasis alicui ista displicent, & ea pro longeuitate vitæ vestræ emendare conatur, statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantum vnusquisque contra seniorem sæua intentione grassatur, vt vix se credat euadere, si tandem silere nequiuerit. Ad hæc rex ait, Si quis sequitur iustitiam, viuat: si quis legem mandatumque nostrum respuit, iam pereat, ne nos diutius hoc blasphemium prosequatur. Hæc eo dicente, aduenit nuncius dicens, Richaredus filius Leuuieldi de Hispanijs egressus, Caput arietis castra obtinuit, & ex pago Tholosano maximam partem depopulatus est, hominesque captiuos abduxit: Vgernum Arelatense castrum inrupit, resque cunctas cum hominibus abstulit, & sic se intra muros Nemausensis vrbis inclusit. Hæc audiens rex, Leudegisilum in locum Calumnioſi cognomento Ægilanis, ducem deligens, omnem ei prouinciam Arelatensem commisit, custodesque per terminos super quatuor virorum milia conlocauit. Sed & Nicetius Aruernorum dux similiter cum custodibus perrexit, & fines regionis ambiuit.

31 DVM hæc agerentur, & Fredegundis apud Rothomagensem vrbem cõmoraretur, verba amaritudinis cum Prætextato põtifice

habuit, dicēs, Venturum esse tempus quando exilia in quibus detentus fuerat, reuiseret. Et ille, Ego semper & in exilio, & extra exilium episcopus fui, sum, & ero. nam tu non semper regali potentia prefrueris. Nos ab exilio proue himur tribuente deo in regnum: tu verò ab hoc regno demergeris in abyssum. Rectius enim erat tibi, vt relicta stultitia atque malitia, iam te ad meliora conuerteres, & ab hac iactantia, qua semper ferues, abstrahereris, vt & tu vitam adipiscereris æternam, & paruulum quem genuisti, adducere ad legitimam posses ætatem. Hæc effatus, cum verba illius mulier grauiter acciperet, se à conspectu eius felle feruens abstraxit. Aduenientе autem dominicæ Resurrectionis die, cum sacerdos ad implenda ecclesiastica officia, ad ecclesiá maturius properasset, antiphonas iuxta consuetudinem incipere per ordinem cœpit. Cumq; inter psallendum formulæ decumberet, crudelis adfuit homicida, qui episcopum super formulam quiescentem, extracto baltei cultro, sub ascella percutit. Ille verò vocem emittens, vt clerici qui aderant adiuuarēt, nullius auxilio de tantis adstantibus est adiutus. At ille plenas sanguine manus super altarium extendens, orationem fundens, & deo gratias agens in cubiculum suum inter manus fidelium deportatus, & in suum lectulum collocatus est. Statimq; Fredegundis cum Beppoleno duce & Ansoualdo adfuit, dicens, Non oportuerat hæc nobis ac reliquæ plebi tuæ, ô

sancte

ſancte ſacerdos, vt iſta tuo cultui euenirent. Sed vtinam indicaretur qui talia auſus eſt perpetrare, vt digna pro hoc ſcelere ſupplicia ſuſtineret. Sciens autem eam ſacerdos hæc doloſe proferre, ait, Et quis hæc fecit? niſi is qui reges interemit, qui ſæpius ſanguinem innocentem effudit, qui diuerſa in hoc regno mala comiſit: Reſpondit mulier, Sunt apud nos peritiſsimi medici, qui huic vulneri mederi poſſunt. Permitte, vt accedant ad te. Et ille, Iam inquit, me deus præcipit de hoc mundo vocari. nam tu quę his ſceleribus princeps inuẽta es, eris maledicta in ſeculo, & erit deus vltor ſanguinis mei de capite tuo. Cumq; illa diſcederet, pontifex ordinata domo ſua, ſpiritum exhalauit. Ad quem ſpeliendum Romacharius Conſtantinæ vrbis epiſcopus aduenit. Magnus tunc omnes Rothomagenſes ciues, & præſertim ſeniores loci illius Francos. mœror obſedit. Ex quibus vnus ſenior ad Fredegundem veniens, ait, Multa enim mala in hoc ſeculo perpetraſti, ſed adhuc peius non feceras, quàm vt ſacerdotem dei iuberes interfici: ſit deus vltor ſanguinis innocentis velociter. nam & omnes erimus inquiſitores mali huius, vt tibi diutius non liceat tam crudelia exercere. Cum autem hæc dicens, diſcederet à conſpectu reginæ, miſit illa qui eum ad conuiuium prouocaret. Quo renuente, rogat vt ſi conuiuio eius vti non velit, ſaltem vel poculum hauriat, ne ieiunus à regali domo diſcedat. Quo expectante, accepto po-

culo, bibit absinthium cum vino & melle mixtum, vt mos barbarorum habet: sed hic potus veneno imbutus erat. Statim autem vt bibit, sensit pectori suo dolorem validum imminere: & quasi si incideretur intrinsecus, exclamat suis dicens, Fugite ô miseri, fugite malum hoc, ne mecum pariter perimamini. Illis quoque non bibentibus, sed festinantibus abire, ille protinus excæcatus, ascensoque equo in tertio ab hoc loco stadio cecidit, & mortuus est. Posthæc Leudoualdus episcopus epistolas per omnes sacerdotes direxit, & accepto consilio ecclesias Rothomagenses clausit, vt in his populus solennia diuina non spectaret, donec indigatione communi reperiretur huius auctor sceleris. Sed & aliquos adprehendit, quibus supplicio subditis, veritatem extorsit, qualiter per consilium Fredegundis hæc acta fuerant: sed ea defensante, vlcisci non potuit: ferebant etiam ad ipsum percussores venisse, pro eo quòd hæc inquirere sagaciter destinaret: sed custodia vallato suorum, nihil ei nocere potuerunt. Itaque cum hæc ad Guntcramnum regẽ perlata fuissent, & crimen super mulierem iaceretur, misit tres episcopos ad filium qui esse dicitur Chilperici, quem superius Clotharium scripsimus vocitatum, id est Arthemium Senonicum, Veranum Cabillonensem, & Agrecium Tricasinum, vt scilicet cum his qui paruulum nutriebant, perquirerẽt huius sceleris personam, & in conspectu eius exhiberent.

berent. Quod cum sacerdotes locuti fuissent, responderunt seniores, Nobis prorsus hæc facta displicent, & magis ac magis ea cupimus vlcisci. nam non potest fieri vt si quis inter nos culpabilis inuenitur, in cõspectum regis vestri deducatur, cũ nos possimus nostrorum facinora regali sanctione comprimere. Tunc sacerdotes dixerunt, Noueritis enim, quia si persona quæ hęc perpetrauit, in medio posita non fuerit, rex noster cum exercitu huc veniens, omnẽ hanc regionẽ gladio incendioq; vastabit: quia manifestũ est hanc interfeciſſe gladio episcopũ, qui maleficijs Frãcum iusit interfici: & his dictis discesserũt, nullum rationabile responsum accipientes, obtestãtes omnino vt nũquam in ecclesia illa Melantius qui prius in loco Prætextati subrogatus fuerat, sacerdotis fungeretur officio.

32 MVLTA enim hoc tẽpore mala gesta sunt. nam Domnola relicta quondam Burgolini, quæ fuit filia Victorij Redonensis episcopi, quam Nectarius Matrimonio copulauerat, intentionem de vineis cum Boboleno referendario Fredegundis habebat. Audiens eam in has vineas aduenisse, misit nuncios obtestantes, ne ingredi penitus in hãc possessionem præsumeret. Quod illa despiciens, & res patris sui fuisse proclamans, ingressa est. Tunc ille commota seditione, super eam cum armatis viris inruit. Qua interfecta, vineas vindemiauit, resq; diripuit: & tam viros quàm mulieres qui cum ea erant, interfecit

gladio, nec remansit ex his nisi qui fuga labi potuit.

33 EXTITIT autē in his diebus apud vrbem Parisiacam mulier quę diceret incolis, Fugite ab vrbe, & scitote eam incendio concremandam. Quæ cùm à multis inrideretur, quòd hæc aut sortium præsagio diceret, aut vana aliqua somniasset, aut certè dęmonij meridiani hæc instinctu proferret, respondit, Nequaquam est ita vt dicitis. nam in veritate loquor, quia vidi per somnium à basilica sancti Vincentij venientem virum inluminatum, tenentem manu cereum, & domos negociantum ex ordine succendentem. Denique post tertiam noctem, quòd hæc mulier est effata, inchoante crespusculo, quidam è ciuibus accenso lumine, in promptuarium est ingressus: adsumptoq; eo ac cæteris quæ necessaria erant, abscessit, lumine secus cupellam olei derelicto. Erat enim domus hæc prima secus portam quæ ad medium diem pandit egressum. Ex quo lumine adprehensa domus incendio concrematur, de qua & aliæ adprehendi cœperunt. Tunc diruente igne super vinctos carceris, adparuit eis beatus Germanus, & comminuens trabem atque catenas, quibus vincti tenebantur, reserato carceris ostio, vinctos abire permisit incolumes. Illi verò egressi se ad basilicam sancti Vincentij, in qua sepulchrum habetur beati antistitis contulerunt. Igitur cum per totam ciuitatem huc atque illuc flante vento flamma ferretur, totisq;

totisq; viribus regnaret incẽdium, adpropinquare ad aliam portá cœpit, in qua beati Martini oratoriũ habebatur: quod ob hoc aliquando factum fuerat, eo quòd isti lepram maculosi hominis osculo depulisset. Vir autem qui eum intextis virgultis in sublime construxerat, confisus in domino, nec de beati Martini virtute diffisus, se resq; suas intra eius parietes ambiuit, dicens, Credo enim & fides mea est, quòd repellat ab hoc loco incendium, qui sæpius incendijs imperauit: & in hoc loco leprosi hominis cutem osculo medente purgauit. Adpropinquante enim illuc incendio, ferebantur validi globi flammarum qui percutientes parietem oratorij, protinus tepescebant. Clamabat autem populus viro ac mulieri, Fugite ô miseri vt euadere possitis: ecce iam ignium pondus super vos diruit: ecce fauillæ incẽdij cum carbonibus, tanquam validus imber ad vos vsque distenditur: egredimini ab oratorio, ne cum eodẽ incendio concrememini. At illi orationem fundentes, nunquam ab his vocibus mouebantur. Sed nec mulier se vnquam à feneſtra per quam interdum flammæ ingrediebantur, amouit, quæ erat spe firmissima de virtute beati antistitis præmunita. Tantaq; fuit virtus beati pontificis, vt non solum hoc oratorium cum alũmni proprij domo saluaret, verumetiá nec alijs domibus quæ in circuitu erant, nocere flammis dominantibus permisisset: ibiq; cecidit incendium, quòd ab vna parte pontis cœpe-

rat desæuire. Ab alia verò parte tã valide cuncta conflagrauit, vt amnis finẽ imponeret, veruntamen ecclesiæ domibus suis non sunt adustæ. aiebant enim hãc vrbem quasi consecratam fuisse antiquitus, vt non ibi incẽdium prævaleret, non serpens, nõ glis adparuisset. Nuper autem cum cuniculus pontis emũdaretur, & cœnum de quo repletum fuerat, auferretur, serpentem, gliremq; æreum repererunt. Quibus ablatis, & glires ibi deinceps extra numerum, & serpentes adparuerunt, & postea incendia perferre cœpit.

34 ET quia princeps tenebrarũ mille habet artes nocẽdi, quid de reclausis ac deo deuotis nuper gestum fuerit, pãdam. Vennocus Britto presbyterij honore præditus, cuius in alio libro meminimus, tantæ se abstinẽtiæ dedicauit, vt indumẽto de pellibus tantũ vteretur, cibũ de herbis agrestibus incoctis sumeret: vini verò tantũ vas ad os poneret, quod magis putaretur libare osculo quàm haurire. Sed cùm eidẽ deuotorũ largitas frequẽter exhiberet vasa hoc plena liquore, didicit quod peius est, extra modũ haurire, & intantũ dissolui potione, vt plerunq; ebrius cerneretur: vnde factũ est, vt inualescente temulentia, tẽpore procedente à dæmonio correptus, per energiã vexaretur, intantũ vt accepto cultro, vel quodcunque genus teli, vel lapidẽ, aut fustem potuisset adripere, post homines insano furore discurreret: vnde necessitas exegit, vt catenis vinctus, custodiretur in cellula. in hac quoque

quoque dānatione per duorū annorū ſpacia debacchans, ſpiritū exhalauit. Alius quoque Anatolius Burdegalenſis, puer vt ferūt annorum duodecim, cùm eſſet famulus cuiuſdam negociatoris, petiit ſibi ad recluſionem licentiam tribui. Sed reſiſtente diu domino, putás eum in hoc tepeſcere, atque implere nō poſſe in hac ętate quod nitebatur appetere, tandē victus precib. famuli facultatē tribuit, vt id quod flagitabat impleret. Erat autem ibi crypta ab antiquis tranſuoluto elegantiq; opere expoſita, in cuius angulo erat cellula parua de quadratis lapidibus clauſa, in quā vix vnus ſtans homo recipi poſſet. In hanc cellulam puer ingreditur: in hac per octo aut eo amplius annos cōmoratus, tenui cibo potuq; contentus, vigiliis orationibusq; vacabat. Poſthæc pauorem validum perpeſſus clamare cœpit, intrinſecus ſe torqueri. Vnde factum eſt, vt adiuuante eum, vt credo, diabolicæ partis militia, amotis quadris quibus concluſus tenebatur, elideret parietem in terram, cōlidens palmas, & clamans ſe à ſanctis dei peruri. Cumq; diutiſsimè in hac inſania teneretur, & ſancti Martini crebrius confiteretur nomen, ac diceret ſe potius ab eo quā à ſanctis aliis cruciari, Turonos adducitur. Sed malus ſpiritus, credo, ob virtutem atque magnitudinem ſancti compreſſus, nequaquam hominē mutilauit. Nam in loco ipſo per anni curriculum degēs, cùm nihil mali pateretur, regreſſus eſt: ſed rurſus quibus caruerat, incurrit.

35 LEGATI de Hispanijs ad regem Guntheramnum venerunt cum multis muneribus pacem petentes, sed nihil certi accipiunt in responsis. nam anno præterito cùm exercitus Septimaniâ debellasset, naues quæ de Gallijs in Galliciam abierãt, ex iussu Leuuieldi regis vastatæ sunt, res ablatæ, homines cęsi atque interfecti, nonnulli captiui abducti sunt. Ex quibus pauci quodammodo scaphis erepti, patriæ quę acta fuerant nunciauerunt.

36 IGITVR apud Childebertum regem Magnoualdus causis occultis ex iussu regis interficitur hoc modo: Stante intra Metẽsis vrbis Palatium rege, & ludum spectante qualiter animal caterua canum circundatum fatigabatur, Magnoualdus arcessitur. Qui veniens & nescièns quæ agenda erant, cum reliquis dissolutus risu, prospicere pecudem cœpit. Atis cui iussum fuerat, cùm videret eum spectaculo intẽtum, librata securi, caput eius inlisit. Qui cecidit & mortuus est, ac per fenestrã domus proiectus, à suis sepultus est: resq; eius protinus direptæ, & ærario publico quãtum repertum est, sunt inlatæ. Autumabant tamen quidam, eo quòd post mortem fratris diuersis plagis cõiugem adfectã interfecisset, & vxorẽ fratris adsciisset toro, extitisse causam qua interimeretur.

37 POST hæc Childeberto regi filius natus est, qui à Magnerico Treuerorum episcopo de sacro fonte susceptus, Theodobertus est vocitatus: de quo tantum gaudium

Gunth-

Gunthcramnus rex habuit, vt statim legatos dirigēs multa ei munera transmitteret, dicēs, Per hunc enim deus erigere Francorum regnum propria maiestatis suę pietate dignabitur, si huic pater, aut ipse vixerit patri.

38 ANNO denique vndecimo regni Childeberti regis, legati iterum de Hispanijs venerunt, pacem petentes: sed nihil certi obtinentes, regressi sunt. Richaredus autem filius Leuuieldi vsque Narbonam venit, & intra terminum Galliarum prædas egit, & clam regressus est.

39 EO anno multi episcoporū obierunt. Badegisilus verò Cœnomannorū episcopus, vir valde sæuus in populo, auferens siue diripiens iniustè res diuersorū: ad cuius animum acerbum atque immitem coniunx accesserat sæuior, quæ illum in committēdis sceleribus, nequissimis cōsilij stimulis perrurgebat. Nec præteribat dies aut momētum vllum, in quo non aut in spolijs ciuium, aut in diuersis altercationibus grassaretur. Quotidie autem cum iudicibus causas discutere, militias seculares exercere, sæuire in alios, alios cædibus agere non cessabat, manibus etiam proprijs verberare progrediebatur multos, ac dicere, Num ideo quia clericus factus sum, vltor iniuriarū mearum non ero? Sed quid dicam de cæteris, cùm nec ipsis quoque germanis parceret, sed ipsos magis expoliaret. Cum quo nunquā iustitiam de rebus paternis maternisue adsequi potuerunt. Quinto autem anno episco-

patus sui expleto, cùm iam sextum ingrediẽs, epulum ciuibus cum immensa lætitia præparasset, à febre correptus annum quem cœperat protinus morte imminente finiuit. In cuius locum Berthcramnus Parisiacus archidiaconus subrogatus est. Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti habuisse probatur, eo quòd res quæ tempore Badegisili episcopi ecclesiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet inuita, tamen cuncta restituit. erat enim ineffabili malitia. nam sæpius viris omnia pudenda cum ipsis ventris pellibus incidit: fœminis secretiora corporis loca laminis candentibus perusit: sed & multa alia iniquè gessit, quæ tacere melius putaui. Obiit & Sabaudus Arelatensis episcopus, in cuius locum Licerius regis Gunthcramni referendarius est adscitus. Grauis tunc prouinciá ipsam lues depopulata est. Obiit & Euantius Viennensis episcopus, in cuius sedem Virus presbyter de senatoribus rege eligente substituitur. Multiq; eo anno sacerdotum ex hoc mundo migrauerunt: quod præterire volui, eo quòd vnusquisque in vrbe sua, sui reliquerit monimenta.

40 FVIT autem & in vrbe Turonica Pelagius quidam, in omni malitia exercitatus, nullum iudicem metuens, pro eo quòd iumẽtorũ fiscaliũ custodes sub eius potestate consisterent. Ob hoc furta superuenta, peruasiones, cædes, diuersaq; scelera tam in fluminibus

bus quàm in terris agere nō cessabat. nam plerunque arcessitum & minacibus lenibusque verbis, vt ab hac malitia desisteret, prohibere volui, sed magis odia quàm aliquem fructum iustitiæ ab eo recepi, iuxta illud Salomoniacę sapientiæ prouerbium, Argue stultū, adiiciet odire te. Nam tantū in me odium miser habebat, vt sæpius spoliatis cæsisq; hominibus sanctæ ecclesię, exanimes reliquerit, causas qualiter ecclesiæ vel basilicæ sancti Martini damna intenderet, inquirens. Vnde factū est, vt quadam vice venientes homines nostros, atque echinum in vasis deferentes, cæderet, protereret, ipsaq; vasa caperet. Quod factum cùm comperissem, eum à communione suspendi, non quasi vltor iniuriæ meę, sed vt facilius eū ab hac insania redderē emēdatum. At ille electis duodecim viris, vt hoc scelus peieraret, aduenit. Sed cùm ego nullū vellem sacramētum suscipere, compulsus ab eo, vel à ciuibus nostris, amotis reliquis ipsius tantū iuramentum suscepi, iussiq; eum recipi in communionem. Erat autem eo tempore mensis primus. Adueniente autem mense quinto quo prata secari solent, pratum sanctimonialium, quod termino prati sui adhęrebat, peruadit. In quo statim vt falcē misit, febre correptus, die tertia spiritum exhalauit. Deposuerat enim sibi sepulcrum in basilica sancti Martini vici Condatensis, quod detectum sui & effractum in frusta reperiunt. Sic postea in porticu ipsius basilicæ est sepultus: vasa quoq; echini, quæ

peierauerat, post obitum illius ab eius promptuario sunt delata. Manifestata est autē virtus beatę Mariæ, in cuius basilica miser sacramentum protulit mendax.

41 CVM autem per totam terram sonus ille percurreret, Prætextatū episcopum à Fredegunde fuisse interfectum, illa quoque quo facilius detergeretur à crimine, adprehensum puerum cædi iussit vehementer, dicens, Tu hoc blasphemium super me intulisti, vt Prætextatum vrbis Rothomagensis episcopum gladio adpeteres: & tradidit eum nepoti ipsius sacerdotis. Qui cùm eum in supplicio posuisset, omnem rem euidenter aperuit, dixitq; A regina enim Fredegunde centum solidos accepi, vt hoc facerem: à Melantio verò episcopo, quinquaginta: & ab archidiacano ciuitatis, alios quinquaginta: insuper & promissum habui, vt ingenuus fierem, sicut & vxor mea. In hac voce illius, euaginato homo ille gladio, prædictum reum in frusta concîdit. Fredegundis verò Melantium quem prius episcopum posuerat ecclesiæ, instituit.

42 DVM à Fredegūde Beppolenus dux valde fatigaretur, nec iuxta personam suam ei honor debitus impenderetur, cernens se despici, ad Guntheramnum regem abiit. A quo accepta potestate ducatus super ciuitates illas quæ ad Chlotharium Chilperici regis filium pertinebant, cum magna potentia pergit. sed à Redonicis non est receptus. Andegauos

gauos verò veniens, multa mala ibidem gessit, ita vt annonas, fœnum, vinum, & quicquid reperire potuisset in domibus ciuium ad quas accesserat, nec expectatis clauibus, disruptis ostiis deuastaret: multosq; de habitatoribus loci cædibus adfecit, protriuitq;. Domigisilo quoq; metum intulit, sed pacificatus est cum eo. Accedens autem ad vrbem, dum epularetur cum diuersis in tristega, subito effracto pulpito domus, vix semiuiuus euasit, multis debilitatis, in eisdem tamen malis perdurans quæ prius gesserat. Multa tunc & Fredegundis in regno filij sui de rebus eius euertit. Ipse quoque ad Redonicos rediens, & eos regi Gunthcramno subdere cupiens, filium suum in hoc loco reliquit. Qui non multo intercedente tẽpore, inruẽtibus Redonicis interemptus est cũ multis honoratis viris. Hoc anno multa signa adparuerunt. nam mense septimo arbores visæ sunt floruisse: sed & multæ quæ prius poma habuerant, noua dederunt. quæ vsq; ad natalis dominici tẽpora in ipsis arboribus habitæ sunt. Fulgor per cœlum serpentis cucurrisse visus est.

43 ANNO quoq; duodecimo Childeberti regis, Nicetius Aruernus rector Massilienſis prouinciæ, & reliquarũ vrbium quæ in illis partib. ad regnum regis ipsius pertinebãt est ordinatus. Antestius verò in Andegauos à rege Gunthcramno dirigitur, multis ibidem damnis adfligens eos qui in morte Domnolę vxoris Nectarij mixti fuerũt: resq; Beppoleni

eo quòd fuerit huius caput sceleris, in fiscum redigés, Namnetas accessit: ac lacessire Nonnichium episcopum cœpit, dicens, Quia filius tuus in hoc facinore est admixtus, vt dignas pro commissis suis pœnas luat meritum exigit: sed puer conscientia accusante territus, ad Chlotharium filium Chilperici aufugit. Antestius verò acceptis fideiussoribus ab episcopo, vt in præsentia regis adesset, Sanctonas venit. Sonus autem his diebus exierat, quòd Fredegundis occultos in Hispanias nuncios dirigeret, eosdemq; à Palladio Sanctonicæ vrbis episcopo clam susceptos, & inantea transmissos fuisse. Erant autem eo tempore dies quadragesimæ sanctæ, & episcopus in insulam maris, orationis causa secesserat. Secundum consuetudinem autem dum ad dominicæ cœnæ festa ad ecclesiam suam populo expectante rediret, ab Antestio in via vallatur. Qui nec discussa rei veritate dicebat, Non ingredieris vrbem, sed exilio condemnaberis, quia suscepisti nuncios inimicę domini nostri regis. At ille, Nescio, ait, quid loquaris; tamen quia dies sancti imminent, accedamus ad vrbem, decursisq; solēnitatum sanctarum festis, postea quęcunque volueris obpone, rationē à me accipies: quia quod reputas nihil est. At ille, Nequaquam, inquit, sed non adtinges limina ecclesiæ tuæ, quia infidelis adparuisti domino nostro regi. Quid plura? tenetur in via piscopus, domus ecclesiæ describitur, resq; diripiūtur; ciues cum homine obtinere

nere non queunt, vt saltem vel celebrata solẽnitate paschali discutiatur. Hisq; supplicantibus, & illo renitente, tandem patefacit vulnus quod latebat in pectore. Si, inquit, domum quam intra territorij Biturici terminũ habere dignoscitur, meæ ditioni facta venditione subdiderit, quę flagitatis facio: alioquin non effugiet manus meas, nisi trudatur in exilium. Metuit negare episcopus, scripsit, subscripsitq; ac tradidit agrum: & sic datis fideiussoribus de prę sentia sua ante regẽ in ciuitatem ingredi permissus est. Transactis igitur diebus sanctis, ad regem pergit: adfuit & Antestius, sed nihil de his quę opponebat episcopo, potuit adprobare. Episcopus autem ad vrbem redire iubetur, & vsque ad synodum futuram dilatatur, si fortè aliqua de his quę opponebantur, euidentius possint agnosci. Adfuit & Nõnichius episcopus, qui datis multis muneribus abscessit.

44 FREDEGVNDIS verò quasi ex nomine filij sui, legatos ad Guntheramnum regem dirigit, qui relata petitione, accepto responso, Valedicentes abscedunt: sed nescio quibus causis paululum apud metatum suum remorati sunt. Manè autem facto, procedente rege ad matutinos, ac præcũte cereo, visus est homo quasi ebrius in angulo oratorij dormitare, accinctus gladio, cuius hasta pariete sustentabatur: hoc viso rex exclamauit, dicẽs, Non esse simpliciter hominem sub hoc horrore noctis tali in loco quiescere. Obpressus

autē, & loris reuinctus, interrogabatur quid sibi hæc vellent quæ ageret. Nec mora, suppli cio subditus, dicit se à legatis qui aduenerāt, emissum fuisse, vt rex deberet interfici. Denique adprehensi legati Fredegundis, nihil de his quæ interrogati sunt confitentur, dicētes, Nos nihil ad aliud missos, nisi vt legationem quam suggessimus deferremus. Tunc hominem illum diuersis plagis adfectum, & carceri mācipatum, legatos per diuersa loca exilio condemnari præcipit. Manifestissimè enim patuit sub hoc dolo à Fredegunde fuisse directos, vt regem interficere deberent (quod misericordia domini non permisit) inter quos Baddo senior habebatur.

45 CVM autem legati de Hispaniis crebro ad regem Gunthcramnum venirent, & nullius pacis gratiam obtinere potuissent, sed magis inimicitia pullularet, rex Gunthcramnus Albigensem vrbem nepoti suo Chil deberto reddidit. Quod cernens Desiderius dux, qui maximè in eiusdem vrbis territorio meliora facultatis suæ condiderat, timens ne vltio expeteretur ab eo propter antiquam inimicitiā, quòd aliquando in eadem ciuitate exercitum glorioſę memoriæ Sygiberti regis grauiter adfeciſſet, cū Tetradia vxore ſua, quā Eulalio tūc Aruerno comiti abſtulerat, in termino Tholoſano cum rebus omnib. tranſiens exercitum cōmouet, & contra Gothos abire diſponit, diuiſis prius, vt ferūt, rebus inter filios & coniugē: adſumptoq; ſecū Auſtroual-

do

do comite, Carcasonã petiit. Præparauerant enim se hoc audito vrbis illius ciues, quasi resistere volentes, audierãt autem de his prius. Denique inito bello fugere Gothi cœperunt, & Desiderius cũ Austroualdo à tergo cædere hostem. Illis quoque fugiẽtibus, hic cum paucis ad vrbem accessit: lassati enim fuerãt equi sociorum. Tunc ad portam vrbis accedens, vallatus à ciuibus qui intra muros erãt, interfectus est cum his omnibus qui eum fuerant prosecuti: ita vt vix pauci exinde quodãmodo euaderent, qui rem, vt gesta fuerat, nuncia rent. Austroualdus verò audiens Desiderium mortuum, de via regressus, ad regẽ perrexit, qui mox in eius locum dux statuitur.

46 POST hæc Leuuieldus rex Hispanorum ægrotare cœpit, sed, vt quidam adserunt, pœnitẽtiam pro errore hæretico agens, & obtestans ne huic hæresi quisquam reperiretur consentaneus, in legẽ catholicã transiit: ac per septem dies in fletu perdurans, pro his quæ contra deum iniquè molitus est, spiritũ exhalauit: regnauitq; Richaredus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER NONVS.

IGITVR post mortem Leuuieldi Hispanorum regis, Richaredus filius eius fœdus iniit cum Goisintha relicta patris sui, eamque vt matrem suscepit. Hæc enim erat mater Brunichildis reginæ, matris Childeberti iunioris. Richaredus verò de alia vxore erat filius Leuuieldi: denique cum nouerca habito consilio, legatos ad Guntheramnum regẽ, atque Childebertum dirigit, dicens, Pacem habete nobiscum, & ineamus fœdus, vt adiuti præsidio vestro, cùm necessitas poposcerit, simili nos conditione intercedente charitate muniamus. Venientes verò legati qui ad Guntheramnum regem directi erant, apud Matascense oppidum iussi sunt residere: ibiq; transmissis viris rex causas cognouit, sed recipere noluit verba eorum: vnde talis postmodum inter eos inimicitia pullulauit, vt ad ciuitates Septimaniæ nullum de regno eius transire permitterent. Hi verò qui ad Childebertum regem venerũt, cum charitate recepti sunt, datisq; muneribus accepta pace cum muneribus sunt regressi.

2 EO anno beatissima Radegundis ab hoc mundo migrauit. Quæ magnum planctum in monasterio quod constituerat dereliquit. fuiq; & ego præsens ad eam sepeliendam. Obiit autem mense sexto, tertiadecima die mensis, sepulta post triduum. Quæ autem ibi ipsa die virtutes adparuerunt, & qualiter fuerit funerata, in libro miraculorum plenius scribere studui.

3 INTEREA aduenit festiuitas sancti Marcelli, quę apud vrbē Cabillonensem mēse septimo celebratur, & Gunthcramnus rex adfuit; verum vbi peractis solennibus ad sacrosanctum altarium communicādi gratia accessisset, venit quidā quasi aliquid suggesturus. Qui dum properat contra regem, culter ei de manu delabitur. Adprehensoq; repēte, alium cultrum euaginatum in manu eius reperiunt. Nec mora, eductus à basilica sancta, vinctus & tormentis addictus, confitetur se emissum ad interficiendum regem, dicens, Sic enim tractauit qui me misit, quia cognouit rex multorū in se odia adgregata, & suspectus ne percutiatur, omnino se à suis vallari præcipit, nec reperitur aditus qualiter ad eum cum gladiis possit accedere, nisi in ecclesia in qua securus & nihil metuens stare dignoscitur, trāsuerberetur. Sed & his de quibus locutus fuit adprehensis, multis interemptis, hunc verberatum plagis dimisit viuum, quia nefas putauit, si is qui ab ecclesia eductus fuerat, truncaretur.

4 EO anno Childeberto regis alius filius natus est, quem Veratus Cabillonensis episcopus suscipiēs à lauacro, Theodorici nomen posuit. Erat enim eo tempore ipse pontifex magnis virtutib. præditus, ita vt plerunq; infirmis signum crucis imponens, statim sanitati, tribuente domino restauraret.

5 PRODIGIA quoque multa dehinc adparuerunt. Nam vasa per domos diuersorum, signis nescio quibus caraxata sunt, quæ res nullo vnquam modo, aut eradi potuit, aut deleri. Incæptum est autem hoc prodigium ab vrbis Carnotenæ territorio: & veniēs per Aurelianensem vsque Burdegalensem terminum peracceſsit, non pertermittens vllam vrbem quæ fuit in medio. In vineis verò mense octauo transacta vindemia, palmites nouos cum vuis deformatis aspeximus. In aliis arboribus frondes nouæ, & noua visa sunt poma. Radij à parte aquilonis adparuerunt. Adserebant nonnulli vidisse se serpentes ex nube delapsos. Alij adfirmabant villam cum casis & hominibus subitanea internecione euanuisse: & multa alia signa adparuerunt, quæ aut regis obitum adnunciare solent, aut regionis excidium. Vindemia eo anno tenuis, aquæ validæ, pluuiæ immensæ, flumina quoq; granditer adaucta fuerunt.

6 FVIT eo anno in vrbe Turonica Desiderius nomine, qui se magnum quēdam esse dicebat, adserens se multa posse facere signa. Nam & nuncios inter se atque Petrum Paulumq;

lumq; apostolos discurrere iactitabat: ad quē quia præsens non eram, rusticitas populi multa confluxerat, deferentes secum cæcos & debiles, quos non sanctitate sanare, sed errore necromatici ingenij quærebat inludere. nam hos qui erant paralytici, aut alia impediti debilitate, iubebat validè extendi, vt quos virtutis diuinæ largitione dirigere non poterat, quasi per industriam restauraret. Denique adprehendebant pueri eius manus hominum, alij verò pedes, tractosq; diuersas in partes ita vt nerui putarentur abrumpi, cùm non sanarentur, dimittebātur exanimes. Vnde factum est, vt in hoc supplicio multi spiritum exhalarent: tantumq; miser elatus erat, vt minorem se beatum Martinum esse diceret, se verò apostolis coæquaret. Nec mirum, si hic similem se dicat apostolis, cùm ille auctor nequitiæ à quo ista procedunt, Christum se in fine seculi fassurus sit. nam de hoc animaduersum est, vt superius diximus, errore necromanticæ artis fuisse imbutum. Quia, vt adserunt qui eum viderunt, cum quisque de eo procul & abditè quicquam locutus fuisset mali, coram populo adstante improperabat dicens, Quia hoc & illud de me effatus est, quæ sanctitate mea erāt indigna: & quo alio nisi nunciantibus dæmoniis id cognoscebat? Habebat autem cucullum ac tunicam de pilis caprarum: & in præsenti quidem abstinens erat à cibis & potu: clam autem cum in diuersorium veniisset, ita infarcibat in ore, vt minister non occurreret

tantum poſcenti porrigere. Sed detecta dolo ſitate eius, & à noſtris deprehenſa, eiectus eſt extra vrbis terminum. Nec cognouimus dein ceps quò abiſſet: dicebat tamen ciuem ſe eſſe Burdegalenſem. nam & ante hos ſeptem annos fuit & alius magnus valde ſeductor, qui multos decepit doloſitate ſua. Hic enim colobio indutus erat, amictus deſuper ſyndone, crucem ferens, de qua dependebant ampullulæ, quas dicebat oleum ſanctũ habere. Aiebat enim ſe de Hiſpaniis aduentare, ac reliquias beatiſsimorũ martyrum Vincentij leuitæ, Felicíſq; martyris exhibere. Sed cũ iam veſpere ad baſilicam ſancti Martini Turonos aduenilſet, & nos conuiuio reſideremus, mandatum miſit, dicens, Occurrant reliquijs ſanctis. Cui nos, quia hora iam præterierat, diximus, Requieſcant beatæ reliquiæ ſuper altarium, donec mane procedamus ad occurſum earum: ſed hic primo diluculo conſurgens, nec expectatis nobis, aduenit cum cruce ſua, & in cellula noſtra adfuit. Stupefactus ego & admirãs leuitatem, interrogo quid hæc ſibi velint? Reſpondit quaſi ſuperbus & inflata voce, Meliorem, inquit, occurſum nobis exhibere debueras. Sed hæc ego in aures Chilperici regis ingeram: ille autem vlciſcetur deſpectionem meam. Et ingreſſus in oratorium me poſtpoſito, ipſe capitellum vnum atque alterum ac tertium dicit: ipſe orationem profert, & ipſe conſummat, eleuataque iterum cruce abiit. Erat enim ei & ſermo ruſticus, & ipſius linguæ

guæ latitudo turpis atque obscœnà: sed nec de eo sermo rationabilis procedebat: qui vsque Parisios accessit. His enim diebus rogationes publicæ celebrabantur, quæ ante sanctum dominicæ ascensionis diem agi solent. Factum est autem vt procedēte Raguemodo pontifice cum populo suo, & loca sancta circumeunte, vt & hic cum cruce sua adueniēs, inusitatum populis exhibens indumentum, adiunctisque publicanis ac rusticis mulieribꝫ. & iste chorum suum facere, & quasi cum sua multitudine loca sancta circumire tentat. Hæc cernēs episcopus, misit archidiaconum suum dicens, Si reliquias sanctorum exhibes, pone eas paululum in basilica, & nobiscum celebra dies sanctos. decursa autem solennitate, proficiscēris in viam tuam. At ille parui pendens quę ab archidiacono dicebātur, cœpit episcopum conuiciis ac maledictionibus prosequi. Sacerdos verò intelligens eum seductorem, iussit eum recludi in cellulam. Perscrutatisq; cunctis quæ habebat, inuenit cum eo sacculum magnum plenum de radicibus diuersarum herbarum: ibiq; & dentes talpæ, & ossa murium, & vngues atque adipes vrsinos: videnscq; hæc maleficia esse, cuncta iussit in flumē proiici. Ablataq; ei cruce, iussit eum à termino Parisiacæ vrbis excludi. Sed hic iterum facta altera cruce, cœpit quæ gesserat exercere. Captusq; ab archidiacono, & catenis vinctus, iussus est custodiri. His diebus Parisios aduenerat, & ad basilicam beati Iu-

liani martyris metatum habebam. Nocte igitur insequenti erumpens miser iste de custodia, cum ipsis quibus erat nexus catenis ad antedictam basilicam sancti Iuliani properat: atque in pauimento in loco quo ego stare erã solitus, ruit, ac sopore vinoque obpressus obdormiuit. Nos verò ignari facti, media surgentes nocte ad reddendas domino gratias, inuenimus eum dormientem: de quo tantus pædor egrediebatur, vt omnium cloacarum atq; secessuũ fœtores fœtor ille deuicerit. sed nec nos præ hoc fœtore in basilicam ingredi potueramus. Accedens verò vnus clericorum, clausis naribus eum excitare nititur, nec potuit, ita enim erat miser madefactus vino. Tũc quatuor accedentes clerici, leuantes eum inter manus, in vnum angulum basilicæ proiecerunt: & exhibentes aquas abluto pauimento, respersoetiam herbulis odoratis, sic ingressi sumus explere cursum: nũquam tamen nobis psallentibus potuit excitari, donec dato terris die altius solis lampas ascẽderet: dehinc excusatum reddidi sacerdoti. Conueniẽtibus autẽ episcopis apud vrbem Parisiacam, dum hæc in conuiuio narraremus, ipsum pro castigationis gratia adesse prȩcipimus. Quo astãte eleuatis Amelius Beorretanę vrbis episcopus oculis, cognoscit eum suum esse famulum, sibiq; per fugam dilapsum: & sic excusatum receptum reduxit in patriam. Multi enim sunt qui has seductiones exercentes populum rusticum in errorẽ ponere nõ desistunt: de quibus

bus, vt opinor, & dominus in euangelio ait, Consurgere in nouissimis tẽporibus pseudochristos, & pseudoprophetas, qui dãtes signa & prodigia etiam electos in errorẽ inducant. De his ista sufficiant. nos potius ad propositũ redeamus.

7 ENNODIVS cum ducatũ vrbium Turonicæ atque Pictauæ ministraret, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accipit. Sed euntibus comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerunt, eum à se remoueri. Ille verò vbi se remotum de his sensit, ad ciuitates superius memoratas properat: sed dũ in illis commoraretur, mandatũ accepit vt se ab eisdem remoueret: & sic accepto ocio, ad domũ suam reuersus, priuati operis curam gerit. Vascones verò de montibus prorumpentes, in plana descendunt, vineas, agrosq; depopulantes, domos tradentes incendio, nonnullos abducentes captiuos cum pecoribus, contra quos sæpius Austroualdus dux processit, sed paruam vltionem exercuit ab eis. Gothi verò propter superioris anni deuastationem quam in Septimania regis Gunthcramni exercitus fecit, in Arelatensem prouinciã proruperunt, egeruntq; prædas, & captiuos abduxerunt vsque ad decimum ab vrbe miliarium: vnum etiam castrum Vgernum nomine cum rebus atque habitatoribus desolantes, nullo resistẽte regressi sunt.

8 GVNTHCRAMNVS verò Boso

cùm exosus reginæ haberetur, cœpit per episcopos ac proceres discurrere, & veniam misero precari quam ante despexerat. Nam cum rex Childebertus esset iunior, Brunichildem reginam sepe conuiciis atque improperiis lacessibat: sed & iniuriis quę ei ab aduersis inferebantur, fautor extiterat. Sed & rex ad vlciscendam iniuriam genitricis, iussit eum persequi atque interfici: ille verò cum se cerneret positum in discrimine, Viridunensem ecclesiam petiit, per Agericum prorsus episcopum qui erat regis pater ex lauacro, veniam impetrare confidens. Tunc pontifex ad regẽ properat, deprecaturq; pro eo: cui rex cum negare nequiret quæ petebat, ait, Veniat corá nobis, & datis fideiussoribus in presentia patrui mei, quicquid illius iudicium decreuerit, exequamur. Tunc adductus ad locũ vbi rex morabatur, nudatus armis, ac per manicas tentus ab episcopo repræsentatur regi. Ad cuius prouolutus pedes, ait, Peccaui tibi ac genitrici tuæ, non obediendo præceptionibus vestris, sed agendo contra voluntatẽ vestram atque vtilitatem publicam: nunc autẽ rogo, vt indulgeatis malis meis quæ contra vos gessi. Rex autẽ iussit eum eleuari à terra, & posuit in manu episcopi dicẽs, Sit penes te sancte sacerdos, donec in præsentiam Gunthcramni regis aduenias: & iussit eum discedere.

9 POST hęc Rauchingus cõiunctus cũ prioribus regni Chlotharij filij Chilperici, cõfingẽs se quasi tractaturũ de pace, vt inter terminũ

minũ vtriuſq; regni nulla intẽtio aut direptio gereretur, cõſiliũ habuerũt, vt ſcilicet interfecto Childeberto rege, Rauchingus cũ Theodoberto ſeniore eius filio regnũ Cãpaniæ tẽneret: Vrſio verò ac Berthefredus iuniore filio nuper genito, qui Theodoricus cognominatur, ad ſe ſuſcepto, & excluſo Guntheräno rege, reliquũ regni teneret. Multa etiam contra Brunichildem reginã fremẽtes, vt eam in cõtumeliã redigerẽt, ſicut prius fecerãt in viduitate ſua. Rauchingus ergo ſumma elatus potentia, & vt ita dicã, ad ipſius regalis ſceptri ſe iactãs gloriã peruenire, iter præparat ad Childebertum regem accedẽdi, vt cõſilium quod inierat poſſet explere. Sed pietas domini hæc verba in aures Guntheräni regis prius impoſuit. Qui miſsis nunciis, clam ad Childebertũ regẽ, omnes ei molitiones has in notitiã poſuit, dicens, Accelera velociter, vt videamur à nobis: ſunt enim cauſæ quæ agi debeãt. At ille diligẽter inquirẽs quæ ei nunciata fuerãt, veraq; eſſe cognoſcens, arceſsiri Rauchingũ iuſſit. Qui cũ adfuiſſet, priuſquã eum rex ſuo iuſſiſſet adſtare conſpectui, datis literis & pueris deſtinatis cum euectione publica, qui res eius per loca ſingula deberẽt capere, iuſsit eum in cubiculum intromitti: locutusq; cum eo alia ex aliis, egredi iterũ de cubiculo iubet. Cũq; egrederetur à duobus oſtiariis pedib. adprehenſus ruit in gradibus oſtij, ita vt pars corporis eius eſſet intrinſecus, pars verò extrinſecus extenderetur. Tunc ij qui iuſsi ad hęc explen-

da parati erant, cum gladiis super eum ruunt: atque ita minutatim caput eius conliserunt, vt simile totum cerebro putaretur: statimq; mortuus est. Tunc denudatus & per fenestrā iectus, sepulturæ madatus est. Erat autem leuis in moribus, vltra humanum genus cupiditati, ac facultatibus inhians alienis, & ex ipsis diuitiis valde superbus, intantum vt iam in ipso interitus sui tempore Chlotharij regis filium se fateretur. Multum tamen cum eo auri repertum est. Quo interfecto, protinus vnus puerorum eius cursu veloci euolans, nūciauit coniugi eius quæ acta erāt. Hæc verò per plateam Suessionicæ ciuitatis compta, grādibus ornamentis ac gemmarum preciositatibus, & auri fulgore obtecta, ascenso equo, præcedentibus pueris aliisque sequentibus ferebatur: atque ad basilicam sancti Crispini Crispinianiq; properabat, quasi spectatura Missas: erat enim eo die passio martyrum beatorum. Sed videns nuncium per aliam plateam gressum retorquens, proiectis in terram ornamētis in basilicam sancti Medardi antistitis confugit, ibi se tutari confessoris præsidio putans. Pueri verò qui missi à rege fuerant, ad requirendas res eius, tāta in thesauris illius reperiunt, quāta nec in ipso ærarij publici regesto poterant inueniri, quod totum regis conspectibus præsentarunt. nam eo die quo hic interfectus est, erant cum rege multi Turonorum atque Pictauorum, de quibus tale fuit consilium, vt si malum hoc perficere potuissent, his subditis

supplicio dicerent quia ex vobis fuit qui regem nostrum interemit: eisq; diuersis supplicijs trucidatis, vltores se mortis regiæ esse iactarent. Sed deus omnipotens consilia eorum quia iniqua erant, dissipauit, implenitq; illud quod scriptum est, Quia foueam quam fratri parabis, incides in eam. In locum tamen Rauchingi Magnoualdus dirigitur dux. iam enim Vrsio, atq; Berthefredus certi quòd Rauchingus quæ cõlocuti fuerant, posset explere, collecto exercitu veniebant. Sed audientes, quòd scilicet tali fuisset adfectus interitu, adaucta adhuc secum multitudine hominũ quæ ad eos pertinere videbatur, intra castrum Vabrense, quod villæ Vrsionis propinquum erat, cum rebus omnibus se muniunt conscij consilij sui, tractantes vt si rex Childebertus aliquid cõtra eos agere voluisset, virtute se ab eius exercitu defensarent. caput enim horum & causa malorum Vrsio erat. Sed Brunichildis regina mãdata misit Berthefredo, dicens, Disiunge te ab homine inimico, & habebis vitam: alioquin cum eodem interibis. filiam enim eius ex lauacro regina susceperat, & ob hoc misericordiam de eo habere voluit. Qui ait, Nisi morte diuellar ab eo, nunquam à me relinquetur.

10 DVM hæc agerentur, iterum misit Gunthcramnus rex ad nepotem suum Childebertum dicens, Moræ omnes abscedant, & veni vt te videam. est enim certæ necessitatis causa, tam pro vitæ nostræ commodo, quàm

pro vtilitatibus publicis, vt videamur à nobis. Hæc ille audiens, adsumpta matre cum sorore & coniuge, ad occursum patrui destinat. Adfuit autem & Magnericus episcopus Treuericę vrbis. Venit etiam Gunthcramnus Boso, quem Agericus Viridunēsis episcopus sua in fide susceperat: sed pōtifex ille qui pro eo fidem fecerat, non adfuit, quia conuenerat vt absque vllius defensione regi præsentaretur, scilicet vt si ipse decerneret eum mori debere, non excusaretur à sacerdote: sin autem ille vitam concederet, liber abiret. Sed coniunctis regibus pro diuersis falsitatibus culpabilis iudicatur: iussum est vt interficeretur. Quod cum ille comperisset, ad mansionē Magnerici episcopi cōuolauit, & clausis ostiis, segregatis ab eo clericis ac famulis, ait, Scio te beatissimè sacerdos magnū cum regibus honorem habere, & nunc ad te confugio vt euadam, ecce percussores ad ostiū: vnde manifestè scias, quod si à te nō eruor, interfecto te, egrediar foras, & moriar. Manifestissimè enim noueris, quia aut mors vna nos occupat, aut par vita defensat. O sancte sacerdos, scio enim te patrem cōmunem cum rege esse filio eius, & noui quoniá quęcunque petieris ab eo, obtinebis: nec negare omnino poterit sanctitati tuæ quæcunque poposcerís: ideoq; aut impetra veniá, aut moriamur simul. Hæc autē euaginato aiebat gladio. Turbatus audito episcopus, ait, Et quid faciá, si hîc à te teneor: dimitte me, vt eam, & deprecer misericordiá regis, & fortassis

fortasis miserebitur tui. Et ille nequaquã, sed trãsmitte abbates & creditos tuos, vt hęc quæ loquor exponãt. Veruntamen non hęc regi vt erant, nunciata sunt: sed dixerunt quod hic ab episcopo defensaretur: vnde factum est vt cõmotus rex diceret, Si episcop⁹ exinde egredi noluerit, pariter cum illo auctore perfidię pereat. Hæc audiẽs episcopus, direxit nũcios ad regẽ. Qui cũ ista narrassent, ait rex Guntheränus, Inicite ignẽ in domũ, & si exire nequiuerit episcopus pariter cõcremẽtur. Hæc audiẽtes clerici, effracto vi ostio, sacerdotẽ eiiciunt foras. Tunc miserrimus cùm videret se flãmis validis ab vtraque parte vallari, accinctus gladio accedit ad ostiũ: verũ vbi primũ limẽ domus egrediens gressum foris fixit, statim vnus è populo iecta lãcea, frontẽ eius inlisit. At ille hoc ictu turbatus, quasi amens, gladiũ eiicere tentans, ab adstãtibus ita lancearũ multitudine sauciatur, vt defixis in lateribus eius spiculis & fustentãtibus hastilibus ad terram ruere nõ posset. Interfecti sunt & pauci qui cum eo erant, expositiq; in campo simul. Pro quibus vix obtentũ fuit cum principibus, vt terræ reconderentur. Fuit autem hic in actu leuis, auaritiæ inhians, rerum alienarum vltra modum cupidus, omnibus iurans, & nulli promissa adimplens. Vxor autem eius cum filiis exilio data est, resq; illius fisco conlatæ sunt. Multitudo autem auri argentiq; ac diuersarum specierum in eius regestis reperta est. Sed & quæ sub terra absconderat stimulante conscientia

iniquitatis suæ, non latuerunt. ariolis ac sortibus sæpius vtebatur, ex quibus futura cognoscere cupiens, remansit inlusus.

11 REX verò Guntchramnus cum nepote suo ac reginis, pacem firmauit, datis sibi inuicem muneribus, ac stabilitis causis publicis, epulati sunt pariter. Laudabat enim dominum Guntchramnus rex dicens, Refero tibi maximas gratias omnipotens deus, qui mihi præstitisti vt videre merear filios de filio meo Childeberto: vnde nō me puto vsquequaque à tua maiestate relictum, qui mihi hæc præstitisti, vt videā filios filij mei. Tunc Dynamium & Lupum ducem redditos rex Childebertus recepit, Cadurcum Brunichildis reginæ refudit. Et sic cum pace & gaudio iterum atq; iterum deo gratias agentes, conscriptis pactionibus, se remunerantes & osculantes, regressus est vnusquisque ad ciuitatem suam.

12 CHILDEBERTVS verò rex, collecto exercitu ad locū dirigi iubet, in quo Vrsio ac Berthefredus inclusi morabantur. Erat enim villa in pago Vabrensi, cui imminebat mons arduus. In huius cacumine basilicam in honore sancti ac beatissimi Martini cōstruxit. ferebant enim ibi castrum antiquitus fuisse: sed nunc non cura, sed natura tantum munitum erat. In hac ergo basilica cum rebus atque vxoribus & familia se ante dicti concluserant. Commoto ergo exercitu, sicut diximus, Childebertus rex illuc dirigi iubet. Verumta mēcommoti homines, antequam ad eos accederent,

cederent, vbicunque aut villas, aut res eorum reperire potuerunt, omnia incendio ac prędę tradiderũt. Accedẽtes autem ad hunc locum ad mõtem se proripiunt, & basilicam cum armis vallant. Habebant autem quasi ducem tũc Godegisilum Lupi ducis generum. Cùm que eos extrahere de basilica nõ valerẽt, ignẽ adplicare nituntur. Quod cernens Vrsio, accinctus gladio, foras egressus est. Tantaq; cæde hos qui adsidebant mactauit, vt quotcunque in eius cõtemplationem adueniissent, nullus viuens remanere possit. Ibi & Trudulfus palatij regalis comes cecidit, & multi de hoc exercitu prostrati sunt. Cúmque iam nullus de cæde Vrsionis cerneretur, percussus à quodam in femore debilitatus ad terram ruit, & sic ruentibus aliis vitam finiuit. Quod cernens Godegisilus, clamare cœpit ac dicere, Fiat nunc pax, ecce maximus inimicus domi norũ nostrorũ ruit. hic verò Berthefredus vitam habeat. Hæc eo dicente, cum omnis populus ad direptionẽ rerum quæ in basilica adunatæ fuerãt, inhiaret, Berthefredus ascenso equo ad Viridunensem vrbem dirigit: ibique in oratorio quod in domo ecclesiastica erat, se tutari putans, præsertim cum & ipse pontifex Agericus in hac domo resideret. Sed cum Childeberto regi nunciatum fuisset, effugisse scilicet Berthefredum, perculsus cordis dolore ait, Si hic mortem euaserit, nõ euadet Godegisilus manus meas. Nesciebat tamen rex, eum in domum ecclesiæ ingressum fuisse,

sed quasi in regionem aliam confgisse. Tunc timens Godegisilus commoto iterum exercitu, domum ecclesiæ armatis vallat. Sed cum eum pontifex reddere nequiret, sed defensare conaretur, ascendentes suprà tectum, eum ab ipsis tegulis ac maceriis, quibus oratorium opertum erat, inlidentes, interfecerunt: ibiq; cum tribus famulis mortuus est. Multum ex hoc episcopus dolens, quod eum non solum defensare non potuit, verum etiam locum in quo orare consueuerat, & in quo sanctorum pignera adgregata fuerant, sanguine humano pollui vidit. Misit autem Childebertus rex cũ muneribus, vt à mœrore reuocaretur: sed noluit consolari. Multi autem his diebus pertimescentes regem, in alias regiones abscesserunt. Nonnulli etiam à primatu ducatus remoti sunt, in quorũ ordinem alij successerũt.

13 GVNTHCRAMNVS verò Baddonem quẽ pro crimine maiestatis superius vinctum diximus, in præsentiam suam venire iussit, & transmittens vsque Parisios, ait, Si eũ cum idoneis hominibus Fredegundis ab hac actione qua impetitur, immunem fecerit, abscedat liber, & quò voluerit eat. Sed veniens Parisios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui eum idoneum reddere posset. Tũc vinctus & catenis oneratus sub ardua custodia, ad vrbem Cabillonensem reductus est. Sed postea intercurrentibus nunciis, & præsertim Leudoualdo Baiocasino pontifice dimissus, ad propria rediit. Grauiter tunc morbus

bus dysentericus apud Metensem sæuiebat vrbem. His diebus nos dum ad occursum regis properaremus, Vuiliulfum ciuē Pictauū, plenum febre, hoc morbo laborantem in via offendimus, id est ad Remēsem vrbem, de qua profectus valde exinanitus cum ad vrbē Parisiacam cum filio vxoris suæ veniisset, apud villam Rigoialensem facto testamēto defunctus est: puer verò qui & ipse ab hoc lāguore tenebatur obiit: & sic pariter in vrbis Pictauæ delati terminum, tumulati sunt. Vxor quoque ipsius Vuiliulfi tertio copulatur viro, filio scilicet Beppoleni ducis: qui & ipse duas iam, vt celebre fertur, vxores viuas reliquerat. erat enim leuis atq; luxuriosus, & dū nimio ardore fornicationis arctaretur, ac relicta cōiuge cū famulabus accubaret, exhorrēs legitimū connubiū, aliud expetebat: sic & secundæ fecit, & huic cui tertio copulatus est, ignorās quòd corruptio incorruptionem non possidebit.

14 POST hæc cum Egidius Remensis vrbis episcopus, de illo crimine maiestatis quo superius memorati perempti sunt, suspectus haberetur, cum magnis muneribus ad Childebertum accedēs, veniam deprecatur: prius tamen sacramenta suscipiens, in basilica sancti Remigij, ne aliquid mali in itinere pateretur: susceptusq; à rege cum pace discessit. Pacem etiam cum Lupo duce obtinuit, quem instinctu eius de Campaniæ ducatu supra memorauimus, fuisse depulsum. Vnde rex Guntheramnus valde in amaritudinem

excitatus est, eo quòd ei promiserit Lupus, nũquam secum eodem pacem facturum, quia fuisset regis cognitus inimicus.

15 IGITVR eo tempore in Hispania Richaredus rex compunctus miseratione diuina, conuocatis episcopis religionis suæ ait, Cur inter vos & sacerdotes illos qui se catholicos dicunt, iugiter scandalum propagatur: & cum illi per fidem suam signa multa ostendant, vos nihil tale agere potestis? qua de re conuenite quæso simul, & discussis vtriusque partis credulitatibus, quæ vera sunt cognoscamus: & tunc aut accepta illi à vobis ratione ea credant quæ dicitis, aut certè vos ab illis veritatem agnoscentes, quæ prædicauerint vos credatis. Quod cum factum fuisset, congregatis vtriusque partis episcopis, proposuerunt hæretici illa quæ sæpius ab ipsis dicta iam scripsimus: similiter responderunt episcopi nostræ religionis ea de quibus hæreticorum partem plerunque victam libris superioribus demonstrauimus: & præsertim cum rex diceret, quòd nullum signum sanitatis super infirmos ab hæreticorũ ostenderetur episcopis, ac in memoria replicaret qualiter tempore genitoris sui, episcopus qui se iactabat per fidem non rectã cæcis restituere lumẽ, tacto cæco & cæcitati perpetuæ dãnato discessisset confusus, quod nos in libro miraculorũ plenius declarauimus: vocauit ad se seorsum sacerdotes dei, quibus perscrutatis, cognouit vnum deũ sub distinctione coli parsonarum

trium,

trium, id est patris & filij & spiritus sancti: nec minorem filium patre spirituq; sancto, neque spiritum sanctum minorem patre vel filio, sed in vna æqualitate atque omnipotentia hanc trinitatem verum deum fateri. Tunc intelligens veritatem Richaredus, postposita altercatione, se catholicæ legi subdidit, & accepto signaculo beatæ crucis cũ chrismatis vnctione, credidit Iesum Christum filium dei æqualem cum spiritu sancto regnantem in secula seculorum. Amen. Deinde nuncios mittit ad prouinciam Narbonensem, quibus narrantibus ea quæ ille gesserat, simili credulitate populus ille connecteretur. Erat enim tunc temporis Arrianæ sectę episcopus Athalocus, qui ita per propositiones vanas ac interpretationes falsas scripturarũ, ecclesias dei conturbabat, vt putaretur quòd ipse esset Arrius, quem proiecisse in secessum exta historiographus narrauit Eusebius. Sed cùm hæc populo sectę suæ credere non sineret, & ad consentiendum ei paucorũ faueret adulatio, commotus felle, ingressus in cellulam suam inclinato super lectulum capite, nequã spiritũ exhalauit. Sicq; hæreticorum populus, in ipsa consistens prouincia, inseparabilem trinitatem confessus, ab errore discesit.

16 POST hæc Richaredus legationem ad Gunthcramnum atque ad Childebertũ direxit pacis gratia, vt scilicet sicut in fide se ad serebat vnum, ita & charitate se præstaret vnitum. Sed à Gunthcramno rege repulsi sunt

dicente, Qualem mihi fidem promittere possunt, aut quemadmodum à me credi debent, qui neptem meam Ingũdem in captiuitatem tradiderunt, & per eorum insidias & vir eius interfectus est, & ipsa in peregrinatione defuncta? Non recipio ergo legationem Richaredi, donec me deus vlciſci iubeat de his inimicis. Hæc legati audiẽtes, ad Childebertum proficiſcuntur, à quo & in pace excepti sunt, dicentes, Vult se dominus noster, frater tuus Richaredus de hoc crimine exuere, quod ei imponitur, quasi in mortem sororis vestræ fuisset conscius. de quo, sacramento, si vultis, aut qualibet alia cõditione idoneus reddi potest. Deinde datis gratiæ vestræ decem milibus solidorum, charitatem vestram habere desiderat, & vt ille vestro vtatur solatio, & vos eius vbi necesse fuerit, beneficiis potiamini. Hæc illis dicentibus, promiserunt Childebertus rex & mater eius pacem & charitatẽ cum ipso se integrè custodituros. Acceptisq; ac datis muneribus, addiderunt legati, Iusſit etiam dominus noster ponere verbũ in auribus vestris de filia siue sorore vestra Chlodosinda, vt ei tradatur in matrimonium, quo facilius pax quæ inter vos promittitur, confirmetur. Qui dixerunt, Promisio nostra ex hoc habilis dabitur, sed sine patrui nostri Gunthcramni regis consilio hæc facere non audemus: promissum enim habemus de maioribus causis nihil sine eius consilio agere: accepto itaque responso redierunt.

17 EO anno verno tẽpore pluuiæ validę fuerũt, & cùm iam vel arbores vel vineæ frondiſſent, nix decidua cuncta operuit. Subſequenti quoque gelu, tam palmites vinearum, quàm reliqui oſtẽſi fructus incenſi ſunt. Tantusq; rigor fuiſſe viſus eſt, vt etiam hirũdines & alites quæ de externis regionibus venerãt, vi algoris extinguerentur. Illud etiam admirabile fuit, quòd vbi nũquam gelu nocuit, tunc omnia abſtulit: & eò vbi conſueuerat lædere, non acceſsit.

18 BRITANNI quoq; inruẽtes in terminum Namneticum, prædas egerunt, perua dentes villas, & captiuos abducentes. Quod cum Gunthcramno regi perlatum fuiſſet, iuſſit commoueri exercitum, dirigens illuc nuncium qui eis loqueretur vt componerẽt cuncta quæ malè geſſerant, aut certè noſſent ſe gladio caſuros ab exercitu eius. At illi timentes, promittunt ſe omnia quæ malè geſſerant, emendare. His auditis, rex dirigit illuc legationem, id eſt Nematium Aurelianenſem, & Berthcramnum Cœnomannenſem epiſcopũ, cum comitibus & aliis viris magnificis. Adfuerunt etiam & de regno Chlotharij Chilperici regis filij viri magnifici: qui euntes in terminum Namneticum locuti ſunt cum Vuarocho & Vidimacio omnia quæ rex præcepe rat. At illi dixerunt, Scimus & nos ciuitates iſtas Chlotharij regis filiis redhiberi, & nos ipſis debere eſſe ſubiectos: tamen quę contra rationem geſsimus, cuncta componere non

moramur: & datis fideiussoribus, atque subscriptis cautionibus, promiserunt se singula milia solidorum Guntheramno regi & Chlotario in compositionem daturos, promittentes nunquam terminum ciuitatum illarum vltra se adgressuros. His ita compositis, regressi sunt reliqui, & narrauerunt regi quæ gesserant. Namatius verò episcopus, dum receptis villis intra terminum Namneticæ vrbis, quas olim parentes eius perdiderant, ibidem moraretur, pusulæ malæ ei tres oriuntur in capite. Ex hoc valde confectus tædio, dum ad ciuitatem suam reuerti cuperet, intra Andegauensis territorij terminum, spiritum exhalauit. Corpusculũ eius ad vrbem suam delatũ, in basilica sancti Aniani confessoris sepultum est: in cuius cathedram Austrinus Pastoris quondam filius subrogatur. Vuarocus verò oblitus sacramenti & cautionis suæ, omnia postposuit quæ promisit. Vineas Namneticorum abstulit, & vindemiam colligens, vinũ in Veneticum transtulit. Et ex hoc iterum rex Guntchramnus valde furens, exercitum commoueri iussit, sed quieuit.

19 BELLVM verò illud quod inter ciues Turonicos superius diximus, terminatũ, in rediuiuam rursum insaniam surgit. Nam Sicharius cùm post interfectionem parẽtum Chramisindi, magnam cum eo amicitiam patrauisset, & intantum se charitate mutua diligerent, vt plerunque simul cibum caperent, ac in vno pariter strato recumberent, quadam die

die cœnam sub nocturno tempore præparat Chramisindus, inuitãs Sicharium ad epulum suum. Quo veniente, residentpariter ad conuiuium. cumq; Sicharius crapulatus à vino, multa iactaret in Chramisindum, ad extremũ dixisse fertur, Magnas mihi debes referre grates, ô dulcissime frater, eo quòd interfecerim parentes tuos, de quibus accepta compositiõne, aurum argentumq; superabundant in domo tua: & nudus nunc esses & egens, nisi hæc te causa paululũ roborasset. Hæc ille audiens, amaro susceptanimo dicta Sicharij, dixitque in corde suo, Nisi vlciscar interitum parẽtum meorum amittere nomen viri debeo, & mulier infirma vocari. Et statim extinctis luminaribus, caput Sicharij sica diuidit. Qui paruulam in ipso vitæ termino vocem emittens, cecidit & mortuus est. Pueri verò qui cum eo venerant, dilabuntur. Chramisindus exanimum corpus nudatum vestimentis, adpendit in sẽpis stipite, ascensisq; equis eius ad regem pergit, ingressusque ecclesiam ad pedes prosternitur regis, dicens, Vitam peto, ô glorioserex, eo quòd occiderim homines qui parentibus meis clam interfectis res omnes diripuerunt. Cumq; expositis per ordinẽ causis, & reginaBrunichildis grauiter accepisset, eo quòd in eius verbo Sicharius positus, taliter fuerat interfectus, frẽdere in eum cœpit. At ille cùm vidisset eam aduersam sibi, Vosagensem territorij Biturici pagũ expetiit, in quo eius parentes degebãt, eo quòd in regno Guntheramni

regis haberetur: Tranquilla quoque cõiunx Sicharij relictis filiis & reb. viri sui, in Turonico siue in Pictauo ad parẽtes suos Mauriopes vicum expetiit: ibiq; & matrimonio copulata est. Obiit autẽ Sicharius quasi annorum xl. Fuit autẽ in vita sua leuis, ebriosus, homicida, qui nonnullis per ebrietatẽ iniuriam intulit. Chrammisindus verò iterũ ad regem abiit, iudicatũq; est ei vt cõuinceret super se eum interfeciſſe. quod ita fecit. Sed quoniã, vt diximus, regina Brunichildis in verbo suo posuerat Sichariũ, ideo res huius confiscari præcepit: sed in posterũ à Flauiano domestico redditæ sunt. sed & ad Aginnũ properans, epistolam eius elicuit, vt à nullo contingeretur. Ipsi enim res eius à regina concessæ fuerant.

20 EO anno quoq; xiij. regis Childeberti, cùm ad occursum eius vsque Metensem vrbem properassemus, iussi sumus ad Gunthcramnũ regem in legationẽ accedere: quem apud vrbem Cabillonensem reperimus, dicẽtes, Salutem vrberrimam mittit tibi glorioſiſſimus nepos tuus Childebertus, ô inclite rex, immensas referens gratias pietati tuæ, quòd à te iugiter commonetur, vt ea agat quæ & deo placeant, & tibi sint accepta, & populo congrua. De his verò quæ locuti simul fuistis, omnia implere promittit, nec quicquam se de pactionibus quę inter vos conscriptę sunt, inrũpere pollicetur. Et rex ad hæc ait, Non similiter ego gratias ago, quòd taliter inrumpitur quod mihi permissum est. Pars mea de vrbe

Sil-

Siluanectensi non redditur. Homines quos pro vtilitate mea, quia mihi infensi erant, migrare volui, non permiserunt: & quomodo dicetis, quòd nihil de pactionib. scriptis trâscēdere vult dulcissimus nepos meus? Et nos adhæc, Nihil vult cōtra pactiones agere illas, sed omnia implere promittit, ita vt de præsenti si ad diuisionē Siluanectensem vis mittere, nec tardetur: statim enim recipies tuum. De hominibus verò quos dicis, nomina scripta tradentur, & omnia quę promissa sunt implebuntur. Hæc nobis loquentibus, pactionem ipsam relegi rex coram adstantibus iubet.

Exemplar pactionis.

CVM in Christi nomine præcellentissimi domini Gunthcrānus & Childebertus reges, & gloriosissima domina Brunichildis regina, Andelaum charitatis studio conuenissent, vt omnia quæ vndecunque inter ipsos scandalū poterāt generare, pleniori consilio definirēt: id inter eos mediantibus sacerdotibus atque proceribus, deo medio, charitatis studio sedit, complacuit, atque conuenit, vt quandiu eos deus omnipotēs in prę̄senti seculo superesse voluerit, fidem & charitatem puram, & simplicem sibi debeant conseruare. Similiter quia dominus Gunthcrānus iuxta pactionem quam cum bonæ memoriæ domino Sygiberto inierat, integram portionem, quæ est de regno Chariberti, illis fuerat cōsecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars domni Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad

se vellet ex omnibus reuocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, vt in illam tertiam portionem de Parisiensi ciuitate cum terminis & populo suo, quæ ad domnum Sygibertum de regno Chariberti conscripta pactione peruenerat, cũ castellis Duno, & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in peruio illo antefatus rex cum terminis & populo suo perceperat, in iure & dominatione domni Gunthcramni, cum eo quòd superstite domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari cõditione ciuitates Meldonenses, & duas portiones de Siluanectis, Turonos, Pictauos, Abrincatas, vicum Iulienſem cũ Soránis, Lapurdo & Albige, domnus Childebertus rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur cõditione seruata, vt quẽ deus de ipsis regib. superstitẽ esse præceperit, regnũ illius qui absq; filiis de præsentis seculi luce migrauerit, ad se in integritatem iure perpetuo debeat reuocare, & posteris suis, domino auxiliante, relinquere. Illud specialiter placuit per omnia inuiolabiliter cõseruari, vt quicquid domnus Gunthcramnus rex filiæ suæ Chlothieldi cõtulit, aut adhuc deo propitiante cõtulerit, in omnibus rebus atq; corporibus, tam in ciuitatibus, quá agris vel redditib. in iure & dominatione ipsius debeant permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atq; præsidio pro arbitrij sui volũtate facere, aut cuiquá conferre voluerit,

in

in perpetuo auxiliáte domino cõseruetur, neque à quocunq; vllo vnquá tépore cõuellatur & sub tuitione ac defensione domni Childeberti, cum his omnibus quæ ipsam transitus genitoris sui inuenerit possidẽtem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere. Pari conditione repromittit domnus Gunthcramnus rex, vt si, vt habet humana fragilitas, quod diuina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit domnum Childebertum, eo superstite de hac luce migrare, filios suos Theodobertum & Thedoricum regem, vel si adhuc alios ipsi deus dare voluerit, vt pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita vt regnum patris eorum sub omni soliditate possideant: & genitricem domni Childeberti, domnã Brunichildem reginam, vel filiam eius Chlodosuindam, germanam dõni Childeberti regis, quádiu intra regionẽ, Francorũ fuerit, vel eius reginam Faileubam, tanquam sororẽ bonam, & filias in sua tuitione & defensione, spiritali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cũ omnibus rebus earũ, cum ciuitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quòd præsenti vidẽtur tempore possidere, quã quod adhuc Christo præsule iustè potuerint augmentare, sub omni securitate & quiete possideãt: vt siquid de agris fiscalibus vel speciebus atq; præsidio pro arbitrij sui voluntate facere, aut cuiquã conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conseruetur, nec à

quibuſcũque voluntas illarum vllo tempore conuellatur. De ciuitatibus verò, hoc eſt Burdegala, Lemouica, Cadurco, Benarno & Begorra, quas Gailesuindam germanam domnę Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc eſt, matutinali dono, in Fráciam venientem certum eſt adquiſiſſe. Quas etiam per iudiciũ glorioſiſsimi domni Gunthcramni regis, vel Francorũ ſuperſtitibus Chilperico & Sygiberto regibus, domna Brunichildis noſcitur acquiſiſſe: ita cõuenit, vt Cadurcam ciuitatem cum terminis & cũcto populo ſuo, domna Brunichildis de præſenti in ſua proprietate percipiat. Reliquas verò ciuitates ex hac conditione ſuperius nominatas, domnus Gunthcramnus dum aduiuit poſsideat, ita vt quandoque poſt eius tranſitum, in dominationem domnæ Brunichildis hæredũq; ſuorum cum omni ſoliditate deo propitio reuertantur. Nec ſuperſtite domno Gunthcráno, neque à domna Brunichilde, neque à filio ſuo Childeberto rege, filiisque ſuis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur. Simili modo conuenit, vt Siluanectum domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia domni Gunthcramni exinde debita competit, de tertia domni Childeberti quæ eſt in Roſſontenſi domni Gunthcramni partibus compenſetur. Similiter conuenit, vt ſecundũ pactiones inter domnum Gunthcramnum & bonæ memoriæ domnum Sygibertum initas leudes, illi qui domno Gunthcráno poſt tranſitum

situm domni Chlotharij sacramenta primitus præbuerunt: & si postea conuincuntur se in parte alia tradidisse de locis vbi commanere videntur, cõuenit vt debeant remoueri. Similiter & qui post transitum domni Chlotharij conuincuntur domno Sygiberto sacramenta primitus præbuisse, & se in aliam partem trãstulerunt, modo simili remoueantur. Similiter quicquid antefati reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc cõferre cum iustitia, deo propitiante, voluerint, stabiliter conseruetur: & quicquid vnicuique fidelium in vtriusq; regno per legem & iustitiam redhibetur, nullum ei præiudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere atque recipere. Et si aliquid cuicunq; per interregna sine culpa sublatum est, audientia habita restauretur. Et de eo quòd per munificentias præcedentium regum vnusquisque vsque ad transitum gloriosæ memoriæ domni Chlotharij regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelibus personis ablatum est, de præsenti recipiat. Et quia inter præfatos reges pura & simplex est in dei nomine concordia inligata, conuenit vt in vtroque regno vtriusque fidelibus tam pro causis publicis quàm priuatis, quicunque voluerit ambulare, peruium nullis temporibus denegetur. Similiter conuenit, vt nullus alterius leudes nec solicitet, nec venientes excipiat. Quòd si forsitam pro aliqua amissione partem alteram crediderit expetendam, iuxta qualitatem culpæ

excusati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, vt si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa quàm in præsenti conlata amittat, & illi proficiat qui inuiolabiliter omnia suprascripta seruauerit: & sit de sacramentorum obligatione in omnibus absoluta. His itaque omnibus definitis, iurant partes per dei omnipotentis nomen & inseparabilem trinitatem, vel diuina omnia, ac tremendum diem iudicij, se omnia quæ superius scripta sunt absque vllo dolo malo, vel fraudis ingenio inuiolabiliter seruaturos. Facta pactio sub die quarto Calendis Decembris anno vicesimo sexto regni domni Gunthcramni regis, domni Childeberti verò duodecimo anno. Lectis igitur pactionibus ait rex, Iudicio dei feriar, si de his quicquam transcendero quæ hîc continentur. Et conuersus ad Felicem, qui tũc nobiscũ legatus aduenerat, ait, Dic, ô Felix. iam enim plenissimè connexuisti amicitias inter sororem meam Brunichildem, & inimicá dei & hominum Fredegundem. Quo negante, ego dixi, Non dubitet rex, quia illæ amicitiæ inter easdem custodiuntur, quæ ante hos annos plurimos sunt ligatę. nam certè scias quia odium quod inter illas olim statutum est, adhuc pullulat, non aresçit. Vtinam tu, ô rex glorioſissimè, minus cum ea charitatem habe res. Nam vt sępe cognouimus, dignius eius legationem quàm nostram excipis. Et ille, Scias

inquit,

inquit, sacerdos dei, quia sic eius legationem suscipio, vt charitatē nepotis mei Childeberti regis non omittam. Nam ibi amicitias ligare non possum de qua sæpius processerūt qui mihi vitam præsentem auferrent. Hæc eo dicente, Felix ait, Perueniisse ad gloriam vestram credo, quòd Richaredus legationem ad nepotem vestrū direxit, quæ neptem vestram Chlodosuindam filiam fratris vestri ei in matrimoniū postularet. Sed ille absque vestro consilio nihil exinde promittere voluit. Rex ait, Non est optimum enim vt illuc neptis mea ambulet, vbi soror sua est interfecta: sed nec illud rationabiliter complacet, vt non vlciscatur mors neptis meæ Ingundis. Felix respondet, Multum se exinde excusare volunt, aut sacramentis, aut quibuslibet aliis conditionibus iusseritis: tantum vos consensum præbete, vt ei Chlodosuinda sicut postulat, desponsetur. Rex ait, Si enim nepos meus implet quæ in pactionibus conscribi voluit, & ego de his facio voluntatē eius. Promittētibus nobis eum omnia impleturū, adiecit Felix. Deprecatur etiam pietatem vestram, vt ei solatium contra Longobardos tribuatis, qualiter expulsi de Italia pars illa quam genitor suus vendicauit viuens, ad eum reuertatur. reliqua verò pars per vestrum suumq; solatium imperatoris ditionibus restituatur. Respondit rex, Non, inquit, possum in Italiam exercitum meum dirigere, vt vltro eos morti tradam. grauissima enim lues Italiam nunc deuastat. Et ego,

Indicastis enim nepoti vestro, vt omnes regni sui episcopi in vnum conuenirent, quia multa sunt quæ debeant indagari: sed iuxta consuetudinem canonũ, placebat glorioſiſsimo nepoti vestro, vt vnusquisque metropolitanus cum prouincialib. suis coniungeretur: & tunc quæ inrationabiliter in regione propria fiebant, sanctione sacerdotali emendarentur. Quæ enim causa extat, vt in vnum tanta multitudo conueniat: ecclesię fides periculo vllo non quatitur: hæresis noua non surgit. Quæ erit ista necessitas, vt tanti debeant in vnum cõiungi domini sacerdotes? Et ille, Sunt multa, inquit, quæ debeant discerni, quæ iniustè gesta sunt, tam de incestis, quàm de ipsis quæ inter nos aguntur causis. Sed præcipuè illa dei causa extat omnibus maior, vt inquirere debeatis, cur Prętextatus episcopus gladio in ecclesia fuerit interemptus. Sed & de iis qui pro luxuria accusantur, debet esse discussio, vt aut victi sanctione sacerdotali debeant emendari, aut certè si innocentes inueniuntur, publicè error criminis auferatur. Tunc iussit, vt in Calendis mẽsis quarti hæc synodus prolongaretur. Et iis dictis, ad ecclesiam processimus: erat enim dies illa dominicæ Resurrectionis solennitas. Dictis igitur missis, conuiuio nos adsciuit, quod fuit non minus oneratum in ferculis, quàm lætitia opulentum. Semper enim rex de deo, de ædificatione ecclesiarum, de defensione pauperum sermonem habens: ridebat interdum spiritali ioco de-

delectans: addens etiã vnde & nos aliquid lætitię frueremur. dicebat enim & hęc verba, Vtinã mihi nepos meus promissa custodiat. omnia enim quæ habeo, eius sunt: tamẽ si eũ scandalizat illud, quòd legatos Chlotharij nepotis mei susci pio, nunquid demẽs sum, vt non possim tẽperare inter eos, ne scãdalum propagetur? Noui enim id magis incidere quã in longius promulgare. dabo enim Chlothario, si eũ nepotẽ meũ esse cognouero, aut duas, aut tres in parte aliqua ciuitates, vt nec hic videatur exhæredari de regno meo, nec huic inquietudinem prępărẽt quę isti reliquero. Hæc & alia locutus, dulci nos adfectu fouens, ac muneribus onerans, discedere iubet, mandans vt ea semper Childeberto regi insinuẽtur, quę vitæ eius commoda fient.

21 IPSE autẽ rex, vt sæpe diximus, in eleemosynis magnus, in vigiliis atque ieiuniis prõptus erat. nam tũc ferebatur Massilia à lue inguinaria valde vastari: & hunc morbum vsque ad Lugdunẽsem vicum Octauum nomine fuisse celeriter propalatum. sed rex, ac si bonus sacerdos, prouidens remedia quibus cicatrices peccatoris vulgi mederẽtur, iussit omnem populum ad ecclesiam cõuenire, & rogationes summa cũ deuotione celebrari: & nihil aliud in vsu vescendi nisi panem hordeaceum cum aqua munda adsumi, vigiliisq; adesse instanter omnes iubet: quod eo tempore ita gestum est. Per triduum enim ipsius eleemosynis largius solito præcurrentibus, ita de cun-

&to populo formidabat, vt iam tunc non rex tantum, sed etiam sacerdos domini putaretur totam spem suam in domini miserationem transfundens, & in ipso iactans cogitationes quæ ei superueniebãt, à quo eas affectui tradi tota fidei integritate putabat. Nam celebre tunc à fidelibus ferebatur, quod mulier quædam cuius filius quartano typo grauabatur, & in strato anxius decubabat, accessit inter turbas populi vsq; ad tergũ regis, abruptisq; clam regalis indumenti fimbriis in aquam posuit, filioq; bibẽdum dedit: statimq; restincta frebre sanatus est. Quod non habetur à me dubium, cum ego ipse sæpius laruas energia famulante nomen eius inuocantes audierim, ac criminum propriorum gesta virtute ipsius discernente fateri.

22 NAM sicut superius diximus, Massilienſis vrbs contagio pessimo ægrota, quanta sustinuerit, altius replicari placuit. His enim diebus Theodorus episcopus ad regem abierat, quasi aliquid contra Nicetium patritium suggesturus. Sed cum à rege Childeberto minimè de hac causa fuisset auditus, ad propria redire disposuit. Interea nauis ab Hispania vnà cum negocio solito ad portum eius adpulsa est, quæ huius morbi fomitem secum nequiter deferebat: de qua cum multi ciuium diuersa mercarentur, vna confestim domus in qua viij. animæ erant, hoc contagio interfectis habitatoribus relicta est vacua. Nec statim hoc incendium luis per domos spargitur totas:

totas: sed interrupto certi temporis spacio ac velut in segetem flamma accēsa, vrbem totam morbi incendio conflagrauit. Episcopus tamen vrbis accessit ad locum, & se intra basilicæ sancti Victoris septa continuit cum paucis qui tunc cum ipso remanserāt, ibiq; per totam vrbis stragem orationibus ac vigiliis vacans, domini misericordiam exorabat, vt tandem cessante interitu, populo liceret in pace quiescere. Cessante verò hac plaga mensibus duobus, cum iam populus securus rediisset ad vrbem, iterum succedente morbo, qui redierāt, sunt defuncti: sed & multis vicibus deinceps ab hoc interitu grauata est.

23 AGERICVS verò Viridunensis episcopus, cū ex illo diuturnę amaritudinis fel le grauiter ęgrotaret, pro eo quòd Gunthcrānus Boso pro quo fideiussor extiterat, interfectus esset: vel etiam abdita amaritudine, quòd Berthefredus intra oratoriū domus ecclesiasticæ fuerat interfectus: & præsertim cum ipsos Gunthcramni filios secum retinens quoti die fleret dicens, In meo vos odio orphani relicti estis. His accensus vt diximus causis, fellis amaritudine adgrauatus, & maximè inedia consumptus, diem obiit, adpositusq; est in sepulchro: Bucioualdus quoq; abbas eius pro episcopatu cucurrit, sed nihil obtinuit. Charimerem enim referendarium cum consensu ciuium regalis decreuit auctoritas fieri sacerdotem, Bucioualdo abbate postposito. ferebant enim hūc esse superbum, & ob hoc à nōnullis

Buccus validus vocitabatur. Obiit autem & Licerius Arelatēsis episcopus, in cuius ecclesiam Virgilius abbas Augustodunensis opitulante Syagrio episcopo, sustitutus est.

24 OBIIT autē & Deutherius Vincien sis episcopus, in cuius locū Fronimius subrogatus est. Hic autem Fronimius Biturice vrbis incolà fuit: sed causa nescio qua in Septimaniam abiit: ac post mortē Athanaeldi regis à Leuuane successore eius magnificè est receptus, atque in vrbe Agathensi episcopus ordinatus est. Sed post mortē Leuuanis cum Leuuieldus in illa hæreticæ prauitatis perfidia grassaretur, & Ingundis filia Sygiberti regis cuius supra meminimus, in Hispaniâ ad matrimonium duceretur, audiuit Leuuieldus quasi hic episcopus ei consiliū dedisset, vt nūquam se veneno hæreticæ credulitatis deberet admiscere: & ob hoc semper ei molestus iniuriarum laqueos intendebat, quousque eum ab episcopatu deiiceret. Cumq; non inueniret quib. eum muscipulis posset innectere, ad extremum emisit qui eum gladio deberet adpetere. Quod ille per internuncios cognoscens, relicta vrbe Agathēsi in Gallias aduenit, ibiq; à multis episcopis receptus ac muneratus, ad Childebertū regem pertrasiit. Sicq; patefacto loco apud supradictam vrbē potestatem pontificalem nono deiectionis suæ anno rege largiente suscepit.

BRITANNI eo anno grauiter territoriū Namneticū Redonicumq; prędæ subiecerūt, vin-

vindemiantes vineas, culturas deuastátes, ac populũm villarũ abducentes captiuũ: nihilq; de promissis superiorib. custodientes, & non solum non custodiẽtes promissa, verumetiam detrahentes regibus nostris.

25 IGITVR Childebertus rex cũ petentibus Longobardis sororem suam regi eorum esse coniugẽ acceptis muneribus promisisset, aduenientibus Gothorum legatis ipsam, eo quòd gẽtem illam ad fidem catholicá conuersam fuisset cognosceret, repromisit: ac legationem ad imperatorem direxit, vt quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans cum eius consilio eos ab Italia remoueret: nihilominus & exercitum suum ad regionẽ ipsam capessendam direxit. Commotis ducibus cum exercitu illuc abeuntibus, cõfligunt pariter: sed nostris valde cæsis, multi prostrati, nonnulli capti, plurimi etiam per fugam lapsi, vix in patriam redierunt. Tantáq; ibi fuit strages de Frãcorum exercitu, vt olim similis non recolatur.

26 ANNO quoq; quartodecimo Childeberti regis Ingoberga regina Chariberti quondá relicta migrauit à seculo mulier valde cordata, ac vita religiosa prædita: vigiliis & orationibus atque eleemosynis non ignaua: quæ credo per prouidẽtiam dei cõmonita ad me vsque nuncios dirigens, vt in his quæ de voluntate sua, id est pro animæ remedio cogitabat, adiutor existerem. Sic tamen vt ad ipsam accedens, quę consilio habito fieri decer-

nebat, scriptura connecteret. Accesi fateor, vidi hominem timentem deum, quæ eum me benignè excepisset, notarium vocat, & habito, vt dixi mecum consilio, quædam ecclesiæ Turonicæ, & basilicæ sancti Martini. quædam Cœnomannicæ ecclesiæ delegauit: ac post paucos menses subitanea ægritudine fatigata, migrauit à seculo, multos per chartulas liberos derelinquens, septuagesimo vt arbitror vitæ anno, relinquēs filiam vnicā, quam in Cantbia regis cuiusdam filius matrimonio copulauit.

27 AMALO quoq; dux dum cōiugem in aliam villam pro exercēda vtilitate dirigit, in amorem puellulæ cuiusdam ingenuæ ruit. Et facta nocte crapulatus à vino misit pueros, vt detrahentes puellulam, eam thoro eius adscirent. Illa quoque repugnante, & violenter in eius mansionē deducta, dum eam alapis cędunt, sanguinis vnda ex narium meatibus decurrente perfunditur. Vnde factum est, vt ipse quoq; stratus ducis antedicti hoc riuo cruētaretur, quam & ipse pugnis, colaphis, aliisq; ictibus verberatā in vlnam suscepit, & statim obpressus somno dormire cœpit. At illa extensa manu trans caput viri gladium reperit: quo euaginato, caput ducis, velut Iudith Holofernis, ictu virili librauit. Illo quoque voces emittente, concurrunt famuli. Quam cum interficere vellent, exclamauit ille, dicens, Ne faciatis quæso: ego enim pecaui qui vim castitati inferre conatus sum. Nam hæc quæ pudici-

dicitiâ ſtuduit conſeruare, omnino nõ pereat. Hæc dicens, ſpiritum exhalauit. Cumq; ſuper eum familia coniuncta lamentaretur, adiutorio dei eruta puella domum egreditur, & per noctem Cabillonenſem vrbem adiit, quæ eſt ſita ab eo loco quaſi milia xxxv: ibiq; baſilicã ſancti Marcelli ingreſſa, regis proſtrata pedibus cuncta quæ pertulerat pãdit. Tunc rex misericordiſsimus non ſolum ei vitam donauit, verum etiam præceptionem tribui iuſsit vt in verbo ſuo poſita, à nullo vnquam parentum defuncti illius in aliquo moleſtiam pateretur. Veruntamen hoc deo præſtãte cognouimus, quòd puellæ caſtitas non eſt ab ereptore ſęuo vllatenus violata.

28 BRVNICHILDIS quoq; regina iuſsit frabricari ex auro ac gemmis miræ magnitudinis clypeum, ipſumq; cum duabus pãteris ligneis, quas vulgo Bacchinon vocant, eiſdemq; ſimiliter ex gemmis fabricatis auro, in Hiſpaniam regi mittit: in qua Ebregiſilum, qui ſæpe ad ipſam regionem legationis gratia accéſſerat, direxit. Quo abeunte, nunciatum eſt regi Gunthcramno, dicente quodam, quia Brunichildis regina ad filios Gundobaldi munera dirigit. Quod rex audiens, iuſsit cuſtodias arduas per vias regni ſui fieri, ita vt nullus penitus præterire poſsit, qui non diſcuteretur. Inquirebant etiam in hominum vel veſtimentis, vel calciamentis, aut in reliquis rebus, ſi occultè literę portarentur. Ebregiſilus verò Pariſios accedens cum his ſpecie-

bus, ab Ebrachario duce comprehensus, ad Guntheramnum deducitur: dixitque ei rex, Non sufficit ô infelicissime hominum, quòd impudico consilio Ballomerem illum, quem Gûdobaldum vocitatis, ad cõiugium arcessistis, quẽ manus mea subegit, qui voluit ditioni suæ regni nostri superare potentiam: & nunc filiis eius munera mittitis, vt ipsos iterum in Gallias prouocetis ad iugulãdum? ideoq; nõ accedes quò volueris, sed morte morieris: quia cõtraria est legatio tua genti nostræ. Illo quoque recusante, non se his verbis esse communem, sed potius ad Richaredum qui Chlodosuindam sororẽ Childeberti regis sponsare debuerat, hæc munera mitti. Credidit rex loquẽti, & dimisit eum, abiitq; in itinere quo directus fuit cum ipsis muneribus.

29 IGITVR Childebertus rex inuitãte Sygimundo Momociacensis oppidi sacerdote, dies paschæ ad supradictã celebrari statuit vrbẽ. Grauiter tunc Theodobertus filius eius senior, gulæ adflictus tumore laborauit, sed cõualuit. Interea Childebertus rex exercitum cõmouet, & Italiã ad debellãdam Longobardorum gentem, cum eisdem pergere parat. Sed Longobardi his auditis, legatos cum muneribus mittunt dicentes, Sit amicitia inter nos, & non pereamus, ac dissoluamus certum ditioni tuæ tributum. Ac vbicunque necessarium contra inimicos fuerit, ferre auxilium non pigebit. Hæc Childebertus rex audiens, ad Guntheramnum regem legatos dirigit:

git: qui ea quæ ab his offerebátur, in eius auribus intimarent. Sed ille non obuius de hac conniuétia, cõsilium ad cõfirmandam pacem præbuit. Childebertus verò rex iussit exercitum in loco residere: misitq; legatos ad Longobardos, vt si hæc quæ promiserát confirmarét, exercitus reuerteretur ad propria. sed minime est impletum.

30 CHILDEBERTVS verò rex descriptores in Pictauos, inuitante Maroueo episcopo, iussit abire, id est Florentianum maiorem domus regiæ, & Romulfum palatij sui comitem, vt scilicet populus censum quem tẽpore patris reddiderat, facta ratione, innouata re, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant: & ob hoc viduis orphanisq; ac debilibus tributi pondus insederat: quod hi discutientes, per ordinem relaxátes pauperes ac infirmos illos, quos iustitiæ conditio tributarios dabat, censu publico subdiderunt: & sic Turonos sunt delati. Sed cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes quia librum præ manibus haberent, qualiter sub anteriorum regum tempore dissoluissent, respondimus nos, dicẽtes, descriptam vrbem Turonicam Chlotharij regis tempore, manifestũ esse, libriq; illi ad regis presentiá abierunt. Sed compuncto per timorem sancti Martini antistis rege, incensi sunt. Post mortem verò Chlotharij regis, Charibertho regi populus hic sacramentum dedit. Similiter etiam & ille cum iuramento promisit, vt leges consuetu-

dinesq; nouas populo nõ infligeret, sed in illo quo quondam sub patris dominatione statu vixerãt, in ipso hic eos deinceps retineret, neque vllam nouam ordinationem se inflicturum super eos quod pertineret ad spoliũ, spopondit. Gaiso verò comes eiusdem temporis accepto capitulario, quod anteriores scriptores fecisse commemorauimus, tributa cœpit exigere: sed ab Eufronio episcopo prohibitus, cum exacta paruitate ad regis direxit præsentiam, ostendens capitularium in quo tributa continebantur. Sed rex ingemiscens ac metuens virtutem sancti Martini, ipsum incendio tradidit: aureos exactos basilicæ sancti Martini remisit, obtestans vt nullus de populo Turonico vllum tributũ publico redderet. Post cuius obitum Sygibertus rex hanc vrbem tenuit, nec vllius tributi pondus inuexit. Sic & nunc xiiij. anno Childebertus post patris obitum regnans, nihil exegit, nec vllo tributi onere hæc vrbs adgrauata cõgemuit. Nunc autem potestatis vestræ est, vtrum censeatis tributum, an non: sed videte ne aliquid noceatis, si contra eius sacramentum ambulare disponitis. Hæc me dicente responderunt, Ecce librum præ manibus habemus, in quo census huic populo est inflictus. Et ego aio, Liber hic à regis thesauro delatus nõ est, nec vnquam per tot conuahuit annos. Non est mirum enim si pro inimicitiis horum ciuium, in cuiuscunque domo reseruatus est. iudicabit enim deus super eos qui pro spoliis ciuium no-

nostrorum hunc post tãti temporis transactũ spacium protulerunt: dum autem hæc agerẽtur, Audini filius, qui librũ ipsum protulerat, ipsa die à febre correptus, die tertia expirauit. Post hæc nos transmisimus nuncios ad regẽ, vt quid de hac causa iuberet, mãdata remitteret. Sed protinus epistolam cum auctoritate miserunt, ne populus Turonicus pro reuerẽtia sancti Martini describeretur. Quibus relectis, statim viri qui ad hæc missi fuerant, ad patriam sunt regressi.

31 GVNTHCRAMNVS verò rex exercitũ commouit in Septimaniam. Austroualdus autẽ dux prius Carcasonam accedens sacraméta susceperat, ipsosq; populos ditioni subegerat regiæ. rex autem ad reliquas ciuitates capiendas, Bosonẽ cum Antestio destinauit. Qui accedens cum superbia, despecto Austroualdo duce atque cõdemnato, cur absque eo Carcasonã regredi præsumpsisset, ipse cum Sanctonicis, Petragoricis, Burdegalẽsibusq;, Agennẽsibus etiã ac Tholosanis illuc direxit. Cumq; in hac iactantia ferretur, & Gothis hęc nunciata fuissent, parauerunt se in insidiis. Hicverò super fluuium paruulũ propinquum vrbi castra ponit, epulis insedit, ebrietatibus incumbit, conuiciis & blasphemiis Gothos exaggerans. Illiq; inruentes super ipsos reperiunt epulantes inopinantesq;. Tunc hi dãtes voces, exurgunt contra eos. At illi paululum resistentes, fugã simulant: prosequentibusq; istis cõsurgunt qui prẽparati erant de insidiis,

concludentes eos in medio, vsque ad interne cionem ceciderunt: qui autem euadere potuerunt, vix equo ascenso per fugam dilapsi sunt, omnem supellectilem relinquentes in cápi planitie, nihilq; secum de rebus propriis auferentes, hoc pro magno ducentes si vel vitæ donarentur. Insequentes autem Gothi res eorũ omnes reperiũt, diripiũtq;, pedestres omnes captiuos abducentes: ceciderunt q; ibi quasi quinque milia virorũ: captiui autẽ amplius quàm duo milia abierunt, multi tamen ab his laxati, redierunt in patriam.

32 COMMOTVS autẽ rex vias claudi per regnũ suũ præcepit, ne vllus de Childeberti regno per eius regni territoriũ peruiũ possetha bere, dicens, Quia per nequitiá eius qui cum rege Hispaniæ fœdus iniit, exercitus cõruit meus, & vt se non subdát vrbes illæ ditioni meæ, eius hoc immisio facit. Additum est etiam huic causę aliud amaritudinis incendiũ quòd Childebertus rex filium suum seniorem Theodobertum nomine, Suessionas dirigere cogitabat: quæ res suspicionẽ fecerat Gunthcramno regi, dicente eo, Quia in hoc filium suũ nepos meus Suessionas dirigit, vt Parisios ingredi faciat, regnumq; meum auferre cupiat: quod nunquam Childebertus vel in cogitatione, si dici fas est, habere potuit. Multa autem & in Brunichildem reginá obprobria iactabat, dicens eius consilio hęc fieri: addens etiam quòd Gundobaldi quondá filium inuitatum coniugio copulare vellet. Vnde etiam

syno-

synodum episcoporum in Calendis Nouembribus congregari præcepit. Multiq; de extremis partibus Galliarum ad hunc conuentum properantes, de via regressi sunt, pro eo quod Brunichildis regina se ab hoc crimine exuit sacramẽtis: & sic viis iterũ reseratis, peruium patefecit volẽtibus ad regem Childebertum accedere.

33 HIS dieb. Ingeltrudis, quę monasteriũ in atrio sancti Martini statuerat, ad regẽ quasi filiã accusatura processit: in quo monasterio Berthefledis, filia quondam Chariberti regis, residebat. Sed ista egrediente, hæc in Cœnomannicum est regressa. Erat enim gulæ & somno dedita, & nullam de officio dei curam habens. Negocium verò Ingeltrudis & filię eius altius repetendũ puto. Igitur ante hos annoscum Ingeltrudis monasterium puellarum intra atrium sancti Martini, vt diximus, collocare cœpisset, filiæ suæ mãdata mittit, dicens, Relinque virũ tuũ, & veni vt faciã te abbatissam gregi huic quẽ congregaui. At illa, audito leuitatis consilio, cum viro Turonos aduenit: ingressaq; monasterium matris, dicebat viro, Regredere hinc, & guberna res liberosq; nostros: nam ego non reuertar tecũ. non enim vi debit regnũ dei coniugio copulatus. Ille verò aduenies, nunciauit mihi omnia quę à cõiuge audierat. Tunc ego accedẽs ad monasteriũ canonũ Nicenorũ decreta relegi: in quibus cõtinetur, Quia si quæ reliquerit virũ, & thorũ in quo bene vixit spreuerit, dicẽs, quia non

sit ei portio in illa cœlestis regni gloria qui fuerit coniugio copulatus, anathema sit. Quibus auditis Berthegundis metuens, ne à sacerdotibus dei cõmunione priuaretur, egressa monasterium, rediit cum viro suo. interpositis autem tribus vel quatuor annis, iterum mandata mittit ad eam mater, deprecãs eam ad se accedere. At illa oneratis nauib. tam de rebus propriis, quàm viri sui, adsumpto secum vno filio viro absente, Turonos est adpulsa. Sed cũ à matre propter improbitatẽ viri retineri non posset, scilicet ne calumniam quę eius dolo fabricata fuerat exciperet, ad Berthcramnũ germanum eius, filium videlicet suum Burdegalensis vrbis episcopũ eam direxit. Prosequente igitur viro eius dicebat, quia sine cõsilio parentum eam cõiugio copulasti, non erit vxor tua. Erant enim iam fere xxx. anni. ex quo cõiuncti pariter fuerant. Adiit enim vir eius plerunque vrbem Burdagalẽsem: sed noluit eam episcopus restituere. Cum autem rex Gunthcramnus ad Aurelianẽsem vrbẽ, sicut in superiore libro memorauimus, aduenisset, ibi eum acrius hic vir impugnare verbis cœpit, dicẽs, Abstulisti vxorem meam cum famulis eius. Et ecce, quod sacerdotẽ non decet, tu eum ancillis meis, & illa cum famulis tuis dedecus adulterij perpetratis. Tunc furore commotus rex, adstrinxit episcopũ, vt polliceretur eam reddere viro, dicens, quia parens mea hæc est: si quicquam mali exercuit in domo viri sui, ego vlciscar: sin aliud, cur sub omni deformitate

redacta

redacta viro coniunx eius aufertur? Tunc Berthcramnus episcopus pollicitus est dicés, Venit ad me, fateor, soror mea post multorũ annorum curricula: quam pro charitatis ac de siderij studio tenui mecum vt libuit. Nunc au tem recessit à me: requirat nunc eam, reuocetq; quò voluerit: me obuium nõ habebit. Et hæc dicens, misit clam nunciosad eam mandans, vt veste mutata ac pœnitentia accepta basilicam sancti Martini expeteret. quod facere illa non distulit, Venitq; vir eius cum multis insequentib. viris, vt eam ex ipso loco sancto eiiceret. erat enim in veste religiosa, adserens se accepisse pœnitentiam: sed virum sequi despexit. Interea defuncto apud Burdegalensem vrbem Berthcramno episcopo, hęc ad se reuersa ait, Væ mihi quæ audiui consilium matris iniquæ. Ecce frater meus obiit, ecce à viro derelicta sum, à filiis separata. Et quo ibo infelix? vel quid faciam? Tunc habito consilio Pictauum pergit: voluitq; eam mater retinere secum, sed penitus non potuit. Ex hoc inimicitia orta, dum sæpius regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc viri Berthegundis donationem Berthcráni germani sui ostendit, dicens; Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia sibi vendicare cupiens, misit qui effracta domo eius, omnes res illius cum hac donatione diriperet: vnde seipsam genitrix reddidit comprobatam, cum de rebus ipsis insequenti

filiæ quædam repetenti districta restituit. Sed cum sæpius ego & frater noster Maroueus episcopus, acceptis regalibus epistolis, vt eas pacificare deberemus, Berthegundis aduenit Turonos: in iudicium quoque accedentem coegimus eam, inquantũ potuimus rationem sequi: mater verò eius flecti non potuit. Tunc accensa felle, ad regẽ abiit, quasi filiam exhere dem datura de facultate paterna. Ac in præsentia regis exponens causas filia absente, iudicatum est ei vt quarta parte filiæ restituta, tres cum nepotib. suis quos de filio vno habebat, reciperet: in qua causa Theutharius presbyter qui nuper ex referendario Sygiberti regis cõuersus, presbyterij honorẽ accepit, accessit vt hanc diuisionẽ iuxta regis imperium celebraret. Sed resistẽte filia, nec diuisio facta, nec scandalum resedatum est.

34 RIGVNTHIS autem filia Chilperici, cum sæpius matri calumnias inferret, diceretq; se esse dominam, genitricemq; suam seruitio redhiberi, & multis eam & crebro conuiciis lacessiret, ac interdum pugnis se alapisq; cæderent, ait ad eam mater, Quid mihi molesta es filia? ecce res patris tui, quę penes me habentur, accipe & vtere vt libet. & ingressa in regestum reserauit archam monilibus ornamentisq; pretiosis refertam: de qua cum diutissimè res diuersas extrahens filiæ adstãti porrigeret, ait ad eam, Iam enim lassata sum: immitte tu, inquit, manum, & eiice quod inueneris. Cumq; illa immisso brachio res de archa

cha abstraheret, adprehenso mater opertorio archæ super ceruicem eius inlisit. Quod cum infortitudine premeret, atq; gulam eius axis inferior ita adtereret, vt etiam oculi ad crepandum parati essent, exclamauit vna puellarum quæ erat intrinsecus, voce magna, dicēs, Currite, quæso, currite: ecce domina mea à genitrice sua grauiter suggillatur. Et inrumpentes cellulam qui coram foribus eorū præstolabantur aduentū, erutā ab imminenti interitu puellam, eduxerūt foras. Post ista verò inter easdem inimicitiæ vehemētius pullulantes, & non de alia causa maximè, nisi quia Rigunthis adulteria sequebatur, semper cum eisdem rixæ & cædes erant.

35 BERETRVTHIS verò moriēs, filiā suam hæredem instituit, relinquens quępiam vel monasteriis puellarum quæ ipsa instituerat, vel ecclesiis siue basilicis confessorum sanctorum. Sed Vuaddo, cuius in superiore libro meminimus, querebatur à genero eius equos suos fuisse direptos: cogitauitq; accedere ad villam eius vnam quam reliquerat filiæ, quæ intra Pictauum terminum erat, dicens, Hic à regno alterius veniens diripuit equos meos, & ego auferā villam eius: interea mandatum mittit agenti, vt se aduenientē omnia quæ erant ad expensam eius necessaria, præpararet. Quod ille audiēs, coniunctis secum hominibus ex domo illa se ad bellū præparat, dicens, Nisi moriar, nō ingredietur Vuaddo in domū domini mei. Audiens autem vxor Vuaddonis

adparatũ ſcilicet belli inſtaurari cõtra virum ſuũ, ait ad eum, Ne acceſſeris illuc chare coniunx: morieris enim ſi abieris, & ego cum filiis miſera ero. & iniecta manu, voluit eum retinere, dicente præterea tum filio, Si abieris pariter moriemur, & relinques genitricẽ meam viduã, orphanosq; germanos. Sed cùm eum hæc verba penitus retinere non poſſent, furore accenſus contra filium, & timidum eum mollemq; exclamans, proiecta ſecure penè cerebrum eius inliſit. Sed ille in parte excuſſus, ictum ferientis euaſit. Aſcenſis denique equis abierunt, mandans iterum actori, vt domo ſcopis mundata, ſtragulis ſcamna operiret. Sed ille paruipendens mandatum eius, cum turbis, ſicut diximus, virorum ac mulierum ante fores domini ſui ſtetit, opperiens aduentum huius. Qui veniens, ſtatim ingreſſus domum, ait, Cur non ſunt ſcamna hęc operta ſtragulis, aut domus ſcopis mũdata? & eleuãs manum cum ſica, caput hominis libravit, cecidítq;, & mortuus eſt. Quod cernens filius hominis mortui, emiſſa ex aduerſo lancea, cõtra Vuaddonem dirigit: cuius mediam aluum ictu penetrauit à tergo egreſſa falarica: & ruẽs ad terram, aduenientemultitudine quæ collecta fuerat, lapidibus obrui cœpit. Tunc quidam de his qui venerant cum eo, inter imbres ſaxeos accedentes, coopertum ſago ac populo mitigato, eiulante filio eius, eumq; ſuper equum eleuans, adhuc viuentem domui reduxit. Sed protinus ſub lachrimis vxoris ac filio-

liorum, spiritum exhalauit. Explicita igitur tam infeliciter vita, filius eius ad regem abiit, resq; eius obtinuit.

36 IGITVR anno quo supra, regni sui, Childebertus rex morabatur cum coniuge & matre sua intra terminum vrbis quam Strataburgum vocant. Tunc viri fortiores, qui in vrbe erant Suessionica siue Meldensi, venerunt ad eum, dicētes, Da nobis vnum de filiis tuis, vt seruiamus ei: scilicet vt de progenie tua pignus retinentes, nobiscum facilius resistētes inimicis, terminos vrbis tuæ defensare studeamus. At ille gauisus nuncio, Theodobertū filium suum seniorem illuc dirigendum destinat. cui comitibus, domesticis, maioribus, atque nutritiis, & omnibus qui ad exercendum seruitium regale erant necessarij, delegatis, mense sexto huius anni direxit eum iuxta volūtatem virorū qui eum à rege flagitauerāt transmittendū: susceptiq; eum populus gaudens ac deprecans, vt vitam eius patrisq; sui quo prolixiore pietas diuina concederet.

37 ERAT autem apud vrbem Suessionas his diebus Droctigisilus, qui propter nimiam, vt ferunt, potationem, quarto instante anno sensum perdiderat. Adserebant enim multi ciuium, quòd hoc ei maleficiis accessisset, per emissionem archidiaconi, quem ab honore repulerat, intantum vt intra muros vrbis hanc amentiam magis haberet: si verò de ciuitate fuisset egressus, agebat commodius. Cumq; rex supradictus ad vrbem ve-

nisset, & hic melius ageret, permittebatur ingredi vrbem propter regem qui aduenerat. Et licet esset vorax cibi ac potator vini extra modum quàm sacerdotalem cautelam decet, tamen nullum de eo adulterium quispiam est locutus. Verumtamen insequenti cùm apud Sauriciacum villam, episcoporũ synodus adgregata fuisset, iussum est vt liceret ei ingredi vrbem suam.

38 CVM autẽ Faileuba regina Childeberti regis partu edito mox extincto ægrotaret, adtigit aures eius sermo, quòd quidam vel contra eam, vel cõtra Brunichildem reginam agere conarentur. Cumq; confortata ab incommodo, ad regis præsentiam accessisset, omnia tam ei quàm matri eius, quæ audierat reserauit. Verba autem huiuscemodi erant, quòd scilicet Septimina nutrix infantũ eius, consilio suadere vellet regi, vt eiecta matre, coniugeq; relicta, aliam sortiretur vxorem: & sic cum eodem quæcunque vellent, vel actu agerent, vel precibus obtinerent. Quod si his rex nollet adquiescere quæ suadebat, ipso maleficiis interempto, eleuatis filiis eius in regnum, repulsa nihilominus matre eorum & auia, ipsi regerent regnum. Huius enim consilij socios pronunciat esse Sunnegisilum comitem stabuli, & Gallomagnum referendarium atque Droctulfum, qui ad solatium Septiminæ ad nutriendum regis paruulos fuerat datus. Denique corripiuntur hi duo, Septimina videlicet & Droctulfus. Nec mora,

exten-

extensi inter stipites cùm vehementius cæderentur, profitetur Septimina se virum suum Iouium maleficiis interfeciſſe, ob amorem Droctulfi: ipsumq; secum scorto misceri. De his quæ supra diximus causis pariter confitētur, & memoratos viros in hoc consilio habitos indicant. Nec mora, inquiruntur & ipsi: sed conscientia terrente, latebram intra ecclesiarum septa petiere. Ad quos rex ipse procedens, ait, Egrediemini in iudicium, vt cognoscamus de his quæ vobis obiiciuntur, si vera sint, an falsa. Nam ego, vt opinor, in hanc ecclesiam fuga dilapsi non fuissetis, nisi vos conscientia terruisset. Veruntamē promissionem habete de vita, etiam si culpabiles inueniamini. Christiani enim sumus. nefas est enim vel criminosos ab ecclesia eductos punire. Tunc educti foras, cum rege venerūt ad iudicium: discussiq; reclamant, dicentes, Quia Septimina cum Droctulfo hoc nobis consilium patefecit. Sed nos execrantes ac fugientes, nunquam consentire voluimus hoc scelus. Et rex, Si, inquit, vos nullam conniuentiā præbuissetis, nostris auribus vtiq; intuliſſetis. Verúmne ergo est, vos in hac causa prębuisse cōsensum, cùm hoc nostrę sciētiæ occuli voluistis? Et statim electi foras, iterum ecclesiam petierunt. Septimina verò cum Droctulfo vehementer cæsa, ac cauteriis accensis in facie vulnerata, ablatis omnibus quæ habebat, in Marilegium villam deducitur, vt scilicet trahēs molam, his quæ in gynæcio erāt posita, per dies

singulos farinas ad victus necessarias præpararet. Droctulfum autem incisis capillis & auribus, ad vineam excolendam delegauerunt, sed post dies paucos fuga dilabitur: inquisitusq; ab actore, iterum ad regem deducitur: ibique multum cæsum, iterum ad vineam quam reliquerat, destinatur. At verò Sunnegisilus & Gallomagnus priuati à rebus quas à fisco meruerant, in exilium retruduntur. Sed venientibus legatis, inter quos episcopi erant, à rege Guntheramno, & petentibus pro his, ab exilio reuocantur: quibus nihil aliud est relictum, nisi quod habere proprium videbantur.

39 IN monasterio verò Pictauensi insidiante diabolo in corde Chrodieldis, quæ se Chariberti quondã regis filiã adserebat, orto scãdalo, ipsa quoque quasi de parentibus consisa regibus, exactis sacramẽtis à sanctimonialibus vt iniectis in abbatissam Leuboueram criminibus, ea monasterio deiecta, ipsam substituerent principalẽ. Egressaq; est cum quadraginta aut eo amplius puellis, & consobrina sua Basina filia Chilperici, dicens, Quia vado ad parẽtes meos reges, vt eis cõtumeliam nostram innotescere valeam: quia non vt filiæ regum, sed vt malarum ancillarum genitæ in hoc loco humiliamur. Infelix ac fatua non recordans, in qua se humilitate beata Radegundis, quæ hoc instituit monasterium, exhibebat. Egressa ergo ab eo, Turonos aduenit, datáq; nobis salutatione, ait, Deprecor sancte

sacer-

sacerdos, vt has puellas quæ in magnam humilitatem ab abbatissa Pictauēsi redactę sunt, custodire digneris, ac cibum præbere, donec ego eam ad reges parētes nostros, exponamq; eis quæ patimur, & reuertar. Quibus ego aio, Si abbatissa deliquit, aut canonicam regulam in aliquo prætermisit, accedamus ad fratrem nostrum Maroueum episcopum, & coniuncti arguamus eam: emendatisq; negociis restituamini in monasterium vestrum, ne dispergatur luxuria, quod sancta Radegundis ieiuniis & orationibus crebris, eleemosynisq; frequentibus adgregauit. Et illa respondit, Nequaquam, sed ad reges ibimus. Et ego, Quare responsioni resistitis? Ob quam rem sacerdotale monitū non auditis? Vereor ne coniuncti sacerdotes ecclesiarum, vos à communione remoueant: sic enim & ab antecessoribus in epistola quam ad beatam Radegundem in initio huius congregationis scripserunt, habetur insertum. Cuius exemplaria huic lectioni inserere placuit.

Exemplar epistolæ.

DOMINÆ beatissimæ & in Christo ecclesiæ filiæ Radegundi, Eufronius, Prætextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius, & Domnolus episcopi. Sollicita sunt iugiter circa genus humanum immensæ diuinitatis prouisura remedia, nec ab assiduitate beneficiorum suorum quocunque loco vel tempore videntur aliquādo seiuncta, cùm pius rerum abiter tales in hæreditate culturæ ecclesiasti-

cæ personas vbiq; disseminat, quibus agrum eius intenta operatione fidei rastro colẽtibus ad felicem centeni numeri reditum diuina temperie Christi seges valeat peruenire. Tantum igitur benignitatis eius se passim dispensatio profutura diffundit, vt illud nusquam deneget quod prodesse multis agnoscit. Quarum personarũ exemplo sanctissimo cum iudicaturus aduenerit, habeat in plurimis quod coronet. Itaque cum ipso catholicæ religionis exortu, cœpissent Gallicanis in finibus venerandæ fidei primordia respirare, & adhuc ad paucorum notitiam tunc ineffabilia peruenissent trinitatis dominicæ sacramenta, ne quid hîc minus adquireret quàm in orbis circulo prædicantibus apostolis obtineret, beatum Martinum peregrina de stirpe ad inluminationem patriæ dignatus est dirigere, misericordia consulente. Qui licet apostolorum tempore non fuerit, tamen apostolicam gratiam non effugit. Nam quod defuit in ordine, suppletum est in mercede: quoniam sequens gradus illi nihil subtrahit, qui meritis antecellit. Huius quoque reuerentissima filia, in vobis congratulamur rediuiua surgere supernæ dilectionis exẽpla propitiatione diuina. nam declinãte tempore seculi vetustate, vestri sensus certamine fides reuirescit in flore: & quod veterno tepuerat algore senectæ, tandem feruẽtis animi rursus incalescat ardore. Sed cùm penè eadẽ veneritis ex parte qua beatũ Martinum huc didicimus accessisse, nõ est mirum

si

si illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris extitisse: vt cuius es secuta vestigia, felici voto compleas & exempla, & beatissimum virum in tanto tibi facias esse socium, inquantum partem refugis habere de mundo. Cuius opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cœlesti fulgore suffusa, vt passim prouocati puellarũ animi diuini ignis scintilla succensi, taptim festinent auidè in charitate Christi fonte vestri pectoris inrigari: & relictis parentibus te sibi magis eligant, quàm matrem. facit hoc gratia non natura. Igitur huius studij vota videntes, gratias clemẽtiæ superuæ referimus, qui voluntates hominum suæ facit voluntati connecti: quoniam cõfidimus quas apud vos iubet colligi, suo vult amplexu seruari. Et quia quasdam comperimus diuinitate propitia de nostris territorij ad institutionem vestræ regulæ desiderabiliter conuolasse, inspicientes etiam vestræ petitionis epistolã liberi ter à nobis exceptam, hoc Christo auctore & remediatore firmamus: vt licet omnes æqualiter quæ ibi conueniunt, in domini charitate mansuræ debeant inuiolabiliter custodire, quod videntur libentissimo animo suscepisse: quoniam contaminari non debet Christo fides cœlo teste promissa: vbi non leue scelus est templum dei, quod absit, pollui, vt ab eo possit ira succendente disperdi. tamen specialiter definimus, si qua, sicut dictum est, de locis sacerdotaliter nostræ gubernationi do-

mino pronidente commiſsis, in Pictaua ciui-
tate veſtro monaſterio meruerit ſociari, ſecun
dum beatæ memoriæ domini Cæſarij Arela-
tenſis epiſcopi conſtituta, nulli ſit vlterius di-
ſcedendi licentia. Quæ ſicut continet regula,
voluntate prodita videtur ingreſſa, ne vnius
turpi dedecore ducatur in crimẽ, quod apud
omnes emicat in honore. Et ideo, ſi, quod a-
uertat deus, aliqua inſanæ mentis inlicitatio-
ne ſuccenſa, ad tanti obprobrij maculam præ-
cipitare ſuam voluerit diſciplinam, gloriam
& coronam, vt inimici conſilio, ſicut Eua eie-
cta de Paradiſo, per qualemcunque de clau-
ſtris ipſius monaſterij, immo de cœli regno
exire pertulerit, mergenda & conculcanda
vili platearum in luto, ſeparata à communio-
ne noſtra, diri anathematis vulnere feriatur.
Ita vt ſi fortaſsis Chriſto relicto homini volue
rit nubere, diabolo captiuante, non ſolum ip-
ſa quę refugit, ſed etiam ille qui ei coniunctus
eſt, turpis adulter, & potius ſacrilegus quàm
maritus: vel quiſquis vt hoc fieret, venenum
magis quàm conſilium miniſtrauit, ſimili vl-
tione, ſicut de illa dictum eſt, cœleſti iudicio,
nobis optantibus, percellatur: donec ſepara-
tione facta per competentem execrandi cri-
minis pœnitentiam, à loco quo egreſſa fuerat,
recipi meruerit & adnecti. Adiicientes etiam
vt eorum qui nobis quãdoque ſucceſſuri ſunt
ſacerdotes, ſimilis condemnationis teneantur adſtrictæ reatu, & ſi, quod non credimus,
aliquid ipſi voluerint aliter quàm noſtra deli-
beratio

beratio continet, relaxare, nouerint se nobiscum æterno iudice definiêre causaturos, quia communis est salutis instructio, si quod Christo promittitur, inuiolabiliter obseruetur. Quod nostræ determinationis decretum pro firmitatis intuitu, propriæ manus subscriptione credimus roborandum, perpetualiter à nobis Christo auspice duraturum.

Lecta igitur hac epistola Chrodieldis dixit, Nunquam nos vlla retinebit mora, nisi ad reges quos parentes nostros esse nouimus, accedamus. Venerant enim pedestri itinere à Pictauo, nec vllius equi beneficium habuerant: vnde anhelæ & satis exiguæ erant: sed nec victus alimoniam vllam eis in via quisquã præbuerat: accesserunt enim ad vrbẽ nostram die prima mẽsis primi. erant enim pluuiæ magnę: sed & viæ dissolutæ erant à nimia immensitate aquarum.

40 DETRAHEBANT autẽ & de episcopo dicentes, quia illius dolo & hę turbatæ, & monasterium erat derelictũ: sed materiam huius scandali altius placuit memorari. Tempore Chlotharij regis, cùm beata Radegundis hoc monasterium instituisset, semper subiecta & obediens cum omni congregatione sua anterioribus fuit episcopis. Tempore vero Sygiberti, postquam Maroueus episcopatum vrbis adeptus est, acceptis epistolis Sygiberti regis pro fide ac deuotione Radegundis beatæ, in partes orientis clericos destinat pro dominicæ crucis ligno, ac sanctorum a-

postolorum cæterorumq; martyrũ reliquiis, qui euntes detulerunt hæc pignera: quibus delatis, petiit regina episcopum, vt cum honore debito, grandiq; psallentio in monasterio locarentur. Sed ille despiciens suggestionem eius, ascensis equis, villæ se cõtulit. Tunc regina iterato ad regem Sygibertum direxit, deprecans vt iniunctione sua quicunque ex episcopis hæc pignera cum illo quo decebat honore, votumq; eius exposcebat, in monasterio conlocaret. Ad hoc enim opus beatus Eufronius vrbis Turonicę episcopus iniungitur. Qui cum clericis suis Pictauum accedẽs, cum grandi psallentio, & cereorum micantium ac thymiamatis adparatu, sancta pignera absente loci episcopo in monasterium detulit. Post hæc cum pontificis sui sæpius gratiam quæreret, nec posset adipisci, necessitate commota cum abbatissa sua quã instituerat, Arelatẽsem vrbem expetunt: de qua regula sancti Cæsarij atque Cæsariæ beatæ suscepta, regis se tuitione munierunt, scilicet quia in illum qui pastor esse debuerat, nullam curam defensionis suæ poterant reperire. Ex hoc scandalo de die in diẽ propagato, tẽpus migrationis beatæ Radegundis aduenit: qua migrante, iterum petiit abbatissa se sub sacerdotis sui potestate degere. Quod ille cùm primum respuere voluisset, consilio suorũ promisit se patrem earum, sicut dignum erat, fieri: & vbi necessitas fuisset, suam præbere defensionem: vnde factum est, vt abiens ad Childebertum regem præceptio-

ptionem eliceret, vt ei hoc monasterium sicut reliquas parochias regulariter liceat gubernare. Sed nescio quid, credo, adhuc in eius animis residebat, vt hæ puellæ adserũt, quod moueret scãdalum. His verò intẽdentibus, vt ad regis, sicut diximus, præsentiam properarent, dedimus eis cõsilium dicẽtes, Intenditis contra rationẽ, & nullo modo vobis ea series inseri potest, quę blasphemiũ arceat. Sed si vt diximus rationẽ prætermittitis, nec salubre cõsiliũ vultis accipere, vel hoc coniicite in animis vestris, vt præterito hiberni huius tempore quod in hoc verno accesit, cùm auræ cõmodiores fuerint, quò ducit volũtas, pergere valeatis. Quod consilium aptũ suscipientes, sub sequente ęstate, relictis Turonis, cęteris accõmodatis cõsobrinæ suæ Chrodieldi sanctimonalibus, ad regẽ Gũthcránum accesit. A quo susceptа ac muneribus honorata, Turonos est regressa. Constantina filia Burgolini in monasterio Augustidunensi relicta, expectans episcopos qui à rege fuerãt iussi aduenire, & causam ipsarum cum abbatissa discutere. Multæ tamen ex his à diuersis circumuẽtæ matrimonio copulatæ sunt, priusquã hæc à rege regrederetur. Cumq; præstolãtes aduentũ, nullum episcopum aduenire sensissent, Pictauum regressæ sunt, & se intra basilicam sancti Hilarij tutauerunt, congregatis secum furibus, homicidis, adulteris, omniumq; criminum reis, stabilientes se ad bellum atque dicentes, Quia virginæ sumus, nec prius in monasterium no-

strũ ingredimur, nisi abbatissa eiiciatur foras. Erat ibi tũc reclausa quædã, quæ ante paucos annos per murum se deiiciens, ad basilicã sancti Hilarij confugit, multa in abbatissam crimina euomens, quę tamen falsa cognouimus. Sed postquam in monasterium per eum locũ vnde se præcipitauerat, funibus est adtracta, petiit vt se in cellulam secretam reclauderet, dicens, Quia multum peccaui in dominum, & domnam meam Radegundem, quæ illis diebus superstes erat. Volo me, ait, ab hac frequentia cõgregationis totius amouere, & pœnitentiam pro neglectis meis agere. scio enim quia misericors est dominus, & remittit confitentibus se peccata. & ingressa est in cellulam. Cùm autem hoc scandalum cõmotum fuisset, & Chrodieldis à Guntheramno rege regressa esset, hæc disrupto nocturnis horis cellulæ ostia egressa est à monasterio, & ad Chrodieldẽ abiit, multa sicut prius fecerat, crimina de abbatissa prorumpens.

41 DVM autem hæc agerentur, Gundegisilus Burdegalensis, adiunctis secũ Nicasio Engolismensi, & Saffario Petragorico, ac ipso Maroueo Pictauensi episcopis, eo quòd huius vrbis metropolis esset, ad basilicam sancti Hilarij aduenit, arguens has puellas, & in monasterium reducere cupiens. Sed cùm illæ obstinatius reluctarentur, & hic cum reliquis iuxta epistolam superius nominatam eis excommunicationem indiceret, exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipsa

sancti

ſancti Hilarij baſilica cæde mactauit, vt conruentibus in pauimento epiſcopis vix conſurgere poſſent. Sed & diaconi & reliqui clerici ſanguine perfuſi, cum effractis capitibus baſilicam ſunt egreſsi. Tam immenſus enim eos, & vt credo, diabolo cooperante, pauor obſederat, vt egredientes à loco ſancto, nec ſibi Vale dicentes, vnuſquiſque per viam quam arripere potuit, repedaret. Adfuit huic calamitati, & Deſiderius diaconus Syagrij Auguſtodunenſis epiſcopi, qui non inquiſito Cleni fluminis vado, quo primum litus adtigit, eſt ingreſſus: ac natante equo, ripæ vlterioris cãpo euectus eſt. Ex hoc Chrodieldis ordinatores eligit, villas monaſterij peruadit, & quoſcunque de monaſterio arripere potuiſſet, plagis ac cædibus adfectos ſuo ſeruitio ſubiugabat, minans, vt ſi monaſterium poſſet ingredi, abbatiſſam de muro proiectam, terræ deiiceret. Quod cùm Childeberto regi nunciatum fuiſſet, ſtatim directa auctoritate præcepit Macconi comiti, vt hæc reprimere omni intentione deberet. Godegiſilus autem cùm has à communione ſuſpenſas cum cæteris, vt diximus, reliquiſſet epiſcopis, epiſtolã ex ſuo fratrumq; præſentium nomine conſcripſit ad ſacerdotes illos, qui tunc cum rege Gunthcramno fuerant adgregati: à quibus hæc reſcripta ſuſcepit.

Exemplar reſcripti.

DOMNIS, ſemper ſuis atque apoſtolica ſede digniſsimis, Gundegiſilo, Niſcaſio &

Saffario, Ætherius, Syagrius, Annacharius, Hesychius, Agrœcola, Vrbicus, Felix, Veranus, item Felix, & Bertheramnus episcopi. Literas vestræ beatitudinis tantũ referãte nũcio de vestra sospitate gauisi, excepimus: tantum de iniuria quá vos pertulisse signastis, nõ modico mœrore adstringimur, dũ & regula trãsgreditur, & nulla reuerentia religioni seruatur. Sed quia indicastis monachas, quæ de monasterio bonæ memoriæ Radegundis, instigãte diabolo fuerunt digressæ, quòd nullá à vobis acquieuerint correctionem audire, nec intra monasterij sui septa de quo egressæ fuerãt, voluissent reuerti: insuper basilicę domni Hilarij per cædes vestras vestrorũq; iniuriã intulisse: quapropter ipsas à cõmunionis gratia visi fueritis suspẽdere, ac per hoc nostram exinde mediocritatem elegistis cõsulere. Igitur quia optimè vos nouimus statuta canonũ percurrisse, ac regulæ plenitudinem cõtinere, vt qui in talibus excesib. videntur deprehendi, non solum excommunicatione, verumetiam pœnitentiæ satisfactione debeant coerceri: ea de re addentes cum venerationis cultu summæ auiditatis dilectionis instinctum, indicamus ea quæ definistis nos cõcordanter vestræ sentẽtiæ cõsentire, quoadusq; in synodali cõcilio Calẽdis Nouembrib. pariter positi debeamus consilio pari tractare, qualiter taliũ temeritas frænum districtionis possit accipere, vt deinceps nulli liceat sub hunc lapsum faciente iactantia similia perpetrare. Attamen quia nos sua

sua dictione domnus Paulus apostolus indesinenter videtur monere, vt opportune inopportuneq; debeamus quoscunque excedentes sedula prædicatione corrigere: & pietatē protestatur ad omnia vtilē esse: ideo suggerimus vt adhuc vt oratione assidua domini misericordiā deprecemini, vt ipse spiritus cōpūctionis ipsas inflammare dignetur, vt id quod per delictū visæ sunt contraxisse, digna satisfactione pœniteant: vt in monasterio suo vestra prædicatione animæ quæ quodammodo perierunt, propitio Christo reuertantur: vt ille qui vnam humeris inlatam errantē ouem ad ouile reduxit, & de istarum transgressione quasi adquisito gregi congaudere dignetur. Hoc specialius postulātes, vt pro nobis intercessionum vestrarū suffragia indesinenter, vt cōfidimus, tribuatis. Peculiaris vester Ætherius peccator salutare præsumo. Cliens vester Hesychius reuerēter audeo salutare. Amator vester Syagrius reuerenter saluto. Cultor vester Vrbicus peccator famulāter saluto. Venerator vester Veranus episcopus, reuerēter saluto. Famulus vester Felix salutare præsumo. Humilis vester atq; amator Felix audeo salutare. Humilis atq; obediēs vester Berthcrānus episcopus salutare præsumo.

42 SED & abbatissa recitauit epistolam quā beata Radegūdis episcopis qui suo tēpore erāt, dirigi voluit. Cuius nunc iterū ipsa abbatissa exemplaria ad vicinarū vrbium sacerdotes direxit; cuius hæc sunt exemplaria.

Exemplar epistolæ.

DOMNIS sanctis & apostolica sede dignissimis in Christo patribus omnibus episcopis Radegundis peccatrix. Congruę prouisiònis tunc roborabiliter ad effectum tendit exordium, cum generalib. patribus, medicis ac pastoribus, ouilis sibi commissi causa auribus traditur, cuius sensibus commendatur. Quorum participatio de charitate, consilium de potestate, suffragium de oratione ministrare poterit interuentum. Et quoniam olim vinclis laicalibus absoluta, diuina prouidente & inspirante clementia, ad religionis normam visa sum voluntarie duce Christo translata, hęc pronæ mentis studio cogitans etiam de aliarum profectibus, vt adnunciáte domino mea desideria efficerentur, reliquis profutura, instituente atq; remunerante præcellentissimo domno rege Chlothario, monasteriũ puellarum Pictaua vrbe constitui: conditumq; quátum mihi munificẽtia regalis est largita, facta donatione dotaui: insuper congregationi per me Christo præstante collectæ, regulam sub qua sancta Cęsaria degit: quá solicitudo beati Cæsarij antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum patrum conuenienter collegit, adsciui. Cui consentiẽtibus beatissimis & huius ciuitatis, & reliquis pontificibus, electione etiam nostræ congregationis domnam & sororem meam Agnetem, quam ab ineunte ætate loco filiæ colui & eduxi, abbatissam instituí, ac me post deum eius ordinationi regulariter obe-

obedituram commisi. Cuiq; formam apostolicam obseruantes, tam ego quàm sorores de substantia terrena quæ possidere videbamur, factis chartis tradidimus metu Ananię & Saphiræ, in monasterio positæ, nihil propriũ reseruantes. Sed quoniam incerta sunt humanę conditionis mométa vel tẽpora, quippe mundo in finem currente, cum aliqui magis propriæ quàm diuinæ cupiant voluntati seruire: zelo ducta dei hanc suggestionis meę paginã, apostolatus vestri in Christi nomine superstes porrigo vel deuota. Et quia præsens nõ valui, quasi vestris prouoluta vestigiis, epistolę vicarietate prosternor, coniurans per patrem & filium & spiritum sanctum, ac diem tremendi iudicij, sic repræsentatos vos non tyrannus obpugnet, sed legitimus rex coronet, vt si casu post meum obitum quæcunque persona, vel loci eiusdem pontifex, seu potestas principis, vel alius aliquis, quod nec fieri credimus, congregationem, vel suasu maliuolo, vel impulsu iudiciario perturbare tentauerit, aut regulã frãgere, seu abbatissam alterã quàm sororẽ meã Agnetem, quã beatissimi Germani præsentibus suis fratribus benedictio cõsecrauit: aut ipsa cõgregatio, quod fieri non potest, habita murmuratione mutare cõtenderit, vel quasdam dominationes in monasterio: vel rebus monasterij quæcunque persona vel põtifex loci prẽter quas antecessores episcopi, aut alij me superstite habuerunt, nouo priuilegio quicunque adfectare voluerit, aut extra regu-

lam exinde egredi quis tentauerit, seu de reb. quas in me præcellentissimus domnus Chlotharius, vel præcellentissimi domni regis filij sui contulerunt: & ego ex eius præceptionis permissu monasterio tradidi possidendum, & per auctoritates præcellētissimorum domnorum regum Chariberti, Gunthcramni, Chilperici, & Sygiberti, cum sacramenti interpositione, & suarum manuum subscriptionibus obtinui confirmari: aut ex his quæ alij pro animarum suarū remedio, vel sorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis princeps, aut pōtifex, aut potens, aut de sororibus cuiuslibet personæ ausi minuere, aut sibimet ad proprietatem reuocare sacrilego voto contenderit, ita vestram sanctitatē successorumq; vestrorum post deum pro mea supplicatione & Christi voluntate incurrat: vt sicut prædones & spoliatores pauperū extra gratiam vestram habeantur: nunquam de nostra regula vel de reb. monasterij obsistētibus vobis imminuere valeat aliquid aut mutare. Hoc etiā deprecans, vt cum deus prædictam domnam sororem nostram Agnetem de seculo migrare voluerit, illa in loco eius abbatissa de nostra cōgregatione debeat ordinare, quę deo & ipsi placuerit, custodiēs regulam, & nihil de proposito sanctitatis imminuet: nam nunquā propria aut cuiuscunq; volūtas præcipitet. Quòd si, quod absit, contra dei mandatum & auctoritatem regum aliquis de suprascriptis conditionibus coram domino & sanctis eius precabi-

cabiliter commendatis agere, aut de persona aut substantia minuenda voluerit, aut memoratę sorori meæ Agneti abbatissæ molestias aliquas inferre tentauerit, dei & sanctæ crucis & beatæ Mariæ incurrat iudicium, & beatos confessores Hilarium & Martinum, quibus post deum sorores meas tradidi defendēdas, ipsos habeat contradictores & persecutores. Te quoque beate pontifex, suaceſſoresq; vestros, quos patronos in causa dei diligēter adsciſco, si, quod absit, extiterit qui cōtra hæc aliquid moliri tentauerit, pro repellendo & confutando dei hoste, non pigeat ad regem quem eo tempore locus iste respexerit, vel ad Pictauam ciuitatē pro re vobis ante dominum cōmendata percurrere, & cōtra aliorum iniustitiā executores & defensores iustitiæ laborare, vt tale nephas nullo modo suis admitti temporibus rex patiatur catholicus, nec conuelli permittat quod dei & mea & regum ipsorum voluntate firmatum est. Simul etiam principes quos deus pro gubernatione populi post decessum meum superesse præceperit, coniuro per regem cuius regni non erit finis, & ad cuius nutum regna cōsistunt, qui eis donauit ipsum viuere vel regnare, vt monasteriū quod ex permissu & solatio domnorum regum, patris vel aui eorum construxisse visa sum, & ordinasse regulariter, vel dotasse, sub sua tuitione & sermone vnà cū Agnete abbatissa iubeāt gubernare: & à nullo neque sæpe dictā abbatissam nostrā, neque aliquid ad nostrū mena-

sterium pertinēs molestari, aut inquietari, vel exinde imminui, aut aliquid mutari permittāt, sed magis pro dei intuitu vnà cū domnis episcopis, ipsi me supplicāte coram redēptore gentiū sicut eis cōmendo, defensari iubeant & muniri: vt in cuius honore dei famulas protegunt, cū defensore pauperum, & spōso virginū perpetualiter ęterno socientur in regno. Illud quoque vos sanctos pōtifices, & præcellentissimos domnos reges, & vniuersum populū Christianū, coniuro per fidē catholicam in qua baptizati estis, & ecclesias quas conseruatis, vt in basilica quam in sanctæ Mariæ dominicæ genitricis honorem cœpimus ædificare, vbi etiam multæ sorores nostræ conditæ sunt in requie, siue perfecta, siue imperfecta, cum me deus de hac luce migrare præceperit, corpusculum meum ibi debeat sepeliri. Quòd si quis aliud inde voluerit, aut fieri tentauerit, obtinente cruce Christi, & beata Maria, diuinam vltionem incurrat: & vobis intercurrētibus, in loco ipsis basilicæ merear cum sororum congregatione obtinere loculum sepulturę. Et vt hæc supplicatio mea, quâ manu propria subscripsi, vt in vniuersalis ecclesiæ archiuo seruetur, effusis cum lachrimis deprecor, quatinus si cōtra improbos aliquos necessitas exegerit, vt vestra defensione soror mea Agnes abbatissa, vel cōgregatio eius, quo succurri sibi poposcerint, vestræ misericordię pia consolatio opem pastorali solicitudine subministret. Nec de me destitutas se proclament,

ment, quibus deus præsidium vestræ gratiæ preparauit. Illud vobis in omnib. ante oculos reuocantes, per ipsum qui de cruce gloriosa virginem suam genitricem beato Ioanni apostolo cõmendauit, vt qualiter ab illo completum est domini mãdatum, sic sit apud vos, indigna & humilis domnis meis ecclesiæ patribus & viris apostolicis quod cõmendo: quod cum dignanter seruaueritis depositum, meritis participes cuius impletis mandatum apostolicum, digne reparetis exemplum.

43 POST hæc Maroueus episcopus, cũ diuersa improperia ab his audiret, Porcarium abbatem basilicæ beati Hilarij, ad Gundegisilum episcopum, & reliquos comprouinciales eius destinat, vt data communione puellis, ad audientiam veniendi licentiam indulgere dignarẽtur. sed nequaquã potuit obtinere. Childebertus autem rex, cum assiduas de vtraque parte, monasterij scilicet, vel puellarum quæ egressæ fuerant, molestias pateretur, Theutharium presbyterum ad dirimendas querimonias quę inter easdem agebantur, destinat. Cui prouocatæ Chrodieldis cum reliquis puellis ad audientiã, dixerunt, Non venimus, quia à communione suspensæ sumus: si recõciliari meremur, tunc ad audientiam veniro non differimus. Hæc audiens ille, ad episcopos abiit: cumq; cum his de hac causa locutus fuisset, nullum effectum obtinere potuit de communione earum: & sic ad vrbem Pictauam regressus est. Puellę verò separatæ ab in-

uicem, aliæ ad parentes, aliæ ad domos proprias, nonnullæ in hæc monasteria, in quibus prius fuerant, sunt regressæ: quia hiemem validam simul positæ propter penuriam ligni tolerare non poterant. Paucæ tamen cum Chrodielde & Basina remanserunt. Erat enim tunc & inter eas magna discordia, pro eo quòd altera alteri se præponere cupiebat.

44 EO anno post clausum pascha, tam immensa cum grandine pluuia fuit, vt intra duarum aut trium horarum spatia etiam per minores vallium meatus ingentia currere flumina viderentur: arbores in autumno floruerunt, & poma sicut prius dederant, ediderunt. Mense nono rosæ adparuerunt. Flumina verò vltra modum excreuerunt: ita vt excedentia litora loca quæ nunquam contingere consueta fuerant, operirent, non minimum sationibus inferentia damnum.

GREG.

GREGORII TVRONI CI HISTORIARVM

LIBER X.

ANNO igitur quintodecimo Childeberti regis, diaconus noſter ab vrbe Roma ſanctorum cum pignoribus veniens, ſic retulit, quòd anno ſuperiore menſe nono tanta inundatione Tyberis fluuius vrbem Romam obtexit, vt ædes antiquæ diruerentur: horrea etiam eccleſiæ ſubuerſa ſint, in quibus nonnulla milia modiorum tritici periere. Multitudo etiam ſerpentium cum magno dracone in modum trabis validæ, per huius fluuij alueum in mare deſcendit. Sed ſuffocatæ beſtiæ inter ſalſos maris turbidi fluctus, litori eiectæ ſunt. Subſecuta eſt de veſtigio clades quam inguinariam vocant. nam medio menſe xj. aduenies primum omnium iuxta illud quod in Ezechiele propheta legitur, A ſanctuario meo incipite, Pelagium papam perculit: quo defuncto, magna ſtrages populi de hoc morbo facta eſt. Sed quia eccleſia dei abſque rectore eſſe non poterat, Gregorium diaconum plebs omnis elegit. hic enim de ſenatoribus primis, ab adoleſcentia deuotus deo, in rebus propriis ſex in Sicilia monaſte-

ria congregauit: septimum intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante serico contextu ac gemmis micantib. solitus erat per vrbē procedere trabeatus, nunc vili cōtectus vestitu, ad altaris dominici ministeriū consecratur. septimusq; leuita ad adiutorium papæ adsciscitur. Tantaq; ei abstinentia in cibis, vigilantia in orationibus, strenuitas in ieiuniis erat, vt infirmato stomacho vix consistere posset. Literis grammaticis, dialecticisq; ac rhetoricis ita erat institutus, vt nulli in vrbe ipsa putaretur esse secundus. Hunc apicem adtentius fugere tentans, ne quod prius abiecerat, rursum ei in seculo de adepto honore iactantia quædam subreperet: vnde factum est vt epistolam ad imperatorem Mauricium dirigeret, cuius filium ex lauacro sancto susceperat, coniurans, & multa prece poscens, ne vnquam consensum præberet populis, vt hunc huius honoris gloria sublimaret. Sed præfectus vrbis Romæ germanus eius, anticipauit nuncium, & comprehenso disruptis epistolis cōsensu quem populus fecerat, imperatori direxit. At ille gratias deo agens pro amicitia diaconi, quòd reperisset locum honoris eius, data præceptione ipsum iussit institui. Cumq; in hoc restaret vt benediceretur, & lues populum deuastaret, verbum ad plebem pro agenda pœnitentia

tentia in hunc modum exorsus est:

Oratio Gregorij ad plebem.

OPORTET fratres dilectissimi, vt flagella dei quę metuere ventura debuimus, saltem præsentia & experta timeamus. Conuersionis nobis aditum dolor aperiat, & cordis nostri duritiam ipsa quam patimur, pœna dissoluat: vt enim propheta teste prædictum est, Peruenit gladius vsq; ad animã. Ecce etenim cuncta plebs celestis irę mucrone percutitur, & repentina singuli cæde vastantur: nec languor mortem præuenit, sed languoris moras, vt cernitis, mors præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quàm ad lamenta pœnitentiæ conuertatur. Pensate ergo, qualis ad conspectum districti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores quique non ex parte subtrahuntur, sed pariter conruunt: domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes aspiciunt, & sui eos ad interitum hæredes prędecedunt. Vnusquisque ergo nostrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Reuocemus ante oculos mentis quicquid errando cõmisimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confessione, & sicut Propheta ammonet, leuemus corda nostra cum manibus ad dominũ. Ad deum quippe corda cum manibus leuare est, orationis nostræ studium merito bonę operationis erigere. Dat profecto, dat tremori nostro fiduciam qui per prophetam clamat, Nolo mor-

tem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitatum suarum immanitate desperet: veternosas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia absterſit: & conuersus latro vitæ præmia etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & præsumamus nos iam percepisse quod petimus. citius ad precem iudex flectitur, si à prauitate sua petitor corrigatur: Imminente ergo tantæ animaduersionis gladio, nos importunis fletibus insistamus. Ea namque quæ ingrata esse hominibus importunitas solet, iudicio veritatis placet: quia pius ac misericors deus vult à se precibus veniam exigi, qui quantum meremur non vult irasci: hic etenim per psalmistam dicit, Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & magnificabis me. Ipse ergo sibi testis est, quia inuocantibus misereri desiderat, qui am monet vt inuocetur. Proinde fratres charissimi, contrito corde & correctis operibus, ab ipso feriæ quartæ primo diluculo, septiformem letaniam iuxta distributionem inferius designatam, deuota ad lachrimas mente veniamus, vt districtus iudex cum culpas nostras nos punire considerat, ipse à sententia propositæ damnationis parcat. Clerus igitur egrediatur ab ecclesia sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani, cum presbyteris regionis sextæ. Omnes verò abbates cũ monachis suis, ab ecclesia sanctorum martyrum Gerualij & Protasij, cum presbyteris regionis quartæ.

tæ. Omnes abbatissæ cum congregationibus suis, egrediantur ecclesia sanctorum martyrum Marcellini & Petri, cum presbyteris regionis primæ. Omnes infantes, ab ecclesia sanctorum martyrum Ioannis & Pauli, cum presbyteris regionis secundæ. Omnes verò laici, ab ecclesia sancti protomartyris Stephani, cum presbyteris regionis septimæ. Omnes mulieres viduæ, ab ecclesia sanctæ Eufemiæ cum presbyteris regionis quintæ. Omnes autem mulieres coniugatæ egrediantur ab ecclesia sancti martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertiæ. Vt de singulis ecclesiis exeuntes cum præcibus ac lachrimis, ad beatæ Mariæ semper virginis genitricis dò mini dei nostri Iesu Christi basilicam congregemur, vt ibi diutius cum fletu ac gemitu domino supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, congregatis clericorum cæteruis, psallere iussit per triduum, ac deprecari domini misericordiam: de hora quoque tertia veniebant vtrique chori psallentium ad ecclesiam clamantes per plateas vrbis, Kyrie eleison. Adferebat autem diaconus noster qui aderat, in vnius horę spacio dum voces plebs ad dominũ supplicationis emisit, octoginta homines ad terram corruisse, & spiritum exhalasse. Sed non destitit sacerdos tantus prædicare populo, ne ab oratione cessarent. Ab hoc etiam diaconus noster reliquias sanctorum, vt diximus, sumpsit, dum adhuc in diaconatu dege-

ret. Cumq; latibula fugæ præpararet, capitur, trahitur, & ad beati apostoli Petri basilicã deducitur, ibiq; ad pontificalis gratiæ officium consecratus papa vrbi datus est. Sed nec desti tit diaconus noster, nisi ad episcopatum eius de porta rediret, & qualiter ordinatus fuerit, præsenti contemplatione suspiceret.

2 GRIPPO autẽ ab imperatore Mauritio rediens, hæc nunciauit, quòd anno superiore cum adepto nauigio cum sociis suis Africæ portum adtigisset, Carthaginem magnam ingressi sunt. Vbi dum morarẽtur, iussionem opperientes præfecti qui aderant, qualiter imperatoris præsentiam adire deberent, vnus puerorum Euantij scilicet, qui cum eodem abierat, direptam speciem de manu cuiusdam negociatoris ad metatum detulit. Quem ille prosecutus cuius res erant, reddi sibi rem propriam flagitabat: sed isto differente cùm de die in diem hoc iurgium in maius propagaretur, quadam die negociator puerum illum in platea reperit, adprehẽsoq; vestimento eius, tenere cœpit dicens: Quia non à me laxaberis, priusquam res quas violenter diripuisti, meæ ditioni restituas. At ille excutere se de eius manibus conatus, non dubitauit erepto gladio hominem trucidare, & statim ad metatum regressus est, nec aperuit sociis quæ gesta fuerant: erant enim ibi tunc, vt diximus, legati Bodegisilus filius Mumminoleni Suessionici, & Euantius filius Diantemij Arelatensis, & hic Grippo genere Francus, qui eleuantes

tes de epulo, ſopori ſe dederant pro quiete. Quare cum ſeniori vrbis nũciata fuiſſent quę puer horum geſſerat, collectis militibus, vel omni populo armis circundato, ad metatum eorum dirigit. At illi inopinantes expergefacti, obſtupeſcunt, cernentes hæc quæ gerebãtur. Tunc ille qui prior erat, exclamabat dicens, Arma deponite, & ad nos egredimini, vt cognoſcamus pacificè, qualiter homicidiũ factum eſt. Hæc illi audientes, timore perterriti, adhuc ignorantes quæ geſta fuerant, fidem expetunt, vt ſecuri ſine armis egrederentur. iurauerunt homines illi, quod cuſtodire impatientia nõ permiſit. Sed mox egredientem Bodegiſilum gladio percutiunt, ſimiliter & Euantium. Quibus ante hoſtiũ metatus proſtratis, Grippo arreptis armis cum pueris qui ſecum erant proceſsit ad eos dicens, Quæ geſta fuerunt nos ignoramus: & ecce ſocij itineris mei qui ad imperatorem directi fuerãt, gladio ſunt proſtrati: iudicabit deus iniuriam noſtram, & mortẽ illorum de interitu veſtro, quia nos innocentes & in pace venientes taliter trucidatis, nec vltra erit pax inter reges noſtros, imperatoremq; veſtrum. Nos enim pro pace venimus, & pro adiutorio reipublicæ impertiendo. Teſtem hodie inuoco deum, quia veſtra excitauit noxa, vt nõ cuſtodiatur inter principes pax promiſſa. Hæc & huiuſcemodi Grippone verba proferente, ſoluto Carthaginenſis belli procinctu, regreſſus eſt vnuſquiſque ad propria. Præfectus verò ad Gripponẽ

accedens, mulcere cœpit animos eius de iis quæ gesta fuerãt, ordinãs qualiter ad præsentiã imperatoris accederet. Qui veniẽs narrata legatione pro qua directus fuerat, exitium sociorũ exposuit. Qua de causa imperator valde molestus, pollicitus est vlcisci mortem eorum iuxta id quod Childeberti regis iudiciũ promulgaret. Tunc ab imperatore muneratus, cum pace regressus est.

3 HIS à Grippone Childeberto regi relatis, cõfestim exercitũ in Italiã cõmoueri iubet ac xx. duces ad Lõgobardorũ gentẽ debellãdã dirigit. Quorũ nomina non putaui lectioni ex ordine necessario inserẽda. Audoualdus verò dux cũ Vinthrione cõmoto Cãpanię populo, cùm ad Metẽsem vrbẽ quæ ei in itinere sita erat, accessisset, tãtas prędas, tãtaq; homicidia ac cędes perpetrauit, vt hostẽ proprię regioni putaretur inferre. Sed & alij quoq; duces simiiter cũ phalãgis suis fecere, ita vt prius regionem propriã aut populũ cõmanentem adficerent, quàm quiddã victoriæ de inimica gente patrarent. Adpropinquantes autẽ ad terminũ Italiæ, Audoualdus cũ sex ducib. dexterã petiit, atq; ad Mediolanẽsem vrbẽ aduenit: ibiq; eminus in cãpestria castra posuerunt. Olo autem dux ad Bilitionem huius vrbis castrũ, in campis sitũ Caninis, importunè accedens, iaculo sub papilla sauciatus, cecidit & mortuus est. Hi autem cùm egressi fuissent, in præda vt aliquid victus adquirerẽt, à Longobardis inruentibus, passim per loca prosternebantur.

Erat

Erat autem stagnum quoddam in ipso Mediolanēsis vrbis territorio, quod Coresiū vocitāt, ex quo paruus quidā fluuius, sed profundus egreditur: super huius laci litus Lōgobardos residere audierāt. Ad quē cùm adpropinquassent, priusquā flumē, quod diximus, transierēt à litore illo vnus Longobardorū stans lorica protectus & galea, cōtum manu gestans, vocē dedit cōtra Francorum exercitū, dicēs, Hodie adparebit cui diuinitas obtinere victoriā prēstet. Vnde intelligi datur, hoc signū sibi Longobardos præparauisse. Tunc pauci trāseuntes cōtra Longobardū hunc decertantes prostrauerūt eum: & ecce omnis exercitus Longobardorum in fugam versus præteriit. Hi quoque trāseuntes flumen, nullum de iis repe riunt, nisi tantū recognoscentes adparatū castrorum, vbi vel focos habuerant, vel tentoria fixerant. Cumq; nullum de iis deprehendissent, ad castra sua regressi sunt: ibiq; ad eos imperatoris legati venerunt, nunciantes adesse exercitum in solatium eorum, dicētesq;, Quia post triduum cum eisdem veniemus: & hoc vobis erit signū, cùm videritis villę huius quæ in monte sita est, domus incendio cōcremari, & fumum incēdij ad cœlos vsque sustolli, noueritis nos cùm exercitu quem pollicemur adesse. Sed expectantes, iuxta placitum, dies sex, nullū ex iis venisse contemplati sunt. Chedinus autem cum tredecim ducibus læuam Italiæ ingressus, quinque castella cepit, à quibus etiā sacramenta exegit. Morbus etiam

dysenteriæ grauiter exercitum adficiebat, eo quòd aeres incongrui insuetiq; hominibus essent, ex quo plerique interierunt. Commoto autem vento & data pluuia, cùm paulisper refrigescere aer cœpit, in infirmitate salubritatem contulit. Quid plura? per tres ferè menses Italiam peruagantes, cùm nihil proficerēt, neque se de inimicis vlcisci possent, eo quòd se in locis communissent firmissimis: neque regem capere, de quo vltio fieret, qui se infra Ticinenses munierat muros, infirmatus, vt diximus, aerum intemperátia exercitus ac fame adtritus, redire ad propria destinauit. Subdens etiá illud, acceptis sacramentis, regis ditionibus quod pater eius prius habuerat, de quibus locis & captiuos, & alias abduxere prædas: & sic regredientes ita fame conficiebantur, vt prius & arma & vestimenta ad coemendum victum demerent, quàm locum genitalem contingerent. At Aptacharius Longobardorum rex, legationem ad Gunthcramnum regem cum huiuscemodi verbis direxit, Nos, piissime rex, subiecti atque fideles vobis gentiq; vestræ sicut patrib. vestris fuimus, & esse desideramus: nec discedimus à sacramẽto quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus iurauerunt. Nunc autem desistite à persecutione nostra, & sic pax nobis & concordia, vt vbi necessarium fuerit contra inimicos auxilium præbeamus, vt vestra scilicet nostraq; gente saluata, ac nos pacificos cognoscentes, terreantur magis aduersarij qui in circuitu

cùitu obstrepunt de amicitia, quàm de nostra discordia gratulentur. Pacificè hæc Gunthcrā nus rex verba suscepit, misitq; eos ad nepotē suum Childebertū regem. Dum autē his narratis in loco commorarentur, venerūt alij qui mortuum Aptacharium regem nunciantes, Paulumq; in loco eius substitutum, eiusmodi verba quæ supra diximus, deferētes. Sed Childebertus rex placitum cum eisdem ponēs, vt quid ei imposterum conueniret, enunciaret, eos abscedere iussit.

4 MAVRITIVS autē Carthaginēses illos, qui legatos Childeberti regis anno superiore interemerant, vinctos manib. caternisq; oneratos, ad eius direxit præsentiam, duodecim scilicet numero viros, sub ea videlicet conditione, vt si eos interficere velit, haberet licentiam: si nautem ad redimendum laxaret, trecētis pro vnoquoque acceptis aureis quiescet: sicq; vt quod vellet eligeret: quo facilius sopito scandalo, nulla occasio inter ipsos inimicitiæ oriretur. Sed rex Childebertus differens homines vinctos accipere, ait, Incertū apud nos habetur, Vtrum ij sint homicidæ illi quos adducitis, an alij, vel fortasis cuiuscūq; serui habentur, cū nostri bene ingenui generatione fuerint, qui apud vos fuerunt interēpti. Præsertim & Grippo adstabat, qui eo tempore legatus cum eisdem fuerat missus, qui interfecti sunt, ac dicebat, Quia præfectus vrbis illius cum collectis duobus aut tribus hominum milibus inruit super nos, interemitque

socios meos: in quo excidio & ego ipse interissem, si me viriliter defendere nequiuissem. Accedens autem ad locum, homines agnoscere potero: de quibus si imperator vester, vt dicitis, nostro cum domino pacem custodire deliberat, vltionē exigere debet: & sic dato rex placito, vt post eos ad imperatorē dirigeret, ipsos abscedere iubet.

5 HIS autem diebus Chuppa qui quondam comes stabuli Chilperici regis fuerat, inrupto Turonicæ vrbis termino, pecora reliquasq; res quasi prædā exercens, diripere voluit. Sed cū hoc incolæ præsensissent, collecta multitudine eum sequi cœperunt. Excussaq; præda, duob. ex pueris eius interfectis, hic nudus aufugit, aliis duobus pueris captis: quos vinctos, ad Childebertum regem transmiserunt: quos ille in carcerem coniici iubens, interrogare præcepit, cuius auxilio Chuppa fuisset ereptus, vt ab iis non comprehenderetur qui sequebantur. Respondērūt, hoc Animodi vicarij dolo, qui pagū illū iudiciaria regebat potestate, factū fuisse. Protinusq; directis rex literis ad comitē vrbis, iubet vt eum vinctum in præsentiam regis dirigeret. quod si resistere conaretur, vi obpressum etiam interficeret, si principis gratiā cupiebat adquirere. Sed ille non resistens, datis fideiussoribus, quo iussus est abiit: repertumq; Flauianū domesticū cautum cum socio, ne noxialis inuentus, pacificatus cum eodē, redire ad propria iussus est, datis tamen domestico illi muneribus prius.

Ipse

Ipse quoque Chuppa iterũ commotis quibusdam de suis, filiã Badegisili quondam Cœnomanẽsis episcopi diripere sibi in matrimoniũ voluit: inruens autem nocte cum cuneo socio rum in villa Marogalẽsi, vt voluntatem suam expleret, præsensit eum, dolumq; eius Magatrudis materfamiliãs, genitrix scilicet puellæ: egressaq; cum famulis contra eum vi repulit, cæsis pleriſque ex illis, vnde non sine pudore discessum est.

6 APVD Aruernos verò vincti carceris nocte nutu dei disruptis vinculis, reseratisq; aditibus custodiæ, egressi ecclesiam ingressi sunt. Quibus cùm Eulalius comes onera catenarum addi iussisset, vt super eos posita, extemplo ceu vitrũ fragile comminuta sunt: & sic obtinente Auito pontifice eruti, propriæ sunt redditi libertati.

7 IN supradicta verò vrbe Childebertus rex omne tributum tam ecclesiis quàm monasteriis, vel reliquis clericis qui ad ecclesiã pertinere videbãtur, aut quicunq; ecclesię officiũ excolebãt, larga pietate cõcessit. Multũ enim iam exactores huius tributi expoliati erãt, eo quòd per longũ tempus & succedentiũ generationes, ac diuisis in multas partes ipsis possessionibus, colligi vix poterat hoc tributum. quod hic, deo inspiráte, ita præcepit emẽdari, vt quod super hæc fisco deberetur, nec exactorem damna percuterẽt, nec ecclesię cultorem tarditas de officio aliqua reuocaret.

8 IN cõfinio verò termini Aruerni, Ga-

balitani atque Ruteni, synodus episcoporum facta est cõtra Tetradiam relictam quondam Desiderij, eo quòd repeteret ab ea Eulalius cõmes res quas ab eo fugiens secum tulisset. Sed hanc causam, vel qualiter Eulalium reliquerit, vel quemadmodum ad Desiderium confugerit, altius memorãdum putaui. Eulalius autem, vt iuuenilis ætas habet, agebat quæpiam inrationabiliter: vnde factum est, vt à matre sæpius increpitus, haberet in eam odiũ quam amare debuerat. Denique cùm in oratorio domus suæ hæc in oratione frequenter incumberet, & nocturnas vigilias persæpe dormientibus famulis in oratione cũ lachrimis expleret, in cilicio quo orabat suggillata reperitur. Sed nescientibus cunctis, quis hæc fecisset, crimen tamen parricidij refertur ad filium. Hæc cùm Cautinus episcopus Aruernę vrbis comperisset, eum à communione submouit. Conuenientibus autem ciuibus cum sacerdote, ad festiuitatem beati martyris Iuliani, ad pedes episcopi Eulalius ille prosternitur, quærens se inauditum à communione remotum. Tunc episcopus permisit eum cum cæteris. Missarum spectare solennia. Verùm vbi ad communicandum ventum est, & Eulalius ad altarium accessisset, ait episcopus, Rumor populi parricidam te proclamat esse. Ego verò vtrum perpetraueris hoc scelus, an non, ignoro: idcirco in dei hoc & beati Martiris Iuliani statuo iudicio. Tu verò si idoneus es, vt adseris, accede propius, & sume tibi Euchari-

stiæ

stiæ particulam, atque impone ori tuo. erit enim deus respector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia, communicans abscessit. habebat enim vxorem Tetradiam nobilem ex matre, patre inferiorem. Sed cùm in domo sua vir ancillarum concubitu misceretur, coniugem negligere cœpit: & cùm ab scorto reuerteretur, grauissimis eam plagis sæpius adficiebat. Sed & pro multis sceleribus debita nonnulla contraxerat, in quibus ornamẽta & aurũ vxoris sæpissimè euertebat. Denique inter has angustias mulier conlocata, cùm honorem omnem quem in domo viri habuerat, perdidisset, & ille abisset ad regem, hęc à Viro (sic enim erat nomen hominis) mariti sui nepote concupiscitur, scilicet vt quia ille perdiderat coniugem, huius matrimonio iungeretur. Virus autem timens inimicitias auunculi, mulierem Desiderio duci transmisit, videlicet vt succedente tempore copularetur ei: quæ omnem substantiam viri sui, tam in auro quàm in argento, & vestimentis, & quæ moueri poterát, cum seniore filio secum sustulit, relicto in domo alio iuniore. Rediẽs verò Eulalius exitinere, comperit quæ acciderát. Sed cùm mitigato dolore paululum quieuisset, super Virum nepotem suum inruit, eumque inter arcta vallium Aruernarum interemit. Audiens autem Desiderius, qui & ipse vxorẽ nuper perdiderat, quòd scilicet Virus interfectus fuisset, coniugio suo Tetradiam sociauit. Eulalius verò puellá de monasterio Lugdu-

nensi diripuit, eamq; accepit. Sed concubinæ eius instigante, vt quidam adserunt, inuidia, maleficiis sensum eius oppilauerunt. Post multum verò temporis, Eulalius Emerium huius puellæ consobrinum clam adpetiit occiditq;. Similiter Socratium fratrem soceræ suæ, quem pater ex concubina habuerat, interemit. Et alia multa mala fecit, quæ enarrare perlongum est. Ioannes filius eius, qui cum sua discessérat genitrice, à domo Desiderij dilapsus, Aruernum venit. Cumq; iam Innocentius episcopatum Rutenæ vrbis ambisset, mandatum ei mittit Eulalius, vt res quæ ipsi in huius ciuitatis territorio debebantur, per huius auxilium recipere posset. Sed Innocentius ait, Si de filiis tuis vnum accipio, quem clericum factum in solatio meo retineam, faciam quæ precaris. At ille transmisit puerum Ioannem nomine, recepitq; res suas. Susceptoq; Innocentius episcopus puero, totondit comam capitis eius, deditq; eum archidiacono ecclesiæ suæ: qui in tanta se abstinentia subdidit, vt pro tritico hordeum sumeret, pro vino aquam hauriret, & pro equo asino vteretur, vestimenta vilissima habens. Igitur coniunctis, vt diximus, sacerdotib. & viris magnificis in cõsinio supradictarũ vrbium: Tetradia ab Agyno repræsentatur, atque Eulalius contra eam causaturus accessit. Cumq; res quas de eius, abiens ad Desiderium, domo abstulerat, inquireret, iudicatũ est, Tetradia vt quadrupla satisfactione ablata restitueret, filiosq;

quos

quos de Desiderio cõceperat, incertos haberi: illud etiam ordinãtes, vt si hæc quæ Eulalio est iussa dissolueret, accedendi in Aruernum licentia præberetur, rebusq; suis quæ ei ex paterna successione obuenerant absque calumnia frueretur: quod ita factum est.

9 CVM hęc agerentur, & Britanni circa vrbes, Namneticá vtique & Redonicam, valde sæuirent, Gunthcramnus rex exercitũ contra eos cõmoueri iussit: in quorũ capite Beppolenũ & Ebracharium duces delegit. Sed Ebracharius suspectus, quòd si victoria cũ Beppoleno patraretur, ipse ducatũ eius adquireret, inimicitias cũ eo dẽ connectit, ac per viam totã sc blasphemiis, conuiciis atq; maledictionibus lacessunt. Verum per viam qua abierũt, incendia, homicidia, spolia, ac multa scelera egerunt. Interea venerunt ad Vicinoniam amnem. quẽ transmissi, ad Vldam fluuiũ peruenerunt: ibiq; dissipatis vicinitatis casis, pontes desuper statuunt, sicq; exercitus omnis transiuit. Coniuctus enim fuerat eo tempore Beppoleno presbyter quidam dicens, Si secutus me fueris, ego te vsq; Vuarocum ducam, ac Britannos tibi in vnũ collectos ostendam. Fredegundis enim cùm audiisset, quòd in hoc procinctu Beppolenus abiret, quia ei iam ex anteriore tempore inuisus erat, Baiocassinos Saxones, iuxta ritum Britãnorum tonsos, atque cultu vestimenti compositos, in solatium Vuaroci abire præcepit. Aduenientc autem Beppoleno cum iis qui eum sequi voluerunt,

certamen iniit, multosq; per biduum de Britannis ac Saxonibus supraſcriptis interemit. Receſſerat enim ab eo Ebracharius cum maiori manu: nec ad eum accedere voluit, donec interemptum audiret. Die autem tertio cùm iam qui cùm eo erant interficerẽtur, atq; ipſe ſauciatus lancea repugnaret, inruentibus ſuper eum Vuaroco cum ſupradictis, interfecerunt eum: incluſerat enim eos inter anguſtias viarũ atq; paludes: in quibus magis luto necti quam gladio trucidati ſunt. Ebracharius verò vſque Venetos vrbem acceſsit: miſerat enim ad eum obuiã epiſcopus Regalis clericos ſuos cum crucib. & pſallentio, qui eos vſque ad vrbem deduxerũt. Ferebant etiã quidam eo tempore, quòd Vuarocus in inſulas fugere cupiẽs cum nauibus oneratis auro argentoq; & reliquis rebus eius, cùm alta maris cepiſſet, commoto vẽto, demerſis nauibus, res quas impoſuerat, perdidiſſet: tamẽ ad Ebracharium veniens, pacẽ petiit, obſidesq; cum multis muneribus tradidit, promittẽs ſe nunquam contra vtilitatẽ Gunthcramni regis eſſe vẽturum. Quo recedente, & Regalis epiſcopus cum clericis & pagenſibus vrbis ſuæ, ſimilia ſacramẽta dedit, dicẽs, Quia nihil nos dominis noſtris regibus culpabiles ſumus, nec vnquam cõtra vtilitatẽ eorũ ſuperbi extitimus: ſed in captiuitate Britannorũ poſiti, graui iugo ſubditi ſumus. Pace igitur celebrata inter Vuarocũ atq; Ebracharium, dixit Vuarocus: Diſcedite nũc & renũciate, quia omnia quæ iuſſerit rex, ſpõ-

te

te implere curabo: quod vt plenius credere debeatis, nepotē meum obsidem tribuā. & ita fecit: cessatumq; est ab illo. Veruntamen multitudo magna sicut de regali exercitu, ita & de Britannis cæsa est. Egrediente autē exercitu à Britanniis, ac transeuntibus amnem robustioribus, inferiores & pauperes qui cum his erant, simul transire non potuerūt. Cumq; in litus illud Vicinoniæ amnis restitissent, Vuarocus oblitus sacramēti atque obsidum quos dederat, misit Canaonem filiū suum cum exercitu, adprehensisq; viris quos in litore illo reperit, vinculis alligat, resistētes interficit, non nullis qui cum caballis torrentem transmeare voluerunt, ab ipsius torrentis impetu in mare deiectis. Dimissi sunt postea multi à coniuge Vuaroci cum cereis & tabulis quasi liberi, & ad propria sunt regressi. Exercitus verò ipsius qui prius transierat, metuēs per viā illam qua venerat regredi, ne forte mala quę fecerat pateretur, ad Andegauam vrbē dirigit, Meduanæ torrentis expetens pōtem: sed parua quæ prius transiit manus ad ipsum quem præfati sumus pontem, spoliati, cæsi, & ad omne dedecus sunt redacti. Per Turonicum verò trāseuntes, prædas agentes, multos expoliauerunt: inopinantes enim repererāt incolas loci. Multi tamen de hoc exercitu ad Gunthcramnum regem accesserunt, dicentes, quia Ebracharius dux ac Vuiliacharius comes accepta pecunia ab Vuaroco, exercitum perire fecissent. Qua de causa Ebracharius præsentatus, mul-

tum conuiciis actus à rege, à præsentia eius discedere iussus est, Vuiliachario comite per fugas latitante.

ANNO igitur XV. Childeberti regis, qui est Gūthcrāni nonus atq; vicesimus, dum ipse Gunthcramnus rex per Vosacum siluam venationē exerceret, vestigia occisi bubali deprehendit. Cumq; custodem siluæ arctius distringeret, quis hæc in regali silua gerere præsumpsisset, Chundonē cubicularių regis prodidit. quo hæc loquēte, iussit eum adprehēdi, & Cabillonum compactum in vinculis duci. cumq; vterque in præsentia regis intenderēt, & Chundo diceret, nunquā à se hæc præsumpta quæ obiiciebātur, rex campum diiudicat. Tunc cubicularius ille dato nepote pro se, qui hoc certamē adiret, in campo vterq; steterūt: iactaq; puer ille lancea super custodem siluæ, pedem eius transfigit: moxq; resupinus ruit. Puer verò extracto cultro qui de cingulo dependebat, dum collū ruentis incidere tantat, cultro sauciati vētre trāsfoditur: ceciderūtq; ambo, & mortui sunt. Quod videns Chundo, ad basilicā sancti Marcelli fugam iniit. Adclamante verò rege vt comprehenderetur, priusquam limē sanctum adtingeret, comprehēsus est, vinctusq; ad stipitē, lapidibus est obrutus. Multū se ex hoc deinceps rex pœnitens, vt sic eum ita præcipitē reddidisset, vt pro paruulæ causę noxa, fidelem sibiq; virum necessarium, tam celeriter interemisset.

CHLOTHARIVS verò Chilperici quondam

quŏdam regis filius grauiter ægrotauit, & intantum desperatus est habitus, vt regi Gũthcrãno obitus eius fuisset nũciatus: vnde factũ est, vt egrediens de Cabillono, quasi Parisios accedere cupiens, vsq; ad terminos Senonicę vrbis accederet. Sed cùm audisset cõualuisse puerũ, de itinere est regressus. Sed cùm eum Fredegundis mater eius desperatum vidisset, multum pecuniæ ad basilicã S. Martini vouit: & sic puer melius agere visus est. Sed & ad Vuarocũ nuncios dirigit, vt qui adhuc in Britãniis de exercitu Gunthcrãni regis retinebantur, pro huius vita absoluerentur: quod ita Vuarocus impleuit: vnde manifestatũ est, huius mulieris conludio, & Beppolenũ interfectum esse, & exercitum fuisse conlisum.

12 INGELTRVDIS verò religiosa, quæ, vt in superiorib. libris exposuimus, in atrio sancti Mertini, puellarũ monasteriũ collocauit, cùm ægrotare cœpisset, neptẽ suam abbatissam instituit: vnde reliqua congregatio maximè murmurauit: sed nobis increpãtibus cessauit à iurgio. Hæc verò cũ filia discordiam tenens, pro eo quòd res suas ei abstulerat, obsecrauit, vt neq; in monasterio quod instituit, neq; super sepulchrum eius permitteretur orare. Quæ octogesimo, vt opinor, anno vitæ obiit, sepultaq; est vij. Idus mensis primi. Sed veniẽs filia eius Berthegundis Turonos, cùm non fuisset excepta, ad Childebertum regem abiit, postulans vt ei liceret in locũ matris suæ

monasterium regere. Rex verò oblitus iudicij quod matri eius fecerat, huic aliâ præceptionem manus suę roboratam subscriptione largitus est, hęc continentem, vt res omnes quas mater vel patęr eius habuerant, suo dominio subiugaret, & quicquid monasterio Ingeltrudis reliquerat, auferretur. Cum quo præcepto veniẽs, ita cunctam supellectillem monasterij abstulit, vt nihil intra præter vacuos relinqueret parietes, colligens secum diuersorum criminũ reos, atq; in seditionib. præparatos: qui si quid erat de villis reliquis quod deuotio derat, fructũ auferrẽt. Tantaq; ibi mala gesit quæ vix ex ordine possent narrari. Hæc verò acceptis his rebus quas diximus, in Pictauum rediit, multa in abbatissam crimina vomẽs falsa, quæ parens eius proxima habebatur.

13 HIS autẽ dieb. extitit quidã de presbyteris nostris, Saducęę mãlignitatis infectus veneno, dicens non esse futuram resurrectionem. Cumq; nos eam sacris literis prædictã, & apostolicæ traditionis auctoritate monstra tam adfirmaremus, respõdit, Manifestum est hoc celebre ferri, sed certi non sumus, vtrum sit, an non, præsertim cum dominus iratus primo hominiquẽ manu sacra plasmauerat, dixerit, In sudore vultus tui vescẽris pane tuo, donec reuertaris in terrã de qua sumptus es: quia puluis es, & in pulueré reuerteris. Quid ad hæc respondebitis, qui resurrectionem futuram prædicatis? cum in pulueré redactum hominẽ resurgere vlterius diuinitas non promit-

mittat? Cui ego, Quid de hac causa vel ipsius domini & redemptoris nostri, vel patrũ prædecessorum verba loquantur, nullum catholicorum nescire reor. Nam in Genesi cum patres obirent, aiebat dominus, Tu autẽ congregaberis ad populum tuum, sepultus in senectute bona. Et ad Cain dicitur, Quia vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Vnde liquido adparet, viuere animas post regressũ corporis, atque resurrectionem futuram intantis vultibus præstolari. Sed & de Iob scriptum est, quia resurrecturus est in resurrectione mortuorũ. Et propheta Dauid, licet ex persona domini, tamen resurrectionẽ præuidens ait, Nunquid qui dormit non adiiciat vt resurgat? hoc est, qui mortis somno obprimitur, nõ est vẽturus ad resurrectionẽ? Et Esaias, quòd de sepulchris resurrecturi sunt mortui, docet. Sed & Ezechil propheta cũ ossa arida obtecta cute, neruis solidata, venis infecta, flante spiritu animata, reformatũ hominẽ enarraret, manifestissimè resurrectionẽ futuram edocuit. Sed & illud manifestũ fuit resurrectionis indicium, quòd Helisei ossa tangens extinctum cadauer, virtutis effectu reuixerit: quod ipsius domini qui est primogenitus mortuorum, resurrectio manifestauit: qui morti mortẽ intulit, & de sepulchro vitã mortuis reformauit. Ad hæc presbyter, Quòd dominus in adsumpto homine mortuus fuerit ac resurrexerit, nõ ambigo: illud tamen, quòd reliqui resurgant mortui, nõ admitto. Et ego, Et quę fuit neces-

sitas filio dei de cœlo descendere, carnẽ adsumere, mortem adire, inferna penetrare, nisi vt hominem quem plasmauerat, non permitteret in morte perpetua derelinqui? Sed & iustorum animæ quæ vsque passionẽ eius infernali ergastulo tenebantur inclusæ, eo veniẽte laxatę sunt. Nam descendens ad inferos, dũ tenebras noua luce perfudit, animas eorũ secũ, ne hoc exitu amplius cruciarẽtur, eduxit, iuxta illud, Et in sepulchro eius resurgẽt mortui. Et presbyter ait, Nũquid possunt ossa in fauillam redacta, iterũ animari & hominẽ viuentẽ proferre? Et ego respõdi, Nos credimus quia quamlibet in puluerem redigatur homo, & aquis, ac terræ venti violenti impetu dispergatur, non sit difficile deo hæc ad vitam resuscitari. Presbyter respõdit, Hîc maximè vos errare puto, vt adserere verbis lenib. tentetis acerrimam seductionẽ, vt dicatis à bestiis raptũ, aquis immersum, piscium faucibus deuoratũ, in stercus redactũ, & per secretũ digestionis ejectum, aut aquis labentib. deiectũ, aut terra cõputrecente abolitũ, ad resurrectionẽ venturũ. Ad hæc ego respõdi, Obliuioni apud te traditũ est, vt opinor, quid Ioannes euangelista super pectus dominicũ recumbẽs, ac diuini mysterij arcana rimás, in Apocalypsi dicat: Tũc, inquit, reddet mare mortuos suos. Vnde manifestum est, quia quicquid humani corporis piscis absorbuit, ales rapuit, bestia deglutiuit, à domino coniunctũ in resurrectionẽ reparádum erit: quia non erit ei difficile perdita reparare,

parare, qui ex nihilo non nata creauit: sed ita hæc in integritatē solida sicut prius fuerāt reparabit, vt corpus quod fuit in mūdo, aut pœnam iuxta meritū ferat, aut gloriam. Sic enim ipse dominus in euangelio ait, Quia filius hominis veniet in gloria patis sui cū angelis suis vt reddat vnicuiq; secundū opera sua. Sed & Martha cum de resurrectione prę̄senti fratris Lazari dubitaret, ait, Scio quia resurget in resurrectione in nouissima die. Cui dominꝰ ait Ego sum resurrectio, via, veritas, & vita. Ad hęc presbyter, Quomodo autē in psalmo dicitur, Quia nō resurgūt impij in iudicio? Et ego respōdi, Non resurgūt vt iudicēt, sed resurgūt vt iudicētur. Nec enim sedere cū impijs iudex potest, causas suorū redditurus actuū. Et ille, Dominꝰ, inquit, in euāgelio dixit, Qui nō crediderit, iā iudicatus est: vtiq; quia peribit resurrectioni. Et ego respōdi, Iudicatꝰ est enim vt ad suppliciū æternū perueniat, quia nō credidit vnigenitū filiū dei: tamen resurrecturus in corpore, vt ipsum supplicium in quo peccauit corpore patiatur. Nec enim potest iudiciū fieri, nisi prius resurgant mortui: quia sicut illos qui defuncti sunt sancti, cælum vt credimus retinet, de quorum sepulchris sæpius virtus illa procedit, vt de his cæci illuminentur, claudi gressum recipiant, leprosi mundentur, & alia sanitatum beneficia infirmis petentibus tribuantur: ita credimus & peccatores in illo infernali carcere vsq; ad iudicium retineri. Et presbyter ait, In psalmo autem legimus,

Spiritus pertranſiit ab homine, & non erit, & non cognoſcet amplius locũ ſuum. Ego dixi, Hoc eſt quod ipſe dominus per parabolam ad diuitem qui flammis tartareis cruciabatur, dicebat, Recepiſti tu bona in vita tua, ſimiliter & Lazarus mala. Nõ autẽ cognouit diues ille purpuras ſuas & byſſum, nec delicias cõuiuij, quas ei vel aer, vel terra, vel mare protulerat: ſicut nec Lazarus vulnera, aut putredines quas iacens ante eius ianuas perferebat. vel cũ hic in ſinu Abrahæ requieſceret, ille autem cruciaretur in flãmis. Presbyter dixit, In alio pſalmo legimus, Quia exiit ſpiritus eorũ & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorũ. Ad hæc ego, Bene ais, Quia cum egreſſus fuerit ab homine ſpiritus, & iacuerit corpus mortuum, non cogitat de his quæ in mundo reliquit, acſi verbi cauſa dicas, Non cogitat ædificare, plantare, agrum excolere: non cogitat congregare aurum, argentum vel reliquas diuitias mundi. Periit enim hæc cogitatio à corpore mortuo, quia nõ eſt ſpiritus in eo. Sed quid tu de reſurrectione dubitas, quam Paulus apoſtolus in quo ipſe, vt ait, Chriſtus loquebatur, euidẽter exprimit dicẽs, Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem: vt ſicut ille mortuus eſt, & reſurrexit, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et iterum, Omnes quidẽ reſurgemus, ſed nõ omnes immutabimur. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et iterum, Stella autem differt à

ſtella

ſtella in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ. Item illic, Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione, & reliqua. Itẽ illic, Omnes nos repræſentari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis ſui, prout geſsit ſiue bonum ſiue malum. Ad Theſſaloni cenſes autem, euidentiſsimè futuram reſurrectionem deſignat dicens. Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cũ eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu domini non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archãgeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi: deinde nos qui viuimus qui relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nubib. obuiam domino in aera, & ſic ſemper cũ domino erimus. Itaq; conſolamini inuicẽ in verbis iſtis. Plurima ſunt enim de his teſtimonia quę hãc cauſam confirmãt. Sed tu ignoro quid ambigas de reſurrectione, quam ſancti expectãt pro merito, quam peccatores metuunt pro reatu. Hanc enim reſurrectionem, & illa quæ cernimus elementa demonſtrant, id eſt dum arbores in æſtate foliis tectæ, hieme veniente nudantur: ſuccedẽte verò verno tẽpore quaſi reſurgẽtes, in illud quod prius fuerant, foliorum tegmine veſtiuntur. Hæc oſtendunt &

illa quę iaciũtur ſemina terris, quæ cõmẽdata ſulcis, ſi fuerint mortua, cũ multiplici fructu reſurgũt, ſicut ait Paulus apoſtolus, Stulte tu, quod ſeminas nõ viuificatur, niſi prius moriatur. Quę omnia ad fidẽ reſurrectionis, mundo manifeſtata ſunt. ſi enim reſurrectio futura nõ eſt, quid proderit iuſtis bene agere, quid nocebit peccatoribus male? decidant ergo cuncti in voluptatibus ſuis, & faciat vnuſquiſq; quæ placuerit, ſi iudiciũ futurum nõ erit. Vel illud improbe non formidas, quod ipſe dominus beatis apoſtolis ait: Cum venerit, inquit, filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat agnos ab hœdis: & ſtatuet oues quidẽ ad dexterã, hædos autem ad ſiniſtrã. Et his dicet, Venite benedicti, percipite regnũ: illis autẽ, Diſcedite à me operarij iniquitatis. Atq; vt ipſa ſcriptura docet, ibũt hi in ſupplicium æternũ, iuſti autem in vitam æternã. Putãsne erit reſurrectio mortuorum, aut iudiciũ operum, quando iſta faciet dominus? Reſpõdeat ergo tibi Paulus apoſtolus, ſicut aliis incredulis, dicens, Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis & fides veſtra. Ad hęc contriſtatus presbyter, à conſpectu noſtro diſcedẽs, pollicitus eſt credere in reſurrectionem, iuxta ſeriem ſcriptuarum ſanctarum quam ſupra memorauimus.

14 ERAT autem tunc temporis Theodulfus diaconus vrbis Pariſiacę, qui ſibi videbatur

batur in aliquo sciolus, qui sæpius de hac causa altercationes mouebat. Hic autem de Parisiis vrbe abscedés, Andegauos venit, & se Audoueo episcopo subdidit, propter antiquam amicitiam, quam simul Parisiis commorantes habuerant: vnde & à Ragnemodo Parisiacæ vrbis episcopo, sæpius excommunicatus est, quòd ad ecclesiam suam in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret. Hic in tanta familiaritate cum præfato Andegauæ vrbis episcopo adhæserat, vt non se posset ab eius importunitate discutere, pro eo quòd bonis moribus & adfectu pio erat. Factum est autem vt ędificaret super muros vrbis solarium, de quo cœnæ epulo perfuncto descendens, manum super diaconum substentabat, qui in tantum erat crapulatus à vino, vt vix vel figere gressũ valeret, puerosq; qui præibat cum lumine nescio quid commotus, pugno ceruicem ferit. Quo impulso hic cum se cõtinere non potuisset, cum ipso impetu de muro præcipitatur, sudarium episcopi quod balteo dependebat, arripiens: cũ quo pene dilapsus fuerat, nisi pedes episcopi abbas velociter amplexus esset. Qui ruẽs super lapidẽ, cõfractis ossib. & crate pectoris, sanguinẽ cũ felle disrupto euomens, spiritũ exhalauit. Erat enim & vino deditus, & in adulterio dissolutus.

15 CVM autẽ scandalũ quod ferente diabolo in monasterio Pictauensi ortum, in ampliorem quotidie iniquitatem cõsurgeret, & Chrodieldis adgregatis sibi vt supra diximus,

homicidis, maleficis adulteris, fugitiuis, & reliquorum criminum reis, in seditione parata resideret, iussit eis vt inruētes nocte in monasteriū, abbatissam foras extraherēt. At illa tumultum sentiēs venientiū, ad sanctæ crucis aram se deportari popoſcit: grauabatur enim dolore humoris podagrici, ſcilicet vt vel eius foueretur auxilio. Sed vbi ingressi viri cereo accenso cū armis, huc illucq; vagarentur, per monasterium inquirētes eam, introeuntes in oratorium, repererunt iacentē super humum ante archā sanctæ crucis. Tunc vnus acerbior cæteris, qui ad hoc scelus patrandū adgressus fuerat, vt abbatissam gladio diuideret, ab alio vt credo, diuina prouidētia cooperāte cultro percutitur. Profluente verò sanguine solo decubans, votum quod leui conceperat animo, non expleuit. Interea Iustina præpoſita cum aliis sororib. palla altaris, quod erat ante crucem dominicam, extincto cereo, abbatissam operit. Sed venientes cum euaginatis gladiis ac lāceis, scissa veste, & pene sanctimonialium manibus laniatis, adprehēsam præpositā pro abbatissa, quia tenebræ erant, excusis linteaminibus, à capite soluta cæsarie detrahunt, & vsque basilicam sancti Hilarij inter manus deferūt custodiæ mancipandā: adpropinquantesq; basilicæ, cœlo modicum albescente, vbi cognouerūt non esse abbatissam, mox ad monasterium redire puellam præcipiunt: reuertentesq;, abbatissam adprehēdunt, extrahūt, & in custodiam iuxta sancti Hilarij basilicā in

loco

loco vbi Basina metatum habebat, retrudunt, positis ad ostium custodibus, ne quis vllũ captiuæ præberet auxilium. Exinde nocte subobscura adgressi monasterium, cùm nullo fulgore accensi luminis potirentur, extracta prõptuario cuppa, quæ olim pice linita sicca remanserat, ignem iniiciunt, factaq; pharo magnâ, de huius incendio cunctam monasterij supellectilem rapuerũt, hoc tantum quod ferre non poterant, relinquentes. Hæc autem gẽsta sunt ante septem dies paschæ. Cumq; episcopus hæc omnia grauiter ferret, nec valeret seditionẽ diabolicam mitigare, misit ad Chrõdieldem dicens, Relinque abbatissam vt in his diebus in hoc carcere nõ retineatur: alioqui non celebrabo pascha domini, neque baptismum in hac vrbe vllus catechumenus obtinebit, nisi abbatissa à vinculo quo tenetur, iubeatur absolui. Quòd si nec sic volueritis, collectis ciuibus auferam eam. Hæc eo dicente, statim Chrodieldis percussores deputat, dicens, Si eam violenter quis auferre tentauerit, statim eam gladio percutite. Adfuit autem diebus illis Flauianus nuper domesticus ordinatus, cuius ope abbatissa sancti Hilarij ingressa basilicam absoluitur. Inter hæc ad sepulchrum sanctæ Radegundis homicidia perpetrantur, & ante ipsam beatæ crucis archam quidam per seditionem truncati sunt. Cumq; hic furor superueniente die per Chrodieldis superbiam augeretur, & assiduæ cædes, & reliquæ plagæ quas supra memorauimus, à sedi-

tionariis perpetrarentur, atque ita hæc iactã-
tia tumuisset, vt consobrinam suam Basinam altiori cothurno despiceret, illa pœnitentiam agere cœpit, dicens, Erraui sequendo Chrodieldis iactantiam. Et ecce despectui habeor ab eadem, & abbatissæ meę contumax existo: & conuersa, humiliauit se coram abbatissa, expetens pacem eius: fueruntq; pariter vno animo eademq; voluntate: denique orto scandalo pueri qui cum abbatissa erant, dum seditioni quam Chrodieldis schola commouit, resisterent, puerum Basinæ percutiunt: qui cecidit & mortuus est. At illi post abbatissam ad basilicam confessoris confugiunt, & ob hoc Basina relicta abbatissa discessit: sed pueris iterum per fugam lapsis, in pace quam prius habuerant redierunt. Postea verò multæ inter has scholas inimicitiæ ortæ sunt. Quis vnquam tantas plagas tantasq; strages vel tanta mala verbis poterit explicare? vbi vix præteriit dies sine homicidio, hora sine iurgio, vel momentũ aliquod sine fletu? Hæc autẽ Childebertus rex audiens, legationem ad Gunthcramnum regem direxit, vt scilicet episcopi coniuncti de vtroque regno, hæc quæ gerebantur sanctione canonica emendarent. Ob hanc causam Childebertus rex mediocritatis nostræ personã, cum Ebregisilo Agrippinensi & ipso vrbis Pictauæ Maroueo episcopo iussit adesse. Guntheránus verò rex Gundegisilũ Burdegalensem cum prouincialibus suis, eo quòd ipse metropolitanus huic vrbi esset: sed nos

nos resultare cœpimus dicētes, quòd non accederemus ad hunc locū, nisi ſęua ſeditio quę per Chrodieldē ſurrexit, iudicis diſtrictione prematur. Pro hac cauſa Macconi tunc tēporis comiti prolata præceptio eſt, in qua iubebatur vt hanc ſeditionem, ſi reſiſterent, vi obprimerēt. Hæc audiens Chrodieldis, ſicarios iſtos cum armis ante oſtiū oratorij adſtare iubet, vt ſcilicet repugnantes contra iudicem, ſi vim vellet inferre, pariter reſultarent: vnde neceſſarium fuit huic comiti illuc cum armis procedere, & quoſdā cæſos vectibus, nonnullos telis transfixos, & acrius reſultantes gladiorū ictibus adfectos obprimere. Quod cum Chrodieldis cerneret, accepta cruce dominica, cuius prius virtutē deſpexerat, in obuiam egreditur dicens, Nolite ſuper me quæſo vim inferre quæ ſum regina, filia regis, regisq; alterius conſobrina: nolite facere, nequando veniat tempus, vt vlciſcar ex vobis. Sed vulgus paruipendens quæ ab ea dicebantur, inruens vt diximus, ſupra hos reſultantes, vinctos monaſterio extraxerunt, ac ad ſtipites extenſos, grauiſsimè cæſos, aliis cæſarie, aliis manibus, nonullis auribus naribusq; deciſis, ſeditio depreſſa quieuit. Tunc reſidentibus ſacerdotibus qui aderant ſuper tribunal eccleſię, adfuit Chrodieldis multa in abbatiſſam iactans conuicia cum criminibus, adſerens eam virum habere in monaſterio, qui indutus veſtimēta muliebria, pro fœmina haberetur, cum eſſet vir manifeſtiſsimè declaratus, atq; ipſi abbatiſſæ

famularetur assiduè: indicans eum digito, Eri ipsum. Qui cum in veste, vt diximus, muliebri coram omnibus adstitisset, dixit se nullũ opus posse virile agere: ideoq; sibi hoc indumentum aptasse. Abbatissam verò non nisi tantum nomine nosse, seq; eam nunquam vidisse, neque cum eadem colloquium habuisse professus est, præsertim cum hic amplius quàm quadraginta ab vrbe Pictaua milibus degeret. igitur abbatissam de isto crimine non conuincens, adiecit, Quæ enim sanctitas in hac abbatissa versatur, quæ viros eunuchos facit, & secum habitare imperiali ordine præcipit? Interrogata abbatissa se de hac ratione nihil scire respondit: Interea cum hæc nomen pueri eunuchi protulisset, adfuit Reoualis archiater dicens, Puer iste paruulus cum esset, & infirmaretur in femore, desperatus cœpit haberi: mater quoque eius, sanctam Radegundem adiuit, vt ei aliquod studium iuberet impẽdi. At ille, me vocato, iussit vt si possim aliquid, adiuuarem. Tunc ego, sicut quondã apud vrbem Constantinopolitanam medicos agere conspexeram, incisis testiculis puerum sanum genitrici mœstæ restitui. nam nihil de hac causa abbatissam scire cognoui. Sed cũ nec de hac re abbatissa potuisset culpabilis reperiri, alias cœpit Chrodieldis calumnias sæuas inferre: quarum adsertiones responsionesq;, quia in iudicio quod contra eas dem scriptum est, habẽtur insertæ, ipsius magis exemplaria lectioni libuit indere.

Exemplar

Exemplar iudicij earundem.

16 DOMNIS glorioſiſsimis regibus, epiſcopi qui adfuerũt. Propria diuinitate, piis atq; catholicis populo datis principib. quibus cõceſſa eſt regio, rectiſsimè ſuas cauſas patefacit religio, intelligens ſacroſancto participãte ſpiritu, eorũ qui dominantur ſe ſociari & conſtabiliri decreto. Et quia ex iuſsione poteſtatis veſtræ, cũ ad Pictauam ciuitatẽ pro conditionibus monaſterij ſanctę recordationis Radegundis conuenimus, vt altercationes inter abbatiſſam eiuſdem monaſterij, & monachas quæ de ipſo grege non ſalubri deliberatione progreſſæ ſunt, ipſis diſceptantibus agnoſcere deberemus: euocatis patribus, interrogata Chrodieldis & Baſina, quere tam audacter contra ſuam regulam foribus monaſterij confractis, diſceſſerant, & hac occaſione congregatio adunata diſceſsit: quæ reſpondentes profeſſæ ſunt, famis, nuditatis, inſuper & cædis ſe iam non ferre periculum: adiicientes etiam, eo quòd diuerſi, earum in balneo lauarentur incongruè, ad tabulam ipſa luſerit, atque ſeculares cum abbatiſſa reficerent, etiam ſponſalia in monaſterio facta ſint: de palla holoſerica, veſtimenta neptis ſuæ temerariè fecerit: foliola aurea quæ fuerant in gyro pallę, inconſultè ſuſtulerit, & ad collum neptis ſuæ facinoroſe ſuſpenderit: vittam de auro exornatam, eidem nepti ſuæ ſuperfluè fecerit: barbatorias intus eo, quòd celebrauerit. Interrogantes abbatiſſam, quid ad hæc reſponderet?

dixit, De fame quòd conqueruntur, secũdum quod temporis penuria permitteret, nũquam ipsę nimiam egestatem pertulerunt: de vestimento verò dixit, Si quis earũ arcellulas scrutaretur, amplius eas habere quàm necessitas indigeret: de balneo verò, quod opponeretur, retulit hoc factum diebus quadragesimæ, & pro calcis amaritudine, ne lauantibus noceret nouitas ipsius fabricę iussisse domnam Radegundem, vt seruientes monasterij, publicè hoc visitarent, donec omnis odor nocendi discederet: quod per quadragesimam vsque ad pentecostẽ in vsu famulis fuerit. Ad hęc Chrodieldis respõdit. Et postea similiter multi per tempora lauerunt. Retulit abbatissa, Se nec probare quod dicerẽt, & se nescire, an factum sit. Sed adhuc inculpans easdem, quòd si ipsæ vidissent, cur abbatissæ non proderent? De tabula verò respondit, Et si lusisset viuente domna Radegunde, se minus culpa respiceret, tamen nec in regula per scripturã prohiberi, nec in canonibus retulit: sed ad iussionem episcoporũ, repromisit ceruice se inflexa per pœnitẽtiam quicquid iuberetur, implere. De conuiuiis etiam ait, se nullam nouam fecisse consuetudinem, nisi sicut actum est sub domna Radegunde: se Christianis fidelibus eulogias obtulisse, nec sibi comprobari cum illis vllatenus conuiuasse, De sponsalibus quoque ait, Coram põtifice, clero, vel senioribus pro nepte sua Orphanula arras accepisse: & tamen si hæc culpa sit, veniam se coram cunctis

ctis petere professa est. tamen nec tunc conui uium in monasterio fecerit. De palla quod re putarent, protulit monacham nobilem quæ ei mafortem holosericum, quem de parentibus detulit, muneris causa concesserit, & inde partem abscidisset, vnde quod vellet & faceret: de reliquo verò quantũ opportunum fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condidit: & de illa insciissura quæ pallæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuerit, quam ibi dedisse dixit, quo monasterio profuit, quæ per omnia donatrix Didimia cõfirmauit. De foliolis aureis & vita auro exornata Macconem famulum vestrum præsentem testem adhibuit, eo quòd per manum eius ab sponso puellæ prædictæ neptis suæ viginti solidos accepit, vnde hoc publicè fecerit, nec de re monasterij quicquam ibi permixtum sit. Interrogata Chrodieldis cũ Basina, si forsitan aliquid abbatissæ, quod absit, adulterij reputarent, siue quid homicidij, vel maleficij fecerit, aut crimen capitale quo percuteretur, edicerent: respondentes protulerunt, Non habere se aliquid nisi per hæc quæ dixerant, eam ista fecisse contra regulam proclamarent. Ad extremum, pro peccatis quia claustra disrupta sunt & miseris licuit sine disciplina abbatissæ suæ, quod vellent commitere, per tot mẽsium spacia quas credebamus innocentes monachas, nobis protulerunt prægnantes. Quibus per ordinem discussis, nec inuento crimine quod abbatissam deiiceret, de leuioribus causis pa-

terna commonitione conteſtati ſumus, vt hęc nullatenus deinceps pro reprehenſione repeteret. Tunc nobis percunctantibus cauſam aduerſæ partis, quæ maiora crimina commiſerunt, id eſt quæ prædicationem ſui ſacerdotis intra monaſterium, ne foras procederent, deſpexerunt, pontifice conculcato, & in ſummo contemptu in monaſterio relicto, confractis ſeris & ianuis, inrito facto diſceſſerunt, & ad ſuum peccatũ aliæ tractæ tranſgreſſæ ſunt: inſuper & Gundegiſilus pontifex cum ſuis prouincialibus pro ipſa cauſa commonitus, per præceptionẽ regum Pictauos acceſsiſſet, & ad audientiam eas ad monaſterium conuocarent, deſpecta cõmonitione, ipſis occurrentibus ad beati Hilarij cõfeſſoris baſilicam, vbi ipſe commorabatur accedentes: vt condecet paſtorum ſollicitudinem, dum commonerentur, facta ſeditione, fuſtibus tam pontifices quàm miniſtros adfecerunt, & intra baſilicam fuderunt ſanguinem leuitarum. Dehinc ex iuſsione domnorum principum, cùm vir venerabilis Theutharius presbyter in cauſa directus fuerit, & ſtatutum fuiſſet, quando iudicium fieret, non expectato tempore, monaſteriũ ſeditioſiſsimè accenſis in corte cuppis, vectibus ac ſecuribus confractis poſticis, igne accenſo, intra ſepta cæſis & vulneratis monachabus, in ipſis oratoriis ſpoliato monaſterio, denudata & diſciſſa capillis abbatiſſa, grauiter ad ridiculum ducta & tracta per compita, & in locum retruſa, & ſi nõ ligata, nec libera:

ra: superueniéte diei paschæ festo per seculũ, offerente pontifice pro cõdemnata precium, vt spectaret vel baptismum, nec vlla sausione hoc impetrasset vox supplicum, atque respondente Chrodielde, eo quòd tale facinus nec sciissent, nec iusserint, adhuc Chrodielde adserente ad intersignium suum, ne à suis interficeretur, obtentum sit: vnde certum est tractari quid ex hoc datur intelligi, quod additur crudelitati, ad sepulchrum beatæ Radegundis fugientem seruum monasterij sui occiderent, & scelere crescente nihil petendo sanauerint, sed per se post intrantes monasterium ceperint, & ad domnorum iussionem, vt seditiosos illos in publico repræsentarent, nolentes adquiescere, & contra regum præcepta magis arma tenerent, & se sagittis vel lanceis contra comitem & plebem indignanter erigerent: hinc denuò egressæ ad audientiam publicam, extrahunt crucem sanctam sacratissimamq; occultè, & ad iniuriam, indecenter, ad culpam, quæ postea restituere coactæ sunt in ecclesia. Quibus tot capitalibus agnitis facinoribus, nec refrenatis, sed iugiter magis auctis criminibus, nobis eisdem dicentibus, vt abbatissæ pro culpa veniá peterent, aut quod male directum fuerat emendarent: & nolentes hoc facere, sed magis de eius interfectione tractarent, quod publicè sunt professæ, reseratis à nobis & recensitis canonibus, visum est æquissimum vt eas vsque quo dignam agerent pœnitentiam, à communione priuari, &

abbatissam suo loco permansurã restitui. Hæc nos pro vestra iussione, quod ad ecclesiasticum pertinuit ordinem, circunscriptis canonibus, absque personarum aliqua acceptione suggerimus peregisse. De cætero quod de rebus monasterij vel instrumentis chartarum domnorum regum parentum vestrorũ de loco subreptum est, quæ se habere profesꝫ sunt, sed nobis inobedientes nullatenus erunt voluntariè redditurꝫ, qualiter vestra vel anteriorum principum merces æterna permaneat, ad loci instaurationem, vestræ pietatis atque potestatis est, auctoritate regia cogere reformari, neque ipsas ad locum quem tam impiè ac profanissimè destruxerunt, ne peiora proueniant, vel redire cõcedite: vel permittatis iterum aspirare, quatenus his in integrum, præstante domino, restitutis, sub catholicis regibus totũ adquiratur deo, nihil perdat religio, vt status conseruatus tam patrum quàm canonum nobis proficiat ad cultum, vobis propagetur ad fructum. Christus vos dominus alat regatq;, regnum tribuens prolixius, vitamq; conferat beatam.

17 POST hæc cùm emisso iudicio à cõmunione fuissent suspensæ, abbatissa etiam in monasterium restituta, hæ ad Childebertum regem petierunt, adiicientes malum supra malum, denominantes scilicet regi personas quasdam, quę non solum cũ ipsa abbatissa adulteria exercerent, verumetiã ad inimicam eius Fredegundem quotidie nuncia deportarent.

tarent. Quod audiens rex, misit qui eos vinctos adducerent: sed cùm discussi nihil criminis inuentũ in eis fuisset, abscedere iussi sunt.

18 ANTE hos verò dies cùm rex in oratorium domus Mariligensis ingrederetur, viderunt pueri eius hominem ignotum eminus adstãtem, dixeruntq; ad eum, Qui es tu, & vnde venis, aut quod est opus tuum? non enim à nobis agnosceris. Illo quoque respondente, Quia de vobis sum, dicto citius eiectus extra oratorium, interrogatur. Nec mora, confitetur, dicens à Fredegunde regina se trãsmissum ad interficiendum regem: dixitq;, Duodecim viri sumus ab ea transmissi, sex huc venimus, alij verò sex Suessionibus remãserunt ad decipiendum filium regis. Et ego cùm locum præstolans, vt regem Childebertum in oratorio percutere destinaram, timore perterritus, nõ deliberaui implere quod volui. Hæc cùm dixisset, confestim fæuis datus suppliciis, diuersos nominat socios: quibus per loca singula inquisitis, alios carcerib, mãcipant, alios manibus incisis relinquunt, nonnullos auribus naribusq; amputatis ad ridiculum laxauerũt. Plerique tamẽ ex vinctis, suppliciorũ genera metuẽtes, propriis se cõfodêre mucronibus: nonnulli etiam inter supplicia defecerunt, vt regis vltio patraretur.

19 SVNNIGISILVS verò iterum tormentis addicitur, ac quotidie virgis lorisq; cæditur: & computrescentibus vulneribus cum primùm decurrente pure cœpissent ipsa

vulnera claudi, iterum renouabãtur ad pœnã. In his tormentis, non ſolum de morte Chilperici regis, verumetiam diuerſa ſcelera ſe admiſiſſe confeſſus eſt: inter quas confeſsiones, addidit etiam Egidium Remenſem epiſcopum ſocium fuiſſe in illo Rauingi, Vrſionis, ac Berthefredi cõſilio ad interficiendum Childebertum regem. Nec mora rapitur epiſcopus, & ad Metenſem vrbem, cùm eſſet valde ab ægrotatione lõginqua defeſſus, adducitur: ibiq; ſub cuſtodia degens, rex epiſcopos arceſsiri ad eius examinationẽ præcepit, ſcilicet vt in initio mẽſis octaui apud Viriduñeſem vrbem adeſſe deberent. Tunc ab aliis ſacerdotibus increpitus, cur hominem abſque audiẽtia ab vrbe rapi, & in cuſtodiam retrudi præcepiſſet, permiſit eum ad vrbem ſuam redire, dirigens epiſtolas, vt ſupra diximus, ad omnes regni ſui pontifices, vt medio menſe nono ad diſcutiẽdum in vrbe ſupradicta adeſſe deberent. Erant autem pluuiæ validæ, aquæ immenſæ, rigor intolerabilis, diſſolutæ luto viæ, amnes litora excedentes: ſed præceptioni regiæ obſiſtere nequiuerunt. Denique conuenientes, pertracti ſunt vſque Metenſem vrbem: ibiq; & præfatus Egidius adfuit. Tunc rex inimicum eum ſibi, regionisq; proditorem eſſe pronuncians, Ennodium ex duce ad negociũ delegit proſequendum: cuius propoſitio prima hæc fuit, Dic mihi, ô epiſcope, quid tibi viſum fuit, vt relicto rege, in cuius vrbe epiſcopat⁹ honore fruebaris, Chilperici regis amicitiis ſubdereris

ris, qui semper inimicus domino nostro regi fuisse probatur, qui patrem eius interfecit, matrem exilio condemnauit, regnumq; peruasit, & in iis vrbibus quas, vt diximus, iniquo peruasionis ordine, suo dominio subiugauit? Tu ab eodem possessionum fiscalium prædia meruisti. Ad hæc ille respondit, Quod fuerim amicus regis Chilperici, negare non potero: non tamen contra vtilitatē regis Childeberti hæc amicitia pullulauit. Villas verò quas memoras, per istius regis chartas emerui. Tunc proferente easdem in publico, negat rex se largitum fuisse: requisitusq; Otho, qui tūc Referendarius fuerat, cuius ibi subscriptio meditata tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse. Cōficta enim erat manus eius in huius præceptionis scripto. In hac igitur causa primum episcopus fallax repertus est. Post hæc epistolæ prolatæ sunt, in quibus multa de improperiis Brunichildis tenebātur, quæ ad Chilpericum scriptæ fuerant: similiter & Chilperici ad episcopum delatæ, in quibus inter reliqua habebatur insertum, Quia si radix cuiuslibet rei incisa nō fuerit, culmus qui terris est editus non arescet: vnde prorsus manifestum est, ideo hæc scripta, vt superata Brunichilde filius eius obprimeretur. Negauit se episcopus has epistolas vel misisse suo nomine, vel suscepisse à rescripto Chilperici. Sed puer eius familiaris adfuit, qui hæc notarum titulis per tomos chartarum comprehensa tenebat, vnde non dubium fuit residentibus, hæc ab eodem di-

recta. Deinde, prolatæ sunt pactiones quasi ex nomine Childeberti ac Chilperici regis, in quibus tenebatur insertum, vt eiecto Gunthcramno rege, hi duo reges iter se eius regnum vrbesq; diuiderent: sed negauit hæc rex cum suo factum consilio, dicens, Quid tu commisisti patruos meos, vt inter illos bellum ciuile consurgeret: vnde factum est vt commotus exercitus Biturigas vrbem, pagumq; Stampensem, vel Miliodunense castrum adtererét atq; depopularentur: in quo bello, multi interempti sunt, quorum, vt puto, animæ erunt dei iudicio de tuis manibus requirendæ. Hęc episcopus negarè non potuit. scripta enim ista in regesto Chilperici regis in vno scriniorum pariter sunt reperta: ac tunc ad eum peruenerũt, quando interempto Chilperico, the sauri eius de Calensi Parisiacæ vrbis villa ablati ad eundem delati sunt. Cumq; de huiuscemodi causis altercatio diutius traheretur, adfuit & abbas Epiphanius basilicę sancti Remigij, dicens, quòd duo milia aureorum, speciesq; multas pro conseruanda regis Chilperici amicitia accepisset, Adstiteruntq; etiam & legati qui cum eodem ad memoratum regem fuerant, dicẽtes, Quia nobis relictis diutius cum eodem solus conlocutus est: de quibus verbis nihil intelleximus, nisi supradicti excidij prosecutionem imposterum cognoscentes. Hæc eo negãte, abbas qui fuerat semper in ijs consiliorum arcanis particeps, locũ homlnemq; denominat, vbi & qui aureos

quos

quos diximus detulisset, & qualiter de excidio regionis ac regis Guntchramni conuentum fuerat, vt gestum est ex ordine denarrauit. Quæ & ille conuictus deinceps est confessus. Hæc audientes episcopi qui euocati fuerant, & in tantis malis sacerdotem domini cõtuentes fuisse satellitem, suspicantes, de ijs triduani temporis spacium deprecantur tractãdi, scilicet vt forsitan resipiscens Egidius vllũ modum reperire posset, per quem se ab ijs noxis quę ei obijciebantur, excusare ualeret: sed inluscente die tertia, conuenientes in ecclesiam interrogant episcopum, si aliquid excusationis haberet, ediceret. At ille cõfusus, ait, Ad sententiam dandam super culpabilem ne moremini. nam ego noui me ob crimen maiestatis reum esse mortis, qui semper contra vtilitatem huius regis matrisq; eius abij: ac per meum consilium multa fuisse gesta certamina noui, quibus nonnulla Galliarum loca depopulata sunt. Hæc episcopi audientes, ac lamentantes fratris obprobrium, obtenta, vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis canonũ sanctionibus, remouerunt: qui statim ad Argentoratẽsem vrbem, quã nunc Strataburgũ vocant, deductus, exilio condemnatus est: in cuius locum Romulfus filius Lupi ducis, iam presbyterij honore præditus, episcopus subrogatus est, Epiphanio abbatis officio qui basilicæ sancti Remigij præerat, remoto. multa enim auri argentiq; in huius episcopi regesto pondera sunt reperta. Quæ autem de

illa iniquitatis militia erant, regalib. thesauris sunt inlata: quæ autem de tributis aut reliqua ratione ecclesiæ inuēta sunt, inibi relicta.

20 IN hac synodo Basina Chilperici regis filia, quam supra cum Chrodielde à communione remotam diximus, coram episcopis solo prostrata, veniam petijt, promittens se cum charitate abbatissæ monasterium ingredi, ac de regula nihil transcendere. Chrodieldis autem obtestata est, quòd Leobouera abbatissa in hoc monasterio commorante, ibidem nunquam ingrederetur. Sed vtrisq; rex veniam impertiri deprecatus est: & sic in cōmunionem receptæ, Pictauos regredi iussæ sunt: scilicet vt Basina in monasterium, vt prę fati sumus, regrederetur: Chrodieldis uerò in villa, quæ quondam Vuaddonis superius morati fuerat, sibi à rege concessa resideret.

21 FILII autem Vuaddonis ipsius per Pictauum vagantes, diuersa committebant scelera, homicidia, furtaq; nonnulla. nam inruentes ante hoc tempus super negociatores, sub noctis obscuritate eos gladio trucidant, abstuleruntq; res eorum: sed & alium tribunitiæ potestatis virum circunuentum dolis, interfecerunt, diripiētes res eius. Quod cùm Macco comes reprimere niteretur, ij prę sentiam expetūt regis. Eunte autem comite, vt debitum fisco seruitium solitè deberet inferre, adfuerunt & ij coram rege, offerentes balteum magnū ex auro lapidibusq; preciosis ornatum, gladiumq; mirabilem, cuius capulum

pulum ex gemmis Hispanicis auroq; dispositum erat. Cumq; rex hæc scelera quæ audierat, ab ijs cognouisset manifestissimè perpetrata, vinciri eos catenis præcepit, ac tormentis subdi. Qui dum torquerentur, thesauros patris absconditos, quos de rebus Gundobaldi superius memorati pater diripuerat, reuelare cœperunt. Nec mora, directi viri ad inquirendum immensam multitudinem auri argentiq; ac diuersarum specierum, & auro gemmisq; exornatarum repererunt, quod thesauris regalibus intulerunt. Post hæc seniore capite plexo, iuniorem exilio damnauerunt.

22 CHVLDERICVVS uerò Saxo post diuersa scelera, homicidia, seditiones, multaq; alia improba quæ gessit, ad Ausciensem vrbem, in qua possessio uxoris erat, abijt. Cumq; rex auditis eius improbitatibus iussisset eum interfici, quadam nocte ita crapulatus est vino, vt ab eo suffocatus, mortuus in strato suo reperiretur. Adserebat enim ad illud superius scelus nominatum, quo sacerdotes domini in basilica sancti Hilarij per Chrodieldem cæsi sunt, hunc fuisse signiferum: vltusq; est deus, si ita est, iniuriam seruorum suorum.

23 IN hoc autem anno tantus terris nocturno tempore splendor inluxit, vt mediam putares diem: sed & globi similiter igniei per noctis tempora sæpius per cælum cucurrisse, mundumq; inluminasse visi sunt. Dubietas paschæ fuit ob hoc, quòd in cyclo Victor, la-

na xv. pascha scripsit fieri. Sed ne Christiani vt Iudæi sub hac luna hęc solennia celebrarẽt, addidit, Latini autem luna xxij. Ob hoc multi in Galliis, xv. luna celebrauerũt. Nos autẽ xxij. Inquisiuimus tamẽ studiosè: sed fontes Hispanię qui diuinitus implẽtur, in nostrũ pascha repleti sunt. Terręmotus factꝰ est magnus, xviij. Cal. mensis quinti, die quarto. primo mane, cùm lux redire cœpisset. Sol eclipsim pertulit mense octauo mediante: & ita lumen eius minuit, vt vix quantum quintæ lunæ cornua retinent, ad lucendum haberet. Pluuiæ validæ, tonitrua in autumno grauia, aquæ autem nimium inualuerunt. Viuarienſem Auennicáq; vrbem grauiter lues inguinaria deuastauit.

24 ANNO igitur decimosexto Childeberti, Gunthcramni autem xxx. regum, quidá episcopus de transmarinis partibus ad Turonicam vrbem aduenit, nomine Simõ. Hic nobis euersionem Antiochiæ vrbis enunciauit, adserẽs se de Armenia in Persida captiuatum fuisse. Rex enim Persarum inrupto Armeniorum termino prædas egit, ecclesiasq; igni succendit: & hunc sacerdotem cum populo suo, vt diximus, captiuum abduxit. Tunc etiam & basilicá sanctorũ quadraginta octo martyrũ, de quibus in libro Miraculorum memini, qui in illa regione pasi sunt, oppleta ligni congerie pice, tergoribusq; suillinis immixtis, suppositis ardentibus facibus, succendere visi sunt: sed nequaquam ignis adparatum incendij comprehendit, sicq; videntes magnalia dei,

dei, receſſerunt ab ea. Audita autem quidam epiſcopus iſtius memorati ſacerdotis abductione, direxit precium per homines ſuos ad regem Perſarum. Quo ille ſuſcepto, relaxauit à ſeruitutis vinculo epiſcopum iſtum. Ex iis ergo diſcedens regionibus, Gallias eſt adgreſſus, vt aliquid conſolationis à deuotis acciperet: qui nobis, vt præfati ſumus ſuperius, hæc retulit. Homo erat in Antiochia, valde deuotus in eleemoſynis, coniugem ac liberos habens: nec vnquá ei in omni vita ſua dies prę-teriit, poſtquam quiddam proprium habere cœpit, quòd ſine paupere epulum prębibaſſet. hic vna die cùm circumiſſet vrbem vſque ad veſperum, & reperire non potuiſſet egenum cum quo cibum capere poſſet, egreſſus extra portam, cùm nox inrueret, reperit virum in veſte alba cum duobus aliis ſtantem, quem aſpiciens quaſi Loth ille antiqua memoratus hiſtoria, territus ait, Et forſitan peregrinus eſt dominus meus: dignetur accedere ad domũ ſerui ſui, & ſumpto epulo, quieſcite in ſtrato: mane autem proficiſcemini in viam quam voluerit. Cui ille qui erat ſenior, tenens ſudarium in manu ſua, ait, Non poteras, ô homo dei, cum Simeone veſtro hanc vrbem ſaluare, ne ſubuerteretur? Et eleuans manum excuſſit ſudarium quod tenebat ſuper medietatem vrbis: & ſtatim conruerunt omnia ædificia, & quodcunq; ibi ſtructum fuit: ibiq; oppreſsi ſunt ſenes cum infantibus, viri cum mulieribus, atque vterque ſexus interiit. Quod ille

cernens, tam de persona viri, quàm de sonitu ruinæ hebes effectus, ruit in terram, & factus est velut mortuus. Eleuansq; iterum vir ille manũ cum sudario, quasi super aliam medietatem vrbis, adprehensus est à duobus sociis qui cum eo erant, atque obsecratus terribilibus sacramentis, vt indulgeret medietati vrbis, ne rueret: mitigatoq; furore sustinuit manum suam, atque eleuans hominem qui conruerat in terram, ait, Vade ad domum tuam, ne timeas: filij enim tui cum vxore, & omni domo tua salui sunt: nec quisquam ex eis periit. Custodiuit enim te oratio assidua, & eleemosynæ quas quotidie exerces in pauperes. Et hæc dicens, discesserunt ab oculis eius, nec ei apparuerunt vltrà. Ille autẽ regressus in vrbem, reperit vrbis medietatem dirutã atque subuersam cum hominib. pecoribusq;, ex quibus nonnulli à ruinis deinceps extracti sunt mortui, pauci debilitati reperti sunt viui. Veruntamẽ nec illa cassata sunt quæ viro huic ab ipso, vt ita dicam, angelo domini sunt effata. Nam veniens, omnem domum suam incolumen reperit: tantum funera propinquorum, quæ in aliis domibus effecta fuerant, lamẽtabatur: protexitq; eum in medio iniquorum dextera domini cum domo sua, saluatusq; est â periculis mortis, ac velut memoratus Loth quondam in Sodomis.

25 AT in Galliis Massilienſem prouinciam morbus sæpe nominatus inuasit: Andegauos Namneticos atque Cœnomãnicos valida

lida fames obpresit. Initia sunt enim hæc dolorum, iuxta illud quod dominus ait in euangelio, Erunt pestilentiæ & fames, & terræmotus per loca: & exurgent pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa & prodigia in cœlo, ita vt electos in errorem mittant, sicut præsenti gestum est tempore. Quidam enim ex Biturico, vt ipse postmodum est professus, dum saltus siluarum ingressus, ligna cæderet ad explendam operis cuiusdam necessitatem, muscarum eum circunsedit examen, qua de causa per biennium amens est habitus: vnde intelligi datur diabolicę emissionis fuisse nequitiam. Post hæc transactis vrbibus propinquis, Arelatensem prouinciam adiit: ibiq; indutus pellibus quasi religiosus orabat: ad quem inludendum pars aduersa, diuinandi ei tribuit facultatem. Ex hoc vt in maiori proficeret scelere, commotus à loco, prouinciam memoratã deserens, Gabalitanæ regionis terminũ est ingressus, proferens se magnũ ac profiteri se non metuens Christum, adsumpta secum muliere quadam pro sorore, quam Mariam vocitari fecit. Confluebat ad eum multitudo populi, exhibens infirmos, quos contingens sanitati reddebat. Conferebant enim ei aurum argentumq;, ac vestimẽta, ij qui ad eum conueniebant. Quod ille quo facilius seduceret, pauperibus erogabat, prosternens se solo, effundens orationem cum muliere memorata. & surgens, se iterum à circunstantibus adorari iubebat. Prædicebat enim futu-

ra,& quibuſdam morbos, quibuſdam damna prouenire denunciabat, paucis ſalutem futuram. Sed hæc omnia diabolicis artibus, & præſtigiis neſcio quibus agebat. Seducta eſt autem per eum multitudo immenſa populi, & non ſolum ruſticiores, verumetiam ſacerdotes eccleſiaſtici. Sequebantur autem eum amplius quàm tria milia populi. Interea cœpit quoſdam ſpoliare ac prædari quos in itinere reperiſſet: ſpolia tamen non habentibus largiebatur. epiſcopis ac ciuibus minas mortis intentabat: eo quòd ab iis adorari deſpiceretur. Ingreſſus autem Vellauæ vrbis terminum, ad locum quem Anicium vocitant, accedit: & ad baſilicas propinquas cum omni exercitu reſtitit, inſtruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc conſiſtenti epiſcopo bellum inferret, mittens etiam ante ſe nuncios, homines nudo corpore, ſaltantes atque ludentes, qui aduentum eius adnunciarent. Quod ſtupens epiſcopus, direxit ad eũ viros ſtrenuos, inquirentes quid ſibi vellent iſta quæ gereret. Vnus autem ex iis qui erat ſenior, cum ſe inclinaſſet quaſi oſculaturus genua eius, ac diſcuſſurus viam illius, iuſsit eum adprehenſum ſpoliari: nec mora, ille euaginato gladio in fruſta concidit, ceciditq; Chriſtus ille, qui magis Antichriſtus nominari debet, & mortuus eſt: diſperſiq; ſunt omnes qui cum eo erant. Maria autẽ illa, ſuppliciis dedita, omnia phantaſmata eius ac præſtigias publicauit. Nam homines illi quos ad ſe credendum diabolica

circun-

circunuentione turbauerat, nunquam ad sen sum integrum sunt regressi: sed hunc semper quasi Christum, Mariam autem illam partem deitatis habere profitebãtur. Sed & per totas Gallias emerserunt plerique qui per has præstigias adiungẽtes sibi mulierculas quasdam, quę debacchantes sanctos eos confiterentur, magnos se in populis præferebant: ex quibus nos plerosque vidimus, quos obiurgantes reuocare ab errore nisi sumus.

26 RAGNEMODVS quoq; Parisiacæ vrbis episcopus, obiit. Cumq; germanus eius Faramodus presbyter, pro episcopatu concurreret, Eusebius quidam negotiator, genere Syrus, datis multis muneribus, in locum eius subrogatus est: isq; accepto episcopatu omnem scholam decessoris sui abiiciẽs, Syros de genere suo ecclesiasticæ domui ministros statuit. Obiit & Sulpitius Bituricæ vrbis pontifex, cathedramq; eius Eustasius Augustidunensis diaconus est sortitus.

27 INTER Tornacẽses quoque Francos non mediocris disceptatio orta est, pro eo quòd vnius filius, alterius filium qui sororem eius in matrimonium acceperat, cũ ira sæpius obiurgabat, cur coniuge relicta scortum adiret: quæ iracundia, cum emendatio criminis non succederet, vsque adeo elata est, vt inruẽs puer super cognatum suum, eum cum suis interficeret, atque ipse ab iis cum quibus venerat ille prosterneretur, nec remaneret quispiam ex vtrisq; nisi vnus tãtum, cui percussor

defuit. Ex hoc parentes vtriusque inter se sæuientes, à Fredegunde regina plerunque arguebantur, vt relicta inimicitia concordes fierent, ne pertinacia litis in maius subuehere tur scandalum. Sed cũ eosdem verbis lenibus placare nequiret, vtrunque bipenne compescuit. Inuitatis enim ad epulũ multis, hos tres in vno fecit sedere subsellio: cumq; in eo prædium elongatum fuisset spacio, vt nox mundum obrueret, ablata mensa, sicut mox Francorum est, illi in subsellia sua sicut locati fuerant, residebant. Potatoq; vino multo, intantum crapulati sunt, vt pueri eorum madefacti per angulos domus vbi quisque conruerat, obdormiret. Tunc ordinati à muliere viri cũ tribus securibus, à tergo horum trium adstite runt, illisq; conloquentibus, in vno vt ita dicamus, adsultu puerorum manus libratæ, hominibus perculsis, ab epulo est discessum. No mina quoque virorum, Chariualdus, Leodoualdus, atque Vualdinus. Quod cum parentibus perlatum fuisset, custodire arctius Fredegundem cœperunt, dirigentes nuncios ad Childebertum regem, vt comprehensa interficeretur. Commotus autem pro hac causa Campanensis populus, dum moras innecteret, hæc suorum erepta auxilio, ad locũ alium properauit.

28 POST hæc autem legatos ad Gũthcramnum regem mittit, dicens, Proficiscatur dominus meus rex vsque Parisios, & arcessito filio meo nepote suo, iubeat eum baptisma

tis

tis gratia consecrari: ipsumq; de sancto lauacro exceptum, tanquam alumnum proprium habere dignetur. Hæc audiens rex, commotis episcopis, id est Ætherio Lugdunēsi, Syagrio Augustidunensi, Flauioq; Cabillonensi, & reliquis quos voluit, Parisios accedere iubet, indicans se postmodum secuturum. Fuerunt etiam ad hoc placitū multi de regno eius, tam domestici quàm comites, ad præparanda regalis expensæ necessaria. Rex autem deliberatione acta, vt ad hæc deberet accedere, pedum est dolore prohibitus. Postquam autem conualuit, accessit Parisios: exinde ad Rotoialensem villam ipsius vrbis properans, euocato puero iussit baptisterium præparari in vico Nemptodoro. Dum autem hæc agerentur, legati Childeberti regis accesserūt ad eum dicentes, Non enim ista nuper nepoti tuo Childeberto pollicitus eras, vt cum inimicis eius amicitias cōligares? Sed inquantū cernimus, nihil de promissione tua custodis: sed potius quæ promiseras prætermittis: & puerū istum in vrbis Parisiacæ cathedra, regem statuis. Iudicabit enim deus, quia non reminiscēris quę vltro pollicitus es. Hæc iis dicentibus, rex ait, Promissionem quam in nepotē meū Childebertum regē statutā habeo, non omitto. Nam illum non oportet scādalizari, si cōsobrinum eius filium fratris mei de sancto suscipiam lauacro: quia hanc petitionem nullus Christianorum debet abnuere. Eamq; ego vt deus manifestissimè nouit, non calliditate aliqua, sed

in simplicitate puri cordis agere cupio, quia offensam diuinitatis incurrere formido. Non est enim humilitas gẽti nostræ, si hic à me excipiatur. Si enim domini proprios famulos de sacro fonte suscipiunt, cur & mihi non liceat propinquum parẽtem excipere, ac filium facere per baptismi gratiam spiritalẽ? Abscedite nunc & nunciate domino vestro, Pactionem quam tecum pepigi, custodire cupio inlibatam, quam si tuæ conditionis noxa non omiserit, à me prorsus omitti nequibit. Et hæc dicens legatis discedentibus, rex accedens ad lauacrum sanctum, obtulit puerum ad baptizandum. Quem excipiens, Chlotharium vocitari voluit, dicens, Crescat puer, & huius sit nominis executor, ac tali potentia polleat, sicut ille quondam, cuius nomen indeptus est. Quo mysterio celebrato, inuitatũ ad epulum paruulum multis muneribus onerauit. Similiter & rex ab eodem inuitatus, plerisq; donis refertus abscessit, & ad Cabillonẽsem vrbem redire statuit.

29 AREDIVS quoq; hoc anno terras relinquens, vocante domino migrauit ad cœlum. Lemouicinæ vrbis incola fuit, nõ medio cribus regionis suę ortus parẽtibus, sed valde ingenuus. Hic Theodoberto regi traditus, aulicis palatinis adiungitur. Erat enim tunc temporis apud vrbem Treuericam vir eximię sanctitatis Nicetius episcopus, non solum in prædicatione admirabilis facundiæ, verumetiam in operibus bonis ac mirabilib. celeberrimus habe-

habebatur in plebe. Qui intuens puerum in regis palatio, nescio quid in vultu eius cernēs diuinum, præcepit ei se sequi. At ille relicto regis palatio, secutus est eum. Cumq; ingressi in cellulam, de iis quæ ad eum pertinēt, confabularentur, expetiit adolescens à beato sacerdote se corrigi, ab eo edoceri, ab eo imbui, ac in diuinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumq; in huius studij flagrantia cum antistite memorato degeret, tonsurato iam capite, quadam die psallentibus clericis in ecclesia, descendit columba è camera, quæ leuiter volitans circa eum, resedit super caput eius, illud indicans, vt opinor, eum spiritus sancti gratia iam repletum. Quam cum ille nō sine pudore conaretur abigere, hæc paululū circunuolās, iterum super caput eius, aut super scapulam residebat: quæ non modo ibi sed etiam cum in cellulam episcopi ingrederetur, iugiter comitabatur cum eo. Quod per dies plurimos factum, non sine admiratione episcopus intendebat. Exinde vir dei spiritu, vt diximus, sancto repletus, ad patriam genitore ac germano defunctis, regreditur, consolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum parentē præter hanc sobolem spectabat. Deinde cum ieiuniis atque orationibus vacaret, deprecatur eam, vt omnis cura domus, id est, siue correctio familiæ, siue exercitium agrorū, siue cultus vinearum ad eam aspiceret: ne huic viro aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione cessaret, vnum sibi tātum priuilegium

vindicans, vt ad ecclesias ædificandas ipse præesset. Quid plura? constructit templa dei in honore sanctorum, expediitq; eorum pignera, ac ex familia propria tonsuratos instituit monachos, cœnobiumq; fundauit, in quo non modo Cassiani, verumetiam Basilij & reliquorum abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrantur regulæ, beata mulie re victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus hæc tamen impedita hoc onere in dei laudibus perstrepebat, sed assiduè, & si quiddam operis exerceret, semper orationem domino tanquam odorem incensi acceptabilis offerebat. Interea ad sanctum Aredium cœperunt infirmi cõfluere, quos, manus singulis cũ vexillo crucis imponẽs, sanitati reddebat: quorum si singillatim nomina scribere velim, nec numerum percurrere valeã, nec vocabula memorare: vnum tamẽ noui, quòd quicunq; ad eum æger aduenit, sospes abscesit. De maioribus quoq; miraculis parua proponimus. Iter quodam tempore cum genitrice dum ageret, & sancti Iuliani martyris ad basilicam properaret, venerunt vespere in quendam locum. Erat autem locus ille aridus, & absque fluentis currentibus infœcundus. Dixitq; ad eum mater eius, Fili, aquam non habemus, & qualiter hic nocte præsenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationem, & dlutissimè preces fudit ad dominum: & erigens se defixit virgam in terra quá manu gerebat, eamq; cum bis aut tertio in gyrum vertisset,

ad

ad se lætus extraxit: moxq; vnda aquæ secuta est tam valida, vt non solum ipsis de præsenti, sed etiam pecoribus adfatim deinceps pocula ministraret. Nuperrimo autem tempore iter carpens, nimbus ad eum pluuiæ aduenire cœpit: quem ille cernens, paululum super equum in quo sedebat, caput inclinans, manus extendit ad dominum. Consummata verò oratione, diuisa est nubes in duas partes, ac in circuitu eorum immanis descendit pluuia: super eos tamen, nulla, si dici fas est, gutta descendit. Vuistrimundo quoque cognomento Tattonis, ciui Turonico dentes grauem inferebat dolorem, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cum beato viro questus fuisset, manum super locum doloris imposuit, statimq; dolor fugatus, nusquam deinceps ad iniuriam hominis excitatus est. Hæc ipse qui passus est retulit. De his verò signis quæ per virtutem sancti Iuliani martyris Martiniq; confessoris beati, in eius manibus dominus operatus est, pleraque in libris Miraculorum, sicut ipse effatus est, scripsimus. Post has verò & multas alias virtutes, quas Christo cooperante compleuit, aduenit Turonos post festiuitatem sancti Martini, ibique paululum commoratus, dixit nobis se aut longæuo tempore adhuc in hoc mundo retineri, aut certè velocius dissolui: & Vale dicens, abscessit, gratias agens deo, quòd priusquam obiret, sepulchrum beati antistitis osculari promeruisset. Cumq; ad cellulam suam accessisset, testamẽ-

to cõditio, ordinatis omnibus, ac ſancto Martino Hilarioq; antiſtibus hæredibus conſtitutis, ægrotare cœpit, ac dyſenteriæ morbo grauari. Sexta quoque ægrotationis eius die, mulier quæ ab ſpiritu immundo ſæpius vexata, à ſancto emundari non poterat, ligatis per ſe à tergo manibus, clamare cœpit ac dicere, Currite ciues, exilite populi, exite obuiam martyribus confeſſoribusq; qui ad exequium beati Aredij conueniunt. Ecce adeſt Iulianus à Briuate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialisq; ab vrbe propria. Adeſt Saturninus à Tholoſa: Dyoniſius ab vrbe Pariſiaca, nonnulli & alij quos cœlum retinet, quos vos vt confeſſores & dei martyres adoratis. Hæc cum in exordio noctis clamare cœpiſſet, à domino ſuo reuincta eſt. Sed nequaquã potuit contineri: quæ rumpens vincula, ad monaſteriũ cum his vocib. properare cœpit: moxq; beatus vir ſpiritum tradidit, non ſine teſtimonio veritatis, quòd ſit ſuſceptus ab angelis. mulierem quoq; in exequiis ſuis cum alia mulier nequiori ſpiritu vexata, vt eſt ſepulchro tectus, à nequitia infeſti dęmonij emundauit. Et credo, ob hoc dei nutu eaſdem in corpore poſitus non potuit emundare, vt exequiæ illius hac virtute glorificarentur. Poſt celebratum verò funus, mulier quędam rictu patulo, ſine vocis officio, ad eius acceſsit tumulum: quo oſculis delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

30 HOC anno mẽſe ſecũdo tam in Turo ni-

ronico quàm in Námnetico grauis populum lues adtriuit, ita vt modico quiſquis ægrotus capitis dolore pulſatus, animam funderet. Sed factis rogationibus cum grandi abſtinentia & ieiunio, ſociatis etiam eleemoſynis, aduerſus diuini furoris impetus mitagatus eſt. Apud Lemouicinam verò vrbem ob dominici diei iniuriam, pro eo quòd in eo operam publicam exercerent, plerique igne cœleſti conſumpti ſunt. Sanctus eſt enim hic dies, qui in principio lucem conditâ primus vidit, ac dominicæ reſurrectionis teſtis factus emicuit. ideoq; omni fide à Chriſtianis obſeruari debet, ne fiat in eo omne opus publicum. In Turonico verò nonnulli ab hoc igne, ſed non die dominico ſunt aduſti. Siccitas immenſa fuit, quæ omne pabulum herbarum auertit: vnde factum eſt, vt grauis morbus in pecoribus ac iumentis inualeſcens, parum vnde ſumeretur origo relinqueret: ſicut Abacuc propheta vaticinatus eſt: Deficient ab eſca oues, & non erunt in præſepibus boues. Non modo enim in domeſticis, verumetiá in ipſis ferarum immitium generibus hæc lues graſſata eſt. Nam perſaltus ſiluarũ, multitudo ceruorum & reliquorum animãtium proſtrata per inuia nacta eſt. Fœnum, ab infuſione pluuiarũ & inundatione amnium periit. Segetes exiguæ, vineæ verò profuſæ fuerunt. Quercuũ fructus oſtẽſi effectum non obtinuerunt.

31 DE epiſcopis Turonicis, licet in ſuperioribus libris quædam ſcripſiſſe viſus ſim,

tamen propter ordinationem eorum & supputationem, quo tempore primum prædicator ad Turonicam accesſit vrbem, reciprocare placuit.

Primus Gatianus episcopus, anno imperij Decij primo, a Romanæ sedis papa transmissus est: in qua vrbe multitudo paganorum ido Iolatriis dedita commorabatur: de quib. nonnullos prædicatione sua conuerti fecit ad dominum. Sed interdum occulebat se ob impugnationem potentum, eò quòd sæpius eum iniuriis & contumeliis cum repererant, adfecissent, ac per cryptas & latibula cum paucis Christianis, vt diximus, per eundem cõuersis, mysterium solennitatis diei dominici clanculo celebrabat. Erat autem valde religiosus & timens deum: vt nisi fuisset talis, non vtique domos, parẽtes & patriam ob dominici amoris diligentiam reliquisset. In hac vrbe sub tali conditione, vt ferunt, annos L. commoratus, obiit in pace, & sepultus est in ipsius vici cœmitero, quod erat Christianorum: & cessauit episcopatus xxxvij. annis.

Secundus, anno imperij Constãtis primo, Lidorius ordinatur episcopus: fuit autem de ciuibus Turonicis, & hic valde religiosus. Hic ędificauit ecclesiam primam intra vrbem Turonicam, cum iam multi Christiani essent: primamq; ab eo ex domo cuiusdam senatoris, basilica facta est. Huius tempore sanctus Martinus in Galliis prædicare exorsus est. Sedit autem annos xxxiij. & obiit in pace, sepultusq;

tusq; est in suprascripta basilica, quæ hodieq; eius nomine vocitatur.

Tertius, sanctus Martinus, anno viij. Valentis & Valentiniani, episcopus ordinatus. Fuit autem de regione Pannoniæ ciuitate Sabariæ. qui ob amorem dei apud vrbem Mediolanensem Italiæ, primo monasterium constituit: sed ab hæreticis, eo quòd sanctam trinitatem intrepidus prædicaret, virgis cæsus atque expulsus de Italia in Gallias accessit: multos paganorum conuerti fecit, templa eorum statuasq; confregit, fecitq; multa signa in populos, ita vt ante episcopatum duos suscitaret mortuos: post episcopatum autem, vnum tantummodo suscitauit. Hic transtulit corpus beati Gatiani, sepeliuitq; ipsum iuxta sepulchrum sancti Lidorij, in illa nominis sui præfata basilica. Hic prohibuit Maximum ne gladium in Hispaniam ad interficiendos destinaret hæreticos: quibus sufficere statuit, quòd à Catholicorum ecclesiis essent vel cõmunione remoti. Consummato ergo præsentis vitæ cursu, obiit apud Condatensem vicũ vrbis suæ, anno lxxxj. ætatis: de quo vico nauigio sublatus, Turonis est sepultus, in locõ quo nunc adoratur sepulchrum eius: de cuius vita tres à Seuero Sulpitio libros conscriptos legimus. Sed & præsenti tempore multis se virtutibus declarat. In monasterio verõ quòd nunc Maius dicitur, basilicam in honorem sanctorũ apostolorum Petri & Pauli ædificauit: in vicis quoque, id est Alingauiensi,

Solonacensi, Ambacensi, Cisomagensi, Tornomagensi, Condatensi, destructis delubris baptizatisq; gentilibus, ecclesias ædificauit. Sedit autem annos xxvj. mēses quatuor, dies xxvij. & cessauit episcopatus dies xx.

Quartus, Briccius ordinatur episcopus, anno Arcadij & Honorij secundo, cum pariter regnarent. fuit autem ciuis Turonicus, cui xxxiij. episcopatus anno, crimen adulterij est impactum à ciuibus Turonicis: expulsoq; eo Iustinianum episcopum ordinauerunt: Briccius verò se ad papam vrbis dirigit. Iustinianus autem post eum abiens apud vrbem Vercellensem obiit. Turonici iterum malignantes, Armentium statuerunt: Briccius verò septem apud papam vrbis annis degens, idoneus inuentus à crimine, ad vrbem suam redire iussus est. Hic ædificauit basilicam paruulam super corpus beati Martini, in qua & ipse sepultus est. Cumq; portam ingrederetur, Armentius per aliam portam mortuus efferebatur: quo sepulto, cathedram suam recepit. Hunc ferunt instituisse ecclesias per vicos, id est, Calatonnum, Briccam, Rotomagum, Briotreidem, Cainonem. fueruntq; omnes anni episcopatus eius xlvij. Obiitq;, & sepultus est in basilica quam super sanctum Martinum ædificauit.

Quintus, Eustochius ordinatur epscopus, vir sanctus & timens deum, ex genere senatorio. Hunc ferūt instituisse ecclesias per vicos, Brixeis, Iciodorū, Luccas, Dolos. Ædificauit etiam

etiam ecclesiam intra muros ciuitatis, in qua reliquias sanctorum Geruasij & Protasij martyris condidit, quæ à sancto Martino de Italia sunt delatæ, sicut sanctus Paulinus in epistola sua meminit. Sedit autem annos xvij. Et sepultus est in basilica quam Briccius episcopus super sanctum Martinum struxerat.

Sextus ordinatur Perpetuus, de genere & ipse, vt aiunt, senatorio, & propinquus decessoris sui, diues valde, & per multas ciuitates habens possessiones. Hic submota basilica quam prius Briccius episcopus ædificauerat super S. Martinũ, ædificauit aliam ampliorem miro opere. In cuius absida beatum corpus ipsius venerabilis sancti trãstulit. Hic instituit ieiunia vigiliasq; qualiter per circulum anni obseruarentur, quod hodieq; apud nos tenetur scriptum, quorum ordo hic est,

De Ieiunijs.

Post quinquagesimam, quarta & sexta feria vsque ad natale sancti Ioannis. De Calend. septemb. vsque Calendas octob. bina in septimana ieiunia. De Calendis octobris vsque depositionem domini Martini, bina in septimana ieiunia. A depositione domini Martini vsque Natale domini, terna in septimana ieiunia. De natali sancti Hilarij, vsque mediũ Februarium, bina in septimana ieiunia.

De Vigilijs.

Natali domini in ecclesia. Epiphania, in ecclesia. Natali sancti Ioannis, ad basilicam

domni Martini. Natili S. Petri episcopatus, ad ipsius basilicam. Vi. Calend. April. resurrectione domini nostri Iesu Christi, ad basilicã domni Martini. Pascha, in ecclesia. Die ascensionis in basilica domni Martini. Die quinquagesimo, in ecclesia. Passione sancti Ioannis, ad basilicam in baptisterio. Natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli, ad ipsorum basilicam. Natali sancti Martini, ad eius basilicam. Natali sancti Simphoriani, ad basilicá domni Martini. Natali sancti Lidorij, ad eius basilicam. Natali sancti Briccij ad domnî Martini basilicã. Natali sancti Hilarij, ad domni Martini basilicam. Hic ædificauit basilicam sancti Petri, in qua cameram basilicæ prioris posuit, quæ vsque ad nostra tempora perseuerat. Basilicam quoque sancti Laurentij monte Laudiaco ipse construxit. Huius tempore ædificatæ sunt ecclesiæ in vicis, id est Euena, Mediconno, Berrao, Balatedine, Vernado. Condiditq; testamentum, & deputauit per singulas ciuitates quod possidebat, in eis ipsis scilicet ecclesiis, non modicam & Turonicæ tribuens facultatem. Sedit autem annos triginta, & sepultus est in basilica sancti Martini.

Septimus verò, Volusianus ordinatur episcopus, ex genere senatorio, vir sanctus, & valde diues, propinquus & ipse Perpetui episcopi decessoris sui. Huius tempore iam Chlodoueus regnabat in aliquib. vrbib. in Galliis. Et ob hanc causam hic pontifex suspectus habitus à Gothis, quod se Francorũ ditionibus

sub-

subdere vellet, apud vrbem Tholosam exilio comdemnatus, in eo obiit. Huius tempore vicus Mantolomaus ædificatus est, & basilica sancti Ioannis in Maiori monasterio. Sedit autem annos septem, menses duos.

Octauus, ordinatur episcopus Virus, & ipse pro memoratæ causæ zelo suspectus habitus à Gothis, in exilium deductus, vitam finiuit: facultates suas eccclesiis & bene meritis dereliquit. Sedit autem annos vndecim, dies octo.

Nonus, Licinius, ciuis Andegauus, qui ob amorem dei in orientem abijt, sanctaque loca reuisit: exinde digressus, in possessione sua monasterium collocauit intra terminum Andegauum, & postea abbatis officio in monasterio vbi sanctus Venantius abbas sepultus est, functus, ad episcopatum eligitur. Huius tempore Chlodoueus rex victor de cęde Gothorum, Turonos redijt. Sedit autem annos duodecim, menses duos, dies, xxv. & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimo loco, Theodorus & Proculus, iubente beata Chrodielde regina, subrogantur, eo quòd de Burgundia iam episcopi ordinati, ipsam secuti fuissent, & ab hostilitate de vrbibus suis expulsi fuerant. Erant autem ambo senes valde: rexeruntque ecclesiam Turonicam simul annis duobus, & sepulti sunt in basilica sancti Martini.

Vndecimus, Dinisius episcopus, & ipse ex Burgundia veniens: qui per electionem præ-

fati regis ad episcopatum accessit: cui aliquid de fisci ditionibus est largitus, deditq; ei potestatē faciendi de his rebus quæ voluisset: qui maximè ecclesiæ suę quod fuit melius, dereliquit: largitus est etiam quiddam & bene meritis. Sedit autem menses decem, & sepultus est in basilica sancti Martini.

Duodecimus, Ommatius de senatoribus ciuibusq; Aruernis, valde diues in prædiis, qui condito testamento per ecclesias vrbiū in quibus possidebat facultates suas, distribuit. Ipse exaltauit ecclesiā intra muros vrbis Turonicæ, sanctorū Geruasij atq; Protasij reliquiis consecratā, quæ muro coniuncta est. Hic cœpit ædificare basilicā sanctæ Mariæ intra muros vrbis, quam imperfectā reliquit. Sedit annos quatuor, menses quinque: obiitq;, & sepultus est in basilica sancti Martini.

Tertiusdecimus, Leo ex abbate Basilicæ S. Martini ordinatur episcopus. fuit autem faber lignarius, faciens etiam turres holochryso tectas, ex quibus quædā apud nos retinentur: in aliis etiam operibus elegans fuit. Sedit autem menses vj. & sepultus est in basilica sancti Martini.

Quartusdecimus, Francilio ex senatoribus ordinatus episcopus, ciuis Pictauus, habens coniugem, Claram nomine, sed filios non habens: fueruntq; ambo diuites valde in agris, quos maximè sancti Martini basilicæ contulerunt, reliqueruntq; quædam & proximis suis. Sedit autem annos duos, menses sex: obiitq;

&

& sepultus est in basilica sancti Martini.

Quintus decimus, Iniuriosus ciuis Turonicus, de inferioribus quidem populi, ingenuus tamen. Huius tempore Chrodieldis regina transiit. Hic perædificauit ecclesiam sanctæ Mariæ intra muros vrbis Turonicæ. Huius tempore & basilica S. Germani ædificata est. Vici etiam, Nouiliacus & Luciliacus, fundati sunt. Hic instituit tertiã & sextam in ecclesia dici, quod modo in dei nomine perseuerat. Sedit autem annos sexdecim, menses vndecim, dies viginti sex. obiitq; & sepultus est in basilica sancti Martini.

Sextus decimus, Baudinus ex referendario Chlotharij regis, ordinatur episcopus, habens & filium, multis eleemosynis præditus: aurũ etiam quod decessor eius reliquerat, amplius quàm viginti milia solidorum, pauperibus erogauit. Huius tempore alter vicus Nouiliacus ædificatus est. Hic instituit mensam canonicorum. Sedit autem annos quinq;, mẽses decem. obiitque & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimus septimus, Guntharius ex abbate monasterij sancti Venantij ordinatur episcopus, vir valde prudens dum abbatis fungeretur officio, & sæpius legationes inter reges Francorum faciens: postquam autem episcopus ordinatus est, vino deditus, penè stolidus apparuit: quæ res eum intantũ amentẽ faciebat, vt conuiuas, quos bene nouerat, nequiret agnoscere: sæpius tamẽ eos conuiciis agebat

& improperiis. Sedit autem annos duos, menses decem, dies viginti duos. Obiit autem & sepultus est in basilica S. Martini. cessauitq; episcopatus anno vno.

Octauusdecimus, Eufronius presbyter ordinatur episcopus, ex genere illo quod superius senatorium nuncupauimus, vir egregiæ sanctitatis, ab ineunte ætate clericus. Huius tempore ciuitas Turonica cum omnibus ecclesiis magno incendio cõcremata est, de quibus ipse postea duas reparauit, tertiam vetustissimã relinquens desertam. Postea verò basilica sancti Martini & ipsa incendio est adusta per Vuiliacharium, cùm ibi confugium pro Chramni quondam circunuentione fecisset. Quam postea idem potifex texit stanno, opitulante rege Chlothario. Huius tempore basilica sancti Vincentij ædificata est. Tauriaco, Cærate, & Orbiniaco, vicis, ecclesiæ ædificatæ sunt. Sedit autem annos septem decim. obiitq; ætate septuagenaria, & supultus est in basilica sancti Martini. Cessauitq; episcopatus dies xix.

Nonusdecimus, Gregorius, ego indignus ecclesiam vrbis Turonicæ, in qua beatus Martinus & cæteri sacerdotes domini ad pontificatus officium consecrati sunt, ab incendio dissolutam diruptamq; nactus sum, quam reædificatam in ampliori altioriq́ue fastigio septimodecimo ordinationis meæ anno dedicaui: in qua, sicut à longæuis presbyteris cõperi, beatorum ibidem reliquiæ Agaunẽsium

ab

ab antiquis fuerant collocatæ, ipsam etiam capsulam in thesauro basilicæ sancti Martini reperi: in qua valde putredine erat pignus dissolutum, quod pro eorum religionis est virtute delatum. Ac dum vigiliæ in eorum honore celebrarétur, libuit animo hæc iterum prælucescente cereo visitare: quæ dum à nobis adtentè rimantur, dixit ædis ædituus: Est hic, inquit, lapis opertorio tectus, in qua quid habeatur prorsus ignoro, sed nec prædecessores ministros huius custodiæ scire comperi. deferam eum, & scrutamini diligenter quid contineatur intra conclusum. Quem delatum reseraui, fateor, & inueni in hoc capsulam argenteam, in qua non modo beatæ legionis testium, verumetiam multorũ sanctorum tam martyrum quàm confessorum reliquiæ tenebantur. Nacti etiam sumus & alios lapides, ita vt hic erat, concauos, in quibus sanctorum apostolorum cum reliquorum martyrum, pignera continebantur. Quod munus ego diuinitus indultum admirans, & gratias agens, celebratis vigiliis, dictis etiam missis, hæc in ecclesia collocaui. In cellula sancti Martini ecclesiæ ipsi contigua, sanctorum Cosmæ & Damiani martyris reliquias posui. Basilicas sancti Perpetui adustas incendio reperi, quas in illo nitore vel pingi, vel exornari, vt prius fuerant, artificum nostrorum opere imperaui. Baptisterium ad ipsam basilicam ædificari præcepi, in quo sancti Ioannis cum Sergij martyris, reliquias posui, & in illo priore baptiste-

rio sancti Benigni martyris pignera collocaui. In multis verò locis intra Turonicum terminum, & ecclesias, & oratoria dedicaui, sanctorumq; reliquiis inlustraui, quæ memorare ex ordine prolixum censui.

Decem libros Historiarũ, septem Miraculorum, vnum de Vitis patrum scripsi: in Psalterij tractatũ librum vnũ cõmentatus sum: de Cursibus etiã ecclesiasticis vnũ librũ cõdidi. Quos libros licet stilo rusticiori scripserim, tamen coniuro omnes sacerdotes domini, qui post me humilem, ecclesiam Turonicã suntrecturi, per aduentũ domini nostri Iesu Christi, ac terribilẽ reis omnibus iudicij diem, si nunquam confusi de ipso iudicio discedẽtes cum diabolo condemnandi estis, vt nunquã libros hos abolere faciatis, aut rescribi quasi quædã legẽtes, & quasi quædam prætermittẽtes: sed ita omnia vobiscum integra inlibataq; permaneant, sicut à nobis relicta sunt. Quod si te sacerdos dei quicũq; es, Martianus noster septẽ disciplinis eruditi, id est, si te in grammaticis docuit legere, in dialecticis altercationũ propositiones aduertere, in rhetoricis genera metrorũ agnoscere, in geometricis terrarũ linearumq; mensuras colligere, in astrologicis cursus siderũ contemplari, in arithmeticis numerorum partes colligere, in harmoniis sonorũ modulationes suauium accẽtuum carminib. concrepare: si in his omnibus ita fueris exercitatus, vt tibi stilus noster sit rusticus, nec sit quoq; deprecor, vt auellas quæ scripsi. Sed si tibi

tibi in his quiddam placuerit, saluo opere nostro te scribere versu non abnuo. Hos autem libros in anno vicisimoprimo ordinationis nostræ perscripsimus: scilicet in superioribus de episcopis Turonicis scripserimus, annotãtes annos eorũ, non tamẽ sequitur ac supputatur numerus chronicalis, quia interualla ordinationum integrè non potuimus reperire. Est ergo omnis summa annorũ mundialium talis:

A principio vsque ad diluuium anni MM CCXLII.

A diluuio vsque ad transitum filiorum Israel per mare rubrum, anni MCCCCIIII.

Ab hoc maris transitu vsq; ad resurrectionem dominicam, anni MDXXXVIII.

A resurrectione dominica vsque ad transitum sancti Martini, anni CCCCXII.

A transitu S. Martini vsq; ad memoratũ superius annũ, id est ordinationis nostrę primũ & vicesimũ, qui fuit Gregorij papę Romani quintus, Gunthcrãni regis xxxj. Childeberti iunioris, xix anni CCXVIII.

Quorum omnes summa est, annorum MM. MMMDCCCLXIIII.

FINIS.

INDEX LIBRI XI. SEV APPENDICIS AD GREGORIVM additæ. quæ nũc primùm acceſsit.

1 De bonitate Gunthcramni & eccleſiam ſancti Marcelli.
2 De Gundobaldo quòd contra Gunthcramnum factione Mummoli regnum arripere uoluit.
3 Qualiter Gũthcramnus Chlotharium in regno ſublimauit.
4 De interfectione Mummoli.
5 De exercitu Gunthcramni in Hiſpania.
6 De morte Leupoldi & Richario ſublimato in regno.
7 De pace inter Gũtheramnum & Childebertum firmata.
8 De ducibus iuſſu Childeberti interfectis.
9 De uxore Manoulfi regis Perſarum nomine Cæſſara.
10 De exercitu Gunthcramni in Hiſpania.
11 De Tunica Domini inuenta.
12 De Beppelnio & Ebrebario ducibus.
13 De Agone ſublimato in regno Italiæ & defectione ſolis.
14 De obitu Gunthcramni.
15 De regno Childeberti in Burgundia.
16 De obitu Childeberti.
17 De Fredegunde quòd Pariſios inuaſit, & pugna contra Theodobertum.

De

18 De morte Quintrionis.
19 De Brunichilde qualiter de Austria electa est
20 De pugna quam Theodobertus & Theodoricus contra Chlotharium fecerunt.
21 De filio Theodorici nato, & de Agilone patricio interfecto.
22 De corpore sancti Victoris inuento.
23 De Foca qualiter Mauritium Imperatorem interfecit, & Imperium assumpsit.
24 De exilio sancti Desiderij episcopi.
25 De Bertoaldo maiore domus.
26 De uictoria Theodorici contra Chlotharium.
27 De Procadio maiore domus eiusq; interitu.
28 De bonitate Claudij maioris domus.
29 De interitu Vulfi patricij.
30 De Ermenberga quæ de Hispania ad Theodoricum uenit.
31 De Legatis Theodorici ad reges transmissis.
32 De martyrio sancti Desiderij.
33 Quòd Sisebodus rex in Hispania sublimatur.
34 De Agone rege & eius regina Theudelinda.
35 De Brunichilde & Belichilde reginis.
36 De uita sancti Columbani.
37 De iniuria Theodorici regis quam habuit apud Alsatios.
38 De pugna Theodorici & Theodoberti
39 De obitu Theodorici.
40 Quòd Chlotharius Austriam ingreditur.
41 De Consilio perditionis filij Theodorici.
42 Quòd Chlotharius regnum Burgundiæ & Au-

striæ recepit & filium Theodorici occidit.

43 De internecione Herponis ducis.

44 De Leudomondo episcopo & Berthrude regina.

45 De tributis Longobardorum cassatis.

46 De initio regni Dagoberti.

47 De morte Berthrudis reginæ.

48 De initio regni Samonis in Vuinidis.

49 De Adaloaldo rege Longobardorum.

50 De Charialdo rege super Longobardos.

51 De Gundeberga regina eiusq; exilio.

52 De interitu Chlodoaldi.

53 De Dagoberto & eius regina & regno.

54 De interitu VVarnarij maiore domus, & interitu Godini filij.

55 De intentione Chariberti & Aeginæ.

56 De obitu Chlotharij, & quomodo regnum eius Dagobertus assumpsit.

57 De regno Chariberti filij Chlotharij.

58 De interitu Dagoberti in Burgundia & bonitate eius.

59 De nequitia Sygoberti filij Dagoberti.

60 De mutatione Dagoberti & suasione malitiæ Neustras.

61 De bonitate & continentia Pippini.

62 De Chariberto rege, & Sygoberto nepote suo excepto.

63 De imperio Heraclij super Persas.

64 De pulchritudine & utilitate Heraclij.

65 De initio infestationis Sarracenorum contra Impe-

Imperatorem.
66 De obitu Chariberti & filij sui, & quòd regnũ eius Dagobertus acccepit.
67 De scandalo & strage Francorum cum Vuinidis.
68 De Charialdo rege Longobardorum, quòd Tasonem occidit, & ipse rex moritur.
69 De Chrotario rege Longobardorum.
70 De Aubedone ad Chrotarium in Italiam in legatione missõ.
71 De Hunis in Baioaria occisis.
72 De Sisenando per Dagobertum in regno leuato in Hispaniam,
73 Quòd Dagobertus cum exercitu de Magantia contra Vuinidos iuit.
74 De regno Sigiberti in Austria.
75 De natiuitate Chlodouei & pactione de regno cum Austrasijs.
76 De Radulfõ rebelle.
77 De exercitu Dagoberti de Burgundia in Vuasconiam missõ.
78 De obitu Dagoberti & initio regni Chlodouei.
79 De Egane maiore domus.
80 De Imperio Constantis & uastatione Sarracenorum.
81 Qualiter degradatus est Tolga rex Hispaniæ & Chindas inde sublimatus.
82 De morte Eganis & interfectione Aginulfi comitis.
83 De Archenaldo maiore domus.

84 De Austrasijs qui thesaurũ Sigiberto debitum receperunt.

85 De Grimoaldo & Ottone.

86 De pugna Sigoberti cum Radulfo in Thuringia.

87 De interitu Ottonis.

88 De Flauicaldo maiore domus.

89 De Vuillibaldi interitu, & Flauicaldi obitu.

90 De Baldichilde regina Chlodouei, & eius filijs, Chlothario, Childerico, & Theodorico, & de obitu Chlodouei.

91 Quòd Chlotharius eius filius eleuatur in regno, & de Ebroino maiore domus.

92 De obitu Chlotharij, & quòd Theodoricus frater succesit in regno, & Childericus in Austria regnum accepit.

93 Quòd Theodoricum à regno deijciunt. & crines tondunt & Ebroinum in Luxouium monasterium dirigunt, & Hildericum in cuncto regno suscipiunt.

94 De obitu Childerici & Bilichilde regina, & quòd Leudesius filius & Charialdus maior domus efficitur.

95 Quòd Ebroinus à Luxouio exiens Leudesium interfecit, & sanctum Leudegarium gladio perimi iussit.

96 Quòd Martinus dux & Pippinus filius Ansegisili cõtra Ebroinum ad Locoficum pugnam inierunt.

97 De obitu Ebroini, & quòd Franci Vuaratonẽ maiorem domus efficiunt, & Ageslemaris filius

lius eius ipsum supplantauit.

98 De obitu sancti Audoini, & obitu Vuaradonis, & qualiter Bertharius maior domus efficitur.

99 Qualiter Pippinus cum Austrasijs in oppido Virmandinsi, cui nomen Textricium, contra Theodoricum & Bertharium dimicauit.

100 De obitu Theodorici, & de Chlodouco filio eius eleuato in regno, & quòd eo mortuo Childebertus frater eius resedit in regno, & de Grimoaldo filio Pippini maiore domus, & bonitate eius.

101 Quòd Pippinus contra Radbodum pugnauit & uicit.

102 Quòd Pippinus Halpaidam duxit uxorem, & habuit ex ea filium nomine Carolum.

103 De obitu Childeberti & Grimoaldi, & quòd Dagobertus filius Childeberti succesßit in regnum, & de obitu Pippini, & Theudoaldo maiore domus, & de pugna in Cotia contra Theudoaldum.

104 De Raganfrido maiore domus, & qualiter Carolus de custodia Plicthrudis auxilio Dei liberatus est.

105 De obitu Dagoberti regis, & quòd Hilpericus succesßit in regno, & qualiter dux Carolus cõtra Raganfridũ pugnauit, & uictor extitit.

106 Qualiter Carolus Dux Chlotharium sublimauit in regno, quo mortuo Chilpericum, qui fuga lapsus, apud Ragandridum fuerat, abe-

done duce Aquitaniæ recepit, & eo mortuo Theodoricum regem ſtatuit.

107 Qualiter Carolus cum Saxonibus, Baioarijs, & cum Eudone duce aduerſus Abdirama Regem Sarracenorum pugnauit & uicit.

108 Qualiter Burgundiam ipſe dux ſubiugauit, & Sarracenos qui in Auennione erant proſtrauit quomodo Narbonã uenit, & Sarracenos cumrege eorum in ore gladij interfecit.

109 De legatione Papæ Gregorij urbis Romæ cum clauibus ſancti Petri ad Carolũ, & de diuiſione regni inter filios ſuos, ſeu de obitu ipſius.

FINIS.

His liber excepta praefatione, idem est qui a Marq. Freher. editus est, nomine Fredegarij Scholastici.

VNDECIMVS LIBER SIVE APPENDIX HISTORIÆ FRANCORVM, SVPPLEMENTI LOCO *ab alio quopiam Gregorio Turonensi adiectus.*

TRANSACTIS Gregorij Thuronensis libris, volumina temporum gestorumq; vndecunq; potui scripta reperire, & quę mihi postea fuerũt cognita acta regum & bella gentium, quæ gesserunt, legendo simul & audiendo, aut denique uidendo, cuncta omnino, quę certo cognoui, in huius libelli volumine scribere volui curiosissimè, quantum potui, omnia inserendo, ab eodem incipiens tempore, quo historia Gregorij finem suum sortita est.

1 Gunthcramnus rex Francorũ cum iam annos xxiij. Burgundiæ regnũ bonitate plenus feliciter regeret, cum sacerdotibus vtique sacerdotis instar se ostendebat, & cum leudis erat aptissimus, eleemosynam pauperibus largè tribuens, tantæ prosperitatis regnũ tenuit, vt omnes etiam vicinæ gentes amplissimas de ipso laudes canerent.

Anno xxiiij, regni sui diuino amore Ecclesiam beati Marcelli, vbi ipse pretiosus requiescit in corpore, suburbano Cabyllonensi, sed

quidem tamen sequanum territorium mirifice & solerter ædificari iussit, ibique monachis congregatis monasterium condidit, ipsamq; Ecclesiam rebus plurimis ditauit. Synodum xl. Episcoporum fieri præcepit, & ad instar institutionis monasterij sanctorum Agaunensiũ quòd temporibus Sigismundi regis ab Auto & cæteris Episcopis ipso principe iubête fuerat confirmatum, huius Synodi coniunctione Monasterium sancti Marcelli Gũthcramnus institutione formandum curauit.

2 Hoc anno Gundoaldus cum solatio Munmoli & Desiderij mense Nouembri partem regni Gunthcramni præsumpsit inuadere, & ciuitates euertere. Gunthcramnus Leudigildũ comitem stabuli, & Ægilanem patriciũ cum exercitu contra ipsos direxit. Gundoaldus terga vertens, Combanem ciuitatem latebras dedit, & inde de rupe ab Osone duce præcipitatus interiit.

3 Cumque Gunthcramno perlatum fuisset, eò quòd frater suus Chilpericus esset interfectus, festinans perrexit Parisios, ibique Fredegundem cum filio Chilperici Chlothario ad se venire præcepit, quem in Riolo villa baptizari iubet & eum de sancto lauacro excipiens in regnum patris firmauit.

4 Anno xxij. regni Gunthcramni Mummolus Senuuia iussu Gunthcramni interficitur, vxorẽ eius Sydoniam vnà cum omnibus thesauris eius Domnolus domesticus & Valdamarus Camerarius Gũthcrãno præsentãt.

Anno

5 Anno xxvj. regni sui exercitus Gunthcrá-ni Hispanias ingreditur, sed loci infirmitate grauatus, protinus ad propria reuertitur. Anno xxvij. eiusdem regni Leugisistus à Gunthcramno patricius partibus prouinciæ ordinatur, quòd filius Childeberti regis Theodobertus natus fuisset nunciatur.

6 Eo anno nimia inundatio fluminũ in Burgundia fuit, vt eorum terminos nimium transcenderent. Ipsoq; anno Syagrius comes Constantinopolim iussu Gunthcramni in legatione pergit, ibiq́ue fraude patricius ordinatur. Cœpta quidem, sed ad perfectionẽ hæc fraus non peruenit. Eo anno signum apparuit in cœlo, globus igneus decidens in terram cũ scintillis & rugitu, ipsoq; anno Leupildus rex Hispaniæ moritur, & regnum obtinuit Richardus filius eius. Anno xxviij. regni Domni Gunthcramni alius filius Childeberti nomine Theodoricus natus nunciatur.

7 Gunthcramnus cum Childeberto pacem firmat dum Andelaum coniunxit, Inibi mater & soror, & cõiunx Childeberti regis pariterq; fuerunt, ibiq; spetiali cõuenientia inter dominum Gunthcramnum & Childebertum fuit conuentum, vt regnum Gunthcramni post eius discessum Childebertus assumeret.

8 Ipsoque tempore Rauchingus, & Boso, Gunthcramnus Vrsio, & Bertifridus optimates Childeberti regis eò quòd eum tentauerunt interficere, ipso rege ordinante interfecti sunt, sed & Leudefridus Alamannorum dux

in offensam antedicti regis incidit, etiam in latebras se dedit. Ordinatus est loco ipsius Vncilinus dux. Eo anno Richardus rex Gotthorum diuino amplectens Christianam religionem amore prius secretius baptizatur: post hæc omnes Gotthos, qui tum Arrianam sectam tenebant, Toletum adunare præcepit, & omnes libros Arrianos præcepit sibi præsentari, quos in vna domo collocatos incendio concremare iussit, & ad Christianã legem baptizare Gotthos fecit.

9 Eo anno vxor Arnulphi imperatoris Persarum nomine Cęsara virum relinquens, cum quatuor pueris, totidemque puellis ad beatum Ioannem perrexit. Cumq; ab ipso Pontifice fuisset baptizata, Augusta Mauritij imperatoris eam de sancto suscepit lauacro, Quã cum vir suus imperator Persarum per legationes sæpius repeteret, & Mauritius imperator vxorem eius esse nesciret, tunc Augusta videns eam pulcherrimam, suspicatur, ne ipsa esset, quam legati quærebant, dicensque eis: Mulier quædam de Persis huc venit, dicens, se vnam esse de populo, videte eam, forsitan ipsa est, quam quæritis. quam legati videntes proni in terram adorauerunt dicentes, ipsam esse eorum dominam, quam quærebant. Dicit ad eam Augusta, redde illis. responsum tunc illa respondit, Ego cum istis non loquor, vita eorum instar canum est, si conuersi Christiani sicut & ego

sum

sum efficientur, tunc eis respondebo. Legati verò animo libenti baptismi gratiam accipiunt. Postea dicens ad eos Cæsara: si vir meus voluerit Christianus fieri & baptismi gratiam accipere, libenter ad eum reuertar. Nam penitus aliter ad ipsum non repedabo. Legati id imperatori Persarum nunciantes, statim ille legationem ad Mauritium imperatorem misit, vt sanctus Ioannes veniret Antiochiam, ipso tardente baptismum vellet accipere. Tunc Mauritius imperator infinitissimum apparatum Antiochiæ fieri iussit. ibi imperator Persarum cum sexaginta millibus Persarum baptizatus est, & per duas hepdomodas à Ioanne & reliquis episcopis Persæ ad plenitudinem supra scriptum numerum baptizantur. Imperatorem illum Gregorius Antiochæ episcopus suscepit de lauacro. Arnulfus imperator à Mauritio imperatore petens, vt sibi episcopos cum clero sufficiente daret, quos in Persia collocaret, vt vniuersi Persidæ baptismi gratiam adirent, quod Mauritius libenti animo præstitit, summaque celeritate omnes Persidiæ ad Christi cultum baptizantur.

10 Anno xxviiij. Gunthcramni exercitus in Hispaniam eiusdem iussu dirigitur, sed negligentia Bosonis qui caput exercitus fuit, grauiter à Gotthis exercitus ille trucidatur.

11 Anno xxx. regni supra scripti principis,

tunica domini nostri Iesu Christi, quæ eidem in passione sublata est, & à militibus, qui eum custodiebát est sortita, de qua Dauid propheta dicit: Et super vestimenta mea posuerunt sortem, Symon filius Iacob per duas hepdomadas multis cruciatibus affectus tandē profitetur ipsam tunicam in ciuitate Zafad procul à Hierosolyma in arca marmorea positam esse, quam Gregorius Antiochenus & Thomas Hierosolymorum, Ioannes Constantino politanus Episcopus cum aliis multis episcopis triduanum facientes ieiunium, exinde cō. dignè cum arca marmorea quæ leuis effecta erat, quasi ex ligno fuisset, ordine pedestri Hierosolymam cum deuotione sanctissima perduxerunt, eamq; in loco vbi crux domini adoratur cum̃ tryumpho posuerunt.

12 Beppelinus dux Francorum factione Hebreharij eodemq; duce à Britanis interficitur. Vnde post Hebrearius ad summam pauperta tem rebus suis spoliatus peruenit.

13 Anno xxxj. regni Gunthcramni Theudifridus dux vltra Ioranos moritur, cui successit Vuandalmarus in honore ducatus. Ipsoque anno Ago dux in Italia super Longobardos in regno sublimatur. Anno xxxij. regni Gunthcramni, ita à mane vsque ad mediam diem sol minoratus est, vt tertia pars ex ipso vix appareret.

14 Anno xxxiij. regni Ganthcramni v. Cal. April. ipse rex moritur, sepultus est in Ecclesia sancti Marcelli, in monasterio quod ipse

çonstruxerat. Regnum eiusdem Childebertus assumpsit. Eodem anno Quintrio dux Campanensis cum exercitu in regnum Chlotharij ingreditur. Chlotharius cum suis obuiam pergens hostiliter Quintrionem in fugam vertit, sed vtrinque exercitus nimiũ trucidatus est.

15 Anno II. cum Childebertus regnum accepisset Burgundiæ, exercitus Francorum & Britannorum inuicem præliantes, vterque nimium gladio trucidantur. Anno iij. Childeberto in Burgundia regnante, multa signa in Cœlo ostensa sunt, apparuit stella cometes. Eo anno exercitus Childeberti cum Vuarnis, qui rebellare conati fuerant, fortiter dimicauit, & ita Vuarni trucidati victi sunt, vt parum ex eis remansisset.

16 Anno iiij. postquam Childebertus regnũ acceperat Gunthcramni, defunctus est, Regnumq; eius filij sui Theodobertus & Theodoricus accipiunt. Theodobertus sortitus est Austriæ sedem habens Metensem, Theodoricus accepit regnum Gunthcramni, in Burgũdia, sedem habens Aurelianis.

17 Eo anno Fredegũdis cũ filio Chlothario rege Parisios & reliquas ciuitates ritu barbaro occupauit, & contra filios Childeberti regis Theodobertum & Theodoricum mouit exercitũ loco nominato Latofao. Castra vterq; ex aduerso ponẽtes, Chlotharius cum suis super Theodobertum & Theodoricum irruens, eorum exercitũ grauiter trucidauit. Anno ij. regni Theodorici Fredegundis moritur.

18 Anno iij. regni Theodoberti Quintrio dux instigante Brunichilde interficitur. Anno iiij. regni Theodorici, Quolenus genere Francus Patricius ordinatur. Eo anno clades grandinis Masiliã & reliquas Prouinciæ ciuitates grauiter vastauit. Eo anno aqua calidissima in lacu Dunensi quem Arula flumen influit, sic validè ebulliuit, vt multitudine piscium coxisset. Eo anno Vuarnharius maior domus Theodorici trãsit, qui omnẽ facultatẽ suam in eleemosynis pauperum distribuit.

19 Eo anno Brunichildis ab Austrasiis ejecta est, ac in Arciacensi Campania à quodam homine paupere sola reperitur. Secundum eius petitionem vsque ad Theodoricum perducitur. Theodoricus autem Brunichildem libenter recipiens, gloriosè honorat. Huius vicissitudinem merito episcopatum Anthisiodorensem faciente Brunichilde adsumpsit. Anno v. regni Theodorici iterum signa, quæ anno superiore visa fuerant, globi ignei per cœlum currentes, & ad instar multitudinis hastarum ignearum ad occidentẽ apparuerũt.

20 Ipsoq; anno Theodobertus & Theodoricus reges contra Chlotharium regem mouent exercitum, & super fluuium Aroannam, nec procul à Doromello vico prælium confligentes inierunt. Ibiq; exercitus Chlotharij grauissimè trucidatus est. Ipsi qui ex his remãserunt in fugã versi, pagos & ciuitates Ripasigonæ qui se ad Chlothariũ tradiderant depopulãtur & vastãtur. ciuitatibus ruptis, plurimi captiuo-

captiuorum ab exercitu Theodorici & Theodoberti exinde ducũtur. Chlotharius oppressus vellet nollet per pactionis vinculum firmauit, vt inter Sigonam & Ligere vsque mare Oceanum, & Britannorum limitem partem Theodoricus haberet, & per Sigonam & Iseram ducatum integrum Dentelini vsq; Oceanum mare Theodobertus reciperet, xij tãtum pagi inter Iseram & Sigonam & mare littoris Oceani Chlothario remanserunt. Anno vj. regni Theodorici Cautinus dux Theodoberti interficitur.

21 Anno vij. regni Theodorici de concubina filius nascitur nomine Sygibertus, & Agila petricius nullis culpis extantibus instigante Brunichilde ligatus interficitur, nisi tantum cupiditatis instinctu. Facultates eius in fiscum adsumuntur. Eo anno Theodobertus & Theodoricus exercitum contra Vuascones direxerunt, ipsosq; Deo auxiliante deiectos suæ dominationi redigunt, & tributarios faciũt. Ducem super ipsos nomine Gemialem instituũt, qui eos feliciter dominauit.

22 Eo anno corpus sancti Victoris qui Salodero cum sancto Vrso passus fuerat, à beato Æconio pontifice Maurionense inuenitur. Quadam nocte in sua ciuitate ei reuelatur per insomniũ vt surgens protinus iret ad ecclesiã, quã Sedeleuba regina suburbanũ Genauense cõstruxerat, in medio ecclesię designatũ locũ, vbi sanctum corpus adesset. Cumq; Genauã festinus perrexisset, cum beatis Rustico &

Patrico Episcopis, triduanũ ieiunium facientes lumen per noctem vbi illud glorioſum & ſplendidũ corpus erat apparuit, quo cum ſilentio hi tres pontifices cũ lachrymis & orationibus eleuato lapide in arca argentea inuenerũt ſepultum, cuius faciem rubẽtem quaſi viuam reperiunt. Ibiq; princeps Theodoricus præſens aderat, multisq; rebus huius Eccleſiæ maximam partem facultatis Vuarnharij ibidem confirmauit. Ad ſepulchrum illud ſanctum miræ virtutes ex ipſa die, qua repertum eſt, præſtante domino, integra aſsiduitate oſtenduntur. Eo anno Ætherius epiſcopus Lugdunenſis obiit, ordinatur loco ipſius Secundinus epiſcopus.

23 Eo anno Focas dux & Patritius reipubl. Victor à Perſis rediens, Mauritium imperatorem interfecit, & loco ipſius imperium adſumpſit.

24 Anno viij. regni Theodorici de concubina naſcitur ei filius, nomine Childebertus, & ſynodus Cabillono colligitur: Deſiderium Viennenſem epiſcopum deiiciunt, & inſtigãte Aridio Lugdunenſi epiſcopo & Brunichilde ſubrogatus eſt loco ipſius ſacerdotali officio Domnolus, Deſiderius verò in inſulam quandam exilio retruditur. Eo anno ſol obſcuratus eſt. Eo quoque tempore Berthoaldus genere Francus maior domus palatij erat Theodorici, moribus modeſtus, ſapiens, & acutus, in prælio fortis, fidem cum omnibus ſeruans. Anno nono regni Theodorici naſci-

tur

tur ei filius de concubia nomine Corbus. Cum iam Protadius genere Romanus vehementer ab omnibus in palatio veneraretur, & Brunichildis stupri gratia eum vellet honoribus exaltare. Defuncto Vuandalmaro duce in pago vltra Iuranum & Scotingorum Protadius patricius ordinatur instigatione Brunichildis, vt Bertoaldus potius interiret eum ripa Sigona vsque Oceanum mare per pagos & ciuitates fiscum inquirendum dirigunt.

25 Bertoaldus ad Theodoricum missus, cum CCC. tantũ viris illis partibus properauit, cumq; ad Arelaum villam venisset, & venationem inibi exerceret. Hæc comperiens Chlotharius filium suum Meroueum & Landricum maiorem domus cum exercitu Bertoaldum præmendum direxit, & maximam partem inter Sigonam & Ligeræ pagos & ciuitates de regno Theodorici præsumpsit contra pactũ peruadere. Bertoaldus hæc audiens cum sustinere non præualeret, terga vertens Aurelianos ingreditur, ibiq; à viro beatissimo Austrino Episcopo suscipitur. Laudericus cũ exercitu Aurelianos circundans vocabat Berthoaldum, vt exiret ad prælium, Bertoaldus de muro respondens, nos duo singulare certamen, si me expectare deliberas, reliqua multitudine procul suspensa, iungamus, à domino iudicemur. Sed hæc Laudericus facere distulit. Addens Bertoaldus dixit, dum facere non audes proximo tẽpore domini nostri pro iis quæ facitis iungent ad prælium. Induamur

vterque ego & tu vestibus vermiclis, præcidamur cæteris, vbi congressus erit certaminis ibiq; & mea & tua apparebit vtilitas, promittentes ante dominum ab inuicem promissionis huius rei veritatem subsistere.

26 Cumq; hoc in die festi sancti Martini antistitis actū fuisset, Theodoricusq; hæc comperisset, quòd à Chlothario pars regni sui contra pactum fuerat peruasa natiuitate Domini protinus cum exercitu Stampas per fluuium Loa, peruenit, eodemq; obuiam Meroueus filius Chlotharij regis, cū Laudrico & magno exercitu venit. Cum esset autem peruius ille locus, vbi Loa fluuius transmeat, vix tertia pars exercitus Theodorici trāsierunt. initum est prælium, ibiq; Bertoaldus secundū placitū aggreditur vocitās Laudricū. Sed Laudricus nō est ausus, vt promiserat, tātum huius certaminis congressionem adire. Ibiq; Bertoaldus cum nimis cæteris præcessisset, ab exercitu Chlotharij cum suis interficitur, nec vellens exinde euadere dum senserat se de sui gradus honore à Protadio degradandum. Ibiq; Meroueus filius Chlotharij capitur, Laudericus in fugā versus est, nimia multitudine exercitus Chlotharij in eo prælio gladio trucidata est. Theodoricus victo Parisios ingreditur, Theodobertus pacē cum Chlotario Compēdio villa iniuit, & vterque exercitus eorum illæsus rediit ad propria. Anno x. regni Theodorici Protadius instigante Brunichide, Theodorico iubente maior domus substituitur.

Cum

27 Cum esset nimium argutissimus & stremus in cunctis, sed sæua illi fuit contra personas iniquitas, fisco nimium tribuens de rebus personarum, ingenioseè fiscum vellens implere, & se ipsum ditare. Quoscunque genere nobiles totus humiliare conabatur, vt nullus reperiretur qui gradū quē adripuerat potuisset adsumere. His & aliis nimia sagacitate vexatis maximè cunctos in regno Burgundię fecit sibi inimicos. Cum Burnichildis nepotem suū Theodoricum integra assiduitate moneret. vt contra Theodobertum moueret exercitum dicens: quasi Theodobertus non esset filius Childeberti, nisi cuiusdam hortulani, Et Protadius ipsi quoque consilio adsistens, tandem iussu Theodorici mouetur exercitus. Quod cum loco nomine Caraciato Theodoricus cum exercitu castra metasset, hortabatur à Leudibus suis, vt cum Theodoberto pacem iniret. Protadius singulos hortabatur, vt prælium commiteretur. Theodobertus nec procul cum exercitu exinde residebat. Tunc omnis exercitus Theodorici inuenta occasione supra Protadiū irruunt dicentes: Melius esse vnum hominem mori, quàm tantum exercitū in periculū mitti. Protadius in tentorio Theodorici regis cum Petro Archiatro ad tabulam ludens sedebat quē vndiq; cum iam exercitus circūdasset, & Theodoricū Leudes tenebāt ne illuc graderetur, misit Vncilenū, vt suæ iussionis verbum nuntiaret exercitui, vt se de insidiis Protadij remouerēt. Vncilenus protinus

ad exercitum nuntians dixit. Sic iubet dominus Theodoricus, vt interficiatur Protadius. Irruentes super eum in tẽtorium regis gladio vndique incidentes Protadium interficiunt. Theodoberto pacem iniuit, & illęsus vterque exercitus reuertitur ad proprias sedes post cædem Protadij.

38 Anno xj. regni Theodorici subrogatur maior domus Docudius genere Romanus, homo prudens, iucundus in fabulis, strenuus in cunctis, patientiæ deditus, plenitudine consilij abundans, literarum studijs eruditus, fide plenus, amicitiam cum omnibus sectans, priora exempla metuens lenem se & patientem huius gradus ascensus ostendit. Sed hoc tantum impedimentum habebat, quòd sagina esset corporis adgrauatus. Anno xij. regni Theodorici Vncilænus qui ad mortem Protadij insidiosè fuerat locutus instigante Brunichilde pede truncato de rebus expoliatus ad debilitatem perductus. est

29 Vulfus patricius idemq; Brunichilde instigante consilio, qui in mortem Protadij consenserat, Fauriniaco villa iubente Theodorico occiditur, & in patriciatum eius Richomeris Romanus genere subrogatur. Eo anno natus est de cõcubina Theodorici filius nomine Meroueus, quem Chlotharius de sancto lauacro suscepit.

30 Eodem anno Theodoricus Aridium episcopum Lugdunensem Rogonem & Aeborichum comestabulum ad Bethericum regem

Hispa-

Hiſpaniæ direxit, qui exinde Ermenbergam filiam eius Theodorico matrimonio ſociandam adducerent. Ibiq; datis ſacramentis, ne à Theodorico vnquam à regno degradaretur, ipſamq; accipiunt, & Theodorico Cabillono præſentant, quam ille gaudens diligenter ſuſcepit. Eadem factione auiæ ſuæ Brunichildæ virilem coitum non cognouit. Inſtigantibus verbis Brunichildæ auię & Theudelindæ Germanæ efficitur odioſa. Poſt anni circulum Theodoricus Ermenbergam expoliatã à theſauris Hiſpaniam retranſmittit. Bethericus hæc indignans legationem ad Chlotharium direxit: legatus Chlotharij cum Betherici legato ad Theodobertũ perrexit. Iterum Theodoberti legati cum Chlothario & Betherico legatariis, ad Agonem regem Italiæ acceſſerunt, & vnanimiter hi quatuor reges cum exercitu vndique ſuper Theodoricum irruunt, vt regnum eius auferrent, & eum morte damnarent, eo quòd tãtum de ipſo reuerentia ducebant. Legatus verò Gothorum naui de Italia per mare Hiſpaniam reuertitur. Sed hoc conſilium diuino nutu non ſortitur effectum. quod cum Theodorico compertũ fuiſſet, fortiſsimè ab eodem deſpicitur.

32 Eo anno Theodoricus conſilio Aridij epiſcopi Lugdunenſis perfidi vtens, & perſuaſu auiæ ſuę Brunichildę ſanctum Deſiderium de exilio egreſſum lapidare præcepit: ad cuius ſepulchrum miræ virtutes à die tranſitus ſui dominus integra aſsiduitate oſtendere di-

gnatur, per quod credendum est, per hoc malum gestum regnum Theodorici & filiis suis fuisse destructum.

33 Eo anno mortuo Betherico Sisebutus successit in Hispaniæ regnũ, vir sapiens & per totam Hispaniã laudabilis, valde pietate plenus. Nam & aduersus manum publicam dimicauit fortiter. Prouinciam Cantabriam Gothorum regno subegit, quam aliquando Frãci possederant. Dux Francio nomine qui Cantabriam tempore Francorum rexerat, tributa Francorũ regibus multo tẽpore impleuerat. Sed cũ à parte imperij fuerat Cantabria reuocatus, à Gothis vt supra legitur præoccupatur, & plures ciuitates ab imperio Romano Sisebutus littore maris abstulit, & vsq; fundamentum destruxit. Cumq; Romani ab exercitu Sisebuti trucidarẽtur, Sisebutus dicebat pietate plenus: Heu me miserum, cuius tempore tanti sanguinis humani effusio fiat. cuicũque poterat occurrere de morte liberabat. Confirmatum est regnum Gothorum in Hispania per maris littora vsq; mõtes Pireneos.

34 Ago rex Longobardorum accepit vxorẽ Grimoaldi & Gundoaldi Germanã, nomine Theodilindam ex genere Francorum, quam Childebertus habuerat desponsatã. Cum eam cõsilio Brunichildæ postposuit, Gundoaldus cum omnibus rebus secum germanam Theodilindam in Italiã transtulit, & in matrimoniũ Agoni tradidit. Gũdoaldus de gẽte nobili Lõgobardorũ accepit vxorẽ, de qua duos filios

accepit

accepit his nominibus Gundobertum & Charibertũ. Ago rex filius Autharij regis de Theudilinda habuit filium nomine Adoaldum, & filiam nomine Gundebergam. Dum Gundoaldus à Longobardis nimium diligeretur, factione Agonis regis & Theudilindæ, cum ipsum iã zelo teneret, vbi ad ventrẽ purgandũ in faldeone sedebat, sagitta saucius moritur.

35 Anno xiij. regni Theodorici, cun Theodobertus Belichildem habebat vxorẽ, quam Brunichildis à negotiatoribus mercata fuerat. Cum esset Belichildis vtilis & à cunctis Austrasiis vehementer diligeretur, simplicitate Theodoberti honesti comportans nihil se minorem à Brunichilde esse cerneret, sed sæpius per legatos Brunichildem despiceret, dum ab ipsa increpabatur, quod ancilla Brunichildæ fuisset: tandem his & aliis verbis legatis discurrentibus ab inuicem vexarentur, placitum est incolecensi & soznitensi fieri, vt has duas reginas pro pace inter Theodoricum & Theodobertum coniungerent ad colloquium. Sed Belichildis consiliis Austrasiorum inibi venire distulit.

36 Anno xiiij. regni Theodorici beatus Columbanus creuerat iam passim fama ciuitatis suæ in vniuersas Gallias, & Germaniæ Prouincias, eratque omnium rumore laudabilis, omnium cultu venerabilis, in tantum, vt Theodoricus rex ad eum sæpe Luxouium veniret, & rationum suarum suffragio omni cum humilitate poscceret. Ad quem sæpissime

cum veniret cœpit vir Dei eum increpare, cur concubinarũ adulteriis misceretur, & non potius legittimi coniugij solaminibus frueretur, vt regalis proles ex honorabili regina procederet, & non potius ex lupanaribus videretur emergere. Cũq; iam ad viri Dei imperium regis sermo obtemperaret, & se ab omnibus illicitis segregare sponderet, mentem Brunichildis auiæ secundum vetera & detestabilis antiquus anguis adiit, eamq; cõtra virũ Dei stimulatam superbiæ aculeo excitat, quia cerneret viro Dei Theodoricum obedire. Verebatur enim ne si abiectis concubinis reginam aulæ præficeret, dignitatis atque honoris sui modum amputaret. Euenit ergo, vt quadam die beatus Columbanus ad Brunichildem veniret (erat enim tũc apud Brucariacum villam) cumq; illa eum in aula venire cerneret, filios Theodorici quos de adulterinis permixtionibus habebat ad virum Dei adducit: quos cum vidisset scisciatur quid sibi vellent. Brunichildis ait, Regis sunt filij, tu eos benedictione robora. ait ille: Nequaquam, inquit, istos regalia sceptra suscepturos scias, de lupanaribus emersérunt. Illa furens paruulos adimi iubet. Egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitẽ transiliret, fragor ex terrore incussit, nec tamen miseræ fœminæ furorem compescuit: parat quidẽ inde insidias moliri. Vicinis monasterij per nuntios imperat, vt nulli eorum extra monasterij terminos iter pandatur, neq; receptacula Monachis eius, vel cuilibet subsidia

sidia tribuãtur. Cernens beatus Columbanus regios animos aduersum se permotos, ad eos properat, vt suis monitis miseræ pertinaciæ intantum frangat. Erant enim tunc temporis apud Spinsiam villam publicã, quò cum iam sole occumbente venisset, regi nuntiãt, virum Dei inibi esse, nec regis domibus metari velle. Tunc Theodoricus: Melius esse virum Dei oportunis subsidiis honorare, quàm dominũ ex seruorum eius offensa ad iracundiam prouocare. Iubet ergo regio cultu oportune parare, Dei famulo dirigere. Itaque venerũt & iuxta imperium regis oblata offerũt. Qui cum vidisset dapes & pocula cultu regio administrata, inquirit quid sibi ista vellent? dicunt illi, tibi à Rege fuerunt directa. Abominatus ea ait: Scriptum est, munera impiorum reprobat altissimus. Non enim dignum est, vt famuli Dei muneribus eius polluantur, qui non solum suis, verum etiam aliorũ habitaculis famulis Dei aditum denegat. His dictis vascula omnia in frusta disrupta sunt, vinaq; ac sicera solo diffusa, cæteraq; separatim dispersa. Pauefacti ministri rei gestæ casum regi nuntiant. Ille pauore perculsus cum auia diluculo ad virum Dei properat. Precantur de commisso veniam, se in posterum emendare pollicentur. His pacatus promissionibus monasterium rediit, sed polliciti vadimonij iurandum diu seruata violenter exercentur miseriarum incrementa, solitoq; à rege adulteria patrãtur. Quo audito beatus Columbanus literas ad eum

obiurgationibus plenas direxit, cõminaturq; excomunicationem, si emendari dilatãdo nõ vellet. Ad hæc rursum permota Brunichildis regis animum aduersus Columbanũ excitat, omniq; conatu perturbare intendit, oratque proceres aulicos, optimates omnes, vt regis animum cõtra virum Dei perturbent: episcoposq; sollicitare adgressa, & de eius religione detrahendo, & statum regulæ quam suis custodiendã Monachis indiderat macularent. Obtemperantes igitur aulici regis contra virum Dei perturbant, cogentes vt accederet ac religionẽ probaret. Abactus itaq; rex ad virum Luxouium venit, conquestusq; cum eo, cur à comprouincialibus moribus discesserit, & intra septa secretiora omnib. Christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, vt erat audax atq; animo vigens talibus obiiciẽti regi respondit, Se consuetudinem non habere ut secularium hominũ & religione alienis, famulorum Dei habitationis pandat introitum. Sed oportuna aptaq; loca ad hoc habitare parata, quo omnium hospitũ aduentus suscipiatur. Ad hæc rex si, inquit, largitatis nostræ munera, & solum in his supplementum capere cupis, omnib. in locis omniũ patebit introitus. Vir Dei respondit. Si quod nunc vsque sub regularis disciplinæ habenis cõstrictum fuit, violare conaris, nec tuis muneribus, nec quibuscunque subsidiis me fore à te sustentatum. Et si hanc ob causam tu hoc in loco venisti, vt seruorum Dei cœnobia destruas, & regula-

gularem disciplinam macules, scito tuum regnum funditus ruiturum, & cum omni propagine regia periturum, quod postea rei probauit euentus. Iam enim temerario conatu rex refectorium ingressus fuerat. His ergo territus dictis foras celer repedat. Duris post hæc vir Dei increpationibus à rege arguitur, contra quem Theodoricus ait: martyrij coronam me tibi illaturum speras, non esse tantæ dementiæ vt hoc tantum patraret scelus, sed potioris consilij se agere vtilia patraturum, vt ab omnium sæcularium moribus discedat, qua venerit, ea via repedare studeat. aulici simul consona voce vota prorumpunt, se habere in his locis non velle, qui omnibus non societur. Ad hæc beatus Columbanus se dicit de cœnobij septis non egressurum, nisi violenter abstrahatur. Discessit ergo rex, relinquens virum quendam procerum nomine Adulfum. is ergo cum remansisset, virum Dei à monasterio pellit, & pœnis Vesoncione oppido ad exulandum perducit, quo ad vsq; ex eo regalis sentẽtia quod voluisset decerneret. Post hæc vir Dei cernens, quòd nullis custodiis angeretur, à nullo; molestiam ferret. Videbant enim omnes in eo Dei virtutem flagrare, ideo; omnes ab eius iniuriis segregabantur, ne socij culparum forent. Ascendit ergo dominica die in verticem ardui cacuminis montis illius, ita enim situs vrbis habetur, cum domorum densitas in diffuso latere procliui montis sita sit,

prorumpens ardua in sublimibus cacuminibus qui vndique ei abscisi fluminis, Deme alueo vallante nullatenus commeantibus viam pandit, ibiq; vsque ad mediam diem expectat, si aliquis iter ad monasterium reuertendi prohibeat. Et cum nullus contrarius existeret, ipse per mediam vrbem cum suis ad monasterium regreditur. Quo audito Brunichildis ac Theodoricus, quòd scilicet ab exilio reuertisset, atrocioribus iræ aculeis stimulantur, iubentes Bertarium comitem attentius perquirendum virum cum præsidio, simulq; & Baudulfum quem superius dixeram destinarunt, quò cum venissent, beatum Columbanum in ecclesia positum psallentiumque orationi deditum cum omni congregatione fratrum reperiunt, sicq; virum Dei alloquuntur, Precamur vt non tam regiis, quàm etiam nostris obedias præceptis: gressusque eo itinere quo primum aduentasti in locis. At ille, non enim, inquit reor, placere conditori simul natale solum ob Christi timorem relictum denuò repedare. Cumq; nullatenus cerneret, sibi virum Dei obedire, relictis quibusdam Bertarius quibus ferox animus inerat abscessit. Hi verò qui remanserant, virum Dei hortantur vt illis misereatur, quod tale opus patrandum infeliciter fuerant relicti, eorumq; periculo consuleret, qui si eum violenter non abstrahe-rent, mortis eos periculum incurrere. At ille se, ait, iam sæpius testatum esse, nisi vi abstraheretur non discessurum. Illi gemino vallati

peri-

periculo, vndique vrgente formidine, pallium quo indutus erat attingunt: alij genibus prouoluti cum lachrymis precantur, vt pro tanti sceleris culpa illis ignosceret, qui non suis desideriis, sed regiis obtemperarent præceptis. Videns itaque vir Dei, periculum fore, si suæ veritati satisfaceret, cum omni eiulatu atque mœrore egreditur, deputatis custodibus, qui quo vsque ditionis suæ regno pelleretur, non eum reliquerent. Inter quos primus Ragumundus erat, qui eum Namnectis vsque perduxit. Sicque regno Theodorici expulsus, rectà Hyberniam insulam repedare dispoſuit. Sed vt nulli penitus inter gradiendum fit pontificium nisi permissi altissimi. Ipse verò sanctus Italiam expetens, monasterium in loco nomine Bobio constructus, sanctæ conuersationis plenus dierum migrauit ad Christum.

37 Anno duodecimo regni Theodorici cum Alesaciones vbi fuerat enutritus præcepto patris sui Childeberti tenebat, ad Theodobertum ritu barbaro peruaditur. Vnde placitum inter hos duos reges, vt Francorum iudicio finiretur, Saloissa castro instituunt. Ibique Theodoricus cum Scarittis, vtrumq; decem millia accesit. Theodobertus verò cum magno exercitu Austrasiorum inibi prælium vellens committere aggreditur, quod cum vndique Theodoricus timore perterritus per pactionis vinculum Alsacios ad partem Theodoberti firmauit, & iam sur-

gerent in se & Turenses & Campanēses, quod
sæpius repetebat idemq; amisisse visus est, Re
gressus vterque ad sedes proprias. His diebus
& Alemanni in pago Auenticensi vltra Iura-
num hostiliter ingressi sunt, ipsumq; pagum
prædātes Abbelinus & Erpinus comites cum
cæteris de ipso pago comitibus cum exercitu
pergunt obuiam Alemannis. vterque phalan-
gæ ordines iungunt ad præliū. Alemanni trās
Iuranos superant, plures tamen eorum truci-
dant, & prosternunt: maximam partem terri-
torij Auenticensis incendio concremant, plu-
rimorum nimium hominum exinde in capti-
uitatem duxerūt: reuersiq; cum præda pergūt
ad propria. Theodoricus ob has iniurias dein
ceps integra assiduitate consiliū iniebat, quo
pacto Theodobertum posset opprimere. Eo
anno Belichildis à Theodoberto interficitur.
Theodobertus puellam nomine Theudichil-
dem accipit vxorē. Anno xv. Theodorici lega
tionem ad Chlothariū direxit, indicās se cōtra
Theodobertum eò quòd frater suus esset, ho-
stiliter velle aggredi. si Chlotharius in solatiū
Theodoberti non esset, ducatū Dentelini quē
contra Theodobertum cassauerat, si Theodo-
ricus Theodobertum superaret, Chlotharius
supermemoratum Dentelini ducatū in suam
ditionem reciperet. Hac conuentione inter
Theodoricū & Chlotharium legatis intercur-
rentib. firmata, Theodoricus mouet exercitū.
38 Anno xvij. Theodorici regis Lingonas
de vniuersis regni sui prouinciis mense Maio
exerci-

exercitus adunatur, dirigensq; per Andelaum Nasio castro cœpto Tullum ciuitatē perrexit. Ibiq; Theodobertus cū Austrasiorū exercitu obuiā pergēs Tullēsem Campaniā, confligūt. Theodoricus superat Theodobertum, eiusq; exercitū prosternit. Cęsa est de exercitu eodē prælio ingens multitudo virorum fortium. Theodobertus terga vertens per territorium Metensem veniens trāsito Vosago Coloniam fugaciter peruenit. Theodoricus post tergum cum exercitu insequens, beatus & Apostolicus vir Leonisius Mogacēsis vrbis episcopus diligens vtilitatem Theodorici, odiens stulticiam Theodoberti ad Theodoricum veniens dixit, quod cœpisti perficito, satis te vtiliter oportet huius rei causam expetere. Rustica fabula dicitur, quòd cum Lupus ascendisset in montem, & cum filij sui iam venare cœpissent, eos ad se in monte vocat dicens, quàm longe oculi vestri in vnam quamque partem videre prævalent, non habetis amicos nisi paucos, qui de vestro genere sunt. Perficite igitur quod cœpistis. Theodoricus cum exercitu Ardennā trāsiens Tholbiacū peruenit. Theodobertus cum Saxonibus, Thuringis, & cæteris gētibus, quod est vltra Rhenum, vel vndique potuerat adunare cōtra Theodoricū Tholbiā perrexit, ibiq; denuò cōmissum est prælium. Fertur à Francis cæterisq; gentib. ab antiquo tam nunquam fuisse prælium factum. Ibi enim tanta strages ab vtroque exercitu facta est, vt phalanges in ingressu certaminis

contra se præliantes cadauera virorum occi-
sorum vndique non haberent, vbi inclinata
iacerent, sed stabant mortui inter cæterorum
cadauera stricti quasi viuentes. Sed domino
præcedente iterũ Theodoricus Theodober-
tum superat, & à Tholbiaco vsque Coloniam
exercitus Theodoberti gladio trucidatur. Per
loca horum terræ cooperuit, ipsoq; die Colo-
niam perrexit, omnesq; thasauros Theodo-
berti inibi recepit.

Dirigensq; Theodoricus vltra Rhenum
post tergum Theodoberti Bertarium cubicu-
larium, qui diligẽter Theodobertum captum
Bertharius Coloniam cõspectui Theodorici
præsentat, exhibitũ veste regali. Theodober-
tus expoliatus equusq; eius cum ferratura rei
totumq; Berthario à Theodorico cõceditur.
Theodobertus vinctus Cabillono destinatur.
filius eius nomine Meroueus paruulus iussu
Theodorici apprehensus pede à quodam ad
petram percutitur, cerebrum eius capite eru-
ptum amisit spiritum. Chlotharius ducatum
Dentelini secundum cõuentionem Theo-
dorici integrum suę ditioni redigit. Ob quam
rem Theodoricus cum iam toti Austriæ domi-
naretur, nimia indignatione commotus con-
tra Chlotharium exercitũ mouet. Anno xviij
regni sui de Austria & Burgũdia mouere præ-
cipit, legationem prius dirigens, vt se Chlo-
tharius de iam dicto ducatu Dentelini omni
modo remoueret, alioquin nouerit se exerci-
tum Theodorici vndique regnum Chlotharij
impul-

impulsurum. quod verbum quemadmodum legati nuntiarant probauit euentus.

39 Ipso quoque anno iam exercitus contra Chlotharium egrediebatur, cum Theodoricus Metis profluuio ventris moritur. Exercitus protinus redit ad proprias sedes. Brunichildis cum filiis Theodorici quatuor Sygoberto, Corbo, & Merouco Metis residens, Sygobertum in regno patris instituere nititur.

Chlotharius pactione Arnulfi & Pippini, vel cæteris proceribus Austriam ingreditur. Cumq; Captonacum accessisset, & Brunichildis cum filiis Theodorici Varmaciæ resideret, legatos his nominibus Chadoindo & Erpione ad Chlotharium direxit, contestans ei, vt se de regno Theodorici quod filiis reliquerat remoueret. Chlotharius respondebat & per suos legatos Brunichilde mandauit, iudicio Francorum Electorum, quicquid procedente domino à Francis inter eosdem iudicabitur pollicitum esse implere. Brunichildis Sygobertum seniorem filium Theodorici in Thoringiam direxit, cum quo VVarnarium maiorem domus & Alboenum cum cæteris proceribus destinauit, vt gẽtes quæ vltra Rhenum sunt attraherent, qualiter Chlothario possent resistere. Post tergum indiculum direxit, vt Alboinus cum cæteris Vuarnarium interficeret, eò quòd se in regnum Chlotharij vellet transferre. quo indiculo relicto Alboinus disruptum proiecit in terrã, inuentus est à puero Vuarnharij: super tabula cera linita denuo so-

lidatur. Quo indiculo relicto Vuarnharius certnens se vitæ periculum habere, deinceps cogitare cœpit, quo pacto filij Theodorici opprimerentur, & in regnũ Chlotharius eligeretur, gentes quæ illic attractæ fuerãt cõsilio secreto do solatio Brunichildis & filiorũ Theodorici procul fecit abesse: & inde regressi cũ Brunichilde & filiis Theodorici Burgũdias adpetũt, missis per vniuersam Austriam discurrẽtibus exercitum mouere nitebantur.

41 Burgundiæ Barones verò tam episcopi quàm cæteri leudes timentes Brunichildem, & odium in eam habentes, Vuarnarij consilium inientes tractabant, vt neque vnus ex filiis Theodorici euaderet, sed eis omnibus oppressis, & Brunichildem delerent, & regnum Chlotharij expeterent, quod probauit euentus. Cumq; iussu Brunichilde & Sygoberti filij Theodorici exercitus de Burgundia & Austria cõtra Chlotharium egreditur, veniensq; Sygobertus in Campaniam Catalaunensem superfluuium Coxoniam, ibiq; Chlotharius obuiam cum exercitu venit, multos iam de Austrasiis secum habens factione Vuarnharij maioris domus, sicut iã olim tractauerat consentientibus Aletheo patricio, Roccone, Sigoaldo & Eudelane ducibus. Cumq; in congressu certaminis debuissent cũ exercitu confligere, priusquam præliari cæpissent signa dantes, exercitus Sygoberti terga vertẽs redit ad proprias sedes. Chlotharius paulatim vt conuerat post tergum cum exercitu sequens,

vsq;

vsque Ararim Saogannam fluuium peruenit. Captis filiis Theodorici tribus Sygoberto, Corbo & Meroueo, quem ipse de fonte excepit. Childebertus fugaciter ascendens ne vnquam postea fuit reuersus. Austrasiorum exercitus redditur propriis sedibus factione Vuarnharij maioris domus, cum reliquis maximè proceribus de regno Burgundiæ. Brunichildis ab Erpone comestabulo de pago vltra Iuranos ex villa vrbana cũ Theudelane germana Theodorici producitur, & Chlothario in nouo vico super Vincenna fluuio præsentatur. Sygobertus & Corbus filij Theodorici iussu Chlotharij interfecti sunt. Meroueus secretius iussu Chlotharij in Neustriam perducitur, eundem amplectens amore, quòd ipsum de sancto exceperat lauacro, in Gobodo Graffioni cõmendatur, vbi plures post annos vixit. Chlotharius cum Brunichildis suo cõspectui præsentaretur, & odiũ contra ipsam nimiũ haberet, reputás ei quòd x. reges Fráco rum per ipsam interfecti fuissent, id est, Sygobertus, Meroueus, & genitor suus Chilpericus, Theodobertus & filius suus Chlotharius, ité Meroueus filius Chlotharij, Theodoricus, eiusdẽq; tres qui ad præsens extincti fuerant, per triduum eam diuersis tormentis afflictam iubet prius camelo per omnem exercitum sedentẽ perducere, post hæc comá capitis vno pede & brachio ad ferocissimi equi caudá liga se, à quo calcibus & velocitate cursus mẽbratim disrumpitur. Vuarnharius in regno Bur-

g u. diæ ſubſtituitur maior domus, ſacramento à Chlothario accepto, ne vnquam vitæ ſuæ temporib. degradaretur. In Auſtria rado idēq; hunc gradum honoris adſumpſit. Firmatum eſt omne regnum Francorum, ſicut à priore Chlothario dominatum fuerat, cum cunctis theſauris ditioni Chlotharij iunioris ſubiicitur, quod feliciter poſt xvj annos tenuit, pacem habens cum omnibus gentibus vicinis. Iſte Chlotharius patientiæ deditus, literis eruditus, timens Deum, eccleſiarum & ſacerdotum magnus munerator, pauperibus eleemoſynam tribuens, benignum ſe omnibus & pietate plenum oſtendens. Venatione ferarum nimia aſsiduitate vtens, & poſtremum mulierum & puellarum ſuggeſtionibus nimium annuēs, ob hoc quidem blaſphematur à Leudibus. Cum anno xxx. regni ſui Burgundiam & Auſtriæ regnum arripuiſſet Herponē ducem genere Francum loco Eudelani in pago vltro Iuranos inſtituit, qui dum pacem in ipſo pago vehementer arripuiſſet ſectari, malorum nugacitatem premens ab ipſis pagenſibus inſtigante parte aduerſa cōſilio Alethei patricij & Leudemundi epiſcopi, & Herponis comitis per rebellionis audaciā interficitur. Chlotharius cum in Alſatia villā Aurolegiam cognomento cum Bertrude regina acceſſerat, pacem ſectatus multos iniqua agentes gladio trucidat.

44 Leudemundus quidem epiſcopus Sidonenſis ad Bertrudem reginam veniens, cō-

ſilio

filio Alethei patritij secretius verba ignominiosa dixit, quòd Chlotharius eodem anno omninò migraret de seculo, vt thesauros quãtum poterat secretissimè ad Sidonis suam ciuitatem transferret, eò quòd esset locus tutissimus, Aletheus esset paratus suam relinquẽs vxorẽ, Berthrudem reginã accipere, eò quòd esset regio genere de Burgũdionibus, ipse sub Chlothario posset regnum adsumere. Regina Berthrudis cum hæc audisset, veritã ne veritas subsisteret, in lachrymas prorumpẽs abiit in cubiculum. Leudemundus cernens se huiusce modi verbis habere periculum, fugaciter per noctem Sedanos perrexit. exinde latente fuga Luxouium ad domum Austasij Abbatis peruenit. Post hæc ab ipso Abbate cum domino Chlothario his culpis excusatur, ad suã reuersus est ciuitatem. Chlotarius Massolaco villa cum proceribus residens, Aletheum ad se venire præcepit. Huius consilio iniquissimo comperto, gladio trucidare iussit. Anno xxxiiij. regni Chlotharij Vuarnharium maiorem domum cum vniuersis pontificibus Burgundiæ Faronis Bonogelo villa ad se venire præcepit, ibiq; cunctis illorum iustis petitionibus annuens præceptionibus roborat.

45 Longobardorum gens quemadmodum tributa xij milia solidorũ ditioni Francorum annis singulis dissoluebant, referam, vel quo ordine duas ciuitates Augustam & Siosium cum territoriis à parte Francorum cassauerãt, non abscondam. Defuncto Cleopioso princi-

pe, duces Longobardorum xij. annos sine regibus transigerunt. Ipsoq; tempore, sicut supra scriptum legitur, per loca in regnum Francorum proruperunt, pro ea præsumptione in compositione Augustam & Siusium ciuitates cum integro illorum territorio & populo partibus Gunthcramni tradiderunt. Post hæc legationem ad Mauritium Imperatorem dirigunt: hi duodecim duces, singulos legatarios destinant pacem & patrocinium Imperij petentes. iidemque & alios legatorios xij. ad Gunthcramnum & Childebertum destinant, vt patrocinium & defensionem Francorum habentes xij. millia solidorum annis singulis his duobus regibus in tributa implerent, vallem cognomento Ametigis partibus Gunthcramni cedentes: his legatis vbi plus cõgruebat patrocinium sibi firmarent. Post hæc integra deuotione patrocinium eligunt Francorum. Nec mora post, permissum Gunthcramni & Childeberti cum Chlothario, ducem super se Longobardi sublimant in regno. Alius Autharius idemq; dux cum integro suo ducatum se ditioni tradidit Imperij, ibiq; permansit: & Autharius rex tributa quæ Longobardi ad partem Francorum spoponderant annis singulis reddidit. Post eius discessum filius eius Ago in regnum sublimatus, similiter implesse dignoscitur. Anno xxxv. regni Chlotharij legati tres nobiles ex gente Longobardorũ Agiulfus, Pompegius & Guto ab Agone rege ad Chlotharium regẽ destinantur, petentes vt illa

illa xij. millia solidorũ, quæ annis singulis Frácorum ærariis dissoluebant, deberent cassari, exhibentes ingeniosè secretius tria millia solidos, ex quibus Vuarnharius mille, Gundolandus mille, & Hunus mille acceperũt: Chlothario verò triginta sex millia solidorum insimul exhibebant. Quare consilio suprascriptorum qui occultè muneribus donati fuerant, Chlotharius ipsa tributa à parte Longobardorum cassauit, & amicitiam perpetuá cum Longobardis sacramentis & pactis firmauit.

46 Anno xxx. regni Chlotharij Berethrudis regina moritur, quam vnico amore dilexerat Chlotharius, & omnes Leudes bonitatem eius cernentes vehementer amauerant.

47 Anno xxxviij. regni Chlotharij Dagobertũ filium suum consortem regni facit, eũq; per Austrasios regem instituit, retinens sibi quod Ardenna & Vosagus versus Neustriam & Burgundiam excludebant.

48 Anno xl. regni Chlotharij homo quidam nomine Samo natione Francus, de pago Sennonagago plures secum negotiantes adduxit, exercendũ negotium in Sclauos cognomẽto Vuinidos perrexit. Sclaui iam contra Auaros cognomẽto Hunos, & regẽ eorum Gaganum cœperant rebellare. Vuinidi Befulci Huni fuerant iam antiquitus, vt cum Huni ab exercitu cõtra gentẽ quamlibet aggrediebantur, Huni pro castris adunatum illorum exercitum ſtabant, Vuinidi verò pugnabant: si ad inuicem

prævalebant, sui autem Vuinidi superabãtur Hunorum auxilio fulti vires resumebãt. Ideò Befulci vocabantur ab Hunis, eò quòd duplici in congressione certamine vtebãtur. Huni hiemandum annis singulis in Sclauos veniebãt: vxores Sclauorum & filias eorum stratu sumebãt, tributa super alias oppressiones Sclaui Hunis soluebant.

Filij Hunorum quos in vxores & filias generauerant, tandem non sufferẽtes malitiam ferre, & oppressione Hunorum dominationem negantes, vt supra memini, cœperant rebellare. Cum exercitu Vuinidi contra Hunos fuissent progressi, Samo negotians, de quo memaraui superius, cum ipsis in exercitu perrexit, ibiq; tanta eius fuerat vtilitas, vt de Hunis nimia multitudo gladio Vuinidorum trucidaretur. Vuinidi cernentes vtilitatẽ Samonis eum super se eligunt regẽ, vbi xxxv annos regnauit fœliciter: plura prælia contra Hunos suo regimine Vuinidi gesserunt. Suo consilio & vtilitate Vuinidi semper superarunt. Samo xij. vxores ex genere Vuinidorum habebat, de quibus xxij filios & xv filias habuit.

49 Ipsoq; anno xl. Chlotharij Adaloaldus rex Longobardorum filius Agonis regis cum patri suo successisset in regno, legatum Mauritij imperatoris nomine Eusebium ingeniosè ad se venientem benignè suscepit, inunctus in balneo nescio quibus vnguentis ab ipso Eusebio persuadebatur. & post hanc vnctionem necquicquam aliud, nisi quod ab Eusebio

bio hortabatur, facere poterat. Persuasus ab ipso primates & nobiliores cunctos in regno Longobardorum interficere ordinaret: illis extinctis se cum omni gente Lõgobardorum imperio Mauritij traderet. Quod cum iam xij. ex eis nullis culpis extantibus gladio trucidasset, reliqui cernentes eorum esse vitæ periculum.

50 Charoaldum ducem Taurienſem qui germanã Adaloaldi habebat uxorem nomine Gundebergam, omnes seniores & nobiliſsimi Longobardorum conſpirantes conſilio in regnum eligunt ſublimãdum. Adaloaldus veneno infectus interiit. Charoaldus ſtatim regnum arripuit. Taſo vnus ex ducibus Longobardorum cum teneret Tuſsicanam prouinciam ſuperbia elatus aduerſus Charoaldum regem cœperat rebellare.

51 Gundeberga regina cum eſſet pulchra aaſpectu, benigna in cunctis, & pietate pleniſſima Chriſtiana, eleemoſynas larga præcellente bonitate eius, diligebatur à cunctis. Homo quidam nomine Adalulfus ex genere Longobardorum, cum in aula palatij aſsiduè ad obſequium regis conuerſaretur, quadam vice ad reginam veniens, cum in eius ſtaret conſpectu, Gundeberga eum ſicut & cæteros diligẽs dixit: Honeſta ſtatura Adalulfum fuiſſe formatum. Ille hæc audiens ad Gundebergam ſecretius ait, formã ſtatus mei laudare dignata es, ſtratui tuo iube me ſubiungere. Illa fortiter denegans, eumq; deſpiciens in faciem

expuens. Adalulfus cernẽs se vitæ periculum habere, ad Charoaldum regem protinus cucurrit, petens vt quod secretius ad suggerendum habebat exponeret. Loco accepto dixit ad regem: Domina mea regina tua Gundeberga apud Tasonem ducem secretius tribus diebus locuta est, vt te veneno interficeret, ipsum sibi coniugatum sublimaret in regnum. Charoaldus rex his mendaciis auditis credens, Gundebergam in Camello castro in turrem exilio trudit. Chlotharius legatos dirigens ad Charoaldum regem inquirens, qua de re Gundebergam reginam parentem Francorum humiliasset. Charoaldus his verbis mendacibus quasi veritas subesset respondit. Tunc vnus ex legatariis nomine Ansoaldus, non quasi iniunctum habuisset, sed ex se ad Charoaldum dixit, liberare poteras de blasphemia hanc causam: iube illum hominem, qui huiuscemodi verba tibi nuntiauit armari, & procedat alius de parte reginæ Gundebergæ, quiq; armatus ad singulare certamen iudicio Dei his duobus cõfligentibus cognoscatur verum, huius culpæ reputatione sit ne Gundeberga innoxia, an fortasse culpabilis. Cumque hæc Charoaldo regi & omnibus primatibus Palatij sui placuissent, iubet Adalulfum armatum conflictum adire certamen, & de patre Gundebergæ procurantibus consobrinis Gundebergæ, Charibertus, homo nomine Pitto contra Adalulfum armatus egreditur. Cumq; confligerent certamine

tamine Adolulfus à Pittone interficitur. Gun deberga ſtatim de exilio poſt annos tres regreſſa ſublimatur in regnum.

52 Anno xlj. Chlotharij regis, cum Dagobertus iam vtiliter regnaret in Auſtria, quidam ex proceribus de gente nobili Auglolfinga nomine Rodoaldus in offenſam Dagoberti cadens, inſtigantibus beatiſsimo viro atque pontifice Arnulfo & Pippino maiore domus, ſeu & cæteris prioribus ſublimatis in Auſtria, eò quòd eſſet ipſe Rodoaldus rebus plurimis ditatus, cæterum facultatis cupiditatis peruaſor, ſuperbiæ deditus, elatione plenus, nec quicquam boni in ipſo reperiebatur. Cumq; Dagobertus ipſum vellet pro ſuis facinoribus interficere, Rodoaldus ad Chlotharium terga vertit, vt ſuam cum filio vitam obtinere dignaretur. Chlotharius cum Dagobertum vidiſſet, inter cæteras collocutiones Rodoaldo vitam precatur. Dagobertus promittens, ſi id quod malè geſſerat emendaret, Rodoaldus vitæ periculum non haberet: ſed nulla extante mora cum Rodoaldus cum Dagoberto reuerſus acceſſiſſet, iuſſu Dagoberti interfectus eſt: quem Bertharius homo Scarponenſis euaginato gladio ad oſtium cubiculi capite truncauit.

43 Anno xlij. regni Chlotharij Dagobertus cultu regio, ex iuſſu patris honeſtè cum Leudibus, de Piato procul Pariſios venit, ibiq́ue germanam Sichildæ reginæ

nomine Gomatrudem in coniugium accipit. Transactis nuptiis die tertia inter Chlotharium & Dagobertum filium suum grauis orta fuit contentio. Petebat enim Dagobertus vt cuncta quæ ad regnum Austrasiorum pertinebát, suæ ditioni vellet tribuere: quod Chlotharius vehementer denegabat eidem, ex hoc nihil velle concedere: electis ab his duobus regibus xij Francorum proceribus vt eorum disceptatione hæc finiretur cõtentio: inter quos & dominus Arnulfus põtifex Metensis cũ reliquis episcopis eligitur, qui benignissimè, vt sua erat sanctitas, inter patrẽ & filium pro pacis loquebatur concordia. Tandem à pontificibus vel sapiẽtissimis viris proceribus pater pacificatur cum filio, reddens q; ei solidatum quod aspexerat ad regnum Austrasiorum, hoc tantum exinde quod citra Ligerẽ vel in Prouinciæ partibus sitũ erat, suæ ditioni retinuit.

54 Anno xl. regni Chlotharij Vuarnharius maior domus moritur: filius Godinus animo leuitatis imbutus nouercam suam Bertanem eo anno accepit vxorem: vnde Chlotharius rex aduersus eum nimio furore permotus, iubet Arnebertum ducem qui Godini germanam vxorem habebat, eum cum exercitu interficere. Godinus cernens suæ vitæ periculum terga vertens cum vxore ad Dagobertum regem perrexit in Austriam, & in ecclesia sancti Apri regio timore perterritus fecit confugium. Dagobertus per legatos pro eius vita sæpius Chlotharium regem deprecabatur

cabatur: tandē à Chlothario promittitur Godini vita conceſſa, tamen vt Bertanem quam contra Canonum inſtituta vxorem acceperat relinqueret. Cumq; ipſe reliquiſſet & reuerſus eſſet in regnum Burgundiæ, Berta continuò ad Chlotharium perrexit dicens: Si Godinus cōſpectui Chlotharij præſentatur quòd ipſum regem vellet interficere. Godinus iuſſu Chlotharij præcipua loca ſanctorum domini Medardi Sueſsionas, & domini Dionyſij Pariſios ea prœuentione ſacramenta daturus adduceretur, vt ſemper deberet Chlothario eſſe fidelis, vt cōgruè locus eſſet repertus, quo pacto à ſuis interficeretur. Chramnulfus vnus ex proceribus, & Vualdebertus domeſticus dicentes ad Godinum, vt Aurelianis in eccleſia ſancti Auiani, & Turonis ad limina ſancti Martini ipſum ſacramentum adhuc impleturus adiret. Quod cum in ſuburbano Carnotis Chramnulfo indicante & tranſmittēte hora prandij in quandam villolam veniſſet, ibiq; Chrānulfus & Vualdibertus ſuper ipſos cum exercitu irruunt, eumq; interficiunt: & eos qui cum ipſo adhuc reſtiterant quoſdam interfecerunt, aliosq; expoliatos in fugam vertentes relinquunt. Eo anno Palladius eius filius & Seducius epiſcopus Tholoſanus incuſante Aighynane duce, quòd rebellionis Vuaſconorū fuiſſent conſcij, exilio retruduntur. Boſo filius Audelani de pago Stampinenſi iuſſu Chlotharij ab Arneberto duce interficitur, reputans ei ſtuprum cum Sighildi regina. Eo

anno Chlotharius cum proceribus & Leudibus Burgundiæ Trecasinis coniungitur, cum eos sollicitasset, si vellēt mortuo iam Vuarnhario alium in eius honoris gradum sublimare. Sed omnes vnanimiter denegantes, se nequaquam velle maiorē domus eligere, regis gratiam obnixè petentes cum rege transigere.

55 Anno xliiij. regni Chlotharij, cum pontifices & vniuersi proceres regni sui tam de Austria quàm de Burgundia Clypiacum ad Chlotharium pro vtilitate regia & salute patrię cōuenissent, ibiq; homo nomine Ermenharius qui gubernator Palatij Chariberti filij Chlotharij erat, à pueris Ægynanis genere Saxonum optimatis interficeretur, penè fuerat exinde nimia multorum strages secuta, nisi præsentia Chlotharij interueniente simul & hæc curante fuisset depressum. Ægyna iubēte Chlothario in monte Mercurij resedit, plurimam secum habēs hominibus multitudinem pugnatorum: Produlfus auunculus Chariberti, exercitum vndique colligens super ipsum Charibertum volebat irruere. Chlotharius Burgundiæ barones specialius iubet, vt cuius pars suum volebat defugere iudicium, eorum instantia & viribus opprimeretur. ea pactione atque iusione regia pacantur.

56 Anno xlv. regni sui Chlotharius moritur, & in suburbano Parisiis in ecclesia sancti Vincentij sepelitur. Dagobertus cernens genitorem suum fuisse defunctū, vniuersos Leudes quos regebat in Austria, iubet in exercitu pro

mouere

mouere: missos in Burgundiá & Austriá direxit, vt suũ deberẽt regimen eligere. cumq; Remos veniſſet Sueſsionas peraccedens, omnes põtifices & Leudes de regno Burgũdiæ inibi ſe tradidiſſe noſcũtur. Sed & Auſtraſij pontifices & proceres plurima pars regnũ Dagoberti viſi ſunt expetiſſe. Charibertus frater ſuus nitebatur, ſi potuiſſet regnũ adſumere, ſed eius voluntas pro ſimplicitate parum ſortitur effectum. Produlfus volens nepotem ſtabilire in regnum aduerſus Dagobertum muſcipulare cœperat: ſed huius rei viciſsitudinẽ probauit euentus.

57 Cum regnum Chlotharij tam Neptrico quàm Burgundiæ à Dagoberto fuiſſet præoccupatum, captis theſauris & ſuæ ditioni redactis, tandem miſericordia motus, conſilio ſapientium vſus, citra Ligerem & limitem Hiſpaniæ qui ponitur partibus Vuaſconiæ, ſeu & montes Pyreneos pagos & ciuitates, quod fratri ſuo Chariberto ad tranſigendũ ad inſtar priuato habitu ad viuendũ potuiſſet ſufficere cõceſsiſſe Pagum Tholoſanum, Chatorcinũ, Aganenſem, Petrocorreum, & Santonicũ, vel qđ ab his verſus mõtes Pyreneos excluditur, hoc tantũ Chariberto regendũ cõceſsit, quod & per pactionis vinculum ſtrinxit, vt amplius Charibert⁹ nullo tẽpore aduerſus Dagobertũ de regno patris repetere pſumeret. Chariber⁹ ſedẽ Tholoſę eligẽs regnat in parte ꝓuincię Aquitaniæ. Poſt annos tres, poſtquá regnare cæpiſſet, totã Vuaſconiã cũ exercitu ſuperat

ſuæ ditioni redigit, aliquantulum largius regni ſui ſpatium fecit.

58 Dagobertus cum iam anno vij. regnaret maximam patris partem, regnum vt ſupra memini Burgundiæ ingreditur. Tanto timore pontifices proceres in regno Burgundiæ conſiſtentes, ſeu & cæteros Leudes aduentus Dagoberti concuſſerat, vt à cunctis eſſet admirandum. pauperibus iuſticiam habentibus gaudium vehementer irrogauerat. Cumque Lingonas ciuitatem veniſſet, tanta in vniuerſis Leudibus ſuis, tam ſublimibus, quàm pauperibus iudicabat iuſticia, vt crederetur omnino fuiſſe Deo placibile, vbi nullum intercedebat præmium, nec perſonarum acceptio, niſi ſola dominabatur iuſticia, quam diligebat altiſsimus. Deinde aggreſſus Diuiona, imoq; & Latona reſidens aliquantis diebus, tanta intentione ad vniuerſum regni ſui populum iuſticiam iudicandi poſuerat. Huius benignitatis deſiderio plenus nec ſomnum capiebat oculis, nec cibis ſatiabatur, intentiſſimè cogitans, vt omnes cum iuſticia recepta de conſpectu ſuo læti remearent. Eodem die quo Badona ad Cabillonum deliberare properant, priuſquam luceſceret balneum ingrediens Brunulfum auunculum fratris Chariberti interficere iuſsit, qui ab Amalgario, & Arneperto ducibus & Vuillibaldo patricio interfectus eſt, eumq; Cabillono vbi iuſticiæ amore quæ cœperat perficiendo Dagobertus dirigit intẽtius. Poſt per Anguſtodunum Anthiſio-

thisioderum pergens per ciuitatem Senonas Parisios venit, ibiq; Gomatrudem reginâ Romiliaco villa, vbi ipsam in matrimonium acceperat relinquens, Nanthildé, vnam ex puellis de monasterio accipiens reginam sublimauit. Vsque eodem tẽpore ab initio quo regnare cœperat consilio primitus beatissimi Arnulfi Metensis vrbis pontificis, & Pippini maioris domus vsus, tanta prosperitate regale regimen in Austria regebat, vt à cunctis gentibus immenso ordine laudem haberet. Timore vero sic forti sua concusserat vtilitas, vt iam deuotione arriperet suæ se tradere ditioni, vt etiam gentes quæ circa limitem Auarorum & Sclauorum consistunt, eum promptè expeterent, vt ille post tergum eorum iret fœliciter, & Auaros & Sclauos cæterasq; gentium nationes vsque manum publicam suæ ditioni subiiciendos fiducialiter spondebat. Post discessum beati Arnulfi adhuc consilio Pippini maioris domus, & Chumberti pontificis vrbis Coloniæ vsus, & ab ipso fortiter admonitus, tantæ prosperitatis & iusticiæ amore complexus vniuersas sibi subditas gentes vsque Parisios, vt supra memini, peruenit, regebat, vt nullus de Francorum regibus præcedentibus sua laude fuisset præcellentior.

59 Anno viiij. regni sui cum Austriam regio cultu circuiret, quandam puellam nomine Ragintrudam stratu adsciuit suo, de qua eo anno habuit filium nomine Sygobertum. Reuertens in Neptricum, sedem patris sui Chlo-

tharij deligens aſsiduè reſidere diſponens. Cum omnis iuſticiæ quam prius dilexerat eſſet oblitus, cupiditatis inſtinctu ſuper rebus eccleſiarum & Leudibus ſagaci deſiderio vellet omnibus vndique ſpoliis nouos implere theſauros. Luxuriæ ſupra modum deditus tres habebat ad inſtar maximè reginas, & plurimas concubinas. Reginæ verò hæ erant, Nantildis, Vulfigundis, & Berthildis. Nomina concubinarum eò quòd plures fuiſſent, piguit huic Ghronicæ inſeri. Quod cum auerſum plurimum fuiſſet cor eius, ſicut ſupra meminibus, & à Deo cogitatio eius receſsiſſet, tamen poſtea atque vtinam ille mercedis veræ ſtudio fuiſſet: nam eleemoſynam pauperibus ſupra modum largiter erogabat. Si huius rei ſagacitas cupiditatis inſtinctu non præpediſſet, regnum meruiſſet æternum.

61 Cum Leudes ſui eius nequitiam gemerent: hæc cernens. Pippinus, cum eſſet cautior cunctis, conſilio valdè pleniſsimus, fide ab omnibus dilectus, pro iuſtitiæ amore qua Dagobertum conſilio inſtruxerat, dum ſuo vſus fuerat conſilio, ſibi tamen ne quicquam oblitus iuſticiæ, neque recedens à via bonitatis, cum ad Dagobertum accederet, prudenter agebat in cunctis, & cautum ſe in omnibus oſtendebat: zelum Auſtraſiorum aduerſus eundem vehementer ſuggerebat, vt etiam ipſum cum Dagoberto conarentur facere odioſum, vt potius interficeretur.

tur. Sed iustitiæ amor & Dei timor, quem diligenter amplexus fuerat, ipsum liberauit à malis. Ipse verò eo anno cum Sigoberto filio Dagoberti ad Charibertum regem accessit.

62 Charibertus Aurelianos veniens, Sigobertum de sancto lauacro excepit. Æga verò ac cæteri Austrasij consilio Dagoberti erant ad insidias. Eo anno legati Dagoberti, quos ad Heraclium imperatorem direxerat, his nominibus Seruatius & Paternus ad eundem reuertuntur, nunciantes pacem perpetuam cum Heraclio firmasse. acta verò miraculi quæ ab Heraclio facta sunt non prætermittam.

63 Heraclius cum esset patricius, vniuersas Africæ prouincias, Focas qui Tyrannico ordine Mauritium imperatorem interfecerat, Imperiumque rapuerat, nequissimè regeret, & modo amentiæ thesauros in mare proiiceret, dicens quòd Neptuno munera daret: Senatores cernentes, quòd vellet Imperium per stulticiam destruere, factione Heraclij Focatem apprehensum senatus manibus & pedibus truncatis lapide ad collum ligato in mare proiiciunt. Heraclius consensu senatus in Imperium sublimatur, cum infestatione Persarum Imperium temporibus Mauritij, & Focacis imperatorum multæque prouinciæ fuissent vastatæ.

64 More solito Denuò contra Heraclium imperatorem Persæ cum exercitu surgentes

Chalcidonam ciuitatē nec procul à Constantinopoli vastantes Persæ prouinciæ reipubl. peruenissent, eamq; erūpentes incendio concremauerunt. Post hæc Constantinopoli sedi imperij propinquantes destruere conabātur. Egrediens cum exercitu Heraclius obuiam legatis discurrentibus, Heraclius imperatorē Persarum petiit nomine Costruem, vt hi duo imperatores singulari certamine coniungerentur, suspensa procul vtriusque exercitus multitudine: cui victoria præstaretur ab altissimo, is imperium victi & populum illęsum reperiret. Imperator Persarum hac conuenientia se egressurum ad prælium singularis certaminis spopondit. Heraclius imperator arma sumens telam prælij & phalangis suis post tergum præparatam relinquens, singulari certamine, vt nouus Dauid, procedit ad bellum. Imperator Persarum Construes patricium quendam ex suis, quem fortissimum in prelio cernere potuerat, huius conuenientiæ ad instar pro se contra Heraclium ad præliandum direxit. Cumque vterque cum equis hi duo congressione prælij in inuicem propinquarent, Heraclius ait ad patricium, quem imperatorem Persarum Construem æstimabat, dixit: Sic cōuenerat vt singulare certamen preliandum possimus confligere, quare post tergum tuum alij sequuntur? Patricius ille girás caput, vt conspiceret qui post tergum eius venirent, Heraclius equum calcaneo vehementer vrgens, extrahens gladium caput patricij

Persa-

Persarum trucauit. Costrues Imperator cum Persis deuictus & confusus, terga vertes à suis propriis tyrannico ordine interficitur. Persæ terga vertentes ad sedes remeant proprias. Heraclius auectus nauali cum exercitu Persas ingreditur, totamq; Persidam suæ ditioni redigit, captis exinde multis thesauris, & Vuæltiarnitis tribus annis circiter Persida vastata eius ditioni subiicitur. Post hæc denuò Persas Imperator superat.

65 Heraclius Imperator erat speciosus conspectu, pulchra facie, statu, forma, digna mensura, fortissimus cæteris, pugnator egregius. Nam & sæpè Leones in arena, & inermis plures solus interfecit. Cum esset literis nimium eruditus, Astrologus efficitur, per quod cernens à circumcisis gentibus diuino nutu Imperium esse vastandum, ad Dagobertum regẽ Francorum dirigens, petit vt omnes Iudæos regni sui ad fidem Catholicam baptizandos præciperet. Quod protinus Dagobertus impleuit. Heraclius per omnes prouincias Imperij tale idemq; facere decreuit: ignorabat enim vnde hæc calamitas contra Imperium surrectura esset.

66 Agareni qui & Sarraceni, sicut Orosij liber testatur, gens circumcisa à latere montis Caucasi, super mare Caspium terram Ercorię cognomento iam olim concesserant, in nimia multitudine creuerant: tandem arma sumentes prouincias Heraclij Imperatoris ad vastandum irruunt: contra quos Heraclius

milites ad resistendum direxit. Cumq; præliari cœpissent, Sarraceni milites superant, eosq; gladio grauiter trucidant. Fertur in eo eo prælio CL. millia militum à Sarracenis fuisse interfecta. spolia eorum Sarraceni per legatos Heraclio recipienda offerunt. Heraclius cupiens super Sarracenos vindictam, nihil ab his recipere voluit. Congregata vndique per vniuersas prouincias nimia multitudine militum transmittens Heraclius legationem ad portas Caspias, quas Alexander Magnus Macedo super mare Caspium æneas fieri, & serare iusserat, propter inundationem gentium sæuissimarum qui vltra montem Caucasi culminis habitabant, easdem portas Heraclius aperire præcepit: indeq; CL. millia pugnatorum auro locatorum auxilio suo contra Sarracenos ad præliandum mittit. Sarraceni duos habentes principes, CC. ferè millia erant. Cumque castra nec procul inter se exercitus vterque posuissent, ita vt in Crastinum bellum inirent confligentes, eadem nocte gladio Dei Heraclij exercitus percutitur. In castris LII. millia ex militibus Heraclij in stratu mortui sunt: Cumque in Crastino deberent ad prælium egredi, cernentes sui exercitus milites partem maximam, diuino iudicio interfectam, aduersus Sarracenos nec ausi sunt inire prælium. Regressus omnis exercitus Heraclij ad proprias sedes, Sarraceni more quo cœperant prouincias Heraclij Imperatoris assidue

duê vastare pergebant. Cum iam Hierosolymam propinquassent, Heraclius videns quòd eorum violentiæ non potuisset resistere, nimia amaritudine mœrore adreptus infelix Euticianam hęresin iam sectans, Christi cultum iam relinquens, habens vxorem filiam sororis suæ, à febre vexatus crudeliter vitam finiuit. In cuius successit in Imperij gradum Constantinus filius eius, cuius tempore res publica à Sarracenis nimium vastatur.

67 Anno viiij. Dagoberti, Charibertus rex moritur relinquens filium paruulum nomine Chilpericum, qui nec post moram defunctus est. Fertur factione Dagoberti fuisse interfectum. Omne regnum Chariberti, vnà cum Vuasconia Dagobertus protinus suæ ditioni redigit: thesauros quoque Chariberti Baronto duce sibi præsentandum direxit. Vnde Barontus graue dispendium feciſſe dignoscitur, vnà cum thesaurariis faciens, nimium exinde fraudulenter subtraxit.

68 Eo anno Sclaui cognomento Vuinidi in regno Samonis negotiantis Francorum, cum plurimam multitudinem interfeciſſent, & rebus expoliassent, (hoc fuit initium inter Dagobertum & Samonem regẽ Sclauorum) Dirigẽsq; Dagobertus Sicarium legatarium ad Samonem, petens vt negotiantes quos sui interfecerant, & res quas illicitè vsurpauerant, cum iusticia faceret emendare. Samo nolens

Sicarium videre, ad se eum venire non permittit. Sicharius vestem indutus ad istar Sclauorum cum suis ad conspectum peruenit: Samoni vniuersa quæ iniuncta habebat nuntiauit: sed vt habet gentilitas & superbia prauorum, nihil à Samone quæ sui admiserant est emendatum, nisi tantum placita vellent instituere de his & aliis intentionibus, quæ inter has partes ortæ fuerant, vt iusticia redderetur inuicem. Sicharius sicut stultus legatus, verba improperij, quæ iniuncta non habuerat, & minas aduersus Samonem loquitur, eò quòd Samo & populi regni sui Dagoberto deberent seruitium. Samo respondens iam saucius dixit, & terram quam habemus Dagoberti est, & nos sui sumus, si tamen nobiscum dispoſuerit amicitias conseruare. Sicharius dicens, non est possibile, vt Christiani Dei serui cum canibus amicitias colere possent: Samo è contrario dixit, si vos estis Dei serui, & nos sumus Dei canes, dum vos assiduè contra ipsum agitis, nos permissum accipimus vos morsibus lacerare: ciectus est Sicharius de conspectu Samonis. Cum hæc Dagoberto nuntiasset, Degobertus superbiter iubet de vniuerso regno Austrasiorum cõtra Samonem & Vuinidos mouere exercitum: vbi tribus turmis phalangæ super Vuinidis exercitus ingreditur: etiam & Longobardi sollicitatione Dagoberti hostiliter in Sclauos perrexerunt: Sclaui his & aliis locis è contrario præparentes. Alamannorum exer-

exercitus cum Chlodoberto duce in parte quam ingressus est victoriam obtinuit. Longobardi itidemq; victoriam obtinuerunt. maximum numerum captiuorum de Sclauis Alemanni & Longobardi secum duxerunt. Austrasij verò cum ad castrum Vocastinsem, vbi plurima manus fortium Vuinidorum morabatur, circundantes triduo præliantes, pluresq; de exercitu Dagoberti gladio trucidantur, & exinde fugaciter omnes tentoria & res quas habuerunt relinquentes, ad proprias sedes reuertuntur. Multis post hæc vicibus Vuinidi in Thoringia & reliquos vastando pagos in Francorum regnum irruunt. Etiam & Deruanus dux gentis Vrbium, qui ex genere Sclauinorum erant, & ad regnum Francorum iam olim aspexerant, se & regnum Samoni cum suis tradidit. Istamque victoriam quam Vuinidi contra Francos meruerunt, non tam Sclauinorum fortitudo obtinuit, quàm dementia Austrasiorum, dum se cernebant cum Dagoberto odium incurrisse, & assiduè expoliarentur.

69 Eo anno Charoaldus rex Longobardorum legatos ad Hysacium Patricium secretius mittens, rogat vt Asonem ducem prouinciæ Tuscanæ, quo poterat ingenio interficeret. Huius beneficij vicissitudine tributa, quæ Longobardi de manu publica recipiebant tria centenaria auri annis singulis: Vnde vnum centenarium auri Charoaldus rex partibus Imperij de præsenti cassaret. Hy-

facius Patricius hæc audiens, tractabat quibus ingeniis hoc posset implere, Tasoni ingenioſè mandans, dum in offensa Charoaldi erat, cum ipso amicitias obligaret, ipse verò contra Charoaldum regem ei auxiliaretur. Tali præuentus fraude, Rauennam pergit. Hysacius ei obuiam mandans, præ timore Imperatoris Tasonem cum suis infra muros Rauennæ vrbis armatum non audere recipere. Cumque Taso credens arma suorum foris vrbem relinquens in Rauennam fuisset egressus, statim qui fuerant præparati super Tasonem irruunt, & ipsum & suos omnes qui cum ipso ventrant interficiunt. Charoaldus rex vnum centenarium auri, sicut promiserat partibus Hysacij & Imperij remisit. Duo tantum centenaria auri deinceps Longobardis à patricio Romanorum amnis singulis numerantur. vnus centenarius centum libras auri capit. Post hæc continuò Charoaldus rex moritur.

70 Gundeberga regina eò quòd omnes Longobardi eidem fidem cum sacramentis firmauerant, Chrotharium quendam, vnum ex ducibus de territorio Brixiæ ad se venire iubet: eum compellens, vt vxorem quam habebat relinqueret, & eam matrimonio acciperet, per ipsam omnes Longobardi eum sublimabant in regno. Quod Chrotharius libenter consentiens, sacramentis per loca sanctorum firmans, ne vnquam Gundebergam postponeret, nec de honore gradus a-

liquid

liquid minueret, ipsamq; vnicè diligens in omnibus honorem præstaret, condignum Gundeberga attrahente, omnes Lorgobardorum primates Chrotharium sublimant in regno. Chrotharius cum regnare cœpisset, multos Longobardorum nobiles, quòd sibi sensérat contumaces interfecit. Chrotharius fortissimam disciplinam & timorem in omne regnum Longobardorum pacem sectans fecit. Chrotharius oblitus sacramenti quod Gundebergæ dederat, eamque in vnum cubiculum Ticini in aula palatij retrudit, eamq; priuato habitu viuere fecit: quinque annos sub ea retrusione finiuit: Chrotharius per Concubinas debacchabatur assiduè. Gundeberga eò quòd esset Christiana in hac tribulatione benedicebat Deum omnipotentem, ieiuniis & orationibus assiduè vacans.

71 Quando Deo complacuit Aubedo legatarius directus à Chlothario regè, legationis vsque Chrotharium regem Longobardorum Papiam cognomento Ticino ciuitatem Italiæ perueniisset, cernens reginam quam sæpius in legatione veniens viderat, & ab ipsa benignè semper susceptus fuerat, fuisse retrusam, quasi iniunctum habens, exinde inter cætera Chrothario regi suggessit, quòd illam parentem Francorum quam reginam habuerat, per quam etiam regnum adsumpserat, non debuisset humiliare.

Exinde reges Francorum & Franci essent ingrati, quam Chrotharius de præsenti reuerentiam Francorum habens, iubet egredi foras, & post quinque circiter annos per totam ciuitatem & foris Gundeberga regali ordine per loca sanctorum ad orationem egreditur. de villis & opibus fisci, quod habuerat Chrotharius ei restaurari præcepit, quod vsqui diem obitus sui, & gradum dignitatis, & opibus pluribus ditata regio cultu post feliciter tenuit. Audebo verò à Gundeberga regina fortiter remuneratur. Chrotharium cum exercitu Genauam maritima, Albinga, Nouaria, Cottiſſaonia, vbi Tergio & Lunæ ciuitates littoris maris de Imperio auferens vastat, rumpit, incendio concremans, poplum diripit, spoliat & captiuitate condemnat, murosque earum vsque ad fundamentum destruens, vicos has ciuitates nominare præcepit.

72 Eo anno inter Habarorum cognomento Hunorum & regnum Hiſpaniæ surrexit vehemens contentio, eò quòd de regno certarent, cui deberetur succesio. Vnus ex Habaris & alius ex Bulgaris collecta multitudine inuicem pugnarunt. Tandem Habari Bulgaros superant: Bulgaris superatis, nouem millia virorum cum vxoribus, & liberis de Pannonia expulsi, ad Dagobertum expetunt petentes, vt eos in terra Francorum manendum reciperet. Dagobertus iubet eos hyemandum Boiarios recipere, dummodo per-

tracta-

tractaret cum Francis, quid exinde fieret. Cumque dispersi per domus Baioariorum ad hyemandum fuissent cum consilio Francorũ, Dagobertus Boioarios iubet, vt Bulgaros illos cũ vxoribus & liberis vnusquisq; in domo sua in vna nocte Boioarij interficerent, quod protinus à Boioarijs est impletum. Nec quisquam ex illis remansit ex Bulgaris, nisi tantũ Alticeus cum septingentis, viris, vxoribus & liberis, qui in Marchia Vuinidorum saluatus est. Post hæc cum Valduco duce Vuinidorum annis plurimis vixit cum suis.

63 Eo anno quid partibus Hispaniæ vel eorum regibus contigerit non prętermittam. Defuncto Syssbudo rege clementissimo, cui Sintilla ante annum circiter successerat in regnum. Cùm esset Sintilla nimium in suis iniquus, & cum omnibus regni sui primatibus odium incurreret, cum cõsilio cæterorum Sisenãdus quidam ex proceribus Dagobertum expetit, vt ei cum exercitu auxiliaretur, qualiter Sintillanem degradaret à regno: in huius beneficij repensionem missurum aurum nobilissimum ex thesauris Gotthorum, quem Thorsemodus rex ab Egicio patricio susceperat, Dagoberto dare promittit, pensante auri pondus quingentos. Quo audito Dagobertus, vt erat cupidus, exercitum in auxilium Sisenandi totum regnum Burgundiæ bannire præcepit. Cumq; in Hispania diuulgatum fuisset, exercitum Francorum auxiliando Sisenãdo egredi, omnis Gotthorum exercitus,

se ditioni Sisenandi subegit. Habundantius & Venerandus dum exercitu Tholosano tantum vsque Cæsaraugustam ciuitatem cum Sisenando accesserunt, ibiq; omnes Gotthi de regno Hispaniæ Sisenandum sublimant in regnum. Habundantius & Venerandus cum exercitu Tholosano muneribus honorati reuertuntur ad proprias sedes. Dagobertus legationem ad Sisenādum regem, Amalgarium ducem & Venerandum dirigit, vt missurium illum quem promiserat eidē dirigeret: cumq; missurius ille legatariis fuisset traditus, à Gothis per viam tollitur, nec eum exinde exhibere permiserunt. Postea discurrentes legatos ducenta millia solidorum missurij huius pretij Dagobertus à Sisenando accipiens ipsum pensauit.

74 Anno x. regni Dagoberti, cum ei nuntiatum fuisset, exercitum Vuinidorum Thoringiam fuisse ingressum, de regno Austrasiorum de Metis vrbe promouens, transiit Ardenna, Moguntiamque magno cum exercitu aggreditur, disponens Rhenum transire. Scaram de electis viris fortibus de Austria & Burgundia cum ducibus & Graffionibus, secum habens Saxones, missos ad Dagobertum dirigunt petentes, vt eis tributa quæ fisci ditionibus dissoluebant indulgeret: ipsi verò eorum studio & vtilitate Vuinidis resistere spondent, & Francorum limitem de illis partibus custodire promittunt. Quod Dagobertus cō-

silio

filio Neustrasiorum adeptus præstitit Saxonibus, qui his petitionibus suggerendum venerant. Sacramentum, vt eorum mos erat super arma placita pro vniuersis Saxonibus firmant. Sed parum hoc promissio sortitur effectum, tamẽ tributum Saxones quod reddere consueuerant præceptione Dagoberti habẽt indultum, quingentas Vaccas inferendas annis singulis à Chlothario seniore censiti reddebant, quod à Dagoberto cassatum est.

75 Anno xj. regni Dagoberti cum Vuinidi iussu Samonis vehementer sæuirent, & sæpe transcenso suo limite regnum Francorum vastando, Thoringiam & reliquos pagos ingrederentur, Dagobertus Metis vrbem veniens, cum consilio pontificum seu & procerum, omnibusq; primatibus regni sui consentientibus, Sygobertum filium suum in Austriæ regno sublimauit, sedemq; Metis ciuitatem habere permisit. Humbertum Coloniæ vrbis pontificem, & Adagysilum ducem palatij, & regnum gubernandum instituit. Thesaurum quod sufficeret filio tradidit, condignè vt decuit eum hoc culmine sublimauit, & quodcunque eidem largitus fuerat, singillatim præceptionibus roborauit. Deinceps Austrasij eorum studio limitem, & regnum Francorum contra Vuinidos vtiliter defendisse noscuntur.

76 Cumq; anno xij. regis Dagoberti eidem filius nomine Chlodoueus de Nanthilde regi natus fuisset, consilio Austrasiorum & eorum

admonitione, per pactionis vinculum cum Sigiberto filio suo firmasse dinoscitur. Et Austrasiorum omnes primarij pontifices, cæteriq; Leudes Sygoberti manus eorum ponentes insuper sacramentis firmauerũt, vt Neptri cum & Burguudia solidato ordine ad regnũ Chlodouei post Dagoberti discessum aspiceret. Austria verò itidem ordine solidato, eò quòd de populo & de spatio terræ esset coæquans ad regnum Sigoberti idemq; in integritate deberet aspicere, & quicquid ad regnum Austrasiorum iam olim pertineret, hoc Sygobertus rex suæ ditioni gerendum acciperet, & perpetuò dominandum haberet, excepto ducatu Dentelini, quòd ab Austrasiis iniquiter abstulerat, iterum ab Austrasiis sejungeretur, & Chlodouei regini in subiceretur. Sed has pactiones Austrasij terrore Dagoberti coacti vellent nollent firmasse visi sunt. Quod postea temporibus Sygoberti & Chlodouei regis conseruatum fuisse constat,

77 Radulfus rex filius Chamari, quem Dagobertus Thoringię ducem instituit, pluribus vicibus cum exercitu Vuinidorum dimicans, eosq; victos vertit in fugam. Huius victoriæ superbia elatus, & contra Adalgisilum ducem diuersis occasionibus inimicitias tendens, paulatim contra Sygobertum iam tunc occœperat rebellare. Sed vt dictum est sic agebat, diligit rixas, meditatur discordias.

78 Anno xiiij. regni Dagoberti, cum Vuascones fortiter rebellarent, & multas prædas

in

in regno Frácorum quod Charibertus tenuerat, facerent, Dagobertus de vniuerſo regno Burgundiæ exercitum promouere iubet, ſtatuēs eis caput exercitus nomine Chadoinum refrendarium, qui temporibus Theodorici regis quondam multis prælijs probabatur ſtrenuus: qui cum x. ducibus cum exercitibus, id eſt, Almagario, Arēberto, Leudeberto, Vuandalmaro, Vnalderico, Ermenrico, Baráto, Hariardo ex genere Francorum, Ranleno ex genere Romano, Vuillibaldo patricio ex genere Burgundionum, Æghino ex genere Saxonum, exceptis comitibus plurimis, qui ducem ſuper ſe non habebant, in Vuaſconia cum extu perrexiſſent, & totam Vuaſconiæ patriam cum exercitu Burgundiæ repleuiſſent, Vuaſcones de intermontium rupe egreſſi, ad bellum properant. Cumq; præliari cœpiſſent, vt eorum mos erat, terga vertentes, dum cernerent ſe cum paucis ſuperandos, in paucis vallium montes Pyrenæos lateram dantes ſe locis tutiſsimis per rupes eorundem montium latitarunt, exercitus poſt tergum eorum cum ducibus inſequens, plurimos numero captiuorū Vuaſcones ſuperatos, ſeu & ex his multitudine interfectos, omnes domus eorum incenſas peculiis & rebus expoliant. tandem Vuaſcones oppreſsi ſeu perdomiti veniam & pacē à ſuperſcriptis ducibus petentes, promittunt ſe gloriæ & conſpectui Dagoberti regis præſentaturos, & ſuæ ditioni traditos cuncta ab eodem iniuncta impleturos, feliciter exer-

citus absque vlla læsione ad patriam repedarunt. Sed Aremberto duces maximi cũ senioribus & nobilioribus exercitus sui per negligentiam à Vuasconibus in valle Subola fuerunt interfecti. Exercitus verò Francorum qui de Burgundia in Vuasconia acceſſerat, patrata victoria redeunt ad proprias ſedes. Dagobertus ad Clipſiaco reſidẽs mittit nuntios in Britanniam, quòd Britones malè admiſerant, velociter emendarent, & ditioni ſuæ ſe traderent, alioquin exercitus Burgundiæ, qui in Vuasconia fuerant, de præſenti in Britannias debere irruere. Quod audiens Iudacaile rex Britannorum, curſu veloci Clippiacum cum multis muneribus ad Dagobertum perrexit, ibiq; veniam petẽs, cunctaq; quæ ſui regni Britanniæ pertinentes, Leudibus Francorum illicitè perpetrauerãt, emendare ſpopondit, & ſemper ſe, & regnum quod regebat Britanniæ ſubiectum ditioni Dagoberti & Francorum regibus eſſe promiſit. Sed tamen cum Dagoberto ad menſam vel ad prandium diſcumbere noluit, eò quòd eſſet Iudacaile religioſus & timens Deum valdè. Cumq; Dagobertus reſediſſet ad prandium, Iudacaile egrediens de palatio ad manſionem Dadonis referendarij, quem cognouerat ſanctę religionis ſectantem acceſsit ad prandium: indeque in Craſtino Iudacaile rex Dagoberto valedicẽs in Britanniam repedauit. Condignè tamen à Dagoberto muneribus honoratur.

Anno xv. regni Dagoberti Vuaſcones omnes

ſenio-

seniores terræ illius cũ Ainando duce ad Dagobertũ Clipiacum venerunt, ibiq; in ecclesia sancti Dionisij regio timore perterriti confugium fecerunt: Clementia Dagoberti vitam habent indultam: ibiq; sacramentis Vuascones firmantes, simul & promittentes se omni tempore Dagoberto & filiis suis, regnoque Francorum fideles fore, quod more soliito, sicut semper fecerant, post hac probauit euentus. Permissu Dagoberti Vuascones regressi sunt in terram Vuasconiæ.

79 Anno xvj. regni sui Dagobertus profluui o ventris in spinogelo villa super Sigona fluuio, nec procul à Parisiis ægrotare cœpit, exinde ad basilicam sancti Dionysij à suis defertur. Post paucos dies cum vitæ suæ sentiret periculum, Aeganem sub celeritate ad se venire præcepit, reginam Nanthildem, & filium suum Chlodoueum, eidem in manum commendans, se iam discessurum, sciens consilium Æganæ per gratum habens, quòd cum eius instantia regnum strenuè gubernare posset. His gestis post paucos dies Dagobertus emisit spiritum, sepultusque est in ecclesia sancti Dionysij, quam prius condignè ex auro & gemmis, & multis prætiosissimus spetiebus ornauerat, & condignè in circuitu fabricari præceperat, patrocinium ipsius pretiosum expetens. Tantæ opes ab eodem in villas & possessiones multas per plurima loca ibi sunt collatæ, vt miraretur à plurimis. Psallentium ibidẽ ad instar monasterij sanctorum

Agaunensium instituere iusserat, sed facilitas Abbatis Aegulfi eandem institutionem noſci tur refragasse. Post Dagoberti discessum filius suus Chlodoueus sub tenera ętate regnum patris adsciuit. Omnesq; Leudes de Austria & Burgundia eum Masolaco villa sublimant in regnum. Æga verò cum regina Nanthilde, quâ Dagobertus reliquerat, regebat Palatiũ.

80 Anno primo regni Chlodouei, secundo & imminente regni eiusdem tertio condignè Palatium gubernat & regnum. Æga verò inter cæteros primates Neptrici prudentius agens, & plenitudinem patientię imbutus cunctis erat præcellentior. Eratq; genere nobilis, opibus abundans, iusticiam sectans, eruditus in verbis, paratus in responsis, tantummodo à plurimis blasphemabatur, eò quòd esset auaritiæ deditus. Facultates plurimorũ quæ iussu Dagoberti in regno Burgundiæ & Neptrico illicitè fuerãt vsurpatæ, & fisci ditionibus contra modum iusticiæ redactæ, consilio Aeganis omnibus restaurantur.

81 Eo anno Constantinus Imperator moritur. Constans filius eius sub tenera ætate consilio senatus in Imperio sublimatur, quod eius tẽpore grauissimè à Sarracenis vastatur. Hierosolyma à Sarracenis capta, cæteraq; ciuitates euersæ, Ægyptus superior & inferior à Sarracenis peruaditur. Alexandria capitur & prædatur. Aphrica tota vastatur, & à Sarracenis possidetur. Paululum, ibiq; Gregorius patricius à Sarracenis est interfectus. Cõstantinopolis

nopolis tãtùm cum Thraciana prouincia Imperij ditioni remanserat. Nam maximè totum Imperium à Sarracenis grauiter fuit adritũ: etiam & postremùm Imperator Constans cõtritus atque compulsus, effectus est Sarracenorum tributarius, vt vel Constantinopolis cum paucis prouinciis & Insulæ suæ ditioni reseruaretur. Tribus annis circiter (& fertur adhuc amplius) per vnumquemq; diem mille solidos auri ærariis Sarracenorum Constãs implebat. Tandem resumptis viribus Constans Imperium aliquantisper recuperans, tributa Sarracenis implenda refutat. Quemadmodum factum fuisset euentum anno in quo impletum est in ordine debito referam, & scribere non silebo, donec de his & aliis optata, si permiserit Deus, perficiam, huic libello cuncta mihi ex veritate cognita inseram.

82 Eo anno Sintilla rex Hispaniæ, qui Sisenando in regno successerat, defunctus est. Huius filius nomine Tolga sub tenera ætate Hispaniis petitione patris sublimatur in regno. Gotthorum gens impatiens est, quando super se forte iugum non habuerit. Huius Tolganis adolescentia omnis Hispaniæ more solito vitiatur, diuersa committens insolentia. Tandem vnus ex primatibus nomine Chyntasindus collectis plurimis senatoribus Gotthorum, cæteroq; populo in regnum Hispaniæ sublimatur, qui Tolganum degradatum ad honorem Clericatus tonsorari fecit, & omnem Hispaniam suæ ditioni firmauit. Cogni-

to morbo Gotthorum, quem de regibus degradandis habebant, vnde sæpius cum ipsis in consilio fuerant, quoscunque ex eis huius vitij promptum contra reges, qui à regno expulsi fuerant, cognouerat fuisse noxios, omnes singillatim iubet interfici, aliosq; exilio condemnari, eorumq; vxores & filias suis fidelibus cum facultatibus tradit. Fertur de primatibus Gotthorum hoc vitio reprimendo CC. fuisse interfectos: de mediocribus quingentos interficere iussit, quoad vsque hunc morbum Cotthorum Chyntasindus cognouisset perdomitum, non cessauit quos suspectos habebat gladio trucidare. Gotthi verò à Chyntasindo perdomiti, nihil aduersus eundem ausi sunt, vt de regibus cõsueuerant inire consilium. Chyntasindus cum esset plenus dierum, filium suum nomine Richysindum in omni regno Hispaniæ regem stabiliuit. Chyntasindus pœnitentiam agens, eleemosynam multam de rebus propriis faciens, plenus senectute fertur nonagenarius mortuus esse.

83 Anno iij. regni Chlodouei regis, Aega in Clipsiaco villa vexatus à febre moritur. Ante paucos dies Ermensridus qui filiam Aeganis vxorem acceperat, Aenulfum comitem in Albsodere vico in mallo interfecit. Ob hanc rem grauissima strages de suis rebus iussione & permissu Nanthildæ à parentibus Aenulfi & populo plurimum fit. Ermenfridus in Austria ad basilicam sancti Remedij fecit confugium: ibidem diebus plurimis

timis hanc infestationem deuitando, & regium timorem resedit.

84 Post discessum Aeganæ Erchenualdus maior domus, qui consanguineus fuerat de genitrice Dagoberti, maior domus Palatij Chlodouei efficitur. Erat homo patiens, bonitate plenus, cum esset patiens & cautus, humilitate & benigna voluntate circa sacerdotes, patienter & benignè respondens, nullamque timens superbiam, nec cupiditate sæuiebat: tantum in suo tempore pacem sectans fuit, vt Deo esset gratum. Erat sapiens, sed in primis cum simplicitate, rebus mensuratim ditatus, ab omnibus erat dilectus. Igitur post discessum Dagoberti regis quo ordine eiusdem thesauri inter filios diuisi fuerant, non omittam. Sed dilucitato ordine huius voluminis inseri procurabo.

85 Cum Pippinus maior domus post Dagoberti obitum, & cæteri duces Austrasiorum, qui vsque in transitu Dagoberti suæ fuerant ditionis, vetenti Rogoberto vnanimem conspirationem expetiissent, Pippinus cum Humberto sicut & prius amicitiæ cultu in inuicem collocati fuerant, & nuper sicut & prius amicitia vehementer se firmiter perpetuò conseruanda obligant, omnesq; Leudes Austrasiorum secum vtroque prudenter & cum dulcedine attrahentes, eos benignè gubernãtes eorum amicitiam constringunt semperq; seruant. Igitur discurrentibus legatis partem

Sygoberto debitam de thesauris Dagoberti Nanthildę reginæ & Chlodoueo regi à Sygoberto requiritur, quod reddendum placitè instituitur. Humbertus pontifex vrbis Coloniæ, & Pippinus maior domus cum aliquibus primatibus Austriæ à Sigoberto directi villam Compendium vsque perueniunt, ibiq; thesaurus Dagoberti iubente Nanthilde & Chlodoueo instantia Aeganis maioris domus præsentatur, & æqua lance diuiditur: tertiam tamen partem, de qua Dagobertus adquisierat, Nanthildis regina recipit. Hunbertus & Pippinus hunc thesaurum, quę pars fuerat Sygoberti Metem faciunt perduci, Sygoberto præsentare & describere. Post verò annì circulum Pippinus moritur, nec paruum dolorem eiusdē transitus cunctis generauit in Austria, eò quòd ab ipsis pro iusticiæ cultu & bonitate eiusdem dilectus fuisset. Grimoaldus filius eius cum esset strenuus ad instar patris diligitur à plurimis.

86 Otto quidam filius Vronis domestici, qui baiulus Sygoberti ab adolescentia fuerat, contra Grimoaldum superbia tumens, & zelum ducens, cum eum despicere conaretur, Grimoaldus cum Humberto pontifice se in amicitiam cōstringens cœperat cogitare, quo ordine Otto de palatio eiiceretur, & gradum patris Grimoaldus adsumeret.

87 Cumq; anno viij. Sygobertus regnaret, & Radulfus dux Thoringiæ vehementer Sygoberto rebellare disposuisset, iussu Sygoberti

ti omnes Leudes Austrasiorum in exercitu gradiendum banniti sunt. Sygobertus Rhenum cum exercitu transiéns, gentes vndique de vniuersis regni sui pagis vltra Rhenũ cum ipso adunatæ sunt. Primo in loco Farum filius Chroaldi nomine cum Radulfo vnitum habebat cõsilium, exercitum Sygoberti trucidans rupit, ipsúmque interfecit: omnem populum huius Fari qui gladium euasit in captiuitatem deputat. Omnesq; primarij exercitus dextras inuicem dantes, vt nullus Radulfo vitam concederet. sed hæc promissio non sortitur effectum. Sygobertus deinde Buchoniã cum exercitu transiens Thoringiam properans. Radulfus hæc cernens signis monitus, in quodam monte super Vnstrade fluuio in Thoringiam construens exercitum, vndique quantum plus potuit colligens, cum vxore & liberis hoc castrum ad se defendendum stabiliuit: ibique Sygobertus cum exercitu regni sui veniens, castrum vndique circundat exercitus: Radulfus verò intrinsecus ad prælium fortiter præparatus sedebat. Sed hoc prælium sine consilio initum est. Hoc adolescentia Sygoberti regis patrauit, cum alij eodem die vellẽt procedere ad prælium, & alij in crastinum, nec vnitum habentes consilium. Grimoaldus & Adalgysilus duces hæc cernentes, Sygoberti periculum zelantes eum vndique sine intermissione custodiunt. Bobo dux Aruernos cum parte exercitus Adalgysili & Enoualaus comes Sigiontisis cum pagẽsibus suis, & cæ-

tera exercitus manu plurima, contra Radulfum ad portam castri protinus pugnandum perrexerunt. Radulfus cum aliquibus ducibus exercitus Sygoberti fiduciam habens, quòd super ipsum viribus non vellent irruere, de castro per portam prorumpens super exercitum Sygoberti cum suis irruens, tanta strages à Radulfo cum suis de exercitu Sygoberti fit, vt mirum fuerit. Maguncenses in hoc prælio non fuerunt fideles, ferturque ibi plurima millia hominum fuisse trucidata gladio. Radulfus patrata victoria in castrum ingreditur. Sygobertus cum suis fidelibus graui amaritudine adreptus, super equum sedens, lachrymas oculis prorumpens plangebat quos perdiderat: Et Bodo dux, & Anoualaus comes, & cæteri nobilium fortissimi pugnatores, seu & plurima manus exercitus Sygoberti regis, qui cum ipsis in congressione certaminis adgressi, conspiciente Sygoberto hoc prælio fuerunt trucidati. Nam & Fredulfus domesticus, qui & amicus Radulfi fuisse dicebatur, hoc prælio occubuit. Sygobertus eadem nocte procul ab ipso castro in tentoriis cum suis mansit. Exercitus in crastinum videntes, quòd Radulfo nihil perualuissent, missis discurrentibus vt Rhenum pacificè iterum transmearunt: cum Radulfi conuenientia Sygobertus & eiusdem exercitus ad proprias sedes remeant. Radulfus superbia elatus admodum, regem in Thoringia se esse censebat, amicitias cum

Vuinidi

Vuinidis firmans, cæterasq; gentes quas vicinas habebat cultu amicitiæ obligabat. In verbis tamen Sygoberto regimen non denegabat, sed in factis fortiter eiusdem resistebat dominationi.

88 Anno x. regni Sygoberti Otto qui aduersus Grimoaldum inimicitias superbia tumebat, factione Grimoaldi à Leutherio duce Alemannorum interficitur. Gradus honoris maioris domus in palatio Sygoberti, & omne regnum Austrasiorum in manu Grimoaldi confirmatum est vehementer.

89 Anno iiij regni Chlodouei, cum Nanthildis regina cum filio suo Chlodoueo rege post discessum Aegane Aurelianis in Burgundiæ regnum venisset, ibiq; omnes seniores pontifices, duces, & primates de regno Burgundiæ ad se venire præcepit, ibique cunctos Nanthildis singillatim attrahens Flaochatum genere Francum maiorem domus in regnum Burgundiæ electione pontificum & cunctorum ducum à Nanthilde regina in hunc gradum honoris stabiliunt, qui neptem suam nomine Ragimbertam Flaochato desponsauit: sponsolia hæc nescio qua factione fiunt. Nam aliud consilium secretè Flaochatus & Nanthildis regina machinantur, quod creditur Deo non fuisse placibile, ideoque non nactum est effectum. Cumque Erchenualdus & Flaochatus maiores domus, quasi vnum inter se iniissent

consilium, consentientes ad inuicem, hunc gradum honoris alterutrum solatium præbentes disponunt habere feliciter. Flaochatus cunctis ducibus de regno Burgundiæ seu & pontificibus per epistolam etiam & sacramentis firmauit, vniuscuiusque gradum honoris & dignitatem seu & amicitiam perpetuò conseruare. Hac dignitate sublimatus Flaochatus regnum Burgundiæ peruagatur, cõsilium assiduè iniens priorem inimicitiam quæ intra cordis arcana diu cœlauerat memorans, Vuillibaldum patricium interficere disponebat.

90 Vuillibaldus cum esset opibus abundans, & plurimorum facultates ingeniis diuersis auferens ditatus inclytè fuisset, & inter patriciatus gradum, & nimiarum facultatum elationem superbiæ esset deditus, aduersus Flaochatum tumebat, eumq; despicere conabatur. Flaochatus collectis secum põtificibus & ducibus de regno Burgundiæ, Cabillono pro vtilitate patriæ tractandum mense Maio placitum instituit. Ibiq; & Vuillibaldus multitudinem secum habens aduenit. Flaochatus ibidem Vuillibaldum interficere nitebatur. hæc cernens Vuillibaldus palatium noluit intrõire. Flaochatus foris contra Vuillibaldum præliandũ aggreditur. Amalbertus verò germanus Flaochati ad pacandum intercurrens, vbi iam congressione certaminis confligi debuerat, Vuillibaldus Amalbertum secum retinens de hoc euasit periculo. Intercurrentes

&

& cæteræ personæ separantur illesæ. Flaochatus deinceps vehementer eliminabat consilium de interitu Vuillibaldi. Eo anno Nanthildis regina moritur. Ipso anno mense Septembri Flaochatus cum Chlodoueo rege, & Erchinoaldo itidemque maiore domus, & aliquibus primatib, Austrasiis de Parisiaco promouens per Senonas, & Antisiodorum Augustudunum accesserunt, ibiq; Chlodoueus Vuillibaldum patricium ad se venire præcepit. Vuillibaldus cernens iniquũ consilium Flaochati, & germani sui Amalberti, Amalgarium & Chramnelum duces de suo interitu fuisse initum, colligens secum plurimam multitudinem de patriciatus sui termino, etiam & pontifices, seu nobiles & fortes, quos congregare potuerat, Augustudunum gradiendo iter arripuit. Cui obuiam à Chlodoueo rege Erchinoaldus maior domus & Flaochatus & Ermenricus domesticus diriguntur, eò quòd Vuillibaldus trepidabat, vtrum accederet, an suum deuitando periculum repedaret, vt ab Ermenrici promissione præuentus vsque Augustudunum aggrederetur, quem ille credẽs condignis muneribus honorauit. Post tergum eius Augustudunum accessit, ibiq; tentoria cum suis nec procul ab vrbe posuit. eodem die quo eòdem accesserat, Aigilulfum Valentiæ vrbis episcopum, & Ghysonem comitem ad præuidendum quæ agebantur Augustudunum direxerat, qui à Flaochato in vrbe tenti sunt. In crastinum Flaochatus, Amal-

garius & Chramnelenus, qui consilium de interitu Vuillibaldi vnanimiter conspiraverant, de vrbe Augustuduno maturius promouentes, vtrique duces de regno Burgundiæ cum exercitu eius subiunguntur. Erchinoaldus cum Neustrasiis quos secum habebat, idemq; arma sumens ad hoc bellum aggreditur. Vuillibaldus contra tela prælij construens quoscunque potuit adunare, phalanges vtræque in congressione certaminis iunguntur ad prælium: in ea pugna Flaochatus Amalgarius & Ramnelenus, itemq; Vualdebertus dux cũ suis contra Vuillabaldum pugnandum confligunt. Nam cæteri duces vel Neustrasij qui vndique eosdem debuerant circundare, se tenentes aspiciebant, expectantes euentum noluerunt super Vuillibaldum irruere, ibiq; Vuillibaldus interficitur: plurimi cum ipso de suis gladio trucidantur. Eo certamine cęteris primus Bertharius comes palatij Francus de pago vltra Iuranum cõtra Vuillibaldum confligit. Aduersus quem frendens Manaulfus Burgundio exiens de cæteris aduersus Bertharium præliandum, Bertharius eò quòd prius illi amicus fuisset dicens, Veni sub Clypeo meo, de hoc periculo te liberabo: cumq; ad eum liberandum Clypeum eleuasset, Manaulfus cum contra Bertharium in pectore percutiens, cæteri qui cum eo venerãt ipsum circundantes, eò quòd Bertharius nimium reliquis præcessisset vulneratur grauiter. Tunc Aubedo filius Bertharij cernens patrem in periculo

ticulo mortis, cursu velocissimo patri auxiliando perrexit, Manaulfo conto percusso in pectore terram prostrauit: cæteros qui patrẽ percusserát omnes interfecit. Sic Bertharium suum genitorem, vt fidelis filius, præstante domino liberauit à morte. Hi verò duces, qui cum eorum exercitu super Vuillibaldum irruere noluerant, tentoria Vuillibaldi, episcoporum, vel cæterorum qui cum eo venerant depredando, plurimum inibi auri & argenti capiunt. Reliquisque rebus equites qui præliare noluerant percepti sunt. His ita gestis Flaochatus in crastinum de Augustuduno promouens Cabillonum perrexit. Ingressus in vrbem nescio quo casu vrbs maximè tota incendio concrematur. Flaochatus iudicio Dei percussus, vexatus à febre collocatur in Scafam, euecto nauali per Ararim fluuium, qui cognominatur Saugonna, Lautonam properans itinere, vndecimo die post Vuillibaldi interitum emisit spiritum, sepultusq; est in ecclesia sancti Benigni in suburbano Diuisionensi. Creditur à plurimis, hi duo Flaochatus & Vuillibaldus, eò quòd multa ad inuicem per loca sanctorum de amicitia obliganda sacramenta dederant, & vterque in populis sibi subiectis cupiditatis instinctu iniquo oppresserunt, simul leta rebus nudauerant, quòd iudicio Dei de eorum oppressione plurima multitudo liberata sit, & eorum perfidiam & mendacia vtrumque interire fecerit.

91 Igitur Chlodoueus filius Dagoberti ex gẽ nere alienigenarũ reginam accipiens nomine Baldchildem, prudentem atq; elegantem, genuit ex ea filios tres, Chlotharium, Childericum & Theodoricum: habebatq; maiorem domus palatij virum ſtrenuum atque ſapientem nomine Erchualdum. Chlodoueus itaq; in regno pacem habuit abſque bello. In extremis verò vitæ annis amẽs effectus vita caruit, regnauitq; annos xviij.

92 Franci quoque Chlotharium filium eius maiorem in regno ſtatuunt, cum præfata regina matre. Eodem quoque tempore mortuus eſt Erchanualdus maior domus palatij. Franci autem in incerto vacillantes accepto conſilio Ebruinum in huius honoris curam ac dignitatem ſtatuunt.

93 Hiſce diebus Chlotharius rex à valida febre correptus obiit in iuuentute, regnauitque annos quatuor. Theodoricus verò frater in Auſtria à Francis in regnum eleuatus eſt apud VVulfoaldum ducem.

94 Eo tempore Franci aduerſus Ebruinum inſidias præparant: contra Theodoricum inſurgunt, eumq; à regno deiiciunt: crines capitis eius abſcindentes totonderunt, ebroinumq; & ipſum tondunt, & in Burgundiam Loxouium monaſterium inuitum dirigunt. Propter Childericũ in Auſtriam legationem mittunt, vnà cum Vuolfoaldo duce venientẽ, eumq; ſuper cunctum regnum ſuſcipiunt.

95 Erat enim ipſe Childericus rex leuis atque

que citatus nimis, gentem Francorum in seditionem mittens, & in scandalum ac derisum donec odium non modicum inter ipsos creuit vsque ad scandalum & ruinam. Quo ingraescente vnum Frâcum nobilem nomine Bodilonem ad stipitem tensum cædere contra legem præcepit. Videntes hæc Franci ira magna commoti Ingolbertus videlicet & Amalbertus, vel reliqui maiores natu Francorum seditionem contra ipsum Childericum concitauerunt. Memoratus Bodilo super cum cum reliquis quamplurimis surrexit insidiaturis in regem in Lauchonia sylua, vnà cum regina eius prægnante nomine Bilihilde, quod dici dolor est, interfecit. Vulfoaldus quoque per fugam lapsus euasit, & in Austriam reuersus est. Franci verò Leudesium filium Erchonual di nobilem in maioris domus dignitatem statuunt, per consilium beati Leudegarij & sotiorum eius.

96 Ebruinus audiens has dissensiones, consilio accepto Francos inuicem discordantes conuocatis in auxilium sociis, personis quamplurimis, cum multo comitatu exercituum à Luxouio Cœnobio egressus in Franciam regreditur, vsque Issam fluuium veniens accessit, custodes dormientes interfecit ad sanctam Maxentiam, atque Issam fluuium transiens, quos ibi inuenit de insidiatoribus suis occidit. Leudesius maior domus vnà cum thesauris regis per fugam dilapsus euasit: Abaciuo villa euadens aufugit: ibiq; aduenientes Ebrui-

no thesauros quos ibi reperit apprehendit. Inde egressus Crisscæcum villam veniens in Pontio Leudesium subdolè fidem promittit, simulans fefellit. Facto placito vt coniuratione facta cum pace discederet, sed Ebruinus fallaciter agens, vt solebat, compatri suo insidias præparans, ipsum Leudesium occidit, regem Theodoricum in regnum restitutum ipse suum principatum sagaciter restaurauit. Sanctum Leudegarium episcopum crudelissimis tormẽtis cæsum gladio perimi iussit: Girenum germanum eius diuerso tormento trucidauit. Reliqui viri Franci eorum socij per fugam lapsi, Ligerem transgressi, vsque Vuascones confugerunt: quàm plurimi verò exilio damanati vltra non comparuerunt.

97 In Austria quoque mortuo Vulfoaldo duce, Martinus dux & Pippinus filius Ansigisili quondam Franci nobilis dominabantur. Defunctis regibus commissis inuicem principibus Ebruino, Martino, atque Pippino aduersus Theodoricum regem excitantur ad bellum. Commoto exercitu ad locum cui Vocabulum est Locofico, interim commissi prælium ineunt, ibiq; magno certamine dimicantes, plurima pars populi ex vtrisque partibus corruit. Deuicti cum sociis Martinus atque Pippinus in fugam lapsi sunt, persecutusque eos Ebroinus, maximam partem de illa regione vastauit. Martinus ideoque Laudunum Clauatum ingressus, se infra muros

ros ipsius vrbis muniuit. Persecutusq; eum Ebroinus veniens Ertreco villa ad Laudunum Clauatum nuntios dirigit, Aegilbertum ac Regulum Remensis vrbis episcopum, vt fide promissa in incertum super vacuas capsas sacramenta falsa dederint. Qua in re ille credens eos à Lauduno Clauato egressus cum sodalibus ac sociis Aderchecum veniens, ille cum suis omnibus interfectus est.

98 Ebruinus quoque magis atque profusius crudeliter Francos opprimebat, donec tandem aliquando Ermenfrido Franco minas parat, rebus propriis tollere disponit. Consilio cum suis patrato, nocte collecta manu sociorum, per noctem super eum consurgens, Ebruinum interfecit: quo peremptо ad Pippinum ducem in Austriam cum muneribus suis peruenit. quo facto Franci accepto consilio Vuaradonem illustrem virum loco eius in honorem maioris domus constituerunt. Idcirco præfatus Vuarado obsides à Pippino duce accipiens, pacem inuicem impetrauit. Erat id temporis memorato Vuaradoni filius valde efficax atque industrius, eruditus in consilio, qui vice patris curam palatij gerebat nomine Ghisslemarus, qui ob nimiam calliditatem ac sagacitatem patrē ab honore proprio supplantauit, quem sanctus Adoinus episcopus sæpius ob hoc increpabat, vt ad pacem vel patris indulgentiam remearet: qui audire renuit, & in duritia cordis permansit. Fuerunt igitur inter

Pippinum & præfatum Ghyſlemarum diſcordiæ multæ, bella ciuilia plurima. Nam ad caſtrum Manucum contra hoſtem Pippini ducis Ghyſlemarus conſurgens fraudulenter falſo iuramento dato, quam plurimos eorum nobiles viros occidit. Inde verò reuerſus ob ſupplantationem patris, vel aliam malitiam non modicá, quam faliaciter perpatrauerat à Deo percuſſus prædictus Ghyſlemarus, vt dignus erat, iniquiſsimum fudit ſpiritum, illoq; mortuo pater eius Vuarato honorem priſtinum maioris domus recepit.

99 Eo tempore beatus Audoinus epiſcopus plenus virtutibus migrauit ad dominum. In illo itidem tempore Vuarado præfatus maior domus obiit: Eratq; ei matrona nobilis & ſtrenuá nomine Ansfledis, cuius gener nomine Bertharius honorem maioris domus palatij ſuſcepit, eratq; ſtatura paruus, intellectu modicus, leuis atque citatus, Francorum amicitiam atque conſilia ſæpè contemnens. Hæc indignantes Franci Andramnus, Reolus & alij multi relinquentes Bertharium ad Pippinum per obſides coiunguntur, amicitias copulât ſuper Bertharium vel reliquam partem Francorum concitant.

100 Pippinus commoto exercitu hoſtiliter ab Auſtria conſurgens contra Theodoricum regem & Bertharium properat ad bellum. Coniuncti in oppido Vermandenſi in loco qui dicitur Textricio bellum mutuo geſſerũt. Prævalente Pippino cum Auſtraſiis Theodoricus

ricus rex cum Berthario fugam iniit, Pippinus victor extitit, persecutusq; eam regionē sibi subiugauit. Sequenti tempore idem Berthārius ab adulatoribus falsis amicis interfectus est, instigante Anstlede matrona socru sua. Post hæc autem Pippinus Theodoricum regem accipiens cum thesauris, & domum palatij omnia peragens in Austriam remeauit. Eratq; ei vxor nobilis & prudentissima nomine Plithrudis, genuitq; ex ea filios duos nomen senioris Droga, nomen verò iunioris Grimoaldus.

101 Mortuus est autem Theodoricus rex, regnauit autem annos xiiij, Chlodoueū filium eius paruulum elegerūt in regnum. Non post multos verò annos prædictus rex Chlodoueus ægrotans mortuus est, regnauit autem annos iiij. Childebertus frater eius in regnum resedit. Drocus verò à Pippino genitore eruditus ducatum Campanensem accepit. Grimoaldus iunior cum Childeberto rege maior domus palatij super Francos electus est: fuitque vir mittissimus omni bonitate & mansuetudine repletus, largus in eleemosynis, in orationibus promptus.

102 Pippinus contra Ratbodem ducem gentilem Frisionum gentis aduersus alterutrum bellum intulerunt, Castro Doreſtate illic belligerātes inuicem. Pippinus victor extitit, fugatoq; Ratbodo duce cum Frisionibus qui euaserant. Idem Pippinus cum multis spoliis & præda reuersus est. Post hæc Drocus filius

Pippini à valida febre correptus mortuus est, & sepultus in basilica beati Arnulfi Confenimetis vrbe. Grimoaldus quoque ex quadam concubiua genuit filium nomine Theudoaldum.

103 Igitur præfatus Pippinus aliam duxit vxorem nobilem & elegantem, nomine Alpheidam, ex qua genuit filium, vocauitq; nomen eius lingua propsia Carolum, Creuitq; puer elegans, atque egregius effectus est.

Mortuus est his diebus Childebertus rex, & sepultus Cauciaci in basilica sancti Stephani martyris. Regnauit autem annos xiij. Dagobertus filius eius sedem regni patris sui accepit. Igitur Grimoaldus filiam Ratbodi ducis Frisionum duxit vxorem: ægrotante quoque Pippino Iobij villa super Mosam fluuium, cum ad eum visitandum idem Grimoaldus veniisset, cum ad orationem in basilica sancti Landberti martyris processisset, à crudelissimo viro impio Rantgario nomine interfectus est. Post hæc Theualdus filius eius paruulus in loco ipsius cum prædicto rege Dagoberto maior domus Palatij effectus est Sequenti quoque tempore idem Pippinus dux ægrotans mortuus est. Rexitque populum Francorum annos xxvij. Reliquit superstitem Carolum filium. Post obitum quoque eius Plichtrudis matrona præfata suo consilio atque regimine cuncta agebat. Demum Franci mutuò in seditionem versi, consilio inutili, commissa

acie

ácie in Coacia ſylua contra Theudoaldum & Leudes Pippini quondam atque Grimoaldum iniere certamen. Corruitque ibi immodicus exercitus. Theudoaldus itaque à ſodalibus ſuis per fugam lapſus euaſit. Magna & valida perturbatio & perſecutio extitit apud gentem Francorum.

105 Eo tempore elegerunt in honorem maioris domus quendam Francum nomine Raganfridum, commotóq; exercitu hoſtili vſque Moſam fluuium properant, cuncta vaſtantes. cum Radbodo duce fœdus inierunt. His diebus Carolus dux à præfata fœmina Plichtrude ſub cuſtodia detentus Dei auxilio liberatus eſt.

106 Eodem tempore Dagobertus rex obiit, regnauitque annos v. Franci verò Chilpericum quendam regem conſtituerunt. Iterato quidem tempore commoto exercitu contra memoratum Carolum dirigunt. Ex alia parte ijdem cum hoſte Friſionum venturo Radbodum ducem inuitant, Contra quem prædictus vir Carolus cum exercitú ſuo conſurgens, certamen inuicem iniere, ſed non modicum ibi perpeſſus eſt damnum de viris ſtrenuis atque nobilibus. Cernensque læſum exercitum terga vertit, Chilpericus poſt hæc & Raganfridus adunata hoſtili plebe Arduennam ſyluam tranſeunt, ab alia parte præſtolante Radbodo duce, cum exercitu ſuo hactenus Coloniam vrbem ſuper Rhenum fluuium peruenerunt, re-

giones illas pariter vastantes, munera multa & thesauros à præfata Plichtrude accipientes reuersi sunt. Sed in via in loco qui dicitur Amblaua, ab exercitu Caroli grande perpessi sunt damnum. Succedenti tempore Carolus commoto exercitu contra Chilpericum & Raganfridum direxit. Bellum iniere die dominica in quadragesima xij. Cal. April. in loco nuncupato Vinciato in pago Cameracensi nimia cæde inuicem collisi. Chilpericus & Raganfridus deuicti, in fugam lapsi terga vertentes euaserunt, quos Carolus persecutus Parisios ciuitatem properauit.

107 Deinde Coloniam vrbem reuersus ipsam ciuitatem cœpit reseratam, præfata Plechtrudis thesauros patris sui ei reddidit, & cuncta suo dominio restituit, regem sibi constituit nomine Chlotharium. Chilpericus itaque & Raganfredus legationem ad Eudonem dirigunt, eius auxilium postulantes rogant, regnum & munera tradunt. Illi quoque hoste Vuasconorum commoto ad eos venientes pariter aduersus Carolum perrexerunt. At ille constanter & intrepidus eis occurrere properat. Eudo territus quòd resistere non valeret, aufugit. Carolus insecutus eum vsque Parisios, Sequanam fluuium transit, vsque Aurelianensem Vrbem accessit, & vix euadens terminos regionis suæ penetrauit, Chilpericum regem secum cum thesauris sublatis auexit. Chlotharius itaque rex defunctus decessit. Carolus per missos suos ab

Eudone

Eudone duce idemque prædictum Chilpericum regem recipit. Veniensq; vrbem Nouiomo post non multum tempus cursum vitæ & regnum amisit, & mortuus est, regnauitq; annos sex. Quo mortuo Theodoricum regem statuerunt in sedem regni, qui nunc locum solij regalis obtinuit annis vitæ simul præstolatis. His ita euulsis, Carolus princeps insecutus idem Raganfredum Andegauis ciuitatem obsedit, vastata eadem regione cum plurimis spoliis remeauit.

108 Per idem tempus rebellantibus Saxonibus, Carolus princeps veniens eos præoccupauit ac debellauit, victorq; reuertitur. Secutis diebus euoluto anni circulo coacta agminum multitudine Rhenum fluuium transiit, Alemannosque & Suauos lustrat, atque Danubium peracceſsit, illoq; transmeatu fines Baiorenses occupauit. Subacta regione illa thesauris multis cum matrona quadam Bilitrude & nepte sua Sonichilde egreditur. Per idem tempus Eudone duce à iure fœderis recedente, eoq; comperto per internuntios Carolus princeps commoto exercitu Ligeram fluuium transiēs, ipso duce Eudone fugato præda multa sublata bis eo anno ab his hostibus populata, iterum remeatur ad propria. Eudo namque dux cernens se superatum atque derisum, gentem perfidam Sarracenorum ad auxilium contra Carolum principem, & gentem Franeorum excitauit, egressiq; cum rege suo Abdyrama nomine Garum-

nam transeunt, Burdegalensem vrbem perue-
nerunt, ecclesiis igne concrematis, populis
consumptis vsque Pictauos progressus est, v-
bi basilica sancti Hilarij igne cremata, quod
dici dolor est, ad domum beatissimi Martini
euertendam destinant. Contra quos Caro-
lus princeps audacter aciem instruit, super
eosq; belligerator irruit, Christo auxiliante
tetoria eorum subuertit, ad prælium stragem
conterendam accurrit, interfectoq; rege eo-
rum Abdirama prostrauit exercitum, prote-
rens dimicauit atque deuicit, sicq; victor de
hostibus triumphauit.

108 Procedente alioquin anno sequen-
te egregius bellator Carolus princeps regio-
nem Burgundiæ sagaciter penetrauit, fines
Leudibus suis probatissimis viris industriis
ad resistendum gentibus rebellibus & infi-
delibus statuit, pace parta Lugdunum in Gal-
lia suis fidelibus tradidit. Firmata fœdera iu-
diciaria, reuersus est victor fiducialiter agens.
In illis quippè diebus Eudo dux mortuus est.
hæc audiens præfatus princeps Carolus, ini-
to consilio procerum suorum denuò Liger-
rem fluuium transiit vsq; Garumnam vel vr-
bem Burdegalensem, vel castrum Blauium
veniens occupauit, illamq; regionem cœpit
ac subiugauit cum vrbibus ac suburbano ca-
strorum. Victor cum pace remeauit, opitu-
lante Christo rege regum, & domino domi-
norum. Curricula annorum hactenus repe-
riuntur ab Adam vel initio sæculi vsque dilu-
uium

dium anni II. CCXLII. A diluuio vsque Abraam anni DCCCCXLII. Ab Abraam vsque ad Moysen anni DV. A Moyse ad Salomonem vsq; anni CCCCLXXXIX. A Salomone vsque reædificationem templi temporibus Darij regis Persarũ anni DXII. A restauratione templi vsque aduentum domini nostri Iesu Christi anni DXLVIII. Certè ab initio mundi vsque ad passionem domini nostri Iesu Christi anni MMMMMDXXXVIII. & à passione domini vsque in istum annum præsentem in ciclo victoris anni CLXXVII. Cal. Ianu. die dominica anni DCCXXXV. & vt istud milenarium compleatur restant anni CCLXV.

Itemq; quod superius prætermisimus in gẽtem durissimã maritimã Frisionũ nimis crudeliter rebellãtẽ, præfatus princeps audacter nauali euectione properat, certatim ad mare ingressus nauiũ copia adunata Anistrachiã & Austrachiã insulas Frisionũ penetrauit, super Burdine fluuiũ castra ponens: Poponẽ gentilem ducẽ illorũ fraudulentũ consulariũ interfecit, exercitũ Frisionum prostrauit: fana eorum idolatriæ cõtriuit, atque combussit igni, cum magnis spoliis & prædis victor reuersus est in regnum Frãcorum. Itaque sagacissimus vir Carolus dux commoto exercitu ad partes Burgũdiæ dirigit, Lugdunum Galliæ vrbem, maiores natu atque præfectos eiusdem prouinciæ suæ ditioni reipubl. subiugauit, vsque Massilienſem vrbem vel Arelatum suis iudi-

cibus constituit, cum magnis thesauris & muneribus in Francorum regnum remeauit in sedem principatus sui. Itemq; rebellantibus Saxonibus Paganissimisq; vltra Rhenum fluuium consistentibus, strenuus vir Carolus dux commoto exercitu Francorum in loco, vbi Lippia fluuius Rhenum amnem ingreditur, sagaci intentione transmeauit, maxima ex parte regionem illam diriſsimam strauit, gentemq; illam sæuissimam ex parte tributarios esse præcepit, atque quamplures obsides ab eis accepit, sicque opitulante domino victor remeauit ad propria. Denuò rebellante gente valida Ismahelitarum, quos modo Sarracenos vocabulo corrupto nuncupant, irrumpentesq; Rodanum fluuium insidiantibus infidelibus hominibus sub dolo & fraude Mauronte quodam cum sociis suis, Auennionem vrbem munitissimam ac montuosam collecto hostili agmine ipsi Sarraceni ingrediuntur. Illisq; rebellantibus ea regione vastata. At contra vir egregius Carolus dux germanum suum virum industrium Hildebrandum ducem, cum reliquis ducibus & comitibus, ad illas partes cum apparatu hostili dirigit, quiq; properè ad illam peruenientes tentoria instruant, vndique ipsum oppidum & suburbana præoccupant, munitissimam ciuitatem obsident, aciem instruunt, donec insecutus vir belligerator Carolus prædictam vrbem aggreditur, muros circundat, castra ponit, obsidionem coaceruat, in modum Hiericho cum

strepitu

strepitu hostium & sonitu tubarum cum machinis & restium funibus super muros & ædium mœnia irruunt, vrbem munitissimam ingredientes succendunt, hostes inimicos suos capiunt interficientes, trucidant atque prosternunt, & in suam ditionem efficaciter restituunt. Victor igitur atque bellator insignis intrepidus Carolus Rodanum fluuium cum exercitu suo transiit, Gothorum fines penetrauit, vsque Narbonensem Galliam accessit, ipsam vrbem celeberrimam atque metropolim eorum obsedit: super Adice fluuio munitionem in gyrum in modum arietum instruxit, regem Sarracenorum nomine Athima cum satellitibus suis ibidem recludit, castraq; metatus est vndique. Hæc audientes maiores natu & principes Sarracenorum qui commorabantur eo tempore in regione Hispaniarum, coadunato exercitu hostium cum alio rege Amor nomine Machinis aduersus Carolum viriliter armati consurgunt, præparantur ad prælium, contra quos præfatus dux Carolus tryumphator occurrit, super fluuio Birra, & valle Corbaria palatio, Illisq; mutuò confligentibus, Sarraceni deuicti atque prostrati cernentes regem eorum interfectum in fugam lapsi terga verterunt, qui euaserant cupientes nauali euectione euadere in stagno maris natantes. Namque sibimet mutuo conatu insiliunt. Mox Franci cum nauibus & iaculis armatoriis super eos insiliunt, suffocantesq; in aquis interimũt. Sicq; Franci tryum-

phantes de hostibus prædam magnã & spolia capiũt, capta multitudine captiuorũ cũ duce victore regionẽ Gothicá depopulátur, vrbes famosissimas Nemausum, Agatẽ, his in terris funditus muros & mœnia Carolus destruens igne suppositio concremauit, suburbana & castra illius regionis vastauit. Deuicto aduersariorũ agmine, Christo in omnibus præsule, & capite salutis victoriæ, salubriter remeauit in regionẽ suá, in terrá Francorũ ad soliũ principatus sui. Denuò curriculo anni illius mẽse secundo prædictũ Germanũ suũ cũ plurib. ducibus atq; comitibus cõmoto exercitu ad partes Prouincię dirigit, Auenionẽ vrbẽ veniẽtes Carolus properãs accessit, cũctamq; regionẽ vsq; littus maris magnæ suæ dominationi restituit, fugato duce Mauronto impenetrabilibus tutissimis rupib. maritimis munitionib. prędatus princeps Carolus cuncta sibimet adquisita regna Victor regressus est, nullo cõtra eum rebellante, reuersusq; in regionem Francorum ægrotare cœpit in villa Vermbrea super Issara fluuio.

110 Eo etenim tẽpore bis à Roma sede S. Petri Apostoli beatus Papa Gregorius claues venerãdi sepulchri, cũ vinculis S. Petri & munerib. magnis & infinitis legatione, quod antea, nullis auditis aut visis temporib. fuit, memorato principi destinauit. Eo pacto patrato, vt ad partes Imperatoris recederet, & Romanũ cõsulatum prędato principi Carolo sanciret. Ipse itaq; princeps mirifico ac magnifico honore

ipsam

ipſam legationē recepit, munera pretioſa con tulit, atq; cū magnis prēmiis cū ſuis ſodalibus miſsis Grimonē Abbatē Corbēſis monaſterij, & Sygobertum recluſum baſilicæ S. Dioniſij martyris, Romā ad limina S. Petri & S. Pauli deſtinauit. Igitur memoratus princeps cōſilio optimatū ſuorū expetito filiis ſuis regnū diui dit. Itaq; primogenito ſuo Carolo Magno nomine, Auſtriam & Suauiā, quæ nunc Alemannia dicitur, atq; Thoringiā tradidit. Alterū verò ſecūdum filiū Pippinū nomine Burgūdiæ & Neuſtraſiæ prouinciæ præfecit. Eo anno Pippinus dux commoto exercitu cū auunculo ſuo Hildebrando duce, & multitudine primatū & agminū ſatellitū plurimorū ad Burgū diam dirigūt, fines regionū præoccupant. Interim, quod dici dolor & mœror ſollicitat ruinam, in ſole, luna & ſtellis noua ſigna apparuere, ſeu & paſchalis ordo ſacratiſsimꝰ turbatus fuit. Carolus nempe princeps Pariſiis baſilicam S. Dioniſij martyris multis munerib. ditauit, veniensq; Cariſiacū villam Palatij ſuper Iſſaram fluuiū valida febre correptus obiit in pace, cunctis in gyro regnis acquiſitis. Rexit autem vtraq; regna annos xxv, tranſiit itaque xl. Cal. Nouembris, ſepultusq; eſt Pariſiis in baſilica S. Dioniſij martyris.

FINIS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

MOrelij annotationes in Gregorij Turonensis historiam prætermisimus, quòd nihil esset dignum notatu: De verbis enim tantùm est disceptatio, vti loco, quot, alibi, quanti scriptum inuenit, & huiusmodi sunt ferè omnia, vt institutta, pro constituta &c. Ita vt vehementer mirer, virum alioqui doctum, in huiusmodi Barbaro authore, tantum otij frustra consumpsisse. Siquis enim vellet Barbaras phrases, tum etiam vocabula annotare, maiorem multo conderet librum, quàm ipsi decem libri historiarum Gregorij sint. In quibus tamen multa sunt his temporibus maximè vtilia notatuq; dignissima, vt quis legendo facilè deprehendet: quæ magis attendenda erant in huiusmodi historia, quàm, Engolismensem pro Encolimensem, & huiusmodi multa friuola: quæ omnia si in vnum fascem colligas, vt ille fecit, ne pili quidem facienda indicabis nisi à superstitiosis. Quare noluimus te lector his futilibus in hac nostra editione remorari, Vale.

INDEX RERVM MEMORA-bilium in historia Gregorij Turonici.

ABraham abbas pag. 75
Abrincates 482
Adouarius 176
Adultera damnata 205
adulterij scelus 249 304. & deinceps punitur 424
AEgyptiæ herbæ 290
AEgyptiorũ dynastia 15
AEtherius Lyxoensis episc. 330
AElius Adrianus, à quo AElia 21
Aetius patritius Romanus 55. & deinc.
AEtius archidiaconus 228
Agasastus Atheniẽsis 16
Agatades Assyrius 15
Agathe vrbs in Gothorũ regno 284
Agericus Viriduni epis. 145. 298. 464. 468. 491
Agilanes Hispanis imperat 151. impius 264
Agrecius epi. Tricassinus 635. 469
Agrippinensis ciuitas 313
Agroecula patritius 169
Cabilloni episc. 270
Alamanni in Galliis 25. 26. 60. 86
Alani 63
Albinus prouinciæ rector 188. episc. 295
Albix 482
Albofledis soror Chlodouei 88
Alboinus Longobardorũm rex 183. 224
Alexander Sulpitius historicus 58
Alingauiẽsis vicus 591
Alithius episc. Cadurcis 69
Alaricus Gothorum rex 81. 82. 85. 92
Amalo dux à puella rapta trucidatur 494
Amandus Burdegalæ episc. 69
Ambaciensis vicus 592
Ambrosius ciuis Turonicus 304. & deinc.
Ambaciensis vicus 95
Amelius episc. 431. 462
Amo dux Longobardorum 188. & deinc.
Amon Iudeis imperat 16
Ampsiuarij 61
Analocium Carnotẽsis vicus 19
Anastasius imperator 100 presbyter 154. tumulo viuus inclusus, abbas 302
Anatolius Burdegalæ episc. 445
Andarchius 190. & deinc.
Anianus Aureliæ epi. 54

Anemodus 540
Aninsula monasterium 217
Ansoualdus legatus regis 206 272.309
Antestius 452. & deinc.
Antidius episcopus 406
Antiochæ vrbis euersio subita 576. & deinc.
Antolianus martyr 25
Antonius monachus 28
Aquensis vrbs 303
Apollinaris Aruernus 99
Aprunculus Diuionēsis 96. Lingonicæ vrbis episc. 79
Aptacharius 138
Arar fluuius 251
Arbogastes 60. 61
Arcadius imperat 35
Aredius fidelis Gundobaldo 90. moritur 584. de eius vita & moribꝰ rex 586
Aregisilus contra Mundericum 121. & deinc.
Aregundis vxor Chlotharij 145. & deinc.
Argentoratensis vrbs 573. 610
Argeus Macedo 16
Arisitensis vicus 209
Armentarius Iudæus 373
Armentius Turonis epi. 41
Arriani impij 3. persequuntur Christianos 258. conuincuntur erroris 264. 336. 474
Arriana mulier fit catholica & chrismatur 173
Artemius Aruernis episc. 32. Senonibus 440
Asclepius 310
Asteriolus 141
Asterius 63
Athalocus Arrianus epi. 475
Athanagildus Gothus 151. 174. 258
Athanaricus rex Gothorum 51
Athanoldus rex 180
Attalus captiuus 123. & deinceps
Attila Chunorum rex 54 & deinc.
Audo iudex 365
Audoualdus dux 532
Audouera regina 175
Auennici muri 284
Augustus mensis 16
Aurtus abbas 112. episc. Viennensis 67 92 & deinceps eius libri 94. Iudæos conuertit 215 & deinceps
Aulici palatini 584
Aurea moneta Tyberij 284
Aurelia incensa 252
Ausanius interfectus vlciscitur 144
Auscitensis vrbs 575
Austadius episc. 295
Auster ventus vehemēs 263
Austrapius dux 164 & deinc.

Austre-

Austregisilus 400. & deinceps
Austregildis regina 225
nequam 254
Austrinus episc. 478
Austroualdus comes 454.463.dux. 499
Axona fluuius 334

B

Babylas Antiochenus martyr 22
Babylonia 10
Bacchinō paterę ligneę 495
Badegisilus Cœnomanius episc. 443
Badericus Thoringorū rex 109
Baiocassini Saxones 246
Balatedo, vicus 592
Banni exacti primum à rege 246
Baptisma vigiliis p ite costes 216
Baptismus Arrianorum 43
Basilius Pictauus 190
Basina 68 510. in commuoione recepta 574
Baudegisilus episcopus 365
Baudinus diaconus 222
episc. 147.597
Begorra ciuitas 484
Belissarius 140.& deinc.
Belsonancum villa 426
Benarnum ibid.
Beppolenus 545
Bernarna vibs 463
Berrauensis pagus Turon. 364
Berraumivicus 594
Bertheramnus episcop. 229.& deinc.278. Burdegalæ ep iscop. 278. Parisius archidiacon. 448. Cœnomannic. episc. 477
Bertharius rex Thoringorum 109.& deinc.
Berth efledis 501
Berthefredus 285.465.& deinceps
Berthegundis 501.& deinceps
Bertrudis 505
Berulfus dux 277.322
Bippolenus dux 248
Bifinus rex 68
Biturigum apostolus 24
Bladastes dux 304.322
Boantus perfidus 413
Bobo dux F.Mūmoleni 345
Bodegisilus 53 & deinceps
Bodiccus Britannorum comes 225
Brachio abbas 217
Brennacum villa 291
Bricca vicus 592
Briccius Turonis episc. 39 & deinceps 592
Brinnacēsis domus 282
Briotreis, vicus 592
Britanni vastant Redonicam 248.249. Nam netas vexant 477. 492. Francis subditi

146. oppressi 30
Briua Curretia vicus 359
Brixes, vicus 592
Brunichildis 174.202
Buccilenº 140. & deinc.
Bucioualdus abbas 491
Bulgialensis villa 128
Burconia filua 101
Burdegala ciuitas 484
Burdegalēses vici incēsi 252
Burgundio substitutus episc. 306
Burgundiones 63. Arriani 63.64
Bursolenus lesæ maiestatis reus 245

C

Cadurcum reginæ 470
Cadurcum 484
Calatonum, vicus 592
Cæsarius Arelate episc. 514
Caino Turonicus vicus 226
Canao filius Vuaroci 547
Caino, vicus 592
Cainonense castrū 304
Cala Parisiorū villa 260
Caleusis villa 346.355
in Calumniantes vitio diuina 275
Calumniosus Agilanes 437
Caluppa reclusus 214
Cameracum 64
Canini campi 536
Canonicorum mēsa 597
Caput arietis castrum 437
Corbonaria filua 59
Caris torrens 263
Cariulfus diues 391.& deinceps
Carnotenus pagus 482
Carpitania prouincia 327
Cassius martyr 26
Castinus domesticorū comes 63
Cato præsbyter 148.& deinceps
Cautinus archidiaconus 149.& deinc.
Cautinus Aruernis epi. 542
Cecrops Atticis imperat 16
Celsus patritius 169 & deinc.
Cerates vicus 598
Ceresium territorium 537
Chamaui 61
Chanao comes Britanniæ 146.& deinc.
Caraticus rex 102
Charegisilus cubicularius 199.& deinc.
Charibertus F. Clotharij 145.& deinc.
Charimeres referendarius 491
Charterius Petrogoris episc. 311
Chatti 61

Cśin-

Chedinus dux 537
Childebertus Chlodouei filius 107
Childebertus Sygiberti filius 212
Childeberti & Gũtherãni pactionis exemplũ 481
Childericus rex Francorum 68
Childericus F. Chlotharij 145. Saxo 354
Chilpericus filius Chlotharij 145. F. Chlodouei 83. male sentiens de deo 168 scribit versus 269 literas quatuor inuenit 270
Chlodericus F. Sygiberti 99.102
Chlodobertus 254
Chlodomeris F. Chlodouei 102.107.111
Chlodoualdus 131
Chlodoueus rex Francorum 69.81. fit Christianus 86.201. Chilperici filius 175.205
Chlogio rex Francorũ 64
Chlotharius & eius vxores, ac filij 107.144
Chlotsuinda filia Chlotharij 145
Chothilacus Danorum rex 109
Chonomores 146
Chramnisindus 491. 579
Chramnus filius Chlotharij 145
Chrisma catholicũ 174
Chrismantur hæretici conuersi 259
Christianorũ persecutio ab Arrianis 258
Chrocus Alamannus 25 26
Chrodieldis seditiosa 510.557
Chrothildis, vxor Chlodouei 83 propter fidem patitur 116 Parisiis egit 129 131 144
Chunseua vxor Chlotharij 145
Chuni Gallias oppugnant 51.169.175
Chuppa comes stabuli 540
Cirola Arrianus episc. 44
Cisomagensis vicus 592
Ciuilia bella Turonis 400
Ciuilium bellorum detestatio 200.201
Clemẽs Romanus, martyr 21
Cleunum flumen 552
Clysma ciuitas 10
Cœnæ dominicæ festa 452
Comes palatij regalis 471
communicatio in missis 577
à Communione suspensio 256.568

Condatensis vicus 449 591
Confluentis castrũ 415
Conoober Britannorũ comes 166
Cõsolatio è sacris libris 276
Constans imperat. 28
Constantina Brigolini filia 517
Constantinus imperat 27.28
Conuenæ vrbs 486 & deind.
Corales pusulæ 252
Cornelius Romæ occiditur 25
Coroiutium vicus 248
Cortia filia 168
Cracina Pictauæ insula 272
Crux dominica reperta 28. eius imago nõ conculcanda 237
Cuppanus thesaurarius 262

D

Daccº Dagarici filiº 244
Dagulfus abbas sceleratus 424
Dalmatius Rhutenus episc. 209.271
Dani Gallias appetunt 109
Dauid 13. pugnat contra filium 267
Decimius Rusticus 63
Decius sæuit in Christianos 22
Descriptiones nouę 247
in ignẽ proiectæ 254
Desideratus Albigensis episc. 228. Viridũni episc. 142
Desiderius dux 217.322
Desiderius pseudopropheta 458
Deuteria 132
Deuterius Vincensis episc. 492
Dianæ simulachrũ 418
Diluuij causæ 5
Diluuia magna 251
Dimfius Turonic. epilc. 108
Diocletianus sæuit in Christianos 26
Diogenianu episco. Albigæ 69
Dionysius Parisij episc. 23
Disciola Saluij episcopi neptis 318
Dispargum castrum 64
Diuionense castrum 132
Dodo læsæ maiestatis reus 245
Doli, vicus 592
Domesticus regis 480
Domichi filius legatº 309
Domigisilus 423
Dominicus dies 18
Domitianus sæuit in Christianos 21
Domnolus Cœnomannis episc. 298
Dorononia fluuius 377 384

Drac-

Draccolenus Industrius 244
Droctigisilus ebriosus 507
Droctulfus nutritius filiorum regis 508 & deinc.
Dunense castrum 366. 378 482
Dynamius Engolismæ episc. 69. rector Massiliæ 296.300. rex 470
dynastia Aegytiorũ 16
Dysentericus morb. 252

E

Ebero cubicularius 385
Eberulfus cubicularius 68
Ebracharins dux 545
Ebregisilus Agrippinensis episc. 495. 560
Ebriosus episcõ. corruit 263
ab Ecclesiis omnibus arceri 279
Ecdicius eleemosynarius 79
Egidius Remis episc. 232 385. 321. 362. 473. 570. reus condẽnatur 573
Elacer fluuius 251
Elafius Catalauni episc. 262
Eulalius Aruernus comes 454
Enachim sepultus Adam 6
Emnodius dux Turonis & Pictauis 244
Eonius episc. 262
Eparchius reclusus 296 & deinceps
Epilepticus morbus 210
Epiphanius abbas 572 episc. 314
Episcopus malæ vitæ punitur 211.239.246. & deinc. ab vxore abstinere debet 36. non potest accusari ab inferiori 279. non instituitur nisi priores gradus habuerit 207. & deinc. alium sibi substituit moriens 264. regi se opponit 270. ei qui non obediunt, puniuntur 229. 257. 268.269.275.469.
Eposium castrum 417
Equorum meliorum custos reginæ 273
Erpo dux 223
Esau qui Edom 8
Esdras propheta 14
Esera fluuius 189
Eua creatur 4
Euentius Viennæ episc. 448.568
Euarix Gothorum rex 80
Euena, vicus 594
Eufrasius episc. Diuionensis 96.108
Eufron Syrus negociator 382
Eufronius episcopus 71 598

Eugenius cathol. episc. 45
Eugenius tyrannus 62
Eulalius comes 541
Eulogiæ 218
Eunius Mummolus 184
Eunius Veneticus episc. 246
Eunomius comes Turonis 272.373
Euricus Leuuichildi filius 342
Eusebij Chronica 328
Eusebius Syrus episcop. 581
Eustasius Bituricis epis. 581
Eustochius Turonis epi. 42.100
Eutropes Assyrius 16
Eutyches hæreticus 94
Excómunicatur episco. 425
Exuperius Tholosę epi. 69

F

Factionarij frustrati 248
Faileuba regina 483.508
Famerofledis 172
Fames ingens 398
Faramodus præsbyter 581
Faraulfus cubicularius 367
Farro spurcus homo 103
Faustianus Aquēsis epis. 383.405.425
Faustus Ausccsis ep. 428
Felix Namnetibus epis. 146.208.249.281
Felix legatus 415. accusatur 486
Felix senator 296
Ferreolus Vcecēsis epis. 247.295
Filij aduersum patrem bellum 166
Firminus Aruernus 181
Firminus comes Atuernus 156.181 comes Arelate 176
Fiscalis vinitor 272
Fisus Lacedæmon 16
Flauianus domesticus regis 480.540
Flauus episc. Cabilloni 271
Florentianus maior domus 497
Floriacum 143
Frāclio Turonis epis. 129
Franci 63. Gentiles 65. in Germana primùm 58. à Gallis desiderati 95. eorū primi reges 58. & deinceps
Fredegundis regina 175. 203.221. in filiū crudelis 260.261. malefica venefica 431.440. eā pœnitet facti 253
Frigeridi historia 57.62
Frigoriticæ postulæ 215
Fronimius Biturigibus episc. 492
Frontonius 255. diaconus 312

G

Gabanus Chunorũ rex 176
Gailenus 218. ſupplicio afficitur 236
Gaiſo comes 498
Galeſuinda ſoror Bruni childis 484
Gallienus imperat 25 amicus Gregorij Turon. 275. & deinc.
Gallomagnus referendarius 508. & deinc.
Gallus epiſcopus 147
Galſuintha regina 174
Gararicus dux 335
Garonna fluuius 387
Gatianus Turonis epiſ. 23
Gatizina vina 379
Gaudentius Scytha 57
Geleſimitris rex Vandalorum 51
Generationes quatuordecim 13
Genobaldus dux Francorum 58
Genouefa Pariſiis 144
Gentiles conuerſi 418
Germanus Pariſiis epiſ. 198. 214
Goar 62
Godegiſilus F. Ghlodouei 83. 88. & deinc. 471
Godomarus filius Chlodouei 83
Gogo regis nutritius 271
Goiſuintha ſcelerata 258
Golias Allophylus 38
Gothi trucidantur 29
Gothorũ terminus 433
Gratianus imperat 29
Gregorius diaconus, papa fit 529. & deinc.
Gregorius Lingonenſ. epiſc. 123. 132
Gregorius Turonenſis 598. quid de fide ſenſerit 1. epiſc. defendit 228. & deinc. infenſus regi 218. 232. diſputat cum Arriano 264. & deinc. 336. cum Chilperico 269. & deinc. calumniis vexatur 275 cũ Iudæo diſſerit 286 ciuilia bella cõponit 400. legatus ad regẽ 480. diſputat aduerſus Sadducæum de reſurrectione 550. & deinc. quid egerit & ſcripſerit 599
Grindio punitur 236
Grippo Francus 534
Gucilionis ſupplicium 236
Guerpinus comes Meldenſis 424
Gundegiſilus Dodo epiſc. 428
Gundericus Vandalorũ rex 42
Gundeuchus Burgundionum rex 83
Gundobaldus dux 202 filius Chlodouei 83 & deinc. filius Chlotharij 313
Gundulfus dux 301

Guntharius abbas 247
episc. Turonis 597. filius Chlotharij 145
Guntheramnus Baddo 472. Boso 362. & deinceps
Gyges Lydus 16
Gyualdus 134

H

Hæreses ortæ 21
Helias vates 38
Heraclius Burdegalæ episc. 256. Iouinianorũ tribunus 60
Herminefredus Thoringorum rex 109
Hetminichildus 259
Herodes percussus 17.19
Hieronymi Chronica 3. 28
Hierosolyma AElia 21
Hilarius Pictauis episc. 9. 28. trinitatis defensor 106
Hillidius Aruernis episc. 31
Hippolytus martyr 22
Hispaniæ fontes pleni semper die paschæ 226
Hispani Arriani 309
Homo etiam mulier est 425
Honoricus Vãdalorum rex 44.49
Honorius imperat 35
Horarum institutio 597
Hospitius reclausus 290

I

Iacob Macliaui filius 215
Iacobus apostolus 18.20
Iacobus Niebenus 28
Ianoba ciuitas 178
Iciodorum, vicus 592
Idolorum origo 6
Idumæi 8
Ieiunia publica indicũtur 489
Ieiuniorũ per circulum anni institutio 592
Iesus Christus nascitur 17
Ignatius bestiis traditur 21
Ignis adoratus 6.181
Incendia crebra 251
Ingeltrudis religiosa 501 549
Ingetrudit regina 242 391
Ingoberga regina 493
Inguinaria lues 149.306. 489. & deinceps 578
Ingundis vxor Chlotharij 145
Ingundis ab Arrianis quòd effet catholica, affligitur 258
Iniuriosus Turon. episc. 129.144.373.597
Iniuriosi iuuenis & eius vxoris virginis historia 32
Imnacharius 157
Innocẽtius Cœnomãnis episc. 299. Gabalitanorum comes 335. Rutenus episc. 544

Insulæ

Iusulæ duæ concrematæ 429
Ioānes apostolus in Patmo 20
Ioannes papa Romanus 239
Iob seu Iobab 8
Ionas propheta 7
Ioseph dilectus 9. venditus ibid.
Ioseph ab Arimathia in carcere 17
Iouiniani milites 60
Iouinius tyrannus 63
Iraſci Deum quid ſit 5
Irenæus Lugdunenſis 22
Iſidorenſis pagus Turonicus 304
Iudæus medicus 212.227
Iudæi baptizati 308. cōuerſi 215
Iudæi cum Gregorio Turon. diſputatio 286
Iudas Hebræus, Quiriacus 28
Iulienſis vicus 463.484
Iulius Cæſar 16
Iuſtina præpoſita monaſterij 558
Iuſtinianus Turonis epiſc. 41
Iuſtinianus imperator 181.248
Iuſtinus imperator 180 236.248
Iuſtinus martyr 21
Iuuencus poeta Chriſtianus 28

L

Laban Heloſenſis epiſc. 427
Laicus nullus ſit epiſcopus 427
Lampadius diaconus 208
Lapurdum 482
Laticina vina 379
Latta monaſterium 194
Laurentius martyr 22
Legonᵒ Aruernis epi. 31
Lemouica ciuitas 484
Leo Turonᵉnſis epiſc. 128. 596. Pictauenſis 160
Leo coquus 124
Leocadius Biturix 24
Leocadius ſeruus 272
Leonardus ex domeſtico 364
Leonaſtes Bituricis epiſcop. 212
Leontius epiſc. 172
Leuba matrona 431
Leubaſtes abbas 152
Leubouera abbatiſſa 510
Leudaſtes comes Turonorum 286.219.272
Leudegiſilus dux 426
Leudoualdus Baiocaſſinus epiſcop. 472
Leuuan Gothorum rex 180
Leuuanes Hiſpaniæ rex 492
Leuuichildus 258. Ab Arriano ſit Chriſtianus 259
Leuuieldus rex Gothorum 180.264

Liberales artes septem 402
Licerius Arelate episc. 492. regis referendarius 448
Licinius Turonis episc. 100.595
Lidorius episc. Turonis 190
Liger fluuius 251
Ligeris insula 95
Liminius martyr 25
Literæ nouæ additæ nostris 270
Litorius Turonis episc. 37
Locustarum aduolatio 166.327.342
Lōginus episc. 47.49
Louolautrū castrū 117
Luccæ vicus 597
Lugdunensis synodus 284
Lugdunū conditū 16 eius pars diluuio euersa 251
Lupentius abbas 334
Lupus Campanēsis dux 191.285.470. ciuis Turonicus 304

M

Macco comes 561.574
Machao villa 188
Macliauus 146. Britannorum comes 225
Magatrudis 541
Magiæ inuentio 6
Magnacharij filij 225
Magnoualdus dux 467
Magnericus Treueris episc. 414.446.468
Manichæus 19
Magnoualdus occisus 446
Magnulfus Tholosæ episc. 375.384
Maior domus regis 345 497
Mallulfus Siluanectēsis episc. 347
Mamertus Viennensis episcop. 94
Mantolomaus vicus 595
Matacharius Nantini auunculus 255
Maratis Sicyonius 16
Marcatrudis filia Magnarij 172
Marcellus diaconus 296
Marcionitæ 21
Marcomeris dux Francorum 58
Marcoueifa regina 273
Marcus euangelista 20
Marcus referendarius 247.317
Marilegium villa 509
Marileifus medicus 375
Maroialēsis ecclesia 360
Maroueus episc. 374 597.511
Martialis Lemouicinis episc. 23
Martianus disciplinis septem eruditus 600
Martinus nascitur Sabariæ 27. in Galliis agit 28. episc. Turonis 591.

Galli-

Gallicienſis epiſc. 257
Mataſcenſe oppidū 456
Mateſcenſis vrbs 425
Matiſconēſis ſynod⁹ 413
Matronæ inūdatio 315
Maurilio Cadurci epiſc. 263
Mauriopes vicus 480
Mauriti⁹ imperator 320. 321
Maxentius abbas recluſus 98
Maximinus Treueris epiſc. 28
Maximus à B. Martino prohibetur vti gladio in hæreticos 600. B. Martini contemptor punitur 229
Mecledonēſe caſtrū 322
S. Medardus obit 165
Medardus tribunus 374
Mediconnū, vicus 594
de Medicis ſuppliciū 254
Meduana torrēs 543
Megledunēſis pagus 325
Melania, Tecla 29
Melanius epiſc. Rhotomagi 367
Meledi vrbs 202
Meldonenſes ciuitates 482
Melitēſe monaſteriū 214
Merolaciēſe caſtrū 119
Meroueus rex Frācorū 65. Chilperici fili⁹ 175 tonſuratur 217
Metenſis vrbs 53
Miliodunēſe caſtrū 572
Miracula falſa 579. & vbique
Mirus Gallicienſis rex 263. 341
Miſſæ celebrantur 216 pro defunctis 180
Miſsi regales 247
Modeſt⁹ faber lignarius 277. ob defenſionē epiſc. torquetur 278
Momociacēſe oppidum 496
monachi ad bellum coguntur 29
Monaſterialis vitæ inſtitutores 586
Mōtalomagēſis vic⁹ 400
Moſella & Rhenus cōfluentes 415
Mucuruna F. Chlodouei 83
Mummolus Auennicus 314. Eunius 184. epiſc. 211
Mundericus regnum inuadit 120
Muſciæ Calmes 185

N

Namatius Aruernis epiſc. 71. Aurelianenſis 477
Nanninus Romanus 59
Nantinus Engoliſmēſis comes 256. pacē epiſc. petit ibid.
Narſes dux Italiæ 141. 238
Nectarius 365
Nemauſum vrbs 434
Nepotianus Aruernis epiſc. 32

Y

Nero sceleratus 19
Nicasius episc. Engolismensis 406
Nicenæ synodi canones 501
Nicensis vrbs 290
Nicetius cognatus Gregorij Turonici 218. episc. 209. 238. Nicetius comes 423. Aruernorũ dux 437.
Niger mons 162
Nilus & Nilicolæ 10
Niniuitarũ exẽplum 532
Niuisium castellum 59
Nobilissima vrbs, Lugdunum 16
Nonnichius Lemouici comes 311
Namnetibus episc. 307
Nouatianus hæreticus 22
Nonigentum villa 284
Nouiliacus vicus 597
Nutia ciuitas 164
Nutritius regis 271

O

Octauianus martyr 50
Octauus vicus Lugduni 589
Odouacrius Saxo 72
Ollo Biturigum comes 393
Olo dux 536
Ommatius episc. Turonis 128. 596
Oppila legatus 336
Orbiniacus vicus 598
Orcæ vasa 187
Orestes Vasatensis episc. 383. 425.
Orosij chronica 29
de Carthaginẽsib. 201
de Francis 64
Oscarus fluuius 132
Osset castrum 341
Otho referendarius 571
Oxion corinthius 16

P

Palatij regalis comes 528
Palladius episc. Sanctonicus 239. 452
Pappolenus 307
Pappolus Augustodunensis 211. Carnotee episc. 366. 412
Parisiorũ incendiũ 442
Pascentius Pictauis episcopus 165
Parthenius 144
de Pascha dubitatio 226 575
Pathir ex Iudæo Christianus 308
Patiens Lugduni epi. 80
Patritius regis 217
Patroclus reclusus 214
Paulellus Remensis epi. 127
Paulinus presbyter 69
Paulus comes 73. Narbonæ episc. 23
Pegasius episc. Petragorus 69
Pelagius papa 529
Pelagius sceleratus Turonis 448

Pela-

Pelagiana hæresis 181
Pericius patritius 184
Periurium punitum à deo 421
Perpetuus Turonis epi. 70.630
Persæ victi 249
Persarum irruptio 181
Petreus pons 226
Petrus diaconus 210
Petrus Romæ 19.20
Pharao 10
Phinees sacrilegus 38
Phitonissa mulier 398 consulitur 220
Photinus Lugduni passus 22
Pictauēse monasterium puellarū, seditionibus agitatur 510
Piencus episc. 303
Pientius Pictauis episc. 165
Pilati res gestæ 17.19
Placitum regis 362. 519. & inde
Plato archidiaconus 275
Pluuiæ magnæ toto anno 477.428
Pœnitentia publica 531 episcopi 424. regia 253
Polycarpus igni datꝰ 21
Populus grauiter afflictus 247
Porcarius abbas 527
Prætextatus episc. Rothomagi 361. liber in loquendo 437. eius orationes 426. mors 488
Priores regis 464
Priscus episcop. 426
Priscus Iudæus 286.208
Priuatus Gaballis epi. 26
Proculus presbyter 302 Turonis episc. 128.595
Prodigia 177.178.243. 251. 263.395.396.311.347 359. 410. 422. 450 458.576
Profuturus Frigeridus 62
Promotus episc. Dunensis castri 366
Pseudochristus 578
Pseudomaria 579
Puella rapta raptorem interficit 494
Pueri regales 280.326
Pusulæ corales 252

Q

Quintianus Aruernis episc. 108.119. Rutenorum episc. 191
Quintinus militaris magister 59
Quirinus martyr 27

R

Radegundis Pictaua 391
Ragnacharius 81.103
Ragnemodus Parisiis episc. 218.229.250
Ragnoualdus dux 303. 359
Ratharius dux 413

Rauchingus inhumanus 464
Rebaptizatio Arrianorum 258
Redonica regio 248
Referēdarius regis 247 271. reginæ 264
Regales & reguli Francorum 60.61
Regesta auro argentoq; plena 469
Remigius Remēsis epis. 87.335
Renatus Frigericus historicus 57.62
Reoualis archiater 562
Respendial Alammanorum rex 62
Resurgit Christus 17.18. 19
resurrectionis adsertio cōtra Saducæos 550
Reuecatus episc. 50
Regi impio resistunt episcopi 269
Rhenus & Mosella cōfluentes 415
Rhodanus dux Longobardorum 188
Rhotongēsis comes 323
Richaredus rex Hispaniæ 474. fit catholicus 575. filius Leuuieldi 437.446
Richarius frater Chlodouei 104
Richimeris Francus 64
Riculfus subdiacon⁹ 218 præsbyter calūniator 275
Rignomeris 104
Rigoialensis villa 473
Rigūthis filia Chilperici 279.504
Rodanus fluuius 251
Rogationes ante Ascensionem 94.148
Rogationes & ieiunia publica 489
Romacharius epis. Constantinus 439
Romaniacus campus 166
Romulfus palatij comes 497. Lupi ducis filius 573
Rotoialensis villa 583
Rotomagus vicus Turonicus 592
Rubri maris situs & transitus 9
Rucculenus 202
Rustic⁹ Aruerni epis. 70

S

Sabaria ciuitas Pannoniæ 591
Sabaudus episc. 176.448
Sabellius hæreticus 94
Sacrilegi puniuntur 388
Saducæus refutatur 550
Saffarius Petragoricus 518
Sagittarius episc. nequā 185.238.392.
Salonius episc. malus 239
Saluinus episc. 185
Saluius Albigensis epis. 282.318.348. restitit regi impio 270

Salu-

Salustius Euodij F. comes Aruernis 157
Salustius historicus 158
Sanctimonialium seditiones 510.557
Sanguis è cœlo 306. è pane 252
Saturninus Tholosæ episc. 23
Sauriciacum villa 508
Saxones deuicti 59.60 deleti 152
Scaldes fluuius 102
Scaptarius 157
Schismata orta 21
Scramasaxus, culter validus 198
Secundinus 141
Selense castrum 165
Senoch recluſus 213. & deind.
Septimania prouincia 430.433.493
Septimania nutrix 508
Sequanæ inundatio 315
Serpentis in ampulla vini, fabula 151
Seruatius episc. 51
Seuerus historiographus 8
Seuerus socer Dracoleni 245
Sexenius subrogatus episc. 271
Sextus Seruius Tullus 16
Sicharius 478. Ioannis filius 402. Sidonius & libri eius 73
Sigulfus 193.375
Sigusium vrbs 189
Siluanecta 481
Siluester Lingonis episc. 209
Antiochenus 420
Simon episc. transmarinus 576
Simon magus 20
Simplicius Viennæ epi. 69
Siffinnus magister equitum 190
Sollius 154
Solonacenensis vicus 592
Sophia Augusta 248.320
Soranni 482
Sors de futuro apertis sacris libris 163.222
Spiritus sanctus, deus comprobatur 309 310
Sixtus Romæ episc. martyr 22
Stablo villa 187
Stabuli comes 262
Stabulorũ comitat⁹ 273
Stagnum in cruoré conuersum 429
Stampensis pagus 482
Stephan⁹ pri. martyr 20
Stilico, Francos proterit 64
Strataburgum 583
Stremonius Aruernis episc. 23
Sueui, Alamanni 42
Suggo 206
Sulpitius Alexander historicus 58
Sulpitius episc. Biturice 336.618
Sumina fluuius 65

Sunno dux Francorũ 58
Syagrius 73. rex Romanorum 81
Sygibertus Claudus 99
Sygibertus F. Chlotharij 145
Sygila è Gothia 198
Sygimũd⁹ sacerdos 496
Sygiualdus 128
Syluius Latinus 16
Symphorianus Augusto dunensis 71
Synodus contra malos episc. 246. 425. Lugdunensis 284. Remensis 570
Syriuldus 143

T

Tarabannenses 235
Turedunum castrũ 177
Tauriacus vicus 598
Tecla, quæ Melania 29
Terentiolus comes 432
Ternodorẽse castrũ 209
Tetradius episc. 128.
Tetricus episc. Lingonicus 162.208
Theifal⁹ genere Senoch 213
Theifalorum seditio 165
Theudegysilus rex Gothorum 138
Theudo Gothorum rex 55.56.138
Theodadus Tusciæ rex 139
Theodobert⁹ Frãcus 107 Childeberti filius 446
Theodogildis regina 173
Theodomeris rex Frãc. 64
Theodoricus filius Bodicci 225. Childeberti filius 458. Chilperici filius 317
Theodoricus F. Chlodouei 100.107
Theodorus episc. 313. Massiliæ 490
Theodorus Turonis episc. 129.595
Theodosius pius 29. epi. Cabilloni 272. Rutenorum episc. 335
Theodoualdus 136.243
Theodulfus abbas 299. Andegauis comes 423 diaconus peruersus 556
Thesaurus cœlestis 237
Theutharius presbyter 504
Thoringia vastata 152
Thorismodus Chunorũ rex 56
Thracium bellum 29
Tiberis inundatio 529
Tiberius imperator 248. refert de Christo 19.181
Tiberius Cæsar 181.236. 320. benefic⁹ in pauperes, ibid. 248
Torrẽta vehemẽtia 280
Tornacẽses Franci 581
Tornomagẽsis vicus 592
Traguilanes 139
Traianus sæuit in Christianos 21

Tran-

Transimundus Vandalis rex 43
Transobaldus presbyter 271.335
Trecæ cãpaniæ vrbs 415
Tributa grauia imposita 247.248
Trinitatis confessio 106
Trophimꝰ Arelate 23.24
Trudulfus palatij comes 471
Turonica vrbs concremata 598. bello ciuili vexatur 478
Turonicorũ episc. catalogus 590

V

Vabrense castrum 467
Vabrensis pagus 470
Vafres AEgyptius 16
Valens in monachos impiùs 29. male perit, ib.
Valentinianus imperat. 58
Valentiniani 21
Valẽtinianus hæreticus 22
Valerianus imperat. 25
Vandali in Galliis 42
Vasatensis vrbs 307. cremata 307
Vasso, delubrum Aruernis 25
Vedastes Auo 354
Vellaua vrbs 580
Venantius abbas 595
Venenati cultri 431
Venenosæ herbæ potui sumptæ 252
Veneran dus Aruernis episc. 69
Venetica ciuitas 429
Veneti, ciuitas Britanniæ 246
Veranus Cabilloni epis 440.487
Vernadum, vicus 594
Vicinonia fluuius 545
Victor episc. 239
Victoriacensis villa 340
Victoriacum castrũ 121
Victoriacũ villa 198
Victorinus martyr 26.27
Victorius Redonis epis. 441
Victorij ordo paschalis 3
Tidimaclus 477
Vigenna fluuius 98
Vigilarum institutio per annum 594
Vigilius archidiaconus 187
Villauum territoriũ 192
S. Vincentij basilica 388
tunica 137
Vindemialis episco. 47. 49
Vindocinũ castellũ 512
Vingenna fluuius 37
Vinnochꝰ Britto 242. 444
Vinthrio 532
Vina potentiora 379
Virgiliꝰ Arelate epis. 523
Virus 543
Virus Turonis epi. 81. 595
Viennæ episc. 448

Vltrogotho regina 264
Vocladense bellū 105
Volusianus Turonis epiſc. 81.594
Voſacum, ſilua 548
Voſagenſis pagus 479
Vrbienſis pons 310
Vrbicus Aruernis epi. 30
Vrſicinus Cadurci ſubrogatur epiſc. 264 335
Vrſio rex 285.465
Vrſus 192
Vuaddo Sanctonū comes 345.376. diaconus 428
Vuandelinus nutritor regis 428
Vuarochus Macliaui filius 225.245.478
Vuandelinus 283
Vuarnarius Francus 181
Vuillacharius 166
Vuintrio dux 423
Vuiliulfus ciuis Pictauus 473
Vuillacharius Aureliæ comes 362
Vuiſigardis 136
Vuldotrada 151
Vulfilaico diaconus 416

Z

Zaban dux Longobardorum 188
Zaroaſtres qui Cham 6

FINIS.